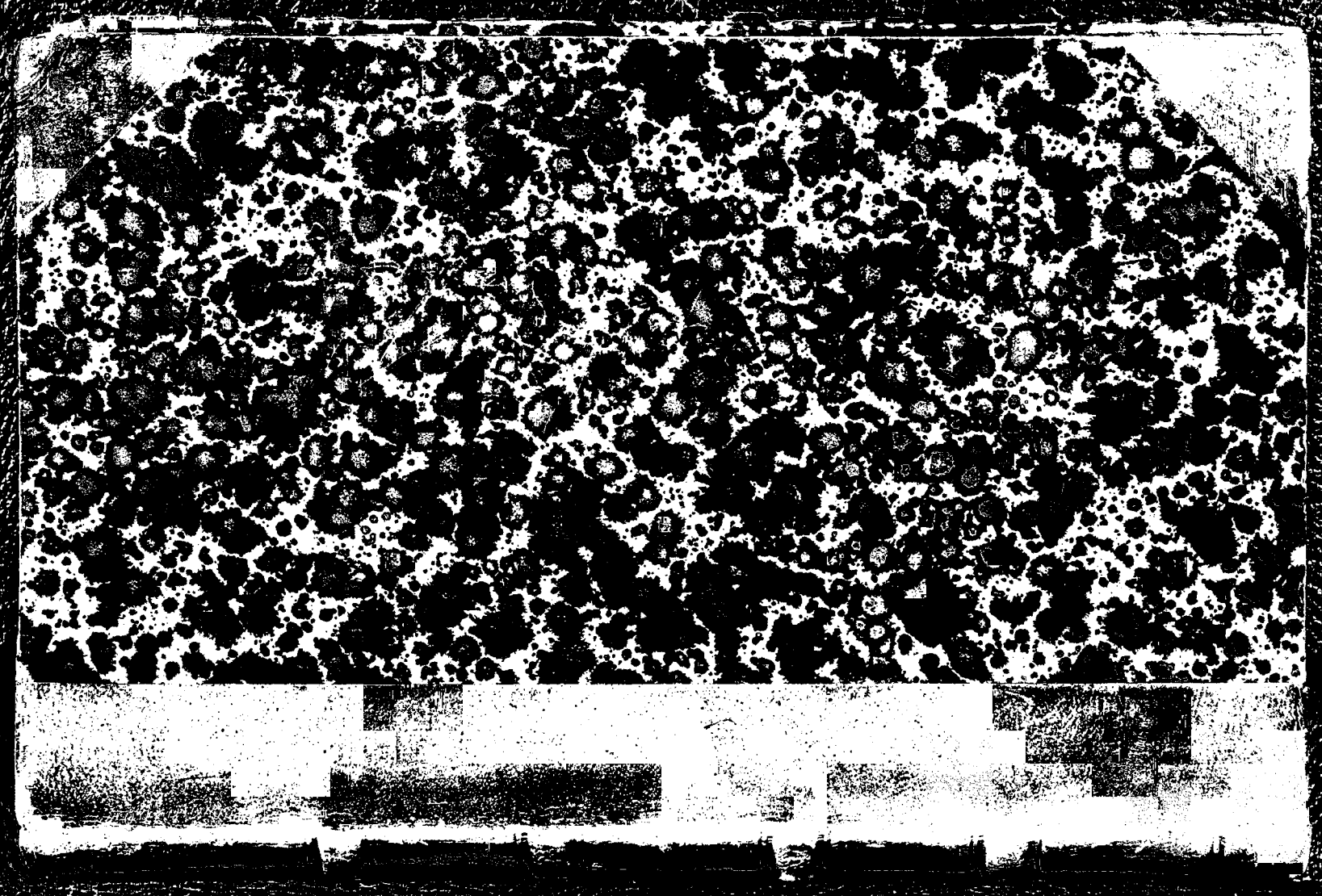

TIDSSKRIFT

FOR

LANDØKONOMI

UDGIVET AF

DET KGL. DANSKE LANDHUSHOLDNINGSSELSKAB

REDIGERET AF

H. HERTEL

1919

KØBENHAVN
AUGUST BANGS BOGHANDEL
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
(AXEL SIMMELKIÆR)
1919

INDHOLD.

Side

Landbruget i 1918. Af Sekretær *H. Hertel* 1
Bestyrelsesmødet i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 13. December 1918 44
Nye Medlemmer i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 46
Mindre Meddelelser:
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Rejsefond af 1918.. 58
Udførselen af Landbrugsprodukter 59
Handelen med Landejendomme 59
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 13. December 1918 61
Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur. Af Assistent, cand. polit. *K. J. Kristensen* 86
Udkomne Bøger 90
Mindre Meddelelser:
Foredrag i Landhusholdningsselskabet 91
Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget 1918 91
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Jubilæumsfest 93
Hvilke Hensyn bør der tages ved en Overgangsfodring af vore Kreaturer, indtil normale Forhold atter indtræder? Af Statskonsulent *P. A. Mørkeberg* 126
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol med Korn og Foderstoffer i Københavns Frihavn i Aaret 1918. Af Inspektør *James Høyer* 129
Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur. Af Professor *O. H. Larsen* 134
Udkomne Bøger 138
Mindre Meddelelser:
† Hofjægermester *A. Konow* 140
Foredrag i Landhusholdningsselskabet 140
Mælkeribruget i Danmark 1918. Af Professor *Bernhard Bøggild* 141

Side

Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur. Af Professor *O. H. Larsen* 171
Boganmeldelse. Af Landbrugskandidat *H. N. Frandsen* 176
Udkomne Bøger 178
Mindre Meddelelser:
† Gaardejer Hans Andersen 180
Bretlands Indførsel af Landbrugsprodukter 180
Vore madnyttige Planter. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 19. Februar 1919 af Fru *Birgitte Berg Nielsen* 181
Landbolovgivningen i Stændertiden. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab Onsdagen den 12. Marts 1919 af Forstander *S. C. A. Tuxen* 191
Bestyrelsesmødet den 2. April 1919 i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 207
Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur. Af Professor *O. H. Larsen* 210
Blomsternes Farve som Kendetegn paa Krydsninger hos gulkødet Turnips og Kaalroe. Af Proprietær *Erhard Frederiksen* 215
De store Gaardes Betydning for det danske Landbrug. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 19. Marts 1919 af Kammerherre *Carl Bech* 217
Planteavlen i 1918. Af Professor *O. H Larsen* 239
Kapitelstakster for 1918 270
Boganmeldelser af Docent *Anton Christensen* og Redaktionen ... 272
Udkomne Bøger 274
Mindre Meddelelser:
Prisopgave vedrørende permanente Græsmarker 275
Statskontrollerede Produktioner i 1918 275
Vort Ferskvandsfiskeri og Midlerne til dets Ophjælpning. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 2. April 1919 af Dr. phil. *C. Hoffmeyer* 277
Husdyrbruget 1918. Af Statskonsulent *Axel Appel* 291
Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur. Af Professor *O. H. Larsen* 318
Boganmeldelse. Af Statskonsulent *Aug. Kjær* 322
Mindre Meddelelser:
Handelen med Bacon, Oksekød, Smør og Æg paa det engelske Marked 1918 324
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek 324
Danmarks Udførsel af Mælkeriprodukter i Krigsaarene. Af Professor *Bernhard Bøggild* 325
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1918 .... 332, 384, 410, 490, 525

Side

Nye Medlemmer i Landhusholdningsselskabet 356
Boganmeldelse. Af cand. polit. *K. J. Kristensen* 360
Kammerherre *C. Castenschiold.* Af Justitsraad *H. Wulff* 361
Hestene 1918. Af Statskonsulent *J. Jensen* 369
Boganmeldelser 389
Mindre Meddelelser:
Kreaturstyrken i de Forenede Stater 391
Opdyrket Areal i de Forenede Stater under Krigen 391
Konsulentmødet 1919 391
Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget 1918 391
Landbolove. Af Justitsraad *H. Wulff* 393, 541
Boganmeldelse og udkomne Bøger 437
Mindre Meddelelser:
Bestyrelsesmøde i Landhusholdningsselskabet 439
Maskinkursus for Landmænd 439
Indførselen af afkølet og frossent Kød til Europa fra oversøiske Lande 439
Kampen mod Kvægets Tuberkulose. Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 26. Marts 1919 af Professor, Veterinærfysikus Dr. *B. Bang* 441
Bestyrelsesmødet i Landhusholdningsselskabet den 18. Oktober 1919 496
De landøkonomiske Statskonsulenters Lønningsforhold 500
Boganmeldelser 503
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1818—19. Af Afdelingschef *H. Hansen* 505
Mindre Meddelelser:
† N. Otto Nielsen 548

REGISTRE.

a) Emner.

Side

Andelsforeninger, De samvirkende danske —, ... 31
Andersen, Hans, Gaardejer 180
Arbejdslønnen i Landbruget 1918 391
Arealets Benyttelse i 1918..... 241

Bestandige Medlemmer. Optagelse af 2 —, ... 83, 119
Bestyrelsesmøder..... 44, 207, 439, 496
Blomsternes Farve som Kendetegn paa Krydsninger hos gulkødet Turnips og Kaalroer 215
Boganmeldelser. 86, 134, 171, 176, 210, 272, 322, 360, 389, 437, 503
Bretlands Indførsel af Landbrugsprodukter..... 180

Castenschiold, C., Kammerherre..... 361

Daglejer- og Tyendelønnen i Landbruget 1918..... 391
»Danmarks Mejeri-Drifts-Statistik« 389
Danmarks Udførsel af Mælkeriprodukter i Krigsaarene..... 325
De landøkonomiske Statskonsulenters Lønningsforhold 500
De store Gaardes Betydning for det danske Landbrug..... 217
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek 324
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Rejsefond af 1918..... 58

England: Handelen med Bacon, Oksekød, Smør og Æg..... 324
— : Indførsel af Smør..... 162
Etatsraad Holme og Hustrus Legat 82, 209

Faareavlen i 1918..... 18, 315
Fjerkræavlen i 1918 19

Side
Fond til Landmænds Uddannelse 69
Foredrag i Landhusholdningsselskabet 91, 140, 181, 191, 211, 217, 441, 498
Forenede Stater i Nordamerika: Kreaturstyrken i —, ... 391
— — i — : Opdyrket Areal i —, ... 391
Foreningsvæsenet i Landbruget 28
Forhøjelse af Landvæsenlærlingenes Løn 209
Frøavlen og Frømarkedet i 1918 12
Fællesrepræsentationen for Landbruget 75

»Gedeavl og Gedehold«. Af Dyrlæge *O. P. Pyndt* 273
Generalforsamlingen i Landhusholdningsselskabet 61
Gødningsforsyningen i 1918 14

Handelen med Landejendomme 27, 59
Hesteavlen i 1918 ..... 16, 369, 493
»Hesteopdræt og Hestehold«. Af *L. Evald Toftemark* 322
Historie, Selskabets — 1769—1918 106
Husdyrbruget 1918 291
Husholdningselever under Landhusholdningsselskabet 208, 497
Hædersbelønninger 74
Høsten i 1918 ..... 8, 249

Indberetning fra Statskonsulenterne 332, 384, 410, 490, 525
Indførsel af frossent Kød til Evropa 439

Jubilæumsfesten den 29. Januar 1919 ..... 81, 93

Kampen mod Kvægets Tuberkulose 441
Kantaten ved Jubilæumsfesten den 29. Januar 1919 94
Kapitelstaksten for 1918 270
Konow, A., Hofjægermester 140
Konsulentmødet i 1919 391
Kontrollen i Frihavnen i 1918 129
Kreaturstyrken i de Forenede Stater 391
Kvægavlen i 1918 ..... 16, 306
Kød, Indførsel af frossent — til Europa 439

»La crise agricole et le remède cooperatif, L'exemple du Danemark«. Af *G. Desbons* 86
Landarbejdere, udenlandske — i 1918 26
Landbolovgivningen i Stændertiden 191
Landbruget 1918 1

Side

Christensen, Anton, Statskonsulent 272, 490

Erhard-Frederiksen, Proprietær 215

Frandsen, H. N., Landbrugskandidat 176, 503

Hansen, A. P., Statskonsulent 423
Hansen, Fr., Statskonsulent 535
Hansen, H., Afdelingschef 505
Hertel, H., Kontorchef 1, 106
Hoffmeyer, C., Dr. phil., Redaktør 277
Hørlyck, N., Statskonsulent 427
Høyer, James, Inspektør 129

Jensen, J., Statskonsulent 369

Kjær, Aug., Statskonsulent 322
Kristensen, K. J., cand. polit., Assistent 86, 360

Larsen, O. H., Professor 134, 171, 210, 239, 318

Mørkeberg, P. A., Statskonsulent 126, 525

Nielsen, L. C., Forfatter 94
Nielsen, N. O., Landbrugskonsulent 332

Pedersen, N., Statskonsulent 431

Recke, Ernst von der —, Dr. phil., Forfatter 124

Schwarz-Nielsen, J. C. A., Statskonsulent 493

Tuxen, S. C. A., Forstander 122, 191

Westermann, T., Professor 99
Wulff, H., Justitsraad 361, 393, 541

c) Billeder.

Castenschiold, C., Kammerherre 363

Landbruget i 1918.*)

Af *H. Hertel.*

Efter Afslutningen af Vaabenstilstanden i November Maaned 1918 hørte Verdenskrigens Kampe op, og efter alle Solemærker at dømme vil Fredsslutningen finde Sted i første Halvdel af indeværende Aar. Dette Forhold overskygger alle andre Begivenheder. Nu er der Haab om, at rolige og normale Tilstande — Betingelsen for, at vort Landbrug atter kan komme paa ret Køl — efterhaanden vil indtræde. Den sindsoprivende Nervøsitet og Uhyggestemning, som fire lange, trange, langsomt skridende Krigsaar holdt oppe fra Dag til Dag, er omend ikke helt bortfaldet paa Grund af de kaotiske Forhold i forskellige Lande dog væsentlig afdæmpet.

Urofølelsen og Nervøsiteten gaar længere tilbage end til Verdenskrigens Udbrud. I Aarene før denne var Luften over Evropa uvejrsvarslende, ladet med Elektricitet, og Gang paa Gang frygtede man for, at den skulde udlade sig i det Lyn, som tændte Evropa i Brand — man behøver kun at nævne Konferencen i Algeciras i 1905, Marokkoaffæren 1911 og Balkankrigen 1912 og 13. Saa vist som vort Landbrug i højeste Grad er interesseret i rolige Forhold, saa afgjort var disse Aar lidet hyggelige, og værre blev det, da Krigsfaklen tændtes, og vi ofte havde Følelsen af at befinde os paa natgammel Is. Og selv om en lykkelig Skæbne, tiltrods for vor udsatte Beliggenhed, men vel nærmest paa Grund af vort Lands Lidenhed, holdt os

*) Oversigten sluttet den 17. December 1918.

var Priserne selvfølgelig væsentlig højere. Disse Priser blev ved Bekendtgørelse af 7. Novbr. forhøjede med fra 20 til 40 Øre pr. kg. — For Superfosfat var Maksimalpriserne i Henhold til en Bekendtgørelse af 28. Februar sat til: 14 pCt.s 19½ Kr. pr. 100 kg og 15 pCt.s 21 Kr., disse Priser forhøjedes ved Bekendtgørelse af 18. Septbr. til 28 og 30 Kr. Prisen for svovlsur Ammoniak, der ved Bekendtgørelsen af 28. Februar var sat til 48 Kr. ved Salg i hele Sække à 100 kg og til 49 Øre pr. kg ved Salg i mindre Partier, forhøjedes ved Bekendtgørelse af 16. Maj til hhvs. 54 Kr. og 55 Øre. — Den 2. Marts sattes Maksimalprisen ved Salg til Forbruger for Runkelroefrø til 4½ Kr. og Markgulerodfrø 8 Kr. pr. kg. — Ved Bekendtgørelse af 25. Juli bestemtes Størsteprisen paa Blaasten (Kobbervitriol) til Anvendelse ved Sprøjtning af Kartoffelmarker til: ved Salg i hele Fustager 1 Kr. 74 Øre pr. kg, ved Salg i mindre Partier 1 Kr. 76 Øre, naar Salget sker til Købmand, en Andels- eller Brugsforening, medens der ved Levering til Forbruger ikke maa tages højere Pris end 2 Kr. pr. kg. — I August blev der fastsat følgende Maksimalpriser for Uld: hvid vasket Uld 9 Kr. 35 Øre, Smuds-, Vrag- og meleret Uld 7 Kr. 35 Øre, uvasket Uld 6 Kr. 35 Øre, alt pr. kg. — Maksimalpriserne for Smør bestemtes ved en Bekendtgørelse af 29. August saaledes: ved Salg fra Mælkeri til Eksportør eller anden Mellemhandler 2 Kr. 69 Øre pr. kg, medens Forskellen mellem denne og den tidligere Højestepris (2 Kr. 89 Øre) udbetales Mælkerierne gennem Smøreksportudvalget, ved Salg til Detaillist 2 Kr. 75 Øre og ved Salg til Forbruger 3 Kr. pr. kg. — For Svin fastslog en Bekendtgørelse, ligeledes af 29. August, følgende Maksimalpriser: hele Kroppe uden Hoved og Fødder 107 Øre pr. kg sl. V., med Hoved og Fødder 101 Øre; Forskellen mellem disse og de tidligere Maksimalpriser (140 og 132 Øre) udbetales Slagterierne gennem Udvalget for de eksportberettigede Slagterier. — Bekendtgørelsen af 28. August nedsætter de tidligere fastsatte Maksimalpriser for Sukker med 8 Øre pr. kg fra 1. Oktober. — En Be-

kendtgørelse af 31. Oktober fastsætter Maksimalpriserne for Handlen med Mark- og Havefrø. De første veksler i Henhold til Frøets Renhed og Spireevne fra 8 Kr. pr. kg (røde Markgulerødder) til 1 Kr. 20 Øre (Ital. Rajgræs og Ager-Hejre).

Af Udførselsforbud var der ikke saa mange som i de foregaaende Aar af den simple Grund, at Eksporten af de fleste Landbrugsvarer allerede tidligere var forbudt. Den 11. April forbødes Udførsel af Maskiner og Redskaber vedrørende Land-, Have- og Skovbrug, den 8. Juni af alle Grøntsager, Køkkenurter og Rodfrugter, den 18. samme Maaned af Kalveskind, den 26. og 30. Oktober af Humle og Horn.

Hvad Fodringsforbud angaar, forbød en Bekendtgørelse Opfodring under nogensomhelst Form af Hvede og Rug, med Undtagelse af den Vaarrug, der bevislig er avlet i Blanding med Havre.

Af andre Forbud foreligger der følgende: den 18. Februar forbødes Salg af Kartofler i større Partier end 1 Tønde til andre end Ernæringsraadet; undtaget fra Forbudet er dog Salg af Læggekartofler til Jordbrugere samt Salg fra Kommunernes Beholdninger til Detaillister. Den 11. Marts blev Handel med Ærter, Vikker, Hø, Halm, Lyng, Roer og Gulerødder af Afgrøden 1917 forbudt, og 3 Dage senere forbødes Opkøb af Uld paa Levering. En Bekendtgørelse af 4. Juni forbød Handel med Kartoffelmel, fremstillet af Kartofler af Avlen 1918, og en Bekendtgørelse af 24. s. M. forbød i Forretningsøjemed at tørre eller paa anden Maade konservere Grønsager af enhver Art, herunder Rodfrugter, Kartofler, Bær, Træfrugt m. v. Den 17. September blev det forbudt Landmændene at sælge Bælgsæd, før de har opfyldt deres Leveringspligt med Hensyn til Korn samt tilbudt Ernæringsraadet den Bælgsæd, de vil sælge; ønsker Raadet ikke at købe Bælgsæden, maa Landmændene sælge den til en Maksimalpris af 70 Kr. pr. 100 kg. Bekendtgørelsen af 5. Oktober forbød indtil videre at slagte Lam før Udgangen

af den første August Maaned efter Lammets Fødsel, og en Bekendtgørelse af 18. s. M. standsede Handelen med Høstbindegarn.

Foruden ved disse Forbud er H a n d e l e n med Landbrugsprodukter bleven indskrænket og ordnet paa forskellig Maade. Der er herom, endvidere angaaende R a t i o n e r i n g, Aflevering af leveringspligtige Varer m. m. udstedt en Række Bekendtgørelser, af hvilke følgende nævnes. Bekendtg. af 7. Jan. om Handel med Saasæd til Brug i Foraaret 1918 bestemte, at Handel med Byg, Havre, Vaarrug og Vaarhvede til en Pris af indtil 30 Kr. pr. 100 kg tillodes fra Jordbruger til Jordbruger, naar Sælgeren havde opfyldt sin Leveringspligt til Staten og Køberen indleverede til et Statslager udover sin Leveringspligt et Kvantum vel renset Byg eller Havre af samme Vægt som det indkøbte; Lageret skulde herfor betale 25 Kr. pr. 100 kg. Den 11. Juli paabødes, at enhver Jordbruger i Henhold til Lov af 20. Marts 1918 af sit leveringspligtige Korn skal aflevere mindst ¼ inden 1. November, mindst Halvdelen inden 1. Januar 1919 og Resten inden 1. April 1919. Ingen Jordbruger maa sælge Vaarsæd, før han har opfyldt sin Leveringspligt og skal først tilbyde Ernæringsraadet den Vaarsæd, han ønsker at sælge. Handel med Saasæd blev dog ved Bekendtg. af 13. Juli efter visse nærmere Regler undtagen fra dette Forbud. Og Bekendtg. af 1. Aug. tillod under nærmere fastsatte Betingelser Handel fra Jordbruger til Jordbruger med Rug, Hvede og Vinterbyg til Udsæd i 1918 og til Priser, der laa over de af Kornloven 1918 fastsatte. Men ingen Jordbruger maa sælge af Byg, Havre og Blandsæd til Saasæd i 1919, før han har opfyldt sin fulde Leveringspligt til Staten. En Bekendtgørelse af 8. Marts bestemte, at enhver Landbruger, der ønsker at bidrage til Fremskaffelse af dansk Korn til Norge, skulde af Ernæringsraadet erholde Tilladelse til, u d o v e r sin Leveringspligt i Henhold til Kornloven af 1917, at levere saa meget Korn, som han vil undvære, til nærmeste Statslager; herfor betalte Staten 25 Kr. pr. 100 kg og gav samtidig enten

et Tillæg af 5 Kr. pr. 100 kg eller en Anvisning, som gav Tilladelse til at købe indtil 3000 t Oliekager i Forhold til Salgssummen af 25 Kr. Endvidere bestemte en Lov af 7. Marts om Salg af Korn til Norge, at Indenrigsministeren bemyndigedes til indtil Udgangen af September 1918 at sælge indtil 200.000 Tdr. Korn til Norge samt til, hvis det af den Grund maatte blive tvingende nødvendigt, at nedsætte Rugbrødsrationen med indtil 1 kg pr. Individ i en eller flere af Maanederne Maj—September 1918. En anden Lov af samme Dag om Indkøb af Norgessalpeter bemyndigede Ministeren til for Statens Regning at købe mindst 20.000 t Norgessalpeter til en Pris af indtil 55 Kr. pr. 100 kg og sælge det til Anvendelse i Landbruget, saaledes at Forbrugerprisen blev ca. 35 Kr. pr. 100 kg. — Bekendtgør. af 9. April paalagde alle Købstadkommuner at sikre sig i Kontrakt 1 hkg Kartofler pr. Individ i Byen til Brug i Tiden fra Efteraaret 1918 til Forsommeren 1919. Enhver Kartoffeldyrker, som i Henhold hertil kontraherer om Dyrkning af Kartofler til en Kommune, har Ret til for indtil 60 hkg at faa udbetalt den i Kornloven af 1918 nævnte Godtgørelse fra Staten af 50 Kr. pr. hkg, der leveres i Overensstemmelse med Kontrakten. — En Bekendtgørelse af 19. April bestemmer, at enhver Bruger af en Landejendom med indtil 10.000 Kr. i leveringspligtig Jordværdi kan, under Iagttagelse af visse Regler, indkøbe eller faa udleveret en saa stor Mængde Oliekager eller Foderblandinger, der helt eller delvis er fremstillet heraf, at hans Beholdning bliver ialt 12 kg for hver til hans Besætning hørende Malkeko eller ikælvet Kvie. Udleveringen finder Sted til den fastsatte Maksimalpris med et Tillæg af 2 Kr. pr. 100 kg for Lagerleje, Svind m. v. Endvidere fastsloges det ved Bekendtg. af 9. Septbr., at det forhaandenværende Restparti af Oliekager og Foderblandinger (ca. 2600 t) maa sælges til de i Bekendtgørelsen fastsatte Maksimalpriser til Fodring af Hornkvæg, særlig til Malkekøer. Handlende, Andelsforretninger o. lign. skulde drage Omsorg for, at deres Restbeholdninger saa vidt muligt fordeltes til Forbrugerne

i passende Forhold. Størstepriserne veksler mellem 46 Kr. pr. 100 kg (Sennepskager) og 56 Kr. (50 pCt.s Foderblandinger). — Den 17. Maj blev det paabudt, at Frøavlere, som dyrker Markfrø med Salg for Øje, skal til det tekniske Landbrugsudvalg indsende Meddelelse om Frøarealernes Størrelse og de Arter Frø, de dyrker. — I August tillodes det Uldproducenter, som kun har eet Faar, at beholde al den Uld, som produceres af dette ene Faar. Uldproducenter, som har flere Faar, kan til egen Anvendelse tilbageholde ¼ kg af Foraarsulden og $^1/_2$ kg af Efteraarsulden for hvert til Husstanden hørende Familiemedlem. Al den Uld, som Producenterne ikke maa tilbageholde, skal tilbydes Uldcentralen, som er pligtig til at overtage al tilbudt Uld. — En Bekendtgørelse af 6. Septbr. fastsatte Brændehugsten fra 1. Oktbr. 1918 til 31. Marts 1919 til 10 pCt. mere end den gennemsnitlige Brændehugst i de 3 Aar 1912—13 til 1914—15. — Den 5. Oktbr. blev det paabudt, at Udlevering af Benmel og anden fosforsyreholdig Gødning kun maa finde Sted efter særlig Anvisning af Gødningsnævnet. Den 3. December forbødes al Handel med Rødkløverfrø.

Gaar man efter denne meget summariske Oversigt over til en Omtale af de landøkonomiske Forhold i 1918, er der om Aarets vigtigste Begivenhed, H ø s t e n, at meddele, at Afgrøderne i en Tid af Foraaret tegnede til at blive særdeles gode, indtil en lang, regnfattig Periode bragte de lyse Forhaabninger til at svinde næsten Dag for Dag. Tages Landet under eet, var Nedbøren usædvanlig lille i Marts og Maj, i Sommermaanederne Juni, Juli og August var Regnen mere ulige fordelt, men i den første af disse Maaneder faldt den (naar Bornholm undtages) først i Maanedens sidste Tidøgn. Den regnfattige Periode, der begyndte den 20. April, strakte sig saaledes over 2 Maaneder, og i dette Tidsrum fik de forskellige Dele af Landet kun mellem Halvdelen og Fjerdedelen af den normale Nedbør!

I Høsttiden maatte man sande det gamle Mundheld, at »Vinden blæser som den vil«, thi snart blæste det fra det ene og snart fra det andet Verdenshjørne; i August Maaned var Høstvejret dog nogenlunde godt, medens September var usædvanlig regnfuld og Oktober gennemgaaende bragte uroligt Vejr.

I Henhold til Det statistiske Departements Opgørelse*) er Hveden den Sædart, der for Landet som Helhed ubetinget har givet det bedste Udbytte. Der er af denne Kornsort høstet gennemsnitlig 30.3 hkg pr. ha, medens det normale Udbytte er 29.9 hkg. Rugens Udbytte pr. Arealenhed var forholdsvis betydelig ringere end Hvedens. For Landet som Helhed var Udbyttet 14,7 hkg pr. ha, mod normalt 17,9. Paa Øerne høstedes 21,6, men i Jylland, hvor de store Rugarealer findes, kun 11,6 hkg pr. ha. Af Byg høstedes gennemsnitlig 21,0 (paa Øerne 22,9, i Jylland 16,8) hkg pr. ha, medens Middelhøsten for Landet som Helhed er 22,5 hkg pr. ha. Havren gav for Landet som Helhed 15,9 (Øerne 20,7, Jylland 13,9) hkg pr. ha, mod normalt 18,4. Høstudbyttet af Blandsæd er beregnet til 16,8 hkg pr. ha; det normale er 20,4. Paa Øerne høstedes 20,6, i Jylland 13,8 hkg pr. ha.

Det indhøstede Kærneudbytte var i Fjor i Mill. hkg:

	Øerne	Jylland	Hele Landet
Hvede	1.42	0.30	1.72
Rug	1.49	1.74	3.23
Byg	3.38	1.29	4.67
Havre	2.31	3.72	6.03
Blandsæd	1.76	1.49	3.25
Ærter	0.07	0.04	0.11
Boghvede	—	0.03	0.03
Tilsammen	10.43	8.61	19.04

Totaludbyttet var i de foregaaende Aar:

1917	15.6	Mill. hkg
1916	20.8	— —
1915	23.0	— —
1914	19.5	— —

*) »Statistiske Efterretninger«, Nr. 21, 1918.

Dersom Femaaret 1909—13 betragtes som Udtryk for det normale, finder man, at Kornhøstens Udbytte i 1918 var 3,8 Mill. hkg under Middelhøst.

Mængden af baade Hø og Halm var i 1918 som Aaret forud ualmindelig lille. Af Agerhø er der i Landet som Helhed kun høstet 343,000 t imod gennemsnitlig 1,090,000 i Femaaret 1909—13. Udbyttet af Enghø er opgjort til 412,000 t imod 711,000 i 1909—13. Endelig er Halmudbyttet beregnet til 2,196,000 t; i 1909—13 var Gennemsnitsudbyttet 3,518,000 t.

I Henhold til en Meddelelse til Tidsskriftet fra Professor, Dr. phil. *Kølpin Ravn* led Afgrøderne i Fjor i de fleste Dele af Landet i stor Udstrækning ved Frostskade i Foraarstiden og ved Tørke i Forsommeren. Græsmarks-Bælgplanterne, særlig Kløveren, blev i ret stor Udstrækning angrebne af Kløverens Bægersvamp. Hveden var paa mange Steder stærkt medtaget af Stinkbrand, ofte ogsaa af Fodsyge. Brand var almindelig i Havremarkerne, Stribesyge i Bygmarkerne (baade 2-radet og 6-radet) og Stængelbrand i Rugmarkerne. I Kartoffelmarkerne var Sortbensygen mange Steder usædvanlig ondartet, og Kartoffelskimmelen bredte sig yderst hurtigt og ondartet i Nord- og Midtsjælland. Bladrullesygen var almindelig udbredt. Runkelroemarkerne var mange Steder hjemsøgte af Rodbrand.

Hvad de forskellige Skadedyrs Optræden angaar, har Fru mag. scient. *S. Rostrup* meddelt Tidsskriftet, at Skadedyrene gennemgaaende har været talrigt paa Færde og gjort ikke ringe Skade paa forskellige Afgrøder; kun saadanne Insekter, som ikke trives i en kold, vaad Eftersommer: Kaalorme, Kaallus o. l., der i 1917 optraadte i usædvanlig stor Mængde, har vi i Aar saa godt som været forskaanet for.

Fritfluelarven har gjort megen Skade, ikke alene i den sent saaede, men paa sine Steder endog i den meget tidligt saaede Havre. Kulden bevirkede, at Sæden længe stod i Stampe, og den lange Tørkeperiode hæm-

mede yderligere Væksten — to Faktorer, der begge medvirkede til Angrebets Ondartethed. Af Bygfluelarven var der flere Angreb end sædvanligt, og paa nogle Lokaliteter imod Sædvane mest i den tidligt saaede Byg, der ligesom den tidligt saaede Havre havde staaet i Stampe, medens den senere saaede voksede hurtigt til og i det Hele stod bedst. Bladlus optraadte i Juni—Juli i uhyre Masser i Vaarsæden, særlig Havren, og gjorde her i Forbindelse med Tørken og Fritfluelarver stor Skade. Blærefødder har været til Stede i stor Mængde i Kornsorterne. Havreaalen kom som Følge af det kolde Vejr sent frem og synes at have gjort mindre Skade end sædvanligt. Smælderlarver har derimod været meget slemme, særligt i Vaarsædsmarker. Flere Steder i Vest- og Midtjylland optraadte Stankelbenlarver ødelæggende i Vaarsæd efter efteraarspløjet Grønjord paa lav, mose- og mosagtig Bund. Knoporme har været til Stede i stor Mængde og gjort overordentlig stor Skade i de forskellige Rodfrugtafgrøder; i det fugtige Eftersommervejr opstod der imidlertid en Svampesygdom i dem, saa Angrebet de fleste Steder standsede eller i hvert Tilfælde mindskedes paa et ret tidligt Tidspunkt. Kaalfluelarven har været slem og har mange Steder ødelagt Kaal, Kaalroer og Turnips. Jordlopper har optraadt Sommeren igennem til langt hen paa Efteraaret i ganske overordentlig stort Antal. I April Maaned var de allerede paa Færde i Vaarsæd og paa de tidligt saaede Kaalroer. Fra Maj Maaned ødelagde de Kaalroer og Turnips i den Grad, at Omsaaning en eller flere Gange mange Steder var nødvendig. Ogsaa Frømarker af Kaalroer, Turnips og Hvidkaal, udlagt i Byg, samt Radisefrømarker blev raseret. Længere hen paa Forsommeren til helt ind i September saa man Bladene paa store Roer fuldstændig gennemhullede af Gnav, hvorved Udbyttet blev betydelig nedsat. Sennepsmarkerne var ligeledes fyldt med Jordlopper. Kaalmøllarver optraadte rundt omkring i Juli—August og gjorde paa sine Steder en Del

Skade i Kaalroerne. Glimmerbøssen begyndte allerede i April sit Hærværk i Frøroernes fremskydende Blomsterstande og hærgede i Maj—Juni Frø-Kaalroer og -Turnips, Hvidkaal til Frøavl og tidlig udviklet Gul Sennep. Rundt omkring anvendtes med udmærket Resultat Boesens Billefanger, som forøvrigt senere ogsaa viste sig meget anvendelig overfor Jordlopper paa større Roer. I Runkel- og Sukkerroemarkerne har Aadselbillelarver flere Steder gjort stor Skade. Som Angreb, der ikke tidligere er iagttaget her i Landet, skal nævnes Aksløberens Larve og Bille, henholdsvis i Rug og Byg, samt Dværgcikadens i Blandsæd og Havre, begge Angreb var dog ret begrænsede og optraadte rent lokalt.

Om Forholdene paa Korn- og Foderstofmarkedet er der selvfølgelig intet at meddele.

For Frøavlen og Frømarkedet har — efter hvad Direktør *Dorph-Petersen* meddeler Tidsskriftet — Forholdene i den forløbne Sæson 1917—18 været endnu mere ekstraordinære end i de foregaaende Krigsaar. I første Linie har Vanskelighederne med at skaffe Frø af Græsmarksbælgplanterne været større end nogen Sinde. Af Rødkløver, hvoraf vi normalt bruger ca. 2 Millioner kg, var der fra den foregaaende Sæson nogle mindre Restbeholdninger af russisk Frø, og Tilførslerne i Løbet af Sæsonen var desværre ret smaa. I Petrograd henlaa siden Beslaglæggelsen endnu nogle Tusinde Sække Kløverfrø, for hvilke Statskonsulent *N. Otto Nielsen* efter store Anstrængelser opnaaede Udførselstilladelse. Endvidere kom der en Post bøhmisk Rødkløver af ret god Kvalitet, medens derimod Nordamerika, til hvem vi havde stillet vore Forhaabninger, skuffede os. Det var kun en meget lille Del af det i U. S. A. indkøbte Frø, der blev afladet, inden Amerika fuldstændig standsede Tilførslerne af Frø hertil Landet. Man regner derfor med, at vi af Rødkløver kun har haft Halvdelen af vort normale Forbrug, og det har

derfor været nødvendigt for de Handlende at gennemføre en skarp Rationering. Af Sildig Rødkløver fik vi omtrent Halvdelen af vort Forbrug dækket af svensk Frø af særdeles god Beskaffenhed. Naar undtages Hvidkløverfrø, lykkedes det ogsaa kun delvis at faa Forbruget af de andre Græsmarksbælgplanter dækket, navnlig var der Knaphed paa den værdifulde Frøsort Kællingetand. Desværre blev der af Græsmarksbælgplanterne, trods de gunstige Vilkaar, kun avlet mindre Mængder Frø her i Landet. De, der avlede noget Frø, havde gennemgaaende et særdeles godt Udbytte deraf. Da det i disse Aar, hvor der ingen Kvælstofgødning og intet kvælstofholdigt Foder kommer til Landet, er af den største Betydning, at der dyrkes kvælstofsamlende Planter i saa vid Udstrækning som overhovedet muligt, er det meget beklageligt, at det ikke lykkedes at faa Frø nok til Landet til Dækning af det normale Forbrug. Desværre synes det at blive endnu vanskeligere at skaffe disse Frøarter til Udsæd 1919.

Hvad Græsfrøet angaar, blev Forbruget af de Frøsorter, hvoraf der ikke avles nok til Brug her i Landet, som Alm. Rajgræs, Timothe, Draphavre, Eng-Rævehale og enkelte andre mindre vigtige Arter, heller ikke dækket; men til Gengæld havde vi af andre vigtige Arter som Hundegræs, Eng-Svingel, Ager-Hejre, Alm. Rapgræs og Ital. Rajgræs tilstrækkeligt af særdeles godt hjemmeavlet Frø til Dækning af vort Forbrug og kunde af de fire første Arter, navnlig af Hundegræs og Ager-Hejre, udføre meget betydelige Portioner.

Avlen af Rodfrugtfrø beredte mange Steder en stor Skuffelse. Udsigterne for Turnips- og Kaalroefrø var udmærkede, men Vejret i Foraaret 1917 ødelagde en Mængde Marker, og Resultatet blev derefter en forholdsvis lille Høst; den var dog tilstrækkelig til at dække Hjemmeforbruget og til at afgive nogle Partier til Eksport som Kompensation. Avlen af Runkelroefrø viste sig ved Sæsonens Slutning gennemsnitlig at være bedre end straks antaget,

men paa Grund af de usikre Forhold,, var Eksporten af denne Frøsort i Sæsonens Løb praktisk talt standset.

Priserne paa Frø var gennemsnitlig højere end noget tidligere Aar. De højeste Priser var paa Runkelroe- og Gulerodsfrø, og paa Henstilling af Det staaende Landbrugsudvalg blev derfor Handelen med Frø standset den 5. December 1917, og Spørgsmaalet om Fastsættelse af Maksimalpriser paa Frø gjort til Genstand for Drøftelse i Frøudvalget. Den 21. Dec. 1917 blev der fastsat Maksimalpriser for Mark- og Havefrø, medens Forhandlingerne vedrørende Runkelroe- og Gulerodsfrø trak saa længe ud, at Priserne for disse Sorter samt de meget omtalte Reguleringer først blev fastsat den 2. Marts 1918.

Hvad Landbrugets G ø d n i n g s f o r s y n i n g i 1918 angaar, har alle Leveringer af Superfosfat, Norge Salpeter og Svovlsur Ammoniak fundet Sted igennem Gødningsnævnet. Af S u p e r f o s f a t kunde der ret forstaaeligt efter 4 Aars Verdenskrig kun produceres forholdsvis smaa Partier, eftersom Raafosfattilførslerne var standset allerede i Begyndelsen af 1917, og af færdige Superfosfater kunde intet fremskaffes. De forholdsvis smaa Partier Superfosfat, der saaledes kunde fordeles i Foraaret og Efteraaret, blev udelukkende udleveret til nyopdyrkede Hedejorder, hvor der skulde dyrkes Brødkorn. Af B e n m e l udleveredes mindre Poster, medens T h o m a s m e l ganske udeblev. K v æ l s t o f g ø d n i n g e r: Chili Salpeter kunde ikke fremskaffes, men ved Regeringens Mellemkomst blev der fra Norge købt 20,000 Tons Norge Salpeter, som tilligemed Hjemmeproduktion af Svovlsur Ammoniak dækkede 40 pCt. af 1916's Forbrug af Kvælstof. Af K a l i blev Foraarsforbruget i det hele og store dækket, delvis i 37 pCt. og delvis i 20 pCt. Vare, medens der i Høst- og Efteraarssæsonen ingen Kali kom her til Landet. Henimod Aarets Slutning begyndte Tyskland atter at levere Kali til Danmark.

Endvidere kan det nævnes, at Udnyttelsen af de bornholmske Fosforitlag toges op i Fjor, at der er nedsat et Udvalg af De samvirkende danske Landboforeninger og Dansk Ingeniørforening med den Opgave at undersøge de til Landbrugets Forsyning med kvælstofholdige Gødningsemner hørende Spørgsmaal, navnlig om Muligheden af at fremstille Ammoniak af Luften, og at Andelsforeningerne har forhandlet med de islandske Myndigheder om Leje af Vandfaldet Lagarfos med det Maal for Øje at oprette en Kraftstation til at udvinde Gødning af Luften.

Medens vore Tilførsler af Raa- og Hjælpestoffer omtrent har været standset i et Par Aar, tilsiger den Handelsoverenskomst med Amerika, som undertegnedes i Washington den 20. September, os Udførselstilladelse til 33,333 t Gødningsstoffer, 1250 t Timothe og andet Græsfrø og 1600 t Bindegarn. Hvad Landbruget faar, sammenlignet med, hvad Industrien har opnaaet ved denne Overenskomst, er kun lidt, men mærkeligt nok var Landbruget heller ikke repræsenteret ved Forhandlingerne i Amerika. Omsættes de 33,333 t Gødningsstoffer i Salpeter, er det kun omtrent Halvdelen af den Mængde, vi har haardt Brug for, og om nogen Fosforsyregødning vil der saa ikke blive Tale. Hvad vi faar af Bindegarn, skal kun svare til Halvdelen af det Kvantum, vi kunde bruge. Af Rødkløver faar vi intet. Det er derfor ikke til at undres over, at Handelsoverenskomsten af Landbruget blev hilst med en ret forbeholden Tilfredshed.

Under Navn af Statens Grundforbedringsvæsen oprettedes i Foraaret den Institution til Fremme af Jords Grundforbedring, som var besluttet dannet ved en Bevilling paa Finansloven. Administrationen er indtil videre henlagt under Statens Planteavlsudvalg. Virksomheden skal bl. a. bestaa i dels at bistaa Ministeriet og forskellige Statsinstitutioner i alt Grundforbedringsarbejde — saaledes Planlæggelse og Iværksættelse af Kulturarbejder paa Statens egne Ejendomme, Forundersøgelse og

Planlægning af Vildmosernes Udnyttelse m. v. — dels i Undersøgelse af Jords Trang til Grundforbedring og Midlerne til dens Afhjælpning. Der er antaget et ret stort Personale, og som ledende landøkonomisk Kulturingeniør er Landbrugskandidat *Th. Claudi Westh* ansat.

Det forløbne Aar har for Hesteavlens Vedkommende været præget af vanskelige Fodringsforhold og høje Priser. Omtrent fra Marts Maaned begyndte Hestepriserne at stige saa at sige Dag for Dag og blev omtrent $2^1/_2$ Gang højere end tidligere, saaledes at første Klasses Heste, der i sin Tid kostede 16—1800 Kr., steg til 4—4500 Kr., og almindelige Heste naaede 3000 Kr. Dette gælder de jyske Heste, men ogsaa Luksusheste, Frederiksborgheste og andre naaede de samme, eksceptionelt høje Priser. Ja, paa de Tider, da Priserne var højest, blev der betalt indtil 6000 Kr. pr. Stk. for lettere Heste. Grundene hertil er flere: Bilkørselen er standset, Luksusheste har ikke kunnet indføres osv. Hestebestanden er gaaet lidt ned, men ikke mere, end vi godt kan klare os, samtidig er den blevet forynget, og nu efter Krigen staar vi vistnok med en bedre Bestand end før denne. I Efteraarets Slutning, da de tyske Opkøb ophørte, standsede forøvrigt omtrent al Handel, hvad der antagelig vil medføre, eller alt har medført, et kendeligt Prisfald. — Den i forrige Aarsberetning omtalte paatænkte Sammenslutning af de 3 sjællandske Udvalg for de svære og de lette Heste samt Stambogsføringen vil træde i Kraft fra 1. Januar i Aar.

Den samlede Hestebestand udgjorde ved Tællingerne i Juli 1914 og Juli 1918 567,000 og 545,000 Stkr.

Hvad Kvægavlen angaar, har, efter Meddelelse fra Statskonsulent *Axel Appel,* Efterspørgselen efter Avlsdyr, virkelig gode Tyre, for henholdsvis jysk og rødt dansk Kvæg samt Korthorn været livlig, og der betales nu, ogsaa i Forhold til de høje Handelspriser, virkelig gode og høje Priser, saaledes som det bør være. For de ca. 50 jyske Tyre, hvis Salgspriser Statskonsulenten har Rede paa, er

Gennemsnitsprisen vel omtrent den samme som i 1917, nemlig mellem 1600 og 1700 Kr. og 14—1500 Kr. paa Vilkaar, men da der mellem disse 50 i Aar er færre, der har opnaaet en særlig høj Pris, er Prisniveauet i Virkeligheden en Del højere end for samme Vare i Forfjor — i god Overensstemmelse med de højere Priser paa Handelskvæg. For 82 røde Tyre (Fyn, Lolland, Jylland) er Gennemsnittet ca. 100 Kr. højere, men denne lidt højere Gennemsnitspris er paavirket af meget høje Priser for enkelte Tyre (Rekorden er sat af en Tyr, der opnaaede 5000 Kr. kontant og 7000 Kr. i Vilkaar). — Priserne for Korthornstyre, der er tillagte her i Landet, er omtrent som de alt nævnte; der er opnaaet 3600 Kr. + 2500 Kr., men denne Rekordpris blev vist slaaet i Aarets Slutning. Tyre fra Ejdersted betaltes ved Auktion i Efteraaret med ret enestaaende Priser. Det var gennemgaaende særdeles gode Dyr af overvejende fin Afstamning; af Sydvestjyllands Fællesledelse for Kvægavlsforeninger var de 15 Tyre erhvervet for ialt 64,000 Kr. eller i Gennemsnit 4266 Kr. pr. Stk., men ved Auktionen gik de op i en Gennemsnitspris af godt 7000 Kr., den dyreste i 12,600 Kr. I Jylland breder Korthornsavlen sig, mærkelig nok særlig i de magre Egne og der gøres et dygtigt Arbejde for at fremme den, hvad der kun er glædeligt, da det ikke hæmmer Arbejdet for Udviklingen af den jyske og den røde Race.

Nogle Landmænd, som laa med Beholdninger af Oliekager, kunde fodre gennem Vinteren 1917—18, men mange maatte sultefôde Kvæget, saa en stor Mængde bandtes ud i meget mager Forfatning, enkelte Steder i helt ussel. Der var forholdsvis tidlig Udgræsning, men saa kom den lange Tørkeperiode, i hvilken man intet Kraftfoder havde til Erstatning. Ved Indbindingstid og senere var Kraftfoderbeholdningerne meget smaa, hvad der bl. a. har givet sig Udslag i Mælkemængdens Dalen og i forringede Udsigter til Fortjeneste ved Salg af levende Kvæg efter Krigen til Lande med reducerede Besætninger. Men der er Bestræbelser fremme for at forberede denne Handel. Saa-

ledes har De samvirkende danske Landboforeninger nedsat et Udvalg til at varetage de herhenhørende Interesser, paa Sjælland arbejdes der for en Udvidelse af Opdrætterforeningen for at være rustet til Salg af levende Kvæg, naar Efterspørgselen begynder, og der er oprettet et Aktieselskab for hele Landet med Eksport af Kvæg m. v. for Øje.

Hornkvægbestanden udgjorde ved Tællingerne i Juli Maaned 1914 og 1918 2,463,000 Stkr. og 2,123,000 Stkr.; Antallet af Køer og Kvier, som har kælvet, var henholdsvis 1,310,000 Stkr. og 1,024,000 Stkr.

For S v i n e a v l e n har Aaret været meget ugunstigt. Ved Tællingen i April 1918 udgjorde Svinebestanden kun ca. 17 pCt. af Bestanden i Juli 1914, i Juli 1918 ca. 25 pCt. og i September 1918 ca. 33 pCt. Søernes Antal (4 Maaneder og derover) var ved Tællingen i Juli 1914, i Juli 1917 og i September 1918 henholdsvis 282,700, 138,800 og 81,000 Stkr., men af det sidste Antal var kun 32,000 drægtige og 49,000 ikke-drægtige, hvad der viser Landbrugets svigtende Tillid til Flæskeproduktionens Rentabilitet. Ved Aarets Slutning synes der at kunne spores lidt Spekulation i Tillæg af Svin i Haab om Majstilførsel til Foraaret. Aarets eneste Lyspunkt er, at trods ringe Afsætning og Fodervanskeligheder er Størstedelen af Avlscentrene i Behold, det vil sige, at Grundlaget for en Opbygning af Svineavlen ikke er rokket. Avlscentrenes Rationering, der i Høstaaret 1917—18 udgjorde 250 kg pr. Enhed, blev for indeværende Høstaar heldigvis sat op til 400 kg. — Siden 1911 har vi ikke indført Yorkshireorner fra England, vi trænger til nyt Blod, og i Fjor fik vi enkelte Yorkshireorner fra Sverige.

Handelen med F a a r har været meget livlig, og Efterspørgselen efter gode Avlsdyr stor og større end Tilbudet. Vædderlam er betalte med 250—400 Kr., Avlsvæddere med 400—500 Kr. (enkelte højere), Gimmerlam med 200—300 Kr. eller omtrent det dobbelte af i 1917.

Antalet af Faar og Lam var ved Tællingen i Juli 1918 470,000 Stkr. mod 515,000 Stkr. i Juli 1914.

Af Geder og Kid fandtes ved de 2 Tællinger ca. 41,000 og 40,700 Stkr.; herefter skulde Antallet nu være omtrent det samme som før Krigen, det er dog overvejende sandsynligt, at Tallet for 1918 er for lavt, idet Gedeholdere, som intet Landbrug havde eller ikke havde andre Husdyr, vistnok i mange Tilfælde ikke var medtagne ved Skemaernes Udfyldning.

Fjerkræavlen har trods Aarets vanskelige Produktionsforhold været lønnende paa Grund af de høje Priser paa Æg og slagtet Fjerkræ. De første blev, da de var lavest, betalt med 3 Kr. 50 Øre pr. Snes, medens de i Slutningen af November naaede 4 Kr. 62 Øre pr. Snes af Gennemsnitsstørrelse ($1^1/_4$ kg pr. Snes). De enkelte Hønsehold har, trods Æglægningens Formindskelse, givet et meget stort Nettoudbytte. Før Krigen regnede man med 2 à 3 Kr. aarlig pr. Høne som Renindtægt, medens man for 1918 let vil komme op paa det dobbelte Nettoudbytte eller derover. Hønseholdet gik tilbage i 1917, men er næppe yderligere aftaget i Fjor, og man har gjort alt for at faa lagt saa mange Kyllinger til som mulig til Afløsning af Udsætterhønsene. Alt i alt har Hønsene været en udmærket Støtte for mange mindre Jordbrug, og der vil nu sikkert blive gjort alt for at bringe Hønsebestanden op til dens tidligere Størrelse. Gaaseholdet tiltager stadig, og der blev i Foraaret betalt fabelagtig høje Priser i Spekulationsøjemed, selv for smaa Gæslinger. Senere faldt Priserne, men ved Tiden om Mortensdag solgtes Gæs og Ænder i Forretningerne til 7 Kr. pr. kg og Kalkuner til 6 Kr. Selv om Priserne i de kommende Tider bliver lavere, vil det sikkert være en god Forretning at opdrætte Gæs. Paa Foranledning af »Fællesudvalget for Fjerkræavl« blev i Fjor de første Centre for Gaaseavl (Toulouse- og Emdener-Gæs) oprettede her i Landet.

For vort Mælkeribrug har Arbejdsvilkaarene været meget vanskelige, og Mælkeproduktionen er i Fjor

gaaet betydelig ned, henholdsvis omtrent 30 pCt. og 40 pCt. sammenlignet med 1917 og 1914. Samtidig er Mælkens Fedtprocent og Indhold af Æggehvidestoffer aftaget stærkt, hvad der vel hænger sammen med Køernes knappe Ernæring. Det giver sig Udslag i et voksende Forbrug af Mælk til et kg Smør og Ost. Den formindskede Mælkemængde har medført, at de stadig voksende Udgifter, særlig til Kørsel, har maattet fordeles paa en forholdsvis lille Produktion, til Skade for Erhvervets Rentabilitet. Statskonsulent *Niels Pedersen* har meddelt Tidsskriftet, at en Del Mælkerier paa Herningegnen har vedtaget kun at holde Driften i Gang hver anden Dag for paa den Maade at spare paa Udgifterne. Konsulenten advarer af flere Grunde herimod.

Smørrets Kvalitet var gennemgaaende ikke god i Efteraaret, særlig fremkom der meget Smør med Fejlen »oliet«, en Fejl vi ellers ikke har kendt meget til i den sidste Snes Aar. Statskonsulenterne fremhæver, at Fremstillingen af fint Smør vanskeliggøres ved, at Mælkerierne kun har haft smaa Mælkemængder at arbejde med i de store Apparater, et Forhold, som let medfører store Temperatursvingninger, hvad der i høj Grad vanskeliggør Syrningen. Dertil kommer, at den aftagende Produktion og den stærkt voksende Efterspørgsel baade for Smør og Ost fører med sig, at Kvalitetsspørgsmaalet bliver af ret underordnet Betydning — nu for Tiden! Thi ogsaa for Osteproduktionen gælder det, at den er aftagen med 30—40 pCt. og har været af mindre god Kvalitet — ofte har Ostene været meget valleholdige og lidet holdbare.

Fremstillingen af homogeniseret og steriliseret Fløde (den saakaldte »Eksportfløde«) har samlet betydelig Interesse om sig. Aarsagen hertil er navnlig den, at almindelig Fløde kun maa indeholde 9 à 10 pCt. Fedt, og da »Eksportfløden« har samme Fedtindhold, men paa Grund af Behandlingen synes federe og endvidere er meget holdbar, foretrækker nu mange den for den almindelige Fløde.

Den skummede Mælks Syrning er i Fremgang trods

Vanskeligheder ved Apparaternes Anskaffelse. Det fremgik af den sidste Driftsstatistik, at af 722 Mælkerier syrnede 62 en større eller mindre Del af Mælken. Iøvrigt findes der kun faa Omlavninger og Nyanskaffelser Sted paa Grund af de høje Priser paa Materialier og Maskiner.

Vort Mælkeribrug er i Fjor kommet ind paa en ret betydelig Produktion af kondenseret Mælk og Mælkepulver, og det menes, at Fremstillingen af behandlet Mælk og Fløde kan faa stor Betydning i Fremtiden, og af private Opkøbere er der udført et ihærdigt Arbejde for at faa afsluttet Kontrakter om direkte Levering til høje Priser af Mælk, og der er forhandlet om Oprettelse af Fabrikker og Anstalter til Behandling af Fløde og Mælk. Dette er en Spekulation, der for en væsentlig Del skal være foranstaltet ved Hjælp af udenlandsk, særlig norsk, Kapital, og om hvis Chancer efter Krigen det er umuligt at sige noget sikkert, men som vil kunne drage meget uheldige Følger efter sig ved at tage Arbejdet fra Andelsmælkerierne og lægge det over til Private, derved bringe Usikkerhed indenfor Mælkeribruget og vanskeliggøre Befolkningens Forsyning med Mælk. Mælkeriforeningernes Fællesorganisation henledte i et Cirkulære i September Mælkeriernes Opmærksomhed paa Sagen og meddelte, at Organisationen vilde søge at finde saadanne Former for Produktionen, at det blev muligt for det enkelte Mælkeri at udnytte Mælken til lige saa høje Priser, som der blev stillet i Udsigt ved Salg til Fabriksforetagender. Og Bestyrelsen advarede indtrængende Mælkerierne mod at indgaa paa Forpligtelser, »der i nogen Maade kan indskrænke den Selvbestemmelsesret og det fulde Fællesskab i økonomiske Interesser, som har præget og gavnet det danske Mejeribrug indtil nu«.

I September Maaned indsendte De samvirkende Landboforeninger og Mejeriforeningernes Fællesorganisation til Ministeriet Forslag om Ordningen af Forsøgsvirksomheden paa Husdyrbrugets og Mælkeribrugets Omraade. Efter at Forslaget var gjort til Genstand for nærmere Over-

vejelse paa Grundlag af Erklæringer fra Landbohøjskolen og Forsøgslaboratoriet, blev der i Aarets Slutning truffet en Ordning for at tilvejebringe en saa nøje Forbindelse som muligt mellem Forsøgslaboratoriet og det praktiske Landbrug og Mælkeribrug og dets Organisationer. Der skal da nu nedsættes to Udvalg af Repræsentanter for disse Organisationer, eet for Husdyrbrugsforsøgene og eet for Mælkeriforsøgene. Udvalgene skal, hver for sit Omraade, godkende de af Laboratoriet efter Forslag fra de respektive Afdelinger udarbejdede aarlige Forsøgsplaner og Offentliggørelsen af Beretningerne, endvidere skal de godkende det aarlige Budget og Regnskab for den samlede Virksomhed samt Indstillingerne om Ansættelse af det overordnede Personale ved Laboratoriet. I Hovedtrækkene er Omraadet trukket for, hvilke Afdelinger der falder ind under de to Udvalg, for Laboratoriets fremtidige Stilling m. v., og kommer den nye Ordning til at fungere som tænkt, vil den være ensbetydende med den nøjeste Forbindelse mellem det praktiske Landbrug og den fremtidige Forsøgsvirksomhed.

I Følge Meddelelse fra Statskonsulent *N. Balle* har det forløbne Aar med Hensyn til Kraftmaskiner været mindst lige saa vanskeligt som det nærmest foregaaende, idet de Beholdninger, som den Gang fandtes, tildels var opbrugte allerede ved Aarets Begyndelse, og man har saaledes været henvist til de ganske utilstrækkelige Forsyninger af Brændselsolie, der er kommen Syd fra, samt til Surogater. Af disse sidste maa i første Række nævnes Sugegasanlæg, de spiller en stedse større Rolle, særlig ved mindre Elektricitetsværker. Ogsaa smaa stationære Motorer er blevne forsynede med Sugegasanlæg, men det viser sig, at Omkostninger og Udgifter til Pasning altid bliver uforholdsmæssig store pr. H. K., naar Anlæget er lille, hvortil kommer, at Driftssikkerheden bliver mindre, saa ved Motorer paa 12 H. K. og derunder har man været henvist til andre Erstatningsmidler, og det

samme har været Tilfældet ved alle transportable Motorer, da det hidtil ikke er lykkedes at konstruere et fuldt anvendeligt lille, let Sugegasanlæg. Af Vædsker til Erstatning af Petroleum kan nævnes Tran, der er bleven anvendt i nogle Glødehovedmotorer, men hurtig blev for dyr, endvidere Tjæreolie af baade Tørv og Trætjære, men til smaa Motorer egner denne sig dog mindre godt, da den snavser Motoren og desuden er udrøj og dyr i Brug. Adskillige andre Oliesurogater har været anvendte, f. Eks. den mineralske Spindelolie, der viste sig meget anvendelig, men ikke lod sig fremskaffe i større Mængder. Endelig maa nævnes Benzolen, der er bleven fremstillet paa nogle af de større Gasværker og uddeles gennem Benzinnævnet, endvidere Karbidgassen, der særlig er forsøgt anvendt som Drivkraft for Automobiler, men til Trods for et overordentlig stort Antal Forsøg er Resultaterne ret utilfredsstillende, og i hvert Fald har Prisen afskrækket de fleste Ejere af stationære Motorer fra Brugen heraf, idet Udgiften til Karbid vil svare til en Petroleumspris paa mindst 4 à 5 Kr. pr. kg.

For Motorplovene og Landbrugets Automobiler har det saaledes været trange Tider, og Handlen med disse har været minimal. Tærskningen er som oftest bleven besørget af et ældre, hengemt Lokomobil, der nu oplever en, antagelig kort, Glansperiode, men iøvrigt er der bleven indlagt Elektricitet paa mange Gaarde, hvor Stærkstrøms-Anlæg findes i rimelig Nærhed.

At Tanken om Vinden som Drivkraft i det forløbne Aar har været fremme med fornyet Styrke, og at der er bleven bygget et ikke ringe Antal Vindmotorer, er jo rimeligt, og ligeledes er adskillige Vindelektricitetsværker blevne oprettede, men Materialprisernes kolosale Stigning har nu næsten standset denne Virksomhed, og da Fabrikationen hidtil har været dreven efter alt andet end rationelle Principper, har Resultatet for Vindelektricitetsværkerne hidtil ofte været meget utilfredsstillende.

Vandkraften er ligeledes bleven anvendt i større Udstrækning end i tidligere Aar, og ikke saa faa Turbineanlæg er tagne i Brug.

En virkelig Nyhed er en dansk Motorplov, fremstillet af en ny Fabrik »Agri« i Hillerød. Maskinen er meget let og gør et godt Indtryk, men er endnu ikke gennemprøvet.

Angaaende de almindelige Landbrugsmaskiner og Redskaber har Statskonsulent *Anton Christensen* velvillig givet Tidsskriftet følgende Meddelelse:

Den Mangel paa Materiale og Brændsel, som prægede Anskaffelse og Benyttelse af Maskiner og Redskaber i 1917, er fortsat i 1918 og i visse Henseender i højere Grad. Der har dog været tilstrækkelig eller rigelig af Plove, Harver, Kultivatorer, Radrensere, Selvrensere, mindre Tærskeværker, Rensemaskiner og Fodertilberedningsmaskiner, men til en vis Grad har der været Mangel paa Saamaskiner, idet nogle Købere ikke kunde faa det Mærke, de ønskede. Manglen paa Saamaskiner har dog ikke været særlig følelig; i langt højere Grad har man savnet Mejemaskiner og ganske særlig Høstbindegarn. Der er ingen Tvivl om, at Manglen paa Bindegarn flere Steder har medført betydelige Tab ved at sinke Sædens Høst og Bjergning og derved givet Anledning til Spild i den usædvanlig besværlige Efterhøst. Mange Landmænd stolede paa at have en brugelig Erstatning i Papirgarn. For ikke faa, som fik Hjælp og Vejledning vedrørende Bindeapparatets Indstilling og Garnets Behandling, blev Papirgarnet ogsaa et kærkomment — om end dyrt — Surrogat, men endnu flere havde Tidsspilde, Ærgrelse og Tab ved Køb af Papirgarn, som forekommer i meget forskellige Kvaliteter; det kræver en særlig Indstilling af Bindeapparatet, ligesom det i Reglen er nødvendigt at behandle Garnet, for at det kan glide i Knytteren. Anvendelsen er ogsaa kostbar; med de gangbare Garnpriser —

5—6 Kr. pr. kg — vil der medgaa Garn for 25—30 Kr. til Binding af Sæden paa en ha.*)

Landbruget har ikke savnet Selvrensere og mindre Tærskeværker, men der manglede nogle Mærker og større Damptærskeværker.

Benyttelsen af let Brændsel har nødvendiggjort Anskaffelsen af andre Gnistfangere til Damplokomobiler, idet de almindelige Netgnistfangere ikke byder nogen Sikkerhed m. H t. Tilbageholdelse af Gnister. Nogle nye Konstruktioner er ogsaa godkendte som Gnistfangere ved Fyring med let Brændsel, men da de fleste Lokomobiler er for smaa i Forhold til Belastningen, og da alle sikre Gnistfangere nedsætter Trækket, kan det næppe undgaas, at det flere Steder vil knibe med at holde den fornødne Spænding i Lokomobilet.

Der blev i Fjor fabrikeret en Mængde Kartoffeloptagningsmaskiner, hovedsagelig af Udkastesystemet. Det hjemlige Marked blev rigelig forsynet, saa der kunde udføres en Del, uden at det gik ud over Hjemmeforsyningen.

Af Kværne og Hakkelsemaskiner har været i Overflod i Forhold til Landets Krav.

Det fremgaar af forskellige Opgivelser samt skriftlige og mundtlige Meddelelser, at Landbruget i det sidste Aars Tid har vist ringe Lyst til at købe Maskiner og Redskaber; dette kan for nogle Maskiners Vedkommende (Selvrensere og Kværne) bl. a. forklares ved, at man har manglet Drivkraft. Naar de planlagte og paabegyndte Elektricitetsværker bliver færdige, vil der utvivlsomt komme en stigende Efterspørgsel efter Maskiner. Den ringe Købelyst har ogsaa sin naturlige Forklaring i, at der i Øjeblikket kun er ringe Brug for visse Maskiner, f. Eks. Kværne, ligesom de høje Priser bevirker, at man reparerer de gamle saa længe som muligt og udsætter Anskaffelsen af nye i

*) I Februar brændte, ved en Kontorists Uforsigtighed, omtr. 35.000 kg Høstbindegarn, der var oplagret hos Firmaet H. C. Petersen & Co.

Forventning om billigere Priser. Det yderliggaaende Slid paa de forhaandenværende Redskaber og Maskiner vil dog efter nogen Tids Forløb nødvendiggøre en forøget Anskaffelse.

Prisstigningen omfatter alle Arter af mekaniske Hjælpemidler, men ikke i samme Grad. Adskillige gangbare Redskaber og Maskiner er under Krigen stegne 200—300 pCt., Haandredskaber, Plovskær, Mælketransportspande o. lign endog 400—600 pCt.

Den 11. April 1918 blev der udstedt Forbud mod Udførsel af Landbrugsmaskiner. Det tekniske Landbrugsudvalg indsamlede Oplysninger om Maskinfirmaernes Salg til Ind- og Udland i de senere Aar samt om de forhaandenværende Lagre af de forskellige Redskaber og Maskiner. Da det viste sig, at Beholdningerne for flere Maskingruppers Vedkommende var rigelig i Forhold til Hjemmemarkedets Krav, blev der givet Tilladelse til Udførsel af en Del Maskiner som Kværne, Hakkelsemaskiner, Kartoffeloptagere m. m. Fredsslutningen vil forhaabentlig foruden mange andre og vigtige Goder føre med sig, at Tilførslerne af Brændstoffer bliver rigeligere og Materiale og Maskiner billigere, men Priserne før Krigen kommer neppe igen.

Det har vistnok gennemgaaende været mere eller mindre vanskeligt, i alt Fald paa de fleste Egne, at faa den nødvendige Arbejdskraft, og den Maade, paa hvilken Understøttelserne til de Arbejdsløse er ydet, skal have bidraget hertil, om den end dog næppe har voldet Landbruget de samme Vanskeligheder som Industrien. »Polakkerne« udeblev i Fjor, og i Aar faar vi vel heller ingen, men ligesom en Del overvintrede hos os sidste Vinter, er det samme Tilfældet i Vinteren 1918—19 — der menes henimod en halv Snes Tusinde. Efter Forhandling mellem »Landsudvalget for Anvendelsen af udenlandske Landarbejdere« og Repræsentanter for »Polakkerne« og de katolske Præster blev der i September Maaned afsluttet en

Overenskomst angaaende de fremmede Arbejderes Lønninger for Sæsonen 1918—19, hvorved Lønningerne blev forhøjede, som Regel med 25 til 35 pCt. Landsudvalget anmodede samtidig indtrængende Arbejdsgiverne om at overholde de i de nye Kontrakter fastsatte Lønninger for at skabe rolige og faste Forhold. Grelle Eksempler paa enkelte Arbejdsgiveres ukollegiale og lovstridige Bestræbelser for at lokke Polakker til sig fra andre Landmænd laa til Grund for Udvalgets Anmodning.

I Landejendomssalgene syntes der en lille Tid paa Foraaret at være indtraadt en mindre Standsning, men før og efter fandt der en meget livlig Handel Sted, og naar Departementets Opgørelse engang foreligger, vil den sikkert vise, at det abnorme Køb af Landejendomme er fortsat i 1918. Det er forholdsvis »Storejendommene«, af hvilke en Del skal være købte af Udlændinge, særlig Nordmænd, der har været Genstand for Omsætning. Mange af disse Storgaarde er sikkert købte for »Herlighedens« Skyld, andre fordi Køberen har ræsoneret, at naar engang Bladet vender sig og et betydeligt Prisfald indtræder, vil Jorden, det haandgribelige, dog næppe falde saa stærkt i Værdi som Aktier o. lign., atter andre er sikkert købte i rene Spekulationsøjemed. Disse Forhold har paa en just ikke heldig Maade virket tilbage paa det hele Prisniveau for Landejendomme. Disse har i de senere Aar i det hele og store givet gode Indtægter, men mange af dem er nu og særlig i 1918 betalte med Beløb, der under normale Forhold umulig vil kunne give en passende Rente. — En ret omfattende »Gaardslagtning« har ogsaa fundet Sted og vakt Bekymring. De samvirkende danske Landboforeninger indgik i Februar til Landbrugsministeriet med en Henvendelse herom, i hvilken de fremhævede, at det farlige ved Spekulationshandelen er Gaardenes Afklædning, samt henstillede, at der ad Lovgivningens Vej blev taget Forholdsregler herimod, som dog under ingen Omstændigheder maatte hindre den legitime Handel med og Udstykning af Landejendomme. Noget senere paa Aaret blev

der vedtaget 2 Love, som lægger Gaardslagteriet Hindringer i Vejen og sikkert har gjort deres Nytte; de er kort omtalte nedenfor.

Fra Foreningsvæsenets Omraade er der at meddele, at Foreningen »Dansk Land« blev ophævet i 1918. Foreningen blev oprettet i 1912 med et omfattende Program, den vilde først og fremmest virke for rationel Regnskabsførings Indførelse i Landbruget, dernæst for en Forbedring af vore Landbrugsprodukter, en bedre Afsætning af dem i Udlandet m. m. I en Artikel i det Hefte, som, i alt Fald foreløbig, afslutter Udgivelsen af Foreningens Tidsskrift, hedder det, at det er Krigen, der er Skyld i, at det har været umuligt at realisere Hovedpunkterne i Programmet, »men vi er ogsaa stødt paa den passive Modstand i de ledende Landbrugskredse, som altid møder de, der vil noget nyt og godt, men som ikke hører med til Lauget.« Er denne Udtalelse nu ikke noget hazarderet? Foreningen har ført en ret eksclusiv Tilværelse. saa vidt os bekendt har den aldrig henvendt sig om Samarbejde til nogen af de store Landbrugsorganisationer. men havde den gjort det, var den næppe bleven mødt med noget Afslag. Ved Omtalen af »Dansk Lands« Oprettelse skrev nærværende Tidsskrift, at »det maa haabes. at den vil komme til at gøre god Nytte, og ønsker den kollegialt Samarbejde med de bestaaende Foreninger, vil den sikkert ogsaa møde et saadant.« Da »Dansk Land« blev stiftet, skete det med agressive Udtalelser mod de bestaaende Organisationer, og nu, da den afslutter Virksomheden, faar de altsaa ogsaa et lille Hib.

De samvirkende danske Landboforeninger indbød i Februar Maaned Landhusholdningsselskabet, Andelsudvalget og De samvirk. danske Husmandsforeninger til at lade sig repræsentere ved en Forhandling om et af Landboforeningerne fremsendt Forslag angaaende »Vedtægter for Landbrugets Fællesrepræsentation.« Man fik straks gennem Udtalelser i Pressen det Indtryk, at Husmandsfor-

eningerne ikke vilde stille sig særlig imødekommende til en saadan Forhandling, i »Husmanden« blev det paastaaet, at Landhusholdningsselskabet med sine 800 Medlemmer ikke repræsenterede Landbruget, og denne Paastand ser man undertiden fremsat. Ja, paa formel, overfladisk Vis kan det maaske siges, at Selskabet ikke repræsenterer Landbruget, særlig ikke det mindre, naar man ved Repræsentation tænker paa det store Medlemsantal og paa Udvælgelsen, paa Valgmaaden, og uden videre gaar ud fra, at denne skal foregaa gennem almindelige, direkte Valg. Baade i Følge Selskabets Karakter og Traditioner kan der ikke ret vel være Tale om en Repræsentation i denne rent udvortes Forstand. Men hvis man ved at »repræsentere« tænker paa et i halvandet Hundrede Aar stadig udfoldet virksomt Arbejde i Landbrugets Interesse, paa en Virksomhed, hvis gavnlige Spor mærkes i alle dets Virksomhedsgrene, da kan det med fuld Føje siges, at Landhusholdningsselskabet »repræsenterer« det danske Landbrug. — Da Husmændene langt om længe svarede, at de ikke f o r e l ø b i g ø n s k e d e at deltage i Forhandlingerne om en Fællesrepræsentation, fordi de mente, »at Landbruget under de nuværende Forhold er tilstrækkelig repræsentere ved det nu siddende Landbrugsudvalg«, samledes Repræsentanterne for de 3 andre Organisationer den 29. Maj til et Møde, paa hvilket de enedes om ikke i Øjeblikket at træffe bindende Bestemmelser for et længere Tidsrum i Haab om, at Husmandsforeningerne senere vilde deltage i Forhandlingerne. Samtidig vedtog de ved en Henvendelse til Regeringen at søge det staaende Landbrugsudvalg suppleret med Repræsentanter for Andelsudvalget og Selskabet. Da der ikke indenfor Udvalget kunde opnaas Enighed om Sagen, meddelte Ministeriet, at der ikke kunde foretages noget i Sagen. — Noget senere, i September Maaned, indbød De samvirkende danske Andelsforeninger Repræsentanter for de 3 andre Organisationer til at drøfte Spørgsmaalet om en Fællesrepræsentation paa et noget andet, mindre indviklet Grundlag end det af

Landboforeningerne foreslaaede. De henstillede, at man søger at danne en Fællesrepræsentation for Landboforeningerne, Husmandsforeningerne, Andelsforeningerne og Landhusholdningsselskabet, med fast Kontor i København til at varetage Landbrugets Interesser overfor Staten, andre Erhverv og Udlandet, samt i »handelsmæssig Henseende«, bl. a. mod skadelige Ring- og Trustdannelser. Repræsentanter for de 4 Organisationer behandler ved Aarets Udgang Forslaget.

De samvirkende danske Husmandsforeninger har oprettet et fast Kontor i København og Mejeriforeningernes Fællesorganisation et saadant i Aarhus, de ledes hhlvs. af Husmand *J. M. Henriksen* og cand. polit. *Axelsen Drejer*. Ogsaa det landøkonomiske Driftsbureau har faaet fast Kontor i København med Konsulent *J. Dokken* som Forretningsfører og Professor *O. H. Larsen* som Leder. Det er et Tidens Tegn, at der i Fjor er oprettet 17 nye »Frøavlerforeninger«; de har sluttet sig sammen i »De samvirkende danske Frøavlerforeninger«. Af Regnskabsforeninger under Landboforeningerne er der dannet 5 nye; ved Aarets Udgang fandtes der ialt 30 saadanne Regnskabsafdelinger. »Dansk Landmandsforening«, der er en Sammenslutning af de tidligere »Gaardmandsforeninger«, har vundet en Del Udbredelse i Jylland, hvor den nu skal tælle ca. 8000 Medlemmer foruden ca. 7000 paa Sjælland; i de andre Landsdele, i alt Fald paa Fyn, forberedes der Oprettelsen af Afdelinger. Endelig kan det nævnes, at en Kreds af Landmænd fra hele Landet har stiftet »Det danske Hør- og Hampeindustriselskab Danalin«, og at »Dansk Avlsdyr-Eksport Aktieselskab« er dannet med en Kapital paa $^1/_2$ Mill. Kr. — »Foreningen for Tilvejebringelse af Arbejdskraft for Landbruget« er ophævet.

Paa et Delegeretmøde af Andelsforeningerne i Aarhus 1917 vedtoges det, at Andelsudvalget skulde udarbejde Forslag til Revision af dets Vedtægter og fremlægge Forslaget paa et Delegeretmøde i 1918. Dette fandt Sted i

København den 31. Juli, paa hvilket Møde De samvirkende danske Andelsforeninger blev stiftede. Det tidligere Samarbejde, der fandt Sted gennem Andelsudvalget, er kommet ind i fastere Rammer og til at hvile paa et bredere Grundlag. Som Samvirksomhedens Bestyrelse fungerer Andelsudvalget, i hvilket alle de i Samvirksomheden deltagende Organisationer er repræsenterede. De mere tilfældige Andelskongresser afløses af aarlige Delegeretmøder, der bestemmer, hvor mange Repræsentanter hver Organisation skal have i Andelsudvalget, medens Organisationerne som hidtil selv vælger deres Repræsentanter. Andelsudvalget vælger sin Formand og Næstformand samt endnu 2 Medlemmer, hvilke tilsammen danner Forretningsudvalget. Den Betydning, Andelsbevægelsen har faaet, og den økonomiske Magtstilling, den nu indtager, forklarer, at den ønsker Samarbejdet mellem Andelsforeningerne fastere. Ny-Organiseringen vil medføre en Styrkelse af Bevægelsen, den muliggør en samlet Fremrykning over hele Linjen, naar det gøres nødvendigt, uden at de enkelte Foreningers Selvstændighed og Handlefrihed indskrænkes. — Paa Delegeretmødet i København holdtes der flere oplysende Foredrag, og angaaende det brændende Spørgsmaal om Andelsforeningernes Beskatning vedtoges enstemmig en Resolution, som udtaler, at kun de Foreninger, som handler med andre end Andelshavere, bør betale Skat af den Indtægt, de har af denne Handel — saaledes som Forholdet er ordnet i nogle Lande. — Paa et Møde i Kristiania i Juli Maaned af Danmarks, Norges, Sveriges og Finlands kooperative Centralorganisationer af Brugsforeninger blev der under Navn af Nordisk Andelsforbund dannet en Sammenslutning for de 3 først nævnte Lande, medens Finland paa Grund af de vanskelige Forhold, under hvilke det for Tiden befinder sig, ikke meldte sig ind under Sammenslutningen, men af de andre Landes Repræsentanter blev der udtalt et Haab om, at dette snart kunde ske. Andelsforbundet har Domicil i København, Direktør *Broberg* er dets

Formand. Indenfor Andelsomraadet kan det endelig nævnes, at alle Smøreksportforeningerne har sluttet sig sammen i »De samvirkende danske Andels-Smøreksportforeninger«, og at »Nordjysk Andels-Kreatureksportforening« med ca. 1200 Medlemmer blev oprettet i Februar Maaned.

Er Krigens Debetside end sørgelig lang, har den dog ogsaa medført nogle glædelige Foranstaltninger, og en af disse er et udvidet Samarbejde mellem de 3 nordiske Lande. Til gensidig Gavn er Samarbejdet optaget paa forskellige Omraader, i Fjor ogsaa paa Landbrugets, idet N o r d i s k e J o r d b r u g s f o r s k e r e s F o r e n i n g er bleven stiftet. Initiativet til Foreningen er taget af den svenske Konsulent *A. Elofsson,* Tanken vandt stærk Tilslutning i de 3 Lande, der hvert har oprettet sin Afdeling af Foreningen med Professor, Dr. phil. *Nilsson-Ehle* som Formand for den svenske Afdeling, Dr. phil. *W. Christie* for den norske og Prof., Dr. phil. *Kølpin Ravn* for den danske; Forpagter *E. Lunding,* Grubberholm, er valgt til Foreningens Generalsekretær og Redaktør af dets Tidsskrift. Foreningens Formaal er foreløbig følgende: Udgivelsen af et Tidsskrift, Udsendelsen af Foredragsholdere fra det ene Land til det andet, og Fremme af Deltagelsen i Kongresser og Landbrugsmøder, Befordring af Samarbejdet indenfor de forskellige Fagomraader ved Dannelsen af Sektioner og Behandling af saadanne Spørgsmaal, som kan fremme Foreningens Virksomhed. — Foreningen staar aaben for den, der beskæftiger sig med Jordbrugsforskning eller gennem Undervisning og konsultatorisk Virksomhed arbejder i Jordbrugsforskningens Tjeneste. Først og fremmest vil Foreningen søge at samle de Personer, som beskæftiger sig med Plantedyrkning og de denne nærstaaende Spørgsmaal paa Husdyravlens Omraade, medens Mælkeribruget ligger udenfor Foreningens Virksomhedssphære.

Foreningen vil forhaabentlig faa den Betydning, man venter af den. I mange Tilfælde vil Forskningsresultater

direkte kunne overføres fra det ene Land til det andet, og selv hvor dette ikke kan ske, vil den nøjere Forbindelse mellem Forskerne kunne blive af stor Betydning for den videnskabelige Granskning og derved ogsaa for Jordbrugets Praksis.

Foredragene paa Aarets store landøkonomiske Delegeretmøder var selvfølgelig præget af Krigssituationen. Der blev bl. a. holdt følgende Foredrag: Forstander *Hauch:* Hvilke Hovedprincipper bør der lægges til Grund for eventuel fremtidig Kornlovgivning?; Direktør *J. K. Lindberg:* Prisregulering; Godsejer *Moesgaard Kjeldsen:* Ernæringsspørgsmaal og Gaardejer *N. Porse:* Mælkeribruget før, under og efter Krigen. Af andre Foredrag kan nævnes Ingeniør *A. Foss:* Hvilken Interesse har Landbruget i Udviklingen af den danske Industri?; Kaptain *M. Petersen:* Kornets Produktionspris og Konsulent *M. K. Kristensen:* Vedvarende Græsmarker. — Paa det almindelige Konsulentmøde gav Ernæringsraadets Formand og Sekretær, Godsejer *Moesgaard-Kjeldsen* og Prof. *Møllgaard,* samt Formanden for det tekniske Landbrugsudvalg, Statskonsulent *K. Hansen,* interessante Meddelelser om den foreliggende Situation. Den svenske Professor *Nilsson-Ehle* holdt samme Sted Foredrag om den nyere Arvelighedsforskning og Professor *O. H. Larsen* om det landøkonomiske Driftsbureau.

Indenfor Litteraturens Omraade er der i 1918 bleven oprettet en Forening, som forhaabentlig vil komme til at gøre megen Nytte: Studiekredsforeningen. Der er vist ingen Tvivl om, at paa Landet mere hører end læser man sig sin Viden til, man foretrækker »Foredragets Trylleord« fremfor den tørre Lærebog. Med al Respekt for »det levende Ord« er det dog i det lange Løb bedre at erhverve sig Kundskaber ved Læsningen end gennem Øret. I en Pjece, den nævnte Forening har udgivet, hedder det: »Ved Foredraget tvinges Tilhørerne ind i en bestemt Tankegang og til en bestemt Tankehastighed, der gør det vanskeligt for dem at følge sikkert med, at overveje og sam-

menfatte, at kontrollere Rigtigheden af Talerens Fremstilling. Derfor maa den, der kun har det talte Ord til Kundskabskilde, ofte nøjes med halv Besked og kan endda undertiden føres til den fejlagtige Tro, at han er kommet til Bunds i Sagen.« Læsningens store Betydning i Oplysningens Tjeneste ved Siden af Foredragets maa gaa op for Folk, og Foreningen vil bidrage hertil ved at oprette Studiekredse rundt om i Landet, ved Udgivelsen af Bøger eller Vejledninger til Brug ved Arbejdet i Studiekredsen og ved Selvstudium, ved Samarbejde mellem de enkelte Kredse og paa anden Maade. Studievejledningerne giver indenfor de forskellige Omraader Oplysninger om de Bøger, der bør læses og den Orden, de bør læses i. Ønsker f. Eks. Medlemmerne af en Studiekreds at studere Elektriciteten i Landbrugets Tjeneste, giver Vejledningen nærmere Oplysning om, hvilken Grundbog der bør læses først, hvilke Skrifter eller Afhandlinger der i nærmere angiven Rækkefølge derefter maa gennemgaas til Belysning af Emnets forskellige Sider (Elektricitetslære, Maaling af Elektriciteten, Ledningsnettet, Elektromotorer og deres Anvendelse, Opvarmning, Belysning osv.). Medlemmerne i de enkelte Kredse kommer sammen til Møder efter først grundigt at have gennemlæst det Afsnit, der skal behandles paa Mødet, og under en af Medlemmerne valgt Studieleders Vejledning gennemgaar og drøfter man det vedkommende Afsnit.

Ligesom dets Forgænger har det forløbne Aar bragt en Del landøkonomisk Litteratur. Ikke faa gode Bøger er udkomne i nye Oplag, og der foreligger den sædvanlige Rigdom af Stambøger Beretninger fra Foreninger, Institutioner og lign. — saaledes Landbohøjskolens store og lærerige Aarsskrift for 1918 —, Udvalgsbetænkninger, Meddelelser fra Forsøgslaboratoriet, Statens Planteavlsudvalg o. s. v. Det omfangsrige Værk »Danske Mejerier«, redigeret af Konsulent *Ellbrecht,* er sluttet med 4. Bind, og en ny Haandbog: »Den danske Landmandsbog«, som tæller en Del kendte Medarbejdere, er begyndt at udkomme. Saa

vidt man kan skønne, er den tænkt som en Slags Fortsættelse af dens udmærkede Forgænger og Navne »Landmandsbogen«, men paa Forhaand maa man stille sig tvivlende til, at den for Nutiden vil faa samme Betydning, som Forgængeren havde det for 90'ernes Landmænd. Af historiske Skrifter foreligger der 2: *J. J. Hansens* Bog om Landboskolen ved Lyngby og *Chr. Christensens* »Min Livsførelse og Virksomhed«. Medens den almindelige Memoirelitteratur blomstrer frodig for Tiden og har talrige Læsere, foreligger der for Landbrugets Vedkommende kun faa og smaa »Erindringer«, men man maa haabe, at Vejen nu er brudt med dette omfangsrige, underholdende og lærerige Skrift. Flere ældre Landøkonomer og Landmænd, Mænd f. Eks. som H. Appel, Anton Bing, P. Feilberg, S. C. A. Tuxen, H. Valentiner o. a. ejer sikkert Erindringer fra deres lange Landmandsliv, som vor landøkonomiske Læseverden med Glæde vilde se bearbejdede og udgivne. To nye Lærebøger er udkomne, *Anton Christensens* »Maskinlære og Kraftmaskiner« og *H. A. B. Vestergaards* »De almindeligste Skadedyr og Svampesygdomme hos Landbrugets Kulturplanter«. Vor sparsomme Oversættelseslitteratur er forøget med en ny Bog, den af Fru *Grünwaldt* og Konsulent *M. K. Kristensen* fra Tysk oversatte: Anlæg af vedvarende Græsgange og deres Drift.

Den store Tilgang L a n d b r u g s s k o l e r n e havde i 1917, har fortsat sig i Fjor i forstærket Grad. De mest søgte Skoler kunde hænge den røde Lygte ud 3 Maaneder før Undervisningstidens Begyndelse, og selv til de mindre Skoler meldte der sig flere Elever, end de kunde modtage. Grunden hertil maa antagelig søges i Pengerigelighed hos Landmændene, knapt med Vinterarbejde i Landbruget og voksende Interesse hos de vordende Landmænd for Tilegnelsen af faglige Kundskaber. Derimod synes Landbostandens Sans for Almenoplysning ikke at være vokset under Krigsaarene, i al Fald er Tilgangen til Højskolerne vistnok gaaet tilbage. Ogsaa i Landbostanden synes Krigen at have fremmet Materialismen, og mange ser med

Bekymring herpaa. Bliver de to sidste Aars store Tilstrømning til Landboskolerne ved i Fremtiden, har vi Trang til flere. Der er i 1918 oprettet en ny Skole, idet Stevns Højskole er omdannet til Landbrugsskole med Landbrugskandidat *L. Rasmussen* som Forstander. — Endelig kan det nævnes, at Landbohøjskolen i Anledning af sin 60-aarige Bestaaen i September lod afholde en Række Foredrag for Kandidater, der er udgaaet fra Skolen.

Af Love af landøkonomisk Interesse, vedtagne i 1918, skal følgende nævnes:

Lov om Driftslaan til mindre erhvervsdrivende inden for Landbrug samt Haandværk og Handel af 20. Marts 1918 gaar bl. a. ud paa, at der i Finansaaret 1918—19 kan anvendes et Beløb af 5 Mill. Kr. til Driftslaan til mindre Jordbrugere, der driver en Ejendom, hvis Ejendomsskyld ikke overstiger 15.000 Kr. — Lov om Nybygninger ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole samt ved Statsfrøkontrollen af 19. Marts 1918 bestemmer, at der paa de aarlige Finanslove skal bevilges Beløb til en Række Bygningsudvidelser paa Grundlag af de Rigsdagen forelagte Planer. For Finansaaret 1918—19 er der bevilget et Beløb af 1 Mill. Kr. En anden Lov af 10. August bemyndiger Landbrugsministeren til for en Købesum af 1.375.000 Kr. at erhverve den Københavns Sygehjem tilhørende Ejendom og lægge den ind under Skolen. — Lov om Afløsning af Arvefæsteafgiften og lignende Grundbyrder af 20. Marts 1918 paabyder, at de nævnte Afgifter og Byrder, der hidtil er udredede i Korn eller andre Varer, paa hvilke der sættes Kapitelstakst, fra 1. Januar 1918 skal udredes i Penge efter Gennemsnittet af Kapitelstaksterne for 1890—1913. Saa vel Yderen som Nyderen af disse Afgifter kan forlange dem afløste ved Udbetaling af en Kapital en Gang for alle efter nærmere fastsatte Regler, og under Hypotekbankens Bestyrelse skal der i denne Anledning oprettes en Afløs-

ningskasse. — Midlertidig Lov om Forbud mod Nedlæggelse af bestaaende Landbrug og om Indskrænkninger i Retten til Udstykning af 20. Marts 1918 bestemmer, at i Tiden indtil den 1. April 1919 maa intet bestaaende Landbrug nedlægges som selvstændigt Brug og Udstykning maa kun finde Sted under Iagttagelse af visse Bestemmelser. Loven tilsigter at modvirke den, som Følge af Krigssituationen fremkaldte Tendens til Nedlægning af Landbrugshuse. — Lov om Afvigelse fra Kontrakter om Forpagtning af Landejendomme af 20. Marts 1918 tilsigter at fremme en saa fuldstændig Udnyttelse som mulig af Landets Jord, særlig ved at fjærne de Hindringer for en forsvarlig Udnyttelse af Brakmarkerne, som kan ligge i Bestemmelser i indgaaede Forpagtningskontrakter — Midlertidig Lov om visse Bestemmelser vedrørende Ejendomshandler og Bortsalg af Besætninger, Avl m. v. af 20. Marts 1918 er motiveret ved et af griske Spekulanter foretaget Opkøb af Landejendomme i den Hensigt at opnaa en hurtig Gevinst ved at sælge væk af Avl og Besætning. Loven bestemmer, at ved Salg eller anden Overdragelse af Landbrugsejendomme paa 1 ha eller derover skal medfølge den til forsvarlig normal Drift af Ejendommen nødvendige Besætning, Saasæd og Beholdning af Hø, Halm og Roer. Køberen er det forbudt at bortsælge, hvad der medfølger heraf, uden at have vedkommende Kommunalbestyrelses Samtykke. — Lov vedrørende Avlen af Høsten 1918 m. m. af 20. Marts 1918 bemyndiger Indenrigsministeren til for Statens Regning til en fast Pris at overtage af Høsten 1918 a) al Avl af Rug og Hvede med Undtagelse af det til Menneskeføde absolut ubrugelige samt hvad der anvendes til Udsæd i Efteraaret 1918, b) saa megen Byg, Havre, Blandsæd og Boghvede, som udover Avlen af Rug og Hvede maatte være nødvendig ved den i Loven fastsatte Ligning og Indkøb. Kornet skal afleveres til Statens Lagre efter en Ligning foretagen

paa Grundlag af den ved Ejendomsskyldvurderingen 1916 ansatte Jordværdi med forskellige Fradrag. Leveringen af indtil 7.65 Mill. hkg Korn lignes paa Jordværdien efter de i Loven fastsatte Regler, der i visse Tilfælde giver forskellige Lettelser til Dyrkere af Sukkerroer, Kartofler, Cikorierødder og olieholdige Planter samt Hør. Naar en Jordbruger har afleveret al sin Rug og Hvede, og der efter Ligningen paahviler ham yderligere Levering, skal denne altsaa ske i Byg og Havre, eller om fornødent i Blandsæd og Boghvede. Kornet betales af Staten med følgende Priser: Rug og Hvede 26 Kr., Byg, Havre og Blandsæd 23 Kr., Boghvede 35 Kr., alt pr. hkg. Endvidere bemyndiger Loven Indenrigsministeren til for Statens Regning at indkøbe indtil 2 Mill. hkg Korn, som Jordbrugere, der har opfyldt deres Leveringspligt, ønsker at sælge. Herfor betales de lige nævnte Priser med et Tillæg af 5 Kr. pr. hkg. Endvidere indeholder Loven Bestemmelser om, hvorledes der skal gaas frem, hvis en Jordbruger mener sig ude af Stand til at opfylde sin Leveringspligt, om Salget af Statens Korn, om Dyrkningen af Kartofler til Staten, om Overenskomst med Sukkerfabrikerne angaaende Betalingen til Dyrkerne af Sukkerroer, om Handelen med Havefrø og Markfrø, om Tilskud fra Statens Side for at sikre Forbrugerne Rugbrød, Flæsk og Sukker til de i Loven antydede Priser, om Grundejernes Pligt til (mod Erstatning) at afgive Jord til Nedkuling af Kartofler, om Statens Ret til midlertidig at overtage Brugsretten af Møller, Korntørrerier, Kølerum m. m. og til Tærskeværker, Lokomobiler og andre Maskiner. Ved Lovens Gennemførelse virker det staaende Landbrugsudvalg og Ernæringsraadet. — Endvidere maa nævnes Lov om Salg af Korn til Norge og Lov om Indkøb af Norgessalpeter, begge af 7. Marts 1918. Den første bemyndiger Indenrigsministeren til indtil 1. Oktober 1918 at sælge indtil 200,000 Tdr. (à 100 kg) Korn til den norske Regering, at betale de Landmænd, der tilbyder Statens Lagre Byg og Havre ud over deres Leveringspligt, 30 Kr. pr. 100 kg, og at nedsætte, hvis det bliver

tvingende nødvendigt paa Grund af Kornleveringen til Norge, Rugbrødsrationen med indtil 1 kg pr. Individ i en eller flere af Maanederne Maj—September 1918. Den anden Lov bemyndiger Indenrigsministeren til a) at indkøbe mindst 20 000 Tons Norgessalpeter til en Pris af indtil 55 Kr. pr. 100 kg og b) at sælge det til Anvendelse i vort Landbrug for ca. 35 Kr. pr. 100 kg. — Lov om Anlæg af Mergelbaner m. v. af 20. Marts 1918 bemyndiger Ministeren for offentlige Arbejder til at meddele Andelsselskaber, hvis Formaal er at anlægge og drive smalsporede Transportbaner til Befordring af Mergel, Tørv, Brænde og andre Varer Bevilling til Anlæg og Drift, dog højest for 10 Aar ad Gangen, af saadanne Baner. For Statens Bidrag hertil fastslaar Loven visse Bestemmelser. — Lov af 25. Maj 1918 om Udnyttelsen af Vandkraften i offentlige Vandløb ved Anlæg af Elektricitetsværker bemyndiger Ministeren for offentlige Arbejder at give Bevilling til Udnyttelsen af Vandkraften, hvor det er godtgjort, at Anlægget vil være af almen Betydning for den paagældende Egn. — Lov af 23. Juli 1918 om Befolkningens Forsyning med Oksekød bemyndiger Indenrigsministeren til at træffe Foranstaltning til, at der til 15. Januar 1919 i Stedet for de manglende Rationer af Flæsk i den gældende Flæskerationering tildeles Befolkningen Rationer af Oksekød til en Pris, der svarer til Maksimalprisen paa Flæsk, og i Forholdet 200 g Kød til 160 g Flæsk. — Loven af 30. Juli 1918 om Befolkningens Forsyning med visse Uldvarer fastsætter forskellige Bestemmelser vedrørende Uldcentralen, som skal overtage Ulden til de i det foregaaende Afsnit omtalte Maksimalpriser. — Lov af 28. September 1918 om Afløsning af Grundbyrder bestemmer, at Grundbyrder, der udredes i Korn eller andre Varer, paa hvilke der sættes Kapitelstakst, skal fremtidig udredes med Penge efter Gennemsnit af Kapitelstaksterne for Aarene 1890—1913 med Udskydelse af de to laveste og de to højeste Takster.

Grundbyrder, der udredes i Varer, paa hvilke der ikke sættes Kapitelstakst, skal fremtidig udredes med en fast Pengeydelse. Loven kommer første Gang til Anvendelse med Hensyn til de Afgifter, som svares for Aaret 1918. — Lov af 28. September 1918 om Befolkningens Forsyning med Kartofler udvider den i Kornlovens § 11 Jordbrugerne givne Ret til at levere Staten indtil 60 hkg Kartofler til 300 hkg. — Loven af 1. Novbr. 1918 om Befolkningens Forsyning med Smør, Mælk, Ost og Flæsk bestemmer bl. a. at Producenterne af Smør skal aflevere til Hjemmemarkedets Forsyning til Husholdningsbrug saa meget, at der kan tildeles hvert Individ indtil 250 g Smør ugentlig, ligesom der skal afleveres et Kvantum Smør til Brug i Bagerier, Restaurationer o. lign. Steder. Smørret leveres til Grossisten til 2 Kr. 65 Øre, til Detaillisten til 2 Kr. 73 Øre og til Forbrugerne til 3 Kr. pr. kg. Producenterne garanteres en Pris af $5^1/_2$ Kr. pr. kg, og Forskellen godtgøres dem gennem Mejeriforeningernes Fællesorganisation. Af Mælk skal Producenterne afgive et Kvantum, der svarer til $^2/_5$ l Mælk daglig pr. Individ. Prisen for Mælk fastsættes til højst 30 Øre pr. kg kg sød Mælk »ved Stalddør« og højst 12 Øre for sk. Mælk. Fortjenesten paa Produktionen af Ost maa ikke blive større end ved Produktionen af Smør til en Pris af $5^1/_2$ Kr. pr. kg. Der garanteres en Pris af 2 Kr. 80 Øre pr. kg sl. V. af Svin, der leveres til Svineslagterierne, under Forudsætning af, at Svinene leveres inden d. 1. Juli 1919 og til en slagtet Vægt af mindst 60 kg pr. Stk.

Endvidere forlænger forskellige Love Varigheden af og indfører mindre Ændringer i tidligere givne Love, saaledes Lovene af 1917 om Oprettelsen af Husmandsbrug, Fremskaffelsen af indenlandsk Brændselsmateriale og Anvendelsen af udenlandske Arbejdere.

Endelig kan det nævnes, at Finansloven for 1918—19 har en samlet Bevilling paa Landbrugsministeriets Budget af ca. 5.570 000 Kr. mod 4.949.000 Kr. i det foregaaende Finansaar. Af større Bevillinger kan nævnes følgende, idet

Tallene i Parentes angiver Bevillingerne i Aaret 1917—18: Veterinær- og Landbohøjskolen 764.102 Kr. (714.411 Kr.), Mergeltransport 345.000 Kr. (340.000 Kr.), Selskabet »Hedebruget« 103.000 Kr. (73.000 Kr.), Sandflugtens Dæmpning 204.760 Kr. (221.380 Kr.), Hedeselskabet 270.900 Kr. (225.100 Kr.) foruden 4000 Kr. for Tilsyn med Selskabets Virksomhed, 34.000 Kr. som Tilskud til Plantager under Selskabets Tilsyn og 150.000 Kr. til Anskaffelse af Tørveværker, Planteavlens Fremme 592.758 Kr. (479.267 Kr.), Husdyravlens Fremme 797.500 Kr. (798.500 Kr.), Veterinærvæsenet 224.950 Kr. (221.950 Kr.), Præmiering af Husmandsbrug og Rejseunderstøttelser til Husmænd 210.000 Kr. (178.000 Kr.).

Af Personskifter m. v. indenfor Foreninger og Institutioner kan anføres: Direktør, Gaardejer *Anders Nielsen* er fratraadt som Formand for den jyske Fællesforening og Andels-Gødningsforretningen og afløst hlvs. af Gaardejer *Pinstrup* og Klitplantør *Pinholt*. I Landbrugskandidatforeningen har Forstander *Brink-Lassen* afløst Professor *O. H. Larsen* som Formand, og i Dansk Mejeristforening er Landbrugslærer *H. Appel* fratraadt som Sekretær og Redaktør af »Mælkeritidende« efter omtrent 30 Aars Virksomhed; hans Efterfølger er Mælkeribestyrer *Fr. Schak* bleven. I Henhold til de i 1917 ændrede Vedtægter for De samvirkende danske Landboforeninger valgtes i Marts Maaned Forstander *Madsen-Mygdal* og Direktør *And. Nielsen* som Samvirksomhedens Formandsskab med den første som ledende Formand for 1918.

I Stedet for afdøde Landbrugskandidat *Th. Mogensen* er Landbrugskandidat *C. R. Svane Christiansen* fra 1. December ansat som Sekretær for De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift.

Af Mænd med kendte Navne indenfor Landbruget, der er døde i Fjor, kan nævnes Fabrikant *P. Nordsten* i Hillerød († 10. Juli), Professor *V. Storch* († 1. August) og Sekretær *T. Mogensen* († 16. November).

Den første var en af Banebryderne for vor moderne Maskin-Fabrikation, en *selfmade* Mand med dennes Fortrin og Mangler. Storch har som Leder af Forsøgslaboratoriets kemiske Afdeling udført Arbejder af stor Originalitet, og som den, der gav Stødet til Indførelsen af Renkulturer af Mælkesyrebakterien til Flødens Syrning har han haft overordentlig Betydning for vor Smørproduktion. Storch var en alvorlig og ærlig Forskernatur, han ejede nogle af den gamle danske Kulturs bedste Egenskaber: Samvittighedsfuldhed og Flid i Arbejdet forenet med en rolig og beskeden Optræden, en Ængstelse for at trænge sig paa. Som saa mange af vore betydelige Mænd hørte han til de Stille i Landet. — Til Storchs Efterfølger er udnævnt cand. polyt. *A. C. Andersen,* der 1914 ansattes ved Forsøgslaboratoriet og har en ret omfattende Forfattervirksomhed bag sig. — T. Mogensen gjorde baade som Redaktør af »Fyns Stifts Landbrugstidende« og Sekretær for de samvirkende fynske Landboforeninger udmærket Fyldest. Han var en kundskabsrig og samvittighedsfuld Mand, paalidelig i al sin Færd, stilfærdig af Optræden og hjælpsom af Karakter. Hans Død i en forholdsvis ung Alder, han blev kun 44 Aar gammel, vakte levende Beklagelse.

Ved Verdenskrigens Afslutning staar Landbruget med formindskede Besætninger, med helt eller delvis standset Udførsel af dets vigtigste Eksportvarer, med Tabet af dets gamle Kunder, med ringe eller ingen Tilførsel af store Forbrugsartikler, med delvis lammet Initiativ og Bevægelsesfrihed. Dette er Medaillens Revers, men enhver Medaille har ogsaa sin Avers, og Aversen er her, at det i det hele og store er den daarlige Del af Kreaturbestanden, Landbruget har skilt sig af med, at vor Udførsel efterhaanden vil kunne bringes paa Fode, naar Tilførslerne af Raastoffer atter begynder — og efterhaanden som Forholdene bliver normale, faar vi nok, hvad vi behø-

ver —, at der sikkert i lang Tid vil blive stærk Efterspørgsel efter Varer som Flæsk, Smør, Æg og Kød, og at vore gamle Kunder i lige saa høj Grad som vi ønsker de brudte Handelsforhold genoptagne. Dertil kommer, at Krigen har indskærpet os Betydningen af at være selvhjulpne, lært os, at vor Evne hertil rækker langt, og de Erfaringer, vi i saa Henseende har indhøstet, vil naa ud i Fremtiden. Det Samarbejde, der ogsaa paa Landbrugets Omraade er begyndt i Krigsaarene mellem de 3 nordiske Lande til gensidig Hjælp og Støtte, vil forhaabentlig fortsættes i stigende Maalestok. Vel vil de Landmænd, der i de sidste Par Aar har købt Ejendom til det dobbelte af, hvad den kostede før Krigen, og for hvem Forrentningsspørgsmaalet ikke er ret underordnet, sikkert faa mangen en vanskelig Situation at klare, men paa den anden Side har, navnlig i de første Krigsaar, mange Landbrug consolideret deres økonomiske Stilling og vil kunne magte de Krav, som den kommende Tid muligvis vil stille. Hvis der ikke endnu skulde indtræde en af de Skæbnens Tilskikkelser »mod hviken man omsonst sig søger at bevæbne«, er der Udsigt til, at vort Landbrug vil gaa frelst ud af den vanskeligste Situation, det vel nogensinde har været stillet overfor.

Bestyrelsesmødet
i
Det kgl. danske Landhusholdningsselskab
Fredagen den 13. December 1918.

Til Stede var Præsidenterne: Kammerherre *Carl Bech,* Professor *T. Westermann* og Lensgreve *F. Moltke.* Af Bestyrelsesraadet var mødt d'Hrr.: Gaardejer *H. Andersen,* Højetoftegaard, Professor, Dr. med. *B. Bang,* Professor *B. Bøggild,* Forpagter *A. P. Damsgaard-Sørensen,* Bjellerup Ladegaard, Proprietær *C. Grut-Hansen,* Kollekolle. Forstander *J. K. Jensen,* Haslev Landbrugsskole, Proprietær *V. Jespersen,* Næsbyhoved, Kammerherre *N. Juel,* Mejlgaard, Forpagter *H. Juncker,* Lerchenborg, Forpagter *O. J. Knipschildt,* København, Hofjægermester *A. Krabbe,* Hald, Etatsraad *Jørgen Larsen,* Gaardbogaard. Baron, Hofjægermester *G. Lerche,* Birkendegaard, Hofjægermester *H. Lüttichau,* Tjele, Gaardejer *P. Nielsen,* Nordbygaard, Hofjægermester *C. Sehestedt-Juul,* Ravnholt, Forpagter *Selchau-Hansen,* Alslevgaard, Forpagter *Chr. Sonne,* Rosenlund, og Baron, Kammerherre *Wedell-Neergaard,* Svenstrup.

Da der vil blive givet Meddelelse i Referatet af Generalforsamlingen om Valgene, om Optagelse af Medlemmer. om Godkendelse af Selskabets Regnskab for 1917 samt om de fleste paa Dagsordenen opførte Sager, som ogsaa findes paa Dagsordenen for Generalforsamlingen, henvises

her til Referatet fra denne, som vil blive optaget i Tidsskriftets næste Hefte. Kun skal følgende refereres her.

Landbrugslærer *Chr. Christensen,* der har repræsenteret Københavns Amt i Bestyrelsesraadet, har ønsket at træde tilbage og er bleven afløst af Forstander *J. Brink Lassen,* Tune. Den ledende Præsident, Kammerherre *Carl Bech,* udtalte i den Anledning følgende: Vi tager i Dag Afsked med et af vort Bestyrelsesraads ældste Medlemmer, Landbrugslærer *Chr. Christensen,* der har repræsenteret Københavns Amt i Raadet siden 1891, altsaa i omtrent en Menneskealder. Vi takker Hr. *Christensen* for den loyale og velvillige Maade, paa hvilken han altid er optraadt over for Selskabet, for hans Deltagelse i Bestyrelsesraadets Forhandlinger og navnlig i det for nogle Aar siden nedsatte Udvalg for Udbredelsen af god Landbrugslitteratur. Her i Bestyrelsesraadet vil vi mindes Hr. Chrisensen som den elskværdige og indsigtsfulde Medarbejder, og vi haaber, at Hr. Christensen vil bevare sin Sympathi og Interesse for vort gamle Selskab.

Paa Bestyrelsesmødets Dagsorden var opført som Punkt 6: »Eventuel Udsættelse af en Prisopgave vedrørende Behandlingen af vedvarende Græsmarker«. Spørgsmaalets Afgørelse blev overladt til Præsidiet.

Endelig blev der foretaget Valg af en Repræsentant for Selskabet i 1) Udvalget for det landøkonomiske Driftsbureau og i 2) Statens Planteavlsudvalg i Stedet for Professor *Westermann,* der ønskede at udtræde af de to Udvalg. Bestyrelsen valgte til Selskabets Repræsentanter henholdsvis Sekretær *H. Hertel* og Forpagter *Selchau-Hansen,* Alslevgaarden.

Nye Medlemmer

i

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

I Aaret 1918 er optaget følgende nye Medlemmer i Selskabet.

1. Agronom Boris Schildt, Harviala, Finland.
2. A/S. Chr. Hansens Laboratorium, Holbergsgade 11, København K.
3. Proprietær Gunnar Hall, Toftegaard pr. Skibby.
4. Forpagter O. Bille Hansen, Benzonsdal pr. Taastrup.
5. Godsinspektør, Sagfører S. Berthelsen, Frydendalsvej 3, København V.
6. Forpagter J. R. Jensen, Rønningesøgaard. pr. Ullerslev.
7. Landinspektør Aage Feilberg, Falkonergaardsvej 7. København V.
8. Fabrikant Andr. Willemoes, Willemoesgaard pr. Hjerm.
9. Mølleejer Petersen, Munke Mølle, Odense.
10. Godsejer Bruhn til Skovsgaard pr. Slagelse.
11. Godsejer, Løjtnant Pille til Fodbygaard pr. Næstved.
12. Proprietær Th. Bech til Viborggaard pr. Herlufmagle.
13. Proprietær A. C. Duborg, Havgaard pr. Longelse.
14. Proprietær K. F. Theil, Kathrinesminde pr. Svinsbjerg.

15. Konsulent Jørgen Rasmussen, Maribo.
16. Grosserer J. A. Lefolii, Knippelsbrogade 1, København C.
17. Proprietær Hartvig P. Chr. Fabricius, Nygaard pr. Præstø.
18. Proprietær Svend Fabricius Løppenthin, Helgenæs pr. Nakskov.
19. Forpagter Knud Ferd. Fabricius Løppenthin, Ulrichsdal, pr. Nysted.
20. Direktør G. Gregersen, Teknologisk Institut, København B.
21. Avlsforvalter H. Chr. Berggren, Edelesminde pr. Haslev.
22. Frøken K. L. H. R. Grüner, Billeshave pr. Strib.
23. Gaardejer Niels Fr. Nielsen, Ugelstrup pr. Roskilde.
24. Godsejer H. Teisen, Severinsminde pr. Regstrup.
25. A/S. Frøavlscentret Pajbjerg, Nørregade 33, København K.
26. Domæneforpagter Jens Jensen, Domæne Tobdrup, Sommerstedt, Slesvig-Holsten.
27. Forstander N. Bredkjær, Tune Landboskole pr. Taastrup.
28. Løjtnant Anders Dinesen, Leerbæk pr. Vejle.
29. Forvalter Anker Honoré Christensen, Fladsaa pr. Næstved.
30. Proprietær N. Hansen, Skrøbelevgaard pr. Skrøbelev.
31. Konsulent H. I. Hansen, Klostervej 9, Odense.
32. Greve Erik Schaffalitzky de Muckadell til Brobygaard pr. Brobyværk.
33. Baron Bendt Schaffalitzky de Muckadell til Gjelskov pr. Højrup, Fyn.
34. Baron Oluf Bille-Brahe til Fraugdegaard pr. Marslev.
35. Forpagter Ove Sehestedt-Juul, Lykkesholm pr. Ellested, Fyn.
36. Forpagter J. Theilmann, Hvidkilde pr. Svendborg.
37. De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation, St. Torv 7, Aarhus.

38. Konsulent H. P. Olsen, Grønnegade 7 A, Roskilde.
39. Statskonsulent Niels Balle, Svinget 15, København C.
40. Gaardejer P. Hansen, Strandgaard, Ishøj pr. Taastrup.
41. Gaardejer Christoffer Andersen, Korsbjerggaard pr. Roskilde.
42. Dyrlæge N. Nissen Petersen, Aakirkeby.
43. Landbrugslærer K. N. Kristensen, Korsagergaard pr. Brørup.
44. Branddirektør Chr. P. Skov, Maribo.
45. Konsulent Jørgen Fr. Petersen, Vindegade 72, Odense.
46. Landbrugskandidat Thorkild Larsen, Stenstrups Allé 11, København V.
47. Grosserer K. Petersen-Bach, Stormgade 8, København B.
48. Gaardejer Aksel Jensen, Tømmerup pr. Kallundborg.
49. Gaardejer Henrik Kristensen, Gjørlev.
50. Gaardejer Niels Larsen, Højagergaard, Landerslev pr. Frederikssund.
51. Juvelerer og Guldsmed Cl. Holm, Vesterbrogade 52, København V.
52. Gaardejer Jul. Frandsen, Lille Næstved pr. Næstved.
53. Proprietær N. Nielsen, Duemosegaard pr. Helsinge.
54. Grosserer Max Lester, Firma Max Levig & Co., Havnegade 9, København K.
55. Bankdirektør, Gaardejer L. Pedersen, Vindsebækgaard pr. Vallø.
56. Forpagter Jacob Tvedegaard, Slimminge pr. Kværkeby.
57. Propritær Kai Breit, Bakkegaard pr. Kagerup.
58. Proprietær C. Hansen, Barfredshøj pr. Taastrup.
59. Justitsraad H. Wulff, Ny Vestergade 7, København B.
60. Gaardejer P. Hansen, Ramsøgaarde pr. Gadstrup.
61. Gaardejer Ludv. Petersen, Kirkehyllinge pr. Roskilde.

62. Gaardejer Jørgen Nielsen, Dysted pr. Olstrup.
63. Forpagter J. Thrane, Rude Møllegaard pr. Rude.
64. Grosserer L. Kristensen, Østbanegade 3, København Ø.
65. Gaardejer Andreas Jensen, Barup pr. Karise.
66. Laboratorieforstander A. C. Andersen, Forsøgslaboratoriet, København V.
67. Gaardejer Vilh. Christensen, Allerslev pr. Lejre.
68. Gaardejer Niels Hansen, Tune pr. Taastrup.
69. Forpagter Vilh. Boserup, Billesborg pr. Køge.
70. Godsejer Th. Thimm til Aggersvold pr. Jyderup.
71. Gaardejer H. P. Christoffersen, Braaby pr. Haslev.
72. Gaardejer Jens Jesper Jensen, Oreby pr. Sdr. Bjerre.
73. Proprietær H. Hansen, Dronning Margrethes Vej, Roskilde.
74. Godsejer Th. Danielsen til Adamshøj pr. Ringsted.
75. Forpagter O. Friis, Allindemaglegaard pr. Ringsted.
76. Godsejer Edv. H. Steenberg til Anneberg, Nykøbing, Sj.
77. Forpagter J. J. Holm, Antoinettesminde pr. Mørkøv.
78. Proprietær Alfred Munch-Thomsen, Appelsbjerg pr. Dalmose.
79. Proprietær J. Christiansen, Boelshøjgaard pr. Storehedinge.
80. Sagfører Niels Svendsen, Godsejer til Kærup pr. Ringsted.
81. Gaardejer J. P. Olsen, Snekkerup pr. Flakkebjerg.
82. Forpagter E. Mayntz-Clausen, Lindholm pr. Roskilde.
83. Godsejer Villiam Hansen til Arnakke pr. Svinninge.
84. Forpagter Poul Brohm, Bavelse pr. Glumsø.
85. Grosserer Chr. Stilling Andersen, Ryssenstensgade 1, København B.
86. Forpagter H. Jensen, Petersgaard pr. Langebæk.
87. Proprietær A. Gorm, Solbjerggaard pr. Havrebjerg.
88. Gaardejer Fr. Jensen, Ny Bjergby pr. Mørkøv.
89. Proprietær N. Knudsen, Højrupgaard pr. Glostrup.

90. Forpagter M. Jensen, Jægerspris.
91. Proprietær Fritz Knipschildt, Wegenersminde pr. Holbæk.
92. Proprietær Carl Larsen, Lundebakkegaard og Engebo pr. Lillerød.
93. Forpagter T. Wendelboe Hansen, Bognæsgaarden pr. Roskilde.
94. Proprietær H. Haastrup, Lyngbygaard pr. Lyngby.
95. Forpagter O. Krøyer, Juellund pr. Thureby.
96. Forpagter L. Stapel, Bøstrup pr. Slagelse.
97. Gaardejer Jens Nielsen, Taastrup pr. Klippinge.
98. Gaardejer Chr. Olsen, Landsgrav pr. Slagelse.
99. Gaardejer Hans Mortensen, Solrød pr. Havdrup.
100. Gaardejer Jens Olsen, Landsgrav pr. Slagelse.
101. Gartner Hans Knudsen, Landsgrav pr. Slagelse.
102. Gaardejer Niels Nielsen, Langdyssegaard pr. Viby, Sjælland.
103. Proprietær C. I. Petersen, Buskysminde pr. Ruds Vedby.
104. Direktør Heinrich Hansen, Godsejer til Gislingegaard, Vesterbrogade 169, København V.
105. Forpagter G. Knipschildt, Ragnesminde pr. Glostrup.
106. Forpagter A. Barfoed, Prøvegaard pr. Ringsted.
107. Godsejer L. P. Larsen til Taageskovgaard pr. Rønnede.
108. Fhv. Proprietær Emil van Deurs, Høng.
109. Proprietær H. Blicher, Lønsgaard pr. Harløse.
110. Godsejer F. Mourier Petersen til Sallerupgaard pr. Lundby.
111. Gaardejer H. P. Nielsen, Frøslev pr. Storehedinge.
112. Gaardejer Søren Jensen, Raaby pr. Storehedinge.
113. Proprietær O. Jørgensen, Egebjerggaard pr. Braade.
114. Grosserer Carl J. Rasmussen, Flynderupgaard pr. Espergærde.
115. Proprietær B. de Hemmer Gudme, Kappelkjær pr. Storehedinge.

116. Proprietær L. Chr. Gersdal, Karlslundegaard pr. Taastrup.
117. Proprietær O. M. Kristensen, Kastrupgaard, Kastrup.
118. Forpagter Niels Hansen, Maalevgaard pr. Maalev.
119. Proprietær E. Dons, Maglegaard pr. Roskilde.
120. Proprietær Axel Stenbach, Nellerupgaard pr. Gilleleje.
121. Proprietær Niels Petersen, Pedersholm pr. Frederikssund.
122. Proprietær, Løjtnant H. J. N. Matzen, Raadegaard, Rønnede.
123. Direktør F. C. Kierulf Petersen, Randers.
124. Godsejer, cand. jur. Fr. Scavenius til Gjorslev pr. Storehedinge.
125. Direktør Poul Simonsen, Vesterbrogade 175, København V.
126. Forpagter Niels Spandet, Aunsøgaard pr. Svebølle.
127. Forpagter Fr. Jensen, Klippede pr. Farringløse.
128. Grosserer Gammeltoft-Schougaard, Købmagergade 19, København K.
129. Direktør Johs. Ohlsen, Hambroesallé 9, Hellerup.
130. Proprietær M. P. Knudsen, Kirkebjerggaard pr. Glostrup.
131. Forpagter Niels Rasmussen, Langebækgaard pr. Langebæk.
132. Fabrikant E. H. Ludvigsen, Nebbegaard pr. Hørsholm.
133. Forpagter Birger Andersen, Ottestrup pr. Ringsted.
134. Købmand Marius Petersen, Ringsted.
135. Forpagter H. F. Hansen, Stenagergaard pr. Taastrup.
136. Godsejer Ernst Knipschildt til Cathrinedal pr. Svinninge.
137. Godsejer P. Echardt til Cathrineholm pr. Slagelse.
138. Godsejer Aug. Bang til Lerchenfeldt pr. Kallundborg.
139. Købmand Claudius Nielsen, Slagelse.
140. Proprietær A. Qvistgaard Bay, Falkenhøj pr. Ruds Vedby.

141. Forpagter P. Møhl, Dyrehavegaard pr. Knabstrup.
142. Forpagter P. Sørensen, Charlottendal pr. Slagelse.
143. Proprietær C. J. Petersen, Grundmosegaard pr. Jyderup.
144. Forpagter V. Brix, Egholm Møllegaard pr. Roskilde.
145. Proprietær, Kaptajn J. P. Wilgaard, Havegaard pr. Saunte.
146. Proprietær Aage Christensen, Rengegaard pr. Storehedinge.
147. Proprietær P. Skovsgaard, Sandholm pr. Birkerød.
148. Forpagter A. Mourier, Teglværksgaard, Starreklint.
149. Forpagter Svend Spandet, Thurebylille pr. Thureby.
150. Forpagter E. Vølxen, Valsølillegaard pr. Ringsted.
151. Forpagter L. Lawaetz, Løvegaard pr. Høng.
152. Proprietær Vilh. Hansen, Englerupgaard pr. Ringsted.
153. Hofjægermester, Greve A. P. Bernstorff til St. Flinterupgaard pr. Fuglede.
154. Proprietær W. Dahl, Østrupgaard pr. Viksø.
155. Godsejer, Løjtnant E. Jul. Petersen, Ødemark pr. Munkebjergby.
156. Forpagter H. P. Tønnesen, Øbakkegaard pr. Ballerup.
157. Proprietær H. H. Jessen, Søgaard pr. Roskilde.
158. Godsejer Knud Hansen, Øbjerggaard pr. Lundby.
159. Godsejer Valentin Hansen, Øbjerggaard pr. Lundby.
160. Proprietær Hans Teglers, Enghavegaard, Mørkhøj pr. Herlev.
161. Grosserer Oluf Sørensen, Stormgade 16, København B.
162. Proprietær M. P. Tønnesen, Taastrup.
163. Gaardejer L. P. Christiansen, Testrup pr. Haslev.
164. Direktør Poul Munck, Rosendal pr. Aalsgaarde.
165. Proprietær L. P. Stenbjerg, Bakkegaard pr. Herlufmangle.
166. Forvalter H. W. Tillisch, Bregentved pr. Haslev.
167. Godsejer P. H. Tvede til Værslevgaard pr. Værslev.
168. Forpagter F. Lunn, Knabstrup pr. Knabstrup.

169. Proprietær L. Quaade, Christianshøj pr. Rønnede.
170. Forpagter Chr. Møller, Christiansminde pr. Jægerspris.
171. Forpagter A. Rasmussen, Christinelund pr. Præstø.
172. Forpagter, Løjtnant Otto Larsen, Eriksholm pr. Vipperød.
173. Forpagter Wilh. Clausen, Harrested pr. Hyllinge.
174. Forpagter A. Holten Nielsen, Tølløsegaard pr. Tølløse.
175. Proprietær F. A. Hansen, Henriettelund pr. Haslev.
176. Forpagter A. Rønholt, Lindersvold pr. Vindbyholt.
177. Forpagter S. Teisen, Vognserup pr. Regstrup.
178. Proprietær Johan Jensen, Frederikskilde pr. Sorø.
179. Forpagter C. A. Lundstein, Ydernæsgaard pr. Næstved.
180. Proprietær, Løjtnant J. Fraas, Viskindegaard pr. Svebølle.
181. Fru Godsejerinde M. Voss til Vibygaard pr. Viby, Sj.
182. Proprietær A. Nielsen, Truelshøj pr. Hedehusene.
183. Forpagter F. Agersted, Søgaard pr. Ringsted.
184. Forpagter Fr. Pedersen, Pedersminde pr. Olstrup.
185. Fabrikejer N. P. Utzon, Dr. Olgasvej 32, København F.
186. Godsejer P. Hertel Kornerup til Nyvang pr. Holbæk.
187. Forpagter Helge Hvidt, Frihedslund pr. Ruds Vedby.
188. Forpagter L.Lindegaard, Torp Ladegaard pr. Skibby.
189. Proprietær, Løjtnant C. Madsen, Daurup pr. Jyderup.
190. Forpagter Herman Hertz, Julsminde pr. Næstved.
191. Forpagter H. Rasmussen, Hesede pr. Haslev.
192. Forpagter C. Birch, Næsgaard pr. Faarevejle.
193. Forpagter H. Steen-Knudsen, Nyrupgaard pr. Kvistgaard.
194. Forpagter Kaj Mørck, Nordruplund pr. Munkebjergby.
195. Forpagter H. Dam Larsen, Ny Lellinge pr. Lellinge.
196. Hofjægermester, Greve P. Ahlefeldt-Laurvig-Bille, Fjellebro, Rudme.

197. Dr. phil. C. Hoffmeyer, Sorø.
198. Direktør Bjerre, Kondenseringsfabrikken, Nakskov.
199. Mejeribestyrer S. P. Therkildsen, Ebstrup Andelsmejeri, Silkeborg.
200. Mejeribestyrer J. Petersen, Damsholte Andelsmejeri pr. Stege.
201. Mejeribestyrer K. Rasmussen, Søbæk Andelsmejeri pr. Tønning.
202. Mejeribestyrer J. Cl. Schmidt, Ødis Sogns Andelsmejeri, Ødis.
203. Redaktør Fr. Schack, Villa »Kragelund«, Johannevej 7, Odense.
204. Godsejer Chr. Brask til Haraldsmark pr. Hinnerup.
205. Proprietær Lars Peter Larsen, Pederstrupgaard, Pederstrup.
206. Landbrugslærer Tholstrup Pedersen, Ladelund, Brørup.
207. Forpagter Fritz Fabricius, Nysø pr. Præstø.
208. Forpagter A. Permin, Klosterskov pr. Stege.
209. Afdelingschef R. Kampp, Nørre Farimagsgade 68, København K.
210. Proprietær J. Voss Schrader, Marienlund pr. Nyrup.
211. Forpagter N. Steengaard, Minnislyst pr. Uggerløse.
212. Proprietær S. Hald, Sauntegaard pr. Saunte.
213. Frøken Sofia Struck, Forpagter af Bregningegaarden pr. Svebølle.
214. Forpagter Hallager, Vesterbygaard pr. Jerslev.
215. Forpagter Alfr. Henrichsen, Knudsrødsgaard pr. Slagelse.
216. Forpagter H. H. Sass, Mineslund pr. Kallundborg.
217. Proprietær B. Johansen, Kvistgaard pr. Kvistgaard.
218. Proprietær Carl Jacobsen, Knudstrupgaard pr. Fjenneslev.
219. Godsejer Emil V. S. Lassen til Høvdingsgaard pr. Mern.
220. Konsulent W. Saxtorph, Hillerød.
221. Konsulent Jens A. Kofoed, Vig.

222. Konsulent S. Poulsen, Ringsted.
223. Forpagter Ferd. Fabricius, Storelinde Overdrevsgaard pr. Karise.
224. Godsejer Oluf de Bang, Sparresholm pr. Rønnede.
225. Proprietær J. F. Petersen, Ny Kappelevgaard pr. Taastrup.
226. Forpagter Ludv. Hellmers, Ny Oremandsgaard pr. Mern.
227. Forpagter O. Sørensen, Nygaard pr. Valby.
228. Konsulent Hans Hansen, Lundby.
229. Godsejer G. S. Vogt, Selchausdal pr. Ruds Vedby.
230. Inspektør J. Chr. Bendtzen, Svenstrup Avlsgaard pr. Borup.
231. Forpagter W. Harrsen, Mørup pr. Fjenneslev.
232. Forpagter Svend Lacoppidan, Strandegaard pr. Vindbyholt.
233. Forpagter C. F. Petersen, Svebøllegave pr. Svebølle.
234. Konsulent J. Hansen, Jyderup.
235. Forpagter Johs. Mayntz-Clausen, Højstrup pr. Rødvig.
236. Godsejer Mogens Grüner til Sæbygaard pr. Høng.
237. Forpagter Johs. Jensen, Svanholm pr. Skibby.
238. Forstander N. J. Nielsen-Klodskov, Kærehave Landhusholdningsskole, Ringsted.
239. Forstander Holger Begtrup, Frederiksborg Højskole, Hillerød.
240. Forstander S. Laursen, Haslev Kontrolskole, Haslev.
241. Forpagter Henrik Lange, Rungsted Ladegaard, Rungsted.
242. Forpagter N. H. Nielsen, Eskildstrup pr. Ringsted.
243. Forpagter Poul Schaumburg-Müller, Rødehus, Tureby.
244. Gaardejer And. L. Hansen, Villa »Rosa«, Nyhusene, Hillerød.
245. Direktør J. W. Franck, Den danske Andelsbank, Nørrevold 15, København K.
246. Gaardejer S. Jacobsen, Gelsted, Herlufmagle.

247. Godsejer Chr. Gasmann til Fladsaa pr. Næstved.
248. Landbrugslærer Otto F. Christensen, Tune pr. Taastrup.
249. Gaardejer A. Laybourn, Egby pr. Glostrup.
250. Forpagter H. Lund, Rygaard pr. Roskilde.
251. Proprietær M. Stengaard, Storegaarden pr. Haslev.
252. Forstander Laurids Hansen, Høng Landbrugsskole, Høng.
253. Forpagter V. Hansen, Roskilde adelige Jomfru-Kloster, Roskilde.
254. Fuldmægtig A. Goos, Vridsløselille pr. Glostrup.
255. Konsulent H. Gram, Sorø.
256. Proprietær Georg Lehwald, Lyngby.
257. Gaardejer H. P. Buur, Gildhøjgaard, Brøndbyvester, Glostrup.
258. Landbrugskand. Cai Jørgensen, Nyvej 39, Gentofte.
259. Proprietær E. Krogh-Matzen, Gammeleje pr. Nakskov.
260. Proprietær I. Zacho, Mariebjerg pr. Harpelunde.
261. Proprietær A. Frederiksen, Skalstrup pr. Købelev.
262. Proprietær N. Jessen, Skovbøllegaard pr. Købelev.
263. Proprietær N. Chr. Petersen, Nøjsomhed pr. Købelev.
264. Proprietær Chr. Jespersen, Tranderupgaard pr. Skelskør.
265. Direktør ved Det danske Mælkekompagni A. Frederiksen, Pileallé 17 A, København F.
266. Direktør ved Københavns Mælkeforsyning J. V. Petersen, Tesdorpfsvej 41, København F.
267. Forpagter J. Plesner, Gl. Toftegaard pr. Aabybro.
268. Proprietær C. Pedersen, Staarupgaard pr. Højslev.
269. Proprietær, Landbrugskandidat Niels Christian Sørensen, Næraagaard, Aarslev.
270. Vexellerer P. O. Suhr, Godsejer til Søholt, Pilestræde 2, København K.
271. Mejeribestyrer J. Tang, Skive Andelsmejeri, Skive.
272. Ejby og Omegns Andelsmejeri pr. Lille Skensved.

273. Landbrugskandidat N. Bonde, Konsulent ved Foreningen af jydske Landboforeninger, Bruunsgade 34, Aarhus.
274. Landbrugskandidat, Dyrlæge Aug. Kjær, Konsulent ved De samvirk. jydske Hesteavlsforeninger, Kongsvang, Aarhus.
275. Landbrugskandidat M. Nielsen, Konsulent for Fællesledelsen af Kvægavls- og Kontrolforeninger i Aarhus Amt, Bruunsgade 34, Aarhus.
276. Forpagter Valentiner, Margrethenlund pr. Fakse.

Af de ved Bestyrelsesmødet i December 1918 optagne 251 nye Medlemmer har hver af følgende indmeldt eet Medlem: Godsejer *Sass,* Leerbæk, Proprietær *Willumsen,* Anhof, Kontorchef *H. C. Larsen,* Forpagter *Fabricius,* Nygaard, Kasserer *H. M. Knudsen,* Proprietær *J. Otto Petersen,* Allerup, Rentier *Jens Gammeltoft og* Forpagter *Selchau Hansen,* Alslevgaarden. Følgende har hver indmeldt to Medlemmer: Lærer *Chr. Christensen,* Tune, Forpagter *Damsgaard-Sørensen,* Bjellerup Ladegaard, og Forpagter *Lindbøg Hansen,* Nytoftegaard. — Sekretær *Lars Frederiksen,* Aarhus, har indmeldt 3, Hofjægermester *Sehested-Juul* til Ravnholt og Proprietær *Bay,* Rolykkegaard, har hver indmeldt 5 Medlemmer, Sekretariatet 8, Konsulent *G. Ellbrecht* 13 og Assistent *A. P. Jensen* 203.

Mindre Meddelelser.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Rejsefond af 1918. Som bekendt fejrede Veterinær- og Landbohøjskolen i Fjor sin 60. Aars Bestaaen, bl. a. ved at samle sine tidligere Elever til Foredragsmøder for derved at knytte Baandet fastere mellem Skolen og de mange, som i Aarenes Løb har gennemgaaet dens forskellige Kursus. Aaret 1918 betyder i flere Henseender et Vendepunkt i Højskolens Historie: 2 Love er vedtagne om betydelige Udvidelser af Skolen, Lærer- og Assistentpersonalet er blevet forøget, og en omfattende Revision af Undervisningsplanen forestaar. En Kreds af kendte Mænd har nu ønsket, at Skolen ogsaa skulde raade over et Rejsefond, hvis Renter kan anvendes til aarlig at sætte mindst 2 Kandidater i Stand til at opholde sig mindst eet Aar i Udlandet, og de har derfor udsendt en Opfordring til at yde Bidrag til et saadant Fond, hvis Kapital helst maa udgøre mindst 200.000 Kr. Bidrag indsendes til Kasserer, Direktør *Dorph-Petersen*, Statsfrøkontrollen, Bülowsvej, København V. — Sikkert vil denne Opfordring falde i god Jord. Den kommende Tid vil stille større Fordringer til Statens Omsorg og den enkeltes Dygtighed end nogen Tid før, og det vil være af den største Betydning ikke blot at dygtiggøre Befolkningen i al Almindelighed, men ogsaa at uddanne en Elite til at gaa i Spidsen og overtage Førerskabet. Hertil vil et længere Ophold i Udlandet kunne bidrage mægtigt ved at forøge Stipendiaternes Dygtighed, udvide deres Horisont, skærpe deres Omdømme. Derfor er det glædeligt at erfare, at baade smaa og store Bidrag strømmer rigeligt ind, men det er jo ogsaa et efter vore Forhold stort Beløb, der udkræves. Forhaabentlig vil det blive fuldt ud naaet.

Udførselen af Landbrugsprodukter. For første Gang siden Verdenskrigens Udbrud udsendte i forrige Maaned Det statistiske Departement et Hefte vedrørende Danmarks Vareomsætning med Udlandet. Det fremgaar heraf, at i Tiden fra 1. Januar til 30. Oktober var vor Udførsel i hvert af Aarene 1918 og 1917 følgende:

Af	1918	1917
Heste, Stkr.	28.285	24.471
Hornkvæg, Stkr.	103.145	228.400
Bacon, 100 kg	24.897	662.086
Flæsk, —	358	71.914
Skinker, —	—	3.509
Okse- og Kalvekød, 100 kg	84.331	127.749
heraf til Norge	38.396	58.800
— - Tyskland	3.731	72.524
Smør i Dritler, 100 kg	135.508	580.068
— i Kasser, —	723	7.341
—, hermetisk pakket, 100 kg.	4.334	10.012
Fløde	24	1.289
Sødmælk	51.547	57.438
Æg, friske, 100 Snese	110.478	178.155
—, præserverede, 100 Snese	33.834	11.322
Hvede, uform., 100 kg	—	1.210
Rug, — , —	57.362	1.986
Havre, — , —	75	254
Byg, — , —	77.739	287
Hvedemel, — , —	1.603	11.481
Rugmel, — , —	44.657	76.829
Kartofler. — , —	76.288	5.798
Sukker, — , —	57.517	1.417

Handelen med Landejendomme. I »Statistiske Efterretninger«, Nr. 22, hedder det, at den Stigning i Antallet af Landejendomssalg, som fandt Sted i 1916 og 1917, har i første Halvaar af 1918 fortsat sig med en saadan Styrke, at der næppe i nogen tidligere Periode har kunnet paavises noget tilsvarende. I 1916 og 1917 var Antallet af Salg henholdsvis 12.600 og 12.700, men alene i de 6 første Maaneder af 1918 tinglæstes 11.400 Salg. Stigningens Voldsomhed fremgaar af omstaaende Kvartals-Tal:

Januar	Kvartal	1917	3.300
April	—	—	3.400
Juli	—	—	2.800
Oktober	—	—	3.200
Januar	—	1918	5.000
April	—	—	6.400

Stigning i Antal af Salg har der været over hele Landet, men Stigningen har ikke været lige stærk i alle Egne. I første Halvaar af 1918 var Antallet af solgte Landejendomme paa Bornholm dobbelt saa stort som i første Halvaar af 1917, i det nordlige Jylland var der en Stigning paa 90 pCt., i det sydøstlige Jylland godt 80 pCt., i det sydvestlige Jylland 65 pCt., paa Lolland-Falster henimod 60 pCt., paa Fyn 50 pCt. og paa Sjælland noget under 50 pCt.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling

den 13. December 1918.

Den ledende Præsident, Kammerherre *Carl Bech,* aabnede Generalforsamlingen med følgende Udtalelse: Inden vi gaar over til Dagsordenen, vil vi mindes vor udmærkede Professor *Storch,* som var Forstander for Forsøgslaboratoriets kemiske Afdeling, og som døde den 1. August, 81 Aar gammel. *V. Storch,* der var Præstesøn, tog i 1861 Eksamen i anvendt Naturvidenskab ved polyteknisk Læreanstalt og arbejdede derefter i et Par Aar som Kemiker paa Sodafabriken »Øresund«. I 1864 deltog han i Krigen som Løjtnant og kom i 1865 til V. Steins Laboratorium. I 1879 kom han i Forbindelse med Docent Fjords Forsøg og derigennem med det danske Mejeribrug, og den følgende Tid var jo netop en Periode, hvor der var stærk Udvikling indenfor Mejeribruget. Ved Forsøgslaboratoriets Oprettelse 1882 ansattes Storch som Leder af dettes kemiske Afdeling, hvor han virkede til faa Maaneder før sin Død. — Ved at undersøge Aarsagerne til forskellige Smørfejls Opstaaen kom Professor Storch ind paa, at man ved at lede og beherske Mikroorganismernes Livsvirksomhed i høj Grad vilde være i Stand til at paavirke og forbedre Smørrets Kvalitet. Og hans Undersøgelser over Flødens Syrning, Pasteurrisering og Benyttelse af Renkultur af Mælkesyrebakterier blev af overordentlig stor Betydning for vort Mejeribrug. — Ved Siden af disse vigtige Undersøgelser vedrørende Flødens Syring foreligger der en Række andre betydelige Resultater af Professor Storchs Studier; her skal blot lige nævnes »den Storch'ske Prøve«, der som bekendt har haft stor Betydning for Bekæmpelsen af Kvægtuberkulosen.

Professor Storch hørte til de stille Videnskabsmænd, og hans Navn er kendt ikke blot herhjemme, men ogsaa i Ud-

landet. Til sin Død var Storch Landbohøjskolens Repræsentant i Statens Planteavlsudvalg.

I en Alder af 78 Aar afgik Maskinfabrikant *P. Nordsten,* Hillerød, ved Døden den 10. Juli. Han var Søn af en Landsbysmed og lærte selv Smedeprofessionen. Han var i Besiddelse af mekanisk Snille og en stærk Fremdrift, og i 1870 grundlagde han under sit Fødenavn P. Nielsen en Maskinfabrik i Landsbyen Grædsted. Fabriken forlagdes i 1877 til Hillerød, og det varede ikke længe, inden den blev bekendt for sit fortrinlige Arbejde. Den stærke Udvikling, der i den sidste Menneskealder er foregaaet i Landbruget, havde Nordsten et klart Blik for, og han tog energisk fat paa Fabrikationen af Landbrugsmaskiner og Redskaber, og ved stadige Forbedringer lykkedes det ham at naa frem i første Række paa dette Omraade. Ikke alene herhjemme fra, men ogsaa udenfor Landets Grænser har P. Nordsten hjembragt Masser af Præmier for sine Maskiner og Redskaber.

Den 16. November afgik Sekretær *T. Mogensen* ved Døden, 44 Aar gammel. 1906 overtog han Redaktionen af »Fyns Stifts Landbrugstidende« og 1909 Sekretærstillingen ved de samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift. Han gjorde i begge Stillinger udmærket Fyldest, thi han var en dygtig og sjælden samvittighedsfuld Mand, der havde udmærket Rede paa sine Sager. Personlig var han afholdt af alle, der kom i Berøring med ham.

Disse Mænd vil vi mindes med Tak for, hvad de har udrettet for vort Landbrug. I Selskabet her vil vi altid være dem taknemlige for, hvad de har gjort for os.

Forsamlingen sluttede sig hertil ved at rejse sig.

Den ledende Præsident: Jeg beder derefter Sekretæren meddele Udfaldet af Valgene.

Skretær *Hertel:* Der er afgivet 107 Stemmesedler. Til Præsident er genvalgt Kammerherre *Carl Bech* med 98 Stemmer. til Medlemmer af Bestyrelsesraadet: Professor, Dr. med. *B. Bang* med 107 Stemmer, Forpagter *Schroll* med 104 Stemmer, Forstander *H P. Larsen* med 106 Stemmer, Inspektør *Leegaard* med 104 Stemmer, Proprietær *Grut Hansen* med 105 Stemmer og Kammerherre *N. Juel* med 106 Stemmer.

Landboforeningernes Stemmegivning har givet følgende Resultat:

For Viborg Amt er valgt Hofjægermester *Krabbe,* Hald pr. Bækkelund; for Randers Amt er valgt Forpagter *Damsgaard-Sørensen,* Bjellerup Ladegaard; for Aarhus Amt er valgt Landbrugslærer *K. Bak,* Faurgaard, Odder; for Svendborg Amt

er valgt Proprietær *J. Willumsen,* Anhof, Øksendrup; for Københavns Amt er valgt Forstander *I. Brink-Lassen,* Taastrup, og for Bornholms Amt er valgt Proprietær *P. Andersen,* Seiersgaard, Rønne.

Til Revisor er genvalgt Godsforvalter *J. Holm* med 101 Stemmer, og til Medlem af Bestyrelsen for Fond til Landsmænds Uddannelse er genvalgt Professor *B. Bøggild* med 97 Stemmer, og i Stedet for Etatsraad Feilberg, der ikke ønskede Genvalg, er valgt Etatsraad *Jørgen Larsen,* Gaardbogaard pr. Aalbæk, med 37 Stemmer.

Til Medlem af Belønningsudvalget er genvalgt Gaardejer *P. Nielsen,* Nordbygaard, til Medlem af Bogudvalget Forpagter *Sonne* og til Bestyrelsen for Korn- og Foderstofkontrollen i Københavns Frihavn Proprietær *S. Friis,* Ordrup, Grosserer *G. Hage* og Sekretær *Hertel.*

Medlemsantallet var den 1. April 1918		774
I Aarets Løb er indmeldt		276
		1050
Afgaaede ved Døden i Aarets Løb.....	10	
Udmeldte	5	15
Selskabet har altsaa $^{13}/_{12}$ 1918..... Medlemmer		1035

Jeg skal tillade mig at meddele, at de nye Medlemmer er indpronerede af følgende: Hver af følgende har indmeldt et enkelt Medlem, nemlig Godsejer *Sass,* Leerbæk, Proprietær *Willumsen,* Anhof, Kontorchef *H. C. Larsen,* Forpagter *Fabricius,* Nygaard, Kasserer *H. M. Knudsen,* Proprietær *J. Otto Petersen,* Allerup, Rentier *Jens Gammeltoft* og Forpagter *Selchau Hansen.* Følgende har hver indmeldt 2 Medlemmer: Lærer *Chr. Christensen,* Tune, Forpagter *Damsgaard-Sørensen* og Forpagter *Lindbøg Hansen.*

Sekretær *Lars Frederiksen* har indmemldt 3, Hofjægermester *Sehestedt-Juul* og Proprietær *Bay,* Rolykkegaard, har hver indmeldt 5 Medlemmer, *Sekretariatet* 8, Konsulent *G. Ellbrecht* 13 og Assistent *A. P. Jensen* 203. (Hør!).

Alle disse nye Medlemmer er optaget i Dag paa Bestyrelsesmødet. Jeg plejer paa Generalforsamlingerne at læse de nye Medlemmers Navne og Adresser op. Det vilde i Aar tage over $^1/_2$ Time; jeg vil derfor tillade mig at foreslaa, at vi springer det over, saa meget mere, som Præsidiet har vedtaget, at fremtidig skal »Tidsskrift for Landøkonomi« bringe en Fortegnelse

over de nye Medlemmers Navne og Adresser. Altsaa i det første Hefte, som udkommer om nogle Uger, vil d'Hrr. kunne se det. Jeg tillader mig at forespørge, om nogle af d'Hrr. ønsker den lange Liste oplæst? (Ophold). Da det ikke er Tilfældet, gaar jeg ud fra, at det kan undlades.

Det reviderede Regnskab for Regnskabsaaret 1. April 1917 til 31. Marts 1918 fremlagdes med tilhørende Bilag til Medlemmernes Gennemsyn. Revisorerne havde fundet Regnskabet fuldstændig i Orden og i Bestyrelsesraadets Møde forud for Generalforsamlingen var der givet Regnskabsføreren D e c h a r g e.

A. BERETNINGER.

Om Selskabets a l m i n d e l i g e V i r k s o m h e d afgaves følgende Beretning af

Sekretær *Hertel:* Der er ingen nye Skrifter udgivet i Aar undtagen den sædvanlige Aarsberetning og Landøkonomisk Aarbog. Man har haft Udsendelse af flere Skrifter under Overvejelse, men Landhusholdsningsselskabet har i Aar været nødt til at concentrere sin Udgivervirksomhed til Udgivelsen af Selskabets Historie, som skal udkomme i to Bind, første Bind omfattende Tiden fra 1769—1868 og andet Bind 50-Aaret 1869—1918. D'Hrr. véd, at det var bestemt, at Professor, Dr. phil. *Arup* skulde have udarbejdet det første Bind, indeholdende de første 100 Aars Historie, og jeg det sidste Bind om de sidste 50 Aar. Endvidere havde vi ventet, at der til Jubilæumsfesten til Udsendelse i Begyndelsen af Januar skulde have foreligget første Hefte af det Bind, Professor Arup skulde skrive. Men i November Maaned bad han sig fritaget helt for sin Udgivervirksomhed, da hans Tid var blevet beslaglagt dels ved Rejsen til Island i Sommer i 6 Uger og af Forarbejdet dertil og det betydelige Arbejde efter Rejsen. Og nu véd d'Hrr. maaske, at Prof. Arup er konstitueret som Departementschef, saa hans Tid har været fuldt optaget. Han underrettede altsaa Selskabet om, at det var ham umuligt at skrive første Bind af Selskabets Historie, saa umuligt, at hvis man fastholdt, at han skulde gøre det, vilde det først ske ad Aare. Under disse Forhold bestemte Præsidiet sig til at fritage Prof. Arup for Hvervet samt anmode mig om at skrive begge Bind. Da Prof. Arup ikke har faaet udarbejdet noget til Udsendelse til Jubilæumsfesten, har jeg maattet forcere mit Arbejde for dog at faa noget af Historien udsendt til den Tid, og der vil nu blive udsendt første Hefte af andet Bind, et Hefte paa 208 Sider. Det bliver et meget dyrt

Værk. Vi budgetterede det i sin Tid til 30,000 Kr. Hvorvidt vi kan overholde den Sum, vil Tiden vise; men vi vil i alt Fald faa en noget større Udgift end beregnet, idet Præsidiet har bestemt paa Grund af den stærke Tilgang af Medlemmer, og fordi vi formentlig kan vente en ret betydelig Tilgang i det nye Aar, naar Jubilæet har henledet Opmærksomheden paa Selskabet. at forøge Oplaget fra 1200 til 1800 Eksemplarer, idet Præsidiet ønskede, at de nye Medlemmer skulde have Skriftet sendt, og at man kunde have en Beholdning, saa man ad Aare kunde vedblive at udsende det.

D'Hrr. véd, at Selskabet rettede en Opfordring til dets Medlemmer om at yde Bidrag til dette Skrifts Udgivelse. Denne Opfordring er faldet i udmærket god Jord; thi det er meget sjældent, at man til et Festskrift har modtaget Bidrag saa store. at vi til Dato har faaet 21,670 Kr. ind. Det er jo et meget smukt Bidrag, og Selskabet maa takke Medlemmerne, som har ydet langt den overvejende Del deraf. Der er kommet enkelte Bidrag fra Institutioner udenfor Selskabet, og dèr maa jeg jo have Lov til at fremdrage to, som vi har haft den Glæde at modtage, nemlig fra Den danske Landmandsbank 2,500 Kr. og fra Det østasiatiske Kompagni 5,000 Kr. Det er meget smukke Bidrag, som vi er disse Institutioner i høj Grad takskyldige for.

Med Hensyn til Selskabets litterære Virksomhed iøvrigt skal jeg meddele, at i 1915 udsatte Selskabet for Midler af »Brødr. Bendix' Jubilæumslegat 2 Prisopgaver vedrørende 1) Opdræt af Heste og 2) Tørring af Sæd. Den første blev bedømt af Statskonsulent J. Jensen, Proprietær Kattrup (Risinge) og Proprietær Pedersen (Tousgaard). Der indkom 4 Afhandlinger: Dommerne indstillede Landbrugslærer *Evald Toftegaard*, Tomerup Højskole pr. Knarreborg, til den udsatte Præmie. Selskabet har tilstillet ham Præmien og samtidig overladt ham Ejendomsretten til Prisskriftet, idet det blev vedtaget, da Opgaven blev udstedt, at selve Afhandlingen skulde være Forfatterens Ejendom. Jeg ved, at Forfatteren nu ligger i Underhandling med et Forlæggerfirma om at faa den udgivet i Trykken: saa det havde vi Glæde af.

Fremdeles fik vi Meddelelse fra Dommerudvalget om den anden Opgave om Tørring af Sæd; det bestod af Statskonsulterne Fr. og K. Hansen samt Direktør Dorph-Petersen, hvem Statskonsulent Christensen har bistaaet. Dette Udvalg indstilede, at ingen af de indkomne Besvarelser kunde præmieres, idet man mener, at de ikke fortjener det Men Udvalget henstiller til Selskabet, at det giver den ene af Forfatterne — hvem det er, véd vi endnu ikke, men det er Forfatteren til en Afhandling,

mærket »Dansk Arbejde« — — et mindre Anerkendelsesbeløb i Erkendelse af det betydelige og i visse Retninger smukke Arbejde. Dette vedtog Præsidiet i Gaar, at han skal have tilsendt; men hvis han vil offentliggøre Afhandlingen, maa han ikke offentliggøre den som »præmieret af Landhusholdningsselskabet«. Det er den ikke; det er et Anerkendelsesbeløb, han har faaet.

Der er i Aar afholdt 4 Foredrag, nemlig af Bestyrer Harald R. Christensen, Ingeniør Kr. Thomsen, Godsejer Moesgaard-Kjeldsen og Forstander S. C. A. Tuxen.

Angaaende Lærlingeinstitutionen skal jeg oplyse, at for Tiden tjener 50 Lærlinge under Selskabet mod 38 i Fjor ved samme Tid. Vi har ved tidligere Generalforsamlinger haft Antallet nede paa 26—27; men der har været uafbrudt Fremgang i de sidste Aar.

Af Understøttelser har Selskabet, dels ved Hjælp af egne Midler, dels ved Hjælp af Jul. Skrikes Stiftelses Midler ydet følgende:

Til Statskonsulent *Mørkeberg* 200 Kr. til Udarbejdelsen af Familiestambøger; til udtjente Landvæsenslærlinge, *Johannes Jørgensen* og *Chr. Engelstrup,* hver 150 Kr. til et Kursus paa en Landboskole; af Etatsraad P. Fejlbergs Legat er der tilstaaet Islænderen *Jon Bjarnthorsson* 350 Kr. til et Kursus paa en Landbrugsskole; af Proprietær Holms Legat, hvorfra vi raader over 4600 Kr. aarlig, er der uddelt Understøttelser til Landbrukskandidaterne *Lauge Olsen, Ejnar Jensen, Valtyr Stefansson, H. J. Holjarn* og *C. O. Jørgensen,* til Landbrugsstuderende *H. M. Gormsen, Axel V. Pedersen, Axel Børge Davidsen, Niels Martin Jørgensen* og *Th. Gudmundson* samt til *A. W. M. Ernst, K. G. Borgen, C. M. F. Larsen* og *Viggo Hansen* — ialt 14. som har faaet Understøttelse til at studere paa Landbohøjskolen eller Landbrugsskoler.

Af Købmand Jørgen Sørensen's og Hustrus Legat er der uddelt 8 Understøttelser, nemlig til: *L. K. L. Nielsen, J. H. Jørgensen K. K. Larsen, J. A. H. Jensen, Andrea Mogensen, F. Chr. Frederiksen, Alfred Petersen* og *M. Rahbek Bertelsen.*

Dette Legat gives ikke blot til unge Landmænd, men til unge Folk, der lever paa Landet til Uddannelse i deres Erhverv ved Landbrug, Handel, Haandværk og Industri.

Endvidere er der uddelt en Del Sølvbægre, Duelighedsmedailler og Belønninger af det *Pedersen-Bjerregaardske* Legat. Derom vil der blive givet nærmere Meddelelse under et andet Punkt paa Dagsordenen.

Angaaende de af Selskabet nedsatte *Udvalg* skal jeg oplyse,

at Udvalget for det landøkonomiske Driftsbureau, hvis Oprettelse Landhusholdningsselskabet tog Initiativet til i 1916, hvilket fortrinsvis skyldtes Professor *Westermann,* som levende har interesseret sig derfor, i Aar er gledet bort fra Selskabet, idet det er gaaet som saa ofte, at Landhusholdningsselskabet opflaskede et Barn, til det blev stort nok til at kunne staa paa egne Ben, eller til Staten tog det under sin Omsorg Det sidste er Tilfældet her, idet Staten i Aar tilskyder til Driftsbureauet 12,000 Kr. og paa Finanslovforslaget for næste Aar 15,000 Kr. D'Hrr. ved, at Hr. *Ivar Dokken* er ansat som Konsulent, og at Professor *O. H. Larsen* har overtaget den øverste Ledelse af Bureauet. Formanden for Udvalget vedrørende det landøkonomiske Driftsbureau har selvfølgelig, kunde jeg sige, Professor Westermann hidtil været. Professor Westermann har været Landhusholdningsselskabets Repræsentant i Udvalget, som iøvrigt bestaar af 1 Repræsentant for hver af følgende Organisationer, foruden Landhusholdningsselskabet: De samvirkende Landboforeninger, De samvirkende Husmandsforeninger, De samvirkende Andelsselskaber og Det statistiske Departement. Men da Professor Westermann paa Grund af mange andre Hverv ønskede at udtræde, blev jeg i Dag valgt som Landhusholdningsselskabets Repræsentant i Udvalget.

Endvidere har Selskabet skiftet Repræsentant i Statens Planteavlsudvalg. Professor Westermann, der har været Medlem, lige siden det blev oprettet, og været Formand i en Række Aar, har ønsket at træde tilbage, og Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad har i Dag valgt Forpagter *Selchau-Hansen* til at indtræde i Stedet for. Vi skal indstille Valget til Ministeriets Godkendelse.

Jeg skal nævne uden at fordybe mig nærmere deri, at Selskabet har beskæftiget sig betydeligt med Oprettelsen af en Landbrugs- og Husholdningsskole paa Færøerne. D'Hrr. kender fra Tidsskriftets 11te Hefte Forhandlingerne paa Bestyrelsesmødet, saa jeg skal ikke komme meget ind derpaa; kun vil jeg nævne, hvad der ikke staar i Tidsskriftet, at efter at Landhusholdningsselskabet i Juni havde henstillet til Ministeriet, at flere af Udvalgets Medlemmer kom til at foretage en Rejse til Færøerne for at sætte sig ind i Forholdene, tiltraadte Ministeriet dette Forslag, og i August rejste saa Statskonsulenterne K. og Fr. Hansen, Fiskeridirektør Mortensen og Assistent i Justitsministeriet F. Lucas til Færøerne, hvor de gennemgik Planen med de sagkyndige d[r; og efter at de var kommet tilbage, afgav de en ny Betænkning, hvori de fastholdt Ønskeligheden af, at Færøerne faar den Landbrugsskole.

som de nu i 30—40 Aar forgæves har kæmpet for. Nu gaar det ikke længere an at sidde det Krav overhørig. Men medens Udvalget oprindelig havde været stemt for straks at skride til Oprettelsen af Landbrugsskolen, har det ændret sit Syn, efter at de tre Medlemmer har været deroppe paa Færøerne, idet man nu mener det nødvendigt, inden man gaar til Landbrugsskolens Oprettelse, at vække Færingernes Interesse for landøkonomiske Fremskridt ved Afholdelse af Foredrag og Kursus, og ved at der anstilles mindre Forsøg. Naar der saa var gaaet 1 eller 2 Aar, og Befolkningen havde indset Nytten deraf, skulde man udarbejde en detailleret Plan til en Landbrugsskole deroppe. Færingerne var enige i dette. Denne Betænkning, som Udvalget mente, det var rigtigst at afgive til Ministeriet, da det var Ministeriet, der havde sendt det til Færøerne, fik Selskabet sendt fra Ministeriet til Erklæring. Selskabet sluttede sig til Betænkningen, men henstillede til Ministeriet, at der i Vinterens Løb indledes Forhandlinger om, at nogle sagkyndige Færinger kom herned en Gang i Vinterens Løb for at drøfte Planen yderligere, saa Detaillerne kunde haves færdige, og der straks kunde skrides til Planens Udførelse, saa man mente, at Tiden var moden dertil.

Om Konsulentvirksomheden er der ikke andet at meddele, end at der, som d'Hrr. ved, er kommet en ny Statskonsulent for Kraftmotorer og faste Installationer, nemlig Ingeniør Balle, der er ansat fra 1. April. De véd ogsaa alle, skøndt det ikke vedrører Selskabets Virksomhed, at Statskonsulent J. Jensen har ønsket at fratræde efter næsten i 30 Aar at have været i Statens Tjeneste og forud 3 Aar i Landhusholdningsselskabets.

I Slutningen af September blev der afholdt et almindeligt Konsulentmøde med Landbrugsministeriets Bemyndigelse. Paa Mødet afgav Ernæringsraadets Formand og Sekretær — Godsejer Moesgaard-Kjeldsen og Professor Møllgaard — og Formanden for det tekniske Landbrugsudvalg — Statskonsulent K. Hansen — en Række Meddelelser af stor Interesse for Konsulenterne. Endvidere blev der afholdt Foredrag af den svenske Professor Nilsson-Ehle fra Lund om den nyere Arvelighedsforskning og Professor O. H. Larsen om det landøkonomiske Driftsbureau.

Endelig har Selskabet haft forskellige Erklæringer at afgive til Ministeriet og til private Institutioner og en ret omfattende Korrespondance med Foreninger og Personer i Indlandet; men fra Udlandet har vi ikke faaet hverken Forespørgsler eller Breve i de sidste 3—4 Aar.

»FOND TIL LANDMÆNDS UDDANNELSE«.

Beretningen om Fondens Virksomhed i det 49. Forretningsaar, 1918, aflagdes af Fondens Kasserer, *H. M. Knudsen:*

Efter at den sædvanlige Meddelelse om Uddeling af Fondens Midler for indeværende Aar var udsendt, indkom der 17 Ansøgninger, som gik ud paa, at vedkommende ønskede Understøttelse til Studium ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole for derefter at søge Ansættelse som Lærer ved en Landbrugsskole, som Konsulent eller i lignende Virksomhed.

Der blev tilstaaet 3 Ansøgere, der for Tiden studerer paa Landbohøjskolen, hver en Understøttelse paa 35 Kr. maanedlig i 8 Maaneder; disse 3 var følgende: *Thorir Gudmundsson, Ejnar Marius Berthelsen-Møldrup* og *Ejnar Jørgensen Ørnstrup.*

Understøttelserne vil saaledes tilsammen udgøre 840 Kr., og da der var 840 Kr. 58 Øre til Raadighed, vil der altsaa blive et Overskud af 58 Øre at overføre til næste Aars Regnskab. — Fondens Kapital er 22,600 Kr., der giver en aarlig Renteindtægt af 791 Kr.

BERETNING OM MEJERIKONSULENTVIRKSOMHEDEN.

Den ledende Præsident: Konsulent *Ellbrechts* Aarsberetning findes trykt og omdelt paa Pladserne. Den er ikke stor af Omfang, men den indeholder alligevel væsentlige Ting. Foruden hvad der ellers har været Hr. Elbrecht magtpaaliggnde at fremdrage, har han peget paa et Forhold, som Landmændene ikke altid er tilstrækkelig opmærksomme paa, nemlig at under Krigssituationen, hvori vi har levet saa længe har det været det danske Landbrugs smukke og lykkelige Opgave at kunne forsyne den øvrige Befolkning med Næringsmidler og ogsaa ad den Vej at skaffe os en Eksport, som andre Lande vilde misunde os, for at kunne faa Erstatning tilbage fra Udlandet. Hr. Ellbrecht peger paa, at under disse Forhold har Landbruget en overordentlig klar og stor Forpligtelse til at yde navnlig Mælken, som kommer til at spille større og større Rolle, i saa god og holdbar Tilstand som muligt. Det Øjeblik kan komme, da ogsaa Mælken maa rationeres; og selv om den ikke er blevet det endnu, véd vi, at den ikke er tilstrækkelig tilstede. Man er gaaet til Erstatningsmælk for at hjælpe paa Forholdet; og, som det ligger lige for: den har ofte været mindre god. Det tror Hr. Ellbrecht med Rette, at vi burde lægge lidt mere Vægt paa. Baade for sunde og for syge er Mælk et overordentlig vig-

tigt Næringsmiddel; men vi véd, hvor let den kan komme til at føre Smitte med sig. Muligvis kan Landbruget gøre mere, end der er gjort, for at dette udmærkede Næringsmiddel kunde komme til Forbrugerne i saa god Tilstand som muligt. Klager er ikke saa sjældne, og noget maa der jo være om det. Jeg siger det i denne Kreds og beder Dem alle her, enten De er Landmænd eller Landmandens Vejledere og Raadgivere, at gøre det til en alvorlig Pligt for os at levere Mælken i saa god Tilstand som muligt. I den kolde Tid er det lettere at opfylde end i den varme, men det bør opfyldes paa alle Tider.

Professor *Rørdam:* Jeg vil gerne spørge om noget, som kun har staaet i Aviserne. Der staar nu, at Mælken skal sælges i fortyndet Tilstand. Det er et saa overordentlig stort Tilbageskridt fra, hvad man kan forlange, at det forekommer mig, at Selskabet paa en eller anden Maade maatte kunne skride ind. Jeg kender som sagt ikke andet dertil, end hvad der har staaet i Aviserne.

Konsulent *Ellbrecht:* Jeg forstaar det ikke, som om Mælken skal kunne sælges i fortyndet Tilstand, naar den skal sælges med et Fedtindhold af 3 pCt.

Professor *Rørdam:* Altsaa man skal have Lov til at spæde den op!

Konsulent *Ellbrecht:* Ja, men ikke med Vand!

Professor *Rørdam:* Saa er det af Vigtighed, at det bliver draget frem, da man siger, at Regeringen vil tillade, at der bliver postet Vand i Mælken.

Konsulent *Ellbrecht:* Nej, det kan man aldrig give Lov til.

Professor *Rørdam:* Hvis det skal tillades, at der foregaar en Blanding, er det naturligvis ikke saa galt, at Mælken blandes med skummet Mælk, som at den blandes med Vand.

Konsulent *Ellbrecht:* Jeg er ikke inde i Udvalgets Arbejde og faar heller ikke Lov dertil. Min Mening er, at man skal have Lov til at give Mælken et Fedtindhold af 3 pCt.; derved vil man kunne faa mere sød Mælk ved Tilblanding af skummet Mælk. Det kan ikke skade noget; sød Mælk med 3 pCt. er virkelig god sød Mælk.

Professor *Rørdam:* Det gør mig egentlig ondt at høre Konsulentens Udtalelser. Ja, selvfølgelig kan den sø de Mælk være meget god; men den Blanding, der er foretaget, gør Brud paa alt tidligere. Ganske vist har vi ogsaa tidligere haft halvskummet Mælk; men det har ikke været Blandingsmælk. Skal det være tilladeligt at sælge og forhandle Blandingsmælk for sød Mælk, er det et Skraaplan at komme ind paa. Jeg vilde ønske.

at Selskabet kunde tage sig deraf. Selskabet maa dog kunne faa de rette Oplysninger.

Gaardejer *Chr. Søndergaard:* Maa jeg blot sige, at jeg forstod, at det kun drejede sig om Københavns Mælkeforsyning; det er ikke et Spørgsmaal, der gaar ud i Landet i sin Helhed. Fortyndingsgraden skal være 3 %. Jeg maa sige at jeg tror ikke, Københavnerne skal være forfærdelig ængstelige; jeg sympatiserer ganske med Professor Rørdam i, at Systemet er uheldigt; men Københavnerne skal ikke være kede af det og tro, at de faar Mælk, der er særlig stærkt fortyndet; jeg tror ikke, den var meget bedre i Forvejen. Maa jeg blot tilføje, at det ikke bliver et tilfældigt Blandingssystem; der antages offentlig Kontrol. Ikke en Spand Mælk kan gaa ud uden at være kontrolleret; man kan ikke komme skummet Mælk i efter Behag; der vil endogsaa blive ført en ret indgaaende Kontrol med den Sag. Jeg maa dog fritage Mælkeudvalget for Skyld her. De gør det lidt Uret; det er Københavns Kommune, der har presset paa for at faa Sagen frem.

Den ledende Præsident: Det er altid et Spørgsmaal, hvorvidt man skal kalde et Produkt sød Mælk eller skummet Mælk. Man kan jo skumme i forskellig Grad. Ved Haandskumning er det jo kun den fedeste Fløde, der bliver skummet af. Kan man finde sig i de 3 pCt. og dog kalde det sød Mælk, kan man ikke sige, at der er foretaget nogen Forfalskning eller noget misligt derved. Man faar i alt Fald en saadan Mælk ud af det, at dens Fedtindhold er det samme, som man mange Gange finder i normal sød Mælk.

Professor *Rørdam:* Jeg er ganske klar paa, at man meget vel under visse Omstændigheder kan faa saadan sød Mælk med mindre end 3 pCt.; men jeg synes, at Princippet, der har været haandhævet overfor Landbrugsprodukter, var, at de ikke skulde udgives for andet, end de var. Kommer vi ind paa dette, kan vi f. Eks. ogsaa sige: Nu har vi stor Smørmangel; saa blander vi det op med Margarine, og Blandingen sælges som Smør. Her sælger vi en Blanding, som kaldes sød Mælk. Men sød Mælk kommer fra Koen; det, her er Tale om, er en Blanding. Jeg synes, at Landhusholdningsselskabet er det Sted, hvor man kan bringe dette frem. Det er jo heller ikke afvist, og jeg synes, det er en alvorlig Ting.

Gaardejer *Chr. Søndergaard:* Maa jeg sige til Professor Rørdam, at jeg for mit Vedkommende vilde meget gerne, at vi vedtog en Udtalelse om det uheldige i at gaa frem paa denne Maade. Jeg tror, det vilde være heldigt overfor Landbostan-

dens Anseelse i det hele overfor Byerne. Men vi maa samtidig være klare over, at en saadan Udtalelse intet nytter.

Redaktør *Anton Bing:* Jeg tror, at det vilde være lidt uovervejet. Til Bedømmelse af den Sag trænges der til flere Overvejelser, end den har været Genstand for under denne Debat. Jeg vil advare imod, at vi vedtager en Resolution om dette Spørgsmaal.

Den ledende Præsident: Det vilde jeg ogsaa være betænkelig ved. Jeg mener, som Redaktør Bing, at allerede det, at Sagen er drøftet, viser, at den trænger til Overvejelse.

Gaardejer *Chr. Søndergaard:* Vi kan heller ikke vedtage nogen Udtalelse i Aften, da Sagen ikke er officiel endnu; den er ikke sat i System. Det er kun en foreløbig Vedtagelse, som vistnok skal til endelig og sidste Behandling i Københavns Kommune.

Professor *Rørdam:* Det har staaet i Bladene. Ganske vist kan man, som Redaktør Bing sagde, ikke vedtage nogen Resolution; men at raabe Vagt i Gevær vilde ikke være ilde. Jeg vil foreslaa det høje Præsidium at finde en Form, hvorunder det kunde gøres.

Den ledende Præsident: Jeg tør ikke svare paa mine Kollegers Vegne; men jeg tror, vi kan overveje det. Maa jeg blot gøre den korte Bemærkning, at inden man kom saa vidt, at man fastslog, at der ikke maatte være mere end 16 % Vand i Smørret — det var jo Englændernes Krav — — kaldte man det dog Smør, selv om det indeholdt 20 % Vand. Sproget er ikke i den Grad distinkt, at det vilde gøre nogen Forskel dér. Om man betegner Mælk som sød Mælk eller skummet Mælk. er det jo dog i nogen Maade en Gradsforskel, der er Tale om. Jeg vil fremhæve dette, for at man ikke skulde gaa for skrapt frem, blot frodi der var Tale om et Ord, et Begreb, henholdsvis Smør og sød Mælk. Begrebet maa være endnu nøjere betegnet ved Fedtindholdet, hvad dette skal være, for at Produktet kan komme ind under Betegnelserne Smør eller sød Mælk. Jeg vil kun gøre opmærksom derpaa, for saa vidt man skulde komme nærmere ind paa Behandlingen af denne Sag. Men altsaa, jeg tror at kunne sige, at vi vil tage Sagen under Overvejelse og følge den nøje.

Forstander *Tuxen:* Jeg minder om en parallel Bevægelse, som er oppe hele Landet over, at komme til at betale Mælken efter Fedme. Komælk kan snart være nede paa 3 % Fedtindhold, snart oppe paa 5 %, og der er noget urimeligt i at sælge saa forskellige Varer til samme Pris. Det, her ønskes, er at faa en bestemt Vare med et bestemt Indhold, som kan betinge en

bestemt Pris; saa er det ikke helt meningsløst. Vi gaar i Mejerierne den Vej, at vi betaler efter Kvalitet, efter Fedtindhold. Men det er vanskeligt at komme til at analysere den Mælk, som gaar ud i det almindelige Forbrug. Her er det, man bestræber sig efter at faa Begrebet Mælk til at blive noget bestemt, noget, der kommer an paa Fedtindholdet som betinger en bestemt Pris. Saaledes er det ikke i Øjeblikket

Den ledende Præsident: Ja dette kunde jo give Anledning til mange Bemærkninger. Hemmeligheden her er vistnok den, at man har mærket, det kneb med sød Mælk — — skummet Mælk ynder man ikke her — — og naar Mælekn saa ikke har et for lille Indhold af Fedt, f. Eks. 3pCt., kalder man den sød Mælk. Det er en ny Foranstaltning. Men lige meget, hvad det er, er der Grund til at følge det med Interesse, indtil vi ser, hvad Meningen er.

BERETNING OM FJERKRÆAVLEN.

Den ledende Præsident: Ogsaa denne Beretning er omdelt, og Konsulenten er til Stede og vil besvare mulige Spørgsmaal. Ingen begærede Ordet.

MEDDELELSE OM DET LANDØKONOMISKE REJSEBUREAU.

Sekretær *Winfeld:* Desværre kan der heller ikke i Aar gives Meddelelse om nogen omfattende Virksomhed indenfor landøkonomisk Rejsebureau. Antallet af Udlændinge, som har været her for at studere dansk Landbrug, er mindre end i noget tidligere Aar, hvilket skyldes de stærkt skærpede Opholdsbestemmelser for Udlændinge her i Landet. I de første Krigsaar kom der i hvert Fald en Del Udlændinge, og navnlig kom der en Del Nordmænd og Svenskere, men ogsaa disses Antal er reduceret i Aar, og navnlig da efter de omkring 1. August ikrafttrædende meget skærpede Pasbestemmelser.

Af unge danske Landmænd, som ønskede at rejse til Udlandet, er der modtaget Henvendelser fra ialt 17, og heraf ønskede 5 at komme til England, 9 til Norge og Sverige, 2 til Amerika og 1 til Tyskland.

Af Udlændinge har der kun været 13 Enkeltpersoner, medens der slet ingen større Fællesrejse har været. De Udlændinge, der har søgt Bureauets Bistand, har med Undtagelse af 2 Russere alle været fra Norge og Sverige.

Som det vil være d'Hrr. bekendt, har Bureauet udgivet en kortfattet Beskrivelse af det danske Landbrug, og denne Beskrivelse foreligger oversat paa Tysk, Engelsk og Fransk, hvorimod den ikke hidtil har foreligget trykt paa Dansk. Dette har ofte været et Savn, idet man har været henvist til at skulle give norske, svenske og finske Landmænd Bogen paa et af de nævnte fremmede Sprog. Dette Savn vil nu blive afhjulpet, idet der om kort Tid ogsaa vil komme til at foreligge en dansk Udgave. Samtlige Artikler i denne er korrigerede og supplerede af de paagældende Forfattere, og Bogen er tillige rigt forsynet med Billedstof. Medens Beskrivelsen hidtil kun var paa ca. 5 Ark, er den danske Udgave paa godt 10 Ark.

Det har under hele Krigsperioden været en ret rolig Tid for Bureauet, men naar der først indtræder mere ordnede Tilstande, og Rejseforholdene atter forbedres, vil Rejselysten sikkert snart melde sig, og jeg tror, der for Tiden staar en ikke ringe Stab af unge danske Landmænd, som venter paa at komme til Udlandet, blot Forholdene vil arte sig saaledes, at de kan faa Lejlighed dertil uden alt for store Vanskeligheder.

SELSKABETS HÆDERSBELØNNINGER.

Sekretær *Hertel:* Af Hædersbelønninger for Landboflid er der uddelt 2 Sølvbægre; i Fjor var der 9, det største Antal, der nogensinde er uddelt. De to store Sølvbægre er tildelt: Gaardejer *Niels Kristian Pedersen,* Rind Sogn, Ringkøbing Amt, og Gaardejer *Lauritz Mortensen og Hustru,* Søby Mark, Ringkøbing Amt.

Selskabet har i Aar for 8. Gang uddelt Dueligheds-medaillen til ialt 20. Der indkom i Aar 83 Ansøgninger, altsaa langt flere end vi kunde tilfredsstille med de 20 Medailler, vi har til Raadighed. De 20 Medailler blev uddelt til 16 Mænd og 4 Kvinder, tilsammen 10 fra Sjælland, 6 fra Jylland og 4 fra de øvrige Landsdele. Deres Navne er: Ungkarl *Frederik Jensen,* Sandby, Husmand *Lars Larsen,* Mørkehuset, Kværkeby, Landarbejder *Anders Hansen,* Bjergbygaard, Kallundborg, Landarbejder *Anders Nielsen,* Knudskovgaard, Rosenfeldt, Vordingborg, Arbejdsmand *Hans Hansen,* Vesterbjerg, Taastrup, Husmand *Peder Pedersen,* Ishøj Mark, Taastrup, Husmand *Niels Christensen,* Smedehusene pr. Jægerspris, Husmand *Frands Nielsen* af Skafterup pr. Slagelse, Husmand *Jørgen Larsen* af Bisserup pr. Slagelse og Husmand *Jens Jacobsen,* Torbenfeldt pr. Kallundborg; det var de 10 fra Sjælland. — Fra Lolland-

Falster: Husejer *Jens Larsen,* Taarup pr. Stubbekøbing. Fra Fyn: Husholderske *Ellen Katrine Eriksen,* Hundstofte pr. Stenstrup. Fra Langeland: Arbejdsmand *Jørgen Nielsen Jørgensen,* Langelse. Fra Ærø: *Anna Marie Jensen,* Tivoli pr. Ærøskøbing. Fra Jylland: Mejerske *Erikgine Laura Jensen,* Mejeriet Grøndal pr. Vejle, *Kristian Jensen,* Grarup pr. Tolne, Bestyrer *Jens Nielsen,* Hvidsminde pr. Kolding, Husmand *Anders Villadsen,* Flade, Mors, Tjenestekarl *Peter Møller,* Cathrinelund, Horsens, og Tjenestekarl *Jens Jensen,* Resen pr. Skive.

Endelig er der af *Pedersen-Bjerggaards* Legat uddelt Præmier for særlig fremragende Virksomhed paa Landbrugsbinæringernes Omraade, nemlig Sølvbægre til hver af følgende:

Hofjægermesterinde *Ida Brun,* Krogerup, Fru *K. Wagner,* Hellerup, Købmand *Edv. Bremer,* Hundtofte pr. Stenstrup, Parcellist *Carl Chr. Nielsen,* Langstrp pr. Fredensborg, Husmand *J. Fr. Hansen,* Havnlev pr. Rødvig, Frøken *Kirstine Hansen,* Herslev pr. Fredericia og Snedker *P. Bank,* Faster Kirkeby pr. Skjern. Der er uddelt Pengepræmier til følgende: *Julie* og *Chr. Mortensen,* pr. Asnæs, Lærer *J. Rosenkjær,* Gl. Sole pr. Hedensted, Husmand og Hønseriejer *Niels Hansen,* Trønninge pr. Regstrup, Murer *Niels Kirkedal,* Vennebjerg pr. Lønstrup, Hønseriejer *Th. Jensen,* Ølstykke, og Arbejdsmand *L. Blirup,* Kokkedal pr Horsens. Endelig er der uddelt Diplomer til Smedemester *P. C. Poulsen,* Sinding pr. Herning, og Portør *J. K. Larsen,* Køge.

Den ledende Præsident: Selskabet har haft megen Glæde af at uddele disse Præmier. Der var Anledning til at anvende mere, men vi er glade ved, hvad vi har paa den Konto. Jeg er vis paa, at det paa mange Steder gør Glæde og Gavn.

B. MEDDELELSER FRA PRÆSIDIET.

LANDBRUGETS FÆLLESREPRÆSENTATION.

Den ledende Præsident: I denne Sag stillede Præsidiet sig saaledes, da den i det hele rummer store Vanskeligheder, at man helst vilde overlade til Bestyrelsesraadet selv at tage Stilling til det. Efter nogen Diskussion, hvorunder man beklagede, at ikke alle vore Organisationer vilde være med ved denne Lejlighed, enedes man om at fortsætte disse Forhandlinger; Sagen er nemlig ingenlunde afsluttet endnu; der forelaa i Dag kun Forslag til Vedtægter for selve Grundtrækkene og Ledelsen, hvorunder det skulde foregaa. Selv om en enkelt af Or-

ganisationerne ikke vilde være med, mente man, at naar Tiden kom, vilde den dog være med til at forstaa, at naar man alligevel sluttede sig sammen, var det ingenlunde for at være i Opposition til denne Organisation, men fordi Tiden var til, at de alle skulde føle sig som Led af en ren landøkonomisk Erhvervsorganisation uden politisk Tendens. Saavel overfor de andre Erhverv her i Landet som i visse Tilfælde overfor Udlandet kan det være godt, at Landbruget staar samlet. Vi staar paa anden Maade end den Industri, der rejser Børster, om jeg saa maa sige, overfor de andre i Form af Striker, Arbejdsnedlæggelser og Lock-outer; det har vi Gudskelov ikke kendt noget til. De andre Erhverv staar altsaa straks parat mod Omverdenen; det har vi aldrig gjort, og vi vil meget nødig ind paa det. Det kan maaske være ganske nyttigt, at Erhvervene, som er gaaet frem paa denne noget voldsomme Maade, mærker, at der ogsaa er Sammenhold indenfor Landbrugets Rækker. Og naar det danske Landbrug saa ofte er blevet fremhævet af Udlandet som et Mønsterlandbrug, noget, som de andre søgte at naa op til — — — Undtagelser, som jeg for mit Vedkommende tror indeholder en hel Del Overdrivelse, men i Virkeligheden Gudskelov ogsaa en Del Sandhed, og i Virkeligheden en Dom. som vi vil være glade over og søge at gøre os værdige til — — — saa kunde det ogsaa være heldigt, at man i Udlandet mærkede, at vi indenfor vore Grænser i alle Hovedtræk er enige. Det er, som d'Hrr. kan forstaa, ingenlunde for at komme i Opposition til andre; det maa det ikke være; det vilde ganske særlig ikke det gamle kgl. danske Landhusholdningsselskab være med til; det vilde stride mod hele dets Organisation og Tradition. Derfor vil det her i Selskabet forstaas, at aller mest for os vilde det stride mod hele vor Karakter, om vi vilde stille os oppositionelt mod de andre Erhverv. Men baade af den Grund, at vi gør Ret i at lade dem mærke, at vi til en vis Grad er en Enhed, og tillige, som jeg siger, af Hensyn til Udlandet, kunde det maaske være heldigt. Naar jeg her nævner Udlandet, er det i Samklang med min Ytring før, at Hensynet til Udlandet bør være en yderligere Spore for os til at udvikle vort Erhverv til en saadan Fuldkommenhed, at det kan være til Mønster for andre Landes Landbrug.

Vi fortsætter Forhandlingerne; selv om ikke alle er med straks, slutter vi os sammen i Haab om, at den fjerde Faktor ogsaa vil komme med. Altsaa det har Bestyrelsesraadet besluttet, at vi vil fortsætte, og Præsidiet har lagt Afgørelsen i Bestyrelseraadets Hænder. Hvis ingen har noget dertil at bemærke. maa jeg maaske gaa videre til det næste Punkt.

DET DANSKE LANDBRUGS REPRÆSENTATION I UDLANDET.

Sekretær *Hertel:* Jeg havde haabet at kunne komme med noget nyt for D'Hrr. De Oplysninger, jeg her kan meddele, fik jeg først i Onsdags med Tilladelse til at meddele dem i Aften som en Nyhed. Nu hører jeg, at der har staaet i Gaar i en Mængde Provinsblade, hvad jeg har at meddele i Dag; jeg kommer bag efter med tyndt Øl, men Skylden er ikke min.

D'Hrr. véd, at Spørgsmaalet om en Landbrugskonsulent i Tyskland har været drøftet i Selskabet og paa tvangfri Møder; man har ønsket en ny Konsulent i afdøde Konsulent Arups Sted. Forhandlingerne mellem de 4 Organisationer resulterede i, at Landhusholdningsselskabet paa Organisationernes Vegne i 1917 indgik til Ministeriet med en Skrivelse med Henstilling om, at der nu søgtes Bevilling til at ansætte en Landbrugskonsulent i Tyskland, og man bad Ministeriet om, hvis det kunde tiltræde dette Forslag, at indlede Forhandling med Konsulent Lars Frederiksen i Aarhus, idet de 4 Organisationer mente, at det var en Mand, der vilde være kvalificeret til Pladsen i Tyskland. Vi hørte ikke noget til Sagen i omtrent 1 Aar. Saa skrev Selskabet igen i August og bragte Sagen i Ministeriets Erindring og henstillede, at Organisationerne fik at vide, hvilken Stilling Ministeriet vilde tage til Sagen. Først i Onsdags lykkedes det mig at faa de Oplysninger, jeg nu kan bringe.

Oplysningerne gaar da ud paa, at Ministeriet har 8000 Kr. til Gage for en Landbrugskonsulent i Tyskland; endvidere, at Ministeriet vil foreslaa Finansudvalget, at der bevilges 6000 Kr. til ham aarlig i Opholdspenge, saa hans Løn bliver ialt 14,000 Kr. Endvidere vil Ministeriet søge Bevillingsmyndighederne om en Gage paa 8000 Kr. for en Landbrugskonsulent i Nordamerika, samt 12,000 Kr i Opholdspenge, saa hans Løn praktisk bliver 20,000 Kr. aarlig.

Endvidere fik jeg Meddelelse om, at Ministeriet i Løbet af et Par Dage vil skrive til Landhusholdningsselskabet og anmode det om at sætte sig i Forbindelse med de tre andre Organisationer, Landboforeningerne, Husmandsforeningerne og Andelsudvalget, der i sin Tid indgik med Henvendelsen til Ministeriet, og derefter i Forening med dem udpege 3 à 4 Personer, som de mener kvalificerede til disse Poster, og blandt hvilke Ministeriet saa kunde vælge de to Landbrugskonsulenter, hvis Bevillingen gives.

Det er, hvad jeg har at meddele om denne Sag, som altsaa nu forhaabentlig er bragt i Bevægelse.

Den ledende Præsident: Saaledes ligger altsaa

denne Sag, som rummer betydelige Muligheder for Fremtiden.

Gaardejer *Chr. Søndergaard:* Vi maa vel ingen Oplysninger faa om det vigtige Spørgsmaal, som hører ind under dette Punkt: Hvad er der foregaaet i Forhandlingerne med Udlandet om vore Tilførsler i den nærmeste Fremtid? De har maaske set, at der i Aften er en Meddelelse, som overrasker alle de Landmænd, der har Kontrakter om Levering af Svin til Ernæringsraadet. Der staar i Aften i Aviserne, at vi kan vente at faa Foderstoffer i Februar, og at der er truffet Overenskomst med de allierede om, at vi skal forsyne Tyskland med dyriske Produkter. Der maa vel være nogen af D'Hrr., der véd Besked derom; Professor Westermann sidder jo i det Udvalg. (Professor Westermann: Jeg er ikke Medlem af det længere.) Men der maa vel være et Medlem af Selskabet, som er med i disse Forhandlinger?

Sekretær *Hertel:* Nej, vi véd ikke andet, end hvad der staar i Aviserne, og det maa vist betragtes som højst usandsynligt, at den dér bragte Meddelelse er rigtig.

JORDENS GRUNDFORBEDRING VED VANDING OG AFVANDING.

Professor *Westermann:* Da dette Punkt blev sat paa Dagsordenen, mente man at kunne forelægge den endelige Betænkning her ved Generalforsamlingen, idet Udvalget forlængst har afsluttet sine Forhandlinger, og Udkast til Betænkningen forelaa for et Par Maaneder siden, udarbejdet af Udvalgets Sekretær, Professor *C. Feilberg.* Desværre er dette Haab ikke gaaet i Opfyldelse, idet den endelige Behandling af Udkastet er bleven forsinket ved Udvalgsmedlem, Ingeniør *Thomsens* langvarige Sygdom. Den Beretning om Udvalgets Virksomhed, som jeg havde den Ære at forelægge ved Generalforsamlingen i Fjor, sluttede med en Meddelelse om, at der, foranlediget ved en Skrivelse fra Landbrugsministeriet, vilde blive udarbejdet en Erklæring af Udvalget om det tekniske Grundlag for Udnyttelse af Landets Moser med særligt Henblik paa de to store Vildmoser i det nordlige Jylland. Denne Erklæring blev indsendt til Ministeriet d. 17. December f. A. og er som Bilag vedføjet det Lovforslag om Erhvervelse og forberedende Arbejder til Udnyttelse af udyrkede Arealer i Vildmoserne, der d. 5. Februar d. A. blev fremsat i Folketinget af Landbrugsministeren. Som bekendt er Sagens Behandling endnu ikke afsluttet i Rigsdagen, og formentlig vil man foreløbig indskrænke sig til Køb

af et Areal i den store Vildmose, der i Sommerens Løb er bleven underkastet en nærmere Undersøgelse.

I Fortsættelse af tidligere Forhandlinger har Udvalget i det forløbne Aar beskæftiget sig med en Række forskellige Emner, dels direkte, dels foranlediget ved en Betænkning, der blev afgivet af et Underudvalg bestaaende af d'Hrr. Kulturinspektør *Johansen,* Ingeniør *Thomsen* og Ingeniør *Westh,* men da Beretningen om Udvalgets Virksomhed formentlig ret snart vil foreligge, er der næppe Anledning til her at komme nærmere ind paa dens Enkeltheder.

De Betragtninger, der førte til Udvalgets Nedsættelse, har faaet forøget Vægt under den Situation, der er skabt ved Verdenskrigen, og det synes nu at være en almindelig Anskuelse, at der bør tages kraftig fat paa Grundforbedringsarbejder, baade af Hensyn til Ønskeligheden af en forøget Produktion og til Afhjælpning af Arbejdsløsheden.

Opmærksomheden bør da naturligvis først og fremmest rettes paa Afvandingen, særlig ved Dræning af gode, dyrkede Jorder, der lider af skadeligt Vand, og bl. a. de paa Sjælland anstillede Undersøgelser over Udstrækningen af saadanne Jorder viser noksom, at der er saare meget at gøre i den Retning, men ogsaa Afvanding og Kultur af raa Jorder, særlig Moser og Kær, maa siges at være af stor økonomisk Betydning for Landet. Mindre Vægt ligger der paa egentlig Landvinding ved Tørlægning af Søbund, saa meget mindre, som der har været en Periode, hvor Interessen herfor var saa stor, at man kom ud over Grænsen for rentabelt Arbejde. En Plan af ret ejendommelig Natur er dog fremsat paa dette Omraade i Aarets Løb af Ingeniør *Dueholm,* der tilraader Forsøg paa Udnyttelse af de store Arealer Dyndjord, der findes langs Bredderne af vore Fjorde, paa den Maade, at Dyndet i vællingagtig Tilstand pumpes fra de ydre til de indre Partier nærmest Land, saaledes at disse bliver høje nok til Kultur.

Vanding ved Opstemning kan jo kun finde Sted paa ret begrænsede Arealer, og kunstig Vanding ved Oppumpning og Oversprøjtning medfører sædvanlig saa stor Bekostning, at den foreløbig kun rent undtagelsesvis kan ventes bragt i Anvendelse, men Betydningen af at kunne tilføre Kulturplanterne Vand i Tørkeperioder er saa stor, at man stadig bør have Opmærksomheden henvendt paa at finde de bedst mulige Midler dertil.

Udvalgets Arbejde har i det hele paa flere Maader ydet Bidrag til den Bevægelse for Jordens Grundforbedring, der er rejst i de senere Aar, og som har ført til Oprettelsen af en særegen Institution, kaldet »Statens Grundforbedringsvæsen«, hvis

Administration foreløbig er henlagt under Statens Planteavlsudvalg. Ifølge Forhandlinger mellem Ministeriet og nævnte Udvalg og i Henhold til Skrivelse af 7. Februar d. A. fra Landbrugsministeriet til Folketingets Finansudvalg (Bilag til Liste over Ændringsforslag til 3. Behandlng af Forslag til Finanslov for 1918—19, Nr. 67) skal den paagældende Institution have til Opgave

> »at samle, regulere og fremme Opdyrknings- og Grundforbedringssagen i nøje Samarbejde med de i Sagen interesserede Organisationer, der fremdeles som hidtil maa varetage den konsultatoriske Vejledning for Landmændene, herunder ogsaa Forarbejder og Planlægning for Afvanding, medens den nye Virksomhed skulde varetage Statens Arbejder til Jordens Grundforbedring, give Vejledning og øve Kontrol og Tilsyn ved Anvendelse af Tilskud og Laan til private Arbejders Udførelse og endvidere staa til Raadighed for Ministeriet ved Ledelsen af eller Tilsyn med Udnyttelsen af Statens egne Jorder under Domænerne, Fællesmosen og Trundholmen i Odsherred, Tipperne og Klægbanken i Ringkøbing Fjord og nogle Arealer i Statsskovene, samt ved Udnyttelsen af Vildmoserne, for saa vidt angaar de kulturtekniske og landøkonomiske Arbejder ved disse, naar Bestemmelse herom maatte være truffet.«

Oprettelsen af »Statens Grundforbedringsvæsen« maa betegnes som et vigtigt Skridt til Fremme af Grundforbedringsarbejder her i Landet, og i Henhold til de betydelige Bevillinger, der allerede ydes dertil, maa man vente snart at se anselige Virkninger af Institutionens Virksomhed.

Det bør imidlertid erindres, at Vejen paa forskellig Maade maa banes, før der kan iværksættes Grundforbedringsarbejder i saadan Udstrækning, som det ubetinget maa anses for ønskeligt, over hele Landet. Selv til Gennemførelse af Afvandingsarbejder ved fri Afstrømning kræves der Oplysning og Vejledning langt ud over den, der nu er til Raadighed, og til et almindeligt Arbejde som Dræning, der kræver detailleret Tilsyn, savner man i høj Grad kyndige Arbejdsledere, og saadanne maa derfor uddannes. Som det blev meddelt ved Generalforsamlingen i Fjor, anser Udvalget ogsaa Ændringer i den bestaaende Vandløbslovgivning for meget ønskelige, og endelig skal anføres, at man, selv under de nuværende Forhold, hvor der staar rigeligere Pengemidler til Landbrugernes Raadighed end tidligere, mener

at det vil være nødvendigt for at faa de mest paatrængende Grundforbedringsarbejder gennemførte med fornøden Hurtighed, at der ved Statens Støtte skaffes Adgang til billige Driftslaan, og dette er der da ogsaa i Udvalget Enighed om at anbefale som et særdeles vigtigt Middel til Sagens Fremme.

Den ledende Præsident: Vi takker alle Professor lig vigtig Sag, det drejer sig om, og det er jo beklageligt at en saa udmærket Mand som Ingeniør Thomsens Sygdom forhaler Sagen. Vi haaber, han snart maa blive saa rask, at han kan fortsætte Arbejdet.

LANDHUSHOLDNINGSSELSKABETS JUBILÆUMSFEST DEN 29. JANUAR 1919.

Sekretær *Hertel:* Det er vedtaget af Selskabets Bestyrelse, at Jubilæumsfesten skal fejres dels som en Formiddagsfest, dels som en Middag, der vil blive afholdt i Nimbs Selskabslokaler, som kan rumme til Formiddagsfesten ca. 400 og til Middagen ca. 300. Vi har grundet Haab om, at *Kongen* vil vise Selskabet den Ære at overvære Formiddagsfesten.

Festen vil blive afholdt Kl. 2, men Medlemmerne maa samles Kl. 1½. Vi har formaaet Forfatteren *L. C. Nielsen*, der efter *Chr. Richards* Død ubetinget er vor bedste Kantatedigter, til at skrive en Kantate, der vil blive sat i Musik af den kendte Komponist *Roger Henrichsen,* Studentersangforeningens Dirigent. Studentersangforeningen har endvidere vist Selskabet den Elskværdighed at paatage sig at synge Kantaten, hvori der vil blive indlagt Solosang og Recitativ. De Vers, som dette skal omfatte, er endnu ikke skrevet, Forfatteren har kun udarbejdet de Vers, til hvilke der skal sættes Musik, og som Studentersangforeningen skal synge. Solosangen vil Komponisten maaske formaa Helge Nissen og Fru Ulrich til at paatage sig, og maaske vil Direktør ved Det kgl. Teater Johannes Nielsen paatage sig Recitativet.

Efter at første Del af Kantaten er afsunget, taler den ledende Præsident, og jeg skal give en kort Oversigt over Selskabets Virksomhed i de forløbne 150 Aar, en Oversigt, som jeg naturligvis vil søge at gøre saa kort som mulig, da Lysten sikkert ikke er til at høre paa lange Foredrag ved en saadan Lejlighed. Endvidere skal der uddeles nogle Ærespræmier, idet Bestyrelsesraadet i Oktober Maaned vedtog at uddele tre Ærespræmier af Gammeleje-Legatet til Statkonsulenter *Fr.* og *K. Hansen* og Forsøgsleder *Helweg;* endvidere to Diplomer som

»bestandige Medlemmer« af Selskabet, den Sag, som er opført som Nr. 16 paa Dagsordenen.

Bagefter, Kl. 6½ afholdes en uofficiel Middag, ligeledes i Nimbs Lokaler. Vi skulde have et Par Sange ved den Lejlighed, og foreløbig er der een, som har været saa elskværdig at skrive en Sang til den Lejlighed — — jeg véd ikke, om jeg tør nævne Navnet — — det er en Ven af Selskabet. I Begyndelsen af Januar vil Medlemmerne faa sendt en Meddelelse om de to Fester og Anmodning om inden en vis Dato at melde sig til Deltagelse i hver af dem. Vi maa vide, hvormange der kommer.

ETATSRAAD HOLME OG HUSTRU ANNA HOLME FØDT HEBERT'S LEGAT.

Sekretær *Hertel:* Præsidiet har ment, at da det er et stort Legat, her er Tale om, og som Selskabet sætter stor Pris paa, burde der gives direkte Meddelelse til D'Hrr. om det.

Det er afdøde Etatsraad *Holme* til Benzonseje og Hustru, der har testamenteret Selskabet dette Legat. Benzonseje — nu hedder det Risbyholm — blev solgt til Kreatureksportør N. P. Nielsen for 935,000 Kr.. Der var private Formueaktiver i Boet, og saa var der tillagt forskellige Personer en vis Kapital; naar det fragaar, vil Selskabet efter al Sandsynlighed — — bestemt kan vi ikke sige det, Boet er ikke afsluttet — — faa 900,000 Kr. at raade over, altsaa en aarlig Renteindtægt af 40—45,000 Kr. Men det er lidt kedeligt, at Anvendelsen deraf er begrænset saa stærkt, som den er, nemlig til ugifte Døtre, eller Enker efter afdøde Landmænd paa Sjælland udenfor Bondestanden. Det er jo en ret stærk Begrænsning. Men der er sikkert en Mængde, som dette Legat kan komme til Nytte. Der stod i Testamentet, at hver Legatportion skulde være paa 200 Kr.: men ved de Forhandlinger, vi havde med Eksekutorerne, som er Direktør Bülow i »Bikuben« og Herredsfuldmægtig Petri i Roskilde, blev vi enige om, at da Legatet var oprettet i Begyndelsen af 90'erne, var 200 Kr. den Gang ikke det samme som nu, men maaske kun 50 eller 75 Kr. nutildags, og skulde Testatorernes Hensigt virkelig ske Fyldest, nemlig at Legatet virkelig kom til at afhjælpe Trang, saa maatte Portionerne sættes op. Selskabet skønnede, at de kunde sættes op til 500 Kr., og Kuratorerne forstod ogsaa dette Raisonnement. I Fundatsen, som er stadfæstet af Kongen, blev det derfor indføjet, at Legatportionerne var bestemt til 200 Kr., men at det stod Selskabet frit for at sætte dem op til 500 Kr. Jeg tvivler ikke paa, at den overvejende Del af dem vil

blive paa 500 Kr. om Aaret. Naar Boet bliver sluttet, véd vi ikke bestemt endnu, men jeg skulde tro, at det sker en Gang i Februar eller Marts, saa vi forhaabentlig allerede til Juni Termin kan uddele Renterne første Gang.

C. FORSLAG FRA PRÆSIDIET.

OPTAGELSE AF TO »BESTANDIGE MEDLEMMER«.

Kammerherre *Bech:* Denne Optagelse skulde ske ved Jubilæumsfesten, idet vi mente, at det kunde glæde de gamle Mænd, og at det vilde falde godt i Traad med Selskabets øvrige Medlemmers Følelser, at vi fremhævede dem med største Grad af Taknemlighed for, hvad de har udrettet for os. Bestyrelsen foreslaar, at Selskabet optager Etatsraad *P. Feilberg* og Godsinspektør *H. Tilemann* som bestandige Medlemmer. Begge har i en lang Aarrække været Medlemmer af Bestyrelsesraadet og af forskellige af Selskabets Udvalg, Godsinspektør Tilemann saaledes af Selskabets Redskabs- og Maskinudvalg lige fra dets Oprettelse i 1892 til dets Ophævelse i 1914 og af Belønningsudvalget af hvilket Hr. Tilemann er udtraadt i Aar. Navnlig i det sidste Udvalg har Hr. Tilemann udrettet et meget stort og besværligt, men af Selskabet i høj Grad paaskønnet Arbejde. Etatsraad Feilberg har ligeledes været Medlem af flere Udvalg og af Bestyrelsen for Fond til Landmænds Uddannelse, af hvilket Hr. Feilberg er udtraadt i Aar. Enhver, der kender noget til Selskabets Historie, vil vide, at Hr. Feilberg var Selskabets uegennyttige Raadgiver i mange Aar med Hensyn til de landøkonomiske Forhold paa Island og Færøerne; han har gentagne Gange berejst Øerne og skrevet interessante og instruktive Beretninger om de landøkonomiske Forhold deroppe.

Selskabet staar saaledes i stor Taknemlighedsgæld til de 2 Mænd, og det er som synlig Anerkendelse og Paaskønnelse af deres Virksomhed i Selskabets Tjeneste, at vi foreslaar Generalforsamlingen at optage dem som bestandige Medlemmer af Selskabet.

Hvis Generalforsamlingen kan tiltræde dette, er det Meningen, at Diplomerne som Selskabets bestandige Medlemmer vil blive overrakt Etatsraad Feilberg og Godsinspektør Tilemann ved Jubilæumsfesten den 29. Januar n. A., og vi haaber, at de to Herrer vil være raske, saa de kan møde og modtage deres Diplomer. Vi vilde gerne have Generalforsamlingens Billigelse.

(Forsamlingen rejste sig).

Vi takker meget for Tilslutningen.

VIRKSOMHEDSPLAN FOR 1919—20.
BUDGET FOR AARET 1919—20.

Kasserer *Knudsen:* Forslaget til Virksomhedsplan og Budget for det kommende Regnskabsaar, der omfatter Tiden fra 1. April 1919 til 31. Marts 1920, findes omdelt paa Pladserne og har været udsendt til Selskabets Medlemmer. Forslaget foreligger i den Form, hvori det er blevet vedtaget paa Bestyrelsesmødet i Oktober til Forelæggelse for Generalforsamlingen.

I Virksomhedsplanen er der ikke foreslaaet nogen Forandring; den er ganske i Overensstemmelse med den, som gælder for indeværende Aar.

Forslaget til Budgettet er for de fleste Posters Vedkommende overensstemmende med Budgettet for indeværende Regnskabsaar. Paa enkelte Poster er der Ændringer, og jeg skal tillade mig at gøre opmærksom paa, hvori disse Ændringer bestaar. Jeg skal først bemærke, at Budgettet i det hele er opstillet paa samme Maade, som det har været i flere Aar. Tallene for indeværende Aars Budget er opført i de to første Kolonner, medens det foreslaaede Budget for 1919—20 findes i de fire andre Kolonner.

Under Afsnit A, Selskabets ordinære Virksomhed, er paa Konto 9, Mælkeribruget, Beløbet paa Udgiftssiden foreslaaet forhøjet med 450 Kr. — — fra 4150 til 4600 Kr. — —; Dyrtidstillæget til Selskabets Mejerikonsulent foreslaas nemlig paa Budgettet forhøjet med dette Beløb. I Forfjor blev der tilstaaet Selskabets Personale et Dyrtidstillæg paa 10 % af Lønningen; i Fjor og for indeværende Aar har Personalet faaet et Dyrtidstillæg paa 15 % af Lønningen og yderligere for indeværende Aar et ekstra Tillæg paa 15 %. For det kommende Regnskabsaar foreslaar Præsidiet dette Tillæg af ialt 30 % af Lønningen optaget paa Budgettet. Heraf falder de nævnte 450 Kr. paa Konto A 9, medens Resten falder paa Konto A 19, Lønninger og Enkeunderstøttelser, der paa Udgiftssiden foreslaas forhøjet med 1830 Kr. — — fra 10.880 til 12.710 Kr. Paa Konto A 20. Husleje og Inventarium, er foreslaaet en Forhøjelse af 600 Kr paa Indtægtssiden — — nemlig fra 1300 til 1900 Kr. — —; dette Beløb fremkommer ved, at Statens Planteavlsudvalg fremtidig skal svare 1600 Kr. i aarlig Huslejeafgift imod 1000 Kr. tidligere, efterat Selskabet har afstaaet et Værelse mere til Planteavlsudvalget. Det var de Ændringer, der er foreslaaet under Afsnit A.

Jeg vil antage, at Selskabet kan staa gældfrit ved Begyndelsen af det Regnskabsaar, som det foreliggende Budget skal gælde for; saafremt Budgettet kan overholdes, maa Selskabets

Gæld ved Slutningen af Aaret da anslaas til 3420 Kr. Selskabet har jo i mange Aar haft Gæld, som det efterhaanden var lykkedes at faa afbetalt. Men desværre kan man ikke undgaa under de nuværende ekstraordinære Forhold paany at faa Gæld, idet den herskende Dyrtid paa forskellige Omraader vil komme til at berøre Selskabet. Den store Tilgang af Medlemmer til Selskabet, som har fundet Sted i den allersidste Tid, vil jo heldigvis kunne bøde en Del paa dette Forhold.

Under Afsnit B, Legatmidler og Fond, henlagte under Selskabet, er der kommet en ny Post til, Konto 18, Etatsraad Harald Holme og Hustru Anna Holme født Hebert's Legat. Om dette nye Legat er der allerede givet Meddelelse af Sekretæren. Legatrenten, der er anslaaet til 40,000 Kr., er paa Budgettet opført baade som Indtægt og Udgift.

Den ledende Præsident: Dagsordenen er hermed udtømt. Da ingen har ønsket Ordet udenfor Dagsordenen, hæver jeg Generalforsamlingen.

Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur

vedrørende

Landbrugets Driftsøkonomi og Produktomsætning.

George Desbons: **La crise agricole et le remède cooperatif. L'exemple du Danemark.**

Den danske Andelsbevægelse har i de senere Aar ret ofte nydt den Ære at blive gjort til Genstand for Studium og hædrende Omtale i Udlandet. En Række Afhandlinger og mere omfattende Fremstillinger vidner i flere forskellige Lande om den stigende Opmærksomhed, Bevægelsen har vakt. Blandt disse Fremstillinger fortjener den ovennævnte Bog, der nu under Krigen og vel endog foranlediget af Krigen har set Lyset i Frankrig, af flere Grunde Opmærksomhed.

Bogen er prisbelønnet af det franske Landbrugsministerium. Den udgives af det republikansk-socialistiske Parti og er herigennem paa Forhaand sikret den velvilligste Modtagelse og den største Udbredelse. Allerede i 1917 forelaa den i 10. Udgave. Ogsaa af den Grund fortjener Bogen Opmærksomhed, at det er en selvstændig Fremstilling, skrevet før Hr. *Hertels* Værk om den danske Andelsbevægelse endnu forelaa.

Som nævnt er Bogen ikke alene blevet til under Krigen, men ogsaa foranlediget ved de under Krigen gjorte Erfaringer og skrevet med Henblik paa det Genrejsningsarbejde, man i Frankrig staar overfor. Under Krigen har man faaet Øjet op for det franske Landbrugs Brøst. Herom skriver den franske Provianteringsminister Hr. *Violette*, der vel mere end nogen anden har faaet et Førstehaandsindtryk af disse, i et indledende Forord følgende: »— — — vort Landbrug var bundet til gammel Sædvane og derfor ikke forberedt til Kampen, ved nye Driftsmetoder eller mere videnskabelige Organisationsformer for Produktion og Afsætning, der svarede til den moderne Tekniks Fremskridt. Maskinerne er endnu sjældne i

vore Provinser, Arbejdet altfor splittet. Hvis vi havde haft disse mægtige Hjælpemidler, som udretter mere i en halv Time end en kraftig Landarbejder paa en halv Dag, hvis vore Landejendomsbesidderes undertiden altfor store Tilbøjelighed til at være sig selv nok, ikke saa ofte havde hindret det uundværlige Samarbejde, som vilde have gjort det muligt i Fællesskab at erhverve de kostbare Redskaber, saa vilde Arbejdermangelen paa Landet ikke have været saa haard og Priserne paa Levnedsmidler ikke saa høje.«

George Desbons har da sat sig som Opgave at tilskynde de franske Bønder til at tage det danske Eksempel op i den ny Tid, der kommer. Og for saa vidt Bøger kan gøre noget hertil, da er der ingen Tvivl om, at denne Bog vil øve Indflydelse, thi den er som Agitationsskrift overmaade velskreven.

Danske kan naturligvis ikke undgaa paa flere Punkter at mærke, at Forfatteren som Udlænding staar noget fremmed overfor danske Forhold. Man læser med et Smil, at Forfatteren blandt de vigtigste danske Industrigrene bl. a. nævner Handskefabrikationen i Randers og Horsens, Uldindustrien i Jylland, Jydepotteindustrien, Kählers Keramik og den kongelige Porcelænsfabrik.

Mere alvorligt er det, at Forfatteren bruger Betegnelserne Husmænd og Gaardmænd, for hvilke han ikke finder nogen tilsvarende franske Betegnelser, paa en saadan Maade, at Læseren maa faa den Opfattelse, at Gaardmændene repræsenterer det store Landbrug og kun Husmændene det Landbrug, der ikke kunde være kommet over Landbrugskrisen uden Andelsbevægelsen.

Ogsaa paa flere Steder under Omtalen af de forskellige Andelsorganisationer mærker man, at Forfatteren ikke helt har Rede paa de mange forskellige Sammenslutninger, der er dannet hver med sit specielle Formaal. For en Udlænding maa det vel ogsaa være noget vanskeligt at have Rede f. Eks. paa Forholdet imellem Andelsmejerier, Mælkebedømmelsesforeninger, Kontrolforeninger, Mejeriforeninger og Smøreksportforeninger, hvis Virksomhed paa forskellig Maade sammenblandes eller forveksles.

Men den Tanke melder sig uvilkaarligt under Læsningen, hvor meget Fremstillingen sagligt vilde have vundet, hvis Forfatteren kunde have øst af den Kilde til Viden om den danske Andelsbevægelse, som nu foreligger.

Man skal imidlertid ikke hæfte sig ved de Mangler, Danske ikke kan undgaa at finde i Fremstillingens Enkeltheder, men være Forfatteren taknemlig for den Beundring, man kunde

næsten sige Begejstring, for dansk Andelsbevægelse, som Fremstillingen helt igennem er præget af.

Hovedvægten har Forfatteren selv ikke lagt paa Fremstillingen af de forskellige Organisationsformer og de forskellige Sammenslutningers Virksomhed, men paa en Redegørelse for de Vanskeligheder, Bevægelsen har kæmpet med og overvundet, og en begejstret Fremstilling af de vundne Resultater, der under de forskellige Afsnit sammenfattes paa følgende Maade:

Nationalformuen vokser. Landbefolkningen forøges og Udvandringen fra Landdistrikterne til Byerne formindskes. Smaabruget befæstes. En Kollektivformue dannes til Gavn for Samfundet og Efterslægten. Det sociale Spørgsmaal gaar mod sin Løsning. Handelen bindes til hæderlige Former.

Dette vil vel ogsaa Danske underskrive, selv om vi alene af priselig Beskedenhed vilde være noget forsigtigere i Ordvalget end Forfatteren, naar han skriver:

Danmark viser Verden Vej. Det gaar i Spidsen og vandrer frem mod den økonomiske Organisation, som tillader Nationerne at udnytte deres levende Kræfter til Fuldkommenhed, og de arbejdende Klasser endelig at opnaa den sociale Retfærdighed, den økonomiske Velstillethed, der saa længe er lovet og saa længe forgæves ventet.

Desværre, der synes langt frem til saadanne ideale Tilstande ogsaa i Danmark til Trods for vor Andelsbevægelse, og man kunde vel endogsaa finde Elementer indenfor selve Andelsbevægelsen, der under visse Forhold kan føre i den modsatte Retning, i hvert Fald naar man blandt vore Andelsorganisationer ogsaa regner Kreditforeningerne, som Forfatteren kun har Lovord for.

Men selv om man ikke paa alle Punkter tør give Forfatteren Ret i hans Lovprisning af den danske Andelsbevægelse, saa kan man dog kun glædes over dette nye Vidnesbyrd om, at man i Udlandet finder noget at lære hos os paa dette Omraade. Det er ikke uden en vis national Tilfredsstillelse, at man læser den Appel til de franske Bønder, hvormed *George Desbons* slutter sin Bog:

»Danmarks Eksempel viser, at Andelsbevægelsen er et socialt Foretagende, som uimodsigeligt er lykkedes.

Født umiddelbart efter frygtelige Kriser har den forøget Nationens Rigdom og har bragt Velstand og Velsignelse til den arbejdende Landbefolkning.

Franske Bønder i Nord og Øst, i dette Øjeblik, da I ved jert taalmodige og ubetvingelige Mod begynder at genrejse

Ruinerne efter et Uvejr af Staal og Ild, Bønder i alle Egne af Frankrig, som efter heltemodigt at have gjort Eders Pligt paa Slagmarken, nu vender tilbage til Spade og Plov, husk den vidunderlige Lære, det danske Folk, lille i Tal, men stort i Energi og Dygtighed, har givet Verden. Drag Fordel deraf.

Og endnu i Morgen, som den var det i Gaar, vil Eders vældigt genvundne Fremgang og Velstand være det udødelige Frankrigs Livskilde.«

K. J. Kristensen.

Udkomne Bøger.

Statens Redskabsprøver. 20. Beretning omhandlende Prøve med Gnistfangere paa Trollesminde ved Hillerød 1917—18. 43 Sider. (Aug. Bangs Bogh. Københ.).

Oversigt over de af Danmarks geologiske Undersøgelse i Finansaaret 1917—18 udførte landøkonomiske og praktiske Arbejder. Af *Victor Madsen.* Udgivet af Danmarks geologiske Undersøgelse. III R. Nr. 17. 20 Sider. (C. A. Reitzel's Bogh. Københ.).

Vejledning i Frøavl af Køkkenhavens, Rodfrugt- og Græsmarkens Kulturplanter. Af *Erhard-Frederiksen.* 2. Udgave. 244 Sider. (Milo'ske Boghandel. Odense).

Beretning om Planteavlsarbejde i De samvirkende jydske Husmandsforeninger 1918. Samlet og udarbejdet af Planteavlsudvalget ved *M. Bakman.* 144 Sider. (Aarhus).

Landøkonomisk Aarbog for 1919. Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, redigeret af Selskabets Kasserer. *H. M. Knudsen.* 146 S. 20 Aargang. (G. B. N. F. Københ.).

Forsøg og Undersøgelser vedrørende Kalk og Mergel. Ved *Harald R. Christensen.* 131. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. 146 Sider. (G. B. N. F. Københ.).

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie. II. Selskabets Historie i Tiden fra 1869—1918. Af Sekretær *H. Hertel.* Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. 1. Hefte. 208 Sider.

Det var Meningen, at første Hefte af Selskabets Historie fra 1769 og et halvthundred Aar frem i Tiden, udarbejdet af Professor, Dr. phil. *E. Arup*, skulde have foreligget til Selskabets Jubilæumsfest. Da imidlertid Professor *Arup* paa Grund af et stort, ekstraordinært Arbejde, der er overdraget ham, i Efteraaret 1918 ønskede sig fritaget for det ham overdragne Forfatterskab, bestemte Selskabet sig til at udsende 1. Hefte af 2. Bind af Selskabets Historie, omfattende de sidste 50 Aar af Selskabets Levetid. 2. Hefte af dette Bind vil antagelig blive udsendt i Slutningen af indeværende Aar, hvorefter Udarbejdelsen af 1. Bind, omhandlende Selskabets første hundrede Aar, vil blive begyndt. (Aug. Bangs Bogh. Københ.).

Mindre Meddelelser.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet. Der er fastsat følgende Foredrag:

Onsdagen den 19. Februar vil Fru *Birgitte Berg Nielsen* holde Foredrag om: Vore madnyttige Planter.

Onsdagen den 12. Marts vil Hr. Forstander *S. C. A. Tuxen* holde Foredrag om: Landbolovgivningen i Aarene 1835—1910.

Onsdagen den 26. Marts vil Hr. Veterinærfysikus, Prof., Dr. med. *B. Bang* holde Foredrag om: Kampen mod Kvægtuberkulosen.

Foredragene afholdes som sædvanlig om Aftenen Kl. 8 i Selskabets Mødesal paa Prinsens Palæ.

Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget 1918. Der findes i »Statistiske Efterretninger« Nr. 22 for 1918 Oplysninger om denne, af hvilke det fremgaar, at for Tyendet kan det hele aarlige Arbejdsvederlag (Løn og Kost, men bortset fra Værdien af Logi) i 1918 anslaas til gennemsnitlig 1,307 Kr. for en Tjenestekarl og 898 Kr. for en Tjenestepige ved Landbruget. Af disse Beløb udgør Pengelønnen henholdsvis 657 og 350 Kr. Disse Gennemsnitstal dækker selvfølgelig over store Forskelligheder i de enkelte Egne af Landet. Baade for det mandlige og kvindelige Tyende er Lønnen højere i Jylland end paa Øerne, som det vil ses af nedenstaaende Oversigt:

	Aarlig Pengeløn for mandlige Tyende	kvindelige Tyende
Øerne	616 Kr.	338 Kr.
Jylland	690 —	360 —
Hele Landet	657 Kr.	350 Kr.

Den Pengeløn, Landbrugets Tyende nu tjener, er over 5 Gange saa stor som Pengelønnen i 1872. I de sidste 3 Aar er Karlelønnen steget med omtrent 50 % og Pigelønnen med omtrent 33 %. Imidlertid maa det erindres, at der her kun er Tale om den Del af Arbejdsvederlaget, der ydes i Penge, men en stor Del af Lønnen bestaar jo i Kosten. Vil man bedømme Sagen ud fra Synspunktet: Tyendearbejdets Kostbarhed for Arbejdsgiveren, maa ogsaa Kostudgiften tages i Betragtning, og man naar da til en betydelig større Stigning, idet Husbondens Udgift til Løn og Kost er ca. 60 % større i 1918 end i 1915 — en Stigning, der ret nøje svarer til Prisstigningen for Føde og Klæder fra Midten af 1915 til Midten af 1918.

For Landet under ét var i Fjor Daglønnen for faste mandlige Daglejere paa egen Kost følgende: Foraar og Sommer 488 Ør, Høst 567 Øre og Vinter 357 Øre. Daglønnen er væsentlig højere i Jylland end paa Øerne; størst er Forskellen for Foraars- og Sommerlønnen (Øerne 437 Øre, Jylland 537 Øre), mindst for Vinterlønnen (345 og 370 Øre).

I Gennemsnit for hele Landet betales der Foraars- og Sommerløn i 5,6 Maaneder, Høstløn i 1,4 Maaneder og Vinterløn i 5 Maaneder. Gaar vi ud fra, at der haves Arbejde hele Aaret, regner vi dette til 300 Arbejdsdage, og beregner vi et Tillæg af 4 % som Merfortjeneste ved Akkordarbejde, finder vi, at det hele Arbejdsvederlag i et Aar for faste mandlige Landarbejdere paa egen Kost kan sættes til ca. 1390 Kr. (Ved denne Beregning er der intet Hensyn taget til, at der som Tillæg til Lønnen undertiden gives forskellige Naturalydelser).

Daglejernes Arbejdsfortjeneste for et Aar, der i 1872 var 407 Kr., var i 1915 beregnet til 843 Kr. Den er i de sidste 3 Aar, fra Midten af 1915 til Midten af 1918, stegen 60—70 % eller noget lignende som Stigningen i Tyendelønnen.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Jubilæumsfest den 29. Januar 1919.

Landhusholdningsselskabet fejrede under stor Deltagelse sit 150 Aars Jubilæum ved en Fest i Nimbs Selskabslokaler Onsdagen den 29. Januar. Festen faldt i 2 Afdelinger, en Sammenkomst Kl. 2 og en Middag Kl. $6^1/_2$. Hs. Majestæt Kongen viste Selskabet den Ære at overvære den første, til hvilken der var indbudt Landbrugsministeren og Repræsentanter for Landbrugsministeriet, De samvirkende danske Landboforeninger, Husmandsforeninger og Andelsforeninger, de nulevende Legatstiftere, Københavns Overpræsident og Borgmestre, Repræsentanter for Julius Skrikes Stiftelse, det Classenske Fideikommis og den Raben-Lewetzauske Fond, Folketingets og Landstingets Formænd, Formændene for Grosserer-Societetets Komite og Industriraadet, den herværende Repræsentant for den islandske Regering, de 2 Rigsdagsmænd for Færøerne, Direktøren for Landbohøjskolen m. fl.

Festen indlededes med Afsyngelsen af nedenstaaende Kantate af Forfatteren *L. C. Nielsen* med Musik af Komponisten *Roger Henrichsen,* Solopartierne udførtes af kgl. Kammersangerinde Frk. *Ida Møller* og kgl. Kammersanger Hr. *Helge Nissen,* Recitativet af Skuespiller ved det kgl. Teater Hr. *N. Neiiendam* og Korsangen af Studenter-Sangforeningen:

Solo.

Tiden taler med blodig Røst,
Døden sanker sin grumme Høst,
tungt er Hjærtet af Klage!
Trænger din Tanke til Hvil og Trøst,
vend den mod Fortid tilbage.
Menneskekaar i svundne Aar,
Slægternes rullende Bølger
lære os skal, at Stigning og Fald
er Loven, alt levende følger!

Solo.

O, lad Haabets hellige Gry
hvælves over dit Sind paany!
Dødens Uvejr viger,
naar din Sjæl mod Morgensolen stiger!

Overvunden er Graad og Gru,
naar du lytter med aaben Hu,
Lærkeklokker klinger,
og din Sjæl fra Mørkets Muld sig svinger!

Duet.

Friet af Fængsel, løftet af Længsel
skuer du ud over Tidernes Sø.
Fjerne Slægters Navne lyser frem som Bavne,
af den Sæd, de saa'de, spirer endnu Frø!

Kor.

Dybe Mulde,
evnefulde,
laa endnu og sov;
Landsbyvænget
næppe flænget
af den plumpe Askeplov.
Sjældent Sejl paa Søen lyste,
sjældent Stavn mod Bølgen fnyste;
Danmarks Sjæl vanskøttet som dets Egeskov!

Folkesangen,
længe fangen
i sit tyske Bur,
slog med Vinge
for at svinge
frit sig i Guds fri Natur.
Men den basked' haardt og længe,
før den kunde Buret sprænge.
Danmarks Sjæl sad fangen som en Fugl i Bur!

Trælse Tider
langsomt skrider,
Friheds Vej er haard.
Kingo stønner
Morgenbønner
i sin mørke Præstegaard.
Men da løstes Sprogets Tunge,
Holbergs Latter hørtes runge;
Danmarks Sjæl var vækket — og det bar mod Vaar!

K v a r t e t.

Men svær er Aandens Bane,
før Ælling bliver Svane,
før Frø kan bære Frugt,
og Spurven løfte sig til Ørneflugt!

Og der kom Bølgedale,
og ingen Nattergale
i Danmarks Skove slog;
tyst Landet laa, som knap det Aande drog.

Dog ikke Digt, kun Handling
fuldbyrde kan Forvandling.
Og det var Danmarks Held,
at der stod Mænd, som vilde Folkets Vel!

Kor.

Men hvor var den danske Menigmand?
Ja, hvor var han,
Jeppes Broder i ondt og godt?
— Slave han var paa Baronens Slot,
ufrels og ufri paa egen Jord,
sløv i Tanke og træg af Ord,
— dog Frøet gror!

Og vaagner den danske Menigmand,
ja vækkes han,
Jeppes Broder i luvslidt Brog
skyder af Skuldren sin Trældoms Aag,
træder som Herre paa egen Jord,
lysner og lytter til Lærkens Kor,
— mens Frøet gror!

Recitation.

Jordvendt var Tiden, uden Himmelflugt,
med Blikket naglet til det hverdagsnære;
hvad nyttigt var, blev ogsaa fundet smukt,
og blind man var for høj're Skønheds Sfære.
For Fantasiens Paradis var lukt. —
Men ogsaa Myrens Gerning bærer Frugt;
selv om den vige maa for Byrder svære,
ved stræbsomt Fællesskab og Samfundstugt
den kan dog Boets Kegle sammenbære.
Jordvendt var Tiden, men den bar dog Frugt.

Og steg dens Attraa ikke stolt mod Sky,
— en Flammehigen efter Bjærg at flytte;
var Maalet nøjsomt kun: at gøre Nytte
og være gavnlig Borger i sin By, —
hver Tid er baade Solnedgang og Gry,
og selv den ringeste kan Bjærge flytte!

Og just af denne Tidens Nyttetrang,
mens over Landet Himlen lysløs hang,
et Glimt af Evighedens Lys udsprang.
En Kvist blev stille plantet og slog Rod
i Danmarks Jordbund, saa den siden stod,
mens andet faldt, og endnu kraftfuld staar,
en Stamme paa halvandet Hundred Aar
med Kronens Kuppel højt og frodigt bredt
og stærke Skud vidt over Vangen spredt;
et Værk, som voksed, medens Slægter svandt,
og Slægt med Slægt i Fællesskab forbandt
og tidt fik Held til, netop ved at nytte,
fra Folkets Vej et Hindringsbjærg at flytte.

Halvandet Hundred Aar! — Endnu man bar
Paryk med Pisk, naar fint man vilde franske;
til Højbords sad endnu det udenlandske,
kun hjemmegjort var Bondens Plejl og Plov.
Og Danmarks største Aand, som gav vort danske,
vidunderlige, milde Modersmaal
sin Ret igen, i Sorø Kirke sov.
Fra Ewalds Harpe, endnu ubefriet,
den første Tone-Svulmen havde bævet,
det var, som Danmarks Hjærte Modet hæved
et Øjeblik — og atter frygtsomt tav.
Det hele Land var en vanrøgtet Grav.

Da var det, Bernstorff, Reventlow og fler
af Tidens gode Mænd —, Grever, Baroner,
der ellers fornemt over Folket troner, —
forstod, at Bondens Armod mer og mer
forringed Danmarks Kraft, og i den Mening

at skabe Landet Hæder, Folket Gavn,
for Fremtidsvellet stifted den Forening,
som endnu bærer Nyttetidens Navn!

»Landhusholdningsselskab«. Hør, hvor Navnet falder
nøjsomt og nøgternt som Hvergarn og Drejl!
Intet det vover,
paa ingen det kalder,
ingen Regnbuer er hvælvet derover;
men det holder desmer end det lover!

Navnet er intet. Gerningen alt.
Og Gerningen er det, vi fejre.
Slægter fødtes, og Slægter faldt,
med Nederlag og Sejre.
Men Selskabet leved — trods alt!
Det stod ved Bondens Side
i Med- og Modgangstide
halvandet Hundred Aar.
Det hjalp ham til at bryde
sin Trældoms tunge Kaar
og lærte ham at yde,
hvad han nu formaar.
Altid stod Stormænd rede
dets Formaal frem at lede,
at øge Landets Styrke
ved Danmarks Jord at dyrke,
at gøre Bondens Stand
en Hæder for vort Land.

Danmarks Hus, af Storme hærget,
mindre blev dog altid bjærget
over Farens Rev.
Men blev Huset mindre,
større vor Husholdning blev,
og med større Tal vi skrev.
Mark blev grøftet,
mærglet, drænet,
Bonden løftet,
frigjort, trænet
til, hvad nu han er:

ikke Træl, men Landets Bærer,
hvem den hele Verden ærer
som Eksempel og som Lærer.
Og det Selskab, vi nu fejre,
sejret har ved Bondens Sejre,
trofast med sit første Spor:
Danmarks Vel paa ham beror!

Selskabets ledende Præsident, Hr. Professor *T. Westermann,* besteg derefter Talerstolen og holdt følgende Tale:

Deres Majestæt, højtærede Gæster og Medlemmer af Selskabet!

Det kongelige danske Landhusholdningsselskab fejrer jo i Dag sit 150 Aars Jubilæum, og som dette Aars ledende Præsident skal jeg have den Ære herved at byde Dem alle et hjærteligt Velkommen til vor Jubilæumsfest. En særlig Velkomsthilsen vil jeg tillade mig at rette til Deres Majestæt, og jeg vil dertil paa Selskabets Vegne udtale vor Taknemlighed for den Bevaagenhed og Støtte, Selskabet lige fra dets Stiftelse har været Genstand for fra Kongehusets Side, idet Deres Majestæt ligesom de tidligere Regenter i denne Periode har vist Selskabet Interesse og Velvilje ved at optræde som dets Beskytter og paa anden Maade paaskønne dets Virksomhed. Ogsaa ved denne Lejlighed har vi modtaget Beviser paa saadan Velvilje og Paaskønnelse, og en særlig Glæde er det for Selskabets Medlemmer, at Deres Majestæt har vist os den Ære at komme til Stede ved vor Jubilæumsfest her i Dag, hvorfor vi i al Underdanighed beder Deres Majestæt modtage vor hjærtelige Tak.

Ogsaa fra Regeringens Side har Selskabet fra første Færd kunnet glæde sig ved Forstaaelse og Støtte; det var maaske næppe kommet over Begyndelsesvanskelighederne uden kraftig Bistand fra Regeringens daværende Chef, den saa højt fortjente Statsminister, *J. H. E. Bernstorff,*

og Selskabet havde den Ære at se ham som sin første Præsident, der i flere Retninger bidrog i væsentlig Grad til at skabe et godt Grundlag for Selskabets Virksomhed, hvis Formaal ifølge det af *Martfelt* udarbejdede Udkast skulde være »at opmuntre ved Priser og Præmier Landmanden, Kunstneren og Haandværksmanden udi Hans kongelige Majestæts samtlige Riger og Lande«, et Program, der tydeligt nok angav den patriotiske og almen samfundsnyttige Stræben, der stedse har karakteriseret Selskabet og skabt den Tillid, det nyder.

Opgaverne for Selskabets Virksomhed har naturligvis vekslet med den fremskridende Udvikling og var i den første Periode af ret heterogen Natur baade paa Grund af Erhvervenes relativt primitive Standpunkt og Rigsdelenes forskelligartede Natur, idet baade Hertugdømmerne, Norge og de fjærnere Rigsdele, særlig Island og Færøerne, var under Selskabets Forsorg, og dette var den Gang ene om at tage af de talrige Sager, der nu er fordelte paa mange forskellige Institutioner.

Overmaade meget er jo ændret i det lange Tidsrum, der siden da er runden ud: Udviklingen har naturligvis medført en stedse stærkere Specialisering, og derfor ogsaa en Begrænsning i Omraadet for Selskabets Virksomhed, men samtidig er der opstaaet en Mængde nye Spørgsmaal af faglig-teknisk, eventuelt tillige videnskabelig Natur, som Selskabet har søgt at løse ved de Midler, der til enhver Tid syntes mest formaalstjenlige.

Overensstemmende med det oprindelige Program har Uddeling af Præmier og Belønninger for godt Eksempel og fortjenstfuld Virksomhed til Samfundets Bedste spillet en stor Rolle i Selskabets Virksomhed; dette har ligeledes stedse virket for Spredning af Oplysning blandt Landbostanden bl. a. ved Støtte til Oprettelse af Landbrugsskoler, Afholdelse af Foredrag, ved Prisskrifter, Uddeling af Bøger og Afhandlinger, samt ikke mindst ved en omfattende konsultatorisk Virksomhed. og endelig har Selskabet ved Organisation og Støtte af Forsøg og Undersøgelser lagt

Grunden til mange Fremskridt i vort Landbrugs Teknik og Omsætning.

Til Selskabets Virksomhed paa flere af disse og paa andre Omraader har Regering og Rigsdag bevilget betydelige Beløb, og adskillige af de Foranstaltninger, Selskabet har taget Initiativet til og sat i Værk, er senere, naar de havde naaet en vis Udvikling, overtagne af Staten. Det skal endvidere fremhæves, at Ministeriet har betroet Selskabet Ledelsen af en omfattende Uddannelses- og Konsulentvirksomhed for Statens Regning, ligesom det har vist Selskabet den Tillid i mangfoldige Sager at æske Selskabets Erklæring og benytte denne som Grundlag for Afgørelsen. Herfor vil vi gerne ved denne Lejlighed bringe de paagældende Myndigheder Selskabets bedste Tak, idet jeg udtaler Haabet om, at Selskabet ogsaa i Fremtiden vil kunne paaregne deres Tillid og Støtte.

Under sin Stræben for at fremme Landbruget og andre Erhverv har Selskabet modtaget Impulser fra andre Organisationer, og ikke mindst fra tilsvarende Institutioner i andre Lande, med hvilke der til Tider har eksisteret et frugtbringende Samarbejde bl. a. ved Udveksling af Skrifter, ved gensidig Støtte af unge Landøkonomer, der ved Rejser og Studieophold i et fremmed Land har søgt at udvide deres Kundskaber og Færdigheder i Landbruget, og endelig er der spredt Oplysning og vakt Initiativ til nye Foretagender ved internationale Udstillinger og Kongresser. Blandt disse bør særlig fremhæves de 3 nordiske Landbrugskongresser i Kjøbenhavn, Stockholm og Kristiania, der er ordnede ved Samvirken med »Kungl. Landtbruks-Akademien« og »Det kongelige Selskab for Norges Vel«, og det er da i første Række disse to Søsterorganisationer, som vi her har Anledning til at fremhæve med Anerkendelse og Tak.

Til Løsning af de mange forskelligartede Opgaver, Selskabet i Aarenes Løb har beskæftiget sig med, har det maattet søge Bistand fra mange forskellige Sider. Lærere ved vore højere Undervisningsanstalter, saavel som man-

ge Videnskabsmænd, Forskere og Fagmænd udenfor disse har holdt Foredrag i Selskabet, bistaaet dette ved Bedømmelse af Prisopgaver, og ved som Medlemmer i Udvalg eller paa anden Maade at bidrage til Fremme af nyttige Foranstaltninger. I vid Udstrækning har Selskabet søgt Bistand hos Landets praktiske Landmænd, og dette gælder navnlig for Selskabets Lærlingeinstitution, der har været opretholdt i omtrent 100 Aar, og som tør siges at have tjent som Mønster for Uddannelse af unge Landbrugere gennem en lang Aarrække.

Trods god Støtte fra Staten og et for danske Forhold højt Medlemsbidrag har Selskabet ofte maattet begrænse sin Virksomhed af Mangel paa Pengemidler, og dette vilde have været Tilfældet i endnu højere Grad end sket er, hvis det ikke havde modtaget gavmild Støtte fra en Række Institutioner og Private, dels som Pengegaver til frit Brug, dels til specielle Formaals Fremme, og blandt disse sidste turde der være Anledning til her at nævne Udgivelsen af en samlet Oversigt over Selskabets Virksomhed, hvilken jo nu er under Udarbejdelse, og formentlig vil den godtgøre, at Selskabets Historie i højere Grad end almindelig bekendt falder sammen med det danske Landbrugs Historie i det paagældende Tidsrum.

Endelig har et større Antal Legater og Fond, der daterer sig lige fra Selskabets Stiftelse til Nutiden, sat dette i Stand til at iværksætte og støtte en Række nyttige Foranstaltninger af meget forskellig Natur og henlagte til forskellige Lokaliteter, lige fra Færøerne, Island, Grønland og Finmarken til enkelte Egne her i det egentlige Danmark.

Tallet paa disse Selskabets Venner og Velgørere er meget stort, og det vil være vanskeligt at fremhæve enkelte, men vi vil ved denne Lejlighed bringe alle, der ved Bistand af en eller anden Art, aandelig eller materiel, har bidraget til Fremme af Selskabets Formaal, vor hjærtelige Tak herfor, og for den Interesse og Tillid, de derved har vist Selskabet.

Allerede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede søgte Selskabet ved at virke for Oprettelsen af lokale Foreninger at sprede Interesse for sine patriotisk-økonomiske Formaal og vinde Medarbejdere til deres Fremme ude blandt Landbefolkningen, og ved Selskabets Støtte oprettedes en Række saadanne Foreninger i forskellige Egne af Landet.

Med Landbrugets tiltagende Udvikling voksede Antallet af Landboforeninger; de rent faglige landøkonomiske Interesser traadte stedse mere i Forgrunden som Formaal for deres, som ogsaa til Dels for Selskabets Virksomhed, og dette søgte da at bevare Samarbejdet bl. a. ved at overdrage Landboforeningerne at besætte Halvdelen af Pladserne i sin Bestyrelse.

Imidlertid har Landboforeningerne og de senere opstaaede Husmandsforeninger nu opnaaet en saa overordentlig Udvikling, at de tilsammen omfatter henved 200,000 Medlemmer, hvoraf et stort Antal desuden i økonomisk Henseende er sammenknyttede gennem den store Andelsorganisation og paa anden Maade. Eftersom disse Organisationer efterhaanden er udviklede til at omfatte hele Landet, er der etableret et ret intensivt Samarbejde mellem dem og Selskabet, hvilket bl. a. har givet sig til Kende gennem Fællesmøder mellem Repræsentanter for de forskellige Organisationer og deraf resulterende Indstillinger til Regeringen. Adskillige særdeles vigtige Foranstaltninger er satte i Værk ad denne Vej, dels som Resultat af aarelangt, fælles Arbejde i Udvalg, dels paa Grundlag af mere kortvarige Forhandlinger om foreliggende Spørgsmaal af Betydning for hele Landet.

Selskabet er særdeles glad ved dette Samarbejde, men det er indlysende, at det ifølge sin Tradition, sin Organisation og sit relativt ringe Antal af direkte Medlemmer maa indtage en Særstilling, hvis Ulemper ikke helt ophæves ved den Anerkendelse og Tillid, Selskabet har kunnet glæde sig ved fra de andre Institutioners Side. Selskabet kan jo nemlig ikke betragtes som en Landboforening

eller en Sammeslutning af saadanne, idet disse Organisationer maa indrette deres Arbejde efter det, der har aktuel Betydning for Praksis, og med overvejende Hensyn til deres Medlemmers Interesser, medens Selskabets Virksomhed stedse og uden Forbehold har været præget af Hensynet til det almene Vel; dets Opgaver har derfor hyppig været af grundlæggende videnskabelig Natur, indstillede paa langt Sigt, og saaledes bør Selskabet uden Tvivl, vel endog i højere Grad end forhen, sætte sit Maal. Naar der da i den senere Tid under Indtrykket af, at Landbruget bør hævde sig stærkere end hidtil som Landets bærende Erhverv og derfor bør søge at øge sin Indflydelse ved Dannelse af en Centralorganisation, da staar Selskabet saaledes hertil, at det meget gerne vil arbejde sammen med de andre Organisationer, indenfor hvilke et saadant Ønske er stærkt fremme, men Selskabet er meget nøjsomt med Hensyn til Krav om erhvervspolitisk Indflydelse, idet man finder det rimeligt, at de andre Hovedorganisationer paa Grund af deres store Medlemsantal kommer til at øve overvejende Indflydelse, hvor Sager af direkte økonomisk Interesse for Landbruget skal afgøres efter Talforhold. men vi lægger fra Selskabets Side større Vægt paa det Samarbejde, som vi, ikke mindst i de senere Aar, har haft med Landboforeningerne, Husmandsforeningerne og Andelsudvalget paa Omraader, hvor kun det indre Værd af de Bidrag, der ydes til Sagernes Behandling, bør have Betydning, og for dette Samarbejde bringer vi de nævnte Organisationer vor bedste Tak.

Af saadanne og lignende Opgaver vil der altid være nok at løse, og vi stoler paa, at vi hertil ogsaa i Fremtiden kan paaregne godt og venskabeligt Samarbejde med de andre Repræsentanter for vort Landbrugs Foreningsliv. Disse vil desuden have deres særlige Opgaver, medens Selskabet haaber fremdeles at faa Lejlighed til at virke paa sin Maade for vort Landbrugs Fremme. —

Ethvert Folk med vaagen historisk Sans værner om sine gode Overleveringer fra Fortiden, og dette gælder ikke

blot om Bygninger og Monumenter, til hvilke der knytter sig dyre Minder, om vor gamle gode Litteratur, men ogsaa om gamle Institutioner og Foreninger. Vort Folk ejer denne historiske Sans, og vi freder derfor med Pietet om det gode, de henfarne Slægter har givet os i Arv. — I vort gamle Selskab har Fortidens Stormænd paa Landbrugets Omraade nedlagt deres bedste Tanker, deres Snille og et ofte møjsommeligt Arbejde, der maner os til Efterfølgelse. Og endnu staar Selskabet da ogsaa i fuldt Flor, endnu udfører det et dygtigt Arbejde til det danske Landbrugs Fremme, følgende de Principper, som det skylder sin Tradition, og som det har opretholdt gennem halvandet Aarhundrede.

Vi nærer derfor det sikre Haab, at Selskabets Navn og Gerning vil blive bevaret i de kommende Tider, og at der altid vil findes fremragende Mænd, der med Selskabet som Mellemled vil arbejde med paa de Opgaver, som de vekslende Tider maatte stille, idet vi stoler paa, at der altid i vort Land vil være Brug for et Arbejde af den Art, som Selskabet føler sig kaldet til, og som det er glad for at udføre.

Hertil udbeder Selskabet sig Bistand og Støtte fra alle de gode Kræfter, hvis Hjælp det hidtil har kunnet glæde sig ved, men det ønsker ogsaa gerne at erhverve nye Venner, og haaber, at den stærke Tilgang af Medlemmer, som nylig har fundet Sted, maa fortsættes. Det henvender sig ikke blot til de andre Landbrugsorganisationer, de andre Erhverv, og de ledende Personer i denne skønne By, hvor Selskabet har haft sit Sæde siden dets Oprettelse, men særlig Støtte paaregner det fra den store Kreds af danske Jordbrugere, der har Sympati for Selskabet og Øje for Betydningen af dets Virksomhed. Vi beder ogsaa om fortsat Støtte fra Bevillingsmyndighederne, fra Regering og Rigsdag, og sidst men ikke mindst fra Landets Regent, Selskabets høje Beskytter, til hvem vi i undersaatlig Hengivenhed sætter vor Lid, og vi ønsker, at Deres Majestæt sammen med det danske Folk snart

maa opleve at se vort kære lille Fædreland, som i en lang Aarrække stadig er blevet mindre, endelig en Gang opnaa den Tilvækst, som vi i mange Aar har ventet paa med Længsel, og som nu er stillet i Udsigt. Vort gamle Selskab vil da have den store Glæde at kunne genoptage sin Virksomhed i det Land, hvor det før har virket i henved 100 Aar, det skønne Land, der var dansk, og hvis Befolkning har lidt saa meget, siden den blev skilt fra os.

Og naar saaledes endelig er samlet, hvad der er dansk og ønsker at være dansk, gid da den ny Samfundsorden, vi haaber paa, i Forbindelse med ærligt, enigt Samarbejde til Landets Vel, mellem Borger og Bonde, mellem Land og By maa opnaa at skabe varig Fred og Lykke for hele det danske Folk!

Selskabets Sekretær, Hr. Kontorchef *H. Hertel*, skulde derefter have holdt et Foredrag om Selskabets Virksomhed i de forløbne 150 Aar, men da Hr. Hertel var forhindret i at være til Stede, oplæste Selskabets Præsident, Hr. Kammerherre *Carl Bech*, hans Manuskript, der var saalydende.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 1769—1918.

Den, som læser om Stemninger og Tilstande i det 18. Aarhundredes sidste Tredjedel, faar Indtrykket af, at den dalevende Slægt var en Slægt med store Modsætninger, letlevende og livslysten, blasert og skeptisk, samtidig handledygtig, sværmende for Humanitetsidéer, for som *Rahbek* udtrykte det, »sandt Almenvel, virkeligt Vellevned, ægte og almen Velstand, ædel Veltænkenhed, Velvilje og moralsk Forædling.« Den Virksomhedstrang, som sydede i Slægtens Blod, gav sig undertiden Udslag i Foranstaltninger, som ikke førte til noget, men ogsaa i Handlinger af blivende Betydning. En saadan Handling var Oprettelsen af Det kongelige danske Landhushold-

ningsselskab, hvis Stiftelsesdag er den 29. Januar 1769, den da regerende Kong Christian VII.s Fødselsdag.

Blandt de Forslag, som gentagne Gange drøftedes, var Oprettelsen af et Selskab til Fremme af økonomiske Sager. Det var den som juridisk og økonomisk Forfatter bekendte *Martin Hübner,* der 1761 havde vakt *Bernstorffs* Interesse for Stiftelsen af et saadant Selskab, og som i 1768 nærmere udviklede Planen i en Indstilling til Kongen. Men Kongen afslog at ville støtte den, og for Hübner var Vejen til at udrette noget hermed lukket. Planen blev da optagen af Kaptajn *Hirschnach,* der med Bistand af den senere Amtmand *M. Theiste* 1768 offentliggjorde nogle »Grundregler for det danske patriotiske Præmieselskab«. Planen blev den 5. December samme Aar drøftet paa et Møde, i hvilket den bekendte Statsøkonom *Chr. Martfelt* deltog. Denne, der lige var hjemkommen fra en fleraarig Udenlandsrejse, stod i kraftig Manddomsalder, var et lyst Hoved, opfyldt af Tidens filantropiske og sociale Idéer og brændende af Iver for at føre dem ud i Livet. Det vedtoges paa Mødet, at Martfelt skulde udarbejde nye Regler for det paatænkte Selskab; hans Plan, der var mere omfattende end Hirschnachs, blev paa et Par senere Møder »oplæst, bedømt og bifaldet at trykkes«, Navnet paa Selskabet blev forandret til »Det danske Landhusholdnings-Selskab«, som skulde virke »for at opmuntre ved Priser og Præmier Landmanden, Kunstneren og Handelsmanden i Hans Kongelige Majestæts samtlige Riger og Lande«. Medlemmerne blev inddelte i 10 Klasser henhørende til Landvæsenet (herunder Agerbrug, Skovbrug, Havebrug, Kvægavl og Jagt), de smukke Kunster, Fiskeriet, Manufakturer og Fabriker, Haandværk, Handel, Kolonier m. v.[1]), Bestyrelsen kom til at bestaa af en Præsident og to Vicepræsidenter, som nærmest havde Ledelsen af Selskabets Anliggender, og til en Begyndelse blev der afholdt ugentlige Møder af Medlemmerne, som afgjorde

[1]) Klasseinddelingen faldt allerede bort i 1774, da der vedtoges nye Love.

Sagerne ved Afstemning. Til Præsident valgtes Grev *Johan Hartvig Ernst Bernstorff,* til Vicepræsidenter Professorerne *J. B. Dons* og *Hübner,* Regeringen tillagde Selskabet Prædikatet »kongeligt«, det modtog et aarligt Tilskud af Kongen, Kronprins *Frederik* overtog Protektoratet for det, og der tilsagdes det Lejlighed i en offentlig Bygning og Portofrihed. Ikke faa bekendte Mænd meldte sig ind i Selskabet, der straks efter Oprettelsen kom til at indtage en betydningsfuld Stilling.

Selskabets første Virksomhed gik ud paa at forfattte Præmielister og udsætte Præmier. For Aaret 1769 blev der udsat 20 Præmier, 10 for »teoretiske Materier eller Afhandlinger« og 10 for »praktiske Materier eller for Næring og Bjering«, og i de følgende Aar udsattes der en stor Mængde Præmier. Disse tog efterhaanden mere og mere Sigte paa, hvad der paa den Tid opfyldte Sindene herhjemme, Spørgsmaalet om Bondestandens hele Stilling, om Frihed og Ejendom. I den store og hede Strid om Bøndernes Frigørelse, om Hoveri og Stavnsbaand, Tiendeopkrævning, Jordfællesskab, Udstykning m. v. tog Selskabet vel ikke direkte Del, men hvor dets Sympathi var at finde, derom er der ingen Tvivl, naar man véd, at Etatsraad *W. A. Hansen* og *Chr. Colbjørnsen* — to af Bondestandens ivrigste Talsmænd — var dets Præsidenter, at *Martfelt* var dets Sekretær, og at Grev *Chr. D. Reventlow* tog livlig Del i dets Anliggender. I sin Bog om »Kampen om Landboreformerne i Danmark i Slutningen af det 18. Aarhundrede« skriver Professor *Edvard Holm:* »Den Holdning, Selskabet indtog under disse Mænds Ledelse, maa have haft umaadelig Betydning. Jo mere det havde sin Hovedstøtte i Landmandskredse, desto nærmere laa det at tænke sig, at det ikke alene saa paa det, der rent teoretisk var det rette, men ogsaa paa det praktisk gennemførlige, og paa den anden Side gav den Kendsgerning, at det talte en Del af Landets ypperste Stormænd blandt sine Medlemmer, det den ydre Anseelse, som i hin Tid havde saa meget at sige«.

I Selskabets første Aar var Udsættelsen af Prisopgaver Hovedvirksomheden, men samtidig arbejdede det for tekniske Fremskridt, for Kartoffeldyrkning og Kløveravl, for Oprettelsen af mindre Teglværker, for en Forædling af vore Kornvarer, det foranstaltede Forsøg over Korntørring, lod foretage en Undersøgelse af de bornholmske Stenkulslejer og Prøver med Svingplove, af hvilke det indforskrev og uddelte en Mængde, og det skyldtes fortrinsvis Selskabet, at den usle Hjulplov blev afløst af Svingploven, hvorved det knyttede sit Navn til en af de betydningsfuldeste Begivenheder i Landbrugets tekniske Udvikling. I 1796 gjorde det Skridt til Indførelsen af Tærskeværker og søgte at bringe Hakkelsemaskiner i Brug.

Ved Siden af Arbejdet for tekniske Fremskridt søgte Selskabet ogsaa fra første Færd af at fremme den almindelige Oplysning og sprede Kundskaber blandt Landmændene. I det 18. Aarhundrede udgav og uddelte det saaledes forskellige prisbelønnede Bøger og 6 Bind af dets egne Skrifter, der bl. a. indeholdt et Uddrag af de præmierede Afhandlinger. Dette Arbejde fortsattes i det 19. Aarhundrede, saaledes udgav Selskabet i Aarene 1826—44 de bekendte 19 Bind »Amtsbeskrivelser«, der er et Kildeskrift af uvurderlig Betydning til Belysning af vort Landbrugs datidige Forhold. Samtidig udvidedes Virksomheden i forskellige andre Retninger. I Aarhundredets Begyndelse støttede Selskabet saaledes ikke faa Bønder til at gennemføre en planmæssig, af Selskabet billiget Drift af deres Agerjord, det understøttede Træplantningen i Jylland og anlagde »Kongelunden« paa Amager. I 1820 begyndte det den stadig fortsatte Uddannelse i Landbruget i Almindelighed af Lærlinge, oprindelig udelukkende Bøndersønner, der senere udvidedes med en Uddannelse i specielle Grene af Landbruget: af Fodermestre, Dræningslærlinge, Mejersker, Mælkeribestyrere, Lærlinge i Rodfrugtdyrkning og Engvandingslærlinge. Det understøttede de første Landbrugsskoler, uddelte i mange Aar betydelige Beløb i Rejseunderstøttelser og Boggaver til Laanebiblioteker paa Lan-

det. Det optog sin Foredragsvirksomhed, der i Datiden fik en Betydning, som man i vore Dage maaske har vanskeligt ved at forstaa. Det blev en Slags Moderforening for ikke faa Landboforeninger, der dels oprettedes paa dets Tilskyndelse, dels henvendte sig til det om Raad og Samarbejde. Paa forskellig Vis støttede det Landmandsforsamlingerne, saavel den første som de senere, og efterhaanden udviklede Forholdene sig til, at Selskabet blev det Hovedmidtpunkt, hvorom alt, hvad der vedkom Landmandsforsamlingerne, samlede sig. Det oprettede 1859 meteorologiske Stationer over hele Landet og ledede dem, det fik sat den første regelmæssige Dampskibsforbindelse i Gang mellem Danmark og England-Skotland o. s. v. o. s. v.

Man vil af dette skeletagtige Udkast, som Tidens Korthed forbyder at iklæde Kød og Blod, se, at Selskabet i sit første Hundredaar paa mangfoldige Maader greb ind i Landbrugets Udvikling. Det Arbejde, det havde udrettet, var paa mange Omraader stort og grundlæggende. Kun to Tal til Belysning heraf: i de første 50 Aar udsatte Selskabet 309 Prisopgaver og uddelte 6290 Præmier. Med Rette fejrede Selskabet under stor Højtidelighed sin Hundredaarsfest, thi med Ære gik det ind i sit andet Seculum.

Landhusholdningsselskabets Virksomhed i de sidste 50 Aar, som jeg nu gaar over til kort at omtale, former sig dels som en Fortsættelse af en Del af det Arbejde, der allerede var optaget tidligere, dels som en Optagelse af de nye Opgaver, Landbrugets Forhold og Udvikling efterhaanden affødte.

Fra Fortiden tog Selskabet saaledes i Arv Arbejdet for at dygtiggøre Landbostanden, et Arbejde om hvilket det aldrig rettelig vil kunne siges, at nu er det bragt til Afslutning, fordi Landbrugets Mænd har naaet den tilstrækkelige Dygtighed. Dette alene af den Grund, at Udviklingen stadig skrider frem, at Videnskaben stadig stil-

ler nye Hjælpemidler til Praktikernes Raadighed. Sit Arbejde for at dygtiggøre Landbostanden har Landhusholdningsselskabet derfor fortsat lige til vore Dage. Det søger gennem sin Lærlingeinstitution at hævde Kravet om Ungdommens fyldige og solide Uddannelse. Under Selskabet har i de sidste 50 Aar ca. 1200 unge Landmænd faaet Uddannelse i Landbruget i dets Helhed foruden den talrige Mængde, der i en eller anden Retning har faaet en Specialuddannelse. I den nyere Tid har Selskabet endvidere ved Hjælp af de Midler og Legater, der er stillede til dets Raadighed, kunnet give mange af sine vel udtjente Lærlinge Understøttelse til teoretisk Uddannelse, ligesom det i de seneste Aar yder enkelte særlig lovende unge Mænd rundelig Hjælp til en fyldigere videnskabelig Uddannelse. Selskabet gaar her ud fra, at vel er det udmærket at arbejde for Ungdommens Dygtiggørelse i al Almindelighed, saaledes at enhver kan udfylde den Plads, paa hvilken han hører hjemme, men at det ogsaa gælder om at uddanne en Elite til at gaa i Spidsen og til hvem Førerstillingerne kan betroes.

Endvidere har Selskabet fortsat Udgivelsen af Bøger, der er en meget vigtig Del af dets Arbejde for Landbostandens Dygtiggørelse. I de sidste 50 Aar har det udsendt ikke færre end 64 Skrifter, fra Pjeceform til omfangsrige Værker. Ikke faa af de udkomne Bøger er Besvarelser af de af Selskabet udsatte Prisopgaver. Som omtalt udsatte Selskabet i Begyndelsen af sin Levetid en meget stor Mængde Prisopgaver, saa standsede det hermed i en lang Aarrække, men har atter i Nutiden, i den sidste Snes Aar, paany optaget denne Form for at faa aktuelle Spørgsmaal grundigt belyste. Dette har vist sig at være en heldig Maade at gaa frem paa. Det har inden for Selskabet været overvejet at udvide den litterære Virksomhed, til Eksempel ved Udsendelsen af maanedlige Boglister og ved Udgivelsen af meget billige, populære Smaaskrifter om Spørgsmaal, som ligger for, o. s. v., og naar Selskabets

Midler tillader det, vil Spørgsmaalet herom antagelig blive optaget til Overvejelse.

En af Selskabets oprindelige Opgaver var som nævnt at uddele Præmier og Understøttelse for Flid og Dygtighed, stadig har det fastholdt denne Foranstaltning, ja, det har i Nutiden ved Hjælp af en Række Legater, der er henlagte under det, kunnet udvide denne Gren af sin Virksomhed, som Selskabet, sikkert med Rette, sætter stor Pris paa. Thi derved bringer det ikke blot Opmuntring til en Mængde stræbsomme, dygtige, agtværdige Smaakaarsfolk, en Straale Solskin ind i mange Hjem paa Livets Skyggeside, men det henleder tillige Opmærksomheden paa et ihærdigt Arbejde og bidrager ved dets offentlige Fremdragelse til, at det kan tjene som følgeværdigt Eksempel og fremme Udviklingen.

Selskabets raadgivende og vejledende Virksomhed er endvidere uafbrudt fortsat i de 150 Aar. Straks efter dets Oprettelse begyndte Kollegierne at indhente dets Erklæringer, og stadig har Regeringen henvendt sig til det om landøkonomiske Spørgsmaal. Selskabet har saaledes i de forløbne 18 Aar af det indeværende Aarhundrede afgivet ca. 400 Erklæringer til Ministeriet, og har end mange af disse selvfølgelig været mindre, været Udtalelser om Andragender, Oplysninger af ret uvæsentlig Natur og lignende, har mange af dem ogsaa drejet sig om saare vigtige Spørgsmaal, som det har krævet et stort Arbejde af Selskabet at besvare. Ikke blot Regeringen, ogsaa Institutioner og Private har henvendt sig til Selskabet om Vejledning og Oplysninger, og disse Forespørgsler er undertiden komne fra fjærne Lande, ligesom vore hjemlige landøkonomiske Foreninger og andre Institutioner ofte er komne til Selskabet, naar et Spørgsmaal skulde belyses eller en Sag fremmes. Dette har medført, at der i Selskabets Arkiv i et Omfang som intet andet Sted herhjemme findes Aktstykker til Belysning af mangfoldige landøkonomiske Sager. Endnu den Dag i Dag kan dette Arkiv være til Nytte, ikke blot naar en Sag skal belyses historisk, men ogsaa

naar den, efter at være bragt til en foreløbig Afslutning, optages paany for at føres videre. Ved Hjælp af Selskabets Arkivmateriale er man i Stand til at lære Sagens Forhistorie at kende og de Principper og Synspunkter, der tidligere blev hævdede ved dens Behandling.

Dette maa være tilstrækkeligt som Eksempler paa, at Selskabet stadig har fortsat væsentlige Grene af Fortidens Arbejde. I Selskabets Historie lige op til vore Dage lyder der Melodier fra Strenge, som blev spændte for halvandet Hundred Aar siden.

Men en levende Organisme som Landhusholdningsselskabet maa selvfølgelig ogsaa søge at varetage de Opgaver, der frembyder sig til skiftende Tider, hvad Selskabet da ogsaa har gjort.

I det 19. Aarhundredes første og andet Tiaar var der født nogle Mænd, der fik stor Betydning for det evropæiske Landbrugs Udvikling: *Boussingault, Liebig* og *Stöckhardt, Lawes* og *Gilbert*. Efter Aarhundredets Midte fremkaldte deres videnskabelige Undersøgelser og Arbejder en hel Omvæltning inden for Landbruget, og Naturvidenskaberne begyndte nu at spille en vigtig Rolle ved Behandlingen af de forskellige Landbrugsspørgsmaal. Dette gav ikke blot Selskabets Tidsskrift og Foredragsmøder et andet Præg end fordum, men ogsaa Selskabets Virksomhed blev udvidet. Jordens Behandling og Bearbejdning maatte ofres større Opmærksomhed end hidtil, der maatte tilføres kunstige Gødningsstoffer i det rette Forhold, besaas med udbytterigere Kornsorter og passende Græsarter, for at Muldets Frænder kunde faa det Udbytte af Muldet, som Videnskaben nu aabnede Muligheden for. De nye Avlsprincippers Gennembrud og de fodrings-fysiologiske Forsøg lovede inden for Husdyravlen og Husdyrbruget Fremgang og bedre Udbytte, naar de fulgtes. *Swartz*' Isafkølingsmetode, *Segelckes* systematiske og omfattende Undersøgelser, senere Opfindelsen af Centrifugen gjorde det muligt i Mælkeribruget at opnaa langt større Sikkerhed i Metoderne end tidligere. I 1870'erne, 80'erne og

90'erne optager Selskabet derfor et stort Arbejde paa Planteavlens, Husdyrbrugets og Mælkeribrugets Omraader, for Fremskaffelsen af bedre Redskaber og Maskiner, Iværksættelsen af agrikulturkemiske Undersøgelser, i det hele for at faa de nye videnskabelige og tekniske Fremskridt udnyttede i Landbruget. Til Iværksættelsen heraf faar det Konsulentinstitutionen bygget op, det sørger for Uddannelsen af en Række Landbrugskonsulenter og lønner dem, for at de kan være Landmændene behjælpelige.

Den sidste Tredjedel af forrige Aarhundrede viser en tydelig Fremgang i Landbrugets Produktion, men dets to sidste Tiaar er som bekendt samtidig karakteristiske ved, at Afsætningsvilkaarene for denne Produktion vanskeliggøres i høj Grad. Konkurrencen fra Rusland og oversøiske Lande medfører et stærkt Prisfald for Landbrugsvarer, først og stærkest for Korn, senere og svagere for dyriske Produkter. De evropæiske Stater søger at bygge et Værn for deres Landbrug mod Konkurrencen ved Toldbeskyttelse og ved — med sanitære og hygiejniske Paaskud — at lægge Hindringer i Vejen for Indførelsen af Fødemidler. Paa denne Tid beskæftiger landøkonomiske Spørgsmaal stærkt vor Regering og Rigsdag, hvad der medfører en betydelig Virksomhed for Landhusholdningsselskabet. Dets Erklæringer indhentes om en stor Mængde af disse Spørgsmaal, og mange af de Foranstaltninger, som de tagne Beslutninger medfører, bliver Selskabet betroede. Det arbejder med stor Kraft for at finde nye Markeder for vore Landbrugsprodukter, for at afværge de Farer, som truer deres Afsætning, og for at imødegaa de Angreb, Konkurrenterne retter mod dem. Samtidig fortsættes dets Arbejde for at styrke Landbrugets indre Kraft. Ved det 20. Aarhundredes Begyndelse har Landbrugskrisen kulmineret, og naar vort Landbrug gik ud af Tilbagegangens Aar mindre mærket end de fleste andre Staters, skyldes det en Samvirken af forskellige Faktorer, og blandt disse ikke mindst Selskabets Arbejde.

I den sidste Snes Aar er Selskabets Virksomhed ble-

ven paavirket af, at store og indflydelsesrige Organisationer er dannede indenfor Landbruget. Vel blev Foreningen af jydske Landboforeninger stiftet 1872, de samvirkende Landboforeninger i Sjællands, Lolland-Falsters og Fyns Stifter henholdsvis 1880, 1896 og 1902, men der skulde selvfølgelig hengaa en Tid, før de fik den Indflydelse og Myndighed, de nu ejer. De fulgtes af Husmandsforeningernes Organisationer, af Sammenslutningerne paa Andelsforeningernes, Mælkeribrugets, Havebrugets, Skovbrugets og andre Omraader, af Statens Planteavlsudvalg, Statens Redskabsudvalg o. s. v. Dette har selvsagt medført, at Virksomheder, der tidligere røgtedes af Landhusholdningsselskabet, i større eller mindre Grad nu er overgaaede til disse Foreninger eller Institutioner, og aldrig har Selskabet søgt at lægge et Halmstraa i Vejen herfor. Men endnu har det Haand i Hanke med ikke faa Arbejder af Interesse for Landbrugets specielle Grene. Saaledes inden for Mælkeribruget. Dettes Konsulenter har sammen med de fleste Statskonsulenter Selskabet til nærmeste Foresat, Mejeripersonalets videre Uddannelse ledes af Selskabet, og endnu i Fjor har dette beskæftiget sig med en saa vigtig Sag som Oprettelsen af et Forsøgsmælkeri. Paa Planteavlens Omraade har det gennem sit Udvalg for Afsætning af dansk Sædefrø til Udlandet paabegyndt et Arbejde, som lovede godt, men brat blev standset ved Verdenskrigens Udbrud, og dets Grundforbedringsudvalg, hvis Virksomhed først lige er afsluttet, har udført et forberedende Arbejde, der kan blive af stor Betydning for Jordens Grundforbedring ved Afvanding og Vanding. I 1914 ansatte Selskabet Hr. *N. Otto Nielsen* som sin Landbrugskonsulent i Rusland for at virke for Afsætningen af danske Landbrugsprodukter i Rusland, det undersøgte noget før Verdenskrigens Udbrud Muligheden for Afsætningen af vort Kvæg til Schweiz, og det søgte indført en Forbedring i vor Kødudførsel til Tyskland, det har ved sit i 1912 nedsatte Gedeavlsudvalg med afgjort Held fremmet en hidtil overset og urøgtet Gren af vort Husdyrbrug,

det er med i Samarbejdet til Fremme af Fjerkræavlen, det udgav i 1912 en udførlig Betænkning angaaende Midlerne til Kvægtubekulosens Bekæmpelse o. s. v.

I Nutiden har Selskabet endvidere beskæftiget sig en Del med økonomiske og sociale Forhold. Allerede i 1880'erne og 90'erne tog det Toldspørgsmaalet i dets Forhold til Landbruget op til Behandling, og i indeværende Aarhundrede har det beskæftiget sig med Sager som Landarbejderspørgsmaalet — herom blev der i 1909 udgivet en udførlig Betænkning —, om en Kombination af Optagelse af et Prioritetslaan og Tegning af en Livsforsikring, Revision af Andelsselskabernes Regnskaber, Landbrugets Regnskabsvæsen og Forsikringsvæsen m. m., ligesom Selskabet har taget Initiativet til og afholdt de ret betydelige Udgifter ved Forarbejderne til det landøkonomiske Driftsbureau.

Ikke faa af Selskabets Foranstaltninger fra den sidste Menneskealder var vel en Omtale værd — saaledes, for blot at nævne et Eksempel, den af Selskabet oprettede Kontrol med Korn og Foderstoffer i Københavns Frihavn — men Tiden tillader mig ikke at komme nærmere ind herpaa, og d'Hrr. har enten kunnet læse herom i det hidtil udkomne Hefte af Selskabets Historie eller vil kunne læse herom i den Del af Historien, som snart foreligger.

Paa en Mærkedag ligger det nær ikke blot at se tilbage, men ogsaa frem og omtale de Foranstaltninger, ved hvilke Selskabet i Fremtiden kan arbejde for Landbruget. Af nærliggende Grunde vil jeg imidlertid indskrænke mig til rent løseligt at optrække enkelte Hovedlinjer. Det forekommer mig, at Selskabet ikke blot bør fortsætte med mange af de Foranstaltninger, det har taget i Arv fra Fortiden, men ogsaa søge at udvide ikke faa af disse. Det vil vedblivende kunne hjælpe og vejlede de Autoriteter, Institutioner og Enkeltmænd, som spørger det til Raads eller ønsker Oplysninger af det. Med vore landøkonomiske Fællesforeninger vil det som i Fortiden sikkert ogsaa i Fremtiden i god Samdrægtighed kunne pleje fælles In-

teresser og arbejde med til Løsningen af de skiftende Tiders Opgaver. Og sikkert vil der i Aarenes Løb som hidtil frembyde sig Foretagender, der i hvert Fald foreløbig, saa længe de befinder sig paa de forberedende Stadiers, paa Undersøgelsernes og Forsøgenes Grund, bedst varetages af et privat Selskab, naar dette som Landhusholdningsselskabet kan støtte sig til en rig Erfaring og aldrig forgæves paakalder dygtige Landmænds, Landøkonomers eller Videnskabsmænds Erfaringer. Den gennem 150 Aar erhvervede Tillid og Anerkendelse, som Selskabet raader over, har tilvisse sin store Betydning. Endelig skal jeg lige pege paa, at det maa synes at ligge nær for Selskabet at optage videnskabelig-agronomiske Undersøgelser, der kan tjene som Grundlag for Landbrugets praktiske Arbejder.

Men Selskabet kender fuldt ud sin Begrænsning, det véd, at der er Opgaver som bedst varetages af enten den ene eller den anden af Landbrugets øvrige Organisationer, og det tør sikkert siges, at aldrig har Selskabet søgt at trænge sig ind paa disses Virkeomraade. Og det véd, at der er Opgaver, som efterhaanden bliver saa modnede, saa afklarede, at de rettest bør gaa over til Staten, og altid har det været villig til at afgive dem. Som Eksempel herpaa kan nævnes, at Selskabet, som alt nævnt, oprettede og ledede i en Række Aar meteorologiske Stationer over hele Landet, men da Sansen for Vejriagttagelsernes Betydning var vakt og krævede en mere omfattende Ordning, blev den meteorologiske Virksomhed overgiven til Statens Forsorg. Det var Selskabet, der iværksatte en Uddannelse af Landbrugskonsulenter og lønnede dem, indtil deres Virksomhed havde vundet en saa almindelig Anerkendelse, at Staten kunde træde til og overtage deres Løn. Dette gælder om Mænd som Professor *Segelcke* og senere Professor *Bøggild* som Mælkerikonsulenter, Skolelærer *P. Nielsen* og Professor *Stein* som Konsulenter i Planteavl og Agrikulturkemi, Husdyrbrugskonsulenterne *P. Jessen* og *J. Jensen* og fra de seneste Aar Landbrugskonsulenten i Rusland *N. Otto Nielsen*. Det var Selskabet, som i 1880'ernes

Slutning grundlagde Landbrugsmusæet for i 1906 at overlade det til Staten, det var Selskabet, der i 1890'erne begyndte de aarlige Redskabs- og Maskinprøver, som Staten overtog 1914. Saa har der været Foranstaltninger, som Selskabet hjalp, til Staten ved sin Understøttelse godkendte dem. Dette gælder f. Eks. om Docent *Fjords* Forsøgsvirksomhed, om Bestyrer *Møller-Holst's* Kontrol med Frø og Sædekorn, om det landøkonomiske Driftsbureau, som i indeværende Finansaar for første Gang faar Statsunderstøttelse.

Naar Landhusholdningsselskabet aldrig har ruget over disse Foranstaltninger, som under dets Førerskab eller med dets Hjælp er førte ud i Livet, staar det i Forbindelse med en i det 18. Aarhundrede grundlagt og stadigt fortsat Tradition, at det aldrig i første Linje har ladet sig lede af Hensynet til eget Tarv, men altid af hvad det mente tjente Landbruget bedst. I sit Udspring havde Selskabet en patriotisk Karakter, som det stedse har stræbt efter at bevare. Derfor har siden dets Stiftelse og til den Dag i Dag Danmarks Konger vist Selskabet den Ære at være dets Beskyttere, derfor træffer vi ogsaa det 18. Aarhundredes højt fortjente Mænd som dets Stiftere, Ledere og Medlemmer: den ældre og den yngre *Bernstorff*, Brødrene *Reventlow, Colbjørnsen, Martfelt, Stampe, Suhm, Ove Malling* og *Henrik Gerner,* Biskop *Balle, Kofoed-Ancher* og mange andre, og derfor finder vi den Dag i Dag i Selskabets Medlemsliste ogsaa Navne paa Mænd uden for Landbrugernes Kreds, altsaa Mænd, der værdsætter Landhusholdningsselskabets Arbejde.

Vort Selskab er et af de ældste Landbrugsselskaber i Evropa, og det første Selskab, der her i Landet blev oprettet for at virke for Oplysningens og Næringslivets Fremme. Selvfølgelig har der i et saa gammelt Selskabs Liv været Flod og Ebbe, Tider, i hvilke det ligesom hvilte sig ud, og Tider rige paa Handling, men det kan dog siges, at det er sjældent at finde et Selskab, der gennem de vekslende Tider har virket med den Kraft og Indsigt som

Landhusholdningsselskabet. Det har arbejdet for Landbruget, da dette i det 18. Aarhundredes Slutning viklede sig ud af Aarhundreders Svøb, da Landbrugskrisen i 1820'erne truede med at lægge Erhvervet øde, og da det grove Arbejde, det vældige Slid med Markernes Tilrettelæggelse, den raa Jords Opdyrkning, Bortfjærnelse af Sten og Krat og det sure Vand m. m. lagde Beslag paa vore Bedsteforældres Kræfter. Da senere Naturvidenskaberne aabnede nye Horisonter for Landbruget, var Selskabet rede med Raad og Bistand, og da i Aarhundredets Slutning Verdenskonkurrencen truede med som en Stormflod at skylle hen over vort flade Land, stod Selskabet i første Række blandt dem, der byggede Diger mod Stormfloden. De gulnede Blade i Selskabets Arkiv indeholder vægtige Bidrag til Belysning af vort Landbrugs Historie i gode og i onde Dage.

Selskabet er da rigt paa Minder, og med Ærbødighed og Taknemlighed vil vi mindes de mange lysende Navne i vort Landbrugs Historie, der har været knyttede til Selskabet — for blot at nævne enkelte fra det sidste Halvhundred-Aar: *B. S. Jørgensen, Tesdorpf, Fjord, Segelcke, Sehested* og *la Cour*. Og med et Blik paa Selskabets lange Historie tør vi ogsaa udtale et frejdigt Haab om, at Danmarks Landbrug af det gamle Selskab maa kunne hente Raad og vente Daad i de Medgangs- og Modgangstider, som Fremtiden maatte have forbeholdt det.

Hr. Professor *T. Westermann* besteg derefter paany Talerstolen og udtalte følgende:

Ifølge Selskabets Love kan Mænd, der særlig har virket for Selskabets Formaal, paa Forslag af Bestyrelsen optages paa Generalforsamlingen som bestandige Medlemmer af Selskabet, hvormed er forbunden fulde Medlemsrettigheder uden Erlæggelse af Medlemsbidraget.

Af saaledes betegnede Medlemmer findes for Tiden ingen i Selskabet, idet man stiltiende er gaaet over til Be-

tegnelsen »Æresmedlemmer«, der nærmest maa forudsættes at svare til den Udmærkelse, man har tiltænkt de paagældende fortjente Mænd.

Præsidiet er glad ved i Henhold til Generalforsamlingens Beslutning paa denne Maade at kunne vise Selskabets Anerkendelse og Taknemlighed lige over for to af dets gamle Medlemmer, som i sjælden Grad har gjort sig fortjente ved at virke for Selskabets Formaal, nemlig: Etatsraad *P. B. Feilberg* og forhv. Godsinspektør *H. C. G. Tilemann.* Etatsraad Feilberg har særlig virket for Udviklingen af Landbruget paa Island og Færøerne og Godsinspektør Tilemann som Medlem af Selskabets Belønningsudvalg, men begge har iøvrigt paa mange andre Maader vist deres varme Interesse for Selskabet.

Desværre gælder det for begge de gamle Herrer, at deres Alder og Helbredstilstand hindrer dem i at være til Stede, men de har bedt os her forebringe deres Tak for Udmærkelsen, som de begge erklærer at sætte megen Pris paa.

Af afdøde Proprietær *J. P. Zacho,* Gammeleje paa Lolland, blev der i 1903 oprettet et Legat til Uddeling af Ærespræmier enten ved Landmandsforsamlinger, Udstillinger eller lignende eller til særlig fremragende Mænd eller Kvinder, der paa en eller anden Maade har gjort sig udmærket fortjente af det danske Landbrug. Legatet bestyres af Selskabets Præsidium, og dette har i Dag den Glæde heraf at kunne uddele Ærespræmier til 3 landskendte og højt fortjente Mænd, d'Hrr. Statskonsulenter *Fr. Hansen,* Askov, og *K. Hansen,* Lyngby, samt Forsøgsleder *L. Helweg,* Kjøbenhavn, der alle har udøvet en fortrinlig og almindelig skattet Virksomhed til Fremme af vort Landbrugs Jorddyrkning og Plantekultur.

Efter at Overrækkelsen af de 3 Ærespræmier havde fundet Sted og Hs. Majestæt Kongen havde lykønsket de

3 Herrer, blev følgende Slutningssang afsunget, hvorefter Festen var forbi:

Løft, løft, løft dit Land,
ene Mand,
eller kun een af Tusen!
Løft af al din Evnes Magt,
uforsagt
trods Spottepiles Susen.
Een er stærk, naar helt han vil,
fler' og flere træder til;
eet Bryst kan skabe Brusen!
Løft dit Land i Lyst og Nød,
i dit Liv som i din Død;
ingen Sødme er saa sød
som den: en Sten at bære
til Fædrelandets Ære!

Elsk, elsk, elsk dit Folk
vær dets Tolk
i Med- og Modgangsdage!
Af dets Sjæl din Sjæl blev til,
al din Ild
skal vende dér tilbage!
Du er kun et ringe Led
af dets Sagas Evighed:
dit Ansvar maa du tage.
Elsk dit Folk i Lyst og Nød,
i dit Liv som i din Død,
ingen Sødme er saa sød
som den: en Sten at bære
til Fædrelandets Ære!

Over 200 af Selskabets Medlemmer samledes Kl. $6^1/_2$ til en uofficiel Middag. Professor *Westermann* præsiderede ved denne og holdt Talen for Hans Majestæt Kongen, til hvem der afsendtes følgende Telegram:

»Medlemmer af Det kongelige danske Landhusholdningsselskab, samlede i Anledning af Selskabets 150 Aars Jubilæum, tillader sig herved allerunderdanigst at bede Deres Majestæt, Selskabets høje Beskytter, modtage deres Hyldest og deres hjærtelige Tak for den Velvilje og Opmærksomhed, Deres Majestæt har vist vort gamle Selskab, samt deres bedste Ønsker om en lykkelig Fremtid for Deres Majestæt og det Kongelige Hus«.

Der holdtes under Middagen en stor Mængde Taler — af hvilke kan fremhæves to meget smukke af Hr. Plantør *V. Pinholt* og Hr. Hofjægermester *A. Tesdorpf* med stor Kraft og Varme holdte Taler for Fædrelandet og Landhusholdningsselskabet — ligesom der holdtes Taler for de andre Landbrugsorganisationer (af Hr. Lensgreve *F. Moltke*) og Landbrugsministeriet (af Hr. Kammerherre *Carl Bech*). Talrige Adresser og Telegrammer blev oplæste. Til Selskabets Sekretær afsendtes følgende Telegram:

»Deltagerne i Landhusholdningsselskabets Festmiddag udtaler deres inderlige Deltagelse i den store Sorg, der har ramt Dem, og i Følelsen af det store Savn, det er at maatte undvære Selskabets udmærkede Sekretær ved dets Jubilæumsfest, bringer vi Dem vor hjærteligste Hilsen med Tak for Deres fortjenstfulde Arbejde for Selskabet og for vort Landbrug«.

Ved Middagen blev følgende to Sange afsungne:

Mænd af vor Tids Danerige
Lyt til Sagas Røst.
Hører, hvad hun har at sige
Os til Haab og Trøst.
— Vegne er Danrigets Grænser,
Lidet det dog Nornen ænser;
Thi hvad der i Vidde tabes,
Kan til Styrke skabes.

Lagt i Sjette Fred'riks Hænder,
Septret vidt har rakt;
Norske Brødre, tyske Frænder
Mærkede dets Magt.
— I Kong Christians danske Rige
Fjelde ej mod Himlen stige;
Men just Leddet om vor Have
Hænges nu i Lave.

Hjemlig Nød og fremmed Vælde
Mægtet lige lidt
Danske Bondesind at fælde,
Der blev lidt og stridt.
— Nu de Mænd, som Jorden dyrke,
Kaldes Landets Kraft og Styrke,
Paa hvis Hjælp vi trygt kan bygge
Fremtids Held og Lykke.

Frie Sind i alt vort Virke
Har sig kæmpet frem,
Som i Skole saa i Kirke
Og de tusind Hjem.
— Borger, Bonde, Mand som Kvinde
Kan vi sige ingen Sinde
Var som nu hinandens Lige
I vort gamle Rige.

Fuld af Tak vor Sang skal klinge,
Højt vi prise maa,
Hvad fra Kaar helt smaa og ringe
Tiden lod os naa.
— Og vort gamle danske Selskab,
Støttet bravt af Kongers Venskab,
Forrest iblandt dem sig stillet,
Som har evnet, villet.

For vort Landbrugs Held det leved
Tre Halvseklers Tid,
Dog i Sind det ungt er blevet,
Fuldt ud frisk dets Id.
— Og i Samklang med det Svundne,
Ud fra alt det hidtil Vundne,
Vil vi se dets Fremtid være
Til vort Landbrugs Ære!

S. C. A. T.

Kommer Tiden, som skal engang komme,
Gryer en Dag, da Ragnarok er endt,
Sværdtid, Stormtid, Ulvetid er omme,
— Held os, om den Dag maa vorde kjendt! —
Da som ny en Jord af Hav skal stige,
Solen ny sin Gang paa Himlen gaaer,
Ret kun hersker, Smaa er Stores Lige,
Fredens Værk kun æres og bestaaer!

Gyldne Tavler da i Græsset findes,
Hvor vort Selskab risted ind sin Skrift:
De skal løftes høit, og lydt skal mindes
Mænd, som bar det frem til Storbedrift.
Unge Fylker skal som før det samle,
Tro sin Fortid, tro sin Fremtids Sag,
Hævde gjennem Hundredaar det Gamle,
Skride forrest mod den unge Dag!

Nye Kald vil atter til det lyde,
Nye Krav vil reise sig med Hast,
Nye Baner vil som før det bryde,
Nye Steder vil det holde Rast.
Usaaet vel ei Agren endnu voxer,
Skjænker ei for Intet Hvermand Sit:
Gaaer vor Fart med Damp som før med Oxer,
Jordens Kraft med vor maa holde Skridt.

Maal vil sættes, hvor en Daggang ender,
Nye vil skimtes alt ved næste Gry;
Et dog evigt alle Kræfter spænder,
Stiger over alle fjernt mod Sky, —
Det, der først som Feltraab klang med Vælde,
Samled først vort Selskabs faste Stok,
Det, om hvilket ingen Slægt skal melde:
Vi har naaet det! Nu er der gjort Nok!

Held vort Landbrug! Højne Standens Evner
Er det store Maal, vi tog i Arv!
Held vort Selskab, mens som før det stevner
Frem til Danmarks, ei til egen Tarv!
Held det, mens det om det Vundne freder,
Leder frem med Raad og Rettesnor,
Over Pløiemark som over Heder
Frem mod Lande, hvor vor Fremtid boer!

Ernst v. d. R.

Paa Jubilæumsdagen lod Selskabet lægge Laurbærkranse paa Statuerne af Gehejmekonferensraad *Tesdorpf,* Professor *Segelcke,* Docent *Fjord* og Kaptain *la Cour.*

Hvilke Hensyn bør der tages ved en Overgangsfodring af vore Kreaturer, indtil normale Forhold atter indtræder?

Præsidiet for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har anmodet mig om at skrive en lille Artikel om ovennævnte Emne. Og det gør jeg gerne, først og fremmest fordi denne Anmodning maa tyde paa, at der efter Præsidiets Anskuelse er Udsigt til nye Tilførsler af Foderstoffer i en nær Fremtid. Denne Tildragelse har man jo ventet paa længe, og at man ogsaa har haabet paa, at den maatte komme indenfor en rimelig Tidsbegrænsning, ser man af Tilstandene i de fleste Stalde Landet over. — Besætningerne er vel indskrænkede men langt fra i Forhold til vore knappe Foderbeholdninger, navnlig er Ungkvægbestanden forholdsvis stor, og samtidig minder Udbyttet og Huldet om gamle Dage, da Kvæget betragtedes som et nødvendigt Onde. Mælkeydelsen er aftaget i betænkelig Grad. Dyrene er magre og laadne, ja i mange Bedrifter afkræftede. Man har ventet paa Kraftfoder, og det er paa høje Tid nu, om vore Bestræbelser for at bevare den brede Produktionsbasis skal lykkes. Efteraarskælverne er ved at gaa golde, de senere Kælvere giver kun lidt i Spanden, Foraarskælverne har intet Huld at malke af sig, og Ungdommen er forsat i Væksten. Skal vi kunne bringe Mælkeproduktionen op igen før Efteraaret og gennem Smøreksport lindre vore Naboers Nød, og skal vi ved Hjælp af vort Ungkvæg være de Lande eller Landsdele, som er hær-

gede af Krigen, til Nytte med en hurtig Opblomstring af deres Kvægindustri, kan vi ikke vente mange Dage med at byde vore Kreaturer bedre Forhold.

Paa samme Maade med Svinene, de fleste Svinestalde er tyndt besatte med magre Dyr, som skriger efter Føde, saasnart Stalddøren aabnes. Vi anstrengte os af yderste Evne for at bevare vor brede Produktionsbasis saa længe som muligt. Vi stod med Staldene fulde af Svin i Februar 1917, da den uindskrænkede Undervandskrig erklæredes, og vi vedligeholdt Bestanden efter den Tid i Haab om, at nye Tilførsler af Foderstoffer, trods alle Hindringer, skulde komme fra Amerika, indtil ogsaa dette Land blev direkte inddraget i Krigen. I Efteraaret 1917 maatte Masseslagtninger af ufærdige Svin foregaa af Mangel paa Føde; efterhaanden indskrænkedes Bestanden til ¼ af Størrelsen før Krigen. Tillægsdyrenes Antal indskrænkedes i meget betænkelig Grad, vi havde endog Vanskeligheder med at holde vore Avlscentre oven Vande. Og Tilstanden er ikke blevet bedre siden. Endnu har vi dog en Kærne, hvorfra Bestanden kan opbygges paany, vi har fremdeles vore Avlscentre i Behold, om end disse er i noget tarveligt Huld, og vi har ogsaa nogle magre Avlssvin udenfor Centrene. Endnu kan Situationen reddes. Men det er paa høje Tid.

Vi staar derfor med aabne Arme og udstrakte Hænder for at tage imod det Kraftfoder, som vi venter; vi er begærlige efter at modtage og udnytte dette. Kommer det snart, vil Landmændene kappes om at komme i Besiddelse af det, hvis det da ikke bliver altfor urimeligt kostbart; man kan som bekendt ogsaa købe Guld for dyrt.

Og Kvæg og Svin og Hestene med, ja og Hønsene, kort sagt alle Husdyrene vil med Begærlighed tage for sig af Retterne.

Men her er et Forhold, som vi maa tage i Betragtning. Og det er dette Forhold, som Præsidiet har ønsket Opmærksomheden henledet paa. Dyrene er nu indstillede paa at tilfredsstille deres Begær ved Hjælp af grove, fyl-

dende Fodermidler, som stiller andre Krav til Fordøjelsesapparaterne end koncentreret Foder. Overgangen fra sidstnævnte til det mere voluminøse Foder medfører sjeldent videre Ulempe, Dyrene har her en god Regulator i sig selv; men *Overgangen til stærkt koncentreret, velsmagende Foder er farlig.*

Det maa vi huske paa, og det maa vi rette os efter. Dyrene vrager Grovfoderet, naar de kan tilfredsstille Ædelysten ved Kraftfoder. Derved kommer Foderet til at mangle den sædvanlige Porøsitet, som letter Fordøjelsesvædskernes Fordeling i Foderet og deres Paavirkning af dette. Desuden fordrer Æggehvidestofferne andre Fordøjelsesmidler end Kulhydraterne, og det kræver Tid at vænne Organismen til at producere disse i tilstrækkelig Mængde. Vil vi undgaa Fordøjelsesforstyrrelser maa Forøgelsen af Kraftfodermængden derfor foregaa lidt efter lidt. Maaske kunde der ogsaa være Anledning til at minde om, at Forøgelsen af Kraftfoderrationen til de unge Dyr bør være forbundet med forøget Anledning og Adgang til Bevægelse, som fremmer Fordøjelsesarbejdet. Og endnu et, faar vi ikke meget snart Kraftfoder, lønner det sig næppe at ofre meget deraf paa de Efteraarskælvere, som er gaaet langt ned i Ydelse.

At man maa være aarvaagen med Hensyn til Kraftfoderets Kvalitet er en Selvfølge. Maaske noget af det Kraftfoder, som vil blive udbudt, er overgemt, eller paa anden Maade beskadiget, saa det af den Grund kan være farligt. At man ved Indkøbet bør tage mere end almindeligt Hensyn til Kraftfoderets kemiske og botaniske Analyse, behøver vel knapt at nævnes.

Hellerup d. 16. Februar 1919.

Peter Aug. Mørkeberg.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol med Korn og Foderstoffer i Københavns Frihavn i Aaret 1918.

Af Inspektør *James Høyer.*

Aaret 1918 maatte jo som Følge af den totalt standsede Import af Korn- og Foderstoffer udefra nødvendigvis bevirke, at Kontrollens Arbejde i høj Grad indskrænkedes, og havde Kontrollen ikke, ligesom i Fjor, haft Tilsyn ved Modtagelsen af Brødkorn, Havre, Blandsæd, Klid, Melassefoder o. lign., som indgik fra Provinsbyerne til København for Statens Regning, vilde Arbejdet saa godt som ganske være standset. Dette blev nu heldigvis afværget, men det siger sig selv, at Virksomheden har været meget mindre end foregaaende Aar og Personalet blev derfor reduceret med en Medarbejder, som imidlertid fik Ansættelse hos Ernæringsraadet.

Verdenskrigens Afslutning, som man forhaabentlig nu tør regne med som en Kendsgerning, giver jo et mere fortrøstningsfuldt Syn paa Fremtiden, end hidtil, og Forholdene retter sig vel efterhaanden saaledes, at Importen atter kan komme i Gang, de afbrudte Forbindelser knyttede paany og Arbejdet blive fortsat paa normal Maade.

Men selv om Importen af Korn og Foderstoffer i en nogenlunde overskuelig Fremtid kan genoptages, maa der dog antagelig endnu i nogen Tid regnes med Rationering af disse Varer, og før denne ophører, kommer der jo ikke Fart i den frie Handel og saaledes heller ikke i Kontrollens Virksomhed. Forholdene er imidler-

Tabel I. Oversigt over kontrollerede Varer

1918	Majs	Hvede	Rug	Byg	Havre	Blandsæd	Hvedeklid	Rugklid	Havreskaller	Kornskraa	Bomuldsfrøkager	Melassefoder
Januar.....	»	40	»	61	294	159	1	10	»	»	»	312
Februar....	»	»	»	16	282	123	»	5	»	»	»	532
Marts.....	»	»	»	95	512	79	»	»	»	»	»	614
April	»	»	»	22	177	16	»	»	»	»	15	918
Maj	»	»	»	18	60	10	»	10	»	»	»	522
Juni	»	»	»	26	12	30	186	5	3	»	»	190
Juli	»	»	»	30	30	74	189	10	»	189	»	212
August.....	»	»	»	121	22	142	168	10	»	»	»	238
September .	132	40	16	17	69	50	196	5	»	»	»	2
Oktober ...	1625	»	»	172	838	567	223	»	»	9	»	320
November .	»	10	»	»	1727	1556	67	»	»	»	»	253
December ..	»	»	»	18	1146	1947	35	»	»	»	»	253
Ialt..	1757	90	16	596	5169	4753	1065	55	3	198	15	4366

Ialt 20,297,590 kg

Tabel II. Oversigt over kontrollerede Varer i Aarene

Aar	Majs	Hvede	Rug	Byg	Havre	Mel og Gryn	Bomuldsfrøkager	Bomuldsfrømel	Soyakager og -skraa	Hvede- og Rugklid	Solsikkekager
1896..	1491	»	»	»	»	»	115	»	»	»	45
1897..	38205	»	»	2	»	»	248	»	»	31	33
1898..	18530	69	105	684	»	»	3346	»	»	628	135
1899..	45651	»	12	258	»	70	6891	138	»	1392	324
1900..	37314	18	805	50	50	»	2710	524	»	1749	2336
1901..	25162	1612	1297	2793	6	»	23114	326	»	1713	5970
1902..	100654	2618	7642	3847	»	»	28351	1958	»	18232	7471
1903..	50811	1043	6639	9411	»	605	27031	2102	»	7329	8025
1904..	31674	1250	2836	18992	18	332	19749	1631	»	8266	7273
1905..	64228	178	4008	14559	229	330	47980	1819	»	9908	4688
1906..	76766	603	1914	6157	333	5	49669	734	»	7923	4527
1907..	51622	2640	898	536	109	423	44830	776	»	12438	4273
1908..	38061	2747	2809	1762	919	556	33220	1034	»	5022	13013
1909..	26330	1805	2144	9295	730	322	34749	347	2294	5582	9764
1910..	25942	2328	3754	9160	1328	310	25487	226	4905	4726	2323
1911..	52878	3047	3942	6671	1365	93	25329	61	1518	5085	8817
1912..	47322	9984	953	2367	451	17	35300	126	193	3717	6633
1913..	49519	2889	1235	2720	1372	334	26718	»	634	3092	6662
1914..	33071	1564	1503	3296	2258	8	14008	»	301	1899	5823
1915..	67751	1528	1637	18645	1093	356	54163	»	2837	4766	1
1916..	74958	2118	454	1222	976	1020	30230	»	4265	339	»
1917..	33073	888	317	422	6441	88	30862	»	470	403	»
1918..	1757	90	16	596	5169	»	15	»	»	1120	»
Ialt..	992770	39019	44920	113445	22847	4869	564115	11802	17417	105360	98136

Ialt 2,112,013,590 kg

i Aaret 1918 (anført i 1000 kg).

Blodfoder	Ben- og Svinemel	Græsfrø	Sennep og Lupiner	Gulerødder	Rødbeder	Foderærter	Tørrede Æbler	Tørrede Kaalrabi	Hø	Tørvestrøelse	Norgessalpeter	Cement	Cellulose
192	40	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
277	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
43	25	»	»	»	»	»	6	»	»	2	»	»	»
»	6	»	»	»	»	»	»	3	»	»	4	87	»
»	20	2	»	»	5	»	»	20	»	»	»	»	»
100	30	»	»	»	»	1/2	»	»	»	»	»	»	»
406	15	»	»	»	»	»	»	»	5	»	»	»	»
308	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
306	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
143	31	»	8	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	28	»	19	25	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	26	»	8	10	»	»	»	»	»	»	»	»	»
1775	222	2	35	35	5	1/2	6	23	5	2	4	87	9

= 20,297 $\frac{590}{1000}$ Tons.

1896—1918, begge Aar inkl. (anført i 1000 kg).

Palmekager	Jordnødkager og Mel	Rapskager	Hampe- og Kokoskager	Foder-Hvede og Malt	Melasse o. a. Foderstoffer	Blandsæd, Kornskraa og Havreskaller	Diverse Græsfrø	Blodfoder	Maltspirer, Risfodermel og Svinemel	Bælgfrugter og Tapioca	Foderroer	Diverse andre Varer	Oliefrø og Kunstgødning
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
30	»	106	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
53	»	677	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
56	»	714	»	»	»	»	»	»	»	5	»	»	»
92	»	714	346	»	12	»	»	»	»	»	»	»	»
124	2746	1174	485	»	208	»	»	»	23	»	»	»	1256
85	292	839	48	»	340	»	»	»	9	»	»	»	50
64	890	2102	320	»	298	»	»	»	21	»	»	»	6
89	461	1925	339	»	1191	»	»	»	13	»	»	»	»
66	1153	954	362	»	626	»	»	»	61	2	»	»	50
95	889	568	322	»	189	»	»	»	265	»	»	»	729
84	662	120	661	»	631	»	»	»	2260	3	»	»	1650
144	569	156	481	»	239	»	23	»	1249	1101	»	»	»
119	1526	354	931	»	837	»	47	»	119	58	»	»	»
112	1682	350	1510	»	802	»	106	»	94	17	»	»	20
24	1504	394	529	»	683	»	31	»	38	2794	»	»	»
90	1582	53	243	1226	209	»	84	»	56	210	»	»	152
383	1711	712	376	776	2747	»	41	»	451	202	»	»	»
926	1977	1086	321	»	1934	»	45	»	3124	»	»	»	1480
1277	1119	484	2971	»	471	»	105	»	315	»	»	»	2360
25	1639	222	211	100	1123	1755	10	»	22	119	»	»	»
»	»	»	»	»	4366	4954	2	1775	222	1/2	63	144	4
3938	20402	13710	10456	2102	16906	6709	494	1775	8342	4511	63	144	7757

= 2,112,013 $\frac{590}{1000}$ Tons à 1000 kg.

tid i det hele taget endnu saa usikre, at man kun med Varsomhed tør drage Slutninger, men meget kunde dog tyde paa, at vi i en ikke altfor fjern Fremtid paany kan vente at se Korn- og Foderstof-Ladninger i danske Havne.

Følgende Varer passerede Kontrollen i Løbet af 1918:

Majs	1.757.532 kg
Hvede, dansk	89.600 -
Rug »	15.874 -
Byg »	595.559 -
Havre »	5.169.491 -
Blandsæd »	4.753.034 -
Kornskraa »	198.736 -
Havreskaller »	2.622 -
Bomuldsfrøkager	15.111 -
Hvedeklid, danske	1.065.217 -
Rugklid »	54.774 -
Tørvemelasse	1.668.406 -
Frømelasse	916.978 -
Lyngmelasse	1.780.884 -
Blodfoder	1.775.888 -
Svinemel	186.218 -
Lyngmel	15.633 -
Benmel	20.280 -
Muslingemel	1.315 -
Foderærter	428 -
Kaalrabi, tørrede	23.411 -
Rødbeder	5.000 -
Gulerødder	35.000 -
Hø	4.500 -
Æbler, tørrede	5.500 -
Spergel	170 -
Lupiner	27.800 -
Sennep	7.850 -
Ukrudtsfrø	2.200 -
Tørvestrøelse	1.875 -
Norgessalpeter	4.290 -
Cement	87.000 -
Cellulose	9.414 -
Ialt	20.297.590 kg

eller 20.297 $\frac{590}{1000}$ Tons i 1000 kg.

Angaaende disse Varers Fordeling paa Aarets forskellige Maaneder henvises til Tabel 1.

Med Hensyn til Varernes Kvalitet er intet at sige, da Arbejdet ikke omfattede Kontrol, men udelukkende Tilsyn ved Varernes Ankomst og Aflæsning. Majsen indgik fra danske Havne; de andre Varer fra forskellige Steder i Landet.

Der udstedtes i 1918 kun 17 Certifikater, idet alt, hvad der indkom for Statens Regning, ikke krævede Certifikater.

Fra Kontrollen blev oprettet 1894 og til 31. December 1918 har følgende Vægtmængder passeret Kontrollen:

2,112,013,590 kg
eller 2,112,013 $\frac{590}{1000}$ Tons à 1000 kg.

Med 1919 er Kontrollen et lille Stykke inde i sit 25. Aar. Forhaabentlig vil Forholdene i Aarets Løb skabe forøget Virksomhed saaledes, at det 25. Aar maa kunne sluttes paa en Maade, der lover godt for Fremtiden.

Kontrollen skal, i Lighed med de foregaaende Aar, slutte Beretningen med at udtale, at Arbejdet fremdeles udføres saa forsvarligt og samvittighedsfuldt som overhovedet mulig; men noget materielt Ansvar for Uheld, som maatte ske under Kontrollens ret vanskelige Arbejde, kan ikke paalægges Kontrollen.

Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur

vedrørende

Landbrugets Driftsøkonomi og Produktomsætning.

Undersøgelser over det schweiziske Landbrugs Rentabilitet i Høstaaret 1916—17.

(Untersuchungen betreffend die Rentabilität der schweiz. Landwirtschaft im Erntejahr 1916—17. Bericht der schweiz. Bauernsekretariates an das schweiz. Volkswirtschaftsdepartement. Bern 1918.)

De schweiziske Undersøgelser over Landbrugets Rentabilitet gaar tilbage til Slutningen af forrige Aarhundrede. Allerede i 1898 blev det i Forbindelse med en Erhvervstælling besluttet at foretage en Prøveundersøgelse, omfattende en halv Snes Landbrug i forskellige Egne af Landet, og Gennemførelsen af denne Undersøgelse blev overdraget Centralforbundet af schweiziske Landboforeninger, hvis Generalsekretær, Prof. Dr. *E. Laur,* Zürich, paatog sig Planlæggelsen og Ledelsen af Arbejdet.

Efter at denne Prøveundersøgelse var faldet heldigt ud, blev det besluttet i 1901 at fortsætte Undersøgelserne under samme Ledelse men paa et bredere Grundlag, idet der allerede i 1901 blev planlagt Regnskaber i over 100 Landbrug. Siden er Undersøgelserne fortsatte uafbrudt med noget vekslende Tilslutning, men for den sidste halve Snes Aar har Antallet af Deltagere ligget omkring 300 aarligt.

Det anvendte Regnskabssystem er udarbejdet af Professor *Laur* og forholdsvis simpelt. Det tager hovedsagelig Sigte paa en direkte Belysning af Landbrugets samlede Rentabilitet og af de til Landbruget knyttede Erhvervsvirksomheder, medens de enkelte Driftsgrenes Økonomi indenfor Landbruget kun belyses gennem Pengeregnskabet. Foruden Kassebogen, der føres som Kolonneregnskab med Plads til Fordeling af Indtægter og Udgifter paa Landbruget, Skoven, Bierhverv, Husholdning og Privat, føres kun en saakaldt »Hus-

holdningsbog«, der benyttes til Optegnelser vedrørende Naturalomsætningen mellem de forskellige Erhvervsvirksomheder, Husholdning og Privat. Ved Aarets Begyndelse optages desuden en meget detailleret Status, der gør Rede for Aktivernes og Passivernes Fordeling samt for Nettoformuen.

Disse Bøger føres af Landmændene selv efter Instruktion og Vejledning fra Sekretariatet, som har sit Bureau i Brugg, ca. 30 km fra Zürich, og ved Aarets Slutning indsendes de til Bureauet, hvor de gennemgaas kritisk, og hvor Aarsopgørelsen foretages i to forskellige Former: en forholdsvis simpel Form, som afgives til hver enkelt Deltager, og en mere udvidet, som anvendes ved den statistiske Bearbejdning. Denne er meget omfattende, og Beretningen herom fylder for de senere Aar omtrent et Par Hundrede store Oktavsider. Regnskabsaaret løber fra 1. Marts—28. Februar, og alle Regnskaber begynder og afsluttes til samme Tid.

Beretningen for Aaret 1916/17 omfatter Regnskaber fra nøjagtigt 300 Landbrug eller 94 % af Deltagerne, som var 118, 76 af dise var Nybegyndere, medens Resten har indsendt Regnskaber til Bureauet 2—14 Aar. Det er dog kun forholdsvis faa, der holder ud 10 Aar eller derover, hvilket giver Ret til en Ærespræmie.

Beretningen indledes hvert Aar med en kort Karakteristik af Driftsaaret, dels med Hensyn til Vejrforhold, Høstudbytte og Mælkeudbytte, dels med Hensyn til Handels- og Prisforhold, Laaneforhold, Erhvervspolitik o. l.

Aaret 1916/17 betegnes som et daarligt Høstaar, navnlig for Kartofler, Hø og Frugt, men ogsaa for de fleste Kornafgrøder. Mælkeproduktionen var ogsaa under Normalen, og kun de høje Priser, navnlig paa Markprodukter, har været i Stand til at bøde herpaa. Korn og Kartofler er steget med over 100 % under Krigen, andre Planteavlsprodukter endda betydeligt mere, medens Stigningen for dyriske Produkter, og navnlig for Mælk og Mejeriprodukter, er mere beskeden.

Samtidig med Produktpriserne er Driftsomkostningerne selvfølgelig ogsaa stegne, navnlig Arbejdsudgifterne, ligesom ogsaa Mangel paa Arbejdskraft har været en betydelig Gêne under Krigen; gennemgaaende er Indtægterne dog stegne stærkere end Udgifterne.

Ved Belysningen af Driftsresultatet er de interesserede Landbrug inddelte i 5 Grupper efter Størrelse, de mindste med under 5 ha, de største med over 30 ha, og de mellemliggende tre Grupper med henholdsvis 5—10, 10—15 og 15—30 ha.

Gennemsnitlig for alle Størrelsesklasser ligger Brutto-

udbyttet (Rohertrag) i 1916/17 ca. 17 % højere end i 1915/16 og 35 % højere end Gennemsnittet for de sidste 9 Aar. Det svinger for de forskellige Størrelsesgrupper fra 1285,52 til 856,46 Fr. pr. ha. kultiveret Areal, henholdsvis for de mindste og største Brug; Gennemsnittet er 1097,03 Fr pr. ha.

Driftsomkostningerne (Betriebsaufwand) udgør samtidig i Gennemsnit 650,54 Fr. pr. ha, svingende fra 859,25 Fr. for de mindste Brug til 492,50 for de største Brug. Gennemsnitlig udgør Stigningen 10 % sammenlignet med de to foregaaende Aar, og den er særlig stærk for den næststørste Gruppe (15—30 ha), medens den er ganske ubetydelig for de smaa Brug, hvor Arbejdsudgifterne spiller saa ringe en Rolle. Udgiften til fremmede Folk er for Smaabrugene knapt steget med 1 %, medens Stigningen for den næststørste Gruppe udgør 16 %.

Nettoudbyttet (Reinertrag) fremkommer som Differens mellem Bruttoudbytte og Driftsomkostninger, idet der til disse sidste ikke medregnes Kapitalrente, men derimod Skatter, Arbejdsvederlag for Familiens Medlemmer og Driftlederløn.

Som Følge af den stærke Stigning i Produktpriserne, men i nogen Grad ogsaa paa Grund af et forholdsvis lavt beregnet Arbejdsvederlag for egen Arbejdskraft, har Nettoudbyttet i 1916/17 været forholdsvis stort, større end noget foregaaende Aar. Gennemsnitlig for alle 300 Brug udgør det 446,49 Fr. pr. ha, svingende fra 465.22 for de mindste Brug til 303,69 Fr. for de største Brug. Men da Aktivkapitalen er ca. dobbelt saa høj pr. ha i Smaabrugene, bliver Forrentningsprocenten alligevel størst for de store Brug, nemlig 9.48 mod 5,49 for Smaabrugene.

Den gennemsnitlige Stigning for Nettoudbyttet i alle Brug er 117,38 Fr. pr. ha højere end for de to foregaaende Aar og 258,13 Fr. højere end for Aarene 1906—13, svarende til en Stigning af henholdsvis 35,7 og 137,0 %. Samtidig er Forrentningsprocenten steget fra 3.75 i Regnskabsaaret 1914/15 til 7,93 i 1916/17, altsaa rigelig en Fordobling.

En samlet Oversigt over Driftsresultatet for alle 5 Grupper i 1916/17 er givet i nedenstaaende Tabel.

For Aktivkapitalens Størrelse og Sammensætning er der udførligt gjort Rede i Beretningens sidste Afsnit, og desuden indeholder denne Oplysninger om Landmandens Indtægt, Forbrug og Opsparing af Kapital, om Husholdningsudgifterne, om den nationaløkonomiske Indtægt af Landbruget, om Ejendommenes

Størrelses-Gruppe	Aktiv-kapital Fr. pr. ha	Brutto-udbytte Fr. pr. ha	Drifts-omkost-ninger Fr. pr. ha	Netto-udbytte Fr. pr. ha	Forrent-nings-procent
3—5 ha.....	7490.00	1285.42	859.25	426.17	5.49
5—10 ha.....	5942.00	1130.00	676.70	453.30	7.30
10—15 -	5591.00	1077.06	611.84	465.22	7.84
15—30 -	5367.00	1026.07	580.73	445.34	8.29
Over 30 -	3716 00	856.46	492.50	363.96	9.48
Middel.....	5518.00	1097.03	650.54	446.49	7.93
do. 1908—1919		810.91	577.05	233.86	4.36

Udbytteværdi, beregnet paa Grundlag af Nettoudbyttet og den faste Ejendoms Statusværdi, og om den Indflydelse, som Driftssystem og Produktionsretning udøver paa Rentabiliteten.

Husholdningsudgifterne udgør i Gennemsnit for samtlige Brug 2137 Fr. pr. Husstand, imod 1805 Fr. som Gennemsnit for Aarene 1908—16. Den nationaløkonomiske Indtægt udgør gennemsnitlig 772,33 Fr. pr. ha kultiveret Areal, imod 571,47 Fr. for 1908—16. Størst er Indtægten i de smaa Brug, hvor den gennemsnitlig udgør 943,81 Fr. pr. ha, medens den for de største Landbrug er nede paa 605,64 Fr. pr. ha. Gennemsnitlig fordeler Indtægten sig med ca. 16 % paa fremmed Arbejdskraft, ca 27 % paa Ejeren og hans Families Arbejdsvederlag, ca. 13 % til Prioritetsrenter og andre Gældsrenter, 42 % til Forrentning af Ejerens egen Kapital i Ejendom og 2 % til Stats- og Kommuneskatter. Selvfølgelig er disse Procenttal meget varierende fra Gruppe til Gruppe og i mindre Grad fra Aar til Aar. At Aaret 1916/17 giver en forholdsvis stor Procentdel til Forrentning af Ejerens egen Kapitalindsats er indlysende. I Aarene før Krigen udgjorde denne Andel kun ca. 20 %, i 1916/17 altsaa 42 %.

O. H. Larsen.

Udkomne Bøger.

Nordisk Jordbrugsforskning. Organ for nordiske Jordbrugsforskeres Forening. 1. og 2. Hefte 1919. (Københ.) — Tidsskriftet har tidligere omtalt den i Fjor stiftede Forening for nordisk Jordbrugsforskning, dens Sammensætning og Bestyrelse, det Tidsskrift den agtede at udgive og Tidsskriftets Redaktion (»Tidsskr. f. Landøk.« 1918. S. 522, og 1919, S. 32). Tidsskriftets 1. og 2. Hefte foreligger nu som et anseligt Dobbelthefte, der bringer en Redegørelse for Foreningens Formaal og følgende Afhandlinger: Rågförädlingens metodik och principer af *N. Heribert-Nilsson;* Om Mosaiksygen og beslægtede Plantesygdomme samt disses Betydning for Arvelighedslæren af *F. Kølpin Ravn;* Bekjæmpelse av Cirsium arvense av Statskonsulent *E. Korsmo;* Under år 1918 gjorda erfarenheter om fodermedel och utfodring af *H. Edin*, samt Regnskabsresultater fra danske Landbrug i Regnskabsaaret 1916—17 af Professor *O. H. Larsen.* Endvidere bringer Heftet 20 Sider Referater af Skrifter og Beretninger vedrørende Plantedyrkning, Plantesygdomme, Landbrug, Havebrug og Skovbrug samt Husdyrbrug. Derefter følger en Redegørelse for Foreningens Dannelse m. m. og et Par mindre Meddelelser. Heftet slutter med en gruppevis ordnet Fortegnelse over nordisk Jordbrugslitteratur 1918. Som man ser, er det et ret righoldigt og afvekslende Stof, Dobbeltheftet bringer. I Overensstemmelse med Tidens demokratiske Aand er ved 3 af de 5 Forfatternavne Titulaturen strøget. De fleste vil dog formentlig gerne vide, hvad Forfatteren er, Videnskabsmand, praktisk Landmand, Konsulent osv., og da vi vel i de kommende Hefter ofte vil støde paa Navne fra Nabolandene, som vi ikke véd, hvor vi skal føre hen, vil det være ønskeligt, om Forfatternes *métier* blev angivet.

Statistisk Aarbog 1918. Udgivet af Det statistiske Departement. 264 Sider (G. B. N. F. Københ.) — Saa godt som alle Forhold, der lader sig statistisk behandle herhjemme, er belyste i Aarbogen. Tidsskriftet kommer maaske senere tilbage til forskellige af Tabellerne, der har særlig Interesse til Be-

lysning af Danmarks Forhold under Verdenskrigen, her skal kun anføres følgende faa Tal, der er et blandt flere Vidnesbyrd om de stigende Indtægter, mange har haft i Krigsaarene:

Der henstod i de egentlige Sparekasser (altsaa bortset fra Bankernes Sparekasseafdelinger) den 31. Marts 1914 858 Mill. Kr. og 1917 1109 Mill. Kr. Aktieselskabernes Aktiekapital er fra 1914 til 1917 vokset fra 915 Mill. Kr. til 1330 Mill. Kr., medens der i Overformynderiet henstod henholdsvis 291 Mill. Kr. og 336 Mill. I 3 Aar har Befolkningen med andre Ord haft Raad til at forøge sine Indskud i Sparekasser, Aktieselskaber og Overformynderiet med over 700 Mill. Kr.

I Aarbogens »internationale Oversigter« findes en interessant Tabel, »The Economist's Pristal«. Disse er beregnede paa 22 Varegruppers Pris med Basis i Femaaret 1901—05. Pristallene var for

	Korn og Kød	Te, Sukker, Smør, Kolonialvarer	Tekstilvarer
1901—05	500	300	500
August 1914	641	369	626
— 1915	841	438	628
— 1916	1000	531	882
— 1917	1342	670	1504
— 1918	1287	775	1920
Novbr. —	1289	783	1848

Tidsskriftet bragte i forrige Hefte om Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget en Meddelelse, der viste, at Husbondens Udgifter til Løn og Kost fra Midten af 1915 til Midten af 1918 var stegen 60—70 pCt., en Stigning, der ret nøje svarer til Prisstigningen for Føde og Klæder i det samme Tidsrum.

Beretning fra Statsfrøkontrollen for det 47. Arbejdsaar fra 1. Juli 1917 til 30. Juni 1918. Ved *K. Dorph-Petersen.*

Kortfattede, praktiske Anvisninger til Bekæmpelse af Haveplanters Sygdomme. Af cand. pharm. *J. Lind.* Udgivet af Alm. dansk Gartnerforening. 4. forøgede og reviderede Udgave. 84 Sider. (Københ.).

Beretning om Landboforeningernes Virksomhed for Planteavlen paa Sjælland 1918. Samlet og bearbejdet af de samvirkende sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg ved Konsulent *A. P. Jacobsen.* 548 Sider. (August Bangs Boghandel. Københ.).

Mindre Meddelelser.

† Hofjægermester **August Konow** afgik ved Døden den 20. Januar, 60 Aar gammel. Han var Søn af en Skibsreder i Bergen, men tidlig kom han til Danmark, blev Student 1876, tog Filosofikum Aaret efter, gik derefter til Landbruget og købte 1883 Herregaarden Gammelgaard paa Lolland. *Konow* blev en dygtig og interesseret Landmand, hans retlinjede Karakter skaffede ham Tillid og Agtelse, og efterhaanden lagde Landboforeningslivet stærkt Beslag paa den virkelystne Mand. Han blev saaledes Formand for Maribo Amts økonomiske Selskab og Medlem af Bestyrelsen for De samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger, han var valgt ind i Landsudvalget for Anvendelse af udenlandske Landarbejdere og sad i Bestyrelsen for De danske Sukkerfabrikker. Han varetog disse og sine andre Tillidshverv med Dygtighed og Interesse, og de mange Venner, hans elskværdige og hjælpsomme Karakter havde skaffet ham, modtog Budskabet om, at en længere Tids Svagelighed nu var udløst af Døden, med Sorg og Vemod.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet. I Marts og April er der fastsat følgende Foredrag:

Onsdagen den 12. Marts vil Hr. Forstander *S. C. A. Tuxen* holde Foredrag om: Landbolovgivningen i Aarene 1835—1910.

Onsdagen den 19. Marts vil Hr. Kammerherre *Carl Bech* holde Foredrag om: De store Ejendommes Betydning for det danske Landbrug.

Onsdagen den 26. Marts vil Hr. Veterinærfysikus, Prof., Dr. med. *B. Bang* holde Foredrag om: Kampen mod Kvægtuberkulosen.

Onsdagen den 2. April vil Hr. Dr. phil. *C. Hoffmeyer* holde Foredrag om: Vort Ferskvandsfiskeri og Midlerne til dets Ophjælpning.

Mælkeribruget i Danmark 1918.

Af Professor *Bernhard Bøggild.*

Den af Tyskland 1. Febr. 1917 iværksatte skærpede Undervandsblokade blev et haardt Slag for Danmark og specielt for det danske Mælkeribrug. — Tyskland tilsigtede ved Blokaden at hindre Tilførslen til England af Fødevarer og saaledes udsulte det Land, som det ikke paa anden Maade kunde besejre. Men Resultatet blev et andet. — Den skærpede Undervandsblokade foranledigede, at Amerika gik med i Krigen, og for Danmarks Vedkommende standsedes brat næsten al Tilførsel af Oliekager og andre Foderstoffer. Skønt Danmark holdt sig neutral, mistede den danske Skibsfart ialt 447 Sømænd og 250 Skibe, og for Landbruget og Mælkeproduktionen blev Afsavnet af Oliekager m. m. dobbelt haardt, fordi 1917 gav en daarlig Høst af Hø og Korn, saa at det i mange Egne blev umuligt for Landmændene i Vinteren 1917—18 at faa synderlig andet end Halm og Roer at fodre Køerne med.

Fra ledende Landmænds Side var det i Sommerens og Efteraarets Løb blevet tilraadet at søge at overvintre saa store Kvægbesætninger som muligt, og dette Raad blev hyppigt fulgt paa den Maade, at der vel solgtes en Del af de mindre gode, ældre Malkekøer, men man vilde overvintre Ungkvæget, som man lod gaa ude paa Efteraarsgræsningen, indtil det raakolde Vejr i Oktober nødvendiggjorde Indbinding. — De smaa Restbeholdninger af Oliekager betød jo ikke meget; men heldigvis var der mange

Kilogram Mælk daglig.

Aar	Nørresundby	Lemborg Lemvig	Viborg	Dagsvad Langaa	Torrild Odder	Stauning Skjern	Hammerum	Godthaab Ikast	Hejnsvig Grindsted	Sønder-Omme	Katrinedal Bryrup	Esbjerg
15/12												
1913	6,800	4,634	12,122	6,632	5,903	»	14,521	11,067	5,836	3,327	9,603	12,290
1914	5,410	4,396	12,558	5,754	6,050	5,986	12,782	9,076	6,342	2,871	8,041	9,672
1915	4,218	3,459	10,537	5,834	4,979	5,954	12,113	9,902	5,302	3,137	7,750	11,001
1916	3,080	4,470	8,592	5,514	4,388	5,065	11,148	8,879	5,065	3,013	6,105	10,084
1917	1,802	2,540	7,072	4,058	3,444	3,681	7,107	5,353	3,454	2,120	3,635	6,836
1918	2,031	1,791	4,708	2,948	2,263	2,723	5,060	4,156	2,566	1,747	3,286	4,895

Aar	Flemløse Fyn	Marslev Fyn	Guldbjerg Fyn	Pederstrup Fyn	Hou Langeland	Hørve Vestsjælland	Havreholm Nordsjælland	Langager Ølstykke	Pilevang Ringsted	Syd-Stevns	Remkolde Vordingborg	Lobbæk Bornholm
15/12												
1913	8,116	»	11,865	7,675	4,462	5,991	8,617	6,146	6,130	14,998	11,494	»
1914	7,515	5,798	10,750	7,115	4,285	5,365	8,137	5,733	5,650	13,892	10,766	9,126
1915	7,437	5,561	10,906	6,851	4,184	5,859	7,816	5,985	5,290	14,186	11,107	9,168
1916	6,518	5,297	9,800	6,509	3,885	4,961	7,209	5,198	4,615	12,168	10,125	8,701
1917	4,405	3,921	6,256	4,288	2,338	2,951	3,542	3,014	3,335	7,361	6,326	4,930
1918	3,305	2,852	4,181	3,139	2,168	2,897	3,226	2,847	2,700	6,136	5,818	3,939

Rodfrugter. Man kunde følgelig nok holde Liv i Dyrene, men Mælkeproduktionen blev kun ringe.

Hvorledes Nedgangen var i Mælkemængden er søgt belyst derved, at en Del af de Landbrugsstuderende, hver i sin Hjemstavn, paa det stedlige Mælkeri har søgt Oplysning om Mælkemængden den 15. Decbr. for hver af Aarene 1913—18. De saaledes indsamlede Tal fra 24 Mælkerier i Landets forskellige Egne er sammenstillede i hosstaaende Tabel, og trods det sparsomme Materiale giver Tabellen formentlig et troværdigt Vidnesbyrd om, hvorledes Produktionen af Vintermælk har været nedadgaaende i de fem Krigsaar.

Tabellen viser, at der vel paa nogle Mælkerier var nogen Nedgang i Mælkemængden i Decbr. 1914 i Sammenligning med i 1913; nogle Steder var der ogsaa Nedgang i 1915 og 1916, men alle Steder var der en stærk Nedgang i Decbr. 1917, som nogle Steder yderligere fortsættes i indeværende Vinter. — Aarsagen til Nedgangen allerede i 1914 var væsentligst sen Indbinding og Indskrænkning i Brugen af de dyre Oliekager, hvorhos nogle Steder Mund- og Klovsyge var medvirkende. I 1915 var det nogle Steder, særlig i Jylland, Sommertørken, der foranledigede, at Besætningerne maatte indskrænkes, og da Priserne var tilfredsstillende, blev der solgt mange Køer til Slagtning og Eksport; men da Smør og Ost steg i Pris, blev det fordelagtigt at opfodre en Del Oliekager, selv om de var dyre, og de tilbageværende Køer blev derfor fodrede jævnt ordentlig, saaledes at Mælkemængden holdtes nogenlunde oppe. Det samme Forhold gjorde sig gældende i 1916, der jo gav en forholdsvis god Høst, og Tabellen viser ganske godt, at der vel var store Forskelligheder fra Egn til Egn, men at gennemgaaende holdt den daglige Mælkemængde sig dog nogenlunde i de tre første Krigsvintre.

I den fjerde Krigsvinter blev det derimod overalt meget smaat med Mælkemængden. Sommeren 1917 havde

været daarlig. Der blev solgt mange Køer. Der var kun meget lidt Hø. Halm var der ogsaa kun lidt af, og alt Straafoder blev allerede om Efteraaret højt betalt. Kun ganske enkelte Landmænd havde forstaaet at sikre sig Oliekager; de fleste kunde kun faa ganske utilstrækkelige Forsyninger, og alene Rodfrugter var til Stede i rigelig Mængde.

Forholdene var saaledes meget vanskelige for Mælkeproduktionen. Ungkvæget kunde nok overvintres ved Halm og Rodfrugter, men hvorledes skulde man bære sig ad med Malkekøerne? — Enkelte forsøgte at bevare de bedste Malkekøer ved at give dem lidt Skummetmælk, men denne steg jo snart i Pris, og der blev for lidt af den; og Omlægning af Kælvningstiden blev hyppig drøftet, idet Efteraarskælvning jo kun kan være fordelagtig, naar man Vinteren igennem kan give et godt Produktionsfoder, saa Mælkeydelsen kan holdes oppe og endnu være stor, naar Græsset kan tages i Brug. — Uden Tvivl blev der solgt mange Køer, fordi Malkekøernes Antal nødvendig maatte indskrænkes. Man maatte sælge eller golde et ret stort Antal Køer, — eller Køerne kom i en ynkelig Tilstand. Ja! mod Slutningen af Vinteren hørte man endog, at paa enkelte Gaarde døde der Køer af Sult, omend der var Rodfrugter til Raadighed. — En stor Lykke var det, at Foraaret 1918 kom tidligt. Græsningen var god sidst i April og kunde saaledes benyttes 2—3 Uger tidligere end normalt.

I 1918 har det danske Husdyrbrug maattet nøjes med Landets egen Produktion af Foder. Antallet af Malkekøer maatte indskrænkes ligesom Antallet af Svin og Høns. Produktionen af Fedevarer maatte føres tilbage til, hvad den var inden Andelsmælkeriernes Oprettelse. — Hvorledes Koantallet er gaaet ned, ses i hosstaaende lille Oversigt over Hornkvægbestanden i Sommeren 1914, 1917 og 1918. — Forholdene har nødvendiggjort en Indskrænkning af Malkekøernes Antal; men Antallet af Kvier og Kalve er stadig saa stort, at Mælkeproduktionen i Løbet af et Par

Oversigt over Hornkvægbestanden ved Tællingerne

	15/7 1914	15/7 1917	15/7 1918
Tyre og Stude over 1 Aar.....	164,040	189,131	153,255
Køer og Kvier, som har kælvet.....	1,310,268	1,147,183	1,024,258
Kvier over 1 Aar.....	379,439	435,339	384,779
Kalve.....	609,115	686.505	561,115
Tilsammen...	2,462,862	2.458.158	2,123,407

Aar atter vil kunne forøges betydeligt, saafremt vi kan faa gode Aar og Oliekager i tilstrækkelig Mængde til fordelagtige Priser i Forhold til Priserne paa Mælk, Smør og Ost.

Det er ovenfor sagt, at det var et betydeligt Gode, at vi fik tidligt Foraar. Det maa ogsaa nævnes som et Gode, at Vinteren i sin Helhed var mild. — Fra midt i December til midt i Januar havde vi vel lidt Frost, men ikke mere, end at der blev god Lejlighed til at faa Ishusene fyldte og anden Kørsel besørget. Midt i Januar kom der en Del Sne, der gav lidt Togstandsning, men derefter blev det Tøvejr Resten af Maaneden, og i hele Febr. var det enten Tøvejr eller let Frost, kun en enkelt Dag Snestorm. Ogsaa Marts bragte mildt og tørt Vintervejr, ja! i Paasken i Slutningen af Marts var det endog dejligt Foraarsvejr. Markarbejdet kom i Gang. Den 10. April og følgende Dage var det smukt, varmt Vejr, og Græsset kom saadan i Vækst, at Ungkvæg og endog Køer nogle Steder kunde komme lidt ud paa Græs i Dagene 15.—20. April; men Vejret og Græsset var ikke lige godt alle Steder i Landet. — I Jylland faldt der Regn og endog Sne, saa at alt Saaningsarbejde maatte standses, og den første Halvdel af Maj blev kold og tør, saa Græsvæksten standsede. Efter Midten af Maj fik vi vel igen Varme og noget Regn; men Juni gav de fleste Dage koldt og tørt Blæsevejr, saa at Korn og Græs fik et kummerligt Udseende.

Mælkeproduktionen blev derfor ikke saa stor, som man havde haabet; thi de mange magre Køer, der ved

Græssets Fremkomst i April havde malket alt Kød af Kroppen, var komne saa langt ned i Mælkeydelse, at de først maatte have Kroppen lidt i Orden, og Mælkeydelsen kom ikke til at stige som ventet, fordi Græsningen hurtig blev utilstrækkelig og vedblev at være ringe hele Forsommeren. — Tørken foranledigede, at hvor Kløveren var afgræsset, kom den ikke igen. — Der blev kun meget lidt Kløverhø, og Lucernemarkerne var i beklagelig Grad kun faa og smaa.

Det var først ind i Juli, at vi omsider fik den længe savnede Regn. Den gjorde hurtig i synlig Grad Gavn paa Korn og Rodfrugter, men det tog Tid, inden Græsmarkerne atter kom i Grøde, og senere kom der saa meget Regn, at Høsten blev besværlig. Det blev vaadt og koldt for Køerne at ligge ude, og man savnede Hø og Kraftfoder, der kunde have gjort god Nytte.

Baade Vinter og Sommer var Mælkeproduktionen saaledes vanskelig stillet, og det var kun en daarlig Trøst, at man hørte, at den ogsaa gav et ringe Udbytte hos vore Naboer. Oplysninger i saa Henseende er dog kun mangelfulde. Statistisk Departement er fremdeles tavs, og de gennem Organisationerne indsamlede Oplysninger bliver jo behandlede meget fortroligt og kommer kun frem brudstykkevis. Her maa vi derfor atter i Aar være taknemlige for at kunne fremdrage som paalidelige Eksempler de samme 5 Mælkeriers Regnskaber som nu i mange Aar velvillig har været stillet til Raadighed.

Det fynske Andelsmælkeri, hvis Regnskab har været omtalt i de 14 foregaaende Aarsberetninger, har i Aaret 1. Novbr. 1917 til 31. Oktbr. 1918 kun modtaget 2,377,270 kg Mælk, medens der i de fire foregaaende Aar blev modtaget henholdsvis:

1914.....	4.377.500	kg
1915.....	4.061.000	—
1916.....	3.926.000	—
1917.....	3.548.000	—.

hvortil maa bemærkes at allerede i Efteraaret 1914 blev der sparet stærkt paa Oliekagerne, der mentes for dyre i Sammenligning med Smørprisen; i 1915 og 1916 solgtes der en Del Køer til gode Priser, og i 1917 angaves Nedgangen i Mælkemængden at skyldes daarlig Sommergræsning og Mangel paa Oliekager, og nu er Resultatet altsaa yderligere gaaet ned til to Trediedele af, hvad det var i 1917.

Mælkeforbruget til et kg Smør, der i 1914 til 1916 faldt fra 25,4 til 23,8, og som i 1917 var 24,6, har nu i 1918 været 25,2, altsaa næsten som det var i 1914, uden at der kan paavises nogen sikker Grund til disse Svingninger. At give Manglen paa Oliekager Skylden for, at Mælken var fedtfattig i 1918 i Sammenligning med 1916, skal man være forsigtig med, Svingningerne er ingenlunde ens fra Mælkeri til Mælkeri, og nu i denne Vinter (Febr. 1919) viser Mælken sig nogle Steder atter federe, end den var for et Aar siden, medens Fodringen dog snarest er bleven endnu daarligere. Var det Manglen paa Oliekager, der var Skyld i, at Mælken nogle Steder var fedtfattig i 1918, hvad er saa Aarsagen til, at den paa nogle Mælkerier er mindre fedtfattig nu i 1919, da Oliekagerne nu ganske maa undværes? — Nej! vi maa indrømme, at det Spørgsmaal kan endnu ikke besvares fyldestgørende.

Smørprisen, der i 1916 var 302,8 Øre pr. kg og i 1917 348 Øre, har i 1918 været 472 Øre pr. kg, hvortil kommer, at man endnu ikke har modtaget »Efterbetalingen«, det vil sige Mælkeriets Part af Overskudet af Smørordningen i Henhold til Lov af 10. Decbr. 1917, som angives at kunne ventes at blive c. 20 Øre pr. kg Smør.

Osteproduktionen er bleven opretholdt, trods det at Andelshaverne har fundet de fordelagtigt at opdrætte mange Kalve, og trods at man har maattet afgive en Del »Supplerингsmælk« til Byernes Forsyning. — Som i sidste Aarsberetning omtalt har Andelshaverne siden 1. Decbr. 1917 maattet betale de første 70 pCt. Mælk de faar hjem i Forhold til leveret Sødmælk, med 4 Øre pr. kg, og

paa Grundlag af denne Ordning opgøres Osteregnskabet saaledes:

Der er brugt til Ost 500.715 kg Skum. og Kærnemælk à 4 Øre pr. kg	20.028,60 Kr.
og endvidere 100 110 kg Sødmælk à 21.5 Øre pr. kg	21.523.65 —
Omkostninger ved Ostelavning	4.450,00 —
Beholdning af Ost paa Lager 1/11 1917	10.850,00 —
Ialt Udgift	56.852,25 Kr.
Der er solgt Ost for	86.711,42 Kr.
— - — Valle for	2.779,54 —
Beholdning af Ost paa Lager 1/11 1918	8.460,00 —
Ialt Indtægt	97.950,96 Kr.

Fortjenesten paa Osteproduktionen kan saaledes sættes til 41,098 Kr. 71 Øre, naar Skm. og Kærnemælk sættes til 4 Øre pr. kg, og derved indvindes altsaa yderligere 8,2 Øre pr. kg, eller med andre Ord, Skummet- og Kærnemælk er ved denne Osteproduktion (mest c. 20 pCt.'s Blandingsost) udbragt i 4+ 8,2 = 12,2 Øre pr. kg eller 24,4 Øre pr. Kande.

Bestyreren skriver iøvrigt, at Lønningsforholdene er blevne ordnede, saaledes at Mælkeriet nu lønner Folkene og betaler Kostpenge. — Der er i Aarets Løb indstalleret Regenerativapparat, og man er nu indrettet paa at afkøle Skummetmælken, der sendes hjem, hvorved Mælkens Holdbarhed menes forbedret.

Det endelige Aarsresultat er, at Nettoindtægten pr. Kande Sødmælk i 1918 har været 43,14 Øre, medens den i 1917 var 31,9 Øre, i 1916 27,6 Øre og i 1915 23,8 Øre.

Det samme store, meget mønsterværdige jyske Andelsmælkeri med stor Osteproduktion, som har været omtalt hvert Aar siden 1894, har i Aar indsendt omstaaende Regnskab for Tiden 2. Novbr. 1917 til 1. Novbr. 1918. — Sammenstilles Tallene for Mælkemængde og Mælkeforbrug til 1 kg Smør i de sidste 5 Aar, ser man, at her holdt Mælkemængden sig

godt de tre første Aar. Der var en stor Nedgang i 1917, men en meget større i 1918, og i 1918 var Mælkemængden kun 48,5 pCt. af, hvad den var i 1914.

	kg Mælk	Mælkeforbrug til 1 kg Smør
1914	5.674.838	25,4
1915	5.414.554	25,3
1916	5.365,493	24,3
1917	4.408.873	24,2
1918	2.749.645	24,75

Mælkeforbruget til 1 kg Smør er steget noget, men det har dog i 1918 været mindre end i 1914 og 1915.

Regnskabet over den store Osteproduktion stiller sig saaledes:

Der er brugt til Ost 429.898 kg Sødmælk à 28.4 Øre	122.089,05 Kr.
— - — - — 1.052.765 — Skum. og Kærnemælk à c. 10,2 Øre	107.920.25 —
Lønning, Renter og Forbrugsartikler	16.500,00 —
Overskud	49.566.18 —
	296.075,48 Kr.

Der er solgt Ost for	278.417,07 Kr.
— - — Valle for	2.639,56 —
Beregnet Vallepris for gratis tilbageleveret Valle	15.018,85 —
	296.075,48 Kr.

Vallen er beregnet til 2 Øre pr. Kande. — Lagrets Værdi, der ved Aarets Begyndelse var 5620 Kr., var ved Slutningen kun 3000 Kr., idet Lageret var blevet mindre og mindre i Aarets Løb og til Slutning kun var 1500 kg frisk Ost, hvortil der jo er taget Hensyn ved Udregningen af det opførte Overskud. Resultatet er, at Skummetmælk og Kærnemælk pr. kg er udbragt i c. 10,2 + 4,2 = 14,4 Øre eller c. 28,8 Øre pr. Kande. — Denne store Pris er naaet ved Salg af Goudaost, Eidamost, Taffelost og »Sødmælksost« — altsammen Ost af Blandinger af Sødmælk og Skummetmælk, til hvilke Kvaliteter Mælkeriet har en fast Kundekreds.

UDGIFTER
paa et jysk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 kg Mælk
Kørsel	10.995,01	399,8
Brændsel (Tørv og Kvas)	17.909,45	651,3
Smørdritler og Farve	3.712.35	135,0
Olie	570,10	20,7
Lønninger	13.195,69	479,9
Salt, Farve o. lign.	10 363,96	376,9
Inventarets Vedligeholdelse	4.886,92	177,7
Mælkevognenes —	1.231,11	44,8
Bygninger (nyt Tørveskur)	1.771,09	64,4
Regnskabsbøger, Kontorudgifter m. m.	683,23	24,9
Renter og Skatter	2.086,70	76,0
Afdrag	9.000,00	327,3
Andre Udgifter	786,11	28,6
Ialt...	77.191,72	2.807,3

INDTÆGTER
paa et jysk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

Salg af 87.599 kg Smør (à 494,3 Øre)	433.039 Kr. 63 Ø.
— - 129.896 kg Ost	278.417 — 07 -
Andelshaverne 958.628 kg Skum.- og Kærnemælk.	59.573 — 49 -
— 1.501.885 - Valle	2.639 — 56 -
Salg af Mælk og Fløde	43.490 — 65 -
Andre Indtægter	6.096 — 24 -
Ialt...	823.256 Kr. 64 Ø.

Der er ialt indvejet 2.749.645 kg nymalket Mælk,
altsaa er Mælken udbragt i ..... 29.94 Øre pr. kg
Der er udbetalt til Andelshaverne for Mælk ..... 19.32 — —

Forskel ..... 10.62 Øre pr. kg
Driftsudgift ... 2.81 — —
Overskud ... 7.81 Øre pr. kg

I Detailhandelen har Priserne derimod været forholdsvis meget mindre. Gennemsnitlig er der i Aaret betalt ca. 10 Øre pr. kg Skummet- og Kærnemælk (104,870 kg), c. 26 Øre pr. kg Sødmælk (78.600 kg) og 125 Øre pr. kg Fløde. — Priserne er vel stegne i Aarets Løb, men de svarer jo ikke til Mælkens Værdi i Osteriet, og endnu mere gælder dette den Mælk, der er leveret hjem til Andelshaverne. — Bestyrelsen skriver herom, at Prisen jo er stegen i Aarets Løb, idet der arbejdes paa at faa Priserne op til Skummetmælkens virkelige Værdi, og ved Aarets Slutning var man naaet til 10 Øre pr. kg. — Gennemsnitsprisen for hele Aaret har været c. 6,2 Øre pr. kg Skummet- og Kærnemælk, medens Osteproduktionen, som ovenfor vist, har kunnet give 14,4 Øre pr. kg.

Det kan dernæst meddeles, at Smørprisen er stegen fra 354.4 Øre pr. kg til 492 Øre pr. kg (hvori det forventede Overskud fra Eksportudvalget er medregnet); men samtidig er jo Driftsudgifterne stegne ganske voldsomt. Udgift til Brændsel (Tørv og Kvas) er f. Eks. stegen fra 351,2 Øre pr. 1000 kg til 651,3 Øre. Udgift til Kørsel af Mælk er stegen meget mere (c. $^3/_8$ Øre pr. kg), end Tallene her viser, idet der her er en Ordning, ifølge hvilken der skaffes et Tilskud til Dækning af Kørselen ved at tage en Del af Overskudet, men forskellig for de forskellige Kørselsruter.

En samlet Oversigt kan faas ved en Betragtning af følgende Tal:

	Smørpris Øre pr. kg	Driftsudgifter Øre pr. 1000 kg	Nettoindtægt Øre pr. kg Sødmælk
1914	212,5	765,0	9,94
1915	280.6	932,6	13,54
1916	306,5	1.536,2	16.36
1917	354.4	1.893,4	19,94
1918	492,0	2,807,3	27,13

Ja! det er Tal, der viser en mærkelig Stigning, som man for 4—5 Aar siden ikke havde tænkt sig mulig. —

Disse Tal kan give Anledning til mange Betragtninger. — Her skal kun bemærkes, at Driftsudgifterne er stegne saa stærkt pr. 1000 kg Mælk, det skyldes jo for en væsentlig Del, at Mælkemængden er gaaet saa stærkt ned, at der bliver forholdsvis kun lidt Mælk at fordele Udgifterne paa. Og at Nettoindtægten pr. kg Sødmælk er stegen forholdsvis mere end Smørprisen skyldes jo, at Skummetmælken er stegen forholdsvis mere i Værdi end Mælkefedtet. — I 1914 og 1915 afregnedes Mælken, som blev sendt hjem til Andelshaverne, til 2 Øre pr. kg, i 1916 til 3 Øre, i 1917 til c. 4,8 Øre og nu i 1918 til 6,2 Ørepr. kg. — Det er de stigende Ostepriser og Manglen paa Oliekager og andet Kraftfoder, der har foranlediget denne Stigning, og umuligt er det ikke, at Stigningen kan fortsættes endnu i indeværende Aar.

Det vestjyske Andelsmælkeri, hvis Regnskab har været meddelt i de foregaaende 17 Aarsberetninger, har i Aar indsendt omstaaende Regnskab for Tiden $^{18}/_{10}$ 1917 — $^{31}/_{10}$ 1918. — Her har Mælkemængden og Mælkeforbruget til 1 kg Smør været:

	Sødmælk	Mælkeforbrug til 1 kg Smør
1914	5.521.054 kg	25,34 kg
1915	5.213.629 -	25,90 -
1916	5.061.646 -	25,33 -
1917	4.472.344 -	25,52 -
1918	3.356.475 -	26,32 -

Fra 1917 til 1918 ses der at være en Nedgang i Mælkemængden af c. 25 pCt. ,og den hele Nedgang i Sammenligning med 1914 er dog næppe 40 pCt. — Her var Mælkemængden altsaa i 1918 godt 60 pCt. af, hvad den var i 1914, og Mælkeribestyreren skriver, at der mangler kun c. 20 pCt. af Køerne, samt at det ringe Udbytte i 1918 skyldes fuldstændig Mangel paa Oliekager og dernæst

UDGIFTER
paa et vestjysk Andelsmælkeri.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 kg Mælk
Kørsel af Mælk	48.277,61	1.438,5
— - Smør og andre Varer	588,10	17,5
Lønninger	7.900.00	235,4
Brændsel	10.021,18	298,6
Dritler og Pergament	7.056,02	210,2
Olie og Fedt	533,04	15,9
Salt, Farve, Løbe, Papir og Rengørings-artikler	3.536,67	106,0
Vedligeholdelse af Bygninger	873,00	26,0
— - Inventar	1.805,83	53,8
Skat, Renter og Afdrag	8.892.25	264,9
Andre Udgiffer	645,98	19,2
Ialt...	90.129.68	2.686,0

INDTÆGTER
paa et vestjysk Andelsmælkeri.

Solgt 124.780 kg Smør (à 481,4 Øre)	600.728 Kr. 16 Ø.
— 3.103.696 — Sk.- og Kærnem. til Andelshaverne	62.073 — 92 -
— Mælk og Fløde	24.180 — 05 -
Andre Indtægter	5.051 — 42 -
Ialt...	692.033 Kr. 55 Ø.

Der er ialt indvejet 3.356.475 kg Sødmælk, som er udbragt i ..... 20.618 Øre pr. kg
Der er udbetalt Andelshaverne for Mælk 571.363 Kr. 64 Øre, altsaa ..... 17.023 — —

Forskel ..... 3.595 Øre pr. kg
Driftsudgift... 2.686 — —
Overskud... 0.909 Øre pr. kg

daarlig Græsning paa Grund af Tørken i Foraaret, og han mener, at saa snart der kan faas rigelig Tilførsel af Oliekager, vil Mælkemængden hurtig stige igen.

Mælkeforbruget til 1 kg Smør ses her at have været stort, større end alle de fire foregaaende Aar, og Bestyreren svarer paa en direkte Forespørgsel i saa Henseende, at Tallet nu i 1918—19 er endnu c. 0,3 højere end for Vinteren 1917—18, og han mener, at saaledes er det ogsaa paa de omliggende Mælkerier.

Der er som sædvanlig i Sommermaanederne lavet en Del Ost til Andelshavernes eget Forbrug, men denne Produktion giver ingen Indtægt for Mælkeriet. Ligesom i tidligere Aar har der ogsaa i 1918 i hele Mælkerikredsen været foretaget en Udhaling af Bremselarver, og hertil er medgaaet 385 Kr. 31 Øre, hvilket Beløb Andelshaverne mener er godt anvendt. — Endvidere meddeler Mælkeribestyreren angaaende den stærke Stigning i Udgiften til Dritler og Pergament fra 156,8 Øre til 210,2 Øre pr. 1000 kg Mælk, at der ved Aarets Slutning var en Beholdning af Drittelmateriale til en Værdi af c. 1500 Kr., og endvidere angiver han, at kun c. 60 pCt. af Smørret er solgt til Grossereren, medens c. 40 pCt. er medgaaet til Hjemmeforbruget.

Ogsaa her er der jo Grund til at fremhæve, at den stærke Nedgang i Mælkemængden er en væsentlig Aarsag til den voldsomme Stigning i Driftsudgifterne pr. 1000 kg Mælk, idet Udgifterne til Kørsel, Brændsel, Lønninger osv. jo ikke kan nedbringes i væsentlig Grad, fordi Mælkemængden aftager, — tværtimod Mælkekuske og Mejerister kræver betydelige Lønningstillæg, og om Brændselet hedder det, at der benyttes Kvas som Hovedbrændsel, men det bliver jo ogsaa dyrere Aar efter Aar, og ikke mindst stiger jo Arbejds- og Transportudgifterne, som Benyttelsen af Kvaset foranlediger.

En Oversigt over Stigningerne i Smørpris, Driftsudgifter og Nettoindtægt af Mælken faas ved Sammenstilling af følgende Tal:

	Smørpris Øre pr. kg	Driftsudgifter Øre pr. 1000 kg	Nettoindtægt Øre pr. kg Sødmælk
1914	211,9	918,0	8,461
1915	265,8	1,139,0	10,430
1916	302,2	1,235,8	12,228
1917	344,4	1,638,2	13,658
1918	481,4	2,686,0	17,932

Og hertil er at bemærke, at Smørprisen for 1918 forventelig kan forhøjes med c. 17½ Øre pr. kg, naar Smøreksport-Udvalgets Overskud kommer til Udbetaling. Og endvidere maa det jo bemærkes, at Nettoindtægten i Øre pr. kg Sødmælk jo her kan synes lille i Sammenligning med de tilsvarende Tal for det foregaaende Mælkeri; men dette skyldes jo væsentligst, at her ikke er nogen Indtægt af Osteproduktion, samt at Mælken her er leveret tilbage i 1914 og 1915 til 1—1,5 Øre pr. kg, i 1916 og 1917 til lidt over 1,5 Øre pr. kg og nu i 1918 til kun 2 Øre pr. kg. — Leveres Skummetmælk og Kjærnemælk hjem langt under den virkelige Værdi, maa Nettoværdien, hvortil Sødmælken udnyttes, selvfølgelig bliver forholdsvis lille.

Det tredie store jyske Andelsmælkeri, der har været omtalt i de sidste 11 Aarsberetninger, har indsendt et Regnskab omfattende Tiden 20. Oktbr. 1917 — 2. Novbr. 1918. — Her har Mælkemængde og Mælkeforbrug i de sidste 5 Aar været:

	Sødmælk	Mælkeforbrug til 1 kg Smør
1914	5,554,116 kg	25,7 kg
1915	4,945,613 -	25,5 -
1916	4,477,782 -	25,3 -
1917	3,839,661 -	25,7 -
1918	2,571,449 -	25,6 -

Mælkemængden ses her i 1918 kun at have været c. 46 pCt. af, hvad den var i 1914. — Allerede i 1915 var der en betydelig Nedgang, som tidligere meddelt, fordi Sommergræsningen og Høsten her var saa daarlig i 1915, at

man saa sig nødsaget til at sælge mange Køer, og baade i 1917 og 1918 har Sommergræsningen atter været daarlig. — Mælkeforbruget til 1 kg Smør har derimod her været ret jævnt gennem alle 5 Aar og i 1918 endog lidt mindre end i 1917.

Osteproduktionen er stadig bleven formindsket. I 1915 blev der solgt 51,500 kg, i 1916 44,300 kg, i 1917 30,400 kg, og nu i 1918 er der solgt 27,000 kg til en Pris af gennemsnitlig 162 Øre pr. kg. — Men Driftsudgifterne er stegne ganske voldsomt, og herom skriver Bestyreren, at det er særlig Mælkekørselen, der bliver dyr med den dalende Mælkemængde og dernæst Brændslet. Man har maattet købe Træ og Kvas langt borte, saa Transporten blev meget kostbar; men man har nu ogsaa en stor Del Træ*) til det kommende Aars Forbrug.

En Oversigt over Smørpriser, Driftsudgifter og Nettoindtægten af Mælken faas ved følgende Sammenstilling:

	Smørpris Øre pr. kg	Driftsudgifter Øre pr. kg Smør	Nettoindtægt Øre pr. kg Sødmælk
1914.....	215,24	24.08	9,00
1915.....	276,90	29.10	11,76
1916.....	308,82	32,84	13,12
1917.....	343,66	48,04	14,40
1918.....	471,55 **)	86,62	20,10

At Driftsudgifterne paa et saadant stort, veldrevet Andelsmælkeri skulde stige til over 43 Øre pr. Pund Smør, vilde jeg indtil 1918 aldrig have tænkt mig muligt. I gamle Dage var det hyppigst 10—12 Øre pr. Pund. Men ganske vist — Smørprisen er jo ogsaa stegen langt over Forventning, saa at Nettoindtægten af Sødmælken dog er bleven god. — For Sammenligning med de andre Mælkerier maa det jo erindres, at Skummetmælk og Kærnemælk de to første Aar blev leveret hjem til kun 1,5 Øre pr. kg, i 1916 til c. 1,8 Øre, i 1917 til c. 2,46 Øre og i 1918 til gennemsnitlig 3,17 Øre pr. kg. Man har altsaa vel i Løbet af

*) Man maa jo haabe, at det ligger tørt i et godt aflaaset Hus.
**) Hvortil kommer forventet Efterbetaling.

de tre sidste Aar Gang efter Gang forhøjet Prisen, men selv sidstnævnte Pris er jo kun en Brøkdel af Værdien til Husholdningsbrug eller til Kalveopdræt.

Og endelig det fynske Andelsmælkeri, der har været omtalt i de sidste syv Aarsberetninger, og hvor man først lavede Kasein og senere har solgt Mælk til en »Osteforpagter«, har indsendt Regnskab for Tiden 28. Septbr. 1917—26. Sept. 1918. — Her har Mælkemængden og Mælkeforbruget til 1 kg Smør i de fem Aar været:

	Sødmælk	Mælkeforbrug til 1 kg Smør
1914	3,226,067 kg	25,17 kg
1915	3,005,643 -	24,78 -
1916	2,843,153 -	23.82 -
1917	2,621.385 -	24,60 -
1918	1,693,849 -	24,84 -

Her ses Nedgangen i Mælkemængden at have været jævn i de 3 første Krigsaar; men i 1918, da Oliekagerne helt mangler, bliver Nedgangen meget større, og Mælkemængden bliver kun c. Halvdelen af, hvad den var i 1914. — I Mælkeforbruget er der nogen Stigning i de to sidste Aar; men i 1918 er Forbruget dog mindre, end det var i 1914.

Her fortsættes den for nogle Aar siden trufne Ordning, at Osteproduktionen er overladt til en Forpagter, der selv maa sørge for Lagerplads i Odense eller andetsteds. Der blev i 1917 betalt gennemsnitlig 15,77 Øre pr. kg Sødmælk og 6,04 Øre pr. kg Skum.- og Kærnemælk, der i 1918 forhøjedes til gennemsnitlig 28,2 Øre pr. kg Sødmælk og 9,33 Øre pr. kg Skum.- og Kærnemælk, samt Valle frit tilbage; men trods denne ret anselige Pris paa Mælken, der alene kom de Andelshavere til Gode, der vilde sælge Mælken til Osteriet, skriver Bestyreren, at Andelshaverne har været ivrige for at faa Mælken hjem, idet de kunde faa 85 pCt. hjem til 2 Øre pr. kg, idet de hævder at have større Udbytte ved at bruge den til Opdræt end ved

at lade den gaa til Osteriet til den nævnte Pris, og Osteriet har kun faaet ialt 203,225 kg Sødmælk og 290,282 kg Skum.- og Kærnemælk, væsentligst fra nogle af de største Andelshavere.

Detailsalget har som sædvanlig givet stort Underskud, da Priserne har været meget for lave, og det var først ved Overgangen til det nye Regnskabsaar, at der blev rettet en Del paa Misforholdet. — Om Driftsudgifterne skriver Bestyreren, at det er særlig Udgiften til Brændsel, der er stegen, nemlig til c. 8 Kr. pr. 1000 kg Sødmælk. Tørven slog ikke til, og der maatte købes Brænde til meget høj Pris, og Bestyreren mener derfor, at det var meget betimeligt, at der i Foraaret blev opstillet Regenerativapparat. —

Smørret er blevet solgt til Detailsalg i Odense, hvorved man tildels har sparet Udgiften til Emballage. — Lønforholdene er blevne ordnede saaledes, at der er indført Lønadskillelse, det vil sige, at Mælkeriet lønner Personalet, og Bestyreren lønnes efter Lønskalaen, men der maatte holdes to Generalforsamlinger for at faa Sagen vedtaget, og Bestyreren skriver, at det, »d e r d r i l l e d e m e s t«, var, at man skulde »dikteres« fra oven, hvad man skulde give Bestyreren i Løn.

Smørprisen har i de 5 Aar været henholdsvis: 212,1 Øre, 263,7 Øre, 306,8 Øre, 341,4 Øre og 477,0 Øre pr. kg.

Og det endelige Resultat er nu i det sidste Regnskabsaar blevet, at Andelshaverne har faaet 1,009,468 kg Skum.- og Kærnemælk hjem til 2 Øre pr. kg, samtidig med at Sødmælken er udbragt i 21,2 Øre pr. kg, medens det tilsvarende Tal for 1917 var 15,77 Øre pr. kg, i 1916 14,59 Øre, i 1915 11,9 Øre og i 1914 9,7 Øre pr. kg.

H o v e d i n d t r y k k e t af disse godt overensstemmende Regnskaber er, at der vel overalt har været Nedgang i Mælkemængden gennem alle Krigsaarene; men at Nedgangen i Mælkemængden i 1918 har været særlig betydelig, nogle Steder endog saa stor, at Mælkemængden i 1918 er bleven mindre end Halvdelen af, hvad den var i

1914. — Priserne paa alle Mælkeprodukter er samtidig stegne, og ikke mindst er Skummetmælken bleven en værdifuld Vare, der er stærkt efterspurgt saavel til Husholdningsbrug som til Ost og til Foder for Opdræt af enhver Slags, men samtidig er Driftsudgifterne stegne voldsomt, og værst er det med Mælketransporten og Udgiften til Brændsel. Tørven er mange Steder dyr og vanskelig at faa i tilstrækkelig Mængde, og Kvaset er nu steget saa meget i Pris, at man mange Steder har maattet købe Brænde i fjærntliggende Skove og tilmed har havt Vanskelighed ved overhovedet at faa det.

De høje Brændselsudgifter har ganske naturlig foranlediget Opstilling af Regenerativapparater, og dernæst maa det ogsaa nævnes, at man enkelte Steder har søgt at modarbejde de store Udgifter, særlig til Mælkekørsel og Brændsel i Forhold til den lille Mælkemængde, ved i Vintertiden at lade Mælkerierne holde stille Søndag, Tirsdag og Torsdag; men en saadan Ordning volder jo Vanskeligheder, saavel hvad Sødmælkens Opbevaring og Friskhed angaar, som ved Flødens Syrning m. m., og bør derfor helst undgaas.

Landbrugsaarets Smørpris er belyst ligesom i tidligere Aarsberetninger ved omstaaende Tabel over de fem sidste Aars maanedlige Gennemsnit. For de to første Aar er saavel Børsudvalgets som Statistikudvalgets Tal opført, men for de tre sidste Aar er opført Gennemsnitstallene af de ugentlige »Afregningstal«.

Om dette Afregningstal maa det erindres, som omtalt i Beretningen for 1915 (se »Tidsskrift for Landøkonomi« 1916 S. 129—32), at det indførtes i Oktober 1915, idet Børsudvalget og Statistikudvalget da traadte sammen for under de daværende abnorme Forhold at fastsætte en ugentlig Pris, paa Grundlag af hvilken Mælkerierne kunde faa Ugens Smør betalt, og samtidig begyndte det da nylig nedsatte »S m ø r e k s p o r t - U d v a l g« hver Uge at be-

Maanedlig Gennemsnit af Københavns Smørnotering.
(Øre pr. Pd.).

	1913—14		1914—15		1915—16	1916—17	1917—18
	Børsudv.	Statistik-udv.	Børsudv.	Statistik udv.	Afregn ngs-tal	Afregoings-tal	Afregnings-tal
November . . .	110.25	110.75	119.00	119.75	167.50	180.80	224.00
December	110.75	112.00	131.60	131.80	151.40	183.00	230.00
Januar	107.60	109.20	132.00	134.50	139.00	182.50	230.00
Februar	104.50	105.50	121.00	124.00	142.25	159.00	230.00
Marts	104.50	106.00	125.50	127.50	146.80	150.20	230.00
April	98.60	99.60	121.20	122.80	140.00	143.75	230.00
Maj	95.75	96.75	126.50	127.75	134.00	150.80	230.00
Juni	97.75	98.50	123.00	124.50	137.40	155.25	230.00
Juli	107.20	108.00	132.60	134.40	143.50	168.50	230.00
August	101.00	102.00	140.75	143.50	160.40	182.00	230.00
September	105.25	105.25	150.80	152.20	171.00	196.25	230.00
Oktober	118.60	119.40	177.75	177.75	174.50	221.50	230.00
Gennemsnit for hele Aaret . .	105.54	106.48	133.52	135.06	150.52	172.27	229.43

stemme, efter hvilket »Forholdstal« Smørret skulde eksporteres til England og imod Syd, hvorhos det blev gjort umuligt saavel for de enkelte Mælkerier som for hidtil ukendte Smørhandlere at eksportere Smør, idet alene de af Ministeriet autoriserede Eksportører kunde eksportere.

Denne Ordning virkede meget godt i 1916, men i Løbet af 1917 forandredes jo Forholdene ved, at den skærpede Undervandsblokade foranledigede stærk Nedgang i Smørproduktionen og mod Aarets Slutning fuldkommen Standsning af Margarineproduktionen. Det blev derfor nødvendigt i Efteraaret 1917 at træffe Foranstaltninger til at forsyne Hjemmemarkedet med Smør og regulere Forbruget, saaledes at der kunde være Mulighed for at faa den tilstedeværende Smørmængde ligelig fordelt til alle Mennesker i Landet.

Efter en midlertidig Ordning i Henhold til Bekendtgørelse af 20. Oktober 1917 traadte 10. Decbr. 1917 den Ordning i Kraft, der fastsattes ved Lov af samme Dag om Be-

folkningens Forsyning med Smør, Flæsk m. v. og som fik Gyldighed indtil 31. Oktober 1918.

I Henhold til denne Lov maa Salg af Smør til Forbrug paa Hjemmemarkedet kun finde Sted mod Afgivelse af »Smørmærker« efter nærmere afgivne Regler... Husholdnings-Smørmærker udstedes dels lydende paa 250 g, dels som Byttemærker med mindre Vægtpaalydende (til Køb af Smørrebrød paa Restaurationer), og disse Kort skal udleveres ved Kommunalbestyrelsernes Foranstaltning. .. Det forbydes Producenter af Mælk at tilbageholde Mælk i større Omfang end fornødent til Anvendelse i Husholdningen eller til Opfodring af Spædekalve og Smaagrise, ligesom Hjemmekærning af Smør er Mælkeproducenterne forbudt. .... Eksport af Smør maa kun foregaa, naar Hjemmemarkedet er saaledes forsynet, at hvert Individ faar 250 g ugentlig, samtidig med at et vist Kvantum fordeles til Bagerier, Restauranter o. lign. .... For det til Husholdningsbrug rationerede Smør skal Grossisten betale 2 Kr. 89 Øre pr. kg, Detailhandleren 2 Kr. 95 Øre og Forbrugeren 3 Kr. 20 Øre, medens Staten garanterer Producenterne 4 Kr. 60 Øre pr. kg for Smørret. — Differencen mellem 2 Kr. 89 Øre pr. kg og 3 Kr. 80 Øre pr. kg betales straks af Statskassen til Smøreksportudvalget, og Differencen mellem 3 Kr. 80 Øre og 4 Kr. 60 Øre pr. kg forskudsvis af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation ved Hjælp af det Overskud, som Salg til Bagere, Restauratører og Eksport indbringer.

Gennemførelsen af de her nævnte Foranstaltninger er overdraget Smøreksport-Udvalget i Forbindelse med Det statistiske Departement. Omkostningerne ved Central-Ledelsen af Ordningen bæres af Statskassen, medens Udgifterne ved de lokale Foranstaltninger afholdes af Kommunerne.

Loven af 10. Decbr. 1917 fastsætter altsaa, at Afregningstallet skal være 230, hvortil som foran nævnt kommer en Efterbetaling, det vil sige en mulig Andel i en forventet høj Eksportpris, der har været angivet til henimod 20 Øre pr. kg Smør, eller 90 Øre pr. 100 kg Mælk, uanset hvad Mælken er anvendt til, og her er altsaa Aarsagen til, at Smørprisen er næsten uforandret Aaret igennem. Den er jo ganske vist højere end i de foregaaende Aar, men den var ingenlunde tilfredsstillende for Producenterne, og sær-

Englands Indførsel af Smør i Cwts.

(1 Cwt. = 50.8 kg.)

Fra	1914	1915	1916	1917	1918
Rusland	616380	1017507	34542	—	—
Sverige	270138	129505	992	—	—
Danmark	1749072	1327100	1134801	622106	40327
Holland.....	183999	44622	36202	75880	9885
Frankrig.....	273819	352090	130049	45707	4770
Forenede Stater.	7844	77130	131618	10534	196593
Argentina	55704	82947	117597	142300	313143
Victoria.....	204716	106024	81032	219401	217284
N. S. Wales	122392	158222	32560	169024	210409
Queensland	106694	107424	26913	128364	122769
New Zealand ...	357920	374898	331162	310925	372572
Kanada	3151	24401	101531	33057	61971
Andre Lande ...	32092	53525	18825	49164	64902
Ialt...	3983921	3855395	2178029	1806516	1614625

lig var Prisen for lille om Vinteren. — For at hindre en yderligere stærk Nedgang i Produktionen, krævedes der derfor Forandringer, og disse indførtes ved den nye Lov, som traadte i Kraft 1. Novbr. 1918*)

Nedgangen i Mælkemængden og Margarineproduktionens Ophør foranledigede, at Hjemmeforbruget tog en større og større Part af hele Smørproduktionen, saaledes at der kun blev forholdsvis lidt tilovers til Eksport, der angives c. 15 Mill. kg**). En Del er gaaet til Sverige og Norge, noget til Tyskland og noget til England, men herom er den danske Statistik endnu tavs. Vi maa nøjes med at henvise til Englands Indførselsstatistik, idet hosstaa-

*) Se Tidsskriftets Nr. 1, S. 40. Red.s Anm.

**) Angivelse af N. Porse, Fællesorganisationens Formand, i Aalborg Amts Landboforenings Ugeblad Nr. 10 for 7. Marts 1919.

ende Tabel giver Tallene for 1918 sammenstillede med de tilsvarende fire foregaaende Aars Tal.

Tabellen viser, at Englands Indførsel af Smør er gaaet ned Aar for Aar. Nedgangen skyldes, at Tilførselen fra Rusland og Sverige er helt ophørt, samt at Mængden fra Danmark, Holland og Frankrig er bleven ret ubetydelig. Samtidig ses, at Indførselen fra Australien og New Zealand er bleven opretholdt, og at Tilførslerne fra Kanada, Forenede Stater og Argentina er stegne meget betydelig. — Tabellen viser, at Danmark i 1918 kun har deltaget i ringe Grad i Englands Forsyning med Smør, men deraf at drage den Slutning, at det engelske Marked er tabt for den danske Smørproduktion, er dog ikke nødvendigt. — Formentlig er det endnu for tidligt at tvivle om, at engelske Købere ogsaa i Fremtiden kan give en for de danske Landmænd fordelagtig Pris for det danske Smør.

Om Smøreksporten kan det endnu meddeles, at i Febr. 1918 stiftedes »De samvirkende danske Andels-Smøreksportforeninger« (Kontor: Horsens) med Bestyrer Justesen, Brørup, som Formand og Direktør Hansen, Horsens, som Sekretær. Sammenslutningens Formaal er ved Samarbejde at virke til Opnaaelse af de bedst mulige Smørpriser, at virke til Forbedring af Smørrets Kvalitet og i det Hele at varetage alle de Forhold, der tjener til Andels-Smøreksportens Fremme. — Alle de bestaaende Smøreksportforeninger sluttede sig til Samvirksomheden.

Og endelig kan det nævnes, at i Septbr. 1918 stiftedes »Østjydsk Smøreksportforening« i Aarhus med Gaardejer N. Porse som Formand og som Direktør Hr. M. Frank, tidligere Leder af Wholesales Aarhus Afdeling. Der meldte sig straks 23 Mælkerier som Medlemmer i den nye Forening. — Ved Slutningen af 1918 omfattede Smøreksportforeningerne ialt 416 Mælkerier, og Omsætningen androg omtrent en Trediedel af Landets Smørproduktion.

Osteproduktionen, der i 1916 og 1917 gjorde betydelige Fremskridt, har i 1918 med den lille Mælkemængde været vanskelig stillet. — Antallet af de osteproducerende Mælkerier steg i de første Krigsaar fra c. 600 til c. 900, og efterhaanden som Indførselen af Ost hørte op og alle Kødvarer steg i Pris, steg ogsaa Ostepriserne, alt imedens Produktionen steg fra 16—17 Mill. kg aarlig til 26 Mill. kg aarlig, hvoriblandt en Del Gouda, Roquefort, Camembert og Emmenthalerost, saaledes at ikke alene blev det hjemlige Marked ret godt forsynet med disse Varer, men der blev ogsaa en Del eksporteret til gode Priser.

Den stærke Nedgang i Mælkemængden i Slutningen af 1917 foranledigede, at Efterspørgslen efter Ost steg, idet man ansaa det for rimeligt, at Osteproduktionen maatte indskrænkes Vinteren igennem. For at sikre Hjemmeforbruget bekendtgjorde Justitsministeriet derfor 5. Novbr. 1917, at Udførsel kun maatte ske gennem de af Ministeriet dertil godkendte Eksportvirksomheder paa visse nærmere foreskrevne Vilkaar, hvilken Bekendtgørelse straks traadte i Kraft. Eksporten blev altsaa ikke helt forbudt, men det gjordes muligt at benytte en vis Mængde værdifuld Ost som Kompensationsvare for haardt tiltrængte udenlandske Varer. — Og endelig den 22. Decbr. 1917 udsendte Landbrugsministeriet et Cirkulære til samtlige Mælkerier, hvori det foreskreves, at der efter 1. Januar 1918 kun maa fremstilles følgende 4 Sorter Ost:

1) Skummetmælksost til en Produktionspris af 1,26—1,36 Kr. pr. kg.
2) 10 pCt. Sødmælksost med et mindste Indhold af 9 pCt. Fedt i Tørstoffet til en Produktionspris af 1 Kr. 60 Øre pr. kg.
3) 20 pCt. Sødmælksost med et mindste Indhold af 15 pCt. Fedt i Tørstoffet til en Produktionspris af 1 Kr. 90 Øre pr. kg.
4) 50 pCt. Sødmælksost med et mindste Indhold af 30 pCt. Fedt i Tørstoffet til en Produktionspris af 2 Kr. 60 Øre pr. kg, dog at Fremstilling af sidstnævnte Ost kun er tilladt i

Henhold til derom indhentet Tilladelse fra det under Landbrugsministeriet hørende Osteeksport-Udvalg.

Det forbydes indtil videre at fremstille al anden Ost (derunder Ostemasse) saavel som Kasein; dog er det tilladt at fremstille og straks bringe i Handelen Myseost, Klosterost, Appetitost og Rygeost, for saavidt disse Ostesorter er fremstillet af Skummetmælk, Kærnemælk eller Valle.

Producenterne af fuldfed Ost som f. Eks. Emmenthaler, Roquefort, Camembert, Gouda o. l. vil efter indhentet Tilladelse fra Landbrugsministeriet kunne fremstille disse Ostesorter i begrænset Omfang og paa nærmere fastsatte Betingelser. ....

Ved forskellige Skrivelser og Bekendtgørelser fra Osteeksport-Udvalget og Indenrigsministeriet fik Mælkerierne fra Tid til anden foreskrevet, hvornaar de forskellige Ost maatte bringes i Handelen, hvorledes Priserne skulde være ved Salg henholdsvis til Eksportør, Grossist, Mellemhandler eller Forbruger osv. — der var en Indgriben i den sædvanlige Handlefrihed af hidtil ukendt Art.

De maanedlige Gennemsnitspriser for de fire tilladte Kvaliteter ses i omstaaende Tabel, og som Eksempel paa, hvorledes de Betingelser var, paa hvilke enkelte Producenter kunde faa Lov til at fortsætte den sædvanlige Produktion, kan det nævnes, at en fuldfed Gouda-Ost paa 11 kg, der den 1. Oktbr. 1918 af Forbrugeren købtes hos Producenten, betaltes med den fastsatte Pris 71,50 Kr., nemlig 6,50 Kr. pr. kg; men Mælkeriet fik kun de 40 Kr., de 31 Kr. maatte afleveres som en Afgift til hele Smørordningens Finanskasse. Og Forklaringen maa vel være den, at Sødmælksost er en Luksusvare, som Forbrugeren skal betale dyrt, men Producenten maa kun faa saa meget af Indtægten, som svarer til, hvad Smørproduktion kunde have givet af den anvendte Sødmælk — og Følgen blev, at nogle af de med Dygtighed og Bekostning oparbejdede Produktioner maatte indskrænkes eller helt indstilles — et meget stort Offer fra Mælkeribrugets Side paa det sociale Alter. —

I mere end en Menneskealder har der været arbejdet

Gennemsnitspriser paa Ost paa Mælkerierne.
(Pris i Øre pr. kg).

1918	50 pCt. Sødmælk	20 pCt. Sødmælk	10 pCt. Sødmælk	Centrifuge-mælk
Januar	—	196,9	162,6	135,9
Februar	—	190,7	160,0	123,8
Marts	260,0	190,1	160,4	129,8
April	260,0	190,0	160,2	130,4
Maj	260,0	190,3	160,2	130,2
Juni	250,5	186,6	167,0	142,7
Juli	240,0	190,3	170,6	151,6
August	240,0	190,0	170,0	150,0
September	240,0	190,0	170,0	150,0
Oktober	240,0	190,0	170,0	150,0
November	280,0	220,0	190,0	170,0
December	280,0	220,0	190,0	170,0

paa Osteproduktionens Udvikling. Langsomt og solidt er der blevet arbejdet fremad af udholdende Foregangsmænd. Krigen bringer en gunstig Konjunktur, der straks udnyttes med Mod og Dygtighed, og saa baandlægges Produktionen for at forhindre, at Produktionen af de mest værdifulde Ost skal give større Fortjeneste end den almindelige Smørproduktion. — Man maa ønske snarest mulig at komme tilbage til frie Omsætningsforhold.

Byernes Forsyning med Mælk har været endnu mere utilfredsstillende i 1918 end i 1917. — Ved Lov af 21. Decbr. 1917 vedrørende Befolkningens Forsyning m. v. og ved Bekendtgørelsen af 22. Decbr. angaaende denne Lov var det bestemt, at det skulde paahvile de af Kommunalbestyrelserne nedsatte Mælkeudvalg at sørge for, at der tilførtes Kommunerne mindst $^2/_5$ l Sødmælk daglig pr. Individ, og at dette Kvantum skulde skaffes eventuelt ved Bistand af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation. Mælkeudvalgene skulde derhos sørge for, at særlig Bør-

nene fik den nødvendige Mælk, mindst 1 l Sødmælk daglig pr. Barn under 3 Aar, og at dernæst Børn paa 3—6 Aar og Syge fortrinsvis skulde komme i Betragtning, forinden det tilbageværende Kvantum Mælk fordeltes mellem de øvrige Indbyggere i Kommunen.

Nogen egentlig Rationering ved Hjælp af Kort er dog ikke bleven almindelig indført, og i mange Byer er det efter Forlydende gaaet nogenlunde taaleligt med at faa Mælk nok; men utilfredsstillende har det været med Kvaliteten. Prisen er vel bleven forhøjet; men da man for at faa nok undlod at være nøjeseende med Kvaliteten (Smag og Holdbarhed), og velbehandlet og mindre godt afkølet Mælk blev ens betalt, saa unddrog mange Producenter sig ganske naturlig Arbejdet og Bekostningen ved Afkølingen m. m., — og meget er det at ønske, at Mælkeproduktionen atter maa blive saa rigelig, at Kontrollen med de hygiejniske Fordringers Fyldestgørelse igen kan skærpes.

De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation har i det forløbne Aar haft overordentlig meget at tage Vare paa og har gjort et stort og godt Arbejde. — Ved Aarsmødet i Aarhus 28. og 29. Juni 1918 blev der gjort Rede for den mangesidige Virksomhed, hvorhos man — saavidt gørligt — drøftede Planerne for det fremtidige Arbejde. Talrige er de Møder og fortrolige Drøftelser, som Forholdene har nødvendiggjort saa at sige Uge efter Uge Aaret igennem, og der har i høj Grad været lagt Beslag paa de ledende Mænds Arbejdskraft.

Idet der her iøvrigt maa henvises til Fællesorganisationens forskellige Publikationer i Aarets Løb, særlig i Andelsbladet, skal her dog nævnes, at det allerede i 1915 drøftede »Mejeribrugets Arbejdsfond«, der ønskedes rejst til »Fremme af danske Mælkeprodukters Afsætning efter Krigen«, i Løbet af 1918 er drevet op til en Størrelse af over 1 Million Kroner. Arbejdet paabegyndtes med, at der først blev nedsat et »Ad-

ministrationsudvalg« for Fondet, som igen har nedsat tre Underudvalg, henholdsvis et Mælkeudvalg, et Smørudvalg og et Osteudvalg, i hvilke Udvalg Medlemmer af Fællesorganisationen har Sæde sammen med tilkaldte Fagmænd paa de forskellige Omraader, og som et Vidnesbyrd om det paagældende Arbejde kan det nævnes, at der er opført en Tilbygning til Ullerslev Andelsmælkeri paa Fyn, hvor der er blevet opstillet en af Silkeborg Maskinfabrik fra Holland indført Maskine til Indtørring af Mælk til Pulver. Samme Sted er der ogsaa bleven opstillet en af Fabrikant *Jonas Nielsen* i Aarhus konstrueret Maskine til Sterilisering, Homogenisering og eventuelt delvis Kondensering af Mælk, idet Fællesorganisationen har taget den Opgave op at gøre Forsøg angaaende »Behandling af Mælk til Eksport« og stille de indvundne Erfaringer til Raadighed for de Mælkerier, der ligger bekvemt for Eksport af Mælk sydpaa.

Endvidere maa det omtales, at Dyrtiden og Arbejdsuroen paa Mælkerierne, der allerede var begyndt at volde Vanskeligheder i 1917, i Begyndelsen af 1918 nødvendiggjorde mange Forhandlinger, der omsider ved Aarsmødet 29. Juni 1918 førte til en Løn-Overenskomst mellem Fællesorganisationen og Dansk Mejeristforening, hvori fastslaas følgende Regler:*)

1) Bolig, Have, Lys, Brændsel og Skummet- og Kærnemælk til Husholdningen ydes frit uden Værdi-Beregning.
2) Ethvert Mælkeri yder Bestyreren en Grundløn af 1500 Kr., hvortil lægges Smør-Værdien og $^{6}/_{1000}$ af den indvejede Sødmælk.
3) Mælkeriet godtgør Bestyrelsen Udgifterne til Medhjælpernes Løn og Kost, idet Kostpengene for hver Medhjælper er 540 Kr. aarlig, og Lønnen til Medhjæl-

*) Se Mælkeritidende 1918 S. 578—80.

perne er som fastslaaet i Overenskomsten*) med Danske Undermejeristers Forbund.

4) For Ostelavning udbetales der endvidere Mælkeribestyrerne 3 Øre for hvert produceret kg Ost, og det bliver da Mælkeribestyrernes Sag at faa Arbejdet udført, men det er en Selvfølge, at for det samlede Folkehold skal Lønningerne være i Overensstemmelse med Overenskomsten med »*D. U. F.*« og det aftalte Forhold mellem Mejerister og Lærlinge o. s. v.

Og endelig maa det ogsaa nævnes, at i Sommeren 1918 er Mejeri-Statistikkontoret blevet flyttet fra Odense til Aarhus, hvilket skyldtes, at man fandt det nødvendigt at faa oprettet et fast Sekretariat for Fællesorganisationen og som Sekretær blev antaget Lederen af Statistikkontoret, Kontorchef *Axelsen Drejer*. Da Fællesorganisationens Formand boer i Nærheden af Aarhus, hvor gode Lokaler kunde faas paa Store Torv, midt i Byen, valgtes denne By til Sekretariatets Hjemsted.

Som en for Dansk Mejeristforening betydelig Begivenhed maa det dernæst nævnes, at i Efteraaret 1918 er Sekretær og Redaktør *Hans Appel* fratraadt begge Stillinger henholdsvis som Sekretær for Dansk Mejeristforening og Redaktør af Mælkeritidende, for at overtage Hvervet som Formand for Landbosparekassen for Fyn. — Det var i 1889, at Landbrugslærer Appel knyttedes til Dansk Mejeristforening, hvor han hurtig kom til at faa stor Indflydelse. Med Dygtighed og Besindighed har han gennem 29 Aar

*) Her menes Overenskomsten mellem Dansk Mejeristforening og Undermejeristernes Forbund, som gaar ud paa følgende:

1. Mejerister med 8 Aars Praksis, og som har bestaaet Afgangsprøven ved en af vore Mejeriskoler, skal have en maanedlig Løn paa 150 Kr. og kan frit vælge, hvor de vil bo og spise.
2. Mejerister med mindst 6 Aars Uddannelse lønnes med 80 Kr. om Maaneden samt Kost og Bolig paa Mejeriet.
3. Mejerister med mindst 4 Aars Uddannelse lønnes med 65 Kr. i Maanedsløn samt Kost og Bolig paa Mejeriet.

forstaaet at løse den vanskelige Opgave, først i Forening med sin gode Ven *Niels Anton Hansen,* senere alene, at redigere Mælkeritidende som Medlemsblad og samtidig som Fagblad. Man maa takke for hans trofaste Arbejde gennem de mange Aar og samtidig ønske ham til Lykke til den nye betydelige Stilling, han har overtaget. — Som Sekretær og Redaktør er han bleven afløst af Mælkeribestyrer *Fr. Schack,* Kragelund ved Løsning.

Til Slutning skal der endnu mindes om, at 1. Aug. døde Professor *V. Storch,* den af det danske Mælkeribrug højt fortjente Videnskabsmand. Han fik en ualmindelig lang Virketid. Hans Nekrolog findes allerede i T. f. L. 1918 S. 401—04. — Som hans Efterfølger er ansat Cand. polyt. *A. C. Andersen.* — Og endelig den 26. Novbr. døde Konsulent *Ole Wennevold.* Født 1868 i Norge kom han 1902 til Danmark som Konsulent for Chr. Hansens tekn.-kem. Laboratorium, hvorefter han i 1905 blev ansat som Dansk Mejeristforenings Ostekonsulent. Han var en praktisk Tekniker, der havde et udmærket Greb paa at omgaas de danske Mejerister, blandt hvilke han udrettede et godt Arbejde og vandt sig mange Venner. — Ære være disse to Mænds Minde.

Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur

vedrørende

Landbrugets Driftsøkonomi og Produktomsætning.

Undersøkning av lanthushållningens i Finland räntabilitet III. Räkenskapsåret 1914—15.

Av *J. E. Sunila.*

(Lantbruksstyrelsens meddelanden No 18.
Lantbruksekonomiska avdelingens publikation No. 8. Helsingfors 1918.)

Nærværende Beretning, der er den 3die i Rækken af de aarlige Publikationer vedrørende Undersøgelser over Landbrugets Rentabilitet i Finland, er publiceret allerede i 1917, men den svenske Udgave af Beretningen forelaa først i Slutningen af 1918.

Beretningen omfatter 94 Regnskaber, der er fremskaffet paa den Maade, at de daglige Optegnelser er udførte af Landmændene selv i særlige Regnskabsbøger, som ved Aarets Slutning indsendes til Landbrugsstyrelsens Kontor, hvor Aarsopgørelse og Bearbejdning finder Sted.*)

Af de 94 regnskabsførende Landbrug har Halvdelen afgivet Materiale ogsaa de to foregaaende Aar, medens 22 Landbrug deltager i Undersøgelserne første Gang, og 25 afgiver Materiale for anden Gang. Antallet af Regnskaber i de to foregaaende Aar var 122 i 1912/13 og 85 i 1913/14.

De 94 Ejendomme fordeler sig i 1914 som de foregaaende to Aar paa 8 Len og 16 Husholdningsselskaber, og efter den anvendte Zoneinddeling af Landet falder 47 Ejendomme i den sydlige Zone, 33 i den midterste Zone og kun 14 i den nordlige Zone. Hvad Besiddelsesforhold angaar er de 90 Brug Ejendomsbrug og kun 4 Forpagtning. Efter Størrelse inddeles Ejendommene i 5 Grupper, og Fordelingen paa disse 5 Grupper har i de første tre Aar været saaledes:

*) Med Hensyn til de nærmere Forhold ved Virksomhedens Organisation og Ledelse henvises til nærværende Tidsskrift, Aargang 1916, S. 209—215, hvor det første Aars Beretning er omtalt.

Tab. 1. Ejendommenes Gruppering efter Størrelse.

	1912—13	1913—14	1914—15
Gruppe I Under 10 ha reduc. Areal	12	9	13
— II 10—25 - do. —	51	37	40
— III 25—50 - do. —	39	27	28
— IV 50—100 - do. —	17	11	10
— V Over 1000 - do. —	3	1	3
Tilsammen...	122	85	94

Antallet af Landbrug indenfor de enkelte Grupper er saaledes meget forskelligt, og navnlig er de store Landbrug svagt repræsenterede, hvorfor Gennemsnitstal fra denne Gruppe har mindre Værdi.

Af Redegørelsen for Kapitalforholdene fremgaar det, at Skov og Skovbrug spiller en meget væsentlig Rolle ved de allerfleste Ejendomme. Af den samlede Aktivkapital udgjorde Skovens Andel 43 pCt. og den egentlige Landbrugskapital kun 46 pCt. Resten fordeler sig paa Forpagtning, Husholdning og Privat. Den samlede Landbrugskapital udgør gennemsnitlig 1134,11 finske Mark pr. ha dyrket Jord*) og fordeler sig procentvis saaledes paa de forskellige Kapitaldele.

Tab. 2. Kapitalforholdene i 1914—15.

	Størrelsesgruppe:				
	I	II	III	IV	V
Forraad	0.93	1.03	1.99	1.53	1.63
Dødt Inventar	8.61	8.28	7.77	7.94	7.69
Levende do.	12.73	12.53	11.87	11.48	12.16
Haveplantning	1.09	0.23	0.28	0.20	0.06
Bygninger	40.46	41.91	41.39	34.45	36.18
Grundforbedringer	0.47	0.25	0.14	0.30	—
Jord	35.71	35.77	36.56	44.10	42.88
	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

*) En finsk Mark under alm. Forhold = 72 danske Øre.

Paafaldende er den relativt høje Bygningskapital, som skyldes de ublide Klimaforhold i Finland, og den høje Grundkapital som Helhed, idet denne udgør fra 75—80 pCt. af den samlede Kapital, medens den for Ejendomme af lignende Størrelse herhjemme kun andrager 60—70 pCt. Iøvrigt varierer Tallene paafaldende lidt fra Gruppe til Gruppe, og der er heller ikke nogen væsentlig Stigning i Løbet af de 3 Regnskabsaar. Sammenlignet med danske Forhold er det meget kapitalekstensive Brug.

Trods Skovens store Andel i Bedriftens samlede Aktivkapital viser dog Oversigten over den kontante Pengeomsætning, at Landbruget spiller den overvejende Rolle indenfor de fleste Ejendomme, idet gennemsnitlig ca. 74 pCt. af de kontante Indtægter stammer herfra. Skoven har størst Betydning i de middelstore Brug, medens Bierhverv af anden Art selvfølgelig betyder mest i de smaa Brug. Indenfor det egentlige Landbrug stammer største Parten af de kontante Indtægter fra Mælkeproduktionen nemlig gennemsnitlig 62.94 pCt., varierende fra 48.76 pCt. i Smaabrugene til 83.57 pCt. i de store Brug. Som Helhed stammer ca. 80 pCt. af de kontante Indtægter fra Husdyrbruget og kun ca. 17 pCt. fra Planteavlen; men der har i de forløbne 3 Aar været en Forskydning i Retning af større direkte Salg af Planteavlsprodukter. Størst Rolle synes Salget af Planteavlsprodukter at spille i Landbrug med 50—100 ha, og naar der ikke er en fortsat Stigning i den følgende Gruppe, maa dette antages at skyldes tilfældige Aarsager, der jo let kan komme til at gøre sig stærkt gældende, naar Antallet er saa lille.

Af de kontante Udgifter kommer Arbejderlønninger højst med ca. 43 pCt. af samtlige Udgifter; derefter følger Udgiften til Kraftfoder med ca. 25 pCt.; for begge Posters Vedkommende har der været en procentvis Stigning gennem de tre Aar.

Hvad Rentabilitetsforholdene angaar, da viser Tallene for det egentlige Landbrugs Vedkommende ingen væsentlig Variation gennem de tre Aar. Der er ganske vist en mindre Stigning i Nettoudbyttet, men da samtidig Landbrugskapitalen er forøget i omtrent samme Forhold, bliver Forrentningsprocenten paa det nærmeste uforandret. I Tab. 3 er nærmere gjort Rede for Driftsresultat indenfor de forskellige Grupper af Landbrug i 1914/15 og for samtlige Brug i de to foregaaende Aar.

Det er som Helhed lave Tal, naar man sammenligner dem

Tab. 3. Driftsresultat 1914—15, 1913—14 og 1912—13.

	Mk. pr. ha dyrket Jord:				
	Brutto-udbytte	Drifts-omkost-ninger	Netto-udbytte	Land-brugs-kapital	Forrentnings-procent
Gruppe I	541.75	460.01	81.74	1739.44	4.70
— II	300.71	242.00	58.71	1213.55	4.84
— III	271.60	221.42	50.18	1204.18	4.17
— IV	192.04	149.00	43.04	889.26	4.84
— V	273.59	231.16	42.43	1144.43	3.71
Middel 1914—15	266.92	216.67	50.25	1134.61	4.43
— 1913—14	252.72	200.93	51.79	1110.63	4.66
— 1912—13	233.41	188.47	44.94	1081.86	4.16
Middel 1912-13—1914-15	248.86	200.46	48.40	1105.02	4.38

med danske Forhold, og Rentabiliteten har ogsaa været ringere end for de paagældende Aar herhjemme.

I Beretningen er indgaaende gjort Rede for Bruttoudbyttets og Driftsomkostningernes Fordeling. Af Bruttoudbyttet stammer ca. 50 pCt. fra Kvægholdet, mest i de store Brug (ca. 60 pCt.) og mindst i de smaa (ca. 40 pCt.). Af Driftsomkostningerne udgør Arbejdsudgifterne ca. 50 pCt., mest i de smaa Brug (ca. 54 pCt.) mindst i de store Brug, (ca. 44 pCt.). Selvfølgelig fordeler Arbejdsudgifterne sig forskelligt indenfor de forskellige Størrelsesklasser af Landbrug. I Smaabrugene udgør den lejede Arbejdskraft som Middel for alle tre Aar kun ca. 30 pCt., i de store Landbrug ca. 90 pCt. af samtlige Arbejdsudgifter og gennemsnitlig for alle Brug ca. 64 pCt.

Udgiften pr. Arbejdsdag er meget varierende i de 3 Aar og udgør i Gennemsnit 2.63 Mk. pr. reduceret Mandsdag. Forbruget af Arbejdsdage er ca. 38 Mandsdage pr. ha dyrket Jord og af Hestedage ca. 13. Selvfølgelig er Forbruget størst i de smaa Brug.

Til Belysning af forskellige Forholds Indflydelse paa Driftsresultatet er der foretaget en Gruppering af Ejendommene efter Bruttoudbyttets Størrelse, efter Landbrugets samlede Intensitetsgrad, efter Kvægbesætningens Bruttoudbytte og Renabilitet, efter Mælkens Anvendelse og Kvægtypen, efter Pengeomsætningens Størrelse etc.

Størst Interesse har Belysningen af Bruttoudbyttets Indflydelse, idet Tallene fra alle tre Aar viser, at den Gruppe Landbrug, som har det største Bruttoudbytte, ogsaa giver det største Nettoudbytte og den højeste Forrentningsprocent. Lægges derimod den samlede Intensitetsgrad til Grund for Inddelingen, herunder forstaaet saavel Kapital- som Arbejdsintensitet, saa stiger Rentabiliteten kun til en vis Grænse, idet de middelintensive Brug gennemgaaende har givet det bedste Resultat.

Tages alene Hensyn til Kreaturholdets Størrelse, viser det sig, at Forskellen ikke er stor, men der er dog til at begynde med en tydelig Afvigelse i Rentabiliteten til Gunst for de kreaturrige Brug; dette Forhold har imidlertid forandret sig, idet baade 1913 og 1914 viser det bedste Resultat for Landbrug med middelstort Kreaturhold.

Til Slutning skal blot nævnes, at der i særskilte Afsnit af Beretningen gøres Rede for Udbyttet saavel af den samlede Bedrift som af Skoven, samt for Størrelsen og Fordelingen af det private Forbrug og for Husholdningen.

Som Resultat af Husholdningsregnskabet kan anføres, at den gennemsnitlige Udgift pr. Kostdag i 1914/15 har været 0.96 Mk., hvoraf 66.8 pCt. falder paa hjemmeproducerede Varer, 17.6 pCt. paa indkøbte Varer og 15.6 pCt. paa Arbejdsudgifter. Det er lave Tal og nogen synderlig Stigning i de tre Aar har der ikke været; men det maa i denne Forbindelse, som ved Bedømmelsen af Materialet som Helhed, erindres, at vi med dette Regnskabsaar endnu befinder os ved Krigens Begyndelse, og at dens Indflydelse endnu kun i ringe Grad har gjort sig gældende.

O. H. Larsen.

Boganmeldelse.

Erhard Frederiksen: **Vejledning i Frøavl af Køkkenhavens, Rodfrugt- og Græsmarkens Kulturplanter.** II Udgave. (Miloske Boghandels Forlag, 1919).

Som en af de første, der indsaa, at det vilde have Betydning for de mange Begyndere i Frøavlen, at have en samlet, trykt Fremstilling af Frøavlens Grundsætninger og Fremgangsmaader, udsendte ovennævnte Bogs Forfatter i 1917 »Kortfattet Vejledning i Frøavl«. Denne Bog, der var trykt som Manuskript, nærmest for Forfatterens egne Frøavlere, blev imidlertid meget hurtig udsolgt, idet der viste sig stærk Trang til en saadan Vejledning, og Forfatteren har derfor nu allerede udsendt ovennævnte 2den Udgave.

Bogen, der er paa ca. 250 Sider, er inddelt i 3 Afsnit. I Indledningen behandles Frøavlens Udstrækning og Betydning samt vore Betingelser for at kunne konkurrere med vor Frøvare saavel paa Indlandets som paa Udlandets Marked. Forfatteren er Optimist, han ser lyst paa den danske Frøavls Muligheder, og selv om dette lyse Syn vanskeligt helt kan begrundes, maa det fremhæves, at han er inde paa de rigtige Veje for at forøge vor Konkurrencedygtighed, nemlig gennem en bedre Organisation af vor Frøavl og ved Forbedring af vore Metoder, hvorved Produktionen bliver billigere og sikrere.

I den almindelige Del behandles Frøavlens almindelige Grundsætninger m. H. t. Jordbund, Gødskning, Sædskifte, Udsæd, Krydsning, Saaning, Pleje, Høst o. s. v. Dette Afsnit indeholder en rig Samling af Oplysninger, som det har Betydning for enhver Frøavler at kende Desuden skal særlig fremhæves en fyldig Omtale med udmærkede Illustrationer af de forskellige Redskaber og Apparater, der med Fordel kan bruges ved Frøavlen.

I den specielle Del behandles de forskellige Dyrkningsmaader for de enkelte Plantearter, og herunder er der Grund

til at fremhæve den fyldige Behandling af de forskellige nye Metoder, der særlig har Betydning ved at gøre Produktionen sikrere og billigere. Bogen er i denne Henseende *up to date*.

Om Bogen som Helhed kan siges, at den indeholder en overordentlig Mængde gode Oplysninger. Forfatteren er en kyndig Fører. — Der er en Del udmærkede Tabeller og Tavler, saavel i Teksten som bag i Bogen, og der er mange gode Illustrationer.

Med Hensyn til Stoffets Behandling og Ordning, er der gjort store Anstrengelser for at faa saa mange Oplysninger som muligt med paa mindst mulig Plads. Bogen er derved bleven meget indholdsrig i Forhold til sin Størrelse, men den derved nødvendiggjorte stærke Skematisering og Rubricering har ikke gjort Bogen lettere at bruge. Den meget sammentrængte Stofbehandling og de talrige Henvisninger vil vist gøre det vanskeligt for mangen praktisk Frøavler at drage fuld Nytte af de mange Oplysninger.

Med Hensyn til Enkelthederne er Bogen heller ikke uden Fejl. Et Par ret grove Fejltagelser skal nævnes.

Under Omtalen af Krydsningernes Blomsterfarve hos gulkødet Kaalroe og Turnips (Side 41) siges, at Krydsningerne har orangegul Blomst, medens den normale Blomsterfarve er citrongul. Samme Side er anbragt en Farvetavle for at illustrere disse to Farvenuancer. — Desværre er saa vel Teksten som Tavlen forkert. Forholdet er lige det omvendte.

I den ellers udmærkede Krydsningstavle bag i Bogen er flere af Kaalsorterne forbundne med Agerkaal med røde Linier, hvilket skal angive, at der er særlig stor Krydsningsfare tilstede mellem de forbundne Arter. Dette er ogsaa ganske forkert. Krydsningsfaren mellem Kaalsorterne og Agerkaal er praktisk talt uden Betydning, saafremt den overhovedet eksisterer.

Saadanne Fejltagelser er beklagelige, da de ganske forvirrer Begreberne paa dette ret vigtige Omraade.

H. N. Frandsen.

Udkomne Bøger.

Landbrugets Ordbog. Haandbog for den praktiske Landmand. Den gamle Udgave paa 6 Bind af »Landbrugets Ordbog« har været udsolgt i flere Aar. Der foreligger nu en ny Udgave i ét Bind, i hvilket Hovedvægten er lagt paa at gøre Bogen til en praktisk anvendelig Raadgiver i Bedriften. Dette har medført, at saa godt som alt, der ikke har direkte praktisk Betydning for Landmanden, er udeladt i denne Udgave. Selvfølgelig savner man mangt og meget af den første store Udgaves Stof — saaledes t. Eks. de af Redaktør *Anton Bing* udarbejdede i høj Grad læseværdige Skildringer af Landbrugets fortjente Mænd —, men selvfølgelig har Redaktionen saare ofte maattet resignere med Hensyn til, hvad den kunde ønske at medtage, naar Stofmængden skulde sammentrænges i ét Bind. Dette er en statelig Bog paa 1069 dobbeltspaltede Sider, og det er en Rigdom af udmærkede Oplysninger, Værket bringer. Hovedredaktøren er Forstander *Madsen-Mygdal*, iøvrigt bestaar Redaktionen af Forstander *Brink Lassen*, Statskonsulenterne *Fr.* og *K. Hansen*, Professor *C. O. Jensen*, Direktør *Anders Nielsen*, Professor *Kølpin Ravn* og Forpagter *Sonne*. Medarbejdernes Tal er 75 (G. B. N. F. København.).

Svinestambog. VIII. Svin af Yorkshireracen, Orner og Søer. Forfattet af Statskonsulent *Peter Aug. Mørkeberg* og udgivet af De samv. danske Landboforeningers Forretningsudvalg. 367 Sider. (Odense).

Kreaturholdet og Anvendelsen af Landbrugsarealet den 15. Juli 1918. Udgivet af Det statistiske Departement. 122 Sider. (Statistiske Meddelelser. 4. Række. 57. Binds 3. Hefte). (G. B. N. F. København.).

Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1918. Udgivet af Det statistiske Departement. 14 Sider. (Statistiske Meddelelser. 4. R. 57. Binds 8. Hefte). (G. B. N. F. København.).

Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Aarsskrift 1919. Redigeret af *Raphael Meyer*. 316 Sider. (Aug. Bangs Bogh. København.).

Den unge Landmand. Tidsskrift for dansk Landbrugs Ungdom. Udgivet af Forstander *S. C. Tuxen* og Konsulent *M. Helm*, Svendborg. Foraarsnummer. — Tidsskriftet vil udkomme med et Foraars-, et Sommer-, et Efteraars- og et Vinterhefte, hvert paa 48 Sider og rigt paa Billeder. Indholdet af det første Hefte lover godt, og der er jo ingen Tvivl om, at under de to kyndige og dygtige Udgivere vil Tidsskriftet bringe nyttig Oplysning og sund Underholdning for unge Landmænd. Abonnement (3 Kr. aarlig) tegnes kun hos Konsulent *Helm*.

Planteavlen paa Bornholm 1918. Beretning fra Bornholms landøkonomiske Forening og De samv. bornholmske Husmandsforeninger. Ved *Ejnar Knudsen*. 35 Sider. (Bornholm).

Beretning om Foreningen af jyske Landboforeningers 44. Delegeretmøde i Aarhus den 4. og 5. Oktober 1918. Samlede af Foreningens Sekretær. 212 Sider. (Aarhus).

Af De samvirkende danske Landboforeningers Stambøger er følgende udkomne: **Stambog over 1) Hingste af jysk Race, XXV, og 2) over Hopper af jysk Race, XVII,** udarbejdet af Statskonsulent *J. Jensen*, samt **Stambog over Tyre af jysk Race, XXVI,** udarbejdet af Statskonsulent *Axel Appel* og Konsulent *Lars Frederiksen*.

Jyllands Ko Stambog. Køer af rød dansk Race. Bind I, Nr. 1—80. Udgivet af Foreningen af jyske Landboforeningers Husdyrudvalg ved Konsulent *N. Bonde*.

Mindre Meddelelser.

† **Gaardejer Hans Andersen,** Højetoftegaard, afgik ved Døden den 5. Marts, 69 Aar gammel. Han var en af Frederiksborg Amts kendte Landmænd, der beklædte en Række Tillidshverv. Han var saaledes Formand for Frederiksborg Amts Landboforening og repræsenterede fra 1914 Amtet i Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad. *Hans Andersen* var særlig en interesseret Hesteven, iøvrig en brav og elskværdig Mand, der altid var villig til at tage sin Del af Arbejdet, det han røgtede godt.

Storbritanniens og Irlands Indførsel af Landbrugsprodukter i Aarene 1916, 1917 og 1918. Den sædvanlige aarlige Beretning om Bretlands Indførsel af Levnedsmidler, der ikke har været udgivet under Krigen, er nu udsendt paany og bringer Oplysninger om Indførselen i de 3 sidste Aar. Nedenstaaende Tal giver Oplysning om, hvorledes det stiller sig med Indførselen fra Danmark af Smør, Flæsk og Æg, altsaa for de 3 Landbrugsprodukters Vedkommende, der før Verdenskrigens Udbrud var vore vigtigste Udførselsartikler til Bretland. Til Sammenligning anføres Tallene for 1913, det sidste Aar før Verdenskrigen.

I Følge den engelske Statistik var Indførselen fra Danmark og fra samtlige Lande følgende:

	1913	1916	1917	1918
Smør	cwts.	cwts.	cwts.	cwts.
Danmark	1.706.759	1.134.801	622.160	40.327
Den samlede Indførsel	4.139.022	2.175.415	1.806.516	1.614.625
Bacon				
Danmark	2.334.945	1.641.613	1.123.155	21.491
Den samlede Indførsel	4.857.890	7.435.955	6.567.574	10.477.948
Æg	St. Hundred.	St. Hundr.	St. Hundr.	St. Hundr.
Danmark	4.264.943	1.392.111	1.654.900	1.170.535
Den samlede Indførsel	21.579.950	6.606.377	4.922.502	2.656.415

Vore madnyttige Planter.

Foredrag i Det. kgl. danske Landhusholdningsselskab Onsdagen den 19. Februar 1919 af Fru *Birgitte Berg Nielsen.*

Korn og Kartofler er vore vigtigste Plantefødemidler. Man regner 1 Td. Rug og 1 Td. Kartofler aarlig for hver Person; det vil svare til ca. $1^1/_2$ Td. aarlig for en voksen Mand. Desuden skal vi have Byg til Gryn og Mel, Hvede til fint Hvedemel og helst lidt Havre- og Boghvedegryn. Det har afgørende Betydning for vort Folks Sundhed og Arbejdsevne, at vi har godt Brød; men vort Brød er langtfra godt, og under Krigen er der spist meget Brød, som har været særlig slet.

For mindre bemidlede Familier i By og paa Land udgør Brødkornet ca. Halvdelen af Kostens Næringsindhold; for Fattigfolk kan Brødkornet blive ca. $^2/_3$, hvorimod det i velstillede Gaardmandshjem kun udgør ca. $^1/_3$ af Fødens Næringsindhold. Naar Brødkornet i saa høj Grad giver Grundlaget for vor Folkeernæring, indser vi Betydningen af, at vi kan avle godt Brødkorn, og at det som Korn, Mel og Gryn kan holde sig frisk og ufordærvet Aaret rundt. Vor Avl af Brødkorn er vist i det hele god; derimod er Opbevaringen i mange Tilfælde daarlig; henimod Høstaarets Slutning faar vi ofte Brød, der smager af oret Mel.

Vi bør have en Kornnotering, som ved en Kvalitetsbedømmelse præmierer det særlig gode, v e l b e v a r e d e og næringsrige Korn, som skal anvendes til Brødkorn, og det Mel og Gryn, som forhandles til Menneskeføde. Prisen paa Brødkorn bør rette sig efter Kvaliteten og vi maa be-

tale højere Priser for Brødkorn end for Foderkorn, ellers faar vi ikke det bedste frem til Menneskeføde. For at Kvalitetsbedømmelsen kan blive praktisk paalidelig, maa Kornkontrollen have Forsøgsmølle og Forsøgsbageri, at Kornets Bageevne kan prøves; og der maa i Forbindelse hermed være et kemisk og et fysiologisk Laboratorium til Undersøgelse af Korn, Mel, Dejg og Brød. Der maa være Opbevaringsrum af forskellig Art for Brødet, saa det kan klargøres, hvorledes Brødet bedst opbevares, og hvilke Bagemetoder, der giver det mest holdbare Brød.

Dette er ikke nye Tanker inden for Det kongelige danske Landhusholdningsselskab. Jeg henviser til Landbohøjskolens 11te Beretning 1888 og 23. Beretning 1891, samt til en Artikel af August Thomsen i Tidsskrift for Fysik og Kemi 1894 og endelig til Beretningen om de sidste Bageforsøg med Rug af dansk Avl; jeg tror forøvrigt, det vilde have Betydning, om Bageforsøg med dansk Rug ikke blot blev udført i større Bagerier, men at der ogsaa blev udført Bageforsøg omkring i Hjemmene Vi har endnu en Del Husmødre, der bager Rugbrød, og der er Grund til at tro, at de gamle Metoder for Hjemmebagning netop egner sig til at fremstille Rugbrød af dansk Rug I min Ungdom bagte vi kun Rugbrød en Gang om Maaneden, og det holdt sig frisk og velsmagende; det blev hverken tørt eller muggent. Vi lagde Dejgen med kogende Vand og lod den hæve ca. 36 Timer. Af 1 Td. sammalet groft Rugmel temsede vi 2 Skp. fra til Sigtebrød. Kliddet fra Sigtemelet kom i Rugbrødet. Jeg har rejst en Del og studeret Hjemmebagning, og jeg synes, at mange Husmødre bager bedre Brød end det, vi faar fra Bagerierne; der vilde sikkert vindes noget ved, om disse dygtige Husmødres Bagemetoder blev prøvede ved vel gennemførte Forsøg. Det er godt, at vi har haft Undersøgelser af Brødkorn og Forsøgsbagning, naar der har været særlig Anledning til det; men nu maa Tiden vist være inde til, at vi faar en konstant Kontrol, der arbejder Aaret rundt. Brødkorn, Mel og Gryn bør forhandles under Kontrol paa samme Maade som Foder-

stoffer. Der er ingen Mening i, at Rugsigtemel skal være saa fyldt med »Dødmel«, at det ikke kan bages til Sigtebrød uden at blandes med Hvedemel; der er ingen Mening i, at Byggryn skal være saa snavsede, at man maa staa $^1/_2$ Time for at skylle og pille $^1/_2$ kg Gryn, før man kan bruge dem; der er heller ingen Mening i, at Byggryn skal indeholde saa meget Træstof, at Grøden bliver graabrun i Stedet for hvid. Mange har under Krigen vænnet sig til at spise Grød som Morgenmaaltid, og det er en god Vane; saadan et varmt Blødfoder er et sundt Maaltid at begynde Dagen med; men denne gode Vane vil ikke vare ved, naar der igen bliver Brød, Smør eller Margarine nok at faa, dersom der ikke kan skaffes os Byggryn, der giver en køn hvid og velsmagende Grød.

Lad os faa Analyse for, hvor meget Træstof, der er i Byggrynene, og hvormeget Æggehvidestof, der er i Rugsigtemelet; og lad os slippe for Rugsigtemel, der er saa fintmalet, at dets Bageevne væsentlig forringes derved. Lad os ogsaa faa en mikroskopisk Undersøgelse af Rugsigtemel som Kontrol med, at det kun indeholder Mel af Rug. En saadan Kontrol med Brødkorn maa blive en Statssag; mon den ikke kunde ordnes paa lignende Maade som Statens Frøkontrol og Kontrol med Foderblandinger. Maaske bliver det nødvendigt, at vi faar en ny Lov om Statskontrol med Forhandling af Fødevarer for at skaffe paalidelig Kontrol med Handel med Brødkorn og Produkter deraf. Den som sælger fordærvede eller forfalskede Fødevarer, bør fortabe sin Ret til at handle med Fødevarer. Den, der ved Forhandling af Fødevarer udgiver en Vare for noget andet eller bedre end den er, bør straffes for falsk Varebetegnelse og bør have sit Navn og Straffen for sin Forseelse offentliggjort til Skræk og Advarsel for mulige ligesindede Profitjægere. Vort Folks Sundhed og Arbejdsevne beror i saa væsentlig Grad paa, at vi faar godt Brød, at der er Grund til at gøre noget alvorligt for at skaffe os sundt og næringsrigt Brød.

Næst Korn er Kartofler vort vigtigste Plantefødemid-

del. Kartoffelavlen gaar vistnok fremad i Retning af, at der stadig avles flere Centner pr. Td. Land; men Kartoflerne bliver stadig af ringere Kvalitet. Det er umuligt for os Husmødre i Byerne at faa gode Kartofler at købe; det er rent tilfældigt, hvad vi faar, og daarligt er det alt sammen. Vi betaler for Tiden 20 Øre pr. kg Kartofler; det er 20 Kr. pr. Td., det er en høj Pris for daarlige Kartofler. Jeg tror, det vil kunne betale sig for Landboerne at lægge sig efter at dyrke gode Spisekartofler af forskellig Slags og saa selv opbevare Kartoflerne og bringe dem i Handelen efterhaanden, som der bliver Brug for dem. Kartoflerne skal ikke blot nøje sorteres, før de kules ned, saa der ingen daarlige kommer iblandt; men de skal ogsaa sorteres efter Størrelse, saa det bliver en nogenlunde ensartet Vare, der kommer i Handelen som Spisekartoffel. Og saa skal Kartoffelavlerne lave en Kontrol- og Salgsforening, der bringer dem i direkte Handelsforbindelse med Husmødrene i Byerne. Ligesom vi har lurmærket Smør og stemplede Andelsæg, saa maa vi ogsaa kunne faa garanteret gode Kartofler. Vi har ikke megen Plads i en Bylejlighed; men de fleste af os vil dog kunne modtage 1 eller $^1/_2$ Td. Kartofler ad Gangen, saa det vil næppe blive vanskeligt at faa ordnet Leveringen af Kartofler direkte fra Kartoffelavlerne til Forbrugerne i Byerne. Bliver der holdt Kontrol med Leveringen, saa ingen mindre gode Kartofler bliver udbudt, saa vil der kunne opnaas saa høje Priser, at den Jord, der dyrkes med Kartofler, vil give Landboerne et stort økonomisk Udbytte. Der kan vel ogsaa findes en Form for kontrolleret Detailhandel med Andelskartofler, saa der ogsaa kan sælges til de Husmødre, som kun kan købe ind fra Dag til Dag.

Der kan ikke siges noget bestemt om en Families Forbrug af Gulerødder og andre Grøntsager, for det er saa ulige, hvad de forskellige Familier bruger; men paa Grund af de høje Kødpriser vil Forbruget af Gulerødder og andre Plantefødemidler blive stærkt stigende, dersom vi blot kan faa gode Varer til en rimelig Pris. Vi giver i disse Dage

20—30 Øre for 1 kg Gulerødder, 20—30 Øre for 1 kg Hvidkaal, 60—80 Øre for 1 kg Pastinak, 90 Øre—1 Kr. for 1 kg Persillerødder, ca. 1 Kr. for 1 kg Selleri, ca. 1 Kr. for 1 kg Porre, 1 Kr. 50 Øre for 1 kg Rosenkaal. Finere Grøntsager betales med rene Luksuspriser. Persille koster f. Eks. 10—12 Kr. pr. kg. Madæbler koster 1 Kr. 50—2 Kr. og Spiseæbler 2 Kr. 50 Øre—3 Kr. pr. kg. Tager vi Hensyn til disse Plantefødemidlers Næringsindhold, da er de langt dyrere end Flæsk, Smør og Mælk; og i en Husholdning, hvor der skal spares, købes som Regel ikke andre Grøntsager end Kartofler, Gulerødder og Kaal; men det er trist for Husmødrene i Byerne, at de ikke har Raad til at købe Grøntsager, som giver sund og velsmagende Mad, og som kan gøre et Maaltid festligt, saa man uden større Afsavn kan nøjes med smaa Portioner Kød.

Paa Landet burde Folk dyrke saa mange og saa forskelligartede Grøntsager, at de kunde spise varme friskkogte Grøntsager en Gang hver Dag. Varm Grød om Morgenen og varme Grøntsager til Frokost eller Aften vilde give en sundere Kost end alle de mange Rugbrødsmellemmader, Folk med haardt Arbejde nu almindeligvis spiser; man kunde vist med Held erstatte ca. $^1/_3$ af Rugbrødet med Grøntsager. Velhavende Folk spiser rørt Smør eller fede Sauser til Grøntsager; men i den daglige Husholdning spiser man i Middelstandshjem Smørrebrød med eller uden Paalæg til Grøntsagerne. Fattige Folk spiser Grøntsagerne stuvede i en Meljævning uden Smør og med bart Rugbrød til. Byfolk med egen Have eller Kolonihave har i de senere Aar med stor Interesse dyrket Grøntsager; de har vundet et godt økonomisk Udbytte af deres Havearbejde og har vænnet sig til at være glade ved at spise Grøntsager; men de mange Byhusmødre, som ikke har Havejord, kan kun undtagelsesvis købe Grøntsager, saa længe Priserne er saa vanvittig høje, som de er for Tiden.

Naar Landboerne og Gartnerne, særlig dem, der bor i Nærheden af større Byer, tænker over, hvad vi betaler for Plantefødemidler, der helst skulde høre til vor daglige Kost,

saa vil de forstaa, at det vil kunne betale sig for dem at arbejde for rationel Dyrkning og kontrolleret Handel med vore madnyttige Planter. Det store praktisk økonomiske Spørgsmaal bliver at finde en Form for Fordeling, saa Varerne kan gaa lige fra den, der dyrker dem, til os, som skal spise dem, saa vi undgaar den meningsløse Fordyring af Varen ved, at den gaar gennem de mange Mellemhandleres Hænder. Grønne Blommer kostede sidste Efteraar 2 Kr. pr. kg her i København samtidig med, at Opkøberne betalte 12 Øre pr. kg for dem paa Lolland; der er jo ikke Mening skabt i den Slags Handelsforhold. Dersom Landmænd og Gartnere kom til at forhandle med Byhusmødrene, saa maatte vi vel kunne finde en Form for Handel med Grøntsager og Frugt, der ikke lod hele Fortjenesten gaa i Mellemhandlernes Lommer.

For at fremskaffe rigelig Forsyning af Frugt og Grøntsager til Husholdningsbrug burde de unge Kvinder paa Landet lære Havebrug til Husbehov. Nogle kan lære det ved som Døtre, Tjenestepiger eller Elever at hjælpe til med Arbejdet i Hjem paa Landet, hvor der er en god Frugt- og Køkkenhave og en Husmoder, som forstaar at passe Haven, hengemme dens Produkter til Vinterbrug og tilberede Produkterne til velsmagende Mad i Husholdningen. Den, der vil drive Havebrug ikke blot til egen Husholdning, men som tillige vil sælge en Del af Havens Produkter, kan give sig i Lære paa et dertil egnet Gartneri i $1^1/_2$ Aar — fra Maj det ene Aar til November det følgende Aar —; hun faar derved Sommerarbejdet 2 Gange, Foraars- og Efteraars og Vinterarbejdet 1 Gang igennem og vil nok derved kunne lære saa meget, at Udbyttet af det, hun sælger fra sin Have, kan dække Udgifterne til Havens Drift, give hende en rimelig Løn for hendes Havearbejde og desuden give hende alt, hvad hun kan bruge af Frugt og Grøntsager i sin egen Husholdning.

Foruden saadant Havebrug knyttet til Hjemmene og med Hjemmets Forsyning som Hovedsag, vil Køkkenhavedyrkning kunne blive et selvstændigt Erhverv for Kvinder

enten ved, at de dyrker en Køkkenhave paa et Sted, hvor Produkterne let kan sælges, eller ved, at de uddanner sig til Konsulenter i Havebrug eller maaske begge Dele i Forening; men i begge disse Tilfælde maa Kvinderne have en grundig fagmæssig Uddannelse, baade praktisk og teoretisk. Arbejdet i fri Luft er sundt; og Dyrkning af vore madnyttige Planter kan give Levebrød for mange Kvinder.

Foredraget, der her er gengivet i meget forkortet Skikkelse, blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Professor *Orla-Jensen* udtalte, at naar han tog Ordet, var det først for at bringe Fru Birgitte Berg Nielsen en Tak for det interessante Foredrag, men dernæst var der enkelte Ting, som Taleren ikke var enig med Fruen i, og dette gjaldt særlig Angrebene paa Levnedsmiddelindustrien. Det blev sagt, at det hjemmebryggede Øl var bedre end det Øl, der faas fra Bryggerierne, men dette var dog næppe rigtigt, thi det hjemmebryggede Øl var næsten altid surt, fordi det havde Tilbøjelighed til at gaa i uren, sur Gæring. Og med Hensyn til Bagerierne, saa var der i Vinter, trods de vanskelige Forhold, mange Steder produceret udmærket Brød. I det hele fremgik det af Fruens Foredrag, at hun i nogen Grad gik ud fra, at Fabrikanterne udelukkende anlagde deres Virksomhed paa at tjene saameget som muligt, men i Virkeligheden er Forholdet jo dog det, at der saavel fra Bryggeriernes som Bageriernes Side er gjort et stort Arbejde for at fremskaffe et saa godt og fuldkomment Produkt som muligt. — Med Hensyn til Erfaringerne fra gamle Dage, da er det sikkert nok, at mange af disse Erfaringer ogsaa i vor Tid kan være af betydelig praktisk Interesse, og det var i og for sig ikke saa mærkeligt, at den gamle Metode med Deigtruget kunde føre til et godt Resultat, thi ved Behandlingen med kogende Vand minder Fremgangsmaaden noget om den Metode, der nu benyttes ved Fremstilling af Modergær. Ved Anvendelse af kogende Vand opnaas det, at alle andre Bakteriearter holdes nede, saaledes at der fremkommer en ren Mælkesyregæring; at der skal hengaa forholdsvis lang Tid forklares derved, at Bakterierne jo først skal have Tid til at udvikle sig. I den nyere Tid er man jo flere Steder kommen ind paa at tilsætte sur Mælk til Hvedebrødsdejgen, hvorved denne bliver bedre, og det er muligt, at Tilsætning af Mælk til Rugbrød ogsaa vil bidrage til at forbedre Rugbrødets Beskaffenhed; derimod var Taleren ikke saa sikker paa, at Sigtemel med kun 6 pCt. Æggehvide var forfalsket, thi det lave Æggehvideindhold

kunde meget godt skyldes en for stærk Afskalning. Jo stærkere Afskalning, desto mindre vil Æggehvideindholdet nemlig være. Taleren fandt, at det vilde være vanskeligt at iværksætte en virkelig effektiv Kontrol med Næringsmidlerne; i hvert Fald vil det ikke være muligt at bedømme Kvaliteten alene gennem Udseendet. En af Grundene til, at Rugbrødet ofte har været af daarlig Kvalitet er, at det har været nødvendigt at tilsætte Klid, idet Klidene fremmer Bakteriernes Udvikling.

Redaktør *C. Mariboe* havde med særlig Interesse lyttet til Fruens Udtalelser om Dyrkning af Havesager til Dækning af Forbruget i de større Byer. Man havde jo imidlertid flere Gange forsøgt at faa Forsyningen med Hensyn til Havesager ind i et bedre Spor, men det var vanskeligt at finde en tilfredsstillende Løsning. Det er dog næppe Produktionsvanskeligheder, der gør sig gældende, thi omkring de større Byer og ikke mindst omkring København, er der Gartnere og Havedyrkere nok. Det vanskeligste Spørgsmaal er Fordelingen, og det der her i første Linje volder Vanskelighed er det ringe Køb, idet de allerfleste jo kun køber saa at sige fra Haanden og i Munden; men naar Havesagerne skal omsættes 2 à 3 Gange og forhandles til Forbrugerne i Smaasalg fra en Butik, maa det nødvendigvis blive dyrt. Det samme Forhold gjorde sig gældende for Frugtens Vedkommende. Kunde der imidlertid anvises en farbar Vej, hvorved Fordelingsspørgsmaalet naaede til en praktisk Ordning, vilde meget være vundet. Med Hensyn til Iværksættelsen af særlige Havebrugsforsøg, da er Forholdet jo det, at saadanne Forsøg allerede er sat i Gang paa vore 3 Havebrugsforsøgsstationer, men det gaar her som ved alle Forsøg, at der hengaar flere Aar, før virkelig sikre Resultater kan opnaas.

Fru *Magdalene Lauridsen* troede, at det var en Fejl, naar man havde ansporet til Eksport af Havesager. Vi maa stræbe efter Avl til eget Forbrug, og der var ingen Tvivl om, at Havedyrkning, rigtig grebet an, kunde faa stor økonomisk Betydning for Kvinderne.

Husmand *R. Jensen-Vandman* vilde gerne bringe Indlederen en Tak, fordi hun havde fremdraget Spørgsmaalet om Havedyrkningens Betydning. Fruen havde den særlige Grund dertil, at hun ansaa Dyrkningen af Havesager som særlig egnet for Kvinder, og dette var sikkert ogsaa rigtigt, men ogsaa af Sundhedshensyn vilde det sikkert have stor Betydning, om Dyrkningen af Havesager blev mere almindelig, og Grøntsagerne kom til at give et større Tilskud til den daglige Kost, end Tilfældet er. Taleren kunde slutte sig til Fruens Udtalelser om Hjem-

mebagning og Hjemmebrygning; vi er desværre kommen bort derfra næsten overalt, og som Forholdene har udviklet sig, er det vel heller næppe økonomisk fordelagtigt mere.

Forstander *S. C. A. Tuxen* ønskede at understrege Fruens Bemærkninger om Brødkornets Betydning for de forskellige Befolkningslag. Man kan sige, at medens for de velhavende Klasser Brødet mere har Karakter af Fyldefoder, saa er det for Arbejderen et Hovedfoder; det bliver derfor for den store almindelige Befolkning et overordentlig vigtigt Spørgsmaal, der her er draget frem. Forhaabentlig havde Fruen dog været noget for streng i sine Udtalelser med Hensyn til Næringsmidlernes Kvalitet, i hvert Fald havde Taleren i de sidste Par Aar her i København været glad ved Brødet, og Kartoflerne kan dog anvendes. Naar Fruen anførte, at Landbrugsorganisationerne burde tage Sagen op for Kvinderne, saa var der nogen Grund til at henvise til, hvorledes Landmændene havde baaret sig ad. Saafremt det virkelig er en Sag, der ligger Kvinderne paa Hjerte, bør de ikke skyde Landbrugsorganisationerne frem for sig, men selv søge at løse Opgaven.

Fru *Birgitte Berg Nielsen* omtalte nærmere forskellige Metoder, som anvendtes ved Hjemmebrygning af Øl i Jylland, og anførte, at naar man anvendte den rigtige Fremgangsmaade, blev det hjemmebryggede Øl ikke surt. En Husmoder, der forstaar sit Kram, vilde let kunne undgaa at faa surt Øl. Taleren paaviste derefter, hvorledes Æggehvideindholdet i almindeligt Hvedemel kunde variere betydeligt, og Kvælstofindholdet i Brødkorn kunde ogsaa fremvise ret betydellge Forskelligheder. Ogsaa i Kartofler kan Indholdet variere meget. Det var derfor et ganske naturligt Krav, at der blev oprettet Kontrol med Handelen med Næringsmidler, saaledes at Husmødrene kunde være nogenlunde sikre paa, at de fik en vis Mængde Næringsstoffer for deres Penge. Der var hos mange Mennesker en vis Tilbøjelighed til kun at have et Skuldertræk tilovers for Skik og Brug i gamle Dage, men mange af de Metoder, der blev anvendt, var grundet paa mangeaarige Erfaringer, og mange af dem vilde det ogsaa for Nutidens Husmødre have sin Betydning at kende. Der har i længere Tid været Forstaaelse af den kulturhistoriske Betydning, det har, at de gamle Folkeminder indsamles og bevares, men ogsaa de gamle Husmødres Erfaringer i Køkken og Bryggers bør indsamles, saaledes at de kan komme Husmødrene til Nytte. — Som et Eksempel paa hvorledes gamle Erfaringer kunde dukke op som noget Nyt, nævnede Taleren, at det i et fransk militært Skrift under Krigen blev meddelt, at Tilblanding af lidt Alun i Melet gav Brød af langt bedre Beskaffenhed,

men i Talerens Barndom blev netop Tilblanding af Alun benyttet. Det blev af Forstander Tuxen gjort gældende, at Kvinderne selv burde tage Sagen op, men Husmødrene ude paa Landet har ikke Tid og alene vil de heller ikke kunne magte det. Det vilde være en naturlig Sag for Landbrugsorganisationerne at tage op, og Taleren haabede, at Det kgl. danske Landhusholdningsselskab ogsaa vilde give denne Sag, som saa mange andre, sin betydningsfulde Støtte. Vilde Landbrugsorganisationerne ikke, maatte Kvinderne jo imidlertid vente til de selv blev i Stand til at føre Sagen frem. Spørgsmaalet om Havesagernes Fordeling tillagde Taleren stor Betydning og vilde gerne være med til en Forhandling om, hvorledes dette Forhold bedst kunde ordnes.

Professor *Orla-Jensen* bemærkede angaaende Anvendelsen af Alun, at dette jo er et bekendt Melforbedringsmiddel, men desværre har det vist sig, at det er uheldigt for Organismen, og det er derfor nu bleven forbudt at anvende det.

Landbolovgivning i Stændertiden.

Foredrag af Forstander *S. C. A. Tuxen* ved Mødet i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 12. Marts 1919.

Ved »Stændertiden« menes den Tid, da der i Aarene 1835—1848 skiftevis hvert andet Aar holdtes Forsamlinger i Roskilde og Viborg af de danske raadgivende Provinsial-Stænder.

I Betragtning af denne Tid staar vi ved den danske Parlamentarismes Vugge, og allerede derved vil de tretten Aar utvivlsomt stedse blive anset som et meget vigtigt Afsnit af vort Folks Historie; men de bliver det ikke mindre ved Karakteren af de skete Forhandlinger og de Resultater, hvortil disse førte. Deraf skal dog her i en kort Oversigt kun dvæles ved dem, der i særlig Grad berører vort Landbrug.

Indkaldelsen af de raadgivende Provinsial-Stænder blev allerede bebudet ved en kongelig Meddelelse af 28. Maj 1831. Det nævnes heri, at Kongen har besluttet sig til noget saadant, for derved at »erholde den tilforladeligste Kundskab om alt, hvad der kan fremme hans kære og trofaste Folks Tarv« og »for at bidrage til Alménaandens Oplivelse«. — Men inden der træffes nærmere Bestemmelse, vil han lade nogle oplyste Mænd sammenkalde, for at tage Sagen under Overvejelse. Det skete saa ved Reskript af 23. Marts 1832, der atter førte til den endelige Forordning om Provinsialstænderne af 15. Maj 1834. — De skulde herefter indkaldes hvert andet Aar til Forhandling og endelig Betænkning over Sa-

ger, som blev dem forelagte, og der skulde i Kongeriget være to særskilte Forsamlinger, èn i Viborg for Nørrejylland og èn i Roskilde for Østifterne samt Island og Færøer (Island fik dog senere sin særlige Forsamling i Altinget).

Valgretten til disse Forsamlinger hvilede paa Ejendomsbesiddelse, hvortil foruden det fuldkommen frie Eje ogsaa regnedes Lehns- og Stamhusbesiddelse samt Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte. Ogsaa andre Arvefæstere og Livfæstere regnedes med; men med særlige Krav til Fæstets Størrelse. Desuden krævedes Fuldmyndighed, fyldt 25 Aars Alder og Uberygtethed. — Til Valgbarhed udfordredes tildels større Jordbesiddelse, at man bekendte sig til den kristne Religion, i fem Aar havde opholdt sig i Kongens europæiske Lande og havde naaet 30 Aar Alderen.

Uden her at dvæle ved de nærmere Bestemmelser, skal kun nævnes, at Forsamlingen i Roskilde derefter kom til at bestaa af 12 Medlemmer fra København, 11 fra de øvrige Købstæder, 17 fra de komplette Sædegaarde og 20 fra den øvrige Landejendomsbesiddelse, hvortil saa kom som særlig af Kongen udnævnte: 2 Gejstlige, 1 Universitetsprofessor og 4 Grundejere. — Forsamlingen i Viborg var sammensat paa tilsvarende Maade, kun at der her var 14 Deputerede fra Købstæderne, 12 fra Sædegaardsejere og 22 fra de øvrige Landejendomsbesiddere.

Træder vi med disse Forudsætninger i Tanken ind i den Roskilde Stænderforsamling efter dens Aabning den 3. Oktober 1835, vil vi ikke være ganske uforberedte paa dens Karakter.

Som Hans Majestæt Kongens særlige Repræsentant, kaldet kgl. Commissarius, møder vi Dr. juris Conferensraad *Anders Sandø Ørsted,* der viste sig at være en lige saa formfuldendt som lovkyndig Vejleder for de Deputerede i de tildels vanskelige Sager, der forelagdes dem til Behandling. Som Foreningens Præsident ser vi Universitetsprofessor *Joachim Fr. Schow,* og i de store Land-

ejendomsbesidderes Klasse er det jo tildels de samme Navne, der møder os, som dem, der har haft Klang i det offentlige Liv op imod vor egen Tid. Derimod er Bøndernes Antal ret begrænset. Blandt de 20, valgte af de almindelige Jorbrugeres Klasse, indskrænker de sig vistnok til 9, idet seks betegnes som Sognefogder, èn som Selvejergaardmand, èn som Møller og endelig èn som Fæstegaardmand, og deres Optræden er forholdsvis tilbageholdende; men de har dog enkelte særlig virksomme Talsmænd, saaledes i Roskilde Kammerraad *Drewsen* fra Strandmøllen og i Viborg Gaardejer *Ole Kirk.*

I det Hele taget maatte det kaldes en for Ejendomsbesiddelsen meget repræsentativ Forsamling, der var stærkt opfyldt af det den paahvilende Ansvar. I Formen afveg Forhandlingerne vel nok en Del fra Nutidens lovgivende Forsamlingers; men det skortede ikke paa Grundighed i Sagernes Behandling, som det ofte lønner sig at fordybe sig i, og hvis vi møder med Forventning om her at faa et Indtryk af, hvad der ude i Befolkningen den Gang følte som Tryk, hvorfra den skulde lettes, bliver vi ikke skuffede.

Det er ikke Kravet om store Landboreformer, der møder os; de var jo allerede for ikke saa længe siden med Alvor førte frem og havde fundet deres Løsning i Lovgivningsform. Men det spores rigtignok paa forskellig Maade, at der endnu knap var forløbet et halvt Aarhundrede, siden de store Landboreformer, og at alt hvad der ved dem var tilsigtet ingenlunde endnu var naaet til fuld Gennemførelse i Dagliglivet. Herom vidner i høj Grad de af Stænderne førte Forhandlinger, hvoraf en Del Eksempler skal fremdrages efter »Stændertidendes« Referater.

De Sager, der behandles, fremkom som Propositioner (Forslag), dels kongelige, dels private, og de sidstnævnte falder atter i tre Grupper, nemlig 1) saadanne, der blev gjort til Genstand for Behandling i en Kommité (Udvalg) og førte til en indsendt Petition (An-

dragende). 2) andre, i Anledning af hvilke, der vel nedsattes en Commité, men som ikke førte til nogen Petition og endelig 3) nogle, der hverken foranledigede nogen Commité eller Petition.

Det er jo navnlig i de private Forslag og deres Behandling, at vi skal finde Bidrag til et Tidsbillede og særlig af, hvad der da følte som Hæmsko paa Landbrugets Udvikling. Jeg skal dog vogte mig for her at tegne Billedet mørkere end det virkelig var, hvad man ellers kunde fristes til af disse Forhandlinger. Det var jo ikke de Stænder-Deputeredes Sag at synge Lovsange; men tværtimod fortrinsvis at opsøge, fremdrage og om muligt medvirke til at afhjælpe Samfundets Brøst, og i Iveren herfor kunde det vel hænde, at de understregede Manglerne for stærkt.

Tiden synes i visse Henseender ikke saa fjern i hvert Fald for os ældre; det var jo vore Bedsteforældres Tid; men dog for vor hele Økonomi saa fjern, at f. Eks. England endnu den Gang de fleste Aar kunde brødføde sig selv.

Betegnende synes det mig forøvrigt, at en af de første Sager af landøkonomisk Natur, som forelagdes Forsamlingerne, var O p h æ v e l s e af en da allerede 60aarig Bestemmelse. Det gjaldt rigtignok I s l a n d; men synes mig saa talende med Hensyn til Forskellen paa det gamle Styre og det, der nu skulde indføres, at jeg ønsker at drage den frem. — Island var da, som det endnu er det, væsentlig et Græsbrugets Land, og det at sætte Gærder nærmest Gaardene og at jævne Tuer paa det vedvarende Græs var en Sag af Betydning, hvad man da ogsaa havde Øje for herhjemme. Den 13. Maj 1776 udstedtes derfor en Forordning, som paabyder, dels at hver Mand aarlig s k a l sætte et vist Maal Gærder og jævne Tuerne paa et bestemt Areal, dels skal b e l ø n n e s med Penge for hver Favn Gærde og hver Kvadratfavn jævnede Tuer, han præsterer der ud over; dog at dette kun skal gælde Bondestanden og »de Præster, der har de aller ringeste Kald«.

— Det foreslaas nu Stænderne, at man ophæver denne Forordning; de nedsætter en Commité til Overvejelse, og denne kommer til det Resultat, at Anordningen i de forløbne 60 Aar intet har virket for det tilsigtede Øjemed, at hverken Præmiesystem eller Pligtarbejde har vist sig hensigtssvarende, og at Præmierne let kunde være blevet en meget byrdefuld Sag for den kongelige Kasse, især da Tuerne var tilbøjelige til at danne sig igen paa den Jord, der èn Gang var befriet for dem. Men, tilføjes der, der er Tegn til, at disse Arbejder efterhaanden vil komme i Gang af sig selv. Der er saaledes dannet saakaldte økonomiske Fond ved private Sammenskud og der paatænkes Oprettelse af et økonomisk Selskab, som ventes ogsaa at ville tage sig af denne Sag, og man ender med at tilraade en Støtte til dette Selskab og at ophæve den gamle Forordning.

Det ligger nær her at drage en Parallel med den første Bevilling af landøkonomisk Art, der skete efter den fri Forfatning her hjemme i 1852; det gjaldt da Hesteavlens Fremme og var ved Siden af forøget Støtte til Land- og Stamstutteri, der begge snart ophævedes, Hjælp til Landboforeningernes Selvarbejde paa dette Omraade. Det private Samvirke støttedes og Statssamvirket ophævedes her, ligesom i nævnte Tilfælde for Islands Vedkommende.

Men Provinsial-Stænderne havde jo fuldt op af andre Opgaver end den at ophæve mislykkede Forordninger for Island, og det kommer meget tydeligt frem allerede i de først afholdte Møder. Vi faar hurtigt Svar paa Spørgsmaal om, hvilke Byrder, der paa den Tid maatte anses som de mest trykkende for en almindelig dansk Jordbruger.

Der var Mangler ved Markfreden, det voksende Krav om alskens Frikørsler, saa vel som den unødige Omstændelighed ved andre Byrder, saa vel overfor Samfundet i Almindelighed som Fæsterens overfor sin Husbond, og der var mangehaande Hindringer for tilfredsstillende Udvikling af Handel og Omsætning.

Meget af dette fik Stænderne Lejlighed til at forbedre, og der blev endda Tid til ogsaa at føre noget nyt frem som Landkommunalvæsenets Ordning og af mere landbrugsteknisk Art: Forbedring af Vandafledningsog Vandbenyttelsesforholdene.

Ved en Forordning af 1817 om forhøjede Optagelsespenge for løsslupne Kreaturer paa fremmed Grund havde man haabet at skabe den siden Udskiftning stedse vigtigere Markfred; men man synes snarere at have naaet det modsatte. Det siges undertiden at være blevet en ligefrem Næringsvej at optage Kreaturer, ja, det er ikke uden Eksempel at en Mand ligefrem har opkøbt et Stykke Jord heldig beliggende alene med det Øjemed at optage fremmede Kreaturer. Sagen drøftes udførligt og man slutter med at udtale som en almindelig Erfaring, at Markfreden er forringet i Stedet for at øges; men Loven var ogsaa kommet paa en Tid, da baade Afgrøder og Kreaturer var fem Gange saa dyre som i 1835. Man anbefaler derfor Nedsættelse af Optagelsespenge og en Begrænsning af det Beløb, der tilkommer Optageren, og det fører til en Plakat herom af 14. Juni 1837.

Mindre Enighed var der om, hvorledes man skulde undgaa den Ufred og de Ødelæggelser af Afgrøderne, som skyldtes Vildtet. Der kom lidet lystelige Skildringer frem herom ved Drøftelse af en Revision af den gældende Jagtlovgivning. Man levede endnu i den Henseende paa en Forordning af 1732, der atter var Ændring »formedelst nuværende Tiders Beskaffenhed« af en tilsvarende fra 1688. »Da var Jagten de Riges og Fornemmes største Tidsfordriv«, hedder det, »og gik langt over den Fornøjelse at se vel dyrkede og vel fredede Agre hos Bønderne«. Og endnu er der en Deputeret, der taler om Jagtretten som en Ejendomsret, hvori der ikke maa indgribes og at der intet var, som en Nations Repræsentanter

burde forsvare som den. Forslagsstilleren mener dog, at just hans Forslag gik ud paa at beskytte Ejendomsretten, nemlig til Jordens Afgrøder mod Privilegier, der var i Strid med Tidens Aand; men han faar at vide, at Jagtretten er ældre end Fæsternes Ejendomsret til Sæden. — Man havde vanskelig ved at blive enig om bestemte Forslag, og selv det Punkt, der forbød at Klapperne under Jagten maatte tilføjes Overlast med Hug og Slag vedtoges kun med 38 Stemmer mod 27. — Men Forordningen af 20. Maj 1840 betød dog en væsentlig Mildning af Bestemmelserne i den tidligere Lovgivning paa dette Omraade.

Som en af de tungeste Byrder for det ufri Hartkorn betegnes de saakaldte F r i r e j s e r. De bestod i Tilsigelse paa Omgang af Bønderne til Kørsel med næsten alt, siges der, som nævnes kan »fra Rangspersoner til Betlere og Tyve, ja til Koste og Kosteskafter. En Del er vel Sognekørsel, som ikke kan afskaffes, men Resten er Hoveri, og hvad der er det værste et ubestemt Hoveri, der er i uafbrudt Tiltagen. Jenner opdager Kokopperne og Bonden kører derefter ej blot med Doktoren, der vaccinerer, men og med Mødrene og de vaccinerede Børn; Congreve opfandt Brandraketten og Bonden maatte afsted med Reqvisiter til Raketkorpset; den militære Højskole stiftes og den findes allerede paa Listen over Frirejser«, hedder det, og at det næppe er overdrevet, viser en Opgivelse fra Hirschholm Distrikt, hvor Frirejserne steg fra 1072 Mil i 1830, til 1450, 1506, 1545 og 1995 i de følgende Aar til 1834. Drewsen har udregnet, at Bønderne under denne Form i Københavns Amt i de tre Aar 1832—34 havde kørt i Frirejser saa langt som ti Gange Jorden rundt ved Ækvator. I samme Tid var der i Ringkøbing Amt kørt 31,426 Mil; overalt lyder det »Bonde spænd for« fra alle de mange, der har Fripas. Som Eksempel paa Kørslernes Natur anføres, at en Bonde fra midt paa Amager maa køre til Vintappergaarden ved Lyngby efter to itubrudne Hjulbøre, for at bringe dem til Damhuset og derfra at

køre hjem. I et andet Tilfælde rider en Bonde Stafet med et Brev med 3 Segl paa, men som indvendig kun havde de Ord: »Idag aldeles intet at melde«. At et sligt Spild af Bondens Tid og Hestekraft maatte vække Harme er jo ikke vanskeligt at forstaa, og det forbedres kendeligt ved Forordning om Fribefordringsvæsenet i Danmark af 26. Juni 1844. Men det var ikke enestaaende.

Et beslægtet Misbrug skete der f. Eks. ved Oppebørsel af Fourage til Landmilitair-Etaten. Dette var en Foderafgift, som for hver Tønde Hartkorn androg: 1 Skæppe Havre, 1 Lispund (8 kg) Hø og 1 Lispund Halm, saa at den, der ikke boede i Nærheden af Leveringsstedet og kun havde 1 Td. H., maatte købe Fouragen til hvilkensomhelst Pris for at undgaa Transporten. Og selv for Gaardmænd, der gennemsnitlig siges at have fire Mil at køre, var det en ganske urimelig Bekostning foruden Omkostninger til Drikkepenge o. a., naar han vil undgaa særlige Genvordigheder. I Betænkning fra den nedsatte Commité hedder det saaledes bl. a., at Bonden ved Aflevering er udsat for megen Vilkaarlighed og Spild af Tid og Penge. Man affordrer ham ikke sjældent rigeligere Maal og Vægt end han er pligtig at svare, nøder ham til at betale Drikkepenge for tidligt at blive ekspederet og for ikke at udsætte sig for at Fouragen kasseres. Man forlanger, at han skal betale for at faa den bragt paa Loftet og deslige. Mange ønsker derfor at købe sig fri, men der forlanges da ofte 1 Rdlr. pr. Tønde Havre over den almindelige Landepris.

Blandt de Sager, der aller tidligst føres frem fra flere Sider er Brandforsikrings-Spørgsmaalet. Man klager over dets Bekostelighed og over det Misforhold, der hyppig gør sig gældende mellem Assurancesum og Bygningsværdi, saa at det altfor ofte bliver en Fordel i Stedet for en Ulykke, naar en Mand hjemsøges af Ildsvaade. Dermed staar det vel ogsaa i Forbindelse,

mener man, at det brænder lige saa meget eller mere i Maanederne April, Maj og Juni end i Aarets andre ni Maaneder, skønt der da hverken er Ild i Kakkelovne eller Lys i Stald og Lo —, men Husene er tomme og Kvæget paa Græs. Der gives derhos en meget drastisk Skildring af Forholdene ved Bekæmpelse af Ildebrand paa Landet. — Det ene som det andet turde dog maaske endnu den Dag i Dag være uhyggelig langt fra det Fuldkomne og Forskellen mellem Datiden og vor Tid maales bedre paa andre Omraader.

Dette gælder vel især, naar Talen bliver om Forholdet mellem Jorddrot og Fæster og indenfor dette særlig om Hoveriets Afløsning. — Allerede under de store Landboreformer var, som bekendt det ødelæggende ubestemte Hoveri blevet afløst af bestemte Overenskomster mellem Godsejer og Fæster, og Forordning af 9. December 1799 forbød, at det nogensinde atter maatte blive ubestemt — ubegrænset kunde det vel kaldes. — Men Ønskerne gik allerede den Gang langt videre til Hoveriets fuldstændige Afløsning. Det ønskedes opnaaet ad frivillig Vej, ved frie »Foreninger«, som det udtrykkes, om nødvendigt hjulpet af dertil nedsatte Kommissioner. Men der var i Virkeligheden ikke sket nogen nævneværdig Forandring i den siden forløbne Menneskealder; alene paa Sjælland fandtes der endnu 1834 ikke mindre end 26.000 Tønder Hartkorn hoveripligtig Jord, og det ligefrem strømmer ind med Andragender til Stænderforsamlingerne om deres Medvirkning til Afløsningens Fremme.

Men Hoveriet var jo kun èn Side af Fæsteforholdet, der ogsaa i andre Henseender endnu fandtes saa mangelfuldt, at der allerede i et af de første Møder i Roskilde fremlagdes en kongelig Proposition bygget paa en Kommissionsbetænkning om Retsforholdet mellem Jorddrotter og Fæstere i Danmark.

Dette Retsforhold hvilede senest paa Forordning af 8. Juni 1787; men dennes Bestemmelser havde i Praksis

vist sig saa mangelfulde, at der efterhaanden var blevet en stigende Uoverensstemmelse mellem Forordningens Bydende og de virkelige Forhold. En Kommission var derfor bleven nedsat og dens Forslag til Ændringer forelagdes nu Stænderne, der gjorde den til Genstand for vidtgaaende Forhandlinger. Ejendommeligt for Fæsteforholdet var jo Ejerens Pligt til at bortfæste Gaardene endog paa Livstid og Fæsterens Pligt til at yde, dels en Indfæstning ved Overtagelsen, dels aarlige Afgifter, Tiende, Hoveri og Landgilde, oftest som Naturalarbejder. At faa de sidst nævnte Ydelser afløste af bestemte Pengeafgifter ansaas almindeligt at være af den største Vigtighed baade teknisk, økonomisk og socialt og af lige Interesse for Godsejer og Fæster. Men fra Ejerens Synspunkt var der ved Afløsningen den Ulæmpe, at Pengeydelsen var langt usikrere end Naturalafgiften; der blev meget let Restancer, og for disses Inddrivelse kunde der ønskes forøget Sikkerhed, medens det paa den anden Side gjaldt om at værge Fæsteren mod vilkaarlig Behandling og navnlig mod for let at komme i den Stilling, at han saa sit Fæste forbrudt, som det kaldtes. Herom drejede Forhandlingerne sig hovedsagelig og de vanskeliggjordes i væsentlig Grad derved, at et Flertal i Virkeligheden helst saa hele dette »mærkelige« Forhold, som det hedder, ganske ophævet og afløst af Selveje eller Arvefæste. Man var derfor paa Forhaand imod Bestemmelser, der ved at være Forbedringer, i Virkeligheden gjorde Fæste mere stabilt.

Resultatet blev, at der samtidig, den 9. Marts 1838 udkom to Forordninger angaaende Hoveriet og det almindelige Retsforhold. I den ene, vedrørende Hoveriet, udtaler Kongen sig i Overensstemmelse med Provinialstænderne atter stærkt til Gunst for en Afløsning mod passende Vederlag og ved mindelig Overenskomst og udvider Retten for Godsejerne til efter Afløsningen at inddrage et vist Areal Bondejord under Hovedgaarden. I den anden stræber han at afhjælpe den herskende Usikkerhed, ved saadanne nøjere Bestemmelser, at, medens

paa den ene Side den Fæster, der ikke ganske er uden Evne eller uden Vilje til at opfylde sine Forpligtelser, betrygges i sin Fæstebesiddelse, saaledes paa den anden Side Jorddrotten kan sættes i Stand til at gaa frem med Sikkerhed mod den uduelige og uordentlige Fæster. — Som Resultat kan nævnes, at det hoveripligtige Areal nu svandt stærkt, saa der af de 26,000 Td. H. ved Aarhundredets Midte paa Sjælland kun resterede 9000; at faa denne sidste Rest til at svinde, var forbeholdt Loven 9. Juni 1850.

Det drejede sig jo her stadig om Gaardes Fæste, medens den efterhaanden voksende Husmandsstands Kaar endnu ikke oppe i Samfundet følte som den Samfundssag, de siden skulde blive. Dog naaedes der ved Forordning af 27. Maj 1848 til den Bestemmelse, at der ved Overdragelse af Huse til Brug ikke maatte betinges Pligtarbejde som Vederlag.

Efterhaanden som der paa Landbosamfundet kom til at hvile nye Pengebyrder blandt andet derved, at saadanne sattes i Stedet for tidligere Naturalydelser, fik den raadende Skyldsætning, Hartkornsansættelsen, en stigende Betydning, og de Uligheder i denne, der forøgedes under den stigende Udvikling, blev stedse mere følelige. Det varede derfor heller ikke længe, før der i Stænderforsamlingerne blev spurgt efter den nye Matrikuls Skæbne. Ændring i den gamle Hartkornsansættelse af 1688 var jo forlængst begyndt og den nye Landskat af 1818 havde gjort dens Fremkomst særlig paatrængende. Af Forhandlingerne fremgaar det noksom, hvor vanskelig en Sag det her drejede sig om, men den 24. Juni 1840 forelaa dog en endelig Forordning om Indførelse af en ny Skyldsætning af Jordejendomme, som skulde træde i Kraft 1. Januar 1844, dog saaledes at en Del af Hartkornsskatten under Navn af Gammelskat kom til at hvile paa den gamle Hartkornsansættelse, og samtidig med For-

ordningen udstedtes en Plakat, der tilbød Undersøgelse efter Begæring af Tilfælde, hvor man bestred den nye Ansættelses Retfærdighed; dog kunde der kun ventes en Nedsættelse, naar Ansættelsen viste sig at være mindst 6 pCt. for høj.

For at det her givne stykkevise Billede af Stændertidens Arbejde skal kunne kaldes blot nogenlunde fuldstændigt, maa jeg endnu bl. a. dvæle lidt ved de i Dagliglivets da raadende Vanskeligheder for den almindelige Handel og Omsætning.

Et Andragende om Consumtionens Ophævelse afslører Ulæmperne særlig ved den saakaldte Portconsumtion, som en Form for Skatteopkrævning, der samtidig var meget bekostelig, uretfærdig ved sin Ulighed, demoraliserende for Befolkningen, til Hinder for den frie Handel med og Forædling af Landets Produkter samt en for Publikum lige saa kedsommelig som tidsspildende Indretning. Forhandlingerne om dens Ophævelse fører blandt andet ind paa Drøftelse af Forholdet mellem direkte og indirekte Skatter. Som en Fordel ved de sidste fremhæves særlig, at de vækker mindre Misnøje og indkommer uden Restancer; men dette Forhold menes rigtignok rigelig opvejet ved de Besvigelser, der følger med Portkonsumen, og Opkrævningsomkostningerne anslaas i det Hele taget ved Consumtionen at andrage ca. 40 pCt. af Indkomsten.

Noget lignende Indvendinger fremsattes ved Forhandlingerne om Nedlæggelse af Landevejsbommene. Alene paa Vejen fra København til Middelfart fandtes 24 saadanne, ved hvilke der holdtes et tilsvarende Antal Oppebørselsbetjente, og der menes ikke at gives nogen bekosteligere Maade for Staten til at inkassere sine Indtægter. Der er Tale om at ligne Omkostningerne paa Hartkornet, men der fremhæves herimod, at det er meget

ulige, i hvilken Grad de forskellige Hartkornsejere slider paa Vejene og navnlig gaves der mange Husmænd, som næsten aldrig befærdede dem. Foreløbig fraraades det at nedlægge Bommene paa Sjælland, hvor de aarlig indbragte 33,000 Rigsdaler, medens det anbefales at nedlægge de fynske, som kun ydede 2600 Rdlr. om Aaret.

At afsides Beliggenhed i Forhold til Administationens Centrum i denne Tid spillede en stor Rolle, derom vidner et for Stænderne fremlagt Forslag om nyt Maal paa Bornholm m. m. I danske Lov hedder det blandt andet at »befindes nogen at have eller bruge anden Maal eller Vægt at veje ud med end han bruger at maale og veje ind med, da skal han agtes som Falskner og have sin Boeslod forbrudt; i hvo han end er«. Men paa Bornholm bruger de Handlende vel det af Kongen anordnede Maal at maale ud med, hvad de sælger — det er en Tønde paa 144 Potter, som er 8 Skæpper med 18 Potter paa Skæppen —, men de bruger det saakaldte gamle Maal med 160 Potter paa Tønden, delt i 5 Skæpper og altsaa hver Skæppe 32 Potter — at maale ind med, hvad de køber af Landmanden, og det er uheldigt, at Eksemplet paa en Maade gives af den Kgl. Amtstue i Rønne, idet denne endnu indmaaler Landgildesæden efter det gamle Maal. Dette Forhold ændredes saa ved Plakat af 30. Januar 1839 om det almindelige Kornmaals Indførelse paa Bornholm.

Af mere omfattende, men ikke af saa direkte erhvervsmæssig Betydning blev to Anordninger, som Stænderforsamlingerne ogsaa kom til at indvirke paa, nemlig Anordning angaaende Landkommunalvæsenet af 13. Aug. 1841 og om den almindelige Værnepligt af 12. Februar 1849. Denne fremkom altsaa en Stund efter at Stænderforsamlingerne var afsluttede; men de havde beskæftiget sig meget med Sagens Behandling. — Begge var jo af stor samfundsmæssig Betydning; her

skal jeg kun minde om, hvad det betød for den Tid, at Værnepligtsbyrden fra i Henhold til Forordn. af 20. Juni 1788 (Stavnsbaandsløsningen) kun at have hvilet paa Bondestanden, nu omsider, efter Forbillede givet af den franske Revolution, blev en almindelig Byrde, dog i en længere Aarrække skæmmet af Stillingsvæsenet, hvorefter en Mand, der havde Raad dertil, kunde antage en Stedfortræder. — Efter nu at have bestaaet i 70 Aar, er denne Samfundssag jo kommet paa det sorte Brædt, endog betegnet som en væsentlig Aarsag til Verdenskrigen. Det være nu som det vil, saa skal der dog gerne mindes om, at vi er mange af mit Slægtled, der har sat meget højt den Sammenrystning af de forskellige Samfundsklasser, der i vor Tid er sket ved den almindelige Værnepligt, og at vi er overbeviste om, at vort Samfund i det hele taget vilde være langt mindre demokratisk, langt mindre levedygtigt under Nutidens Storme, om vi ikke i saa lang Tid havde haft en almindelig Værnepligt.

— Det vil skønnes, at Stænderne ikke syslede meget med selve Landbrugets Teknik; væsentlig i saa Henseende var dog Anordningen af 29. Juli 1846 om Vands Afledning og Afbenyttelse.

Ved det sidste Møde den 12. Juni 1848 udtaler Kgl. Commissarius bl. a, at det ikke skal glemmes, hvor stor en Andel Provinsialstænderne har haft, ikke alene i den frie Udvikling af vore Samfundsforhold i Almindelighed, men i Særdeleshed i den Rolighed og det besindige Maadehold, der karakteriserer den politiske Bevægelse i dette Aar (1848) hos os i Modsætning til andre Landes blodige Optrin. — Og Præsidenten minder bl. a. om, hvorledes dog Modsætningerne i de 13 Aar er voksede, Modsætninger mellem Regeringen og Folket, mellem de forskellige Samfundsklasser og frem for alt mellem Stænderforsamlingerne paa hin og denne Side af Kongeaaen — indtil nu, da Institutionen afløses af en ny, under hvilken det hidtil umyndige Folk vil fremtræde som myndigt.

Ja, det er jo let og vel lettest at se Fejl og Ufuldkommenheder ved den Tids Forhold, i hvilke man lever; men saa mange som vi vel er, der ikke kan undvære Troen paa Udvikling og Fremgang, kan hente Opmuntring, synes mig, ved Betragtning ogsaa af en Periode som Stænderforsamlingernes, og jeg skal slutte med at gengive, hvad Carl Ploug lod os synge, da vort gamle Selskab, — der nu er traadt ind i sit fjerde Halvsekulum — fyldte hundrede Aar i 1869, han slutter saaledes: Fremad! er det Sejersraab, som lyder ned til os fra vore Fædres Grav. Fremad, højt og lydeligt os byder Skæbnens Varselsrøst og Nuets Krav. Fremad i det Smaa som i det Store! Frem i samlet Flok og Enkeltmand! Fremad for Nødvendighedens Spore! Frem af Kærlighed til Folk og Land!

Efter Foredraget udtalte Justitsraad *Lützen*, at han kunde ønske at gøre nogle Bemærkninger om en Hartkornsomlægning, idet denne Sag maa siges at ligge i Luften herhjemme, da det jo viser sig, at man ikke gennem Ansættelsen til Jordværdi kan naa til det rette. Siden Ansættelsen til Ejendomsskyld i 1903 er der foretaget Omvurderinger i 1909 og 1916. Der udgik ved den sidste Opfordring til, at man skulde søge at faa en saa god og paalidelig Ansættelse af Jordværdien som muligt, men nogen Vejledning blev ikke givet, og Arbejdet var derfor planløst. Da man i 1918 skulde have en Kornligning, blev det atter nødvendigt at foretage en Revision, men ogsaa dette blev foretaget paa ret uensartet Maade. Taleren troede, at man i Hartkornet havde en udmærket Pegepind, hvor det gjaldt om at finde et Udtryk for Jordens Værdi; i det langt overvejende Antal Tilfælde giver Hartkornet en god Vejledning, og hvor den er fejlagtig, som f. Eks. ved indførte Forbedringer, vil der let kunne rettes derpaa. Taleren havde for de 17 Sognes Vedkommende, i hvis Skyldraad han havde Sæde, udarbejdet en Vejledning, ved hvis Hjælp man kunde benytte Hartkornsansættelse som Ledetraad ved Jordværdiens Ansættelse. Overskyldraadet meddelte imidlertid, at man ikke maatte anvende Hartkornet som Ledetraad; imidlertid havde Taleren og de Mænd, han arbejdede sammen med, alligevel benyttet Hartkornet som Rettesnor, og som det forekom ham med godt Resultat. — Naar Taleren fremdrog dette Spørgsmaal, var

det fordi han mente, at en Revision af Hartkornet vilde være heldig; en virkelig Revision vilde imidlertid tage lang Tid, men man kunde ogsaa, i hvert Fald foreløbigt, naa til et godt Resultat ved at rette paa den gamle Hartkornsansættelse. Dette kunde f. Eks. ske paa den Maade, at man indrettede en Bog, hvori de enkelte Ejendommes Hartkorn var indført, og i denne Bog kunde man saa indrette Rubrikker, hvori det kunde anføres, saafremt Jordforbedring, Beliggenhed eller andre Forhold havde medført, at en Ændring i Hartkornsansættelsen var nødvendig. Taleren omtalte derefter nærmere, hvorledes en saadan Revision af Hartkornet kunde udføres og sluttede med at udtale, at det var hans Overbevisning, at man ved at lægge Hartkornet til Grund hurtigst og bedst vilde kunne naa til et ligeligt Vurderingsgrundlag.

Den ledende Præsident, Professor *T. Westermann* sluttede derefter — da ingen yderligere ønskede Ordet — Mødet efter at have bragt en Tak til Foredragsholderen for hans gode og interessante Foredrag.

Bestyrelsesmødet

den 2. April 1919

i

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Til Stede var Præsidenterne Professor *T. Westermann* og Kammerherre *Carl Bech.* Af Bestyrelsesraadets Medlemmer var mødt: Professor, Veterinærfysikus *B. Bang,* Professor *B. Bøggild,* forhenv. Forstander *J. Brink Lassen,* Kammerherre *N. Juel,* Forpagter *H. Juncker,* Forpagter *O. J. Knipschildt,* Hofjægermester *Krabbe,* Forstander *H. P. Larsen,* Kammerherre *H. Lüttichau,* Lensbaron *H. Rosenkrantz,* Forpagter *G. F. Schroll,* Hofjægermester *C. Sehestedt-Juul,* Forpagter *Chr. Sonne* og Hofjægermester *A. Tesdorpf.*

Professor *Westermann,* der ledede Mødet, bød det nye Medlem af Bestyrelsesraadet, Forstander *Brink Lassen,* Velkommen og udtalte nogle Mindeord over følgende 3 Mænd, der er afgaaede ved Døden siden sidste Bestyrelsesmøde: Hofjægermester *A. Konow,* Gammelgaard, Gaardejer *Hans Andersen,* Højetoftegaard, og Ingeniør under Hedeselskabet *Kr. Thomsen.* Endvidere meddelte Præsidenten, at Betænkningen fra det i 1914 nedsatte Udvalg til Fremme af Jordens Grundforbedring ved Afvanding og Vanding i en nærmere Fremtid vil blive offentliggjort, og at der fra det kgl. engelske Landbrugsselskab var modtaget en Lykønskningsskrivelse i Anledning af Landhusholdningsselskabets 150 Aars Jubilæum og Indbydelse til Selskabet om at lade sig repræsentere ved det

Skue, som det engelske Selskab afholder i Cardiff i Dagene fra den 24. til 28. Juni d. A. Indbydelsesskrivelsen cirkulerede mellem Bestyrelsesraadets Medlemmer, og hvis nogle af disse ønskede at repræsentere Landhusholdningsselskabet ved det nævnte Skue, maatte det anmeldes til Sekretariatet inden 14 Dage. Endelig meddelte Professor *Westermann,* at Præsidiet havde benyttet den Lejlighed, som Selskabets Jubilæum frembød, til at give Selskabets Sekretær *H. Hertel* og dets Assistent *A. P. Jensen* Titelen henholdsvis af Kontorchef og Bogholder.

Dagsordenens første Punkt var: Oprettelsen af et Landbrugsraad. Et Udvalg, bestaaende af Repræsentanter for De samvirkende danske Landboforeninger, Andelsudvalget og Landhusholdningsselskabet havde udarbejdet Udkast til Vedtægter for et Landbrugsraad med 5 Repræsentanter for hver af de to første Organisationer og 2 for Selskabet. De samvirkende danske Husmandsforeninger har — i hvert Fald foreløbig — ikke ønsket at tiltræde Landbrugsraadet. Udkastet, der havde været omsendt til Bestyrelseraadets Medlemmer, gav Anledning til en livlig Diskussion, under hvilken der fra flere Sider udtaltes et Haab om, at det vilde lykkes at faa Husmandsorganisationen til senere at tiltræde Landbrugsraadet. Det foreliggende Udkast til Vedtægterne blev enstemmig tiltraadt, og som Selskabets Repræsentanter i Landbrugsraadet valgte Bestyrelsen d'Hrr. Hofjægermester *Ad. Tesdorpf* og Kontorchef *Hertel.*

Uddannelsen af Husholdningselever under Landhusholdningsselskabet. Fra Præsidiet forelaa der Forslag om, at Selskabet til næste Aar, da dets Lærlingeinstitution har bestaaet i 100 Aar, søger at iværksætte en Uddannelse af kvindelige Husholdningselever fra Land og By i Landhusholdningen. Der førtes en indgaaende Diskussion om denne Sag, der fra alle Sider mødtes med stor Sympathi, selv om der ikke lagdes Skjul paa, at der vil være en Del Vanskeligheder ved Sagens Gennemførelse. Uden at komme ind paa En-

kelthederne ved Uddannelsen drøftede Bestyrelsen dens Formaal, og fra flere Sider blev det stærkt betonet, at hvad det gælder om ikke er at uddanne Husjomfruer for større Hjem, men unge Kvinder, der kan blive dygtige Husmødre i Smaakaarsfolks Hjem. Det vedtoges til Sagens Behandling at nedsætte et Udvalg, bestaaende af Selskabets Lærlingeudvalg og desuden af 3 à 4 andre Medlemmer, hvoraf 2 Kvinder, der vælges af Præsidiet.

Forhøjelse af Landvæsenslærlingenes Løn. Sidste Gang, denne blev forhøjet, var i 1916, da Lønningerne sattes til henholdsvis 250, 300 og 350 Kr. for 1., 2. og 3. Læreaar. Da de Lønninger, der betales indenfor Landbruget, er stegne stærkt i de sidste 3 Aar, vedtoges det fra 1. November at forhøje Lærlingenes Lønninger med 100 Kr. aarlig og at henstille til de Husbonder, der har Lærlinge fra Selskabet, om de ikke frivillig vil forhøje Lønningerne med 50 Kr. for Sommerhalvaaret 1. April til 31. Oktober.

Etatsraad Holme's og Hustrus Legat. Det meddeles, at Boet blev afsluttet den 31. Marts og Legatkapitalen udbetalt Selskabet med 875,000 Kr. i 5 pCt.s danske Statsobligationer, indskrevne i Finansministeriet, foruden nogle Panteobligationer m. v., saaledes at Kapitalen i alt udgør ca. 889,000 Kr. Første Gang, Renterne kan hæves, er til 15. September d. A., saaledes at den første Udbetaling antagelig vil kunne finde Sted i Slutningen af September eller Begyndelsen af Oktober. Der er af Testatorerne forlods disponeret over 42 Portioner. Gaar man ud fra, at hver Legatportion bliver paa 500 Kr., vil Selskabet kunne uddele 30 à 35 Portioner. Præsidiet har ansat Selskabets Kasserer, Landbrugskandidat *H. M. Knudsen* som Forretningsfører for Legatet.

Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur

vedrørende

Landbrugets Driftsøkonomi og Produktomsætning.

Räkenskapsresultat från svenska Jordbruk II

(Bokföringsåret 1915—16).

På uppdrag av Kungl. Lantbruksstyrelsen bearbetade av *Ludvig Nanneson.*

(Medd. från Kungl. Lantbruksstyrelsen No. 206. Lund 1918.)

Den foreliggende Beretning omfatter Regnskabsresultater fra ialt 157 Landbrug, der fordeler sig paa de forskellige Len med følgende Tal:

Stockholms Uppsala Len	33	Regnskaber	med	2,483 ha
Västmanlands Len	6	—	—	43 —
Hallands —	17	—	—	119 —
Malmøhus —	101	—	—	4,852 —
Ialt =	157	Regnskaber	med	7,497 ha

Størst Interesse har Resultaterne fra Malmøhus Len, dels fordi Materialet her er størst, og dels fordi Forholdene her bedst kan jævnføres med danske Forhold, navnlig de sukkerroedyrkende Egne paa Øerne.

Til Belysning af det svenske Landbrugs almindelige Stilling i Regnskabsaaret 1915—16 er der til Indledning givet en Række Oplysninger om Produktions- og Prisforhold, som frembyder en Del af Interesse. Høstudbyttet betegnes omtrent som Middel, i Skaane dog noget ringere, undtagen for Hvede og Kartofler, der gav betydeligt over Middelhøst, medens det omvendte var Tilfældet med Vaarsæd, Rodfrugter og Straafoder, navnlig det sidste.

I Priserne var der Stilstand for Korn og Sukkerroer, men stærk Stigning for de vigtigste dyriske Produkter. Følgende Foholdstal anføres med Pristallet for Aarene 1904—13 som Udgangspunkt:

	1904—13	1914—15	1915—16
Kornvarer	100	163	157
Sukkerroer	100	98	96
Mælk og Mejeriprodukter	100	114	141
Slagtedyr	100	130	200
Æg	100	—	141
Foderstoffer	100	179	178
Kunstgødning	100	118	156

Tages Hensyn til Pengenes samtidigt synkende Værdi, er der imidlertid for Kornvarer kun en reel Stigning paa ca. 19 pCt., paa Slagtedyr ca. 58 pCt., paa Kraftfoder ca. 34 pCt. og for Kunstgødning ca. 17 pCt., medens Mejeriprodukter har holdt sig omtrent uforandret, og Sukkerroeprisen endog viser en Nedgang paa ca. 40 pCt.

Samtidig angives Stigningen i Arbejdslønnen fra 1913—1916 at udgøre ca. 20 pCt. for den kontante Løn og ca. 60 pCt. for Kost og Logi, gennemsnitlig ca. 40 pCt., hvilket paa det allernærmeste svarer til Pengenes synkende Værdi indenfor samme Tidsrum, saaledes at der i Virkeligheden ikke er nogen reel Stigning.

Ved den statistiske Bearbejdning af Materialet er Landbrugene inddelte i 5 Størrelsesklasser, der for Malmøhus Len forholder sig som vist i Tab. 1.

Det gennemsnitlige Nettoudbytte er 192.79 Kr. pr. ha, og da Landbrugskapitalen som Middel udgør 2359 Kr. pr. ha, bliver den gennemsnitlige Forrentningsprocent saaledes 8,03.

Rentabiliteten har været bedst indenfor de mellemstore Brug og daarligst i de to Ydergrupper. Det, som særlig trykker Rentabiliteten i de smaa Brug, er dels den store Kapital, der skal forrentes, og dels de høje Driftsudgifter, medens det for de store Landbrugs Vedkommende er det lave Bruttoudbytte, der svækker Rentabiliteten.

I Smaabrugene er navnlig Bygningskapitalen relativ høj, idet den udgør 830 Kr. pr. ha eller ca. 40 pCt. af den faste Ejendoms Værdi, medens den for de store Brug kun udgør ca. 28 pCt. Hvad Driftsudgifterne angaar kommer Smaabrugene navnlig højt op med Arbejdsudgifter, naar man som her regner Familiens egen Arbejdsydelse til almindelige Arbejdspriser. Gennemsnitlig udgør Arbejdsudgiften ca. 300 Kr. pr. ha; svarende til 48 pCt. af samtlige Driftsudgifter, medens den i de store Brug kun beløber sig til 148 Kr. pr. ha, svarende til ca. 41 pCt. En anden Udgift, som ogsaa er relativ stor i de smaa

Tab. 1. **Produktionsforhold og Driftsresultat for 101 Landbrug i Malmøhus Len 1915—16.**

	Størrelsesgruppe				
	I	II	III	IV	V
Antal Landbrug	19	22	38	12	10
Middelstørrelse, ha	under 10	10—25	25—30	50—100	over 100
Økon. Beliggenhed *).....	3.60	3.92	3.93	3.93	3.70
Høstudbytte: hkg pr. ha af:					
Vintersæd ...	24.7	29.5	29.8	32.4	28.0
Vaarsæd	16.7	23.5	25.9	29.9	28.1
Sukkerroer...	316.3	307.1	291.3	341.0	285.0
Samlet Landbrugskapital Kr. pr. ha	2801	2523	2680	2456	2011
Bruttoudbytte —	827.55	708.39	702.60	741.38	497.56
Driftsudgift —	627.99	481.34	477.64	463.09	361.94
Nettoudbytte —	199.56	227.05	224.96	278.29	135.62
Forrentningsprocent	6.82	8.74	8.20	11.32	6.65

Brug, er Udgiften til Kraftfoder, medens Forbruget af Kunstgødning er relativt størst i de mellemstore Brug.

Med Hensyn til Bruttoudbyttets Fordeling viser det sig, at Husdyrbruget spiller den største Rolle i de smaa Brug, idet ca. 71 pCt. af Bruttoindtægterne stammer fra Salg eller Levering af Husdyrprodukter. I de store og mellemstore Brug fordeler Indtægterne sig omtrent ligeligt paa Husdyrbrug og Planteavl.

Variationerne m. H. t. disse Forhold saavel som m. H. t. Rentabiliteten, er naturligvis langt større indenfor de enkelte Landbrug end imellem Grupperne indbyrdes. Et Udtryk herfor faar man ved f. Eks. at dele Smaabrugene i to Klasser efter Rentabilitet. Det viser sig da, at Rentabiliteten er bedst i de

*) Herved forstaas Beliggenhed i Forhold til Station, Havn, Købstad o. l. og der anvendes en Skala fra 1—5 til Angivelse af denne.

kapitalintensive Smaabrug, d. v. s. Smaabrug med stort Husdyrhold og Salg af Handelsplanter. Bruttoudbyttet i denne Gruppe er gennemsnitlig 1017.70 Kr. pr. ha og Nettoudbyttet 322.70 Kr. For den daarlige Halvdel er de tilsvarende Tal henholdsvis 678,80 og 92.80, hvortil svarer en Forrentningsprocent af henholdsvis 9.8 og 3.5.

Den store Forskel i Rentabiliteten skyldes ikke alene et mindre Bruttoudbytte i den daarligste Gruppe, men tillige alt for store Arbejdsudgifter, idet disse ikke alene er relativt, men ogsaa absolut større end i den bedste Gruppe, nemlig henholdsvis 313 og 299 Kr. pr. ha, svarende til ca. 46 og ca. 29 pCt. af Bruttoudbyttet. Familiens eget Arbejde er i den bedste Gruppe betalt med 48 pCt. over almindelig Arbejdsløn, men i den daarligste Gruppe med 27 pCt. under samme.

Deles paa samme Maade de større Gaarde i 2 Grupper, viser det sig ogsaa her, at Rentabiliteten stiger med det stigende Bruttoudbytte og stigende Intensitetsgrad. For Bruttoudbyttet gælder dette ubetinget, for Intensiteten, maalt ved de samlede Driftsudgifter, kun til en vis Grad, idet man, naar man kommer op paa en samlet Udgift af 657 Kr. pr. ha eller derover, trods det stadigt stigende Bruttoudbytte har aftagende Rentabilitet, men Forskellen er ganske vist ikke stor (henhv. 10.68 og 9.42 pCt.).

M. H. t. Driftssystemets Indflydelse paa Rentabiliteten, viser der sig mindre Forskel end tidligere Aar. Mest iøjnefaldende er den Indflydelse, som Arealets Benyttelse udøver, og navnlig viser det sig, at Dyrkningen af Handelsplanter har forøget Rentabiliteten, omend i mindre Grad end før Krigen. Endvidere viser Forholdet mellem Kornafgrøder og Foderafgrøder, at Ejendomme med stort Kornareal har klaret sig foholdsvis godt, medens et meget stort Areal med Foderafgrøder, 36—44 pCt. af Agermarken, formindsker Rentabiliteten.

Indenfor Husdyrbruget har navnlig et stort Svinehold haft en gunstig Indflydelse paa Grund af de høje Flæskepriser. For Koholdets Vedkommende er Forholdet mere tvivlsomt, thi vel har de Gaarde med relativt stort Kohold betalt sig bedst, men omvendt er det saaledes, at hvor Hornkvægsproduktionen udgør en forholdsvis stor Del af Bruttoudbyttet, er Rentabiliteten mindre god. En ensidig Drift i Retning af meget stort Kvæghold har i hvert Fald ikke paa de større Gaarde vist sig anbefalelsesværdig.

For et mindre Antal Ejendomme har Regnskabet været specificeret saaledes, at Produktionsforholdene for de enkelte Grene af Bedriften kan belyses direkte.

For Hesteholdets Vedkommende viser det sig, at Udgiften pr. Arbejdshest aarlig beløber sig til 640 Kr. og pr. Arbejdstime til 42.6 Øre. Da Udgiften pr. Mandstime samtidig er beregnet til 31.7 Øre, bliver Udgiften pr. Spandtime 117 Øre eller pr. Spanddag ca. 11.70 Kr. Udgiften til Hestekraften pr. ha er gennemsnitlig beregnet til 98 Kr. pr. ha.

Koholdets Regnskab viser, at Malkekøerne har betalt en Grovfoderenhed med 16,8 Øre og Ungkvæget med 16.2. Sættes Halmen til en fast Værdi af 9 Øre pr. F.-E., bliver Betalingen for det øvrige Grovfoder henholdsvis 19.0 og 17.7 Øre.

Svineholdet viser et Nettooverskud af 65.30 Kr. pr. produceret 100 kg lev. Vægt, hvilket er et meget fint Resultat. For de forskellige Hovedafgrøder viser Regnskaberne følgende Forhold, som ogsaa er af Interesse ved Sammenligning med tilsvarende Opgørelser herhjemme:

Tab. 2. **De vigtigste Afgrøders Produktionsforhold.**

	Kr. pr. ha			Anvendt Arbejde pr. ha	
	Afgrødens Værdi	Drifts-udgifter	Netto-overskud	Mandsdage	Hestedage
Hvede	901	665	236	17.4	20.5
Vaarsæd	652	495	157	12.4	13.1
Sukkerroer	883	963	÷ 80	70.1	32.3
Kartofler	812	957	÷ 145	56.0	31.7
Foderroer	1128	828	300	50.0	27.1
Græsmark	485	336	149	5.1	5.0
Grønfoder	340	430	÷ 90	9.4	11.8
Lucerne	792	347	445	6.3	5.2

Betegnende er det daarlige Resultat for Sukkerroer og Kartofler samt for Grønfoder. For Sukkerroernes Vedkommende skyldes dette den relativt lave Pris; for Kartofler og Grønfoder har Udbyttet været for lille og Dyrkningsudgifterne relativt store. For Lucerne er Forholdet omvendt; den staar som Aarets mest lønnende Afgrøde, et Forhold, som stemmer med tilsvarende Undersøgelser herhjemme.

O. H. Larsen.

Blomsternes Farve som Kendetegn paa Krydsninger hos gulkødet Turnips og Kaalroe.

I »Tidsskrift for Landøkonomi«, Hæfte 4, 1919, har Hr. Forsøgsleder *H. N. Frandsen* i en Anmeldelse af min »Vejledning i Frøavl« fremsat en Kritik mod min Fremstilling af Blomsternes Farve som Kendetegn paa Krydsninger hos gulkødet Turnips og Kaalroe, samt imod nogle Enkeltheder paa en af mig udarbejdet Krydsningstavle. —

Da det, navnlig for det første Punkts Vedkommende, er af fundamental Betydning for Frøavlens Udøvere at undgaa den Begrebsforvirring, der let opstaar ved fuldstændig modstridende Udtalelser om det foreliggende Emne, har jeg ønsket straks at tilbagevise Hr. F.'s Kritik, hvorfor jeg har henvendt mig til nogle faa særlig sagkyndige og forelagt disse Sagen. Jeg har modtaget nedenstaaende Erklæringer:

»Undertegnede, der har gjort sig bekendt med Hr. Erhard-Frederiksens Omtale af Blomsternes Farve som Kendetegn paa Krydsninger hos gulkødet Turnips og Kaalrabi, erklærer herved, at Underskriften paa Farvetavlen Side 41 i »Vejledning i Frøavl« er i Overensstemmelse med de faktiske Forhold.

København, 4. April 1919.

L. Helweg.«

»Undertegnede, der har gjort sig bekendt med Hr. Erhard-Frederiksens Omtale af Blomsternes Farve som Kendetegn paa Krydsninger hos gulkødet Turnips og Kaalrabi, erklærer herved, at Farvetavlen Side 41 i »Vejledning i Frøavl« er i nøje Overensstemmelse med de faktiske Forhold. — Angaaende Farvenuancerne kan der maaske være Tvivl om, hvad der rettelig skal betegnes som orangegul eller citrongul. Helweg bruger nemlig Betegnelsen citrongul for Krydsningsfarven. Men under alle Omstændigheder: Krydsningsfarven er den stærkest gule.

Klintholm, 5. April 1919.

Frede Jensen.

»Undertegnede, der har gjort sig bekendt med Hr. Erhard-Frederiksens Omtale af Blomsternes Farve som Kendetegn paa Krydsninger hos gulkødet Turnips og Kaalrabi, erklærer herved, at saavel den skriftlige Fremstilling som Farvetavlen Side 41 i »Vejledning i Frøavl« er i nøje Overensstemmelse med de faktiske Forhold.

J. Spang,
Svindingegaard, Klarskov.

R. Kampp,
Konsulent, København.

Anton Nielsen,
Mosevraa, Alminde.

Niels Larsen,
Edelgaard, Vejstrup.

Vilh. Bagger,
Kjølholm, Nyraad.«

Nyraad, 7. April 1919.

V. Erhard-Frederiksen.

De store Gaardes Betydning for det danske Landbrug.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab Onsdagen den 19. Marts 1919 af Hr. Kammerherre *Carl Bech.*

Naar man fra et højt Punkt ser ud over et dansk Landskab, eller man orienterer sig paa Kortet, da vil man ofte se mellem Landsbyerne og de mange mindre Gaarde og Huse en eller flere Gaarde med større og flere Bygninger og større Haver og Jordtilliggende ofte med Skov eller Plantage, ikke sjældent ved en Indsø eller et Aaløb. Mange af disse Gaarde har gamle, maleriske Hovedbygninger, der vidne om svundne Tiders Forhold, mange andre ligne mere Villaer, men i Reglen er de da byggede i en fordringsløs Stil, der røber, at Beboerne i det væsentlige her har deres Arbejdsliv, selv om de ogsaa yde Betingelser for Selskabelighed og landlig Gæstfrihed.

Man skelner fra gammel Tid og endnu mellem Herregaarde og Proprietærgaarde, men begge disse Grupper høre til de store Gaarde. De er i Landskabet som paa Kortet Holdepunkter, hvorom Omgivelserne grupperer sig omtrent som om Landsbyerne, der dog nu ikke sjældent have tabt deres Præg af en større Samling af Beboelser, fordelte mellem mindre Gaarde og Huse. Udflytninger er jo bleven mere og mere almindelig, m a a s k e mere end heldigt for de mange Tilfælde, hvor Samarbejde med Fordel kan finde Sted. Paa den anden Side finder man nu mere end forhen langs befærdede Landeveje nette, vel holdte, købstadagtige Huse med Have til een Familie, i

Reglen beboede af Landhaandværkere, Postbude, Vejmænd eller Funktionærer i lign. Stillinger.

I Landskabet har de store Gaarde deres Ejendommeligheder, og det samme gælder med Hensyn til deres Gerning og den Betydning, de har for det landøkonomiske Samarbejde og dermed for Landet.

Fra gammel Tid har de haft de bedste Betingelser for Kornavlen. De havde Arbejdskraften, en nøjsom, fordringsløs, tarveligt vant Landbefolkning, som stemmede godt med hele Kulturtilstanden og Tiden, der var saa forskellig fra vor. Det gjaldt om med Datidens ufuldkomne Redskaber og ingenlunde gode Trækkraft at faa den dengang hverken udgrøftede eller drænede Jord behandlet saa tidligt om Foraaret, som det lod sig gøre; man haandsaaede den slet rensede Sæd og harvede og tromlede den med Redskaber, der stod langt tilbage for vore. Høsten kom sent, og en Del af Kornet kom slet i Hus, noget maaske aldeles ikke, alt sammen Forhold, som kun en rigelig og øvet Arbejdskraft kunde raade noget Bod paa; at lønne denne højt tillod Nettooverskudet ikke, tværtimod var der Perioder, hvor Ejerne gik fra Hus og Gaard. At dette gik ud over Gaardmændenes og Husmændenes egne Bedrifter er vist nok, men der var absolut ikke Folk nok til at passe alle Ejendomme godt, og saa blev Hovedvægten, i Overensstemmelse med de Tiders Tendens, lagt paa de store Gaarde. Heraf fremgik, at Landets Forsyning med Korn — og sammen med Danmark stod jo indtil for 100 Aar siden Norge — for en væsentlig Del kom til at paahvile de store Gaarde; de blev overvejende Korngaarde. Kun for en mindre Del kom Kreaturholdet til at spille en væsentlig Rolle, og det var da næsten udelukkende Sommergræsningen, det beroede paa, om Kvæget gav nogen Indtægt, men det blev atter her de store Gaarde, som gik foran, kun de kunde undvære animalske Produkter til den øvrige Befolkning og til Udførsel. Dog var der her i en Henseende en ikke ubetydelig Forskel paa Øerne og Halvøen; medens denne af Korn kun

producerede lidt ud over sit eget Behov eller knapt det, var den mere kvægproducerende end Øerne, og de jydske Stude bragte som bekendt forholdsvis betydelige Summer ind i Landet. Ogsaa her spillede dog ogsaa de store Ejendomme en ikke uvæsentlig Rolle, og om mange Gaarde rundt om i Jylland ved man endnu, at de udmærkede sig ved at levere mange og gode Stude til Marsken. Gaar vi over til vor Tid, var efter en ganske vist noget gammel Statistik fra 1905 af 77 000 Gaarde med 330.000 Tdr. Hartkorn, ca. 2000 paa over 12 Tdr. Hartkorn med tilsammen ca. 58.000 Tdr. Hartkorn, Gaarde og Huse ialt i Antal 290.000, havde 372.000 Tdr. Hartkorn. De store Gaarde havde saaledes af Hartkornet henved 16 pCt., de øvrige Landejendomme godt 84 pCt., en Fordeling, som ingenlunde kan kaldes uforholdsmæssig, naar man tager i Betragtning, at de 16 pCt. havde forholdsvis langt mere at undvære til Landets Bybefolkning og til Udførsel end de 84 pCt.

Efterhaanden bedredes jo Forholdet for Ejendommene udenfor de stores Klasse, og medens de store forhen havde den rigeligste og maaske ogsaa den bedste Arbejdskraft, vendtes Forholdet nu om, idet de mindre Ejendomme, Bøndergaardene og Husene, hvor Brugerne med Familie og nogle udsøgte lønnede Folk i passende Antal og villige til al Slags Arbejde sørgede for Landbrug og Besætning. De store Gaarde maatte og maa ofte tage til Takke med mindre dygtige og flittige Folk, til Tider i utilstrækkeligt, til andre i for rigeligt Antal.

Og dog er de store Gaarde ikke blot i Kornavl, men ogsaa i Kvægavl vedblivende dem, som leverer mest til andre. Hvad angaar Kreaturbestandens Fordeling i Forhold til Ejendommenes Størrelse var i 1909 paa 1907 Gaarde med over 216 Tdr. Land hver, 206.000 Stkr. Hornkvæg, hvoraf 116.000 Malkekøer, 39.000 Faar, 79.000 Svin og 230.000 Høns og Gennemsnitsforholdet var pr. 1.000 Tdr. Land for Hornkvæg, henholdsvis for Ejendommen over og under 216 Tdr. Land, 260 og 479, for Malkekøer

147 og 316 og for Svin 100 og 575. Disse Tal forklares ved, at der paa de store Gaarde sælges en stor Del af Avlen som Korn, medens de smaa Ejendomme fodrer deres Avl op og endda mere til. Der er paa store Gaarde ført Bevis for, at f. Eks. Svineholdet ogsaa der paa lignende Maade med Fordel kan forøges til det mangedobbelte, men Flertallet af Landmænd har endnu fundet det fordelagtigere paa de store Gaarde at forene Kvægholdet med Salg af Korn eller Frø end at udvide Besætningen. En Forstørrelse af Roearealet til $^1/_4$ à $^1/_3$ af Marken samt Optagelse af Lucernedyrkningen vilde her — maaske med Overgang til Jersey- eller lign. Racer — være Vejen. Hundrede Tdr. Roer pr. Ko og et passende Stykke Lucerne til Grøntfoder og Hø vilde være Betingelser, som man de fleste Steder kunde opfylde. At der her vilde kræves meget Arbejde og megen Dygtighed benægtes ikke, men begge Dele vil i Fremtiden forlanges af Landmændene endnu mere end af vor Generation.

De store Gaarde er gaaet forud, og de skal blive ved dermed, fordi de har Fremtidsmuligheder derfor. Det er dem, som har skaffet os vort Ry som Smørproducenter, som har leveret de smukkeste Partier Maltbyg og som i det Hele taget kan levere de mest ensartede Kornvarer, og det er dem, som har de bedste Betingelser for at bruge Maskiner. Paa disse vil Fremtidens Landbrug rimeligvis bero, i alt Fald tyder meget derpaa, og ingen kan bevise det modsatte. Hvad enten vi ser hen til Kraftmaskinerne, som mere og mere tages i Brug til Markredskaberne og Vognene, til Tærskning, Rensning og Sortering eller til selve Redskaberne, som her ligesom i Industrien med fuld Føje beregnes til Stordrift, gælder dette. Ploven beregnes til adskillige Hestes Kraft for at faa bedre og billigere Arbejde. Saa- og Høstmaskinerne gøres bredere af samme Grund o. s. v. Alle disse Forhold, som paa den genialeste Maade — man tænke blot paa Høstbindemaskinen — letter og forbedrer Arbejdet, faar langt snarere Anvendelse paa den store end paa den lille Ejendom, og

dertil kommer, at vor Tid er mindre og mindre tilbøjelig til ved personlig Anstrengelse at udføre det Arbejde, som Maskinen kan klare.

Men der er ogsaa andre Grunde, som taler for Bevaringen af de store Ejendomme.

Lad mig begynde med det vanskelige Folkeforhold.

Paa dette Omraade maa de store Gaarde ofte høre ilde. Man har fremdraget de daarlige Boligforhold, den tarvelige Kost, den lange Arbejdstid, den kommanderende Tone og strenge Behandling og den lave Løn. Vel indrømmes det, at Tidens Indflydelse har gjort sig gældende og forbedret Forholdene, men de skildres dog ofte endnu som meget uheldige.

Boligforholdene for de ugifte Folk, Karlekamrene og Borgestuerne er vel ikke saa gode, som de burde være, men man kan selvfølgelig ikke vente mere her end i andre Erhverv; med dem og med de private Tyendeforhold paa mindre Ejendomme paa Landet og i Byerne maa man sammenligne. Og mon det saa har været og er stort bedre der? Paa mindre Ejendomme paa Landet kender jeg Tilfælde, som ingenlunde taler for dem. Det er ikke ualmindeligt, at man nu, da der hos Gaardejerne bliver mere Forskel paa dem selv med Familie og deres Folk, at deres Piger faar Kamre i et af Udhusene, medens man paa de store Gaarde drager dem til Stuehuset, hvilket af flere Grunde er heldigt, og saaledes kunde ogsaa andre Forhold vise i samme Retning. Men saa i Byerne. Mon nogen vil paastaa, at Boligforholdene i københavnske Fabrikforhold, i daarlige Kvarterer og elendige Lejligheder var og er gode? Naar Bagersvenden laa med Benene ind i Køkkenet, naar Tjenestepigen fik et usselt koldt Loftskammer eller undertiden næsten laa i Køkkenet, var det ikke saa rart, og det er mig bekendt, at Husmødre fra store Gaarde, naar de kom til københavnske Lejligheder paa Vinterophold, maatte tage til Takke med Værelser til deres Piger, som de var bedrøvede over og skammede sig ved at maatte byde dem. Og saa de gifte Folks Boliger.

Ja, der byggede man i sin Tid ganske vist Huse med adskillige 2-Værelsers Lejligheder til de gifte Folk, som man saa det ved Fabrikerne; til hver Lejlighed hørte en lille Have. Men var Pladsen end trang, færdedes jo Voksne og Børn meget i fri Luft, Lys var der rigeligt af og ingen Trapper. Ved Siden af det i mange Henseender uheldige Forhold, at saa mange Familier boede i eet Hus, kunde de dog ogsaa mange Gange hjælpe hinanden f. Eks. i Sygdomstilfælde, i Husholdningsspørgsmaal m. m.. og hvor de gode Elementer fik Overtaget, kunde der blive Forbedring af Tone og Omgangsforhold.

Jeg har ofte undret mig over det moralske Mod, der besjælede Bybefolkningen, naar man fremdrog Boligforholdene for Arbejdsfolk paa de store Gaarde og dog vidste, at man i Byerne navnlig i København, taalte Lejligheder i usle og fattige Kvarterer, som vilde være ganske umulige paa Landet. Heldigvis var der Kapitalister, som f. Eks. det københavnske Byggeselskab, der allerede for mange Aar siden gjorde Skridt til Forbedring og nu synes man endelig at ville tage fat for Alvor. Hvad saa Kosten angaar, har der selvfølgelig været mange Tilfælde, hvor denne har været uappetitlig og utilstrækkelig, og det er mig vel bekendt, at der hos Landmænd, der drev store Gaarde — ofte af ganske misforstaaet Iver for god Økonomi — mest dog i knappe og vanskelige Tider har været sparet baade paa Penge og Omhu i utilbørlig Grad. Mange Landmænd har da, trætte af Vanskelighederne — efter mit Skøn for tidligt — henvist deres Folk til selv at sørge for Kosten, men dette er tilvisse heller ikke noget, som de store Gaarde paa Landet er ene om, og jeg har aldrig fra Læger eller fra mit eget Indtryk af Forholdene erfaret, at Folkene paa de store Gaarde ikke levede sundt.

Hvad Arbejdstidens Længde angaar, maa der efter Landarbejdets Natur, der i saa høj Grad afhænger af Aarstiden og Dagslyset, være betydelig Forskel. Vinteren har kortere Arbejdstid end mange andre Erhverv hidtil havde, og om Sommeren, navnlig i Høsten, vilde det være gan-

ske forkasteligt, om man ikke udstrakte Arbejdstiden ud over de snart fuldt gennemførte 8 Dagstimer. Her maa det meget beklages, om Hensynet til Industriens Arbejdere skal tvinge Landarbejdet ind i unaturlige Forhold, der utvivlsomt k a n være til stor Skade for Samfundsøkonomien.

Ofte har man ogsaa bebrejdet de store Gaarde, at Tonen overfor Folkene var for kommanderende, hensynsløs og blottet for Høflighed. Ja, fra gammel Tid kendtes dette jo paa de store Gaarde, og selvfølgelig findes der endnu noget deraf, men man maa heller ikke glemme, at der tillige, naar Gaarden er vel passet, hersker Præcision og Orden, og navnlig at der i andre Erhverv ligeledes findes en ikke altid høflig Tone. Paa Værkstedet, i Fabriken og ombord kan akkurat det samme siges.

Men saa kunde der jo falde en korporlig Revselse af. Det maa da her bemærkes, at dette i de aller fleste Tilfælde hidrørte fra et Forhold mellem den tjenende og Forvalteren, som af en eller anden Grund saasom Mishandling af Hestene, ubeføjede Indvendinger, Mangel paa Sanddruhed eller Ansvarsfølelse el. lign. var bleven opbragt. Endvidere hører det ikke til de sjældne Undtagelser, at Arbejdere sætter sig til Modværge, og Resultatet kan da være tvivlsomt. Hos en Gaardmand, som baade var stærk og hidsig, hændte det i mit Nabolag, at Ejeren mente, hans Karl trængte til en alvorlig Mindelse; jeg kendte begge Parter godt og ansaa Gaardejeren for den stærkeste. Imidlertid maatte han bide i Græsset, og Naboerne skaanede ham ikke i deres Omtale. For Resten er der mange Tilfælde, hvor en legemlig Revselse rammer langt mindre haardt end en Straf af anden Art. Men Forholdet har i vor Tid saa at sige ingen Betydning paa de store Gaarde, da den legemlige Straf heldigvis er uanvendelig.

Jeg nævnede Forvalteren, og hans Stilling er af den største Vigtighed paa en Gaard. Folkene, som jo staar direkte under ham, inddele Gaardens Perioder efter de Forvaltere, de har haft, og selv om Brugeren giver sig

meget af med sin Bedrift, er Forholdet mellem denne og Folkene ikke saa nært som overfor Forvalteren.

Dette bør Principalen respektere, men paa den anden Side maa Forvalteren ikke bidrage til at gøre Husbond og Folk fremmede for hinanden, men netop virke i modsat Retning.

At Forvalteren saa ikke blot er landøkonomisk kyndig, saa vidt som man kan vente det efter hans Alder og Udvikling, men tillige har den Modenhed, som Forholdet henholdsvis overfor Folkene og Principalen kræver, for at det bedst mulige Resultat kan komme frem, er nødvendige Forudsætninger for, at Forvalteren skal kunne gøre Bedriften den Nytte, som han bør. Han maa være betænkt paa alle Muligheder med Hensyn til Vejr og Folk og have sine Planer forud overvejede baade for det ene og det andet Tilfældes Skyld. Han maa gøre alt, hvad han kan, for at Principalens Anskuelser og Ønsker med Hensyn til Gaardens Arbejde kommer til deres Ret og for at Continuiteten og Consekventsen i Bedriften kan blive gennemført paa det for et økonomisk Resultat heldigste Grundlag. At det her maa iagttages, at Gaarden bevarer eller helst forøger sin Frugtbarhed, at Kreaturerne ikke blot giver godt Udbytte nu, men ogsaa forbedres i Retning af Sundhed og Ydeevne o. s. v. er en Selvfølge. Et gensidigt og venskabeligt Samarbejde mellem Principal og Forvalter er Betingelsen for Fremgang og en fuldstændig aaben og sanddru, vel overvejet, moden og human Optræden fra begge Sider er fornøden. Under disse Forudsætninger kan det blive et Fortrin ved den store Gaard, at den afgiver Betingelse for at kunne drives gennem et Samarbejde af to i Stedet for ved et Arbejde af en enkelt. Det gamle Ord siger jo, at fire Øjne ser mere end to, og i Tilfælde af en af Parternes Sygdom, Bortrejse eller Forfald af anden Art er der jo endda kun to Øjne til Raadighed. Et andet gammelt Ord siger, at Husbondens Øje feder Koen, saa det daglige Tilsyn er uundværligt. Meget mere var her at tilføje, men mine Antydninger vil forhaabentlig være tilstrække-

lige til, at enhver af mine Tilhørere kan føre Tanken videre, hvis Forholdet interesserer Dem.

I nær Forbindelse hermed staar et Spørgsmaal, som i mange Aar har ligget Ejerne og Brugerne af de store Gaarde varmt paa Sinde, nemlig Lønningsvilkaarene. Man vilde gerne forbedre disse samtidig med, at man gjorde Folkene mere interesserede i Bedriften, som de kun altfor ofte kom til at betragte som noget dem fremmed og ligegyldigt. Som Eksempel herpaa kan nævnes den i 60'erne fremkomne Ordning paa Adlersborg, nu Dragsholm, der gav enhver af Folkene Andel i Gaardens Udbytte. Forsøget var vel gennemtænkt, omtaltes i den landøkonomiske Presse og gennemførtes vistnok nogle faa Aar, men man gik da fra Ordningen blandt andet, fordi Gaardens Udbytte var altfor ringe. Det var den Gang ikke Tider, som de nuværende. Flere Gange er det vistnok forsøgt at give Tantieme paa denne Maade til enhver af Folkene, men der er flere Grunde, ofte vel den overdrevne Lyst til at skifte Plads, som har hindret en Anvendelse af Akkordlønnen for bestemte Arbejder og Ekstrabetaling for gode Resultater, særlig Dygtighed og lignende. Saadanne Ekstrabetalinger har f. Eks. hyppigt en god Anvendelse i Husdyrbruget som Tillæg for hver vellykket Kalv eller Gris, for stor Mælkemængde, for Kælvning og forskelligt Tilsyn. Man kommer paa denne Maade det samvittighedsfulde Arbejde nærmere, vækker Interessen for den specielle Gerning, som er betroet hver især, og fjerner sig fra et Forhold, som dog i saa høj Grad beror paa Vejr og Vind, paa Priserne, paa Landmandens egen Dygtighed og Held med Indkøb og Salg og paa andre Forhold, paa hvilke den enkelte Arbejder ingen Indflydelse har.

Under Lønspørgsmaalet hører ogsaa Forholdet til de Folk, som selv driver Jord, enten en Lod, som hører til Ejendommen eller en anden, som de har i Eje eller Leje. Her har der fra gammel Tid ofte bestaaet et udmærket Forhold, som langt hellere end at gaa af Brug burde fortsættes og udvides. Man bør her fra den store Gaard mod bil-

lig el. ingen Betaling hjælpe med Hestekraft og Redskaber. Det viser sig ofte, at Husmændene sætter megen Pris paa at faa denne Hjælp, Hestene er kraftigere og mere arbejdsvante end de selv kunne skaffe og holde paa den lille Ejendom, Redskaberne er bedre og mere tidssvarende. Her maa man ofte interessere Forvalteren for Sagen, han vil i Reglen lade den store Gaards Arbejde gaa forud, og det bør snarere være omvendt. Husmandens Ejendoms Drift kræver ikke megen Tid, og Gaardens Hestekraft bør saa være saa stor, at der kan afses noget for den lille Ejendom, og for Husmandens Udbytte og Glæde af den spiller det en overvejende Rolle, at man ikke lader ham vente ret længe. Saavel ved Jordbehandling og Saaning som ved Indkørsel af Sæden er det af yderste Vigtighed, at Tiden passes. Kan man paa den store Gaard hjælpe ogsaa flere end dem, der arbejder for en, gør man en god Gerning, og ens egne yngre Folk møder i Reglen med Fornøjelse. De faar en behagelig Afveksling, bliver godt trakterede — og til alt Held er Brændevinen nu dyr — og de har godt af selv at se, hvordan den lille Ejendom skal behandles, og hvad den kan yde, det er dog ofte deres eget Maal at faa et lille Landbrug.

Et for de store Gaarde ofte behandlet Emne er Sikringen af deres Folks Alderdom; desværre kom der ikke noget praktisk almindeligt Resultat ud deraf, inden Lovgivningsmagten greb ind, og selv om vi nu i det store og hele maa paaskønne, at Staten i denne Retning ikke har holdt sig tilbage, vilde det dog have været bedre, om Landbruget her havde kunnet hjælpe sig selv. Der kunde da være taget flere Hensyn til de for dette ejendommelige Forhold, og man kunde paa sundere og bedre Maade have imødekommet Landarbejdernes Ønsker og Tilbøjeligheder. Jeg havde engang en gammel veltjent Mand, som jeg fik anbragt i et af tidligere Tiders gode Alderdomshjem. Hospitalet i Vejle. Han levede en Del Aar der, fik nok af Føde og Bekvemmeligheder, men lykkelig var han ikke, og han længtes efter at faa lidt tilvant Beskæftigelse. Han

havde gerne passet en Have for en eller anden og vilde sikkert have gjort det samvittighedsfuldt, men ingen der inde i Byen vilde give Plads for ham; de behagelige Arbejder vilde de yngre have.

I Tiden sidst i 60erne blev der paa Initiativ — om jeg ikke fejler — af Kammerherre Grüner, Ravnstrup, oprettet en Alderdomsforsørgelseskasse for Sorø Amt, og denne fik Efterlignere i flere andre Amter, ogsaa i Vejle. Disse Kasser, som var grundede paa Princippet Hjælp til Selvhjælp, blev for lidt benyttede, navnlig burde de store Gaarde, for hvis Skyld Sagen navnlig var rejst, og hos hvem Interessen ogsaa ofte var stor, have holdt Møder om Sagen og virket for den paa mange Maader, men de store Gaarde er unægtelig ofte komne for sent med Forholdsregler af denne Art og har ikke lagt Energi nok ind i Samarbejdet indbyrdes. Endnu er Foreningslivet for svagt, men jeg føler mig overbevist om, at man nu i højere Grad end forhen almindelig føler, at vi for vor egen og vort Lands Skyld maa søge et Samarbejde mellem dem, som har fælles Opgaver, om man vil, fælles Forpligtelser. Der er ifjor dannet en Forening, som under Navn af »Egne Hjem« har samlet de forskellige Bestræbelser for at skaffe Arbejdsfolk gode Vilkaar for at stifte Familie, Arbejdsfolk paa Land og i By, med Hensyntagen til de forskellige Livs- og Arbejdsforhold, en Forening, der strækker sig fra Kolonihaven til Statshusene, fremmer Sparsommeligheden, opfordrer til Benyttelse af Sparekasserne og gaar ud fra, at Husbonden vil give Tilskud, kort sagt, paa en meget bred Basis og indenfor vide Rammer vil hjælpe Arbejderne til at skaffe dem deres egne Hjem, Hjem, hvorpaa Slægten kan bygge en Fremtid. Den egentlige Stifter af denne Forening, Overretssagfører Arnskov i Silkeborg, forelagde dens Program paa Landboforeningernes Delegeretmøder sidste Efteraar og blev meget gunstig modtaget. Landhusholdningsselskabet har sluttet sig dertil og ser intet hellere end, at de store Gaarde melder sig ind som Deltagere. Her er en smuk og stor Opgave for dem.

At løse den vilde være til Ære og Fordel for dem selv, og de havde baaret en Sten til Fremtidens Opbygning af et godt Forhold mellem Samfundets forskellige Klasser. Som et meget smukt Eksempel paa et lokalt Arbejde i samme Retning kan nævnes det af Frk. H. Sehested oprettede Kapitalfond for Medhjælpere paa Broholm, Tangegaarden, Bjergeskovgaard m. fl. Jeg vil raade alle, som har Interesse for og i disse Spørgsmaal til at gøre sig nøje bekendt med dets Vedtægter og Arbejdsmaade.

Inden jeg forlader de store Gaardes Arbejderspørgsmaal, vil jeg gerne bede Dem fæste Deres Opmærksomhed paa, at — som jeg før sagde — de store Gaardes Arbejderstand maaske ikke er saa dygtig og saa godt i Stand til at hævde sig i selvstændige Stillinger som saa mange andre. Mange af de ældre har selv prøvet at have en Bedrift, og det lykkedes af en eller anden Grund ikke. Mangen anden Mand har forstaaet bedre end Landarbejderen fra Herregaarden at mele sin egen Kage, nogle har haft Sygdom, nogle har begaaet den i Sammenligning med andre let tilgivelige Fejl at stifte Familie, før der var nok at leve af. Der kan være og er Forklaringer nok, og lad ingen i vor Tid dømme, naar saa mange har haft Held med sig, og saa mange drive en slet og egoistisk Økonomi, kun tagende Hensyn til egen Fordel og eget Vellevned, ikke til deres Medborgeres og deres Samfunds.

Men hvad enten vi vurderer Landarbejderen højt eller ej, er det givet, at der i hans Klasse findes mange hæderlige, trofaste og i andres Tjeneste dygtige og paalidelige Folk, som ikke let kan faa Plads i andre Erhverv eller paa de mindre Gaarde. Hvis de store Gaarde ikke havde kunnet bruge dem, tage sig af dem, beskæftige dem med stadigt sundt Arbejde, for en stor Del i fri Luft, da havde mange af dem forøget Byernes Proletariat eller hjemme i deres Sogn faldet det Offentlige til Byrde. At anvende og hjælpe Landarbejderklassen er en nærliggende Opgave for de store Gaarde, og det er hos dem, at Interessen først og fremmest maa findes. Det er en Uretfærdighed, naar det

ofte siges, at de store Gaarde har ladet deres Folk gaa for Lud og koldt Vand; tværtimod har de der — som rimeligt er — ofte fundet et Hjem, som de ikke andet Sted kunde have faaet.

Der var en Tid, da man egentlig kun regnede med de store Gaarde. Man fandt saa, at de skulde afgive noget af deres Fordele og af deres Berømmelse. Af begge Dele fik da de mindre Gaarde en stor Anpart. Adskillige mener, at ogsaa deres bedste Tid bør være forbi; man skal gaa over til Husene. Uden at være spurgt har de store Gaarde nu i Krigsaarene taget til Genmæle. Samfundet blev her som i andre Lande stillet overfor Ernæringsspørgsmaalet. At vi har løst dette saa heldigt, kan vel ledes tilbage til flere Grunde. Først mener jeg at burde nævne, at Landets Industri dog ikke var saa stor, at den kunde kaldes uforholdsmæssig. Landbruget kunde endnu føde de mange Munde, dernæst at der kom Forbud mod Udførsel af Landbrugets Produkter samt Paabud om Rationering og endelig, at der endnu var en Del Landbrug af en saadan Størrelse, at de kunde levere Korn, Kartofler, Kød, Flæsk og Mælkeprodukter langt ud over deres eget Forbrug. Hvis f. Eks. en Gaard paa 400 Tdr. Land, som nu beboes og drives af 60 Individer, hvoraf de 20 er Børn, var udstykket i 100 Husejendomme, vilde den f. Eks. være beboet og drevet af 500 Individer, som i Krigsaarene skulde have haft betydelige Tilskud i Stedet for at afgive mange Fødemidler. Og som Næringsvej for disse 100 Familier var der ingen Trang til Husene, da det under vore høje Lønforhold for dygtige Folk paa Landet heldigvis er let at tjene et anstændigt Udkomme, rimeligvis lettere end ved selv at drive en Husejendom. Heller ikke maa man overse, at selv om man ved Statshjælp ad kunstig Vej forøger de jordbesiddende Husmænds Antal med f. Eks. 10.000 aarlig, er dette Tal meget lille i Sammenligning med Landets hele Befolkning. At lægge 10.000 Huse aarlig til de ca. 250.000 er jo noget, men det betyder ikke meget med Hensyn til Forøgelsen af selvstændige Hjem i hele Lan-

det med dets 3 Mill. Indbyggere, og saa er det endda et stort Spørgsmaal, om de virkelig bliver selvstændige; de Husejendomme, som kommer uden Statshjælp, hviler paa det solideste Grundlag.

Det er nylig i et lille Skrift om Forholdene paa Island, hvor Jord med gode Fremtidsmuligheder kan faas for 2½ Kr. pr. Td. Ld., bleven fremhævet, at Landet for at blive dyrket trænger til Folk. Uden mange Fødsler og Tilgang udefra, vil Landet umuligt kunde benytte sine mange gode Chancer. Disse vil ikke alene kunne være fordelagtige for Islænderne og for os, men ogsaa for andre, navnlig Amerikanerne og Englænderne, men Island mangler Folk, og det er Island ikke alene om; ogsaa Danmark mangler — ret beset — Folk, Mænd og Kvinder, til Livets praktiske Opgaver.

Efter hvad jeg nu har søgt at fremdrage, haaber jeg, at de store Gaardes Betydning, som det stiller sig for mig, hvis hele Liv har været nøje knyttet til dem, maa være blevet en Smule klarere Mange flere Forhold end de, jeg har berørt, spiller en Rolle for de herhen hørende Spørgsmaal. Jeg maa da endnu have Lov til i Korthed at sige, hvad der med Rette kan kræves af de store Gaardes Ejere og Brugere. Paa dem beror til syvende og sidst Resultatet. Det er her som saa ofte os selv, der er Sagens vigtigste Moment.

Jeg tillader mig da først at minde om, at Ejendomsretten over og Besiddelsen af Samfundets Værdier altid maa forstaas som en Form for deres bedste Udnyttelse; denne Ret har vist sig at være den heldigste, og den har baaret Samfundet frem, ganske særlig har som bekendt Spørgsmaalet om Besiddelse af Jord fra gammel Tid og indtil vore Dage været under Forhandling. Men af alle Drøftelser og Anskuelser fremgaar med Sikkerhed, at Ejendomsretten og Besiddelsen medfører et Ansvar. Man skal tilsidst kunne staa til Regnskab overfor Samfundet for den Maade, hvorpaa Værdierne — her Jorden — er forvaltet. Heraf følger, at man skal udruste

sig i videst mulig Grad med alle de Betingelser, som kræves for den bedste Benyttelse af Jorden nu og i Fremtiden. Jeg vil da anbefale, at det unge Menneske, som skal uddannes til Landmand, begynder tidligt, gerne i Konfirmationsalderen, men efter at have tilegnet sig udmærkede Skolekundskaber og have tilbragt Barndomsaarene i gode, sunde Hjem og i Samliv med andre Mennesker, der kan vække de bedste Følelser og Tilbøjeligheder hos Børnene. Naar Grunden er lagt saaledes, naar Kærligheden til alt godt, Glæden ved Arbejdet, Lysten dertil og Pligtfølelsen baaret af smukke Idealer, er blevet den Unges Eje, da bør han ud for at hjælpe til ved Arbejdet. Det er i disse Aar netop godt for ham at bruge og forøge Legemets Kræfter og, at den Landmand, som bliver hans Læremester, lader ham lære til Bunds, lader ham vænne sig til Arbejdet efterhaanden, saa det til sidst falder ham let og naturligt. Efterhaanden som det unge Menneske naar frem, maa han have sin Opmærksomhed henvendt paa den fulde Forstaaelse af Arbejdet, paa Planlæggelsen og Ledelsen, han maa vedligeholde sine Skolekundskaber saa godt, som det lader sig gøre, og senere forøge dem, maa følge nøje med, hvad der bliver at lære i Teori og Praksis, og at han saa benytter en af de bedste Landbrugsskoler, eventuelt Landbohøjskolen, maa varmt anbefales, men desuden maa den Unge arbejde selvstændigt paa sin Uddannelse. En Opgave af administrativ Natur, en Tilegnelse af Principperne for Arbejdet og Samarbejdet, et nationaløkonomisk Spørgsmaal, med sligt maa han arbejde for at udvikle Forstaaelsen af Arbejdets Betydning for Samfundet og for ham selv. Ligesom gode Skolekundskaber bør være tilegnede inden det praktiske Arbejde begynder, saaledes skal baade den praktiske og den teoretiske Uddannelse gaa forud for det eller de Ophold i Indland eller Udland, som hører med til Dygtiggørelsen. Under disse Ophold, som ikke bør foretages inden de fornødne Sprogkundskaber er tilegnede, skal den Unge arbejde ihærdigt og interesseret. Ved Siden af sin Faguddannelse maa han lægge

megen Vægt paa sin almindelige Fremgang, intet menneskeligt maa være ham fremmed, naar han en Gang tilstrækkelig modnet kommer i selvstændig Stilling som øverste Leder af en stor Gaard. I sin Uddannelsestid maa han, saa vidt som det er ham muligt, ogsaa have tjent til sit Ophold i en kortere eller længere Periode, og helst maa han i nogle Aar have været Forvalter. Dette maa for den dygtige Mand, som bør undgaa Ensidighed, være en udmærket Skole.

Helt igennem maa Landmanden paa den store Gaard være besjælet af Iver for paa rette Maade at gøre sig Naturen underdanig for sit Hjems Skyld og for det Samfund og for det Land, som er hans og som staar hans Hjerte nærmest. De store Gaarde har ikke mere den Magt, som de havde i gamle Dage, og det behøver vi ikke at beklage, men vi kan skaffe dem en langt bedre Magt, bygget paa et solidere Grundlag end Lovregler, og det er Eksemplets Magt; holder vi os dette klart, og arbejder vi derefter, da vil de store Gaarde i en lang Fremtid ikke blot som hidtil forskønne og oplive Landskabet, men ogsaa hæve Landmandens Gerning, hans Arbejde og hans Liv til Gavn og Glæde for vort hele Land.

Foredraget var ledsaget af følgende Diskussion:

Konsulent *Vilh. Bagger* havde med stor Interesse lyttet til Foredragsholderens Udtalelser, men kunde dog have ønsket, at Ligheder og Forskelligheder mellem de store, mellemstore og smaa Brug var bleven noget stærkere præciseret, end Tilfældet var. Der burde være slaaet en Pind igennem de stadig gentagne Fremhævelser af de smaa Brugs Overlegenhed fremfor de store. De tre Kategorier — store, mellemstore og smaa Brug — findes overalt, og de har hver for sig deres Ejendommeligheder. Det blev af Foredragsholderen gjort gældende, at de store Brug ligesaa godt kunde basere Produktionen paa Opfodring som de smaa, men dette var næppe rigtigt; teoretisk kan det se saaledes ud, men i Praksis lader det sig ikke gennemføre. Pasningen af et forholdsvis stort Kreaturhold passer bedst for de smaa Brug, og disse er derfor prædistinerede til at opfodre de overskydende Foder-Enheder fra de store Gaarde. Da det jo imidlertid er saaledes, at den voksende Be-

folkning gør Udstykningsspørgsmaalet brændende, vilde det have sin Interesse, om der forelaa Oplysninger om Produktionen paa de store Gaarde, thi hvis denne nu var dobbelt saa stor, som i gamle Dage, var der ikke noget at sige til, om Arealet blev noget formindsket. Ligeledes vilde det være ønskeligt, saafremt man havde Materiale, der kunde vise, hvorvidt Udbyttet var forholdsvis større ved de smaa Brug end paa de store. I og for sig troede Taleren ikke, at de smaa Brug frembragte flere Fold pr. Arealenhed, men det vilde være interessant, om Sagen kunde blive talmæssigt belyst. Iøvrigt fandt Taleren, at det var mærkeligt, at der ikke gennem Udstykningslovene var fremsat Forslag om at faa Hedejorden opdyrket ved Hjælp af Husmandslodder. Taleren kunde tænke sig, at en Udstykning af Heden kunde faa stor Fremtidsbetydning og ønskede gerne at vide, hvorledes Foredragsholderen stillede sig til en saadan Tanke.

Kammerherre *C. Bech* ønskede i Anledning af de af Konsulent V. Bagger fremsatte Bemærkninger at bemærke, at der næppe kunde anføres udlømmende Grunde for, at Husdyrholdet maatte være forholdsvis mindre paa de store Gaarde. Der kræves store Stalde, men netop de store Stalde er forholdsvis billigere at bygge end de smaa, og der kan under store Forhold lettere indrettes særlige Boksrum og skaffes bedre Betingelser for Opdrættet, end Tilfældet er under mindre Forhold. Saa har det mere paa sig, at Pasningen bliver bedre i de smaa Brug, hvor Ejeren selv kan staa for Arbejdet, men i denne Retning kunde der sikkert opnaas gode Resultater, ved at man paa de store Gaarde oprettede flere mindre Stalde; derved kunde hver Mand have Ansvaret for sin Stald, og i Sygdomstilfælde vilde det være langt lettere at foretage den nødvendige Isolation. Heller ikke hvad Kapitalanbringelse angaar var de store Gaarde daarligere stillet end de smaa — tværtimod, en stor Gaard kræver mindre Kapital i Forhold til Arealet end en lille, og det er vel netop dette Forhold, der gør, at saa mange Husmandsbrug har ondt nok ved at klare sig.

Med Hensyn til de store Gaardes Ydeevne nu i Forhold til tidligere eller i Forhold til de smaa Brug, da var Taleren ikke i Besiddelse af Materiale, hvorved dette kunde belyses, men drevet paa rette Maade var der næppe nogen Tvivl om, at de store Gaarde kan frembringe ligesaa meget som de smaa. Det, som det undertiden kniber med paa de store Gaarde, er det indgaaende Kendskab til hver eneste Plet Jord, som kendetegner det gode Husmandsbrug. Kommer det med, saa vil ogsaa det store Landbrug give de store Fold.

Konsulent V. Baggers Udtalelser om Hedeopdyrkninger havde interesseret Taleren meget, og det er jo en Sag, som Landhusholdningsselskabet altid har fulgt med stor Velvilje. Egentlig er det jo Husmandsbrug i større Stil, der findes paa Heden, og vi maa alle beundre det personlige Arbejde og den store Nøjsomhed, der maa til, for at saa gode Resultater kan naas, som Tilfældet er. Men det vil dog vist være vanskeligt at faa nye Driftsformer indført paa Hedeopdyrkningens Omraade.

Baron *Wedell-Neergaard,* Svenstrup: Saalænge Danmark har bestaaet, har der været store Gaarde, og der var jo en Tid, hvor de store Gaarde var de dominerende. Der kom derefter en Bevægelse til Fordel for Bøndergaardene og som medførte den Fordeling i Besiddelsesforholdene, som de fleste sikkert finder heldig, men nu synes der jo, at være en Tendens i Retning af, at de store Gaarde helt skal forsvinde og at de smaa Gaarde skal gøres endnu mindre. Det meste af, hvad der er sagt mod de store og til Fordel for de smaa Brug, har egentlig kun været Paastande, men i vore Dage skulde vi jo gerne naa saa vidt, at Forholdet kunde belyses ad regnskabsmæssig Vej. Dertil skulde Regnskabsforeningerne gerne kunne hjælpe os. I Gl. Roskilde Amt har vi en stor Regnskabsforening, og netop i Aar er der i Beretningen fra denne Regnskabsforening foretaget en Sammenligning mellem en Del store og smaa Gaarde; de store Gaarde, hvis Gennemsnitsstørrelse var 97 ha, havde en Forrentningsprocent paa 11.8, medens de smaa Gaarde paa gennemsnitlig 12 ha kun havde en Forrentningsprocent af 6.5. Disse Tal kan dog naturligvis ikke tillægges nogen særlig Betydning til Belysning af de forskellige Gaardstørrelsers Rentabilitet navnlig i Betragtning af Krigskonjunkturerne, men Resultatet kan dog maaske tages som en Antydning af, at de store Gaarde i hvert Fald ikke staar daarligere end de smaa. Skal man i Fremtiden naa til at føre virkelige Beviser angaaende de forskellige Brugsstørrelsers Rentabilitetsforhold, er der næppe anden Udvej, end at lade Tallene tale, og det vilde være ønskeligt, om det landøkonomiske Driftsbureau vilde tage Sagen op.

Med Hensyn til Arbejderforholdene maa man gøre sig klart, at de gamle patriarkalske Forhold er forbi, hvormed dog naturligvis ikke er sagt, at Arbejdsgiveren ved sin personlige Optræden ikke kan gøre meget til, at et godt Forhold opretholdes. Men i vore Dage er Arbejderne selvstændige Folk, og de ønsker ganske naturligt at komme bort fra alt, hvad der smager af Goddædighed.

Iøvrigt var Taleren enig med Foredragsholderen i, at de

store Gaarde havde deres Betydning, og at de næppe kan undværes; men den Mulighed er jo ikke udelukket, at der kan blive stillet saa store Krav til disse, at de ikke vil være i Stand til at eksistere. Under Krigen har de store Gaarde været et Gode for Landet ved det Overskud, de har kunnet levere, saavel til Ernæring af Befolkningen som til Landets Husdyrbestand.

Direktør *Waage* troede, at man var lidt tilbøjelig til at overvurdere de store Jordbrugs Betydning. De store Gaarde spillede ganske vist en Tid lang en betydelig Rolle, men man burde huske paa, at det Fortrin, de havde, ikke beroede paa deres Størrelse, men havde sin væsentlige Aarsag i, at de store Landmænd fik en bedre Fordannelse. Dette Forhold er jo imidlertid nu ændret, saaledes at de store Gaarde ikke mere har Betydning som de førende. Det er ganske vist rigtigt, at de store Gaarde har haft væsentlig Betydning under Krigen ved at afgive Korn, men dette beviser jo ikke, at man ikke vilde være kommen lige saa godt igennem med samme Befolkningsmængde under en anden Fordeling af Jorden.

Naar man drøfter Spørgsmaalet om de store Gaarde i Forhold til de smaa, er det imidlertid ikke nok at fæste Opmærksomheden paa Forrentningsprocenten; man maa erindre, at Adgangen til Jord mere er et socialt end et økonomisk Spørgsmaal. Der er sikkert en betydelig Del af de store Gaarde, der kan afgive en Del af deres Areal, uden at man af landøkonomiske Grunde behøver at nære Betænkeligheder derved, og det samme gælder sikkert ogsaa for en Del af de større Bøndergaardes Vedkommende. For Øernes Vedkommende vil paa de store Gaarde et Tilliggende af ca. 300 Tdr. Land være fuldt tilstrækkeligt. Fremtiden vil sikkert stille Krav i Retning af en stærkere, mere intensiv Drift af Jorden, og en saadan egner sig ikke saa godt for de store Gaarde. Saafremt vi vil undgaa et stærkt voksende Proletariat, vil det være nødvendigt, at der sørges for Adgang til Jord, uden at der ved den stigende Efterspørgsel skabes en Prisstigning paa Jorden. Den Bevægelse, der søges rejst gennem Spareforeninger som f. Eks. »Egne Hjem«, vil ikke kunne føre til Maalet, naar man ikke samtidig bestræber sig for Ændringer i Jordejendomsforholdene; hvis man f. Eks. tænkte sig, at Sparsommeligheden blev fulgt, saa vilde Prisen paa Jorden ved den stigende Efterspørgsel ogsaa stige, og Resultatet af maaske en lang Aarrækkes Sparsommelighed vilde da blive ret negativt.

Tiden kræver en Formindskelse af de store Jordbesiddelser, og det vilde være klogt, om de store Jordbesiddere selv vilde indse dette og bringe det Offer, der kræves af dem, saa-

ledes at ogsaa Jordspørgsmaalet i Danmark kunde løses under fredelige Former. Det vilde da sikkert vise sig, at ligesom de store Landboreformer i Slutningen af det 18. Aarhundrede blev til meget stor Nytte for Danmark, saaledes vil ogsaa nu en Jordreform føre til heldige Forhold, thi det stigende Proletariat kan ikke føre til Lykke for Samfundet.

Det blev nævnt, at en Udstykning af den jyske Hede vilde være heldig, men Taleren troede ikke paa en Udstykning af Heden til mindre Jordbrug, og det vilde for Folk fra Øerne, hvor man ved, hvor store Jordstrækninger god Jord der er under enkelt Mands Eje, virke som en Urimelighed at blive henvist til en karrig og fattig Hedelod. Iøvrigt var Taleren ikke sikker paa, at Hedens Beplantning havde været saa formaalstjenlig.

Kammerherre *C. Bech* takkede Baron Wedell-Neergaard for hans Udtalelser: de fremdragne Tal viste jo bedre end mange Ord, at de store Gaarde havde stor økonomisk Bæreevne, og alle vilde sikkert indrømme den store Betydning, de store Gaarde havde haft for Danmark under Krigen. Det var ganske vist rigtigt, at man ikke kunde regne med de gamle patriarkalske Forhold, men derfor kunde man sikkert godt finde Udveje til at paaskønne det gode Arbejde, saaledes at Arbejderne følte sig stærkere knyttet til det Sted, hvor de dog tjente deres Brød. Og netop paa de Steder, hvor Kommandotonen tidligere i for stærk Grad havde været fremherskende, maatte man søge ind i et andet Spor, selv om et egentlig Venskabsforhold vel næppe i vore Dage lod sig oprette. I hvert Fald vilde det være ønskeligt, om man kunde finde Midler til at neutralisere den Arbejderbevægelse, der kommer udefra, thi kommer det først til aabenbar Kamp, kan der let rives saa meget ned, at det vanskeligt kan oprettes. Med Hensyn til Udstykningsspørgsmaalet betød det jo egentlig saa lidt, om der blev oprettet 10,000 nye Husmandsbrug; i hvert Fald vilde det ikke være tilstrækkeligt til at værne mod det voksende Proletariat. Naturligvis var der en Del af de store Gaarde, som uden Skade kunde afse en Del af deres Jord, men Forholdene kunde sikkert ordnes ad ganske privat Vej.

Med Hensyn til Hedeopdyrkningen saa nærede Taleren ikke Tvivl om, at Hedeplantningen havde været vort Land til stor Nytte, og man bør erindre, at Agerbrug paa Heden næsten ikke kan bestaa, uden at der er Beplantning.

Baron *Wedell-Neergaard* kunde tiltræde, at man maatte holde de to Spørgsmaal, hvad der er økonomisk det fordelagtigste og hvad der socialt bør foretrækkes, ude fra hinanden.

Der kan være Tvivl om hvilken Brugsform, der forrenter sig bedst, men der er ingen Tvivl om, at Livsvilkaarene gennemgaaende er lykkeligere paa Landet; men selv om der foretages en Udstykning, saa vil det dog kun blive en lille Part, der faar Adgang til Jord, og det vil i det lange Løb blive umuligt at tilfredsstille Tilgangen. Med Hensyn til Resultatet af Hedebeplantningen da var det sikkert for tidligt at udtale sig derom, men det var dog maaske bedst at væbne sig med nogen Skepsis.

Direktør *Waage* fandt, at Staten havde Forpligtelse til at træde til i Øjeblikket, thi Forholdene er jo i Virkeligheden nu saaledes, at selv Folk, der er opfødte ved Jorden, ikke kan faa Adgang til Jord, og vil de vedblive at være Jorddyrkere, har de kun den Udvej at udvandre. Taleren kunde ikke anerkende, at en Udstykning ikke vilde hjælpe, fordi der stadig vilde blive forøget Tilgang, thi der var jo ikke noget i Vejen for, at ogsaa Udstykningen kunde drives videre. Som Helhed troede Taleren ikke, at Plantningssagen i Jylland havde givet gode Resultater; vi bør derfor næppe gaa videre i Retning af Oprettelse af Plantager, men derimod søge at faa al den Jord, der egner sig dertil, taget ind til Agerdyrkning. Det viste sig ogsaa, at der i de senere Aar stadig kom Ansøgninger om at faa Fredskovforpligtelsen ophævet.

Godsejer *Lawaetz* havde med stor Interesse hørt Foredraget og fandt, at der heri var berørt en Sag af overordentlig Betydning for Landbrugets Fremtid. Det er godt, at Spørgsmaalet om de store Brug i Forhold til de smaa bliver taget op til Forhandling, thi Ejerne af de store Brug maa tænke paa Fremtiden. Det synes jo, som om man nu vil frakende os vor Ret til at eksistere; men dette er saa meget mere uretfærdigt, som det jo har vist sig, at de smaa Brug ikke en Gang kan bære sig selv. Husmændene raaber stadig om lige Skat paa lige Jord, men de smaa Jordbrugere er ikke selv i Stand til at bære deres Skatter til Kommunerne, men maa lade de store Gaarde svare de Skatter, der er nødvendige til Kommunernes Opretholdelse. De smaa Hjem paa Landet vilde ikke blive lykkelige, men ulykkelige Hjem.

Kammerherre *C. Bech* udtalte, at Skovene under mange Forhold havde stor Betydning for Egnen. Det var muligt, at Skovloven i nogen Grad trængte til at revideres, men man burde dog sikkert være varsom med at give Tilladelse til Skovrydning netop nu, hvor de høje Konjunkturer frister til Agerdyrkning, under Forhold hvor man ellers ikke vilde føle sig fristet til at gaa Plantningerne for nær.

Professor *T. Westermann* bragte Kammerherre C. Bech en Tak for hans interessante Foredrag om et Emne, der i saa høj Grad paakaldte Tidens Opmærksomhed. Det vilde være af overordentlig stor Betydning at faa klaret, hvor den økonomiske Grænse for Jordbrugenes Størrelse, eller om man vil Formindskelse, ligger, og forhaabentlig vil det landøkonomiske Driftsbureau tage Spørgsmaalet op til Behandling. Taleren skulde ikke komme nærmere ind paa Spørgsmaalet om Betimeligheden af Hedens Beplantning, men han ønskede gerne at pege paa, at der ved Opdyrkning af flere af vore Mosearealer kunde skabes langt gunstigere Betingelser for Oprettelsen af smaa Landbrug end paa Hederne.

Hermed sluttede Mødets Forhandlinger.

Planteavlen i 1918.

Af Professor *O. H. Larsen.*

De forskellige Faktorer, som under almindelige Forhold betinger Udbyttet af Landbrugets Produktion, er i Krigsaarene blevne ændrede og forøgede i væsentlig Grad, dels direkte gennem den Indflydelse, som Krigen og de krigsførende Magters Handelspolitik har udøvet, og dels mere indirekte gennem de Foranstaltninger, som Staten herhjemme har gennemført for i nogen Grad at raade Bod paa Krigens uheldige Virkninger*).

For Plantedyrkningens Vedkommende har Virkningerne heraf gjort sig stærkere gældende i 1918 end noget forudgaaende Aar, og navnlig har Vanskelighederne ved Tilførsel af Kunstgødning og forskellige Frøsorter direkte hæmmet Produktionen, men ogsaa den standsede Foderstofindførsel fra Foraaret 1917 og Indskrænkningen i vor Indførsel af forskellige andre Fornødenheder har mere indirekte paavirket Produktionsforholdene, dels gennem den formindskede Staldgødningsproduktion og dels gennem den Indflydelse, som Hensynet til Landets Forsyning med Fødemidler og andre Forbrugsartikler, hvis Indførsel var standset, har udøvet med Hensyn til Arealets Benyttelse.

*) For de vigtigste Foranstaltninger af denne Art, som falder paa Aaret 1918, har Kontorchef *H. Hertel* nærmere gjort Rede i en længere Afhandling i Tidsskriftets Januarhefte, hvortil henvises.

Hvad først Gødningstilførsel og Gødningsproduktion angaar, saa standsede Fosforsyretilførslen fuldstændig i 1918, saavel i Form af Raafosfat som af lettere opløselige Gødninger. Og da Indførslen allerede i 1917 var indskrænket til en Ubetydelighed, blev Virkningerne saa meget desto føleligere. Under Trykket heraf paabegyndte Staten i Sommeren 1918 efter forudgaaende Undersøgelser af det tekniske Landbrugsudvalg og under Ledelse af dette Udvindingen af Raafosfat paa Bornholm, og skønt det kun er meget smaa Mængder, det i det hele drejer sig om (30—40,000 t), maatte det dog paa det Tidspunkt anses for absolut ønskeligt at faa ogsaa dette Tilskud frigjort, saa meget mere, som det kunde fremskaffes til en i Forhold til Prisen paa Superfosfat meget rimelig Pris.

Tabel 1. **Indførsel af Kunstgødning 1913—18.**
(Angivet i Mill. kg).

	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Raafosfat	55.9	49.3	58.2	108.9	8.5	—
Superfosfat	110.2	142.9	83.1	19.5	10.4	—
Thomasmel	8.9	11.1	9.1	0.7	—	—
Chilisalpeter	35.0	42.7	42.1	35.0	39.6	0.1
Luftkvælstofgødning	5.1	11.8	3.9	0.8	1.1	19.9
Svovlsur Ammoniak	2.8	2.1	0.4	—	—	—
Kainit	12.1	8.4	3.1	0.2	—	0.5
Andre Kaligødninger	12.5	15.2	11.0	51.6	21.0	33.9

For Kvælstofgødningens Vedkommende var Forholdene i 1918 noget bedre, omend langt fra tilfredsstillende. Som Tab. 1 viser, var vor normale Kvælstofindførsel før Krigen ca. 40 Mill. kg aarlig. I de to første Krigsaar blev dette Kvantum betydeligt overskredet, og endnu i 1916 og 1917 var Indførslen omtrent normal, men i 1918 gik den ned til under Halvdelen, nemlig 19,9 Mill. kg, hovedsagelig Norgesalpeter, og da der netop paa Grund af den for-

mindskede Staldgødningsproduktion var Brug for megen Kvælstofgødning, blev Savnet meget føleligt. Erkendelsen heraf førte til Nedsættelsen af et sagkyndigt Udvalg til Undersøgelse af Mulighederne for en hjemlig Produktion af Kvælstofgødning, men om Resultaterne af disse Undersøgelser foreligger endnu intet officielt.

Af Kaligødning har Indførslen under Krigen været meget varierende, men gennemgaaende nærmest større end normalt, og endnu i 1918 var vi oppe paa en Indførsel af ca. 34 Mill. kg.

For Korn og Foderstoffer var Indførslen i 1918 jo praktisk talt fuldstændig standset, og de Mængder, der indførtes i 1917 udgjorde kun ca. $^1/_3$ af Normalindførsel, saaledes at Virkningen paa Staldgødningsproduktionen i Vinteren 1917—18, navnlig kvalitativt, men ogsaa kvantitativt, var meget stærk, idet Kvægbestanden gik ned fra 2,458,158 Stk. i 1917 til 2,123,722 Stk. i 1918 og Svinebestanden endog fra omtr. 2 Mill. i Febr. 1917 til ca. $^1/_2$ Mill. i Febr. 1918 og 433,000 i April samme Aar. Virkningerne heraf har selvfølgelig haft langt større Betydning for Planteproduktionen i 1918 end den manglende Kunstgødning, men tilsammen er det disse to Faktorer, som i Forbindelse med det mindre gunstige Vejrlig i en Del af Vegetationsperioden, bærer Hovedskylden for, at Høstudbyttet i 1918, trods en stærk Udnyttelse af Arealet og gunstige Udsigter fra Foraaret af, blev betydelig under Normalhøst, ja endog lavere end Gennemsnittet for de 5 Krigsaar, hvoriblandt der dog findes to saa decideret daarlige Høstaar som 1914 og 1917.

Arealets Benyttelse i 1918.

Den Nedgang, der under Krigen har været i Størrelsen af det dyrkede Areal, synes i 1918 at være standset, idet der, som Tabel 2 viser, er Fremgang saavel for Kornarealet som for Rodfrugter og andre Høstafgrøder. For

Græs- og Grønfoder er der muligvis en fortsat Nedgang i Arealet, men her lader Forholdet sig ikke klart belyse, fordi disse Arealer som Helhed ikke var medtagne ved Tællingen i 1917. Men sammenligner man Tallene i 1918 med Tallene fra 1912, viser der sig en betydelig Nedgang saavel for Sædskiftets Græsmarker som for vedvarende Græs, medens der er Stigning for Grønfoder- og Lucernearealet.

Hvad Brakarealerne angaar, kan Tallene for Helbrak ikke direkte sammenlignes, fordi denne Betegnelse ved de to Tællinger dækker over noget forskellige Arealer, men givet er det, at der under Krigen har været en stærk Nedgang i Helbraksarealet, og denne Nedgang er fortsat i 1918, formentlig i nogen Grad paavirket af Tilladelsen til den Dispensation fra Forpagtningskontrakter med Hensyn til Brakmarkens Benyttelse, som Loven af 20. Marts 1918 giver. Halvbraksarealet, som paa en Maade kan medregnes til Græsarealerne, er derimod udvidet med en halv Snes pCt. under Krigen, men tilsammen er Brakarealet formindsket med ca. 35 pCt. fra 1912 til 1918.

Hvad de egentlige Høstarealer angaar, som i denne Forbindelse har mest Interesse, saa er der i 1918 betydelig Fremgang for Brødkorn, Kartofler, Sukkerroer, Bælgsæd, Boghvede og Frøafgrøder, medens der er Nedgang for Vaarsæd og Foderroer, for de sidste dog kun ringe. Det viser sig saaledes at være de direkte Ernæringsafgrøder og Handelsafgrøderne, der er gaaet frem, medens der for Foderafgrøderne nærmest har været Tilbagegang. Dette er i og for sig ganske naturligt, naar Hensyn tages til Prisforholdene og det indskrænkede Kreaturhold.

Hvede- og Rugarealet indtager nu tilsammen omtrent samme Areal som i 1915, nemlig 276,000 ha, medens Kartoffelarealet er betydelig større end i 1915 og større end nogen Sinde tidligere. Stigningen fra 1917 andrager ca.

Tabel 2. **Det dyrkede Landbrugsareal under Krigen.**

(Angivet i 1000 ha).

Afgrøde	1912	1915	1916	1917	1918	Tilvækst i pCt	
						1912-1918	1917-1918
Hvede	54.0	66.5	61.4	53.1	56.8	+ 5.2	+ 6.9
Rug	245.8	210.9	194.8	176.5	219.7	÷ 11.0	+ 24.4
Byg	241.4	260.5	256.3	239.7	223.0	÷ 7.7	÷ 7.0
Havre	428.4	414.3	421.6	397.0	379.0	÷ 11.5	÷ 5.5
Blandsæd	180.4	180.2	185.0	195.4	193.6	+ 7.3	÷ 0.9
Korn ialt	1150.0	1132.4	1119.0	1061.7	1072.1	÷ 6.8	÷ 1.0
Kartofler	61.1	66.6	64.2	57.9	74.8	+ 22.4	+ 27.4
Foderroer	261.8	286.4	278.8	278.4	274.7	+ 4.9	÷ 1.3
Sukkerroer	32.4	32.1	31.5	30.8	36.2	+ 11.7	÷ 17.5
Cikorie	1.0	0.85	1.4	1.1	1.2	+ 12.0	+ 9.1
Rodfrugt ialt	356.4	385.8	375.9	368.1	386.9	+ 8.5	+ 5.1
Bælgsæd	4.0	3.0	4.4	4.8	7.9	+ 97.5	+ 64.6
Boghvede	2.4	3.3	3.8	2.3	3.5	+ 45.8	+ 52.2
Græsfrø	12.2	11.8	12.4	13.0	15.4	+ 26.2	+ 18.5
Kløverfrø	0.7	1.2	1.1	0.9	0.5	÷ 8.6	÷ 44.5
Rodfrugtfrø	2.8	2.2	3.4	3.7	9.4	+335.9	+254.1
AndreHøstafgr. ialt	22.2	21.5	25.1	24.8	36.7	+ 65.3	+ 48.0
Græs og Kløver	708.6	750.4	—	—	674.9	÷ 4.8	—
Vedv. Græs	103.7	—	—	—	74.3	÷ 28.3	—
Grønfoder	24.5	35.0	—	—	28.3	+ 15.5	—
Lucerne	9.7	10.6	—	—	10.6	+ 9.3	—
Græs og Grønfoder ialt	846.5	—	—	—	788.1	÷ 6.9	—
Helbrak *)	133.4	70.6	70.2	—	56.1	÷ 58.0	—
Halvbrak	69.6	93.1	77.3	—	76.8	+ 10.3	—
Brak i alt	203.0	163.7	147.5	—	132.9	÷ 34.6	—

*) Tallet for Helbrak i 1912 kan ikke umiddelbart sammenlignes med Tallet fra 1918, idet der i 1912 under Helbrak er indbefattet 43123 ha »Benyttet Brak«.

17,000 ha eller godt 27 pCt., og Arealet i 1918 var paa det nærmeste 75,000 ha. Sukkerroearealet er steget med ca. 18 pCt. til 36,000 ha og Cikorie med 9 pCt. til ca. 1200 ha.

Endnu stærkere er dog Stigningen for Bælgsæd og Boghvede, idet den udgør henholdsvis 65 og 52 pCt.; vi skal tilbage til 1907 for at finde et tilsvarende Bælgsædsareal. Og endelig kommer saa den stærke Stigning i Frøarealerne, som for Rodfrugtfrø andrager 250 pCt. og for Frøarealerne som Helhed ca. 44 pCt. Særlig stærk er Stigningen for Turnips og Gulerødder; de sidstnævnte Arealer, som før Krigen var ubetydelige, udgjorde i 1918 ca. 2600 ha, og da der til Landets egen Forsyning kun medgaar Frø fra ca. 50 ha, vil man forstaa, at man her er inde paa Spekulationsavl.

Det samlede i Tabellen anførte Frøareal udgjorde ca. 25,000 ha, men hertil kommer saa yderligere 2000 ha med Havefrøkulturer, hvis Afgrøder ogsaa hovedsagelig er baseret paa Eksport.

En anden Afgrødegruppe, som heller ikke er medtaget i Tabellen, er de egentlige Handelsplanter: Olieplanter, Spindeplanter, Krydderplanter samt Havesager i Marken, der i 1918 tilsammen indtog ca. 14,000 ha. Aldeles dominerende indenfor denne Gruppe er Gul Sennep, der alene beslaglagte 10,600 ha; derefter kommer Havesager med ca. 2500 ha, Spergel med 620 ha, Solsikke med 324 ha og Spindeplanter med 166 ha.

For de fleste af disse Kulturer har der fundet en Udvidelse Sted, men hvor stor den har været, kan ikke bestemt angives, da flere af disse Kulturer ikke har været medtaget ved de tidligere Tællinger under Krigen. Det er imidlertid Krigen og Krigens Virkninger, der ogsaa her har været den væsentligste Aarsag til Arealudvidelsen, og navnlig gælder det om den forøgede Interesse for Dyrkningen af Olieplanter, som var en direkte Følge af den svigtende Olietilførsel, der imidlertid nu efter Krigens Afslutning atter er kommen i Gang.

For Frøafgrøderne er det selvfølgelig de høje Eks-

portpriser, der har drevet Arealet i Vejret, og for Kartofler, Sukkerroer og Cikorie har Prisstigningen sikkert ogsaa i væsentlig Grad været medvirkende til Arealudvidelsen*).

I det hele kan det forudsættes, at den Ændring i Arealets Benyttelse, som fandt Sted i 1918, har bevirket saavel en Forøgelse af Høstudbyttet som af Høstens Værdi, idet det fortrinsvis er de stærkest producerende og de kostbareste Afgrøder, hvis Areal er blevet forøget.

Vejrforholdene i 1917—18.

En nærmere Redegørelse for Vejrforholdene i 1917—18, udarbejdet af Afdelingschef *H. Hansen,* findes optaget i nærværende Tidsskrifts Hefte 12, 1918, hvortil henvises. Her skal blot fremdrages nogle Hovedtræk vedrørende Vejrliget og dettes Indflydelse paa Afgrødernes Udvikling samt paa Plantesygdommenes Optræden.

Vintersædens Saaning begyndte meget tidligt i 1917 og under gunstige Vejrforhold, men sidst i September blev Vejret meget regnfuldt, saaledes at Saaningen trak ud til sidst i Oktober eller endnu længere, og sjældent har Vintersædens Lægning strakt sig over saa langt et Tidsrum. Baade Oktober og November havde betydelig over Normalnedbør, og navnlig November var meget regnfuld med indtil 50—85 pCt. over Normalnedbør. Hele Efteraaret var dertil koldt og stormfuldt, og allerede først i December havde vi nogle strenge Frostdage, ligesom Maanedens sidste Tredjedel og første Halvdel af Januar var kold med Temperaturer indtil ÷ 19 ° C. i Jylland og ÷ 15 ° C. paa Øerne.

*) Prisen for Sukkerroer og Cikorie var 1917 henholdsvis 3.30 og 4.50 pr. hkg, men blev i 1918 forhøjet til henholdsvis 4.50 og 6.65. For de til Stat og Kommune dyrkede Kartofler er der betalt en Pris af 12—14 Kr. Tønden og selv for Fabrikskartofler har Prisen i 1918 været 10 Kr. og derover.

Men dermed var den strenge Vinter ogsaa forbi; Resten af Januar og hele Februar var forholdsvis mild, og da Nedbøren i Marts Maaned tilmed var usædvanlig lille — kun 15 pCt. af Normalen — kunde Foraarsarbejdet begynde væsentlig tidligere end normalt. I den sydlige Del af Landet var Kornsaaningen omtrent afsluttet med Maanedens Udgang, men i April, hvor Vejret ligeledes var mildt, blev Saaningen i høj Grad forsinket ved jævnlig og rigelig Nedbør, saaledes at de Egne, som ikke havde faaet tilsaaet inden den ustadige Periode begyndte, endog fik temmelig sent begyndt, og der blev saaledes en usædvanlig store Forskel paa Kornsaaningstiden i Landets forskellige Egne.

Imidlertid medførte det milde og solrige Vejr i Maj Maaned hurtig Spiring af al Sæd, saavel som Roer, og Væksten i Græsmarkerne var ogsaa usædvanlig frodig, saaledes at Udbindingen mange Steder fandt Sted allerede omkring 1. Maj.

Alt tegnede saaledes gunstigt, og den høje Temperatur i Maj Maaned — nøjagtig 2 ° C. over Normalen — bragte yderligere Fart i Vegetationen, men da denne Maaned tillige var meget regnfattig, idet Nedbøren kun udgjorde ca. $^1/_3$ af Normalen, begyndte Virkningen heraf at gøre sig gældende henimod Maanedens Slutning, og Juni Maaned, som hvad Temperaturen angaar var omtrent 2 ° C. for lav, lignede den godt nok med Hensyn til Nedbøren, navnlig i Maanedens første $^2/_3$. Vel faldt der hist og her ordentlig Regn, men Hovedindtrykket de fleste Steder var dog Kulde og Tørke. Kun een Gang i de sidste 45 Aar har vi haft saa kold en Juni, og navnlig Nattemperaturen var meget lav, saaledes at Frostskade paa Frøafgrøder og Kartofler ikke var ualmindelig i Jylland. Dertil kom, at Sæden i den kolde Periode led stærkt af Larveangreb: saavel Smelderlarven og Stankelbenlarven som Fritfluen og Bygfluen var slemme i Vaarsædsmarkerne, og dette gjaldt ikke alene de sildigt saaede Marker, men ogsaa de tidligt saaede, fordi Tørken her var mere følelig.

Fra Slutningen af April til omkring den 20. Juni var der Egne, som kun fik 16—17 mm Regn eller ca. $^1/_4$ af Normalnedbøren. Andre Steder faldt der ganske vist betydeligt mere, men der var dog ingen Steder, hvor man i denne Periode naaede over $^3/_4$ af Normalbør, og da endelig Regnen kom i Slutningen af Juni Maaned, var det for sent til, at den kunde redde Afgrøderne paa de udsatte Jorder. Navnlig Græsmarkerne led stærkt under Kulden og Tørken, men ogsaa Korn og Roer stod i Stampe, saaledes at Sygdom og Ukrudt fik Overtaget. Navnlig Kaalroer og Turnips led stærkt under Jordloppeangreb, og i Frømarkerne var Glimmerbøssen og andre Insekter paa Færde. Men Jordlopperne var de værste; det er mange Aar, siden man har set tilsvarende Angreb, og flere Steder blev Afgrøden ødelagt 2—3 Gange, før man endelig ved Regnens Hjælp blev Herre over Angrebet.

I Slutningen af Juni faldt der i de fleste Egne af Landet en Del Regn, og Juli Maaned fik rigelig Normalnedbør paa Sjælland og Dele af Jylland, medens Vestjylland, Lolland-Falster og tildels Fyen fremdeles savnede tilstrækkelig Væde.

Imidlertid virkede den Regn, der kom, godt paa de Afgrøder, som endnu var i Vækst, men for Høudbyttet og tildels for Kornafgrøderne kom den for sent til at afbøde Skaden, og paa de lettere Jorder saavel som i Landets sydlige Egne begyndte Høsten derfor relativt hurtigt.

Dette var paa en Maade en Lykke, thi derved kom megen Sæd i Huse, før det ustadige Vejr i Slutningen af August for Alvor begyndte. Dette gjaldt navnlig om Brødkornet, men der var mange Bønderbrug, som blev helt færdige, og for andre drejede det sig kun om Smaating. Anderledes med de store Gaarde og de sildige Egne i Jylland; der blev Høsten vanskeligere og besværligere, end vi har kendt i mange Aar, idet September Maaned var usædvanlig regnfuld. Ikke alene var Gennemsnitsnedbøren for Landet mere end dobbelt saa stor som normalt, men der var overhovedet næsten ingen regnfri Dage, og enkelte

Egne fik endog 3 Gange Normalnedbør. Dertil kom, at Høsten mange Steder blev i væsentlig Grad forsinket paa Grund af manglende Bindegarn, og naar det under disse Forhold ikke gik værre ud over Afgrødernes Kvalitet, end Eftertiden har vist, saa skyldes det tildels, at Vejret samtidigt var koldt og blæsende, og at der, takket være de under Krigen oprettede Tørrerier, var Mulighed for Tørring af Kærnen straks efter Tærskningen.

Ogsaa Kartofler og Sukkerroer led under det kolde og fugtige Vejr. Kartoflerne blev allerede paa et meget tidligt Tidspunkt angrebne af Kartoffelskimmel, og i nogle Egne af Landet endog særdeles stærkt, saaledes at Toppen fuldstændigt visnede, længe før Knoldudviklingen var til Ende. Navnlig i Nordsjælland var Angrebet slemt, og Overbrusning med Blaasten blev ofte anvendt for sent, fordi den ikke altid kunde fremskaffes rettidigt. I Jylland, hvor Sygdommen optraadte senere, blev der dog anvendt megen Blaasten med godt Resultat, men til Gengæld var Sortbenssygen mange Steder mere ondartet i Jylland, og mod denne Sygdom gives som bekendt intet Middel, naar Knoldene er inficerede før Lægningen.

Ogsaa under Optagningen var det fugtige Vejr meget uheldigt; de syge Kartofler blev nedkulede i vaad og uren Tilstand, saaledes at Kartoffelskimmel og Forraadnelsessyge ofte bredte sig i Kulerne med forbløffende Hast, og i nogle Tilfælde blev det nødvendigt atter at sprede og tørre Kartoflerne for at redde dem for Ødelæggelse eller hurtigst muligt at faa dem anvendt.

Heldigvis blev Vejret bedre i Oktober, saaledes at Arbejdet med de sidste Kartofler og Rodfrugterne kunde foregaa under nogenlunde gunstige Forhold, og Kaalbroksvampen, som havde begyndt at vise sig hist og her under Regnperioden, naaede ikke at faa nogen nævneværdig Betydning. Derimod led Roerne paa et tidligere Tidspunkt en Del af Knopormeangreb, og baade Sukkerroer og Runkelroer blev som nævnt trykket en Del af den lave Temperatur i Juni og September.

Af Sygdomme, som er temmelig uafhængige af Vejret, optraadte Hvedens Stinkbrand mere ondartet end normalt, og Nøgen Havrebrand var ogsaa ret almindelig, medens Bygmarkerne ikke var brandbefængte ud over det almindelige.

Som Helhed maa det siges, at omend Vejrforholdene i 1918 var mindre ugunstige end i 1917, saa var de dog for de fleste Egne langt fra tilfredsstillende, og navnlig var den lave Sommertemperatur i Forbindelse med den uheldige Fordeling af Nedbøren hæmmende for Afgrødernes Udvikling. Det synes næsten, som om vort Vejrlig mere og mere ændres i Retning af tørre Forsomre og alt for fugtige Eftersomre, hvilket selvfølgelig er uheldigt, thi den knappe Nedbør i Forsommeren formindsker Udbyttet stærkt, og den rigelige Nedbør i Høsten forsinker Arbejdet og forringer Afgrødens Kvalitet. For Korn og Frø kan man i nogen Grad raade Bod herpaa ved Tørring, men det er for Tiden ret bekosteligt og i mange Tilfælde ogsaa ret besværligt, saaledes at det langt fra bliver gjort i den Udstrækning, som det burde.

Høstudbyttet i 1918*).

Som allerede antydet i Indledningen var Udsigterne for en Middelhøst fra Efteraaret 1917 ikke gunstige. Vintersæden var mange Steder saaet sent, og Udlægsmarkerne var tynde paa Grund af de uheldige Spirings- og Vækstforhold i Foraaret 1917. Dertil kom de knappe Gødningsbeholdninger, som paa Forhaand maatte bidrage til at stemme Forventningerne ned. Alligevel, henimod Pinse saa det næsten ud til, at Sangvinikerne, som havde spaaet en Middelhøst, skulde faa Ret; men de foran skildrede Vejrforhold i Maj og Juni gjorde dog hurtig disse Forhaab-

*) Det efterfølgende Talmateriale er i Hovedsagen taget fra den officielle Høstberetning for 1918. (Stat. Medd. 4. Række, 57. Bind, 5. Hefte).

ninger til Skamme; først for Høets Vedkommende og senere tillige for Kornets. Høhøsten var endog mindre end i 1917, ja mindre end noget andet Aar siden 1875; men her maa dog tages i Betragtning, at Arealet til Høslæt var betydelig mindre end normalt. Bedst lykkedes Rodfrugterne, og navnlig Kartofler, der gav betydeligt over Middelhøst, hvilket ogsaa gjaldt Sukkerroer, men her skyldtes Overskuddet udelukkende det udvidede Areal.

Ser man bort fra Græsnings- og Grøntfoderafgrøderne samt fra de egentlige Handels- og Frøafgrøder, bliver det samlede Høstudbytte, beregnet i Afgrødeenheder, ca. 18 pCt. mindre end Gennemsnittet for Aarene 1909—13 og 8 pCt. mindre end Middeltallet for de 5 Krigsaar.

Tabel 3. **Høstudbytte i Mill. Afgrødeenheder *).**

	1918	1917	1916	1915	1914	1909—13	Forholdstal 1909—13 = 100
Kornafgrøder:							
Kærne	1.905	1.560	2.078	2.300	1.952	2.291	83
Halm	0.439	0.327	0.704	0.575	0.539	0.704	62
Rodfrugter:							
Kartofler	0.262	0.206	0.160	0.255	0.225	0.199	132
Foderroer	1.349	1.357	1.339	1.648	1.284	1.382	98
Sukkerroer og Cikorie	0.122	0.113	0.096	0.105	0.124	0.100	114
Hø.....	0.302	0.467	0.852	0.460	0.648	0.720	42
Tilsammen...	4.379	4.030	5.229	5.343	4.772	5.396	82

*) Ved en Afgrødeenhed forstaas i den officielle Statistik 1000 kg Korn eller tilsvarende Mængder af de andre Afgrøder, idet disse omsættes i Afgrødeenheder nærmest paa Grundlag af deres indbyrdes Foderværdi. 1000 kg Tørstof i Roer og Kartofler regnes saaledes = 1 Afgrødeenhed, og for Hø og Halm regnes henholdsvis 2500 og 5000 kg = 1 Afgrødeenhed. For Sukkerroer og Cikorie er Handelsprisen i 1909—13 brugt som Gennemgangsled ved Beregningen, idet denne er sat i Relation til den gennemsnitlige Kapitelstakst for samme Femaar.

I Tabel 3 er givet en Oversigt over Udbyttet for de vigtigste Afgrødegrupper i alle 5 Aar til Sammenligning med Gennemsnitsudbyttet for Aarene 1909—13, og det viser sig tydeligt af denne Oversigt, hvad det er for Afgrøder, der fortrinsvis har svigtet, nemlig Korn og Hø.

Imidlertid maa man jo ved en retfærdig Bedømmelse af Høstudbyttet for de enkelte Afgrødegrupper ikke alene se paa det absolutte Udbytte, men særlig paa Udbyttet pr. Arealenhed, og herfor vil der nærmere blive gjort Rede i den efterfølgende mere specificerede Omtale af de forskellige Afgrøder. Paa dette Sted skal blot bemærkes, at for alle Afgrøder i Gennemsnit udgør Produktionen i Af-

Tabel 4. **Antal Afgrødeenheder pr. ha i Landets forskellige Amter og disses Høstudbytte i Forhold til Landets Middel.**

	Afgrøde-enheder pr. ha 1918	Forholdstal, naar Landets Middel sættes = 100			
		1918	1917	1916	1909—13
Bornholms Amt	3.12	128	90	119	**112**
Maribo Amt	3.03	125	119	122	**121**
Københavns Amt	3.00	123	99	110	**111**
Holbæk	2.97	122	112	120	**116**
Svendborg Amt	2.95	121	126	123	**123**
Sorø Amt	2.89	119	107	116	**113**
Præstø Amt	2.88	119	114	122	**111**
Odense Amt	2.77	114	125	122	**119**
Aarhus Amt	2.69	111	113	107	**107**
Frederiksborg Amt	2.56	105	93	105	**103**
Thisted Amt	2.56	105	106	98	**101**
Randers Amt	2.42	100	103	96	**101**
Vejle Amt	2.38	98	102	96	**101**
Viborg Amt	2.15	88	88	87	**87**
Ringkøbing Amt	1.87	77	80	78	**81**
Aalborg Amt	1.82	75	83	78	**83**
Ribe Amt	1.78	73	78	79	**75**
Hjørring Amt	1.75	72	85	83	**84**

grødeenheder pr. ha 2.43 imod 2.05 i 1917 og 2.45 i Gennemsnit for alle 5 Krigsaar. For det nærmest forudgaaende Femaar, 1909—13, var Gennemsnitstallet derimod 2.74, altsaa ca. 10 pCt. højere. Der er saaledes en betydelig Nedgang, men dog ikke nær saa stærk, som naar man regner med det absolutte Udbytte.

I Tabel 4 er givet en Oversigt over Høstudbyttet pr. Arealenhed for de forskellige Amter, dels beregnet i Afgrødeenheder pr. ha, og dels angivet i Forhold til Landets gennemsnitlige Høstudbytte for de tre sidste Høstaar og for Femaaret 1909—13.

Fordelingen af Høstudbyttet i 1918 viser sig at være væsentlig forskelligt fra det normale. Medens Svendborg, Maribo og Odense Amter plejer at strides om Førstepladsen, saa kommer i 1918 Bornholms Amt som en flot Nr. 1, medens baade Svendborg og Odense Amt er et godt Stykke nede i Rækken; en særlig smuk Stilling indtager ogsaa Københavns Amt som 3, medens det plejer at være Nr. 6 eller 7; det har saaledes byttet Plads med Odense Amt, som ofte er Nr. 2 eller 3, men i Aar er Nr. 8.

Blandt de jydske Amter indtager navnlig Aalborg og Hjørring en uheldig Plads, tildels paa Grund af de Tab, som den vanskelige Høst foraarsagede, men iøvrigt er det navnlig de lette og tørre Jorder, der har lidt mest, og derfor kommer de langt nede i Rækken.

I Forhold til Gennemsnitsudbyttet for Aarene 1909—13 er der kun eet Amt, nemlig Bornholms, der har haft en større Høst, men som det fremgaar af Tab. 5 er ogsaa Københavns Amt tæt oppe ved Middelhøst, og for alle Øernes Amter med Undtagelse af Svendborg og Odense, er Forholdstallet over 90, medens der kun er to jydske Amter, Thisted og Aarhus, der har naaet 90, og for Hjørring Amt ligger Forholdstallet helt nede ved 76.

Det, der for Jyllands Vedkommende især bringer Tallene saa langt ned, er Kornafgrødernes daarlige Udbytte, men dertil kommer, at Kaalroer og Turnips, som fortrinsvis dyrkes i Jylland, har haft et forholdsvis daarligt Aar.

Tabel 5. **Forholdstal for Høstudbyttet i 1918, naar Femaaret 1909—13 sættes = 100.**

Bornholms	Amt	102	Viborg	Amt	90
Københavns	—	99	Randers	—	88
Præstø	—	95	Svendborg	—	88
Holbæk	—	93	Ribe	—	87
Sorø	—	93	Vejle	—	86
Thisted	—	93	Odense	—	85
Aarhus	—	92	Ringkøbing	—	85
Maribo	—	92	Aalborg	—	80
Frederiksborg	—	91	Hjørring	—	76

og at Runkelroerne gav relativt mindre i Jylland end paa Øerne; derimod har Jylland haft en forholdsvis god Kartoffelhøst.

En nærmere Omtale af de enkelte Afgrøder vil tjene til Belysning af disse Forhold.

Korn og Bælgsæd. I Tabel 6 er givet en Oversigt over Foldudbyttet for de enkelte Kornarter i 1918, sammenlignet med Gennemsnitstallene for 1909—13. Tallene i sidste Kolonne, der gælder hele Landet, viser for det første, at den eneste Kornart, som har givet Normalafgrøde, er Hveden, der navnlig foldede godt paa Øerne. Derefter kommer 2rd Byg med Forholdstal 92, medens Rug, 6rd Byg og Blandsæd, der fortrinsvis dyrkes i Jylland, kun har givet 82 pCt. af Normaludbytte, og den graa Havre, som udelukkende har hjemme i Jylland, endda kun 71 pCt. Kommer saa hertil, at baade Rug og Havre har givet forholdsvis langt ringere Udbytte i Jylland end paa Øerne, forstaas det, at Jyllands Kornhøst i 1918 kommer til at udgøre en procentvis langt mindre Del af den samlede Kornhøst end normalt, nemlig kun 45,2 pCt. imod 49.4 pCt. i 1909—13 og 49.9 pCt. i 1917.

Det daarlige Udbytte for Rug og Havre paa Halvøen skyldes tildels, at disse to Kornarter har saa stor Udbredelse paa de Jorder, der led mest under Tørken, men for Havrens Vedkommende tillige ondartede Fritflueangreb

Tabel 6. **Gennemsnitligt Foldudbytte 1918 og 1909—13.**

	Øerne			Jylland			Hele Landet		
	1918	1909—13	Forholdstal	1918	1909—13	Forholdstal	1918	1909—13	Forholdstal
Hvede	31.7	30.3	106	25.1	28.4	90	30.3	29.9	101
Rug	21.6	23.4	96	11.6	15.1	77	14.7	17.9	82
Byg, 2rd.	23.1	24.4	95	18.1	20.6	90	21.6	23.4	92
Byg, 6rd.	21.0	23.1	91	14.5	18.4	79	16.3	19.8	82
Havre, lys	20.7	22.4	92	15.5	18.4	80	17.4	19.9	87
Havre, mørk	19.4	21.8	89	9.1	12.7	71	9.2	13.0	71
Blandsæd	20.6	23.0	90	13.8	17.7	78	16.8	20.4	82

og den Omstændighed, at Havre som Helhed ikke ynder en tør Sommer. Det tarvelige Udbytte for 6rd Byg skyldes ogsaa fortrinsvis Tørken, idet denne gennemgaaende gik værst ud over de tidligmodne Kornsorter.

Ser man paa det absolutte Mængdeudbytte for de enkelte Kornarter, viser Tab. 7, at ogsaa her er Hveden den eneste Kornart, som har givet over Normalhøst, naar undtages Bælgsæd og Boghvede, hvor det forøgede Ud-

Tabel 7. **Samlet Kærneudbytte af de enkelte Kornarter angivet i 1000 hkg.**

	1918	1917	1914—18	1909—13	Forholdstal 1909—13 = 100
Hvede	1723	1169	1657	1482	116
Rug	3233	2253	2887	4464	72
Byg, 2rd.	4215	3453	4311	4490	94
Byg, 6rd.	458	440	694	955	48
Havre (lys)	5418	4863	5835	6700	81
Havre (mørk)	616	602	855	1096	56
Blandsæd	3249	2752	3259	3609	90
Bælgsæd	113	52	72	87	130
Boghvede	27	19	22	24	113
Tilsammen	19052	15603	19.592	22907	83

bytte udelukkende skyldes den foran omtalte stærke Udvidelse af Arealet. For Hveden er dette vel ogsaa Hovedaarsagen, men det gode Foldudbytte hjælper dog selvfølgelig til. For Rugen er derimod Arealet formindsket med ca. 11 pCt. siden 1912, og da samtidig Foldudbyttet er lavt, kommer vi helt ned paa Forholdstallet 72. Endnu lavere er Tallet dog for 6rd Byg og Graa Havre, nemlig henholdsvis 48 og 56, hvilket i begge Tilfælde skyldes dels Indskrænkning af Arealet, dels det tarvelige Foldudbytte.

Tages Hvede og Rug under eet, kommer vi i 1918 op paa en samlet Produktion af omtrent 5 Mill. hkg, hvilket dog ikke er fuldt tilstrækkeligt til at dække vort normale Brødkorns- og Saasædsbehov, omend det er væsentlig mere end de to foregaaende Aar.

Rodfrugter og Kartofler. Som vist i Tab. 8 har Rodfrugter og Kartofler, taget som Helhed, givet noget over Middelhøst, men tages udelukkende Hensyn til Udbyttet pr. ha, er det kun Kartoflerne, som naar Middeludbytte eller lidt derover, nemlig 148 hkg imod 141 hkg i 1909—13.

Navnlig Jylland har haft en god Avl, 163 hkg pr. ha, medens Øerne kun har Normalhøst. Som Følge af det

Tabel. 8. **Mængdeudbytte af Rodfrugter og Kartofler.**

	Samlet Udbytte Mill. hkg			hkg pr. ha		
	1918	1909—13	Forholdstal, 1909—13 = 100	1918	1909—13	Forholdstal 1909—13 = 100
Kartofler	11.05	8.40	**132**	148	141	**105**
Gulerødder	1.30	2.29	**57**	245	280	**87**
Runkelroer	52.67	44.15	**119**	505	530	**95**
Kaalroer	45.59	45.55	**100**	446	467	**96**
Turnips	23.35	27.39	**85**	371	400	**93**
Sukkerroer	9.44	7.88	**120**	261	289	**90**
Cikorie	0.24	0.21	**119**	197	209	**94**
Tilsammen	143.64	135.86	**103**	—	—	—

store Areal, naar vi 1918 en samlet Kartoffelavl af over 12 Mill. Tdr., hvilket er mere end noget tidligere Aar og omtrent 3 Gange vort normale Forbrug til Menneskeføde.

Af Foderroer er Runkelroerne den Afgrøde, der har givet bedst Udbytte, navnlig paa Øerne, hvor Afgrøden pr. ha er nøjagtig den samme som i 1909—13. Derimod har Sukkerroerne givet 10 pCt. under Normaludbytte, men det store Areal opvejer fuldt ud denne Nedgang og mere til, saaledes at den samlede Høst bliver 20 pCt. større end i Femaaret 1909—13.

Saavel den store Kartoffelavl som den forøgede Sukkerproduktion har været af overordentlig stor Betydning for Landet, dels af Hensyn til Dækningen af det hjemlige Behov og dels af Hensyn til Eksporten, som har været os til stor Fordel.

Tager vi Foderroerne alene, er Masseudbyttet nøjagtig det samme som Gennemsnittet for de 5 Krigsaar og 3 pCt. større end i Femaaret 1909—13, men da Tørstofprocenten var relativt lav i 1918, bliver Antallet af Foderenheder alligevel 2 pCt. mindre end i det sidstnævnte Femaar. (Se Tab. 3).

Hø og Halm. Som allerede nævnt var Straafoderavlen den Del af Høsten i 1918, der har givet det daarligste Resultat, hvilket nærmere fremgaar af Tabel 9. Navnlig var Udbyttet af Agerhø kummerligt, og dette gælder, hvad enten man ser paa det samlede Udbytte eller paa Udbyttet

Tabel 9. **Mængdeudbytte af Hø og Halm.**

	Samlet Udbytte Mill. hkg			Forholdstal 1909—13 = 100	hkg pr. ha			Forholdstal 1909—13 = 100
	1918	1917	1909—13		1918	1917	1909—13	
Agerhø	3.4	6.9	10.9	34	24	22	44	55
Enghø	4.2	4.8	7.1	59	22	22	32	70
Halm	22.0	16.3	35.3	62	20	15	30	67
Tilsammen ..	29.6	28.0	53.3	56	—	—	—	—

pr. ha, som kun var 55 pCt. af Gennemsnitsudbyttet i 1909—13. Enghø og Halm stiller sig noget gunstigere, men et Udbytte af 15—20 hkg pr. ha er jo ikke stort, omend betydelig større end i 1917 for Halmens Vedkommende. Tager man Halm og Hø under eet, er der imidlertid ikke stor Forskel paa de to Aar, og beregnet i Afgrødeenheder var Straafoderavlen endda større i 1917 end i 1918. (Se Tab. 3).

Græs- og Grønfoder. Den sædvanlige Opgørelsesmaade for Avlen af Græs- og Grønfoder er fulgt igen i 1918, idet Kontrolforeningernes Fodertal i Forbindelse med den ved Kreaturtællingen i Juli 1918 bestemte Kreaturstyrke er lagt til Grund for Beregningen. Af Tallene i Tab. 10 fremgaar det, at Forbruget af Foderenheder pr. voksent Kreatur paa det nærmeste er 100 Foderenheder større end de to sidste Aar, hvilket formentlig særlig skyldes den absolutte Mangel paa Kraftfoder, men muligvis ogsaa i

Tabel 10. **Forbruget af Græs- og Grønfoder *).**

	Antal Foderenh. pr. voksent Kreatur			Samlet Forbrug i Mill. Foderenh.		
	Jylland	Øerne	Hele Landet	Jylland	Øerne	Hele Landet
1912	698	813	745	851	663	1514
1913	693	781	729	854	640	1493
1914	705	808	746	878	665	1543
1915	712	782	739	871	617	1488
1916	744	808	769	910	638	1548
1917	775	794	782	949	622	1571
1918	851	921	879	937	637	1574
Middel for 1912—17	719	797	741	884	641	1526

*) Gennem Kontrolforeningerne indsamles Oplysninger om det gennemsnitlige Forbrug af Græs- og Grønfoderenheder pr. Ko i Aarets Løb, og ved Reduktion af den samlede Kreaturstyrke til voksne Kreaturer beregnes Forbruget provinsvis og for hele Landet.

nogen Grad den tidlige Udbinding. Det samlede Forbrug for hele Landet er dog paa det allernærmeste som i 1917, idet den formindskede Kreaturbestand har afbalanceret det forøgede Forbrug pr. Individ. Om Forholdet mellem de anvendte Arealers Størrelse mangler man paalidelige Oplysninger, fordi Statistikken paa dette Omraade er usikker, navnlig for de naturlige Græsarealers Vedkommende, som slet ikke har været inddragne under Tællingerne siden 1912, og dels fordi man aldrig med Sikkerhed ved, hvilke Arealer, der anvendes til delvis Afgræsning.

Frø- og Handelsafgrøder. For disse Kulturers Vedkommende foreligger der ikke nogen officiel Udbyttestatistik, men af Materiale, som velvilligst er overladt mig af Danske Landboforeningers Frøforsyning, og ved Hjælp af den udførlige Arealstatistik i 1918 kan Udbyttet for de vigtigste Markfrøafgrøder nogenlunde beregnes, omend Danske Landboforeningers Frøforsynings Udbyttetal vel nok gennemgaaende ligger lidt højere end Landets Middel. I Tab. 11 er foretaget en saadan Beregning samtidig med, at Udbyttetallene pr. ha er sammenstillet med D. L. F.s Middeltal for de sidste 9 Aar.

Af denne Sammenstilling fremgaar, at Græsserne gennemgaaende har givet meget smaa Udbyttetal, og navnlig gælder dette om Hundegræs og Timothe, der har manglet Fugtighed og Gødning, medens Ager-Hejre og Rajgræsserne har klaret sig bedre, omend de alle har lidt under Tørken. Ogsaa Græsmarksbælgplanterne har givet meget smaa Afgrøder, og da Arealet tilmed er gaaet tilbage, betyder Avlen i 1918 desværre endnu mindre end den plejer at gøre. Gennemsnitstallene fra alle Aar viser dog, at der kan avles betydelig bedre Afgrøder end i 1918, og et enkelt uheldigt Aar bør ikke afholde os fra en betydelig Udvidelse af denne Avl til Gavn for den hjemlige Forsyning.

For Rodfrugternes Vedkommende har navnlig Runkelroer givet et meget smukt Udbytte trods det kolde og

Tabel 11. **De vigtigste Frøafgrøders Udbytte i 1918.**

	kg pr. ha			Areal 1918 ha	Samlet Udbytte i 1918 i hkg
	1918	1910—18	Forholdstal 1910—18 = 100		
Græsfrø:					
Hundegræs	347	461	75	7286	25.782
Alm. Rajgræs	714	854	85	1604	11.453
Ital. do.	855	927	92	2049	17.519
Eng-Svingel	394	470	84	1187	4.677
Ager-Hejre	1006	989	102	2824	28.409
Timothe	281	367 [4]	77	—	—
Bælgplantefrø:					
Rødkløver	156 [1]	248	63	169	264
Sneglebælg	435	731 [4]	60	150	653
Kællingetand	124	153	81	33	41
Hvidkløver	67	161	42	—	—
Rodfrugtfrø:					
Barres	1930	1532	126	1995	37.905
Eckendorfer	1623	1268	128		
Kaalroe	602	863	70	2448	14.437 [3]
Turnips	1060 [2]	1138	93	3219	34.121
Gulerødder	671	626	107 [4]	1740	11.675

regnfulde Efteraar, og da tilmed Spireevnen er god, repræsenterer Avlen en overordentlig stor Værdi, forudsat den kan afsættes. Turnips og Kaalroer har selvfølgelig lidt mere under Tørken, men dog mindre end ventet; navnlig Turnips har givet et ganske godt Udbytte, og da Arealet er relativt meget stort, repræsenterer ogsaa denne Avl store Værdier, saafremt de kan realiseres.

Foruden de i Tabellen nævnte Frøsorter har der som nævnt været Avl af adskillige andre, bl. a. over 2000 ha

[1]) Sildig Rødkløver. [2]) Gælder kun Yellow Tankard og Fynsk Bortfelder. [3]) Her er regnet med et Gennemsnitsudbytte pr. ha af 1900 kg pr. ha. [4]) Middeltallet omfatter kun 7 Aar.

med Havefrø, hovedsagelig Kaalfrø, Spinatfrø og Radisfrø, men om Udbyttet for disse Frøsorters Vedkommende foreligger mig bekendt ingen Opgivelser, dog har Kaalfrøavlen vistnok gennemgaaende givet et tilfredsstillende Resultat.

Desværre har Afsætningen af de store Frømængder, som er avlet i 1918, hidtil vist sig langt vanskeligere end de nærmest foregaaende Aar, idet Ententens Handelspolitik har forhindret os i at eksportere Syd paa og Øst paa. En Del Frø er gaaet til England, Amerika og Skandinavien, navnlig Sverige, men der ligger dog endnu meget store Partier usolgt, og det maner til nogen Forsigtighed i Fremtiden, navnlig for Havefrøets og Gulerodsfrøets Vedkommende, hvor den pludselige og voldsomme Arealudvidelse har været temmelig meningsløs. 5—600 ha med Spinat eller med Radiser til Frø er en ret umotiveret Avl, og her er et Omraade, hvor der tiltrænges en fornuftig Regulering.

Med Hensyn til Avlens Størrelse for de andre Handelsafgrøders Vedkommende kan for Gul Senneps Vedkommende, som jo indtager langt det største Areal, siges, at den mange Steder blev saaet i mager og daarligt kultiveret Jord, hvor den selvfølgelig kun gav meget ringe Udbytte, medens den med god Behandling vistnok gav omtrent Middelhøst. Statskonsulent *K. Hansen* anslaar det gennemsnitlige Udbytte til godt 700 Pd. pr. Td. Ld. Ogsaa for denne Afgrøde har imidlertid Afsætningen været vanskelig, og der er endnu en Del Partier usolgt. For Solsikke var Aaret meget uheldigt, navnlig paa Grund af Kulden i Juni og den fugtige Eftersommer. Efter Oplysning af Ingeniør *E. W. Andersen* i »Vort Landbrug« var Udbyttet af 383 Tdr. Ld., hvortil Aarhus Oliemøller havde leveret Udsæd, kun gennemsnitlig 273 kg pr. Td. Ld., svingende fra 0—750 kg, og paa ca. $^1/_4$ af Arealet var Afgrøden fuldstændig mislykket. Der skal aabenbart en anden Sommer til, for at Solsikke kan give tilfredsstillende Udbytte.

Høstens Værdi i 1918.

En fuldstændig Værdiberegning for Høsten er selvfølgelig altid vanskelig, navnlig fordi man ved for lidt om, til hvilken Pris det i egen Bedrift anvendte Grovfoder er udnyttet. Herom kan der heller ikke siges noget bestemt for Aaret 1918, saa meget mere som Regnskabsresultater fra dette Høstaar endnu ikke foreligger. Men benytter man den gennem Fodringsforsøgene fundne Erstatningsværdi og den gennem Kornloven fastsatte Værdi for Foderkornet som Grundlag for Beregningen, og regner man endvidere med et passende Svind, kan der dog ved en saadan Beregning opnaas nogen Vejledning, saa meget mere, som i disse Aar jo en langt større Procentdel af Markens Afgrøder end normalt afleveres mod direkte Betaling. Dette gælder saaledes en stor Del af Korn- og Kartoffelavlen foruden Sukkerroer, Cikorie samt de andre Handelsafgrøder og Frøafgrøderne.

En Beregning af denne Art giver omtrent følgende Tal for de forskellige Hovedgrupper af Afgrøder:

Korn og Bælgsæd incl. Halmen ÷ 10 % Svind	ca.	550	Mill. Kr.
Kartofler (10 Mill. Td. à 12 Kr.)	-	120	— —
Foderroer (1.349 Mill. Foderenh. ÷ 10 % Svind) ..	-	280	— —
Sukkerroer (incl. Affaldet)	-	52	— —
Cikorie	-	16	— —
Hø (÷ 10 % Svind)	-	62	— —
Græs- og Grønfoder.....	-	350	— —
Ialt...	ca.	1430	Mill. Kr.

Lægges hertil Værdien af Frø og Handelsafgrøder, som i Aar er meget vanskelig at angive, men som dog nok tør anslaas til 50—60 Mill. Kr., kommer vi op paa en samlet Sum af rundt regnet halvanden Milliard.

Selvfølgelig er en saadan Værdiberegning ret vilkaarlig og for en Del beroende paa Skøn, men den viser dog, hvilke store Værdier der med de nuværende Prisforhold kan bringes ud af Jorden, thi selv om den beregnede Udnyt-

telsespris for Grovfoderet til Besætningen vel nok er lovlig høj (23 Ø. pr. Foderenhed), saa er der til Gengæld en Del, som er solgt til væsentlig højere Priser, og for den Del af Kornet, som er afleveret til Staten, vil der jo i Virkeligheden ogsaa blive betalt en højere Pris end den, her er benyttet (henholdsvis 23 og 26 Øre pr. kg).

Til Gengæld har Produktionsudgifterne ogsaa været stærkt stigende. Dette gælder navnlig om Arbejdspriserne, som steg stærkt i 1918, men forøvrigt ogsaa om en Række andre Udgifter. Gennemgaaende har Planteproduktionens Økonomi dog været god, takket være de høje Priser, som er opnaaet for de fleste direkte Salgsafgrøder og som Regel ogsaa for de gennem Husdyrbruget udnyttede Produkter. Derved er Tabet ved den i Forhold til Aarene forud for Krigen, og forøvrigt ogsaa selve Krigsaarene, relativt daarlige Høst rigeligt opvejet.

Offentlige Foranstaltninger til Planteavlens Fremme i 1918.

Arbejdet for Planteavlens Fremme er fortsat i 1918 under lignende Former som de nærmest foregaaende Aar, saavel af de særlige Statsinstitutioner som af Landboforeninger og Husmandsforeninger.

Den af Staten gennem Udvalg og Kommissioner udøvede Regulerings- og Fordelingsvirksomhed har som allerede nævnt paa forskellig Maade grebet ind i Landbrugets Dispositioner ogsaa med Hensyn til Planteproduktionen og navnlig med Hensyn til Produkternes Afsætning. En nærmere Omtale heraf hører imidlertid ikke hjemme i denne Artikel; men der skal dog nævnes enkelte Omraader, hvor Statens Virksomhed har grebet direkte ind i de Foranstaltninger, som under normale Forhold varetages af private eller de Institutioner og Organisationer, som foran er nævnt.

Statens Virksomhed for Landbrugets Forsyning med

Kunstgødning og Frø samt Gødningens Fordeling er allerede tidligere berørt, og selv om de Resultater, som her er opnaaet, ikke har været tilfredsstillende, saa har denne Virksomhed dog under de forhaandenværende Forhold været en Nødvendighed, der med Krigens Afslutning rimeligvis vil bortfalde.

Det samme gælder om Statens Medvirkning ved Fordeling af Saasæd af de almindelige Kornarter, som tidligere varetoges dels af de faglige Organisationer og dels af private Forretninger. Allerede med Kornloven af 1917 blev et saadant Indgreb fra Statens Side nødvendigt. For Vaarsædens Vedkommende var Forholdet i Foraaret 1918 saaledes, at Handel fra Jordbruger til Jordbruger i Henhold til Bekendtgørelsen af 7. Januar 1918 kunde ske under ret frie Former, naar blot Køber og Sælger iøvrigt opfyldte deres Leveringspligt. Prisen pr. 100 hkg fastsattes til 30 Kr.; men kontrolleret og velrenset Fremavlssæd blev det dog tilladt Landboforeningerne at forhandle til en højere Pris.

Med Hensyn til Saasædsfordelingen i Efteraaret 1918 og Foraaret 1919 blev der truffet nærmere Bestemmelse i Ministeriets Bekendtgørelser af 13. Juli og 1. August 1918. Princippet i denne Ordning var, at al Omsætning af Saasæd skulde ske gennem Ernæringsraadet og til en forud fastsat Pris af 29 og 31 Kr. for henholdsvis Vintersæd og Vaarsæd. Anvisningen af god Saasæd skulde ske gennem de provinsielle Planteavlsudvalg til Ernæringsraadet, og hvor der ikke fandtes tilstrækkelig kontrolleret Fremavlssæd, kunde tillige anvises saakaldt »Reservesaasæd«. For Vintersædens Vedkommende blev dog direkte Handel fra Jordbruger til Jordbruger tilladt, og for særligt sorterede Varer kunde der ogsaa tages en højere Pris end 29 Øre.

For Vaarsædens Vedkommende skulde derimod Indlevering af den bestilte Saasæd finde Sted til det anviste Kornlager og betales af Staten med 26 Øre pr. kg for alm. renset Vare. Leverer en Fremavler mere end sit i Følge

Kornloven pligtige Kvantum Korn, har han Ret til at forlange et tilsvarende Kvantum udleveret til alm. Kornlagerpris — 23 Kr. pr. hkg.

Med denne Saasædsordning har der ikke været udelt Tilfredshed, navnlig fordi den fra Statslagrene udleverede Saasæd som Regel ikke var Genstand for nogen særlig Rensning, men blev afgivet i den Tilstand, hvori den var modtaget af Avleren, og til en Pris, der var 5 Øre højere pr. kg. Af Hensyn til Kontrollen har Ernæringsraadet imidlertid, trods gentagne Henstillinger, ment ikke at kunne imødekomme Kravet om en særlig Rensning af Saasæden.

Med Hensyn til Frøudsæden i 1918 blev der i Bekendtgørelse af 31. Oktober 1918 fastsat Maksimalpris for samtlige Sorter af Mark- og Havefrø, ligesom der for hele Aaret har været Maksimalpriser paa Gødning, og siden 22. Juli 1918 tillige paa Blaasten; men før denne Bekendtgørelse fremkom, var der allerede solgt en Del Blaasten til væsentlig højere Priser.

Paa Foranledning af det tekniske Landbrugsudvalg blev der den 11. April udstedt Forbud mod Udførsel af Redskaber og Maskiner til Landbrug, Havebrug og Skovbrug, fordi den truende Mangel paa Raamaterialer og den tiltagende Eksport, hvis den fortsattes, kunde befrygtes at bringe Landets egen Forsyning i Fare. Gennem det tekniske Landbrugsudvalg er der i Henhold til denne Bekendtgørelse siden udøvet Kontrol med Beholdninger, Fabrikation og Afsætning af Maskiner og Redskaber, for at man til enhver Tid kunde være klar over, i hvilken Udstrækning de indkommende Ansøgninger om Udførselstilladelse kunde imødekommes. Paa faa Undtagelser nær er dette sket i meget stor Udstrækning, navnlig siden Materialeforsyningen igen blev bedre.

Fra Statens og Landboforeningernes Forsøgsvirksomhed foreligger der som sædvanlig udførlige Beretninger om Virksomheden i det forløbne Aar.

I »Tidsskrift for Planteavl« har saaledes Forsøgsleder *E. Lindhard* skrevet en udførlig Beretning om Forsøg med danske og fremmede Stammer af Kløver- og Græsarter (25. Bind, 1ste Hefte) og Laboratoriebestyrer *Harald R. Christensen* har givet en meget interessant Beretning om Forsøg og Undersøgelser med Kalk og Mergel (25. Bind, 3die Hefte), samt Assistent *Josef Hansen* om Brak- og Grøngødningsforsøg ved Askov 1888—1914 (25. Bind, 1ste Hefte. Om Landbrugsplanternes Sygdomme er der som sædvanlig udarbejdet Oversigter af mag. scient. Fru *Sofie Rostrup,* Prof. *F. Kølpin Ravn,* Magister *J. Lund* og Dr. phil. *C. Ferdinandsen.* Sidstnævnte har i samme Tidsskrift skrevet en større Afhandling om Undersøgelser over danske Ukrudtsformationer paa Mineraljord, der senere er udkommet som selvstændigt Skrift og har givet Forfatteren Adgang til Erhvervelsen af Doktorgraden.

Fra Statsfrøkontrollen foreligger som sædvanlig en udførlig Beretning, der viser, at Virksomheden i 1917—18 har været mere omfattende end noget tidligere Aar, idet der ialt er undersøgt over 19.000 Prøver. Den forøgede Virksomhed har medført, at de hidtidige Lokaler er blevne alt for smaa, og i Sommeren 1918 paabegyndtes derfor Opførelsen af en ny og betydelig større Bygning.

Fra Statens Redskabsudvalg foreligger ligeledes i 1918 flere Beretninger af betydelig Interesse for Landbruget, saaledes navnlig 19. og 20. Beretning, der omhandler henholdsvis Prøver med Kaste- og Rensemaskiner, Roeskærere og Roeraspere samt med Gnistfangere. Endvidere foreligger Beretning om flere mindre Nyhedsprøver, og det maa meget paaskønnes, at disse Beretninger stadig fremkommer med saa stor Præcision.

Fra Danmarks geologiske Undersøgelse foreligger Beretning om de landøkonomiske Un-

dersøgelser i Finansaaret 1917—18, der viser en stadig Fremgang i Arbejdet med de under Ledelse af Laboratoriebestyrer *Harald R. Christensen* foretagne Undersøgelser af danske Jorders Kalktrang og i Tilslutning hertil, Undersøgelser af Mergel- og Kalkprøver. I Finansaaret 1918—19, hvorom Beretning endnu ikke foreligger, har Fremgangen imidlertid været endnu langt stærkere (ca. 14,000 Prøver mod ca. 10,000 i 1917—18), hvilket er et Vidnesbyrd om, at der ude i Landboforeningerne er en voksende Interesse for dette vigtige Spørgsmaal.

Ser man Landboforeningernes Planteavlsberetninger igennem, faar man ogsaa dette Indtryk bekræftet, idet der navnlig fra Sjælland og Jylland foreligger Resultater af interessante Undersøgelser, systematiske saavel som friere Undersøgelser, vedrørende Jordens Kalktrang og Trang til Afvanding.

Et Udtryk for den voksende Interesse for disse Spørgsmaal er ogsaa den nye Statsinstitution, Statens Grundforbedringsvæsen, der blev oprettet i 1918 og allerede er godt i Gang med et Samarbejde med Landboforeninger og Husmandsforeninger, hvor dets Bistand tiltrænges. Ventelig vil denne Institution ved Siden af Hedeselskabet og andre Organisationer, som hidtil har virket til Grundforbedringernes Fremme, kunne faa stor Betydning, bl. a. ved at være behjælpelig med Uddannelse af lokale Konsulenter og Teknikere, der kan paatage sig Forundersøgelser, Planlægning og Gennemførelse af Arbejdet i de lokale Kredse.

Indenfor Forsøgsvirksomheden i Landboforeningerne har Interessen som sædvanlig fordelt sig paa Gødningsforsøg og en Række andre forskellige Forsøg. Fra »Kvælstofudvalget« foreligger en udførlig Beretning om 4 Aars Forsøg med forskellige Kvælstofgødninger, udarbejdet af Konsulent *A. P. Jacobsen* og Assistent *Th. Larsen*. Beretningen omfatter 276 Forsøg, udførte i forskellige Egne af Landet, til Sammenligning af Chilisalpeter, Norgesalpeter, Svovlsur Ammoniak, Kalkkvælstof og Am-

moniaksalpeter, samt 54 Forsøg til Belysning af den gunstigste Udbringningstid for den sidste Gødning.

Denne forholdsvis nye Kvælstofgødning har virket bedst til Kaalroer, nogenlunde godt til Korn og forholdsvis daarligt til Runkelroer, Sukkerroer og Kartofler. Forholdstallet sammenlignet med Chilisalpeter var henholdsvis 111, ca. 90 og ca. 80. For de øvrige Gødningers Vedkommende afviger Tallene ikke væsentlig fra tidligere Aars Forsøg.

Af andre Fællesforsøg kan nævnes en Forsøgsrække til Sammenligning af det tidligere omtalte bornholmske Raafosfat og Superfosfat. Virkningen er meget forskellig til forskellige Afgrøder og under forskellige Forhold. Bedst har Raafosfaten virket til Kaalroer og Kartofler paa kalktrængende Jord (75—100 pCt.), daarligst til Vaarsæd og Runkelroer (25—35 pCt.). Imidlertid maa der jo regnes med nogen Eftervirkning.

Blandt andre Forsøg af Interesse kan nævnes nogle Brakningsforsøg og Jordbearbejdningsforsøg med Tidslens Bekæmpelse for Øje, som er udførte paa Sjælland; det vilde være ønskeligt, om disse Forsøg kunde blive taget op flere forskellige Steder, saa man kunde faaet større og mere alsidigt Materiale til Belysning af de herhen hørende vanskelige Spørgsmaal.

Af Nyskabelser indenfor Foreningsvirksomheden paa Planteavlens Omraade maa nævnes Dannelsen af en Mængde nye Frøavlerforeninger og disses Sammenslutning i en Fællesforening for hele Landet. Denne Forening talte ved Aarets Slutning 17 Lokalforeninger; til Formand er valgt Forpagter *Frede Jensen,* Klintholm, og til Konsulent er antaget Landbrugskandidat *H. Brandt,* der tillige er Redaktør af Foreningens nye Medlemsblad »Dansk Frøavl«.

Af Kartoffelmelsfabrikker er der i 1918 oprettet et meget stort Antal, baade større og mindre, men flere af dem har kun været i Virksomhed i meget kort Tid, og det er vistnok tvivlsomt, om der er tilstrækkeligt Grundlag for en saa omfattende Industri af denne Art herhjem-

me, nu da Krigen er forbi, og Omsætningsforholdene efterhaanden igen maa forudsættes at blive normale.

Til Fremme af Hør- og Hampdyrkning er der i 1918 dannet et nyt Aktieselskab »Danalin« med Domicil i Randers og med forhenværende Konsulent *Kierulf Petersen* som Direktør. Interessen for disse Kulturer er i Tiltagende, og det er muligt, at en organiseret Avl og Tilberedning af Spindeplanter kan blive af Betydning i Fremtiden.

Af Personskifter indenfor de ledende Planteavlsvirksomheder maa nævnes, at Professor *Westermann* har trukket sig tilbage som Medlem af og Formand for Statens Planteavlsudvalg. Lige siden Udvalgets Oprettelse i 1898 har Professor *Westermanns* Arbejde indenfor dette i høj Grad præget Virksomheden, og fra 1911 har han været dets Formand. I Stedet for Professor *Westermann* har Landhusholdningsselskabet valgt Forp. *Selchau Hansen* til Medlem af Udvalget, og i Stedet for Professor *Storch*, som døde i Aug. 1918, er Prof. *F. Kølpin Ravn* indtraadt i Udvalget som Landbohøjskolens Repræsentant. Landboforeningernes Repræsentant i Udvalget, Plantør *V. Pinholt, har* afløst Professor Westermann som Formand.

I det sjællandske Planteavlsudvalg har Prof. *O. H. Larsen* afløst Inspektør *H. Madsen* som Formand, og blandt Konsulenterne er der talrige Personskifter at notere. Baade det fynske og det lolland-falsterske Planteavlsudvalg har saaledes skiftet Konsulent, fordi begge de tidligere Konsulenter er gaaet over i private Stillinger. Det samme gælder mange af de lokale Konsulenter, hvorved Omflytninger og Oprykninger er blevne nødvendige — mere end godt er.

Det var ønskeligt, om der snart atter kunde komme lidt mere Ro og Stabilitet over Konsulentarbejdet. Efter Krigens Afslutning ligger der store og vigtige Opgaver for Konsulenter og Udvalg, og en Forudsætning for Løsningen af disse er, at der tilvejebringes nogenlunde rolige og gode Arbejdsforhold. Hertil maa Foreningerne medvirke

saa godt, de formaar, dels ved at give de dygtige Konsulenter en nogenlunde betrygget økonomisk Stilling og dels ved at stille Midler til Raadighed for Udvalgene. Forholdet er jo det, at jo mere Foreningerne selv kan yde, desto større bliver det Bidrag, som Staten tilskyder.

Den kalkulatoriske Bevilling til Foreningernes Planteavlsvirksomhed blev i Finansaaret 1918—19 forhøjet med 40,000 Kr. fra 160,000 til 200,000, og samtidig er Bevillingen til Statens Forsøgsvirksomhed forhøjet fra 298,000 til 372,000 Kr., ligesom de fleste andre Statsbevillinger til Planteavlens Fremme er blevne forhøjede, og en ny Bevilling paa 35,000 til Statens Grundforbedringsvæsen er kommet til.

Yderligere Forhøjelser vil imidlertid blive nødvendige, hvis de forskellige Arbejder skal fremmes med tilstrækkelig Kraft, thi ikke alene medfører Pengenes synkende Værdi forøgede Krav, men nye Opgaver kommer stadig til, og dette i Forbindelse med de hidtidige Virksomheders Udvikling forklarer den stadige Stigning i Bevillingerne, som de senere Aar har kunnet fremvise, og som er fortsat efter stigende Maalestok for Finansaaret 1919—20.

Kapitelstaksti

(Statistiske Meddelels

	Rug	Byg	Havre	Hvede
	pr. Td.	pr. Td.	pr. Td.	pr. Td.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Sjællands Stift (Bornholm undtaget)	24.70	20.12	14.95	
Møen	.....	.....	.....	25.0
Bornholm	24.70	20.12	14.95	.....
Fyns Stift	24.70	20.12	14.95	
Lolland-Falsters Stift:				
forrige Halsted Amt	24.70	20.12	14.95	25.0
forrige Maribo Klosters og Aalholm Amter	24.70	20.12	14.95	25.0
forrige Nykøbing Amt	24.70	20.12	14.95	25.0
Aalborg Stift:				
Vendsyssel og Han-Herrederne	24.70	20.12	14.95	
Thy og Morsø	24.70	20.12	14.95	
Viborg Stift	24.70	20.12	14.95	
Aarhus Stift	24.70	20.12	14.95	.....
Ribe Stift:				
Ribe Amt	24.70	20.12	14.95	.....
Vejle Amt	24.70	20.12	14.95	.....
Ringkøbing Amt	24.70	20.12	14.95	.....
Gennemsnit for hele Landet	24.70	20.12	14.95	25.0
— for 1917	25.87	20.93	14.92	25.0
— for 1914—18	22.11	19.88	14.90	22.5

Aarets Priser er, som venteligt, meget høje, selv om de for de vigtigste Taksters Vedkommende baade i Aaret 1917 og 1916 naaede endnu højere i Vejret.

1918.

57. Bd.s 8. Hefte).

ide ter	Graa Ærter	Boghvede	Boghvede-gryn	Smør	Flæsk	Honning
Td.	pr. Td.	pr. Td.	pr. Td.		pr. Pd.	pr. Pot
r.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
.00	70.00			pr. Pd.		
.....	.....	.....	.....	2.06		
.00	70.00					
.00	70.00					
.00	70.00					
				pr. Td.*)		
....	.....	.....	74.11	461.44		
				pr. Pd.		
....	.....	34.79	.....	2.06	0.88	2.75
....	.....	34.79	.....	2.06	0.88	2.75
....	.....	34.79	.....	2.06	0.88	2.75
				pr. Pd.		
.00	70.00	34.79	74.11	2.06	0.88	2.75
.08	77.56	34.79	74.11	2.06	0.88	2.75
.64	44.18	27.89	58.54	1.72	0.83	2.17

*) 1 Td. Smør à 224 Pd.

Boganmeldelser og udkomne Bøger.

P. E. Ullberg: **Om Bygnad och Underhåll af Vägar.** Uppsala 1918. L. Norblads Bokhandel, 165 Sider, 60 Figurer. Pris Kr. 2.75.

Vort Naboland Sverige har i de senere Aar ofret Vejvæsen og Transportforhold en levende og stadig voksende Opmærksomhed. Derom vidner bl. a. »Svenska Vägföreningen«s korte, men dog allerede betydningsfulde Virksomhed, som man ogsaa har kunnet mærke ved de svenske Landbrugsuger i Stockholm, hvor der i de senere Aar er holdt Foredrag og arrangeret Møder vedrørende Vejvæsen.

Stoffet i den foreliggende Bog er ordnet paa en let overskuelig Maade; der indledes med en Omtale af Vejenes Betydning i Samfundslivet samt en Paavisning af Nyttelæssets Størrelse ved Kørsel paa Veje af forskellig Beskaffenhed. De opstillede Beregninger over Transportudgifterne udmunder selvfølgelig i, at det koster langt mere at transportere en vis Varemængde paa daarlige Veje end paa gode. Af praktisk Interesse er Redegørelsen for Udgifterne ved Anlæg, Forbedring og Vedligeholdelse af Veje sammenholdt med Transportarbejdet før og efter Vejforbedringen. De forskellige Arter af Vejmateriale omtales, og der gives Oplysning om Anlæg og Vedligeholdelse af Veje. Fremstillingen anskueliggøres ved en Del Tegninger, ligesom der findes Afbildning og Beskrivelse af de Redskaber og Maskiner, som finder Anvendelse ved Fremskaffelse af Vejmaterialet samt ved Vejenes Anlæg og Vedligeholdelse.

Ved Udarbejdelsen af Skriftet har Forfatteren selvfølgelig haft svenske Forhold for Øje; i flere Henseender afviger disse fra danske, men Bogen indeholder adskilligt, som gælder lige saa godt i Danmark som i Sverige, og der kan nok trænges til nogen mere Interesse for vort Vejvæsen. Efter Anmelderens Mening er Vejene nu flere Steder daarligere end

de var for nogle Aar siden, og dette gælder ikke blot Sognevejene, men ogsaa Amtsvejene. Landevejen Nykøbing-Gedser er f. Eks. flere Steder ret sløj, i Særdeleshed naar der tages Hensyn til Vejens Betydning for den internationale Automobilkørsel og dens Beliggenhed i en forholdsvis tæt befolket Egn.

Tørvekørslen har flere Steder slidt stærkt paa Vejene i de sidste Par Aar, og man har mangeaarige Erfaringer for Sukkerroekørslens skadelige Virkning.

Samfærdslen og Produkt-Transporten besværliggøres og fordyres ved daarlige Veje, ligesom Hestene og forøvrigt ogsaa Menneskene direkte lider derunder. Med Nutidens Arbejdsløn er Anlæg og Forbedring af Veje selvfølgelig kostbar, men adskillige Kommuner kunde utvivlsomt med Fordel organisere en Vejforbedring ved at beskæftige en Del Mennesker, som ellers skulde have Arbejdsløshedshjælp.

Anton Christensen

Gedeavl og Gedehold. Udgivet med Understøttelse af Landbrugsministeriet. Af *O. P. Pyndt.* Anden omarbejdede Udgave. Med 17 Afbildninger. 83 Sider. (August Bangs Forlag. Københ.). — Første Udgave af dette Skrift udkom i 1912 og udgaves af Landhusholdningsselskabet. Enkelte mindre, uvæsentlige, Afsnit er udeladt, medens til Gengæld en Del nyt, der siden 1912 er fremkommet om Gedesagen, er medtaget i anden Udgave. Dyrlæge *Pyndt* er utvivlsomt en af vore kyndigste Mænd paa Gedeavlens Omraade, ingen har nedlagt et saa stort Arbejde som han for at fremme Avlen, og naar nu Interessen for denne er stærkt voksende og den drives langt mere rationelt end tidligere, skyldes det fortrinsvis ham. En meget væsentlig Del af sit Arbejde har han udført som Medlem af det af Landhusholdningsselskabet i 1912 nedsatte Udvalg til Gedeavlens Fremme, der aarlig fra Landbrugsministeriet har modtaget et Tilskud af 3000 Kr. Dette Beløb har længe været utilstrækkeligt til Gennemførelsen af de Foranstaltninger, Udvalget har iværksat, og skal nye, af Dyrlæge *Pyndt* foreslaaede Forholdsregler føres ud i Livet, maa der flere Penge til. Selskabet er derfor i Maj Maaned indgaaet til Landbrugsministeriet med en Indstilling om, at der fremtidig paa Finansloven maa blive optaget et Beløb af 12.000 Kr. til Gedeavlens Fremme. Forhaabentlig vil Summen blive bevilget, saaledes at de paatænkte Foranstaltninger kan blive gennemført og Gedernes Betydning navnlig for Smaakaarsfolks Hjem blive endnu større end hidtil. Hertil vil ogsaa Dyrlæge *Pyndts* Bog kunne bidrage. Den er skreven ud a

Forfatterens rige Erfaring, giver en Mængde udmærkede Raad og Anvisninger vedrørende Gedens Pleje og Behandling og vil kunne bidrage til, at vi faar det tilfældige, det Arbejde paa bedste Beskub, der endnu mange Steder er knyttet til Gedeavlen, afløst af et rationelt Arbejde.

Den vulkanske Aske i Moleret samt en Oversigt over Danmarks ældre Tertiærbjærgarter. Af *O. B. Bøggild.* II R. Nr. 33. 142 Sider med Atlas. — **Mergelen i Djursland.** Af *V. Milthers.* III R. Nr. 18. 41 Sider. — **Om Tertiæret ved Mariager Fjord.** Af *Victor Madsen.* IV R. Bd. I Nr. 8. 37 Sider. — **Brørupmosernes Lejringsforhold.** En Undersøgelse ved *Axel Jessen, Victor Madsen, V. Milthers* og *V. Nordmann.* IV R. Bd. I Nr. 9. 41 Sider. — Alle 4 Skrifter er udgivne af »Danmarks geologiske Undersøgelse«. (C. A. Reitzels Bogh. Københ.).

Hesteopdræt og Hestehold. Af *L. Evald Toftemark.* Det er den prisbelønnede Besvarelse af den af Landhusholdningsselskabet ved Midler af »Brødr. Bendix' Jubilæumslegat« i December 1915 udsatte Prisopgave. 220 Sider. (Aug. Bangs Forlag. Københ.).

Høsten i Danmark i Aaret 1918. Udgivet af Det Statistiske Departement. 80 Sider. (G. B. N. F.).

Beretning om Foreningen af danske Landbrugskandidaters Virksomhed i Aaret 1918. Udarbejdet af Sekretær *Ib Windfeld.* 73 Sider. (Københ.).

Den danske Landmandsbog. Redigeret af *N. Juncker.* I Bind. 993 Sider. Junckers Forlag. (Københ.).

Statens Redskabsprøver. 21. Beretning. I Arbejdsprøver med Halmpresser, Halmpakkere og Halmtransportører. II Enkeltprøver, Nyhedsprøver og andre Undersøgelser. 91 Sider. (Aug. Bangs Boghandel).

Høsten i Danmark. Reviderede Tabeller for hvert af Aarene 1908—14. Udgivet af Det statistiske Departement. 61 Sider. (G. B. N. F.).

Dyrkningsforsøg med forskellige Sorter af toradet Byg 1913—16. Ved *Karsten Iversen.* 37 Sider. **Rævehalemyggens Optræden i Danmark og Forsøg med Midler til dens Bekæmpelse.** Ved *Sofie Rostrup.* 14 Sider. **Forsøg med Sorter af Stikkelsbær, Ribs og Solbær.** Ved *Niels Esbjerg.* 28 Sider. — 132., 133. og 134. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. (G. B. N. F. Københ.).

Mindre Meddelelser.

Prisopgave vedrørende permanente Græsmarker. For Midler af »Brødr. Bendix' Jubilæumslegat« udsætter Det kgl. danske Landhusholdningsselskab en Præmie paa 800 Kr. for den bedste fyldestgørende Besvarelse af følgende Prisopgave:

> Varige Græsgange i Danmark: deres Betydning, Anlæg, Vedligeholdelse og Benyttelse.

Til Grundlag for Besvarelsen, der maa udgøre mellem 40 og 100 almindelige Tryksider, maa ligge Iagttagelser og Erfaringer fra Undersøgelser, Forsøg og Praksis.

Besvarelserne skal være indsendte til Landhusholdningsselskabet, Vestre Boulevard 34, København B, inden 1. Juni 1920. De betegnes ikke med Forfatterens Navn, men med et Motto og ledsages af en lukket Konvolut, der bærer samme Motto og indeholder Oplysning om Forfatterens Navn, Stand og Adresse.

Den prisbelønnede Afhandling bliver Landhusholdningsselskabets Ejendom.

København i Maj 1919.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Statskontrollerede Produktioner i 1918. Paa Grund af de af Staten i 1917 foretagne regulerende Foranstaltninger med Hensyn til Produktionen af Spiritus (jvnfr. nærv. Tidsskr. 1918, S. 266), gik denne fra 1916, da den var 15 Mill. l, ned til 7 Mill. l i 1917 og 3.3 Mill. l i Fjor. Af Produktionen denatureredes 1.9 Mill. l, medens der af de hos Fabrikkerne beslaglagte Beholdninger af Drikkespiritus blev frigivet til Forbrug

100.000 Flasker pr. Maaned og desuden 300.000 Flasker i Oktober Kvartal, ialt 1½ Mill. Flasker à ¾ l. Der indførtes i 1918 136.000 l Spiritus mere, end der udførtes. Den frigivne Mængde Drikkespiritus og Indførselsoverskuddet udgør da i alt 592.000 l à 100 pCt., som har været til Raadighed for det indenlandske Forbrug i 1918, hvilket svarer til et Forbrug pr. Indbygger af 0.4 l; i 1917 var Forbruget 2.6 l, i 1916 8.7 og i 1911 ca. 11 l.

Øl. Produktionen androg i Fjor af stærkt Øl (Lagerøl og Porter) 552.000 hl og af svagt Øl 1.1 Mill. l mod henholdsvis 1 Mill. l og 1.2 Mill. l i 1917. Af Raastoffer anvendtes i Fjor af: Bygmalt 15.255 Tons, Majs 181 t, Ris 806 t, Sukker 2270 t og Humle 240 t.

Sukker. Den samlede Produktion paa vore 9 Sukkerfabrikker var 141 Mill. kg Raasukker mod 135 Mill. kg i 1917, 112 Mill. kg i 1916, 130 Mill. i 1915, 152 Mill. i 1914 og 162 Mill. kg i 1913, i hvilket Aar Produktionen naaede sin største Mængde. Det med Sukkerroer dyrkede Areal udgjorde i 1918 36.000 ha mod 30.000 ha i 1917.

Som i 1917 rationeredes det indenlandske Forbrug med 2 kg Sukker maanedlig til hver Person, men derudover blev der tilstaaet i alt 6 kg pr. Individ til Syltning. Hertil kommer det til Industrien og Restaurationer m. m. rationerede Sukker, og det indenlandske Forbrug udgjorde herefter i 1918 følgende Mængder; til Sammenligning er anført de tilsvarende Tal for 1917:

	1918 Mill. kg	1917 Mill. kg
Husholdningsbrug	80	72
Industrien	27½	24
Restaurationer m. v.	3	3

Der har ingen Indførsel af Sukker fundet Sted i 1918. Derimod er der udført 17 Mill. kg, hvoraf 2 Mill. til Færøerne, Island og Grønland, 4 Mill. til Norge, 10 Mill. til Sverige og 1 Mill. kg til Finland.

Margarine. I Fjor var Produktionen kun 1.2 Mill. kg mod 33.2 Mill. i 1917, 56.5 Mill. i 1916 og 42.7 Mill. gennemsnitligt i 1911—15. Fra Efteraaret 1917 udgik Margarinen af Handelen, og den producerede Mængde var i 1918 stillet til Raadighed for Bagerierne.

Vort Ferskvandsfiskeri og Midlerne til dets Ophjælpning.

Foredrag afholdt i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab Onsdagen den 2. April 1919 af Dr.phil., Landbrugskandidat *C. Hoffmeyer.*

Blandt de Samfundsopgaver, som Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har gjort til sine, findes ogsaa Ferskvandsfiskeriets Ophjælpning, og om end denne Sag, som en Følge af Forholdenes Natur, maa spille en underordnet Rolle for Landhusholdningsselskabet, saa kan jeg dog takke denne Interesse for, at jeg i dette Øjeblik staar her og kan faa Lejlighed til at slaa til Lyd for denne specielle Næringsgren indenfor vort Erhvervsliv.

Af Danmarks ca. 39,700 km² er ca. 567 km² dækket af ferske Vande. Det vil sige omtrent en 70. Del af hele Danmarks Areal. Som man ser, en ret betydelig Part af vort Fædrelands Jord.

Til Trods for dette relativt store Ferskvandsareal har Interessen for dette Fiskeri hidtil været overmaade ringe herhjemme.

Mangelen paa Næringsmidler under Verdenskrigen har imidlertid bevirket, at Befolkningen har begyndt at faa Øjnene op for Betydningen af at indføre rationel Drift i vore ferske Vande, for at ogsaa disse kan komme til at give det størst mulige Udbytte.

Ydermere er der Grund til at have sin Opmærksomhed henvendt paa dette Fiskeri, fordi de ferske Vandarea-

ler netop i disse Aar forøges med mange Tusinde ha, som en Følge af den enorme Tørveskæring, der finder Sted.

Ganske vist hører Tørvegravene som Regel ikke til de bedste Produktionssteder for Fiskekød; men ved Hjælp af nogen sagkyndig Bistand kan de dog komme til at give et ganske godt Tilskud til Befolkningens Ernæring.

Som et Eksempel paa, hvilke Masser af Fiskenæring, Damme der er gravede paa Tørvebund kan give, skal jeg nævne Dammene paa Forsøgsstationen i Aneboda i Sverige. Ved Hjælp af rigelig Kalkning og Udluftning (Tørlæggelse), er der i disse Damme opelsket et lavere Dyreliv, som er ganske enestaaende, og tager man f. Eks. en varm Sommerdag lidt Vand op i sin hule Haand og betragter det, ser det ganske ud som en levende Masse, saadan tumler Myriader — særlig af Vandlopper (leopepodr) — sig omkring deri. Og bedre Føde for Yngel og Ungfisk findes der næppe!

Hvis vi vil undersøge, hvilke Søer, der giver de største aarlige Fangster, vil vi meget snart finde, at de lave, grunde Søer overalt under vore Breddegrader viser det største Udbytte.

Grundene dertil er forskellige; men forinden vi kommer ind paa en nærmere Angivelse heraf, maa vi undersøge, hvorledes de forskellige Søer er beskafne, for derved at kunne danne os et Skøn over Vilkaarene for deres Plante- og Dyreliv.

Man angiver i Almindelighed, at en Sø frembyder tre forskellige Regioner: det aabne Vand eller den pelagiske Region, Dybsøen og Kyst- eller Littoralregionen.

Littoralregionen kan man ogsaa kalde Planternes Region. Jo mere udbredt denne Region er, desto større Næringsmængde findes der som Regel i Søen og jo større Fiskebestand kan der trives, og desto større Udbytte af Fiskekød kan Søen give. Ved Bedømmelsen af Planternes Region maa man dog drage et skarpt Skel mellem de Arealer, der er bevoksede med Planter, der holder sig nær

Bunden og ikke kommer op til Overfladen, som: Vandaks (Potamogeton), Vandmosser (Fontinalis), Kransnaalalger (Characeer), Hornblad (Ceratophyllum), Vandpest (Elodea) o. s. v., og Planter, som rager op over Vandet langs Bredderne, som: Rørene (Phragmites), Kogelaks (Scripus), Dunhammeren (Typha) o. s. v., idet sidstnævnte Planter er langt mindre vigtige for Fiskebestandens Trivsel end førstnævnte.

I dette Plantebælte, imellem dets Stængler og Blade, lever saa Størsteparten af det Dyreliv, som tjener Fiskene til Føde. Her er rigeligt med Støttepunkter for Larver og Pupper, Snegle og Biller, og hvad alt det Smaakryb hedder, som færdes dernede. Her er Vandet ikke dybere, end at det om Sommeren ret kan gennembages af Solen, her er saaledes alle Betingelser tilstede for det lavere Dyrelivs Trivsel.

Udenfor Littoralregionen, i den saakaldte Dybsø, findes vel ogsaa en Del Dyreliv, saasom: Orme, Fiskeigler, Vaarfluelarver, Tanglopper og særlig Muslinger, men Arternes Antal er forholdsvis ringe, saa selv om de nævnte Arter er rige paa Individer, saa er Mængden af Fiskenæring dog betydelig ringere end i Littoralregionen. Endelig i den pelagiske Region bestaar Bundfaunaen af en Del Orme, Vandlopper, Vandmidder, Kaarer og særlig af Myggelarver (Chironomus, Tanypus), og i selve Vandlagene af forskellige Alger, Infusionsdyr og Larverne af Myggen borethra plumicornis, Muslinger o. s. v., men baade Artsantallet og Mængden er forholdsvis ringe.

Af ovenstaaende vil man forstaa, hvor langt de lavvandede, grunde Søer er at foretrække for de dybe Søer, naar Talen er om at producere Fiskekød.

Et andet Forhold, som ogsaa begunstiger de lave Søer i Sammenligning med de dybe Søer, er det, at de ganske anderledes kan gennemvarmes af Solen, samtidig med, at de altid byder Fiskene den Ilt, der er nødvendig til Aandingen. I de større Sødybder fornyes Iltmængden

nemlig ikke i tilstrækkelig Grad om Sommeren; derved opstaar ofte stor Mangel paa Ilt, og med Iltmanglen svindende Dyreliv.

For at klargøre for vore Tilhørere, hvilken uhyre Forskel, der er paa lave og dybe Søers Produktionsevne, skal vi nævne nogle Eksempler for begge Dele.

Den udtørrede Søbund i Hovvig, hvorover der er sat ca. 1 Meter Vand, giver 60—70 kg Aal pr. Hektar om Aaret.

Den lavvandede Kattinge Sø ved Roskilde giver 28,3 kg Fisk pr. Hektar. Sorø Søerne ca. 15 kg. pr. Hektar om Aaret, og den dybe Hald Sø kun 9,3 kg pr. Hektar om Aaret.

Foruden Søernes Dybde er der imidlertid ogsaa andre Faktorer, der influerer paa et Fiskevands Afkastning, saaledes det omliggende Lands Beskaffenhed, idet det Overfladevand, der strømmer til Søen, vil tilføre denne en større eller mindre Næringsmængde, alt eftersom Jorden, hvorfra det kommer, er mere eller mindre frugtbar.

Endvidere spiller det en ikke ringe Rolle, om Vandet i Søen er mere eller mindre klart, da det uklare Vand hindrer Lysets Indtrængen, og med Lyset følger baade Plante- og Dyrelivet.

De kemiske Forhold i Søen har ogsaa Betydning i denne Forbindelse. Saaledes giver kalkrige Søer et større Udbytte end dyndede Søer, fordi en stor Mængde Dyr, som Krebsdyr, Muslinger og Snegle trives bedst i Søer med rigelig Tilgang af Kalk, og alle disse Dyr er udmærkede Næringsemner for Fiskene. Endelig spiller Vandomsætningen i de større, dybe Søer en betydelig Rolle. Jo større Vandomsætning, desto bedre Livsvilkaar vil der saaledes være tilstede for de allerfleste Dyr i de store, dybe Søer.

Til Sammenligning med Fangsten af Fisk pr. Hektar i vore danske Søer skal jeg nævne en Del Tal fra vore

Nabolandes Søer, som skyldes den svenske Fiskeridirektør Dr. *Nordqvist*. Hektarfangsten i 53 nordsvenske Søer opgives til 5,0 kg, i 118 sydsvenske Søer til 4,7 kg pr. Hektar.

I Norge opgiver Magister *Huitfeldt-Kaas* Fangstmængden i 18 undersøgte Søer i Egnen omkring Trondhjem. Deraf var Fangsten i de 6 Søer 4 kg, i de 6 fra 4—12 kg og i 6 over 12 kg pr. Hektar.

I Finland opgiver *P. Brofeldt* den aarlige Fiskefangst til 2—3 kg pr. ha.

Fra Rusland opgives, at en Sø i Novgorods Guvernementet, der er 175 ha stor og 17 m dyb, giver 65 kg pr. ha, og en anden Sø ved Dorpat (Spankaussø), der er 100 ha stor, giver 15,3 kg aarlig pr. ha.

Søerne i Østpreussen giver ogsaa et forholdsvis stort Udbytte; saaledes giver 330 Søer af et samlet Areal af 45,400 ha 25 kg pr. ha.

Gennemsnitlig fanges der i Mellem- og Sydeuropas store, dybe Søer fra 5—10 kg pr. ha og i de grunde Søer fra 10—40 kg pr. ha. (Fiskeriinspektør *Emil Doljan*).

At Klimatforholdene selvfølgelig ogsaa spiller en betydelig Rolle ved Søernes Afkastning, er en Selvfølge, idet en højere Vandtemperatur er til Gunst for Udviklingen, ikke alene af det lavere Dyreliv, men ogsaa for Væksten af f. Eks. de brasenagtige Fisk og Aalen, idet deres Fordøjelse fremmes ved en højere Vandtemperatur.

Naar de nordtyske Søer staar saa højt med Hensyn til Udbytte, skyldes det, at de i langt overvejende Grad er lave, grunde Søer.

Af 891 loddede Søer i det mellemste Brandenborg havde saaledes 69 pCt. en mindre Dybde end 10 Meter, medens t. Eks. af 276 loddede Søer i Sverige havde kun 26,1 pCt. en mindre Dybde end 10 Meter.

Men selv om alle naturlige Betingelser er til Stede for at skabe et godt Fiskeri, er det dog langtfra sikkert, at det paagældende Vandareal giver det Udbytte, som det

er i Stand til. Ja, vi kan endda med ret betydelig Vished sige, at det gør det aldrig, naar det er henvist til Naturens Haand alene. Hvis ikke Mennesket ved sin Indgriben træder regulerende til, vil et Fiskevand aldrig komme til at give det fulde Udbytte. Skal et Fiskevand derfor drives rationelt, maa det aldeles nødvendigt være paa en Enkeltmands eller et Interessentskabs Haand og drives efter en bestemt, af en Sagkyndig lagt Plan. Hvad det nemlig i første Række gælder om ved Driften af et Fiskevand, er ikke alene, at al Næringen deri saa vidt muligt bliver udnyttet til Fiskeføde, men ogsaa at den i mindst mulig Grad bliver anvendt til Fiskenes Vedligeholdelsesfoder, men derimod i størst muligt Omfang til at forøge deres Vægt.

Det gælder med andre Ord om altid at have den rette Fisk i det rette Fiskevand, og tillige at denne Fisk altid er tilstede i de rigtige Størrelser, ligesom al moden Fisk maa borttages af Vandet, saa at de yngre Aargange kan faa tilstrækkelig Føde til deres Tilvækst.

Jo flere Fisk et Vand indeholder, desto mere Næring kræves der til deres Underhold, og desto mere aftager da den Næringsmængde, som skal bruges til Fiskenes Tilvækst.

Fiskebestanden maa derfor stadig reguleres, men tillige maa man sørge for, at man faar de Fiskearter i sit Vand, som passer bedst for vedkommende Fiskevand, og som samtidig giver det største Udbytte, d. v. s. har den højesteMarkedsværdi.

Spørger man om, hvorledes man skal bære sig ad med at undersøge, om det rette Forhold er til Stede imellem de enkelte Aldersklasser af Fisk og om Væksten indenfor de enkelte Aldersklasser af Fisk er normal, saa maa vi henvise til Skælundersøgelserne, som giver et klart Billede af Fiskebestandens Trivsel og Vækst, og derigennem Fingerpeg i Retning af Besættelse og Fangst.

Ser vi saaledes, at en Sandart paa 4 Aar er ca. 40 cm lang i Sorø Søerne, medens en Aborre paa samme Alder kun er ca. 12 cm lang, saa vil man forstaa, at man bør søge at nedsætte Antallet af den langsomtvoksende Aborre til Fordel for den hurtigtvoksende og værdifuldere Sandaal. Og naar man opdager, at en Hunaal paa 8 Aar vejer mellem 8—900 Gram i Sorø Søerne, medens en Hunaal af samme Alder kun vejer mellem 3—400 Gram i Saltbækvig, saa er man hurtig klar over, at der er noget galt fat med Aalenes Vækst det sidstnævnte Sted.

Forinden vi fordyber os videre i disse Undersøgelser maa vi imidlertid skænke de forskellige Fiskeslags specielle Føde nogen Opmærksomhed.

De almindelige Fiskeslags i vore Søer er:

Gedden (Esox lucius). Den lever rom yngre af Insektlarver, Smaakrebs o. lign., som ældre hovedsagelig af Fisk, som Skaller, Løjer og Aborre.

Aalen (Anguilla, anguilla) lever som ung af Bunddyr, som Orme, Snegle, Muslinger, Insektlarver, som ældre af Smaafisk.

Suderen (Tinca vulgaris) lever hovedsagelig af Snegle, som ældre dog ogsaa af en Del Krebsdyr og Insektlarver.

Brasenen (Abramis brama) lever af Snegle og Larver.

Skallen (Leuciscus rutilus). Skallens Føde er meget varierende, foruden dyrisk Føde tager den ogsaa en hel Del Plantenæring til sig, særlig Alger.

Løjen (Alburnus lucidus) lever af Smaakrebs og Smaainsekter. De større Individer mest af Planktondyr og Luftføde.

Horken (Acerina cernua) lever af Chironomuslarver (Myggelarver), Asellus og Smaakrebs.

Aborren (Perca fluviatilis)) lever som ung af »Svæv« og Insektlarver, og først naar den bliver 3—4 Aar og 7,5—8,5 cm lang, tager den andre Fisk.

Helt (Coregonus lavaretus) lever dels af Bunddyr, som smaa Muslinger, Snegle, Krebsdyr (Tanglopper), Insektlarver, dels af Smaadyr fra »Svævet«.

Som man vil forstaa af denne Beskrivelse over vore forskellige Fiskeslags Føde, spiller Plantenæringen en overordentlig lille Rolle for de almindelige Ferskvandsfisks Ernæring, og det er i Virkeligheden kun nogle Skallearter (Rudskallen), som til Tider af Aaret lever af Planteføde.

I vore rindende Vande lever et Insekt- og lavere Dyreliv, hvis enkelte Individer er afpassede efter de særlige Forhold, hvorunder de færdes.

Vi finder her særlige Myggeformer, som f. Eks. Kvægmyggen (Simulidæ), hvis Larve ved Hjælp af Sugevorter er i Stand til at holde sig fast til Stene og andre faste Genstande under Vandet. Ligeledes finder vi her Vaarfluelarver, der bygger deres Huse saaledes, at de er i Stand til at modstaa Strømmen; endvidere findes der her krybende omkring paa Bunden alle Slags Orme og Snegle, ligesom i det stillestaaende Vand, og paa Vandets Overflade løber Insekterne, som til Eks. Stankelbenene (Tipulidæ), omkring akkurat paa samme Maade, som det er Tilfældet paa vore Søers Overflade. De fleste af de Fiskearter, der lever i vore Søer, findes ogsaa i vore rindende Vande, saaledes Gedden, Aalen, Aborren, Skallen og Løjen, medens Brasenen og Suderen bliver sjældnere her. Til Gengæld suppeleres Fiskebestanden i disse Vande, og da særlig i Jylland, af andre Fiskeslags, som Laksen, Ørreden og Stallingen.

For at ophjælpe det danske Ferskvandsfiskeri er en Sammenslutning af alle Fiskeriberettigede ved de enkelte Fiskevande nødvendig. Det være sig Sø eller Aa.

Som det bliver drevet nu, stykkevis og delt mellem mangfoldige Lodsejere, er det ganske umuligt at drive rationelt Fiskeri.

Det første Skridt i denne Retning er Oprettelsen af Regulativer ved de forskellige Fiskevande.

Et saadant Regulativ kan oprettes, naar de Fiskeriberettigede, der ønsker et Regulativ oprettet, repræsenterer mindst Halvdelen af det paagældende Fiskevand.

I Regulativet optages der nærmere Bestemmelser om Maaden, hvorpaa Fiskeriet maa udøves, om hvilke Redskaber, der maa benyttes o. s. v.

Naar et Fiskevand — en Sø — paa denne Maade er bragt under en fælles Ledelse, skrider man til at undersøge den indgaaende, inden man lægger sin Plan for Fiskeriet.

1) Først opmaales den, saa man har et tydeligt Billede af Dybde og Bundforhold, dernæst

2) foretages paa de forskellige Aarstider — navnlig om Sommeren — Undersøgelser med Bundhenter og Planktonnet, for at man derigennem kan danne sig et Skøn over Næringsmængden i Søen; endvidere foretages

3) Prøvefangster af alle de forskellige Slags Fisk, der findes i Søen, for at man ved Skælundersøgelsen kan danne sig et Skøn over de enkelte Fiskeslags Tilvækst. Det gælder nemlig først og fremmest om, hvis man fuldtud skal udnytte den forhaandenværende Fiskenæring, at man altid, som før nævnt, har den rette Fisk i de rette Størrelser i det rette Fiskevand. Derfor maa al unyttig Fisk, som Smaaaborrer, fjernes, og al moden Fisk, som store Gedder og Brasen, udfiskes. Efter de Erfaringer, jeg har gjort gennem de snart 12 Aar, i hvilke jeg har drevet Søfiskeri, mener jeg, at man absolut maa lægge Hovedvægten paa Aalefiskeriet i Forbindelse med Aalekiste i vore store Søer, hvis man vil have dem til at give fuldt Udbytte.

I den Anledning maa man derfor ogsaa sørge for, at

Opgangen til Søen af Aaleyngel lettes saa meget som muligt ved Hjælp af Aalepas ved alle Møller og Forhindringer i Vandløbet fra Søen til Havet. Hvor dette ikke slaar til, maa man ophjælpe Aalebestanden paa kunstig Maade ved Udsættelse af Sætteaal og Aaleyngel.

Før Krigen fik man denne Aaleyngel i stor Stil fra England og forhaabentlig kan man atter efter Fredsslutningen faa fat i denne kostbare Vare.

Hvor megen Aaleyngel, der skal udsættes, beror dels paa de stedlige Forhold, dels paa den naturlige Indvandring.

I Søer, hvor Indvandringen er svag, vil jeg antage, at en 200—300 Stkr. pr. ha aarlig vil være passende.

Endvidere vil Indplantning af Sandart ofte være paa sin Plads, ligesom Suder og Karper kan forhøje Udbyttet. En Æggerøver som Ferskvandskvabben (Lota vulgaris) maa man søge at udrydde. Ved Indretningen af kunstige Legepladser kan Fiskebestanden i en Sø ogsaa fremhjælpes.

Samtidig med en saadan Reguleren af Fiskebestanden maa der stadig foretages Skælundersøgelser, for at man altid kan holde sig à jour med de enkelte Fiskearters Vækst og Trivsel.

Endelig kan man ofte med Fordel i kalkrige Søer indplante Krebs. Som almindelig bekendt, er de fleste af vore tidligere udmærkede Krebsevande saa godt som alle i de sidste tyve Aar bleven affolkede for Krebs. Grunden hertil er en Bakteriesygdom mellem Krebsene (Pestis bacterium astaci), som begyndte i 1860 i Frankrig, kom til Lombardiet i 1870, bredte sig derefter i Tyskland og naaede kort før Aarhundredskiftet Danmark. Sygdommen maa imidlertid nu antages at have tabt sin Kraft (virulens), og der er derfor næppe noget til Hinder for, at man atter forsøger at indplante Krebs i tidligere gode Krebsesøer.

For Ophjælpningen af det rindende Vand gælder akkurat de samme Regler. Først og fremmest maa et Regulativ oprettes for Aaer og Fjorde, og hele Fangsten samles paa et Sted i Aaen. Udbyttet fordeles saa til hver af de Fiskeriberettigede i Forhold til deres Aastrækning.

Til Ophjælpning af Fiskeriet etableres Lakse- og Ørredsprig, hvor det paakræves, og Aalepas laves.

Ligeledes udsættes nødvendig Yngel.

Hvor der er Tale om Laks- og Ørredfiskeri udsættes ca. 10,000 Stkr. Sættefisk pr. 7,5 km. Man kan regne paa en Fangst af ca. 450 kg Ørred pr. 7,5 km om Aaret som godt Udbytte. Forsøg med Udsætningens Rentabilitet vil rimeligvis blive paabegyndte ved Hjælp af Statstilskud allerede i Aar.

Det er Hensigten at benytte Lilleaa i Vestjylland og Villestrupaa til disse Undersøgelser.

Lystfiskeriet kan godt trives ved Siden af et rationelt drevet Erhvervsfiskeri.

Damkulturer er nødvendige til Produktion af Sættefisk og Yngel.

Foruden at der oprettes Regulativer alle Vegne ved vore Søer og Aaer, hvor saadanne kan oprettes, kræves der dog tillige, at der fra det offentliges Side iværksættes et mere effektivt Tilsyn, end det nu er Tilfældet. For at Aalelynglen kan gaa op ad vore Aaer, maa der de nødvendige Aalepas, og noget lignende gælder for Laksens og Ørredens Vedkommende, og der maa føres Tilsyn med, at disse Foranstaltninger holdes i forsvarlig Stand. Der føres ganske vist noget Tilsyn hermed, men det er langtfra tilstrækkeligt, idet den hele Bevilling hidtil kun andrager 1800 Kr. Hvis der blot blev ansat 1 Mand for Øernes Vedkommende og 1 for Jylland, som ikke havde andet at tage Vare end Eftersyn af den Slags Indretninger, samt give Raad og Vejledning til Fiskerbefolkningen ved vore ferske Vande, vilde dette betyde meget.

I det hele fortjente Ferskvandsfiskeriet i Danmark, at det blev fulgt med langt større Opmærksomhed end hidtil; og drevet paa rette Maade vilde vore Ferksvandsarealer kunne give et værdifuldt Bidrag til Samfundshusholdningen.

Efter Foredraget udviklede der sig følgende Diskussion:

Professor *B. Bøggild* kunde ønske at faa nogle Oplysninger om Rentabiliteten af de Damkulturer, der var oprettede her i Landet, navnlig i Jylland. Det var jo i Reglen Borevand, man holdt Fiskene i, og da dette ikke indeholder Fiskenæring, var Fiskeholdet altsaa udelukkende baseret paa Fodring. Der er sikkert mange, der har sat Penge til, og Afsætningen blev jo i det væsentligste stoppet under Krigen, idet Dambrugene saa godt som udelukkende var anlagt paa Afsætning af Portionsfisk til Tyskland. Taleren ønskede gerne at vide, hvorledes det nu gaar med disse Dambrug, og om man kan vente de kan faa nogen Betydning i Fremtiden, f. Eks. ved Opklækning af Sættefisk.

Dr. phil. *C. Hoffmeyer* havde for en Snes Aar siden rejst fra det ene af disse Dambrug til det andet for at søge Oplysninger om de bedste Driftsforhold, men det viste sig, at man vidste saare lidet, og Taleren maatte derfor tage til Tyskland, hvor man havde en Forsøgsstation, og hvor man kunde give Svar paa de Spørgsmaal, der blev stillet. Vore hjemlige Ledere af Damkulturerne anede ofte ikke, hvilket Foder de skulde give, og kendte ikke heller de forskellige Fiskearters Fordringer til Vandet; det var derfor ikke underligt, at Damkulturerne i mange Tilfælde gav et daarligt Resultat. I og for sig kunde Opklækningen af Portionsfisk være en ganske god Forretning, thi man havde Foderet til Fiskene til 4 à 5 Øre pr. Pd., og der medgik 8 à 9 Pd. til at producere 1 Pd. Fiskekød, der betaltes med 1 Kr. 50 Øre pr. Pd. Der blev faktisk ogsaa flere Steder tjent gode Penge i Dambrug anlagt i Borevand og udelukkende henvist til Fodring. Ørreder vil f. Eks. gerne have klart og koldt Vand, og der er ikke noget i Vejen for at holde dem i kunstigt Fiskevand, naar man blot har tilstrækkeligt Kendskab til de Fordringer, Fiskene stiller. Portionsfisken er jo imidlertid en ren Luksusfisk, som vi før Krigen udelukkende fandt Afsætning for i Tyskland, og dette Marked er jo nu fuldstændig stoppet. Det synes imidlertid, som om Københavnerne er begyndt at vænne sig til Portionsfisk, og muligvis vil dette i Fremtiden kunne

faa nogen Betydning som økonomisk Støtte for de Damkulturer, der nødvendigvis maa til for at opdrætte Sættefisk.

Forstander *S. C. A. Tuxen* meddelte, at han for 50 Aar siden vistnok paa Sorø Ladegaard havde hørt det anvendt, at man lukkede Vandet ud af den derværende Fiskedam og saaede Havre i Bunden. Derefter lukkedes Vandet ind igen. I denne Fiskedam blev Karperne usædvanlig store og velnærede, og man mente, at Havresaaningen var Grunden dertil.

Dr. *Hoffmeyer* mente, at det havde været paa Store Ladegaard. Hvor man driver rationel Karpebrug, er en Udluftning af Dammen en Gang imellem nødvendig; ligeledes er det heldigt at tilsaa Dammens Bund med et eller andet. Det er dog ikke Planterne, der tjener Karperne til Næring, men Plantevæksten giver Anledning til Udviklingen af et rigt Dyreliv, som kan komme Fiskene tilgode.

Kammerherre *C. Bech* ønskede gerne at anføre, at der dog flere Steder var gjort et ganske godt Arbejde for Ferskvandsfiskeriet, selv om det ikke i det hele var saa rationelt, som det kunde være. Aalefiskeriet har flere Steder ret stor Betydning, og vi tillægger ogsaa i Jylland Gedden stor Betydning. Med Hensyn til Aaleyngel ønskede Taleren at spørge, om man ikke maa anse det for vanskeligt, at vi kan faa tilstrækkelig Aaleyngel herhjemme, og mener man ikke, at den engelske Aaleyngel er bedre?

Dr. *Hoffmeyer* udtalte, at man næppe vil kunne faa tilstrækkelig Aaleyngel herhjemme, men vi bør gøre, hvad vi kan, for at vi kan faa Aalene herind. Med Hensyn til Gedden er det jo uimodsigeligt, at den i sig selv er en god Fisk, men det er nu en Gang en slem Røver, og der skal mange Pund andet Fiskekød til for at producere 1 Pd. Geddekød, saaledes at den let kan blive en dyr Fisk at have gaaende. Naar Gedden er over 6 Aar gammel, vokser den saa langsomt, at den slet ikke kan betale sig mere. De store Gedder bør man derfor se at faa fangede, og for at faa alle de store Gedder bort, vilde det være ønskeligt, om man havde Tilladelse til at fange Gedder ogsaa i Legetiden.

Kammerherre *C. Bech* spurgte, om der ikke kunde gøres noget for at faa dette Forhold ændret. I Aar var det kun en ubetydelig Tid, vi kunde fange Gedder, men hos os tager vi dog i Reglen en Del om Foraaret.

Dr. *Hoffmeyer* oplyste, at han for sit Vedkommende havde Tilladelse til at fange Gedder hele Aaret rundt, og en saadan Tilladelse kunde sikkert opnaas af alle, der driver rationel Fiskeavl. De store Gedder bør man i alle Tilfælde søge at

faa udryddet, thi Vedligeholdelsesfoderet bliver saa stort, at det ikke kan betale sig at have dem gaaende, og de store Gedder smager ikke godt.

Professor *O. H. Larsen* bemærkede, at de sidste Par Aars stærke Tørveskær jo havde medført en betydelig Forøgelse i Tørvegravsarealerne, og spurgte, om der var nogen Mulighed for at udnytte disse ved Fiskeavl.

Professor *B. Bøggild* ønskede gerne nogle Oplysninger om Karudsen. Den var i hvert Fald tidligere til at finde i næsten enhver Dam, men kan jo være af saa yderst forskellig Størrelse. Den har aabenbart stor Evne til at lempe sig efter Forholdene, men har den nogen økonomisk Betydning?

Dr. *Hoffmeyer* vilde finde det naturligt, om man søgte at udnytte Tørvegravene til Fiskeavl i langt større Udstrækning, end Tilfældet er, thi Tørvegravene kan udmærket anvendes som Fiskedamme, men det skulde dog gerne kunne indrettes saaledes, at Vandet kan lukkes ud, saaledes at der kan foretages en Udluftning en Gang imellem. Ligeledes bør Tørvegravene kalkes. Karudserne fortjener i Virkeligheden ikke Plads i rationel Fiskeavl. De Karudser, der findes i Mergelgrave o. lign. Steder, er i Reglen degenererede; væsentlig fordi der findes for mange af dem. Hvor man vil drive Karpeavl, maa man se at faa Karudserne bort, thi Karperne og Karudserne kan indbyrdes danne Bastarder, der er saa temmelig værdiløse.

Professor *O. H. Larsen* spurgte, om man med Fordel kunde anvende Aborrer i Tørvegrave; de kan jo i alt Fald trives der. Suder og Karper vilde dog muligt være at foretrække?

Dr. *Hoffmeyer* meddelte, at Suder, Karper og Aal vilde egne sig godt i sunde Tørvegrave, medens Aborren ikke var saa god, idet den voksede altfor langsomt. Hvad det navnlig gælder om er, at der kan foretages en Udluftning og Kalkning af Tørvegravene, saaledes at Bunden kan blive sund. I de kalkrige Søer findes langt mere Fiskenæring, fordi Smaakrebs og lignende Dyr trives bedre deri.

Kammerherre *C. Bech* bragte derefter Dr. *C. Hoffmeyer* en Tak for hans dygtige Foredrag og udtalte Haabet om, at han vilde gøre sin Indflydelse gældende for, at der ogsaa fra Regeringens Side blev ydet Ferskvandsfiskeriet større Støtte, end Tilfældet hidtil havde været.

Husdyrbruget 1918
med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget.

Af Statskonsulent *Axel Appel.*

Vort Kvægbrug har i 1918 arbejdet under højst vanskelige og meget ugunstige Ernæringsforhold. Stillingen i 1917 var i saa Henseende trang nok, men værre blev den i 1918. I 1917 var der dog, særlig i Aarets første Halvdel, en Del Oliekager disponible. I 1918 har vi saa godt som ganske maattet klare os uden Kraftfoder, thi den Smule Oliekager, der, altfor sent, blev rationeret til Besætninger paa Ejendomme med indtil 10,000 Kroner leveringspligtig Jordværdi, saavelsom den under 8. Juni givne Tilladelse til Indkøb af 6 kg Oliekager pr. Ko, betød ikke meget, og det samme gjaldt den sidst paa Aaret begyndende Tildeling af Klid og Korn i Henhold til Smørloven af 1. November 1918. Vi var saaledes i 1918, efter at have været fuldstændig afskaaret fra Tilførsel af Foderstoffer siden Amerikas Indtrædelse i Krigen i Foraaret 1917, som Helhed henvist til at ernære vort store Husdyrhold med hvad der var groet i »vor egen Have«, en i en meget lang Aarrække ganske ukendt Situation.

At det danske Kvægbrug desuagtet er blevet opretholdt i den Udstrækning, som Tilfældet er, maa derfor nærmest forundre. Det er rosværdigt, at de danske Landmænd hverken af de høje Priser, hvortil det hjemmeavlede Grovfoder i ret vid Udstrækning har kunnet udbringes i

ved direkte Salg, eller af de meget høje Priser paa Kreaturer har ladet sig forlede til i højere Grad, end Tilfældet har været, at reducere det Produktionsmiddel, der i over en Menneskealder har spillet en saa betydningsfuld Rolle i dansk Landbrugsomsætning og hele Driftsmaade og Driftsøkonomi, nemlig vore Kvægbesætninger, men at de har opretholdt disse i saa stor Udstrækning, at ikke alene Befolkningens Forsyning med Mælk og Smør har kunnet opretholdes — trods Rationering af Smørret i et Omfang, der maa kaldes meget rigeligt i Sammenligning med andre neutrale Lande — ikke at tale om de krigsførende — men at det tillige er blevet muligt at opretholde en — om end selvfølgelig stærkt formindsket og nedadgaaende Eksport til Udlandet af Kvægavlsprodukter og derigennem skabt Betingelser for en for hele det danske Samfund saare betydningsfuld Vareudveksling med dette Udland.

Denne Kendsgerning er det vel værd at holde sig for Øje! Paa Trods af en Kornlov, der i særlig Grad vanskeliggjorde Kvægets Ernæring netop for de Egne af Landet, der havde det største Kvæghold i Forhold til Kornproduktionen, trods en usædvanlig daarlig Græsningssommer og en lille Avl af Hø og Halm og trods saa godt som fuldstændig Afsavn af Oliekager og Klid i 1918 har de danske Landmænd i sin Helhed — Undtagelser er der selvfølgelig en Del Eksempler paa — opretholdt deres Kvægbesætninger saa godt, at den samlede Nedgang i Kvægantallet fra før Krigen (14. Juli 1914) til Juli 1918 kun har udgjort 13.8 pCt. eller $^1/_7$; for Malkekøernes Vedkommende dog 21,8 pCt. eller mellem $^1/_5$ og $^1/_4$. Trods samtlige overfor Kvægholdet nedstemmende Momenter havde vi i Juli 1918 fremdeles over 1 Mill. Malkekøer og ca. 400.000 Kvier over 1 Aar. Vi har nu gennem Ørkenvandringen naaet og delvis passeret »Vadestedet«, paa hvis anden Side formentlig ligger de grønne Græsgange, og med de nu i Sigte værende Tilførsler af Oliekager vil vi allerede i indeværende Aar og forhaabentlig forholdsvis ret hurtigt kunde bringe dette

store Arbejdsapparat til atter at gaa for forholdsvis fuld Kraft og derigennem i meget betydelig Grad atter højne Produktionen, selv om denne af forskellige Grunde foreløbig ikke naar sin tidligere Højde. Danske Kvægbrugs store Betydning ogsaa i folkeernæringsmæssig Henseende har under denne Krig manifesteret sig klart og tydeligt. Danske Landmænd har her — og iøvrigt ikke for første Gang — vist, at de formaar at se ud over Dagen; de har vist en, maaske i selve Tiden mindre rentabel, Vedhængen ved de Driftsformer, der gennem mange Aar har været de bærende for Landbrugets samlede Økonomi, en Vedhængen, der forhaabentlig faar sin Belønning og som det danske Samfund som Helhed kun har Grund til at være dem erkendtlig for.

Følgerne af de forskellige nu anførte svækkende Momenter over for Opretholdelsen af et produktionsdygtigt Kvæghold har givet sig stærke Udslag i 1918 — særlig overfor Mælkeproduktionen, lige som det selvfølgeligt ogsaa er gaaet stærkt ud over Opdrættets Udvikling og dets Tilvækst i den givne Tid. Hvad Mælkeproduktionens Størrelse angaar, da er vi sat tilbage til Stadiet i Midten af 80erne, og vi har tilmed oplevet dette, som man næppe vilde have tænkt muligt, at en Del Kreaturer — særlig Malkekøer, er bukket under sidst paa Vinteren 1917—18 og i Foraaret 1918 paa Grund af »Underernæring«, eller med andre Ord er døde af Sult. Selvfølgelig er slige Tilfælde kun faatallige, men de er dog altsaa forekomne, og Meddelelse herom er fremsat i »Ugeskrift for Landmænd«, eksempelvis baade fra Sjælland og vore sydligste Øer.

Den saa godt som totale Mangel paa Oliekager og Kraftfoder i det hele har ikke alene været stærkt medvirkende til den store Nedgang i Mælkeydelsen — pr. Ko er denne dalet til kun at være de $^2/_3$ eller Halvdelen af, hvad den var før Krigen — men Forholdet mellem den anvendte Fodermængde og Mælkeudbyttet er forrykket meget betydeligt og i uheldig Retning saaledes, at Mælkeudbyttet pr.

100 anvendte Foderenheder, ogsaa hvor den samlede Fodermængde er opretholdt forholdsvis godt, er betydeligt ringere end tidligere. Dette viser tilfulde, hvilken Rolle et vel sammensat Foder med et formaalstjenligt stort Indhold af Æggehvidestoffer spiller for en rentabel Mælkeproduktion i Særdeleshed. Netop med de høje Produktpriser paa baade Smør og skummet Mælk spiller det en overordentlig stor økonomisk Rolle, om den enkelte Besætning af Malkekøer skal bruge omkring ved 30 Foderenheder til Produktion af 1 kg Smør, hvad desværre vist i Vinteren 1918—19 var Tilfældet i det store Flertal af Kvæghold, eller kan nøjes med, hvad der medgik før Krigen, nemlig ca. 21 Foderenheder. Betalingen for en hjemmeavlet Foderenhed svinger her, netop i Henhold til de høje Konjunkturer, i meget høj Grad. Dette bør være en yderligere Opfordring eller Anledning til, at der fra den enkelte Kvægholders Side udvises al den Agtpaagivenhed i den daglige Ledelse og Kontrol med Besætningens Ydelse, Pasning og hele Røgt i videste Forstand, som der overhovedet er mulig — og med Tilegnelse af alle de Hjælpemidler, der i saa Henseende staar til Raadighed. (Kontrolforeninger — Avlsforeninger m. v.).

Kvægholdets Ballance i 1918 maa dog som Helhed — trods alt hvad der har medført en stærk Nedgang i dets Produktivitet — særlig Nedgang i Mælkemængde — betegnes som bedre end i 1917, og naar dette er Tilfældet, skyldes det de gennem Aaret stigende og i Aarets sidste Maaneder særdeles høje Priser paa baade Smør, Ost og fornemlig paa Kød. Ikke at Smørprisen i de første 10 Maaneder af Aaret (230 Øre pr. $^1/_2$ kg) — jævnført med den stærke Stigning i Driftsudgifterne saavel vedrørende Driftsudgifterne paa Mejerierne, som Produktionsomkostningerne ved Grovfoderets Tilvejebringelse — opfordrede særligt til at sætte noget ind paa at holde Smørproduktionen oppe. Men fra 1. November blev Smørprisen jo 312 Øre pr. $^1/_2$ kg og Aarets Gennemsnitspris plus det Overskud

af 0.9 Øre pr. kg leveret Mælk, der forventes, kommer saaledes op paa et tilfredsstillende Niveau, og den skummede Mælk har jo særlig gennem Ostelavning betinget en høj Udnyttelsespris; endelig har Kvægpriserne været meget gode — ja næsten eventyrligt høje — og Kvægholdet har saaledes gennem Salg af Mælk og Kreaturer bragt meget betydelige Værdier til Veje. Det bør dog vel erindres, at det ved Kvægsalg indkomne store Beløb delvis kun er tilvejebragt ved en Formindskelse af det levende Driftsmateriel og saaledes ingenlunde ensbetydende med en tidssvarende Forøgelse af Driftsindtægterne.

For vort Svinehold har Tiden i det forløbne Aar fremdeles været endnu trangere end for Kvægholdet, ja saa trang, at der til en Tid maatte gives ganske blankt op paa Flæskerationeringens Omraade — i Byerne fik vi intet Flæsk i længere Tid — et Forhold, der bevirkede et stærkt øget Forbrug af Oksekød her i Landet og dermed stærkt stigende og meget høje Priser paa Slagtekvæg for det hjemlige Marked. Ikke desto mindre fik vi her hjemme ikke blot det bedste, men det billigste Kød. — I Februar standsede Flæskeeksporten til Udlandet, men Lagrene blev dog udførte. Svinepriserne har været betydeligt bedre end i 1917, og i Aarets Løb tilvejebragtes atter et passende Forhold mellem Priserne paa Flæsk og Korn.

Efter at vi i flere Aar — under Krigsperioden — intet officielt har kunnet erfare om Størrelsen af den landøkonomiske Vareudførsel til Udlandet, foreligger der nu fra Statistisk Departement Oplysninger om Udførsel og Indførsel for Aarene 1917 og 1918, hvis Enkeltheder nærmere skal fremdrages under Omtalen af Produktion og Udførsel af Fedevarer. Kun dette her, at Tallene gennemgaaende ikke er saa opmuntrende om end i og for sig interessante og karakteriserende den vanskelige Periode, vi har gennemlevet med Hensyn til den dyriske Produktion.

var trang, hvad der allerede i Begyndelsen af denne Afhandling er peget paa, blandt andet ved Henvisning til, at flere Kreaturer døde i Foraaret 1918 af Underernæring. Men selvfølgelig var her betydelig Forskel i Landets forskellige Egne og i samme Egn indenfor de forskellige Besætninger, alt efter som man havde evnet at manøvrere sig gennem de vanskelige Farvande. Evnen til Forsynlighed, dette, at denne kan klare Vanskeligheder nogenlunde, hvor hin stadig løber paa Grund, viste sig atter saavel i disse unormale Tider, som altid under normale Forhold. Man forefandt, som sagt, ikke mindst paa de østlige Øer radmagre, forsultne Malkekvægsbesætninger. Ungkvæget klarede sig bedre — og man traf velholdte, ja indtil særdeles velholdte Besætninger baade der og i Jylland, i Foraaret og tidlig Forsommer 1918. Men i sin Helhed var det sløjt med Vinterfodringen, fordi der ikke stod Kraftfoder til Raadighed, og havde det ikke været for den gennemgaaende meget gode Avl af baade Roer og Kartofler — der holdt sig særdeles godt i Kulerne — saa vilde Situationen med det ringe Straafoder, der stod til Raadighed, være blevet fortvivlet i Vinteren 1917—18.

Med Undtagelse af Slutningen af December og det meste af Januar — hvor vi havde stærk Kulde — var Vinteren 1917—18 gennemgaaende mild, hvilket betød meget for at klare sig igennem med Foderbeholdningerne. Alligevel blev det skralt i mange Kvægbrug — og Hø, Halm og Roer solgtes kun til Priser, som man kun i ren Nødstilstand kunde indlade sig paa. I Februar meldtes saaledes fra Nordsjælland, at Halm kostede 28 Øre, Hø 45 og Roer 5 Øre pr. kg. Der blev — og med Rette — i Vinteren 1917—18 anvendt betydelige Mængder af Lyng til Foder for Malkekøer.

Om Kraftfoderforbruget kan vi for 1918 fatte os i stor Korthed, thi det har faktisk ikke eksisteret — og hvad

der har staaet til Raadighed har været dyrt — om end ikke for dyrt — og til Maksimalpriser af Højde med de i 1917 fastsatte.

Mælkeudbyttet

var i Vinteren 1917—18 i Forhold til det Foder, der kunde gives, ingenlunde at foragte, takket være de gennemgaaende store Roemængder, der stod til Raadighed; men for Sommeren 1918, som for Resten af Aaret, har Mælkemængden været stærk nedadgaaende. Den samlede Mælkeproduktion for 1918 anslaas af kyndige Mejerimænd til kun at have været knapt 2 Mill. Tons imod $3^1/_2$ Mill. Tons i 1914 — eller en Nedgang pr. Ko fra ca. 2700 kg til 1800 à 2000 kg.

Det var af meget stor økonomisk Rækkevidde for Mælkeproduktionen og for Kvægets nogenlunde gode Underhold indtil Udbindingen, at denne, foraarsaget af det milde Vejr i Marts og delvis varme Vejr i April, altsaa et tidligt Foraar med rigelig Græsvækst skønt ret forskellig i Landets forskellige Egne, fandt Sted 2 à 3 Uger før det normale eller i Ugen 21.—27. April. Forventningen om eller Forhaabningen til, at Sommerproduktionen af Mælk skulde komme til at stille sig forholdsvis gunstig, brast imidlertid ganske. Maj bragte mange tørrende Solskinsdage i Forbindelse med en usædvanlig ringe Nedbør i Forhold til Plantevækstens Behov paa det daværende Tidspunkt. Efter den første Afgræsning var der kun meget ringe Genvækst af baade Græs og Kløver. Køernes tarvelige Huld skulde først genoprettes og til Mælkeydelsen blev der for lidt. Ved Maanedens Midte fik vi stærk Varme og spredte Byger, men det battede alt for lidt — og saa kom tør Kulde i Maanedens sidste Uge. Juli var kølig og blæsende, Nedbøren ringe og Græsmangelen var almindelig og stærkt følelig. Høhøsten blev kummerlig lille. Endelig d. 22.

Juni kom Landeregnen, men dette var altfor sent for Græsmarkernes og delvis for Kornets Vedkommende; det tabte kunde ikke genvindes! I Juli var Nedbøren som Helhed over Normalen, men den kom først rigtig med og efter 18.—19. Juli — og nu blev Græsvæksten rigeligere. Men kom Regnen for sent baade for Græsmarkerne, Høhøsten og Kornafgrøderne, saa kom den dog heldigvis saa tidlig, at vi ved dens Hjælp naaede at faa en ret god og tilfredsstillende Roeavl og en god Kartoffelavl, et Forhold af uhyre Betydning i Almindelighed, men særlig betydningsfuldt netop under de nærværende Forhold for Ernæringen af baade Dyr og Mennesker.

Den samlede Foderroeavl var i 1918 ifølge Opgørelsen fra Statistisk Departement ca. 123 Mill. hkg eller ca. 3,65 Mill. hkg Roer større end Gennemsnit for Aarene 1909—13. Paa Øerne var Roehøsten 12 pCt. højere end Normalen, i Jylland ca. 2,3 pCt. lavere. Udbyttet af Foderroer pr. Hektar var for Runkelroer under Normalen, nemlig 505 hkg mod 530 i 1909—13. For Øernes Vedkommende normal med 543 hkg eller Dobbeltcentner, men for Jyllands Vedkommende adskilligt under Normalen, nemlig 445 mod 485 i 1909—113.

Kaalrabi og Turnips har givet adskilligt under Normalhøst. For Kaalrabi saaledese 446 hkg mod 467 (Øerne 472 mod 527, Jylland 440 mod 463) og for Turnips for hele Landet 371 mod 400 (Øerne 409 mod 461, Jylland 361 mod 393).

For Kartofler var Udbyttet 148 hkg mod 141 i 1909—13, men med betydeligt højere Udbytte i Jylland, nemlig 153 mod Normalen 145; Øerne havde kun 133 mod Normalen 134.

Roernes Tørstofprocent var for Runkelroernes og Kaalroernes Vedkommende lidt højere, men for Turnipsens Vedkommende lidt lavere end i 1917, saaledes som efterfølgende Tabel viser.

	1918		1917		1916	
	Øerne pCt. Tørstof	Jylland pCt. Tørstof	Øerne pCt. Tørstof	Jylland pCt. Tørstof	Øerne pCt. Tørstof	Jylland pCt. Tørstof
Runkelroer	11.3	11.5	11.0	11.3	11.7	2.0
Kaalroer	11.6	12.0	10.8	12.0	12.1	12.2
Turnips	8.3	8.1	8.8	8.6	10.0	9.7

Det samlede Høstudbytte for de sidste 4 Aar, sammenlignet med Udbyttet i 1909—13, viser følgende, naar Høstudbyttet ansættes i Afgrødeenheder (1 Afgrødeenhed = 1000 kg Korn, 1000 kg Roetørstof, 1000 kg Kartoffeltørstof, 2500 kg Hø, 5000 kg Halm).

	1918	1917	1916	1915	1909—13	Udbytte i 1918, naar 1909—13 = 100
	Millioner Tons					
Kornafgrøder....	1.90	1.56	2.08	2.30	2.29	83
Rodfrugter i alt .	1.73	1.68	1.65	2.01	1.68	104
Hø.....	0.30	0.47	0.85	0.46	0.72	Agerhø. 32 / Enghø . 58 } 42
Halm.....	0.44	0.33	0.70	0.57	0.50	62
Ialt...	4.37	4.04	5.28	5.34	5.39	82

For Vinterfodringen i 1918—19 var Udsigterne i Efteraaret 1918 om muligt — trods den gennemgaaende gode Roeavl — endnu ringere end i Efteraaret 1917. Vi havde saa meget mindre Hø, der netop saa haardt tiltrængtes til vore Malkekøer under den saa godt som totale Mangel af Oliekager. Var Roehøsten blevet betydeligt mindre, end Tilfældet var, havde vi staaet overfor en Katastrofe i den tilbagelagte Vinter, men det gik jo dog nogenlunde. Halm havde vi noget mere af end Aaret i Forvejen, og det betød meget.

Produktionen og Udførselen af Fedevarer.

At Produktionen af Fedevarer er gaaet yderligere ned i 1918 for Smør og særlig for Flæsk, grundet navn-

lig paa en stigende Mangel af Oliekager til Kvæget og Korn til Svinene, er et Forhold, der allerede er løselig berørt. Hvad Danmarks Vareomsætning med Udlandet angaar, da har de foreliggende officielle Oplysninger om denne til den allerseneste Tid været meget sparsomme. I Begyndelsen af indeværende Aar er der imidlertid fra Statistisk Departement offentliggjort Meddelelser om Vareomsætningen med Udlandet for Aarene 1917 og 1918, altsaa ogsaa om Udførselen af Fedevarer her fra Landet, Oplysninger, der, om end de ikke siger noget fyldestgørende om selve Produktionens Størrelse, dog bidrager sit til at kaste Lys over denne og understrege den betydelige Nedgang i Produktionen af Fedevarer fra 1917 til 1918.

Mens vi i 1913, 1914 og 1915 havde en Udførsel af indenlandsk Smør (heri medregnet den omregnede Mængde udført Fløde) af omkring 100 Mill. kg, har Udførselsmængden i 1917 været 61,6 Mill. kg (heri medregnet den omregnede udførte søde Mælk) og i 1918 kun 14,8 Mill. kg. Denne kolossale Nedgang fra 1917 til 1918 i Udførselsmængden af Smør er selvfølgelig ikke ensbetydende med en tilsvarende Nedgang i Produktionen, men hidrører fra det store Hjemmeforbrug af Smør i 1918 paa Grund af Margarinefabrikationens Ophør i Efteraaret 1917.

Gennemsnitsprisen for Smør i 1918 maa for Producenternes Vedkommende nærmest betegnes som ret tilfredsstillende. Gennemsnitprisen (244 Øre pr. $^1/_2$ kg) blev stærkt paavirket af November og December Maaneds Priser, idet Afregningstallet i Henhold til Smørloven af 1. Novbr. 1918 for Vinterhalvaarets Vedkommende sattes til 312 Øre pr. $^1/_2$ kg imod 230 Øre i Aarets første 10 Maaneder. Hertil kommer saa en anslaaet Efterbetaling af 0.9 Øre pr. kg leveret Mælk. Hvorledes Fordelingen af den udførte Smørmængde i 1917 og 1918 er foregaaet til de forskellige Lande, som Tyskland, Sverrig, Norge og England, derom melder den danske Statistik

intet. Hvad Udførselen til England angaar, da skal jeg saavel vedrørende denne, som Smør- og Osteproduktionen i det hele, henvise til Prof. B. Bøggilds »Mælkeribruget i Danmark i 1918« i 4. Hæfte 1919 af nærværende Tidsskrift.

For Flæskeudførselen, der i 1914 var den største, vi nogen Sinde har haft — nemlig 147 Mill. kg — har Udførselen i 1917 været 81,8 Mill. kg, mens den i 1918 er dalet til 2.7 Mill. kg. Hermed kan jævnføres, at Danmarks Svinebestand i 1914 udgjorde ca. $2^1/_2$ Mill. Stkr., i Juni 1917 kun 1,650,000, i Februar 1918 kun godt en halv Million og i December 1918 ca. 727,000, samt i April 1919 ca. 589,000 Stkr. — Nu staar vi jo forhaabentlig foran en varig Opgang.

De danske Andelsslagteriers Fællesnotering var i de to første Maaneder af 1918 kun 172 Øre pr. kg sl. Vægt for bedste Kvalitet, men naaede omkring 1. Maj 230 Øre, og denne Notering holdtes Aaret ud, hvilket gav en Aarets Gennemsnitspris af 214 Øre imod 168,6 Øre for 1917 — og et nogenlunde rimeligt Forhold mellem Flæskepris og Kornpris blev saaledes efterhaanden tilvejebragt.

Ogsaa om Udførselen i 1917 og 1918 af levende Kvæg og slagtet Kød foreligger der nu Opgørelser fra Statistisk Departement. Disse viser — som man forud kunde vide — meget store Tal for 1917 og stærkt synkende Tal for 1918 i Henhold til det stærkt øgede Forbrug af Oksekød her hjemme, grundet atter i Flæskemangel. I 1917 udførte vi af levende Kvæg 300,343 Stkr. samt godt 16 Mill. kg Okse- og Kalvekød. Omregnes disse 16 Mill. kg Kød efter Forholdet 130 kg Kød i Gennemsnit pr. Dyr — stort og lille — bliver dette 123,000 Stkr. Kvæg og for 1917 i alt godt 423,000 Stkr., hvilket er i god Overensstemmelse med Oplysninger fra Eksportmarkedernes Tilsynsførende. Dette er en enestaaende stor Udførsel. I 1918 er Udførselen af levende Kvæg dalet til 114,000 Stkr. og Udførselen af Kød er kun 9,7 Mill. kg

eller efter Omregning en samlet Udførsel af 189.000 Stkr. Kvæg.

Hvad vor Kvæghandel syd paa angaar, da har denne ogsaa i 1918 fundet Sted under bunden, centraliserede og monopoliserede Former, og det samme har for Størstedelen af Aaret ogsaa været Tilfældet overfor Sverige, Norge og Finland. Indtil 1. April 1918 var den fastsatte Prisskala for Prima 1., 2. og 3. Klasse henholdsvis 70, 65, 57 og 46 Øre pr. $^1/_2$ kg levende Vægt. Fra 1. April blev Priserne paa Eksportkvæget forhøjet til 80, 70, 60 og 50 Øre, men fra 1. Oktober 1918 fragik der 3 Øre pr. kg levende Vægt i Henhold til den da foretagne Forhøjelse af Eksportafgiften. Denne navnlig for Primaklassen ikke ubetydelige Stigning af Priserne fulgtes af et andet meget betydningsfuldt Moment, navnlig en mildere og i det hele mere forstandig Klassification af Eksportkvæget i 1918. — Forholdet var i Virkeligheden dette, at den Vare, der ved Aarets Begyndelse klassificeredes som værende 3. Klasses, ved Aarets Slutning overvejende kom i Prima-Klassen (ca. de $^7/_8$) og Resten ($^1/_8$) i 1. Klasse, med andre Ord, at samme Kvalitet af Dyr hævedes ca. 2 Klasser — og at Klassificeringen fra Tid til anden og fra Sted til Sted blev noget mere jævn end i 1917, et Forhold, der i overvejende Grad kan føres tilbage til, at Klassificationsreglerne fra 1. April var affattede i Samraad med vore Tillidsmænd ved samtlige Eksportmarkeder og derfor kunde hævdes bedre end hidtil. — Den mildere Klassification var i overvejende Grad Følgen af det stærke Begær efter Kød her hjemme, der særlig viste sig i Sommerens Løb efter at Flæskerationeringen en Tid maatte give blankt op. —

Prisstigningen paa Eksportkvæget beløb sig for det bedste Kvæg til 35 Øre i Aarets Løb eller mer end Totalprisen før Krigen. Det gode Kvæg blev efterhaanden ganske unddraget Eksporten derved, at saadant betaltes med betydelige Overpriser til det hjemlige Marked, ofte

fra 12—25 Øre og for særlig gode Dyr op til 45 Øre eller muligt mer end Eksportkvægets Primaklasse, altsaa op til 125 Øre pr. $^1/_2$ kg levende Vægt for allerbedste Dyr. — Denne livlige Efterspørgsel efter Kvæg til Hjemmemarkedets Forsyning, der bragte Priserne saa højt i Vejret og medførte en Kvalitetsbetaling, der ellers kun i ringe Grad har kunnet gøre sig gældende under Krigsperiodens abnorme Forhold, kan i første Linie henføres til den alt omtalte Flæskemangel. Trods den meget høje Pris, der saaledes af Forbrugeren her hjemme maatte betales for Kød, var dette Kød i Forhold til dets Kvalitet i Virkeligheden billigt, naar det sammenlignes med Priserne paa Eksportkvæget i Henhold til dettes Kvalitet, der var saare ringe i Forhold til Prisen.

Vi undgik ganske i 1918 den panikagtige Overfyldning af Markederne, der fandt Sted i August—September 1917, hvor Topprisen kun var 60 Øre, laveste Pris 36 Øre og hvor kun 5 pCt. kom i højeste, men 33 pCt. i laveste Klasse. I 1918 tog Landmændene den med Ro i god Forstand; selv da man blev klar over, at Høsten ikke vilde blive en Middelhøst, holdt man sig forstandigt noget tilbage; det kunde altid naas at sælge, og Prisen steg fra Maaned til Maaned, fra August til Nytaar.

1918 bragte saaledes høje og stigende Priser paa Kvæg og Kød og mildere Klassificering, modsat 1917, der gav vigende Priser og skærpet Klassificering. Vi begyndte i Januar med en maanedlig Gennemsnitspris for 1. Kl. Stude og Kvier (Københavns Kvægmarked) af 144,4 Øre pr. 50 kg slagtet Vægt og naaede 185,5 Øre i April. I de følgende 2 Maaneder med daarlige Græsningsudsigter (Tørke og delvis Kulde) sløjede Priserne lidt af, men gik i August meget stærkt op (til 210) og naar en maanedlig Gennemsnitspris for December af 216 Øre pr. $^1/_2$ kg slagtet Vægt.

Som sædvanlig fremsættes en Oversigt over de gennem en længere Aarrække betalte eller noterede Højestepriser for 1. Kl. Stude og Kvier paa Københavns Kvægtorv.

De stærkt skiftende Priser udtrykker jo i nogen Grad den Indtægtskildes Størrelse, som det danske Landbrug har haft ved Salg af levende Kvæg og Kød i Aarenes Løb, men selvfølgelig spiller ogsaa Mængdeforholdet stærkt ind. Baade Priser og Mængdeforhold har været stigende og store særlig under Krigsperioden. De nedenstaaende Tal er betalte Kroner pr. 50 kg Slagtevægt.

1899	42.00	1909	47.90
1900	45.60	1910	49.70
1901	45.64	1911	54.16
1902	48.00	1912	58.60
1903	51.34	1913	60.81
1904	49.52	1914	58.98
1905	50.10	1915	89.30
1906	52.20	1916	132.00
1907	51.60	1917	121.10
1908	47.90	**1918**	**186.40**

Gennemsnitsprisen for 1918 er steget med 65,3 Øre for bedste Kvalitet eller ca. 53 pCt., mens den for sekunda Varer — 3. Kl. Køer — er steget fra 61,3 til 114 Øre pr. $^1/_2$ kg slagtet Vægt eller med 85 pCt.

I Vinteren 1917—18 var Græskvæget dyrt, og man holdt sig meget tilbage ved Indkøbet. Magert Kvæg, der i Værdi i Januar kostede 75 Øre, naaede hurtigt op i 80—90 Øre, men da Priserne hen paa Sommeren blev høje paa Slagtekvæg, har det ikke alt for dyrt indkøbte Græskvæg givet saa gode Græsningspenge i 1918, at Tabet for 1917 helt har kunnet oprettes, men her har selvfølgelig Forholdene stillet sig en Del forskelligt i de enkelte Tilfælde. At være Opdrætter har været den sikreste Forretning og gennemgaaende den bedste.

Kælvekøer har i 1918 været dyre og Priserne stærkt stigende gennem Aaret. Ekstragode Kælvekøer paa Odense Kvægmarked er steget fra 700—800 Kroner i Januar til 1200 Kroner i November—December, og 1. Kl. Kælvekøer har i Aarets 4 sidste Maaneder været noteret

til 750—1000 Kroner. I Herning var Priserne paa 1. Kl. Kælvekøer i August 1000—1200 Kroner, ringere 700—900 Kroner. Bedste Korthornskælvekvier kostede i September 1400—1600 Kroner.

Hvad vort Kvægbrugs talmæssige Udvikling under de 4 Krigsaar angaar, da kan Stillingen nu ganske godt belyses gennem de statistiske Data. Det viser sig da, at der er en ikke ubetydelig Nedgang i det samlede Antal Kvæghøveder, der dog fordeler sig ret forskellig paa de enkelte Grupper, saaledes som nedenstaaende Tal viser.

	$^{15}/_{7}$ 1914	$^{15}/_{7}$ 1918	Nedgang ÷ Opgang +		Nedgang ÷ Opgang +
Malkekøer	1.310.268 Stkr.	1.024.258	÷ 286.010	=	÷ 21.8 pCt.
Tyre over 1 Aar	95.568 —	71.638	÷ 23.930	=	÷ 25.0 —
Stude over 1 Aar	68.472 —	81.617	+ 13.145	=	+ 19.0 —
Kvier over 1 Aar	379.439 —	384.779	+ 5.340	=	+ 1.4 —
Kalve und. 1 Aar	609.115 —	561.115	÷ 48.000	=	÷ 7.9 —
Ialt...	2.462.862 Stkr.	2.123.407	÷ 339.455	=	÷ 13.8 pCt.

Hornkvægbestandens Formindskelse er saaledes gaaet stærkest ud over Antal Malkekøer og Tyre, hvor Nedgangen er ca. ¼ Del, mens der er en betydelig procentisk Tilvækst i Stude over 1 Aar og nogen Tilvækst i Kvier over 1 Aar samt en Nedgang i Kalve under 1 Aar af henved 8 pCt. — For Malkekøernes Vedkommende er Nedgangen atter stærkest i de ældste og ældre Aldersklasser, idet Køerne over 10 Aar er aftaget med 48,1 pCt., mens Klassen 3—6 Aar, der er den talrigste, kun er gaaet ned med 9,6 pCt. — Kobestanden er saaledes forynget gennem Reduktionen, og dermed forhaabentlig for Fremtidsarbejdet blevet værdifuldere, selv om den øjeblikkelige Mælkeproduktion kan være trykket noget heraf.

Den samlede Nedgang i Kvægbestanden med 13,8 pCt. for Landet som Helhed fordeler sig ret forskellig i Jyl-

land og paa Øerne, som og indenfor de enkelte Provinser amtsvis. For Jylland er Nedgangen kun 11,6, men for Øerne 17,2 pCt. Indenfor de jydske Amter er Nedgangen størst i Aarhus og Vejle Amter med henholdsvis 17,0 og 13,7 pCt., mindst i Viborg og Ribe Amter med kun 9,4 og 8,4 pCt. Af Øernes Amter har Kjøbenhavns—Frederiksborg og Odense en Nedgang af 20,4 for de to førstnævnte og 19,0 for Odense; Bornholm har den mindste Nedgang, nemlig kun 13,8 pCt. For saa vidt som Reduktionen af vore Malkekøer er foregaaet saaledes, at det er de mindst produktive, de ringeste Brugs- og Avlsdyr, der har maattet holde for, og det tør man dog vel gennemgaaende gaa ud fra, da har en Formindskelse af den danske Kobestand med 286,000 Stkr. — der er afsat til meget høje Priser — ikke været en Begivenhed, der giver Grund til Bekymringer for Fremtiden, tvertimod. Og vi vil forholdsvis hurtigt kunde bringe Malkekøernes Antal op igen til, hvad det var før Krigen, om dette maatte findes formaalstjenligt.

Kvægavlen.

De højst abnorme Forhold, hvorunder vort Kvæghold har arbejdet under Krigsperioden, saavel med Hensyn til Ernærings- som Prisforhold, har paa mange Maader præget Avlsforholdene, og dette gælder ikke mindst Forholdene i 1918. Man kan næppe sige, at disse har begunstiget et bevidst planlagt Avlsarbejde i sin Helhed; snarest kan vel det modsatte siges at have været Tilfældet. Naar Indtægterne flyder forholdsvis rigeligt, saa ligger der ikke heri en umiddelbar Kalden ad det private, det kraftige Initiativ hos den enkelte Opdrætter. Fremskridtet fødes ofest under de mere trange Forhold, desværre kan vi sige, men saadant er det sikkert. Mens de høje Priser paa almindeligt Handelskvæg skulde være

en Spore til, at man forbedrede sin Husdyrbesætning gennem Erhvervelse af et bedre Avlsmateriale — de gode Avlsbesætninger har jo ogsaa maattet indskrænke sig — er det ikke sjældent blevet en Sovepude! Hvorfor skulde man gøre sig Anstrengelser, naar det gik godt nok alligevel.

At der har været visse praktiske Vanskeligheder ved Opretholdelsen — endsige i en udvidet Brug — af vore Hjælpemidler til Kvægavlens rationelle Fremme i disse Aar, skal selvfølgelig indrømmes; men disse Vanskeligheder skønnes dog ingenlunde at have været større, end at de burde og kunde have været overvundne, i Stedet for at man har bøjet af for dem og, som det hedder, »foreløbig« har indstillet Arbejdet. Dette er altid en risikabel Ting!

Imidlertid maa det dog indrømmes, at selv om man end ikke herhjemme i Almindelighed har udnyttet den gunstige Situation saa energisk, som man burde, og som vilde have givet gode Renter, saa er dog Rammerne for et bevidst ledet Arbejde i Kvægavlen i det væsentligste opretholdt de fleste Steder, og der er ikke mindst i 1918 blandt de Folk, der iøvrigt er vaagne og handledygtige paa dette Felt, udført anerkendelsesværdige Bestræbelser for at fremme et dygtigt Avlsarbejde særlig gennem Anskaffelse og Brug af et godt Tyremateriale. Dette gælder for samtlige Avlsretninger, men vel i Særdeleshed for Korthornsracens Vedkommende; men ogsaa for det røde danske Malkekvæg, som for den jydske Kvægraces Vedkommende er det en Kendsgerning, at man for at sikre sig et godt Avlsmateriale — navnlig gennem Erhvervelse af fortrinlige Tyre — er særdeles villig til at bringe betydelige pekuniære Ofre. Kun maatte vi ønske, at Udvalget — og særlig for det jydske Kvægs Vedkommende — var betydeligt større, end Tilfældet er. For Korthornsracens Vedkommende er Forholdet jo et andet, idet Kilderne til Forsyning af gode Avlsdyr til Brug her i Landet

springer rigeligt uden for Landets Grænser og udnyttes i stigende Grad.

Som jeg ogsaa paapegede i Fjor, breder Korthornsavlen sig stærkt i disse Aar i Jylland, og den finder ogsaa Vej til Øerne. Korthornskvæget har i Henhold til de høje Kødpriser Vind i Sejlene og erobrer stadig større Landomraade, ligesom der sættes mer og mer ind paa Erhvervelsen af 1. Kl. Avlsdyr, der i stigende Maal hentes i Racens Hjemland. Af 683 Kvægavlsforeningstyre i 1918 i Jylland var de 232 eller 34 pCt. eller over $^1/_3$ Del af Korthornsrace; de 306 eller 44,8 pCt. af jydsk Race og 145 eller 21,2 pCt. af rød dansk Race. Man kan kun glæde sig over den Foretagsomhed, som Korthornsfolkene udviser for at skaffe de bedst mulige Forudsætninger for, at Kvægavlen med denne Race som Grundlag maa blomstre og trives, og vilde man i Avlen af vore to hjemlige Malkeracer, der jo trods alt udgør det overvejende Grundlag for den Avl, der gennem de mange Aar har baaret Økonomien i vort Kvæghold i det store og hele, nemlig den Kvægavl, hvis H o v e d o p g a v e er en stor og værdifuld Mælkeproduktion, vise den samme Foretagsomhed som i Korthornsavlen, da var det slet ingen Skade til.

I vore Kvægavls- og Kontrolforeningers Antal vil vi til alle Tider have et ret paalideligt Barometer for Styrken i en nogenlunde maalbevidst og planlagt Virksomhed og Foretagsomhed til Fremme af vor Kvægavl. En Nedgang i disse Foreningers Antal og dermed Virksomhed er altid et meget betænkeligt Fænomen, det er, med al Respekt for det Avlsarbejde, der udføres uden for Avlsforenings- og Kontrolforeningsrammerne, et Tegn paa aftagende Kraftudfoldelse, paa aftagende Energi i Arbejdet. Men den Tid, der kommer, vil ikke tillade, at Energien og Samarbejdet svækkes, om ellers vi skal kunne klare os i den Konkurrence, der vil komme.

Derfor er det kedeligt at maatte konstatere, at der

i 1918 er nogen, om end ikke stor, Nedgang i Antallet af henholdsvis Kvægavls- og Kontrolforeninger, tillige at konstatere, at vor Modstandsevne over for Tidens Tryk paa dette særlige Omraade ikke har været tilstrækkelig trods de gode Erfaringer, vi har at bygge paa med Hensyn til, hvilke Fordele et dygtigt og kraftigt gennemført Foreningsarbejde hidtil har kunnet yde os. Vi var tilsyneladende for Kvægavlsforeningernes Vedkommende nu kommen over Bølgedalen. Som Tabellen paa næste Side viser, var der en jævn Nedgang i Antal Kvægavlsforeninger fra 1908 til 1915, men derefter Fremgang i 1916 og 1917; nu er der atter en lille Nedgang i 1918, der dog forhaabentlig ikke betyder noget.

Nedgangen i det samlede Antal Kvægavlsforeninger er saaledes 20 eller 2 pCt., mens der for 1916—17 var en Fremgang af 7 pCt. Nedgangen falder udelukkende paa Sjælland og Lolland-Falster, mens der er en ubetydelig Opgang paa Fyn og i Jylland, og Bornholm har holdt Stillingen.

For Kontrolforeningernes Vedkommende er der Tilbagegang i 1918, der udelukkende falder paa Jylland og Sjælland, mens Fyn har samme Antal og Lolland-Falster en Forening mere end i 1917.

Ifølge Oplysninger i »Lommebog for Mejerister« 1919, hvilke Oplysninger er samlede omkring 1. Oktober 1918, var Antallet af Kontrolforeninger kun 634 mod 693 i 1917, hvilket er en Tilbagegang paa 59 Foreninger eller $8^1/_2$ pCt. — I Jylland er Antal Kontrolforeninger gaaet ned med 43 og paa Sjælland med Møen og Bornholm med 17. Medlemsantallet i samtlige Foreninger er gaaet ned fra 16,492 til 14,612, og det kontrollerede Antal Køer fra 235,692 til 207,448. —

Gennemsnitudbyttet af samtlige danske Køer i Kontrolforeningerne er i 1917—18 til Sammenligning med 1916—17 dalet med 662 kg Mælk — nemlig fra 3035 kg

til 2373 kg — og med 27 kg Smør — fra 122 til 95 kg, medens Fedtprocenten stadig er den samme.

Den ikke ubetydelige Nedgang i Antal Kontrolforeninger i Jylland falder hovedsagenlig paa de i racemæssig Henseende blandede Distrikter eller Grænsedistrikter indenfor Ringkøbing Amt, men ogsaa indenfor Ribe Amt har nogle Kontrolforeninger i rene Korthornsegne midlertidig indstillet Virksomheden, skønt denne ret nylig var paabegyndt. Iøvrigt tror jeg, man kan sige, at Erkendelsen af Kontrolforeningernes store Betimelighed — ja Nødvendighed — ogsaa hvor Korthornskvæget udgør Avlens Grundlag, er i Vækst i de paagældende Egne. For Kvægholdets samlede Økonomi vil Hensynet til Mælke- og Smørmængde selvfølgelig ogsaa hvor der arbejdes med Korthornskvæg komme til at veje tungt i Vægtskaalen — og derfor trænges der ogsaa her haardt til, at det gode Hjælpemiddel, som Kontrolforeningen er, tages alvorligt i Brug. —

De høje Priser paa Slagtekvæg i 1918 har bidraget sit til, at Priserne paa Avlsdyr i 1918 har været yderligere stigende, særlig for de allerbedste Kvaliteter, og der har været et stærkt forøget Liv i Handelen med Avlsdyr i det forløbne Aar, ikke mindst vedrørende

Antal Kvægavlsforeninger:

	1918		1917		1916		1915		1914		191
	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger
Jylland med Samsø	633	683	631	684	589	642	545	594	543	611	527
Sjælland med Møen	155	164	178	190	161	175	155	170	168	183	181
Fyens Stift	112	132	108	132	106	126	110	126	109	131	113
Lolland-Falster	48	72	51	74	47	68	35	50	37	44	36
Bornholm	32	39	32	36	29	33	29	33	28	34	30
Tilsammen....	980	1090	1000	1116	932	1044	874	973	885	1003	887

det røde danske Kvæg og Korthornskvæget har Priserne her været stærkt opadgaaende særlig for 1. Kl. Dyr. Ogsaa for Tyre af jydsk Race er Gennemsnitsprisen en Del højere end i 1917, men Spidserne har ikke været dyrere. Det er i stigende Grad saaledes for vore hjemlige Racers Vedkommende, at vil man sikre sig 1. Kl. Tyre fra anerkendte, gode Besætninger, da maa disse allerede erholdes som Kalve ofte i 2 Maaneders Alderen eller endnu yngre. Forholdene fører denne Praksis, der har sine Ulemper, med sig, og det er jo med andre Ord et Udtryk for, at Begæret efter gode Dyr er stort, hvad der er glædeligt, men at dette Begær, denne Efterspørgsel, delvis staar i et Misforhold til Tilbudet, hvad der er mindre glædeligt, men sandt.

For de jydske Avlsdyrs Vedkommende har »Jydsk Husdyravl« i 1918 Oplysninger om Salg af 56 Tyre, overvejende til Kvægavlsforeninger, til en Gennemsnitspris af 1734 Kr. kontant og 1510 Kr. paa Vilkaar; for 1917 var de tilsvarende Priser 1537 og 1472.

For de røde Tyres Vedkommende kan oplyses efter »Fyns Stifts Landbrugstidende«, at Gennemsnitsprisen for 41 Tyre var 1828 Kr. kontant og 1680 Kr. paa Vilkaar med en Højestepris af 6000 Kr. kontant og 3500

912	1911		1910		1909		1908		1907		1906	
Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre	Foreninger	Tyre
660	675	783	719	828	763	894	783	947	763	890	677	810
229	245	270	259	282	282	317	292	328	273	315	250	284
126	118	129	124	139	134	154	142	163	142	169	128	151
54	38	47	41	55	46	55	48	54	48	56	50	55
36	32	41	33	43	30	43	31	42	31	43	30	38
1105	1108	1270	1176	1347	1255	1463	1296	1534	1257	1473	1135	1338

Kr. paa Vilkaar, og efter »Husdyrbruget«, der er Medlemsblad for Sjællands Stifts Kvægopdrætterforening, kan oplyses om Salg af 76 Tyre til 1847 Kr. kontant og 1160 Kr. paa Vilkaar med en Højestepris af 5000 Kr. kontant og 7000 Kr. paa Vilkaar.

For Korthornkvægets Vedkommende har »Jydsk Husdyravl« Oplysninger om Salg af 30 Korthornstyre til en Gennemsnitspris af 1966 Kroner kontant og 977 Kroner paa Vilkaar med en Højestepris af 5000 Kroner og 3000 Kroner paa Vilkaar for en her i Landet (i Salling) tillagt Tyr. For de Landet udefra tilførte Korthornstyre har Priserne gennemgaaende været betydeligt højere.

Sydvestjyllands Fællesledelser af Kvægavls- og Kontrolforeninger holdt d. 10. Oktober 1918 Auktion i Gredstedbro over 15 fra Ejdersted indførte Korthornstyre, hvortil der paa Forhaand var ca. dobbelt saa mange Købere (Kvægavlsforeninger), som der var Tyre, at Tyrene da vilde blive dyre var selvsagt. De 15 Tyre blev da af Fællesledelsen afkøbt Importøren for ialt 64.000 Kroner eller gennemsnitlig 4281 Kroner pr. Tyr. Ved Auktionen gik de 15 Tyre op til 105.100 Kr. eller gennemsnitlig 7000 Kroner. Den dyreste Tyr gik op til 12.600 Kroner, men da Betalingen kunde nedskrives med 39 pCt. af Hammerslagsummen, blev den virkelig betalte Pris for den dyreste Tyr kun 7686 Kroner og Gennemsnitsprisen den ovenfor nævnte. De store Hammerslagspriser — der altsaa i Virkeligheden ikke blev betalte — har imidlertid gjort deres store Virkning, maaske nok vel store Virkning, blandt baade Sælger og Køber her hjemme. De ved Auktionen i Gredstedbro solgte 15 Tyre var gennemgaaende et særdeles godt Hold med flere fortrinlige og lovende Individer. Flertallet var under 1 Aar gamle.

Af høje Priser paa Køer kan nævnes, at der fra Mellerup ved Randers solgtes en rød Ko for 2500 Kroner kontant, der efter 2. og 3. Kalv havde malket 11,000 kg Mælk. Gode Korthornskvier er i Salling,

fra en højtydende Korthornsbesætning betalt med 1800 Kroner Stykket — men for indeværende Aar er Priserne gaaet langt højere op for virkelig godt Avlskvæg (Køer og Kvier).

Statsdyrskuerneog Landboforeningsdyrskuerne er i 1918 afholdte uden særlig Indskrænkning vedrørende Transporten, saaledes som de foregaaende Aar. Det lykkedes dog endnu ikke i 1918 at gennemføre de provinsielle større Fællesskuer, til Eks. Foreningen af jydske Landboforeningers Ungskue, hvorfor Foreningen ligesom i 1918, som Surrogat for Ungskuet og til Afgørelser af, hvorvidt de paagældende Vilkaarspenge paa solgte Avlsdyr skulde udbetales eller ikke, lod afholde Amts-Ungskuer, hvor et fast Dommerhold for henholdsvis Hingste og Tyre udførte Bedømmelsen ved samtlige Skuer Jylland over, ialt 9, der med en enkelt Undtagelse nær (Ribe Amt) afholdtes sammen med Statsdyrskuet for det paagældende Amt og med den lokale Landboforenings Dyrskue. — Amts-Ungskuerne havde gennemgaaende vundet en meget god Tilslutning, men selvfølgelig bliver denne Ordning utilfredsstillende i Længden, da den ikke kan give Erstatning for et hele Provinsen omfattende Ungskue, hvad den heller ingenlunde gør Krav paa. Men derfor har den alligevel været paaskønnet af Opdrætterne.

Statstyreskuerne, særlig for Malkeracernes Vedkommende, har ogsaa i 1918 været præget af Krigssituationens Indvirkninger paa vort Kvæghold. Tilslutningen er betydelig mindre endnu end før Krigen — og det samme gælder delvis Landboforeningernes Dyrskuer; men det retter sig igen Aar for Aar. Det udstillede Kvæg var i mange Tilfælde præsenteret i særdeles god Foderstand. Andre Steder var derimod for det udstillede Dyrskuekvægs Vedkommende de vanskelige Ernæringsforhold kendelige, særlig overfor de yngste Aldersklasser.

For Korthornskvægets Vedkommende var der en meget stor og delvis meget god Repræsentation for denne

Race paa et Fællesskue i Esbjerg d. 2.—3. August, afholdt af Ribe Amts vestre Landboforeninger og sammen med Statsskuet for Ribe Amt. Ved Amts-Ungskuet for Ribe Amt, der afholdtes i Brørup var der for Korthornskvæget for Amtet kun en ringe og med enkelte Undtagelser kun ret tarvelig Repræsentation. For Ribe Amts Korthornsopdrættere turde det dog i alle Maader være rigtigt og klogt, at Amtet fremtidigt, netop fordi Korthornet breder sig til store Dele af Landet, lader sig nogenlunde fyldigt repræsentere paa Ungskuerne, selv om man har sine egne Fællesskuer, der nu synes at skulle blive aarlige og afholdes skiftevis i Ribe, Esbjerg og Varde. Dette vil nemlig have meget stor Betydning for Afsætningen af Avlsdyr for det Amt, der paa Korthornsavlens Omraade er det ledende og mer eller mindre tjener som et stort Avlscenter for de øvrige Amter.

I Begyndelsen af Aaret oprettedes af de sjællandske Kvægopdrættere »Sjællands Stifts Kvægopdrætterforening« med det Formaal, 1) at bidrage til at udvikle den røde danske Malkerace i Sjællands Stift til den størst mulige Fuldkommenhed saavel i Retning af stor Ydeevne som god og trivelig Bygning, samt 2) gennem en hensigtsmæssig Fodring og Pleje at udnytte Dyrenes Ydeevne paa den mest økonomiske Maade og 3) at fremme Omsætningen af Avlsdyr. Foreningen, der oprettedes 31. Januar 1918, begyndte med 78 Medlemmer, der efter 1 Aars Forløb er vokset til adskillige Hundreder. Foreningen udgiver et Medlemsblad »Husdyrbruget«, der udkommer to Gange maanedligt og redigeres af Konsulent J. Fisker. — Det Initiativ her er taget og bragt til Udførelse af de sjællandske Kvægopdrættere er et glædeligt Tidens Tegn, og det vil utvivlsomt have væsentlige Fremskridt til Følge.

Faareholdet. Med de gode Konjunkturer for Faareavlsprodukter og med den stigende Trang til Uld og Talg, der har været under Krigsperioden, skulde man mene, at den Nedgang i Faareholdet, der har fortsat sig gennem mange Aar, nu i nogen Grad skulde have mindsket i Styrke. Men dette er ikke Tilfældet for Landet som Helhed. Faarebestanden er i de 4 Krigsaar — 15. Juli 1914 — 15. Juli 1918 — gaaet ned fra 514,908 Stkr. til 470,026 eller aftaget med ca. 9 pCt., dog saaledes at forstaa, at Faar, Væddere og Bedder over 1 Aar er aftaget med ca. 14 pCt., mens Antal Lam under 1 Aar kun er 3 pCt. mindre end i 1914, hvad der dog altsaa tyder paa et relativt større Tillæg. Men i denne Nedgang i det samlede Antal Faar og Lam deltager kun Jylland, mens der i de 4 Aar har været en Fremgang paa Øerne. Disses Faarebestand er vokset med 2000 Stkr., fra 95.209 til 97.295 og denne Forøgelse falder udelukkende paa Aaret 1917—18, idet Øernes Faarebestand i Juli 1917 kun udgjorde 87.744 og Fremgangen i dette Aar andrager altsaa ca. 10.000 Stkr. — Forøgelsen af Faarebestanden paa Øerne i de 4 Aar er saaledes ca. 2 pCt. I Jylland har der derimod været en Nedgang paa ca. 11 pCt., nemlig fra 419.699 til 372.731, og mens Øerne i Aaret 1917—18, som ovenfor anført, havde en Fremgang af ca. 10.000 Stkr., har Nedgangen i Jylland for samme Aar været ca. 20.000 Stkr.

Den 5. Oktober 1918 udstedtes der Forbud mod Slagtning af Lam før Udgangen af den første August Maaned efter Lammets Fødsel. Der kan dog dispenseres fra Forbudet, hvor Slagtning af Lam er nødvendig for vedkommende Landbruger (Faareholders) normale Drift af Ejendommen, og Forbudet gjaldt ikke Hjemmeslagtning til Forbrug i Landbrugerens (Faareholderens) egen Husholdning.

Under 11. Maj blev der sat Maksimalpriser paa Uld af 9.35 Kr. pr. kg for hvid, vadsket Uld og 6.35 for uvadsket og under 31. Maj bestemmes, at Ulden skal tilbydes

den nyoprettede Uldcentral, men der maa tilbageholdes $^1/_4$ kg for hvert Medlem, der hører til Husstanden (til denne er ikke medregnet Tyende).

Der har i 1918 været en livlig Handel med gode Avlsdyr, baade Vædder- og Gimmerlam til stigende Priser. Gode Vædderlam af Oxforddownsrace har betinget en Pris af op til 450 Kroner. Jeg har Oplysninger om Salg af 23 Vædderlam til en Gennemsnitspris af 304 Kr. pr. Stk. og for 13 Gimmerlam til Gennemsnitspris af 256 Kr.

For Gedeavlens Vedkommende gaar Arbejdet jævnt fremad. Der findes nu oprettet 73 Gedeavlsforeninger imod 53 i 1917 samt 8 Avlscentre og 2 Opdrætningsanstalter for Lam. Kontrollering af Gedernes Mælkeydelse og Fedtprocent er navnlig i god Gænge paa Fyn under Konsulent H. J. Pallesens Ledelse — og Landhusholdnings-Selskabets Udvalg til Gedeavlens Fremme støtter denne Kontrollering som og de øvrige Foretagender. Interessen for Gedeavlen herhjemme er tiltagende.

Husdyrenes Sundhedstilstand har i 1918 som Helhed været særdeles god. Mund- og Klovesygen er ikke optraadt. I Viborg-Egnen døde der i Foraaret 1918 en Del Kreaturer efter at have været angrebet af Kvægmyg; der blev talt og skrevet meget herom og delvis, som vi her stod overfor en ny og ukendt Plage. Dette er dog ingenlunde Tilfældet. Dødsfald hos Kvæget, som Følge af Kvægmyggens Angreb, har været kendt her i Landet i mange Aar — navnlig i Jylland. Myggenes Optræden er overvejende knyttet til en bestemt Aarstid — de første varme Dage i Foraaret (April—Maj) og til bestemte Lokaliteter, nemlig Græsgange i Nærheden af Vandløb og hvor der tillige findes Skov eller Krat tæt ved. —

Blandt Hestene er der i Vinteren 1917—18 forekom-

met en Del Dødelighed, som formentlig Følge af Fodring med Roer med for megen vedhængende Jord. —

Ud over en hel Række Stambøger over de forskellige Husdyr samt en lang Række specielle Beretninger om Aarsarbejdet indenfor de provinsielle Fællesorganisationer paa Husdyravlens og Husdyrbrugets Omraade er der af dansk Literatur vedrørende vort Husdyrbrug kun fremkommet lidt i 1918. Her skal nævnes »Grundtræk af Huspattedyrenes Bygning og Liv« (2. Udgave) af Landbrugslærer S. Holm, Lyngby Landboskole, og »Jerseykvæget i Danmark« af Forstander J. Kr. Madsen, Baungaard.

Referater af udenlandsk Landbrugslitteratur

vedrørende

Landbrugets Driftsøkonomi og Produktomsætning.

Landtbruksekonomi. Av *Karl Enckell* och *J. E. Sunila.* I Landbrugets Driftslære. (Helsingfors 1918).

Det er paa Opfordring af de svenske Husholdningsselskaber i Finland, at nærværende Skrift er udarbejdet, nærmest som Lærebog for Eleverne paa de finske Landbrugsskoler, men dog ogsaa i den Hensigt at tjene praktiske Landmænd til Selvstudium. I begge Henseender maa Bogen siges at svare godt til sit Formaal.

Dens Omfang er paa det nærmeste som Laur's »Landwirtschaftliche Betriebslehre für bäuerliche Verhältnisse *), og for visse Afsnits Vedkommende minder den ogsaa om denne fortrinlige Bog, saavel med Hensyn til Stoffets Ordning som i Henseende til Synsmaader og Principer. Og ligesom Laur i betydelig Udstrækning har benyttet sig af det righoldige Talmateriale fra de schweiziske Rentabilitetsundersøgelser, saaledes har Forfatterne ogsaa her anvendt tilsvarende Materiale fra Finland i den Udstrækning, som dette foreligger og egner sig for en saadan Anvendelse.**)

Forfatterne, der begge er knyttede til den agrikultur-økonomiske Sektion ved Universitetet i Helsingfors, har delt Arbejdet saaledes imellem sig, at Prof. Enckell i Hovedsagen har behandlet Driftsorganisation og Driftsledelse, medens Dr. Sunila har udarbejdet Afsnittene om Landbrugets Driftsmidler og Driftsresultat. Bogen er iøvrigt inddelt i to Hovedafsnit, af hvilke det første betegnes:

*) 1ste Oplag Aarau 1906, senere flere Oplag.

**) Rentabilitetsundersøgelserne i Finland paabegyndtes i 1912 og de hidtidige Beretninger er tidligere omtalte i »T. f. L.«.

Landbrugsbedriftens Organisation og omfatter Driftsmidlerne og Bedriftens Organisation, medens det sidste Hovedafsnit omfatter Driftsledelsen og Driftsresultatet. Af Bogens 240 Sider omfatter det første Hovedafsnit 186 Sider, omtrent ligeligt fordelte paa de to Underafsnit, medens de resterende 54 Sider medgaar til Omtalen af Drifsledelse og Driftsresultat.

Under Omtalen af Driftsmidlerne behandles først Landbrugskapitalforhold og derefter Arbejdet, begge set ud fra et Produktionssynspunkt. Ved Kapitalens Inddeling og Afgrænsning følges den nu snart traditionelle Inddeling i 8 Grupper: 1) Jord, 2) Grundforbedringer, 3) Bygninger, 4) Træplantning, 5) Husdyr, 6) Maskiner og Redskaber, 7) Forraad og 8) Penge. Nogen yderligere Gruppering eller Sammenfatning i større Grupper er ikke foretaget, og Forfatterne kommer saaledes let hen over Striden om, hvad der rettelig kan betegnes som Grundkapital og Driftskapital og hvorledes disse Begreber bør defineres. I Forbigaaende bruges dog senere i Bogen Udtrykket Driftskapital — saavidt man kan skønne, om de sidstnævnte 4 Grupper.

Den Kapitalgruppe, som almindelig betegnes Jordinventar (efter Laur), og hvorved forstaas Kapitalanvendelse i Form af Gødning, Udsæd og Arbejde til den kommende Afgrøde, er slet ikke nævnt, og det fremgaar ikke klart, om den er indbefattet under Jordkapital; Spørgsmaalet er forøvrigt ogsaa nærmest kun af Interesse for Bogføringen.

Under Omtalen af de enkelte Kapitalgrupper er saavel disses Anvendelse og Betydning som ogsaa Udgifterne ved deres Vedligeholdelse og Forrentning omtalt, samt for Husdyrkapitalens Vedkommende Produktionsforhold og Rentabilitetsforhold. Strengt taget hører alt det, som her er taget med, vel ikke til under Omtalen af Kapitalen, men snarere under Bedriftens Organisation; ved imidlertid at omtale disse Forhold under Driftsmidlerne spares Plads og undgaas Gentagelser.

I Tilslutning til Omtalen af Landbrugskapitalen omtales ogsaa Landbrugets Kreditforhold samt Vurdering og Anskaffelse af en Landejendom. Det oplyses, at »Finlands Hypoteksforening«, oprettet 1860, yder faste Laan til 4½ pCt. Rente + 1 pCt. til Amortisation og Administration, Amortiseringstiden er 47 Aar. Driftskredit ydes dels gennem Andelskasser, hvoraf i 1915 fandtes 601 med 25.000 Medlemmer, dels af Stat og Kommune. For disse sid-

ste Laan er Renten forholdsvis lav, 4—5 pCt. og Amortiseringsfristen 7 Aar. Ved Siden heraf yder Staten billige Laan til Erhvervelse af Jord for ubemidlede Personer af den saakaldte »Obesuttna befolkningens lånefond«, der i 1914 dels gennem Kommunerne, dels gennem Indkøbsforeninger og dels direkte har udlaant ca. 10 Mill. Mark.

Under Omtalen af Arbejdet oplyses, at efter de senere Aars Undersøgelser i Finland (1912—15) udgjorde Arbejdsudgifterne gennemsnitlig over 50 pCt. af samtlige Driftudgifter eller ca. 108 Kr. pr. ha dyrket Jord. Denne Udgift fordeler sig gennemsnitlig med ca. $^1/_3$ paa Familiens egne Medlemmer og $^2/_3$ paa lejet Arbejdskraft, omtrent ligelig fordelt paa kontant Løn og Naturalydelser. Forbruget af Arbejdskraft opgives gennemsnitlig til 42.6 reducerede Mandsdage pr. ha Ager, hvilket er et meget højt Tal, men det skyldes, at Agermarken som Regel kun udgør en mindre Del af den samlede Ejendom.

Under Driftsorganisation omtales først dennes Formaal og de Forhold, som har Indflydelse paa Driftens Intensitetsgrad og Valget af Driftssystem (Klima, Jordart, Arbejderforhold, Afsætningsforhold, Ejendomsstørrelse etc.). Derefter følger en Omtale af de forskellige Agerbrugssystemer samt af Husdyrbrugets specielle Organisation, og endelig gives Anvisning paa Udarbejdelsen af en fuldstændig Driftsplan.

Som Støtte herfor kræves først en nøjagtig Ejendomsbeskrivelse og dernæst en Undersøgelse af de tekniske og økonomiske Produktionsvilkaar. Som Eksempel herpaa anføres en Række Beregninger af Produktionsudgiften, saavel for de forskellige Hovedafgrøder som for Mælk, og til Produktionsudgifter medregnes ikke alene de løbende Driftsudgifter, men tillige Skatter, Renter og Driftslederløn. Ved Beregningen anvendes skønsmæssigt ansatte Enhedsværdier, som selvfølgelig maa variere noget fra Sted til Sted, og Beregninger af denne Art vil derfor altid blive usikre, naar de ikke kan støtte sig til et gennemført Driftsregnskab eller til Gennemsnitstal, fundne ved Behandling af Regnskaber andet Steds fra.

Forholdet mellem Produktionspris og Salgspris for de vigtigste Produkter maa i nogen Grad blive bestemmende for Produktionens Retning og Omfang, saavel med Hensyn til Jordens Benyttelse som for Husdyrbrugets Vedkommende, og paa Grundlag af de foretagne Undersøgelser vises nu, hvorledes man udarbejder Driftsplanen i Enkeltheder (Arealanvendelse, Sædskifte, Besaaningsforhold, Gødningsanvendelse, Husdyrholdets Art og Størrelse, Foderplaner m. m.).

I Bogens sidste Afsnit gøres der Rede for Driftsledelsen og Driftsresultatet. Driftsledelsens Formaal og de forskellige ledende Personers Stilling omtales først, deres Uddannelse, indbyrdes Forhold og de anvendte Lønningsmaader. Dernæst behandles Arbejdsordning og Arbejdsledelse, hvorunder navnlig gøres Rede for Svingninger i Forbruget af Arbejdskraft til forskellige Aarstider og Betydningen heraf. Endvidere gives Anvisning paa Udarbejdelsen af en Kulturplan, Foderplaner o. l.

Til Støtte for Driftsledelsen omtales til Slut Regnskabsføringens Betydning som det eneste Middel til en virkelig Bedømmelse af Driftsresultatet og i Tilslutning hertil gives en kort og klar Udredning af, hvad der forstaas ved Bruttoudbytte, Driftsudgifter, Nettoudbytte, Nettoindtægt, Driftsherregevinst, Nationaløkonomiske Indtægt.

Her som overalt i Bogen er Definitionerne klare og bestemte, hvilket forøger dens Værdi. ikke alene som Lærebog, men ogsaa til Privatbrug.

København F., Marts 1919.

O. H. Larsen.

Boganmeldelse og udkomne Bøger.

Hesteopdræt og Hesteliold. Af *L. Evald Toftemark.* (August Bangs Boghandels Forlag. Københ. 1919.).

Gennem de sidste 30—40 Aar har den danske Hesteavl og ikke mindst Avlen af Arbejdsheste været underkastet en stærk Fremgang, som ikke mindst skyldes Statens eller Landbrugsorganisationernes Foranstaltninger, som Dyrskuer, Kaaringer, Avlsforeninger, Stambogsføring m. m., der især er baserede paa at vejlede Opdrætterne ved Udvalget af Avlsdyr, og i den Retning har Resultaterne været forbavsende store, hvorimod »det offentliges« Støtte til Vejledning i den praktiske Opdrættergerning har været forholdsvis ringe.

I de senere Aar har Forstaaelsen af, at Resultaterne af et godt Udvalg af Avlsdyrene kun kan sikres gennem en rationel Opdrætning af disses Afkom, trængt sig mere og mere frem, og naar Det kgl. danske Landhusholdningsselskab derfor i December 1915 som Prisudgave udsatte: »....en praktisk, økonomisk Vejledning til Opdrætning af Arbejdsheste ....«, skylder Hesteopdrætterne Selskabet en Tak herfor, saa meget mere som Konkurrencen førte til et godt Resultat.

Den sejrende i Konkurrencen, Hr. Landbrugslærer L. Evald Toftemark har nu forelagt sin prisbelønnede, 220 Sider store Afhandling »Hesteopdræt og Hesteliold« for Offentligheden. Den er skrevet i et letlæseligt Sprog, med god Ordning og Deling af Stoffet, samt gennem Angivelser i Margin af de behandlede Emner er dens Overskuelighed yderligere bleven forøget ud over hvad almindeligt er.

Efter at have behandlet Hesteholdet i Danmark — indbefattet en Sammenligning med andre Landes — samt Hesteomsætningen med Udlandet, gaar Forfatteren i de efterfølgende Afsnit over til indgaaende at omtale »Hoppens og Føllets Behandling«, »Plagens Opdrætning« samt i mindre Afsnit »Hesteholdets Økonomi« og »Hesteholdet i Fremtiden«. Særlig i den Del, der omfatter Ernæringslæren, Foder og Fodring findes der en Mængde Tabeller, Analyser, Fodringsforsøgs-

Græsnings- og Tilvækstsresultater, behandlede paa en Maade, der er megen Anerkendelse værd, og som anvendt i Praksis kan blive af stor Værdi. Alene dette Afsnit, der indeholder et rigt Materiale hentet fra udenlandske Forsøg — vort hjemlige Forsøgsvæsen har jo ikke ofret Hestene en Kvæget tilsvarende Opmærksomhed — fastslaar Bogens store Betydning og Værdi, men ogsaa trindt omkring i den øvrige Del finder man en Rigdom af gode Vink, selv om der i en Vejledning for Opdrættere, som den foreliggende, af og til kunde ønskes en stærkere Fremhæven af det væsentlige paa det mindre væsentliges Bekostning. Dette gælder ikke mindst visse Emner, Fødslen og Hudplejen vedrørende, der fra et veterinært Synspunkt er behandlede »lidt for almindeligt«, f. Eks. en saa vigtig Sag som Navleplejen og fremfor alt »Muk« og dens Bekæmpelse. En Sot, der som Muk, hærger i en Mængde danske Stalde, fortjener ikke at slippe saa let, som den gør i dette Værk.

Disse Smaaindvendinger til Trods er det mig en Glæde at anbefale Bogen til alle Opdrættere af Arbejdsheste, der fra denne vil kunne erholde Oplysninger om Ting deres Gerning vedrørende, til Gavn for dem selv og den hjemlige Hesteavl. Jeg haaber, at Bogen maa vinde en saadan Udbredelse, at en ny Udgave vil være nødvendig, og henstiller i saa Tilfælde til Forf. i Teksten at indføje et Billedmateriale, hvorved det skrevne Ord yderligere vil understreges og Bogens Nytte forøges samt ved Kildeangivelser ikke alene nøjes med et Navn, men ogsaa anføre det Skrift, hvorfra Citatet er hentet.

Aug. Kjær.

Beretning om det 32. Delegeretmøde i De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift d. 27. og 28. Januar 1919. Udarbejdet af Foreningernes Sekretær. 110 Sider. (Odense).

Beretning om Statsdyrskuekommissionens Virksomhed i Aaret 1918. I Statshingsteskuerne og Hesteavlscentrene. 204 Sider. II Statstyreskuerne. 248 Sider. III Landboforeningernes Dyrskuer og de provinsielle Fællesforeningers Fællesskuer. 111 Sider. Udgivet paa Landbrugsministeriets Foranstaltning. (Københ.).

Beretning om Virksomheden i De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift i Aaret 1918. Udarbejdet af Sekretær *A. P. Jensen.* 523 Sider. (Københ.).

Mindre Meddelelser.

Handelen med Bacon, Oksekød, Smør og Æg paa det engelske Marked 1918. I Følge en Beretning, der er offentliggjort i 5. Hefte 1919 af »Meddelelser fra Udenrigsministeriet«, har der i 1918 været Maksimalpriser paa Bacon — for irsk (hele Sider) 188/— sh. og for amerikansk 176/6 sh.—, for fersk Oksekød 133/— pr. cwt., for Smør 252/— pr. cwt. og for præserverede Æg 4½ pence pr. Stk., medens de ubetydelige Tilførsler af nylagte Æg solgtes frit til en Pris af 6 pence og mere Stykket. Sammenlignes disse Maksimalpriser med Priserne før Krigen, viser det sig, at Priserne for Bacon er ca. 150 pCt., for Kødvarer ca. 95 pCt., for Smør ca. 100 pCt. og for Æg betydelig mere end 100 pCt. højere end før Krigen.

Hvad Udsigterne angaar, udtales det, at det maaske vil tage 2 Aar, inden Baconpriserne kommer ned under 140/— sh. pr. cwt.. og først da kan man forvente, at Maksimalpriserne falder bort, derefter vil Priserne antagelig temmelig hurtigt gaa ned til 112 sh. og lavere, hvilket formentlig kan antages at blive den normale Pris. Saa fremt Tilførslerne af Oksekød fra Danmark naar samme Størrelse som tidligere, antages det, at Maksimalprisen (114 Kr. netto pr. 50 kg) vil falde (til 96 Kr. pr. 50 kg), og at Prisreguleringen dermed falder hort. Hvad Smør angaar, antages det, at Maksimalpriserne »en gros« vil blive bibeholdt i længere Tid, og at Priserne tidligst i Foraaret 1920 efterhaanden vil gaa ned til 160 — sh. Naar Tilførslerne bliver store nok til at bringe Priserne ned derunder, hvilket godt kan antages at vare et Aars Tid længere, kan det forventes, at Reguleringen for Smørpriserne vil falde bort. For Æggenes Vedkommende formenes det, at Priserne for nylagte danske Æg de første Aar vil holde sig om Foraaret i 2 pence [hvilket svarer til 14 Øre pr. Æg til den danske Producent] og Efteraar og Vinter omkring 4 pence Stykket.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek vil i Fremtiden holde Læsesal og Udlaan aaben hele Sommeren; fra 1. Juli til 31. August dog kun Kl. 9—12 Form.

Danmarks Udførsel af Mælkeriprodukter i Krigsaarene.

Af Professor *Bernhard Bøggild.*

I de sædvanlige aarlige Mælkeriberetninger her i T. f. L. har man i de sidste 5 Aar maattet savne de statistiske Oplysninger om Indførsel og Udførsel, der plejer at udgøre en betydelig Del af det Materiale, hvortil Aarsberetningerne kan støtte sig. — Nu har statistisk Departement ladet en Del af de vigtigste Tal komme frem, og det er derved blevet muligt at sammenstille efterfølgende Tabeller.

Det er store og betydelige Forandringer saavel i Indførselen som i Udførselen af alle Varer, som Krigen har foranlediget. Nogle Forandringer indtraadte straks eller ret snart efter Krigens Udbrud i Begyndelsen af August 1914, andre indtraadte først senere. — For at belyse Forholdene er Tallene for 1913, det sidste Fredsaar, medtagede, og Tabellerne kommer saaledes til at omhandle de 6 Aar 1913—18.

I Tabel I ses først, hvorledes Indførselen af Smør indskrænkedes stærkt i 1914 og saa at sige gik i Staa i 1915. — I saa Henseende maa det erindres, at før Krigen indførtes der Smør fra Sverige samt fra Rusland og Sibirien; men Krigen mellem Tyskland og Rusland standsede brat al Eksport fra de russiske Østersøhavne, saaledes at det efter 1. August 1914 alene var svensk Smør,

Tabel I. **Danmarks Ind- og Udførsel af Smør i Millioner kg.**

Aar	Indførsel	Udførsel					Overskuds-udførsel
		i Dritler	i Kasser	i Daaser*)	i Fløde**)	ialt	
1913	14.10	98.29	0.98	3.04	10.37	112.68	98.58
1914	9.66	100.50	0.90	2.21	5.56	109.17	99.51
1915	3.73	102.33	0.62	2.05	0.08	105.08	101.35
1916	0.22	93.48	0.53	1.85	0.25	96.11	95.89
1917	—	59.48	0.75	1.17	0.01	61.41	61.41
1918	—	14.02	0.09	0.47	0.00	14.58	14.58

der blev tilført Danmark (for største Delen for straks at sendes videre til England). — I 1915 kom der endnu en Del svensk Smør hertil, men denne Trafik hørte helt op i Begyndelsen af 1916, da, hvad Sverige kunde undvære, alt gik til Tyskland.

Videre viser Tabel I, at Udførselen her fra Danmark blev ved at være ret anselig i de første Krigsaar. — I 1914 skete der den Forandring, at Tyskland straks ved Krigens Udbrud ophævede Smørtolden, der var Aarsagen til den ret betydelige Eksport fra Danmark til Tyskland af Fløde til Kærning, og denne hørte derfor snart op og er ikke senere kommen i Gang. En Del »Eksportfløde«, homogeniseret og steriliseret Fløde paa Flasker, er derimod stadig gaaet til Tyskland; men for Smørproduktionen har dette ikke været af synderlig Betydning.

Hvad Tabellen ikke viser, men hvad der er Grund

*) Hermetisk pakket Smør.

**) Fløden er omregnet til Smør ved i 1913 og 14 at regne $2^3/_4$ kg Fløde til 1 kg Smør, da Fløden før Krigen blev eksporteret for at kærnes i Tyskland, og indeholdt 33—34 pCt. Fedt. I 1915 og følgende Aar er derimod regnet 10 kg Fløde til 1 kg Smør, da det alene har været saakaldet Eksportfløde, homogeniseret Fløde paa Flasker, med c. 8—9 pCt. Fedt, som er blevet eksporteret.

til her at minde om, er, at medens Tyskland efter Krigens Udbrud ikke fik den sædvanlige Fløde til Kærning, gik derimod en tilsvarende Mængde Smør Syd paa, idet de danske Producenters Organisationer, saasnart den første af Krigen foranledigede Usikkerhed i Eksporten var overstaaet, fastslog, at det danske Eksportsmør skulde fordeles imod Vest og Syd saa vidt muligt i samme Forhold som Tilfældet havde været før Krigen.

Af Tabellerne fremgaar det, at vor Overskudsudførsel af Smør i 1915 endog var lidt større end i de to foregaaende Aar, og endnu i 1916 blev Produktionen og Eksporten nogenlunde opretholdt. Men en stor Forandring indtraadte i 1917. — For at afskære England, Frankrig og Italien alle Tilførsler, skærpede Tyskland 1. Februar 1917 Undervandsblokaden. Mange gode danske Skibe med kostbare Ladninger sænkedes, mange brave danske Søfolk omkom eller pintes umenneskeligt, og vor Tilførsel af saavel Foderstoffer som Raavarer til Margarineindustrien standsedes. Antallet af Køer og endnu mere Antallet af Svin maatte indskrænkes. Foraaret 1917 blev tørt, og de tilstedeværende Beholdninger af Foderstoffer blev udtømte. Mælkemængden tog af, og da, i Aarets Løb, Margarineindustrien efterhaanden maatte standses, steg Hjemmeforbruget af Smør.

Resultatet af disse samtidig virkende Aarsager, Standsning af Indførselen, Nedgang i Produktionen og Stigning i Hjemmeforbruget, blev ganske naturlig en stærk Nedgang i Udførselen. — Allerede i 1917 var Nedgangen betydelig, men meget større blev den i 1918, da Mælkemængden ved Aarets Slutning daglig kun var ca. Halvdelen af den sædvanlige Produktion, og da Hjemmeforbruget var rationeret til 250 g pr. Uge pr. Individ, altsaa ca. 13 kg pr. Aar og for 3 Mill. Mennesker ca. 40 Mill. kg Smør om Aaret. — Tabellen viser, at Overskudsudførselen, der i 1915 var over 100 Mill. kg, i 1918 kun var ca. $14^1/_2$ Mill., altsaa ca. en Syvendedel, og tilføjes

maa det, at naar mange Husmødre fandt den rationerede Smørmængde meget lille, skyldtes dette ikke alene Afsavnet af Margarine og Palmin, men ogsaa Manglen paa Svinefedt, en Vare, der maaske nok var til Stede paa Landet, hvor der blev slagtet til Hjemmeforbrug, men som Regel helt maatte undværes i Byerne. — Uden Rationering kunde alt Smørret være blevet forbrugt her hjemme, saa at der intet var blevet til Eksport.

Tabel II. **Danmarks Ind- og Udførsel af Ost i 1000 kg.**

Aar	Indførsel	Udførsel	Overskuds Udførsel	Kasein-Udførsel
1913	673	310	÷ 363	190
1914	480	500	20	348
1915	385	4300	3915	51
1916	145	4460	4315	17
1917	18	5934	5916	106
1918	—	3113	3113	76

Angaaende Indførselen og Udførselen af Ost viser Tabel II, at der under Krigen er sket et Omslag. Tidligere var jo Indførselen stadig større end Udførseslen, omend Indførselen i de senere Aar var aftagende og Udførselen noget tiltagende, men allerede i 1914 skete der et Omslag. —

Straks efter Krigens Udbrud i August 1914 søgte Tyskerne at tilkøbe sig Fødevarer af alle Slags. Mange dansk Mælkerier havde Ostelagrene fyldte, og baade Blandingsost og Centrifugeost kunde nu sælges til forholdsvis gode Priser. Den livlige Efterspørgsel foranledigede allerede i den første Krigsvinter en stigende Produktion, og det ikke alene saaledes, at de ca. 600 osteproducerende Mælkerier lavede mere Ost, der for en Del solgtes i ret

frisk Tilstand, — men ogsaa saaledes at man efterhaanden paa ca. 300 andre Mælkerier gav sig til at lave Ost. Nogle Steder fik man vel efterhaanden i 1915 og følgende Aar indrettet nogenlunde gode Osterilokaler, men mange Steder hjalp man sig, som man kunde bedst, med de tilstedeværende Lokaler og afleverede Ostene »lige fra Pressen« til Købere eller »Forpagtere«, der selv paatog sig Transport og Lagring.

Indførselens Aftagen foranledigede naturligt, at man forøgede den hjemlige Produktion af Schweizerost, Gouda- og Ejdammerost samt Myseost, og enkelte Producenter lavede ogsaa Roquefortost, Camembertost eller en blød fransk Ost, Gervaisost, der som frisk Ostemasse pakkes i Tønder til Eksport. Og endelig kan det nævnes, at der allerede 1916 paa flere Osterier ved Opvarmning af Vallen og Syretilsætning blev fremstillet »Valleost« (Albumin), der solgtes i frisk Tilstand til Ostefabrikanter, der deraf antagelig fremstillede Appetitost og f. Eks. »grøn Alpeost«.

Den livlige Eksport og de stigende Priser foranledigede, at Forbrugerne snart kom til at frygte for Ostemangel, og derfor traf Justitsministeriet allerede 25. August 1915 den Ordning, at Eksport af Ost blev forbudt, men at osteproducerende Mælkerier kunde faa Dispensation til at udføre 25 pCt. af deres Produktion imod Forevisning og Aflevering for hver Sending af et af Kontoret for Mejeristatistik udfærdiget »Udførselsbevis«, der kunde benyttes til Udførsel af det paalydende Kvantum Ost, uanset paa hvilket Mælkeri her i Landet denne Ost var produceret.

Denne Ordning af 25. August 1915 ændrede Justitsministeriet 5. November 1915 derhen, at der kun maatte udføres 15 pCt. af den samlede Produktion, at Udførselen kun maatte finde Sted af Ost med et Sødmælksindhold af mindst 20 pCt., samt at Udførselen kun maatte ske gennem dertil godkendte Eksportører paa særlig fore-

skrevne Vilkaar, saaledes at Hjemmeforbrugets Tarv kunde behørig iagttages. — Udførsel af mager Ost blev saaledes forbudt, fordi man vilde sikre Hjemmemarkedet den billigste Ost, og fordi man vilde forhindre, at den daarlige, magre Ost skulde misrekommandere den danske Osteproduktion paa det udenlandske Marked.

De stærkt stigende Priser foranledigede dog stadig Krav fra Forbrugernes Side om at faa Eksporten helt standset. Flere Gange ændredes nogle af Bestemmelserne, særlig om Fedtindholdet, og Eksporten blev ikke helt forbudt, idet det gjordes muligt at benytte en vis Mængde værdifuld Ost som Kompensationsvare for haardt tiltrængte udenlandske Varer. — Og endelig 1. Januar 1918 reguleredes den hele Osteproduktion saaledes, at der kun maatte fremstilles visse faa Kvaliteter, der skulde sælges til visse fastsatte Priser.

Tabel II viser, at Eksporten var størst i 1917, uden dog at naa nogen synderlig Størrelse. Og som et Vidnesbyrd om, hvor forholdsvis lille den hele Eksport har været, kan det nævnes, at i 1918 er mere end Halvdelen af Eksporten foregaaet fra Bornholm, idet der alene fra denne Ø er udført direkte til Tyskland 1.736.000 kg Gervaisost, hvilket skyldes den for Bornholm trufne særlige Ordning, nemlig at Bornholms Mejeriforening*) har overtaget Risikoen ved Smørordningen og paatog sig Forsyningen af Bornholms Befolkning med Mælkeriprodukter imod

---

*) Bornholms Mejeriforening staar som Administrator for hele Bornholms Mælkeribrug, idet Befolkningen giver Afkald paa enhver Andel i det Statstilskud, der kunde tilfalde Øen i Henhold til Smørloven af 13. Decbr. 1917 og Mælkeloven af 21. Decbr. 1917. I de første 10 Maaneder af 1918 gav Forbrugerne kun 16 Øre pr. l Sødmælk, 6 Øre pr. l Centrifugemælk, 46 Øre pr. kg Centrifugemælksost og 90 Øre pr. kg 20 pCt. Goudaost, hvilke Priser 1/11 1918 forhøjedes til 22 Øre pr. l Sødmælk, 8 Øre pr. l Centrifugemælk, 70 Øre pr. kg Centrifugemælksost og 150 Øre pr. kg 20 pCt. Goudaost.

at faa Lov til at fortsætte Osteproduktionen og Eksporten af Ost til Tyskland.

Tabel. III. **Danmarks Udførsel af Sødmælk, Skummetmælk og Kondenseret Mælk i 1000 kg.**

Aar	Sødmælk	Skummet-mælk	Kondenseret Mælk
1913	458 *)	1444	2893
1914	370 *)	662	2674
1915	39 *)	443	3467
1916	2736	251	3277
1917	6427	?	?
1918	5395	?	?

I Tabel III ses Tallene for Udførselen af Sødmælk, Skummetmælk og kondenseret Mælk. — Mængden er jo ikke stor, men erindres maa det, at kondenseret Mælk er en ret værdifuld Vare. — De manglende Tal for 1917 og 1918 er endnu ikke offentliggjorte.

*) I Aarene 1913—15, men ikke senere, var der en Del Indførsel af Sødmælk fra Sverige, som her lades ude af Betragtning.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1918.

I.

Beretning fra Landbrugskonsulent N. Otto Nielsen.

I min sidste Aarsberetning har jeg ikke undladt bl. a. at gøre opmærksom paa den katastrofale Betydning, som Bolsjevikernes Statskup i November 1917 har haft for det russiske Erhvervsliv i sin Helhed og Landbruget i Særdeleshed, samt hvorledes Kapitulationen i Brest-Litovsk har været bestemmende for Ruslands foreløbige handelspolitiske Relationer til de fremmede Stater. Naar jeg nu skal indlede den nærværende Beretning med en Oversigt over de økonomiske Forhold i det sidst forløbne Aar, saa maa det siges, at disse naturligvis først og fremmest har været præget af den i Verdenshistorien enestaaende socialpolitiske Omvæltning, som har sin Rod i Kommunismens og Raadssystemets Indførelse i Rusland. Trods alle Spaadomme om det bolsjevistiske Statsstyres kortvarige Eksistens er Proletariatets Herredømme dog indtil Dato ikke bleven brudt, og Forholdene i Evropa er jo for Øjeblikket af en saadan Natur, at der uomtvistelig er Muligheder tilstede for en yderligere Fremgang for de kommunistiske Idéer, ja endog kan være Tale om en overhængende Fare for det røde Spøgelses Sejrstogt over hele den øvrige Verden. Nu, hvor ikke blot alle de slaviske Stater, men ogsaa Ungarn og selv det reaktionære Tyskland er bleven inficeret af den

samfundsødelæggende Bacil, som er bleven fostret af Verdenskrigen, kan Bolsjevismen ikke længere betragtes som det specifik »russiske« Fænomen, som mange har ment at kunne forbigaa med en overlegen Gestus, men denne Bevægelse har nu antaget et saadant Omfang, at ogsaa danske Landmandskredse maa formenes at have Interesse af at høre noget nærmere om den. Jeg skal derfor ikke undlade at benytte denne Lejlighed til at supplere min foregaaende Beretning med et yderligere Materiale til Belysning af det Ødelæggelsesværk, som fortsættes derovre, og vise hvorledes de utrættelige Sovjetkommissærer i den korte Tid har naaet at ruinere det mægtige Rige.

Naar man søger at finde sig til Rette i det Mylr af Dekreter, som er bleven udstedt af den Leninske Regering, saa er det fornemmelig Bestemmelserne vedrørende Nationaliseringen og Socialiseringen af Ruslands Erhvervsliv, som har banet Vejen for det nuværende økonomiske Kaos. I Modsætning til det bekendte Marxistiske Program, der jo til Endemaal har Tilvejebringelsen af den selvsamme Samfundsordning, som foresvæver L e n i n, ser denne sidste sin Statsopgave, for ikke at sige Verdensopgave, i den u f o r t ø v e d e Gennemførelse af de socialistiske Idéer, uden nogensomhelst Hensyntagen til de bestaaende Forhold i det ulykkelige Rige, Følgerne af Krigen, eller den uomgængelig nødvendige kulturelle Forberedelse, som Overgangen fra det kapitalistiske System til Kommunismen nu engang kræver. Det er jo netop i dette Grundsyn paa den sociale Udviklingsgangs Tempo, at de radikale Omstyrtnigsmænd adskiller sig fra Flertalssocialisternes Standpunkt, idet de førstnævnte med Vold og Magt vil paaoctroyere Folket den Ordning af Samfundet, som for de maadeholdne Socialrevolutionære kun staar som den eftertragtede Afslutning paa Evolutionen.

»Fred, Brød og Jord« var jo det berømte Løsen, som havde skaffet Bolsjevikerne deres letvundne Sejr over Kerenski's Regering. Naar man bare betænker, hvilken

Elendighed de 40 Maaneders Krigsførelse havde bragt over Landet, og hvor meningsløs jo Felttoget i og for sig maatte forekomme Folket, vil man have let ved at forstaa, at det Løfte, som nu blev slynget ud blandt de baade af Krigen og Revolutionen skuffede Masser, ikke kunde forfejle sin Virkning. Begivenhederne i andre Lande har jo desuden vist, hvor let det er at faa Proletariatet over paa sin Side, bare man forstaar at appellere til dets daarlige Instinkter. Intet Under derfor, at den uoplyste russiske Almue har ladet sig friste til at agere Redskab for Lenin og Trotzki's saa skæbnesvangre Eksperimenter.

Naa, den formelle Fred blev jo da omsider ogsaa sluttet, omend langtfra d e n Fred, som Folket havde ventet. I Virkeligheden blev Bresteroverenskomsten jo kun en Fred paa Papiret — et storstilet Bedrag af de ukultiverede og forblindede Masser! I Stedet for den frivillig opløste Kampfront fik Rusland som bekendt en Række nye Fronter, saa Landet snart var omringet af Fjender. Dertil kom endnu Borgerkrigen i det Indre. . .

Det næste Punkt var Løftet om Brød til den udsultede Befolkning. Til Belysning af Forplejningsspørgsmaalets Løsning af Bolsjevikerne vil det dog være nødvendigt at indskyde nogle Ord om Ernæringsforholdenes Udvikling under Kerenski's Regimente.

At Situationen m. H. t. Fremskaffelsen af Levnedsmidler har været en af Hovedaarsagerne til den stigende Misfornøjelse med Krigen, derom har bl. a. Brødrevolterne i Petrograd og deres Udartning til Revolutionen givet Vidnesbyrd nok overfor det naive Evropa, som har været hildet i den Tro, at Ruslands Kornkilder aldrig vilde kunne bringes til at svigte. Det virkelige Forhold er imidlertid dette, at den russiske Kornproduktion allerede var stærkt paa Retur under hele Krigen og at Transportmidlerne slet ikke kunde magte Befordringen af Brødkornet til Byerne og til Fronten. Indskrænkningerne af Brødkornarealerne var jo en simpel Følge af den overhaandtagende

Mangel paa Arbejdskraft og Produktionsmidler, saasom Saasæd og Maskiner, Redskaber og Gødning, endelig ogsaa Obstruktionen imod de forhadte Maksimalpriser, som jo i Rusland, ligesom i mange andre Lande, ensidigt blev paalagt Landmandens Produkter. Nogle Tal fra Ernæringsministeriets offentliggjorte Beretninger vil tydeligt vise, hvor vanskeligt det i Krigens senere Aar har været at efterkomme de stedse stigende Fordringer til Hærens og Bybefolkningens organiserede Forplejning. I Krigens første Aar omfattede denne Opgave kun 231 Mill. Pud*) Brødkorn og Havre, hvoraf der tilvejebragtes 305 Mill. Pud, altsaa et Overskud paa over 70 Mill. Pud. Aaret derefter blev der stillet Fordring om 343 M. P. og leveret 503 Millioner. Derefter først begynder Vanskelighederne med det tredje Krigsaar 1916—17, i hvilket Aar der af de forlangte 1100 Mill. Pud kun kunde tilvejebringes 540 Mill. Pud eller ca. 50 pCt. af det fornødne Kvantum. Endelig stod den revolutionære Regering i det fjerde Krigsaar for den Opgave at skulle skaffe 650 Mill. Pud til Arméerne ved Fronten, 70 Mill. Pud til Garnisonerne i det Indre og 400 Mill. Pud til den civile Befolkning i de større Fabriksbyer, altsaa ialt 1120 Mill. Pud, hvoraf det kun har været mulig at faa samlet en mindre Brøkdel, til Trods for at man var gaaet med til en eksorbitant Forhøjelse af de gældende Kornmaksimaler og andre Foranstaltninger til Gavn for Producenterne. Om Kornhøsten kan det siges, at den i 1918 har været ca. 300 Mill. Pud mindre end den foregaaende Aars Høst og ca. 800 Mill. Pud mindre end den normale Kornhøst (2954 Mill. Pud imod 3739 Mill. Pud, som Gennemsnittet før Krigen).

Den revolutionære Regerings Kornpolitik under Kerenskis Magtperiode kan karakteriseres ved den stejle Vedhængen ved Statsmonopolet paa Korn og Foderstoffer og de dermed uløseligt forbundne Maksimaler, Udeluk-

*) 1 Pud = 16,38 kg.

kelsen af Handelsstanden ved Indkøb og Fordeling af de forskellige Produkter, samt deres ganske vist ret mislykkede Forsøg paa at yde Landbruget nogen Kompensation ved Fremskaffelse af Manufakturvarer, Redskaber, Hestesøm og desl. Trods alle Bestræbelser lykkedes det kun daarligt at faa Landbefolkningen til frivilligt at afstaa deres Produkter til Byerne, og Ernæringssituationen blev efterhaanden saa kritisk, at Ministeriet endog maatte true med Anvendelse af Militær imod de genstridige Producenter. I en Tale som Ernæringsminister S. N. Prokopovitch d. 16. Oktober holdt i det republikanske Raad, altsaa kun 14 Dage førend Bolsjevikernes Statskup fandt Sted i Moskva, siger Ministeren rent ud, at dersom Korntilførslerne til Hæren ikke blev forøgede lige med det samme, saa vilde der om en halv Snes Dage blive ligefrem Hungersnød ved Fronten. Hvad der ogsaa i særlig Grad vanskeliggjorde Fremskaffelsen af Fødemidlerne, var Regeringens Magtløshed ude i Provinserne, idet man i Stedet for de forjagede Gendarmer havde forsømt at oprette tilsvarende Politiorganer, uden hvilke Masserne nu engang ikke kan holdes i Tømme. Konsekvenserne af Regeringens svagelige Politik blev da denne, at Monopolet efterhaanden mistede sin reale Betydning, og at Kornspekulationen vedblev med at drive sit Uvæsen rundt om i Landet. Der skal i denne Forbindelse henvises til en ny Kaste af Spekulanter, de saakaldte Sækkeslæbere (Meschetschniki), Smaafolk, der forklædte som Soldater, og derved forskaanet for alt hvad der hedder Kontrol, kørte gratis frem og og tilbage i Passagertogene fra de kornproducerende Distrikter, medførende Smaasække med Korn og Mel til de nødlidende Egne. At denne Smughandel har udviklet sig til en for dens Udøvere meget indbringende Trafik, vil fremgaa af den Kendsgerning, at Togene nu overalt er overfyldte af disse Folk, der som oftest godt bevæbnede, i paakommende Tilfælde ikke gaar af Vejen for en Dyst med Regeringens Tropper. De illegale Kornindkøb ude hos

Bonden foregaar i Reglen uden Penge, Kornet tiltuskes ved Hjælp af Varer, ganske som i gamle Dage! Paa Bestemmelsesstedet afsættes saa Kornet eller Melet til ganske fabelagtige Priser. Trods Regeringens Kamp imod Meschetschnikernes Uvæsen maa det alligevel erkendes, at der ved dette saa typiske Udslag af den russiske Forretningsiver dog i al Fald opnaaedes et ikke uvæsentligt Tilskud til Bybefolkningens Forplejning, omend Sækkefarernes Hærflod dog ikke har kunnet afværge Udbredelsen af Hungersnøden i det nordlige Rusland.

Da Bolsjevikerne overtog Regeringens Tøjler, var Kornreserverne saa godt som opbrugte overalt, og de nye Magthavere havde da paa Forhaand ikke let ved at indfri deres Løfte om Brød til Folket. Til Held for Bolsjevikerne afholdt Ernæringsministeriets Embeds- og Bestillingsmænd sig dog fra at deltage i den Strejke, der som Protest imod Sovjetledernes brutale Statskup blev iværksat af Borgerskabet og praktisk taget kom til at omfatte hele Embedsstanden i Rusland. Paa denne Maade blev Statens Ernæringsapparat ved at virke i sin gamle Gænge, men efterhaanden som Bolsjevikernes Magt blev befæstet, maatte alle de Funktionærer, som ikke vilde sværge til den røde Fane, rømme Marken for Voldsregimentets nye Kræfter. Samtidig hermed foretoges der en »Udrensning« i de lokale Ernæringsraad ude i Provinsen, hvorved Arbejdet overførtes til uprøvede og udygtige Folk, som oftest Mennesker, der aldrig havde haft nogen Befatning med den Slags Sager. Følgen deraf blev, at Statens Ernæringsvæsen vilde have spillet Fallit, dersom ikke selve Trotzki nu havde taget Affære og ved sin Kæmpeenergi atter havde bragt Apparatet i Lave. Der paafulgte nu en midlertidig Opgang i Tilførslerne til Byerne, hvilket dog for en Del ogsaa skyldtes den Aflastning af Ministeriet, som blev en Følge af Troppernes Demobilisering. Under det tiltagende Anarki blev det dog stedse vanskeligere at fremskaffe de forskellige Fødemidler, i Synderlighed da paa

dette Tidspunkt de rige Kornegne i Ukraine gik tabt for det nordlige Ruslands Forsyning. En stakket Stund havde Bolsjevikerne endnu Sibirien i deres Magt, og da Kornhøsten i de vestsibiriske Provinser havde været ualmindelig god, kunde der herfra afses ret store Partier til det europæiske Rusland. Den saakaldte zeko-slovakiske Opstand i disse Egne og Dannelsen af den nye Frontlinie ved Ural lagde imidlertid Hindringer i Vejen for en Udnyttelse af Kornkilderne i de sibiriske Distrikter, og snart havde man kun de 16 Guvernementer, som adlød Moskva, at falde tilbage paa, men dette forslog naturligvis ikke. Naar man ved, at dette af Bolsjevikerne besatte Omraade s e l v u n d e r n o r m a l e F o r h o l d ikke kan brødføde sig selv, er det klart, at den stakkels Befolkning nu, da den blev isoleret fra hele det øvrige Rige, maatte blive prisgiven Hungersnødens Rædsler. Værst gik det naturligvis ud over de større Fabriksbyer, og da navnlig Petrograd og Moskva, som altid har faaet Hovedparten af deres Forsyninger fra Sydrusland og Sibirien. Forat stoppe Munden paa den stigende Misfornøjelse i Riget maatte Sovjetregeringen ty til en saa rigorøs Foranstaltning som Klassificeringen af hele Befolkningen i 4 Kategorier, der alt efter som Regeringen trængte til deres politiske Støtte fik en større eller mindre Andel af de til Livets Opretholdelse uundværligste Produkter. Dette for hele Bolsjevikvældet saa karakteristiske Rationeringssystem blev da praktiseret paa den Maade, at Rødgardisterne og Arbejderne fik tilstrækkeligt at spise, medens Bourgeosiet blev henvist til at skaffe sig Føden efter bedste Beskub, d. v. s. enten maatte betale de forlangte Aagerpriser for de i det aabne Marked falbudte Fødemidler, eller ogsaa simpelthen maatte sulte. Som Eksempel paa Dagsrationernes diminutive Størrelse anfører jeg her en Tabel fra Petrograd, som var gældende for en Del af Sommeren 1918. Det følger af sig selv, at Rationeringen siden den Tid er gaaet betydeligt ned ad Bakke.

I Kategori (Sovjetkommissærer, Rødgardister og Grovarbejdere): 100 gr. Brød, 1 Æg, 200 gr. Fisk og $2^1/_2$ Spegesild.
II — (faglærte Arbejdere og regeringstro Embedsmænd): 50 gr. Brød, 1 Æg, 200 gr. Fisk og $2^1/_2$ Spegesild.
III — (Bourgeoisiet): 50 gr. Brød, 200 gr. Fisk og $2^1/_2$ Spegesild.
IV — (Bankdirektører, Fabrikanter, Godsejere, Rentiers m. m.): 25 gr. Brød og $2^1/_2$ Sild.

Imidlertid blev det selv efter denne Beskæring af Bourgeoisiets Rationer, hvis økonomiske Nytteeffekt desuden maa anses for saare ringe, overordentlig vanskeligt at skaffe Brød til de mange sultne Munde. Bondebefolkningen, der til at begynde med glædeligt havde akcepteret Bolsjevismen, fastholdt til Regeringens slet dulgte Skuffelse ogsaa under det nye System sin Vægring imod at afstaa noget Brødkorn til de favoriserede Byer, ja gik endog saa vidt, at de mange Steder kastede sig over Regeringens Korntransporter paa Landevejene eller Kornprammene paa Floderne og tømte dem for deres dyrebare Ladning. Under saadanne Forhold var det ikke længere nok med at foretage de allerede under Kerenski paabegyndte Tvangsudskrivninger i Landsbyerne, nu maatte der kraftigere Midler til for at ekspropriere Kornet. Sovjetregeringens nye økonomiske Aktion blev først indledet med en Filippika imod de »kontrarevolutionære« Bønder, som truede Folkerepubliken ved deres »Sabotage« og derfor fortjente den samme Medfart, som Proletariatets øvrige Fjender. Efter saaledes at have forberedt Jordbunden for den effektive Indgriben, skred man til at organisere de berygtede Korstog imod Landsbyerne, som har kostet saa mange Mennesker Livet. For dog samtidig at konstruere den sociale Basis for det planlagte Overgreb og give de udsendte Rødgardister nogen Støtte i Kampen, blev der overalt i Landsbyerne efter Regeringsordre udnævnt en ny Slags Proletarraad, »valgte« af de fattigste Indsiddere og Husmænd, hvis Opgave det bl. a. skulde være, at give Oplysninger om de af Gaardmændene skjulte Forraad.

Paa de store Fabrikker gav man sig i Lag med at organisere flyvende Kolonner til Kampen imod Bønderne, og snart saa man de ædle Socialister drage ud med deres Maskingeværer og Rifler for at tilrane sig det Korn, Kartofler og Smør, som Landsbyerne ikke godvilligt vilde af med til Byerne. Undertiden gav disse Røvertogter positive Resultater, men i mangfoldige Tilfælde fik de udsendte Soldater en saa blodig Modtagelse af de forbitrede Bønder, saa de skyndsomst maatte retirere.

Der fortælles ganske haarrejsende Historier om disse Skærmydsler ude paa Landet, hvorledes f. Eks. de rasende Bønder ofte skaanselsløst nedmejede hele Bataljoner, ja endog lod deres indfangede Plageaander levende begrave. I Borgerkrigen ydes der jo ingen Pardon, som i Krigen.

Hvorvidt nu denne Guerillakrig imellem Bønder og Soldater egentlig har opfyldt sin Hensigt, er det vanskeligt at sige. Sandsynligheden taler mest for, at Udbyttet har været temmelig magert.

De seneste Efterretninger fra det ulykkelige Sovjetrusland levner ingen Tvivl om, at Ernæringsforholdene nu er blevne saa slette, som de overhovedet kan tænkes, og at nu ikke blot Bourgeosiet, men ogsaa Arbejderne er stedte i den yderste Nød, navnlig i de to folkerige Hovedstæder, Petrograd og Moskva. Kommunisterne har ikke evnet at indfri deres Løfter om mere Brød, og selv om Sovjetsystemet i og for sig ikke bærer Skylden for den herskende Hungersnød, saa har Regeringen dog netop ved sin Magtesløshed overfor denne Landsulykke mistet en stor Del af sin Prestige. I det lange Løb kan hverken Borgerskabets Udryddelse eller Røverekspeditionernes Fortsættelse redde Situationen, den eneste Udvej til at standse Hungersnøden maa søges i Genoptagelsen af Tilførslerne fra de afspaltede Dele af det gamle Rusland. Men dette forudsætter Ophøret af Borgerkrigen, en Udvej som under ingen Omstændigheder vil kunne tiltrædes af den Leninske Regering. Ergo maa Befolkningen vedblive at sulte.

Jeg kommer nu til det tredje af Lenins Løfter — Løftet om Jord til de betrængte Bønder. Da Løsningen af Jordspørgsmaalet jo er et af de vanskeligste Problemer, som kan stilles en Statsmand, har det sin Interesse at undersøge, hvorledes Lenin har magtet denne Opgave i sin Idealstat, nu da han har frie Hænder til at forme alt efter sit Ønske.

Da P. A. Stolypin i sin Tid indledede sine Agrarreformer, hvis økonomiske Tyngdepunkt laa i den tilstræbte Forøgelse af Produktionen, skete det med den politiske Bagtanke, at skabe en Bondestand, som takket være Selvejendomsretten til den udskiftede Jord og en forbedret Udnyttelse af den organiserede Bedrift skulde danne det konservative Rygstød for den nationale Ekspansionspolitik, som til enhver Tid har behersket den øverste Statsledelse i Rusland. Med dette politiske Ledemotiv in mente vil man lettere kunne begribe, hvorfor en saa storstilet Reform, som den paabegyndte Udskiftning, hvis Frugter ovenikøbet havde givet sig et saa haandgribeligt Udslag i det russiske Landbrugs blomstrende Udvikling i det sidste Femaar førend Krigen, stadig har fundet en saa fjendtlig Bedømmelse af de radikale Partier i Landet. Ikke saaledes at forstaa, at man fra socialistisk Side absolut vilde lægge en Agrarreform Hindringer i Vejen. Om Nødvendigheden og Betimeligheden af en landøkonomisk Reform var man fuldkommen klar i samtlige politiske Lejre. Venstrepartiernes Indvendinger imod de Stolypinske Jordlove skyldtes derfor ej saglige Grunde, men nærmest Aversionen mod de fremragende Mænd, som ved deres haandfaste Politik havde lagt den nødvendige Dæmper paa de revolutionære Rørelser fra Anno 1905. Intet Under derfor, at man nu, da Oppositionen var kommen til Magten, benyttede Lejligheden til at standse dette Reformværk, der ganske vist allerede under Krigen, delvis af finansielle Grunde, var kommet paa Retur, men som det dog var Regeringens Hensigt at fortsætte efter Krigen. Nu skulde der tages Revanche for den formentlige Uret, som der under den

første og anden Rigsdumaers Agrardebatter var overgaaet de radikale Partier. Medens der imidlertid nu var Enighed om at fordømme den Agrarlovgivning, som den tredje Rigsduma selv havde været med til at skabe, herskede der de mest divergerende Meninger om, hvad der burde sættes i Stedet, naar senere den grundlovgivende Nationalforsamling skulde tage Bestemmelse om Jordspørgsmaalets endelige Løsning. Hvor vigtig en Betydning man ogsaa i det nye Rusland tillagte dette Spørgsmaal, fremgaar deraf, at Diskussionen om Jorden, ligesom under den første Revolution for 12 Aar siden, hurtig blev det centrale paa alle Kongresser og Møder, samt ved at Dagspressen og den revolutionære Brochurelitteratur med Forkærlighed beskæftigede sig med dette Emne. Til Drøftelse af de forskellige Standpunkter i Sagen og Udarbejdelse af Lovforslag til den konstituerende Forsamling blev der af Regeringen nedsat en særlig Kommission, medens der jævnsides hermed ved privat Initiativ blev dannet en »Agrarreformernes Liga«, bestaaende af særlig Sagkyndige paa dette Gebet, til Samling og Granskning af den omfangsrige Litteratur om disse Spørgsmaal. Medens man saaledes baade fra Regeringens og Samfundsorganisationernes Side forberedte de nye Reformer, skete der imidlertid dette, at de menige Bønder, ophidsede af Ventetiden og Regeringens Forhaandsløfter, selv tog Affære og allerede under Kerenski skred til den egenmægtige Løsning af det indviklede Spørgsmaal, som fra deres Standpunkt forekom dem at være den eneste rette. Opagiterede af samvittighedsløse Demagoger, som under Feltraabet »Jorden til den frie selvarbejdende Bonde« spredtes over hele Landet, begyndte man saa smaat at fratage Godsejerne en Del af deres Jorder, og Grunden lagdes til det ødelæggende Hærværk, som efter Novemberrevolutionen slog ud i blodrøde Luer. Ifølge Lenins Lære skulde al Ejendomsret til Jord jo uden videre ophæves og Jorden »nationaliseres«, men Bønderne forstod det saaledes, at Godserne skulde udplyndres og

fordeles til de nærmestboende Lodsejere, uden at disse dog paa nogen Maade skulde give Afkald paa blot en Strimmel af deres egne Jorder til Fordel for deres besiddelsesløse Kammerater i de fjernereliggende Landsbyer. Selvfølgelig var denne originale Opfattelse ganske i Modstrid med Lenins Mening. Bolsjevikregeringens Hensigt var af de tidligere Godser at danne en Jordfond, som skulde administreres af de kommunistiske Landkomitéer, saaledes at det Overskud af Jorder, som blev tilovers af Udparcelleringen efter de lovbestemte Normer, skulde drives for Statens Regning. Hver enkelt Jorddyrker skulde kun have Brugsret til saa stort et Stykke, som han uden fremmed Medhjælp kan overkomme at dyrke. Resten skulde drives som kooperative Brug, hvis Indtægter skulde tilfalde Kommunen og Staten.

Man vil herefter kunne forstaa hvor magtpaaliggende det har været de Socialrevolutionære i Rusland at redde »Mir'en«, den ejendommelige Landsbyordning, som fik sin Dødsdom ved de af Stolypin og Krivoschein iværksatte Reformer. Saaledes som Bondeforfatningen var ordnet indtil 1906, havde man jo i »Mir'en« det ideale Grundlag for Tilvejebringelsen af den Samfundsordning, som tilsigtes af Kommunisterne, og som det nu kun gjaldt om atter at vække tillive. Hovedhindringen var de Millioner af selvstændige Bondebrug, som var opstaaet som Følge af den stedfundne Udskiftning og Sammenlægning af de gamle Nadjeler*). Sovjetregeringen var da ogsaa klar over, at man næst efter Godsejerne maatte se at faa Ram paa de selvstændige Udflyttere, thi disse kunde under visse Omstændigheder let blive til en Fare for den kommunistiske Regering. Bondebefolkningen opmuntredes da ogsaa paa alle tænkelige Maader til at tage Hævn over de saakaldte »Stolypinske Bønder«.

Naar man gennemlæser Beretningerne fra russiske

*) Hermed betegnes de iflg. Frigørelsesloven af 1861 til Bønderne udlagte Lodder.

Provinsblade, maa man da ogsaa grues over den Haarhed, hvormed man gik i Rette med de selvejende Storbønder, der ofte blev behandlet endnu værre end Godsejerne, Herregaardsforpagterne og deres nærmeste Medhjælpere. I det Hele taget frembyder den sociale Omvæltning paa Landet Billedet paa den mest tøjlesløse Forvirring, omend »Uddybningen« af Revolutionen jo gav sig et forskelligartet Udslag i de enkelte Sogne. Det almindelige var jo, at Herremændene blev jaget bort, hvorefter først Godsets levende og døde Inventar og derefter Jorden blev ranet af de omkringboende Bønder. Undertiden lykkedes det dog ved Forhandling med Bønderne at opnaa en Ordning, som enten mod territoriale Indrømmelser til Miren, eller en vis Tribut til den paagældende Landsby levnede Godsejeren Mulighed for at fortsætte sin Bedrift uden synderlige Chikanerier fra Bolsjevikernes Side. Man maa ingenlunde tro, at alle russiske Godser er lagt øde. Vel er der ved Plyndringerne af Besætninger og Driftsinventar, samt ved Afbrænding af Avlsbygninger foraarsaget Landet et Tab af nationaløkonomisk Betydning, men i adskillige Tilfælde er der dog kun foregaaet et Ejerskifte, som i og for sig ikke er til Skade for Landbruget som Helhed. Værre er det, at Bønderne begrundet paa de usikre Forhold ikke har kunnet bekvemme sig til at tilsaa de eksproprierede Jorder. De ganske vist mangelfulde Oplysninger, som haves, viser en bestandig Nedgang i det benyttede Areal, som varierer fra 30—60 pCt. af den normale Besaaning. Sovjetrepublikens landbrugsstatistiske Bureau opgiver eksempelvis Arealet af Vaarbrug i Guvernementerne Vladimir, Tula og Jaroslav til ca. 43 pCt., og af Vinterrug til kun 38 pCt. af det normale. I Kaluga, Orel og Smolensk, vest og sydøst for Moskva, beregnedes det samlede Høstudbytte til 60 pCt., og i de hvededyrkende Distrikter ved Grænsen af Ukraine til kun 30 pCt. af det sædvanlige Udbytte. Næstefter Manglen paa Saasæd og Redskaber, Gødning o. s. v. er det de før omtalte ildesete Maksimalpriser, som be-

virker denne Nedgang, men ved Siden deraf er det Uvisheden for, hvem der kommer til at drage Nytten af Høsten, som betager Bonden Lysten til at dyrke Jorden. Mindet om de haarde Straffeekspeditioner efter Bønderrevolterne i 1905 er endnu alt for levende ude i Befolkningen, til at Muschikerne*) ikke med gysende Fornemmelser imødeser den Dag, da Kosakkerne atter vil være over dem, thi at den nuværende Tilstand ikke vil vare evigt, derom er der neppe nogen af de sundttænkende Bønder, som nærer den ringeste Tvivl i sit Hjærte.

Desværre foreligger der endnu ikke nogen Driftsresultater for de i Henhold til Sovjetdekretet nationaliserede Ejendomme. Efter hvad jeg fra private Kilder har erfaret, skal det kooperative Samvirke paa dette Gebet dog i Praksis ikke have staaet sin Prøve. Denne Erfaring falder forøvrigt i Traad med de negative Resultater, som ogasa paa det industrielle Omraade er opnaaet ved Indførelse af Statsdrift eller den kooperative Metode. Rusland er nu engang ikke modent til med Held at gennemføre Socialiseringen af Produktionen, saa meget mindre som Forudsætningen herfor jo er den højest mulige Udvikling af det kapitalistiske System, der jo netop i Rusland kun kan siges at have gennemløbet sin første Fase.

Det eneste kan siges med aldeles Bestemthed, at Lenins Plan om at nationalisere Agerjorden i den Forstand, at Bønderne kun skulde have B r u g s r e t til Jorden, samt at de kun skulde være berettigede til at dyrke saa stor en Lod, som de kan magte ved den snævre Families Hjælp, at denne Idé har lidt en uhjælpelig Fiasko. I Virkeligheden har Bønderne ikke haft den ringeste Fordel af Godsernes Opløsning, tværtimod har de i mange Tilfælde nu mistet den Indtægt, som de havde ved Daglejerarbejdet paa de store Godser. Forøvrigt har Folkehusholdningen lidt et uerstatteligt Tab i Ødelæggelsen af saadanne

*) Den russiske Benævnelse for Bonde.

Industrier, som har været knyttet til Godserne, og som ikke har kunnet opretholdes under det nye System, f. Eks. Fabrikationen af Sukker. Bevidstheden om at de er taget ved Næsen, har længe dæmret i Landbefolkningens Masser, og herom vidner ikke mindst de nu talrige Oprør mod de lokale Sovjetmagthavere i Rigets forskellige Dele. Tvangsudskrivningerne af Brødkorn ude i Landsbyerne, Kampen med Meschetschnikerne, Oprettelsen af de fattigste Bønders Diktatur, Forhaanelsen af Kirken og de vedholdende Udskrivninger til den røde Garde — alt dette har undergravet Bolsjevikernes Prestige blandt de russiske Bønder. Vel har Landmanden ligesom Arbejderne Seddelpenge i Overflod, men til hvad Nytte er disse Penge, naar der ikke kan købes noget for dem, naar Bonden er uden Klæder, Redskaber og Værktøj. Under saadanne Forhold er Glansen ved at gaa af Lenin og hans Følgesvende. Bondens medfødte sunde Sands for Realiteterne kan ikke længere bedrages af golde Løfter.

I den foregaaende Fremstilling er der saa godt som udelukkende taget Sigte paa Forholdene indenfor Landbruget, dog formoder jeg, at nogle Bemærkninger om de øvrige Erhverv vil bidrage til at fuldstændiggøre det økonomiske Billede, som jeg har ønsket at tegne af den Del af Rusland som nu paa andet Aar lyksaliggøres af Bolsjevikernes Diktatur. Det er ovenfor allerede bleven bemærket, at det i første Linie har været Regeringens Socialiseringspolitik, som har ødelagt det russiske Erhvervsliv, og dette har ikke kunnet dokumentere sig paa en mere fyldestgørende Maade, end ved Storindustriens sukcessive Overgang til Statsdrift. Forberedelserne hertil blev givet ved Dekretet om Industriarbejdernes saakaldte »Kontrol« med Produktionen, der gav Arbejderne Ret til at indblande sig i Administrationen og den daglige praktiske Ledelse af Fabrikken. Statens Kontrol blev udøvet af en eller flere af Regeringen udnævnte Kommissærer, alt efter Bedriftens

Størrelse og Omfang. Endnu skal nævnes Indførelsen af 8 Timers Arbejdsdagen som en medbestemmende Faktor for Omlægningen af Driftssystemet. Det var herefter Regeringskommissærerne og Arbejderrepræsentanterne, forenede i Fabrikskomitéen, som ordnede det Hele. De tidligere Direktører, Ingeniører og Mestre blev kun taalt forsaavidt, som de lystrede Ordre, i modsat Fald benyttede man med Forkærlighed den Trafik, at befordre dem ud af Fabriksgaarden paa en frisktjæret Trillebør, naar man da ikke foretrak at knalde dem ned med en Revolver. Resultatet af dene Nationaliseringsiver var til at begynde med først denne, at Produktionen øjeblikkelig gik ned til det halve, hvorefter der saa paafulgte Stagnationer af forskellig Art, fremkaldt ved Brændselsnød, Mangel paa Raastoffer, Smøreolie o. s. v. — kort sagt en fuldkommen Lamlæggelse af Bedriften, indtil denne før eller senere ufravigeligt blev bragt til Standsning. Det er aldeles ingen Overdrivelse at sige, at for Tiden Størstedelen af den russiske Industri ligger stille, og at langt de fleste af de nationaliserede Fabrikker kun kan opretholde Driften ved Hjælp af betydelige Pengetilskud fra Staten. Naturligvis har denne aabenbare Fiasko ført til en stigende Misfornøjelse blandt Arbejderne, og dette til Trods for Arbejdslønnens fænomenale Højde og de talrige Begunstigelser af enhver tænkelig Natur, som tildeles Fabriksarbejderne i det bolsjevikiske Rusland. Arbejdernes priviligerede Stilling har ikke kuunnet forhindre, at der selv under Lenins Styre fortsættes med Strejker over hele Linjen, ja, at disse endog etableres i de af Staten overtagne Bedrifter, hvor Arbejderne ofte maa tvinges til Raison ved Hjælp af Maskingeværer, naar Massearrestationer og lignende Repressalier ikke længere frugter. Den overhaandtagende Arbejdsløshed imødegaar man ved at putte Lediggængerne i Soldatertrøjen, derved opnaar man den Fordel, at forøge Bolsjevikhæren og er fri for at yde noget Tilskud til de Arbejdsløse. Gøres der Modstand lader man simpelthen Mitrail-

leuserne træde i Virksomhed — paa denne Maade praktiseres nu »Arbejdernes« Diktatur i det hellige Rusland! Som man vil se, er Fremgangsmaaden ikke meget forskellig fra ældre Tiders prøvede Metoder, men fordyber man sig i Bolsjevismens virkelige Væsen, da vil man ofte støde paa Forhold, som fremkalder Reminiscenser fra Pobjedonoszevs Tider. En Diktatur bliver nu engang ikke humanere eller bedre, fordi den besmykker sig med socialistiske Fraser. Et oplyst Despoti kan skabe større Lykke og Tilfredshed end det Pøbelvælde, som for Tiden hudfletter det russiske Rige.

Ligesom Landbruget og Industrien er ogsaa Trafikvæsenet bleven stærkt decimeret under det herskende Styre. At der ikke under den herskende Krigstilstand har kunnet være Tale om nogen udenrigsk Skibsfart, ligger i Sagens Natur, men ogsaa Kystskibsfarten og Flodtransporten er bleven Ofre for den ulyksalige Nationalisering. Paa samme Maade er det gaaet med Sovjetruslands Jærnbanevæsen, hvis Destruktion efterhaanden har antaget saadanne Dimensioner, at Persontrafiken omtrent maa betragtes som indstillet. Hvad Godsbefordringen angaar, da er denne nu bleven indskrænket til kun at omfatte Transporten af Krigsmateriel, Brændsel, samt Korn og Levnedsmidler, altsaa det allernødvendigste til Opretholdelsen af Bolsjevikernes Herredømme i de 16 centrale Guvernementer. Selve det rullende Materiel er i en saa ynkelig Forfatning som overhovedet mulig. De nationaliserede Privatbaner arbejder ligesom Statsbanerne med et svimlende Underskud, og Trafikkommissariatets Virksomhed har kun resulteret i en fuldkommen Lammelse af hele Transportvæsenet. Praktisk taget er det kun de strategiske Baner og Tilførselslinjerne til Petrograd og Moskva, som endnu funktionerer.

Den russiske Grubedrift frembyder nu et Billede, som harmonerer godt med Tilstandene indenfor Industrien. Kulproduktionen i Donez-Distriktet var i 1918

nede paa 535 Mill. Pud imod de sædvanlige 2 Milliarder. Udvindingen af Jernmalm i Distriktet Krivoj-Rog opgives til 20 Mill. Pud imod 500 Millioner. De fleste Steder er Skakterne nu helt eller delvis forladte af Bjærgværksarbejderne og fyldte af Vand, saa der i en overskuelig Fremtid næppe kan ventes, at Rusland skulde kunne forsyne sig selv med Stenkul eller Jernerts. Saa trøstesløst ser det nu ud for det industrielle Perspektiv i Rusland.

Endnu nogle Ord om Handelsforholdene under det socialistiske Regimente. I Maj Maaned udstedtes et Dekret om den udenrigske Handels Nationalisering. Bestemmelsen lød paa, at herefter intet Privatfirma skulde have Lov til at indføre eller udføre Varer uden Regeringens obligate Mellemkomst, og at enhver Forretning med Udlandet skulde forelægges »Sovjet vueschnej torgovli« — et særligt Raad under Handelskommissariatet i Moskva. I hvert Fald formelt blev det saaledes Staten, som fik Monopol paa den udenrigske Handel, men i Realiteten betød denne Foranstaltning intet andet, end en yderligere Chikane for Handelsstanden med Tributforpligtning til den nye Stab af Kommissærer, som blev knyttet til bemeldte Raad i Moskva. Enhver kan sige sig selv, at dette Dekret maatte bringe den endelige Dødsdom over den allerede længe hensygnende Vareomsætning med andre Lande. I Efteraaret blev dette Dekret suppleret med et andet, som ogsaa suspenderede den indenlandske Storhandel til Fordel for Staten. Disse og lignende Bestemmelser havde naturligvis til Følge, at alredelig Handel og Vandel efterhaanden har maattet give op, hvorimod forskellige Lykkejægere, som aldrig tidligere har haft noget at gøre med Handelen, nu slog sig op til at tjene Millioner paa deres intime Forbindelser med Sovjeten. Saaledes har Bolsjevismen ogsaa paa Handelsomraadet opnaaet sin Hensigt at ødelægge Moralen for at sætte Forbrydelsen i Højsædet. Blandt de Tusinder af blodige Ofre for Revo-

lutionen er næst Officersstanden nok Handelsstanden den, som har maattet lide den haardeste Medfart.

Paa Baggrund af disse Oplysninger om det bolsjevikiske Ruslands Erhvervsliv kan det endnu have sin Interesse at vise, hvorledes Sovjetregeringens økonomiske Politik har afspejlet sig i Statsregnskabets Opgørelse for det forløbne Finansaar. Ved en samlet Udgift paa ca. 47 Milliarder Rubler (heri dog indbefattet Kontributionen til Tyskland paa 864 Milioner), beløb hele Statsindtægten sig til ca. 5,8 Milliarder, saa Statsdeficitet udgjorde ikke mindre end 40 Milliarder Rubler, eller lige saa meget, som hele Krigen med Centralmagterne havde kostet Rusland! Til Sammenligning hermed kan lige anføres, at Landets aarlige Nationalindtægt førend Krigen blev anslaaet til ca. 16 Milliarder Rubler, ganske vist normale Rubler og ikke de Seddelpenge, som nu uden Skygge af Kontrol eller Regnskab fabrikeres i Statstrykkeriet — den eneste Virksomhed, hvis Produktivitet har naaet en sjælden Grad af Fuldkommenhed under Lenins Regimente. Den her anførte Statusopgørelse taler i og for sig sit tydelige Sprog og yder sin vægtige Kritik af Regereriet i Moskva, men naar man blot betænker, hvilket Væld af Blod og Taarer, der skjuler sig bag Tallene, kan man ikke andet end fordømme det kommunistiske System, saaledes som det praktiseres af Raadsvældet i Rusland. Ser vi imidlertid helt bort fra den sociale og moralske Side af Sagen, og holder vi os udelukkende til de økonomiske Konsekvenser af den Udartning af Revolutionen, som er foregaaet under Bolsjevikerne, saa mener jeg at have godtgjort, at den nye Samfundsordning er bygget paa Sand, og at den derfor før eller senere maa ramle sammen. At denne Anskuelse ogsaa efterhaanden vinder Terræn blandt Sovjetstyrelsens ledende Aander, derom vidner bl. a. flere af Lenins egne Udtalelser i Eksekutivraadet i Moskva. Lenins nøgterne Selvkritik munder deri ud i den Erkendelse, at den kommunistiske Stat ikke kan bestaa som saadan i en isoleret

Enklave, og at den kun kan opretholdes ved en Verdensrevolution med en tilsvarende Omformning af det sociale Liv i alle øvrige Lande. Brister Forhaabningerne paa dette Punkt, ja saa er det forbi med Bolsjevikernes Saga.

Spørgsmaalet er nu, hvorledes vi Danske skal forholde os til de nye Tingenes Tilstand i Rusland. Som bekendt er den diplomatiske Forbindelse med Sovjetrepubliken jo bleven afbrudt ved Gesandtskabets Afrejse fra Petrograd i December Maaned. Herved har den danske Handelsstand i Rusland jo mistet den Beskyttelse mod voldelige Overgreb for Bolsjevikernes Side, som endnu havde gjort vore Landsmænd Opholdet taaleligt i de større Byer. Nu er der ikke andet at gøre for de tiloversblevne Danske, end skyndsomst at forlade det Land, hvor den personlige Frihed og Ejendomsret ikke længere respekteres.

At opretholde Handelsforbindelsen uden de faste Støttepunkter, som vi indtil vore Landsmænds Flugt har haft i de talrige danske Handelskontorers Virksomhed i Rusland, vil efter min Formening ikke kunde lade sig gøre. Saalænge som Bolsjevikstyret endnu er det raadende derovre, gør vi Danske sikkert rigtigst i at afholde os fra Samkvemmet med den socialistiske Folkerepublik i Østen. Noget anderledes ligger Forholdene i de fra det tidligere Czarrige nu afspaltede Provinser, hvor der jo i og for sig ikke skulde være noget til Hinder for at fortsætte Vareudvekslingen med Danmark. Som jeg selv har kunnet overbevise mig om paa mine Rejser, hersker der i de forskellige nyoprettede Nationalstater, saasom Ukraine og Littauen, Lettland og Estland, for slet ikke at tale om Finland og Polen, et meget levende Ønske om at udvikle det merkantile Samkvem med Danmark, men desværre har først den tyske Okkupationsmagts Politik, og derefter Ententens Politik overfor disse Lande indtil Dato ikke tilladt os at indlede Forbindelser af effektiv Værdi for vor Landbrugseksport eller vor Forsyning med Raastoffer og Hjælpemidler fra de omtalte Engne. At tilvejebringe en Ordning

paa dette Felt maa derfor staa som et af Maalene for vore handelspolitiske Bestræbelser i den nærmeste Fremtid. Her er det at Løftestangen maa sættes i Aktion for at faa Vareomsætningen med disse nye Stater over det døde Punkt, — Resten skal saa nok blive besørget af vore dygtige Købmænd.

Vedrørende min Virksomhed i det forløbne Beretningsaar maa det siges, at den jo helt igennem har været præget af de ovenfor beskrevne saa højst ejendommelige Arbejdsforhold i det af Gud og Hvermand forladte Rige. Enhver vil efter det skildrede kunne forstaa, at der slet ikke har kunnet være Tale om noget regelbundet Arbejde i de tidligere fastlagte Rammer, men at hele min Virksomhed har maattet være indstillet paa at udnytte de Chancer for vor Vareudveksling med Rusland, som en forsigtig Navigering imellem de bolsjevikiske Skær fra Tid til anden kunde bringe. At Vareomsætningen, og navnlig Omsætningen med Landbrugsprodukter, under saadanne Forhold ikke har kunnet antage noget bemærkelsesværdigt Omfang, er en Selvfølge, man maa endog forundre sig over, at det i det forløbne Aar overhovedet har været muligt at opretholde nogen Vareudveksling med det russiske Rige. Alt eftersom Kommunisterne vandt stærkere Fodfæste i Landet, og Lenin som Følge deraf kunde trumfe sit økonomiske Program igennem, svandt de Forhaabninger, som man herhjemme havde næret til en forøget Samhandel med Rusland, som Dug for Solen. Tilsidst gjaldt det kun om at redde saa meget som muligt af de danske Varelagre og Pengetilgodehavender derovre, eller i det mindste at faa vore Landsmænds Retskrav for beslaglagte Handelsvarer m. m. anerkendt af den bolsjevikiske Regering. Da den danske Handelsattaché begrundet paa Sygdom ikke var i Stand til at udøve sine Funktioner i Petrograd, førte For-

holdene med sig, at jeg efter Opfordring af Gesandten ogsaa maatte overtage Forsvaret af vore Handelsinteresser overfor Sovjetmyndighederne og herved bl a. ogsaa fik Sæde i den russisk-skandinaviske Kommission, som blev nedsat til at afvikle de merkantil-finansielle Mellemværender imellem Folkerepublikken og de nordiske Lande. I denne min Egenskab som Formidler imellem Handelsfirmaerne og de kommunistiske Embedsmænd har jeg i adskillige Tilfælde kunnet være mine Landsmænd til effektiv Nytte, omend de Indrømmelser, som blev givet paa Papiret, ikke altid blev efterfulgte i Praksis. I saa Henseende tager Bolsjevikerne det ikke saa nøje. Dertil kom endvidere den indre Splid imellem de forskellige lokale Sovjetraad paa den ene Side og Regeringscentralen paa den anden, saa en Ordre, givet i Kremlpaladset i Moskva, f. Eks. slet ikke behøvede at finde Respekt i Petrograd eller ved Grænsen. Paa denne Maade er det ofte hændt, at en given Udførselstilladelse slet ikke har kunnet benyttes, til Trods for, at den var underskreven af selve Handelsministeren og de kompetente Kommissærer. Undertiden kunde en tilfældig Embedsmand falde paa at standse Indførslen eller Udførslen af en Vare. Hvor ofte har man ikke maattet begynde Spillet forfra igen igennem de talrige Instanser. Alene dette at hitte Rede i den Syndflod af Dekreter, som daglig udstedes af de ihærdige Bolsjeviker, er et Arbejde som kræver sin Mand, i Synderlighed da disse Dekreter ofte ligefrem modsiger hinanden og er affattede i en Stil, hvis Mystik ikke let kan udredes af Folk med normale Hjærner. Selv med den redeligste Vilje af Verden har det ikke altid været Købmændene muligt at opfylde alle Formaliteterne til Punkt og Prikke, og i saadanne Tilfælde har det kostet adskilligt Besvær med at redde de havarerede Klienter ud af Klemmen. Ja, det har ikke været nogen rar Bestilling at agere Mellemmand for Købmændene under saadanne fortvivlede og retsløse Forhold!

I det Hele taget har min Virksomhed under det kgl.

Gesandtskab været af en saa alsidig Natur ,at det har sine Vanskeligheder her at gøre nærmere Rede for den. Jeg skal derfor kun i Korthed omtale den Del deraf, som mere direkte vedrører Landbrugets Interesser.

Her har det fornemmelig været Eksporten af Havefrø og Importen af Kløverfrø som har givet mig Beskæftigelse. De forskellige Slags Havefrø er jo under Krigens Forløb bleven en Artikel, som har fundet en enormt voksende Afsætning til Rusland og som formentlig ogsaa fremdeles vil forblive en Eksportvare af Betydning ligesom Turnipsfrø og Græsfrø. Hvad Fremskaffelsen af det russiske Kløverfrø angaar, da har det under de nærmest anarkiske Forhold paa Godserne været yderst besværligt at formaa nogen af Eksportørerne til at interessere sig for denne Vare, hvis Tilvejebringelse jo er af en saa stor Betydning for det danske Landbrug, men ikke desto mindre har dog større Partier forsynede med Eksporttilladelse ligget rede til Afsendelse baade i Petrograd og i Kiev, uden at det dog er lykkedes at faa dem skaffet hertil i rette Tid for Saaningen. Da det til næste Aar efter al Sandsynlighed vil vise sig endnu vanskeligere at faa samlet de nødvendige Kvanta Kløverfrø fra Rusland, maa man haabe, at det ved fortsatte Forhandlinger maa lykkes at faa bjærget disse værdifulde Frøpartier for det danske Landbrug.

I Forsommeren modtog jeg en Opfordring fra de danske Mejeriforeningers Fællesorganisations Bestyrelse om ved Aarsmødet at komme til Stede og holde et Foredrag over Udsigterne for vor Samhandel med Rusland. Da jeg paa det daværende Tidspunkt ikke kunde forlade min Post i Petrograd, maatte jeg nøjes med at indsende en skriftlig Redegørelse for det omhandlede Emne. Først i August fandt jeg Mulighed for at forlade Rusland. Hjemkommen til Danmark holdt jeg efter Henstilling fra Foreningen af jydske Landboforeninger paa Delegeretmødet i Aarhus et Foredrag over Mejeribruget i Rusland, som findes aftrykt i Delegeretberetningen. Ellers har jeg herhjemme deltaget i

en Række Udvalgsmøder vedrørende det landøkonomiske Samarbejde med Rusland.

Ministeriets Overtagelse af et større Parti Kløverfrø i Ukraine nødvendiggjorde i Efteraaret en Rejse til Kiev, hvorfra jeg efter store Genvordigheder først hjemvendte i Begyndelsen af Januar Maaned. Da Gesandtskabet imidlertid havde forladt Petrograd, har jeg siden den Tid maattet tage Ophold i Danmark.

Iøvrigt har min konsultatoriske Virksomhed givet sig Udslag i de sædvanlige Indberetninger til Ministeriet og Organisationerne, samt Besvarelser af Henvendelser fra talrige Private. Ligesom i tidligere Aar har jeg skrevet en Del Artikler i Bladene af landbrugsoplysende Indhold. Saasnart Forholdene i Rusland atter er komne i Lave, er det min Hensigt at fortsætte Virksomheden derovre i Samklang med de mig af Ministeriet tilstillede Instrukser.

Juni 1919.

Nye Medlemmer

i

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Selskabets Bestyrelse har optaget følgende som Medlemmer af Selskabet. Hvor intet andet er meddelt, er Vedkommende indmeldt ved Sekretariatet.

1. Proprietær S. Pedersen, Tousgaard, Aarhus, ved Bogholder A. P. Jensen.
2. Sekretær C. A. Svane Christiansen, Odense, ved A. P. Jensen.
3. Sekretær Harald Stenbæk, Aarhus, ved A. P. Jensen.
4. Sognefoged L. Eliasen, St. Petersgaard, Ringsted, ved A. P. Jensen.
5. Forpagter P. D. Hoff, Herlufsholm, Næstved, ved A. P. Jensen.
6. Fabrikant M. Nordsten, Hillerød, ved A. P. Jensen.
7. Proprietær Thyssen, Bakkely, Storeheddinge, ved Forpagter Selchau Hansen.
8. Agronom Thorvald Klærich, Mörskum & Mörskom-Gaard, Finland, ved Statsmejerist Voss-Schrader, Helsingfors.
9. Grosserer N. Steffensen, Firma Olaf Monrads Eft., Kolding.
10. Gaardejer, Landbrugskandidat Frederik Olsen, Birkemosegaard, Gjørlev.
11. Forsøgsassistent, Frode Hansen, Askov, Vejen.

12. Landbrugskandidat A. M. Christensen, Nordenbrogaard, Nordenbro.
13. Ingeniør, cand. polyt. Harald Jensen, Dalum Landbrugsskole, Hjallese, ved Konsulent Ellbrecht.
14. Gaardejer Christen Hansen, Sallerup, Lundby, ved Godsejer Jac. Søegaard.
15. Bestyrer H. F. Hansen, Skullerupholm, Hvalsø.
16. Inspektør Strange, Marienborg, Stege, ved Forpagter Permin.
17. Maskinfabrikant Hans L. Larsen, Frederikssund, ved Statskonsulent K. Hansen.
18. Handelsgartner Svend Bruun, Stranden, Glostrup, ved Statskonsulent K. Hansen.
19. Inspektør Johs. Krarup, Holsteinborg, Rude.
20. Konsulent Ivar Dokken, Bülowsvej 46, Københ. V, ved Professor O. H. Larsen.
21. Godsejer Chr. Grüner, Egemark pr. Følleslev.
22. Direktør K. M. Jensen, A/S Danske Herregaardes Frø- og Sædekornskompagni, Kallundborg, ved Forpagter H. Junker, Lerchenborg.
23. Munktell's danske Filial, Vestre Boulevard 38, Københ. B.
24. Forpagter Larsen, Havesbjerggaard, Hedehusene, ved Gdr. Christoffer Andersen, Korsbjerggaard.
25. Havebrugskandidat M. Gram, Martensens Allé 1, Københ. V, ved Bogholder A. P. Jensen.
26. Proprietær Søren Hjorth, Raasted Vestergaard, Bjerregrav, ved Bogholder A. P. Jensen.
27. Proprietær Johannes Overgaard, Vilhelmsdal, Guldborg, ved Forpagter Bille Madsen.
28. Forpagter A. P. Andersen, Søgaard, Holbæk, ved Godsejer J. Søegaard.
29. Proprietær Jac. Christoffersen, Holmagergaard, Tølløse, ved Godsejer Jac. Søegaard.
30. Landbrugskandidat Viggo Lund, Maribo Sukkerfabrik, Maribo, ved Bogholder A. P. Jensen.

31. Gaardejer Anton Jespersen, Sipperup, Skelskør, ved Bogholder A. P. Jensen.
32. Godsejer K. Langkilde, Bramstrup, Højby, Fyn, ved Forpagter G. F. Schroll.
33. Frøavlsleder Johs. H. Sylvest, Rudkøbing.
34. Godsejer Axel Bruun Muus, Kejrup, Ladby, Fyn, ved Forpagter Wern, Tømmerupgaard.
35. Direktør ved Landbohøjskolen H. O. G. Ellinger, Mariendalsvej 20, Københ. F, ved Professor T. Westermann.
36. Proprietær N. Boesen, Rynkevangsgaard, Kallundborg, ved A. P. Jensen.
37. Firmaet Alfred Riis & Co., Havnegade 19, Københ. K, ved A. P. Jensen.
38. Grosserer Jens Thorsen, V. Boulevard 45, Københ. B, ved A. P. Jensen.
39. Kammerjunker Sveinbjørnsson, Hs. Maj. Kongens Kabinetssekretær for de isl. Anliggender, Svanemosegaardsvej 23, Københ. V, ved Professor Westermann.
40. Grosserer Carl Zöylner, Eskemosegaard, Birkerød, ved Proprietær A. Henriques, Bakkegaard.
41. Landbrugskandidat, cand. polyt., Ingeniør Chr. Christensen, Fjords Allé 12, Københ. V, ved Landbrugslærer J. Jensen, Lyngby.
42. Landbrugslærer N. Jørgensen, Lundby, ved Forpagter J. Spang.
43. Sognepræst H. Monrad-Frantzen, Øster Egesborg Præstegaard, Mern, ved Forpagter Ingemann, Markersdal.
44. De samvirkende danske Frøavlerforeninger, Nørre Søgade 27, Københ. K.
45. Gaardfæster Frk. Ester Laub, Sludegaard, Slude, ved Forpagter Aug. Thomsen, Odense.
46. Dyrlæge R. Jørgensen, Gjedsted, ved Dyrlæge O. P. Pyndt.
47. Jægermester V. Rasch, St. Hallegaard, Aakirkeby, ved A. P. Jensen.

48. Proprietær, Kaptajn Koefoed, St. Almegaard, Rønne, ved A. P. Jensen.
49. Proprietær Colberg, Tornegaard pr. Klemensker, ved A. P. Jensen.
50. Proprietær H. Blem, Soldatergaard, Aakirkeby, ved A. P. Jensen.
51. Dyrlæge Alfr. L. Søndergaard, Havnlev, Rødvig, ved Landbrugslærer Lauge Olsen.
52. Proprietær S. Rasmussen, Stenagergaard, Aalum, Randers.
53. Løjtnant Holger Jensen, Bredegade 3, Københ. F.
54. Godsejer Dinesen, Skørringe, Eskildstrup, ved Hofjægermester Ad. Tesdorpf.
55. Grosserer Alfred Olsen, Kvæsthusgade 3, Københ. K, ved Hofjægermester Ad. Tesdorpf.
56. A/S Danske Herregaardes Frø- og Sædekornskompagni, Kallundborg.
57. Kaptajn, Godsejer Færch, Glibinggaard, Søvind, ved Landinspektør Aage Feilberg.
58. Gaardejer Niels Hansen, Egedesgaard, Storehedinge, ved Landbrugslærer Lauge Olsen, Frøslev.
59. Landbrugslærer H. P. Hansen, Adr. Tømrermester Madsen, Vesterbro 2, Odense.
60. Proprietær L. K. Ingworsen, St. Petersvej 2, Hellerup, ved Fuldmægtig L. P. M. Larsen.
61. Gaardejer A. R. Søndergaard, Galten pr. Galten, ved Konsulent M. Nielsen, Aarhus.
62. Godsejer V. Hane-Schmidt, Bratskov, Brovst, ved Professor T. Westermann.
63. Godsejer Reinhold von Liphardt-Rathshoff, Søborggaard, Ølstykke, ved Sekretær Ib Windfeld.
64. Landbrugslærer L. Evald Toftemark, Tommerup Højskole, Knarreborg.

Boganmeldelse.

Meddelande från Sveriges Landbrukskonsulent i Berlin. Nr. 1, År 1919. Årsberättelse för Tiden 1. Juli 1917—30. Juni 1918. Av. *Max Langenheim* (Engelholm Tidnings Trykkeri. 92 Sider. 3 Kr.).

Selv om denne Beretning naturligvis paa enkelte Punkter maa være præget af, at den først og fremmest er bestemt for den svenske Offentlighed, saa vil dog det allermeste være af samme Interesse her som i Sverige. Snarest er vel vor Interesse i tyske Forhold paa Landbrugets Omraade større end Sveriges.

Beretningen giver en kortfattet Redegørelse for det tyske Landbrugs Forhold og den tyske Krigsøkonomi paa dette og tilgrænsende Omraader i Beretningsaaret, for saa vidt Konsulenten ikke har ment, at enkelte Ting allerede var saa almindelig kendte i Hjemlandet, at Omtale var ufornøden.

Selvfølgelig er Beretningen i det hele præget af det, der maa være en saadan Beretnings naturlige Opgave: at gøre Rede for de Forhold, der for Hjemlandet har størst Interesse og som det kan være af Betydning, at der bliver gjort opmærksom paa, saaledes at Hensynet til at give et samlet Billede først kommer i anden Række.

En Mængde forskellige Emner er gjort til Genstand for Omtale. Enkelte Ting har allerede tidligere været fremdraget her i Landet, utvivlsomt vil ogsaa mange andre af de Emner, Beretningen fremdrager, være af Interesse. En hel Del af de særlige Krigstidsforanstaltninger, som i Følge Sagens Natur indtager en betydelig Plads i Beretningen, har vel nu i det væsentlige tabt deres praktiske Interesse, men Krigens Tryk, der har skærpet Opfindsomheden og Agtpaagivenheden, har utvivlsomt paa mange Omraader bragt Nyt frem, der vil faa varig Betydning, og som det maaske ikke vil være af ringe Betydning, at man ogsaa her i Landet i Tide faar Opmærksomheden henvendt paa.

K. J. Kristensen.

Kammerherre Castenschiold, Borreby.

Født 16. Februar 1837. Død 23. Juli 1919.

Af Justitsraad *H. Wulff.*

Paa det historiske Familiegods Borreby ved Skjelskør er den over hele Landet kendte og højtansete Kammerherre *Carl Castenschiold* Onsdagen den 23. Juli afgaaet ved Døden 82½ Aar gammel. Med ham er en varm Patriot, en paa flere Omraader fremragende Mand og en ejendommelig Personlighed gaaet bort.

Skønt udgaaet fra en gammel Officersslægt betraadte den unge Castenschiold ikke Militærvejen, men valgte et civilt Studium og blev polyteknisk Kandidat i 1861 — og dog blev det som Militær, han vandt sin første store Berømmelse som »Helten fra Skanse Nr. 2«. Efter sin Eksamens Afslutning meldte han sig som Officersaspirant og blev i 1862 Sekondløjtnant i Artilleriet, men gik straks over i Reserven. Saa kom 1864, og den unge Løjtnant blev indkaldt og anbragtes bl. a. paa Dybbølskansen Nr. 2, hvor han under Dybbøls Belejring vandt sit stolte Navn.

Den bekendte tapre Løjtnant *Anker* var Skanse Nr. 2's Kommandant, men da han i Begyndelsen af Kampen blev saaret, blev Løjtnant Castenschiold beordret til at indtage hans Plads. Skansens Konstabler saa med nogen Ængstelse paa denne nye Mand og tvivlede til en Begyndelse om, at han var denne farlige og udsatte Post voksen, men der var knap gaaet

et Par Dage, før man hørte Konstablerne udtale: »Kunde vi blot beholde ham, han gaar saa roligt og taler saa venligt under Granaternes Drøn og Stumpernes Hvislen, som var det bare en Smule Regnvejr, man kunde slaa en Paraply op imod.«

Og saaledes blev det ved. Castenschiold lagde et Mod og en Uforfærdethed for Dagen, der imponerede Skansens Besætning, og naar der under den ulige og fortvivlede Kamp viste sig mistrøstige Stemninger hos Mandskabet, lagde baade han og Anker en ligefrem Dødsforagt for Dagen, der atter vakte Mod og Fortrøstning hos de tapre Mænd, som var med til at værne den udsatte Skanse. Beskudt med riflede og langtrækkende Kanoner Nat og Dag fortsattes Kampen ufortrødent til den skæbnesvangre 18. April. Løjtnant Anker havde den Dag Kommandoen i Skansen og blev taget til Fange efter et heltemodigt Forsvar af den. Castenschiold havde Kommandoen over Artilleriet paa Nordre Brohoved og forsvarede dette vigtige og udsatte Punkt med sin sædvanlige uforfærdede Tapperhed, selv efter at han var blevet ret haardt saaret og »stod i sit Blod«.

Med Krigens Afslutning ophørte dog ikke Castenschiolds militære Løbebane. Han indmeldte sig paa den militære Højskole og blev 1866 Premierløjtnant, men allerede Aaret efter drog hans Interesser ham mod den praktiske Livsgerning, og han tog i 1869 sin Afsked som Militær, efterladende sig et berømt Navn indenfor Hæren og det Omdømme, at han var en Mand med udviklet Pligtfølelse og en staalsat Villie, forenet med et Mod og en Uforknythed, der var beundringsværdig.

For en halv Snes Aar siden udsendte den da gamle Kammerherre Castenschiold en fordringsløs lille Pjece: »Indtryk og Minder fra Dybbøl«, hvori han paa en jevn og yderst beskeden Maade fortæller om sine Oplevelser i 64. Der er en nøgtern Tone over dette lille

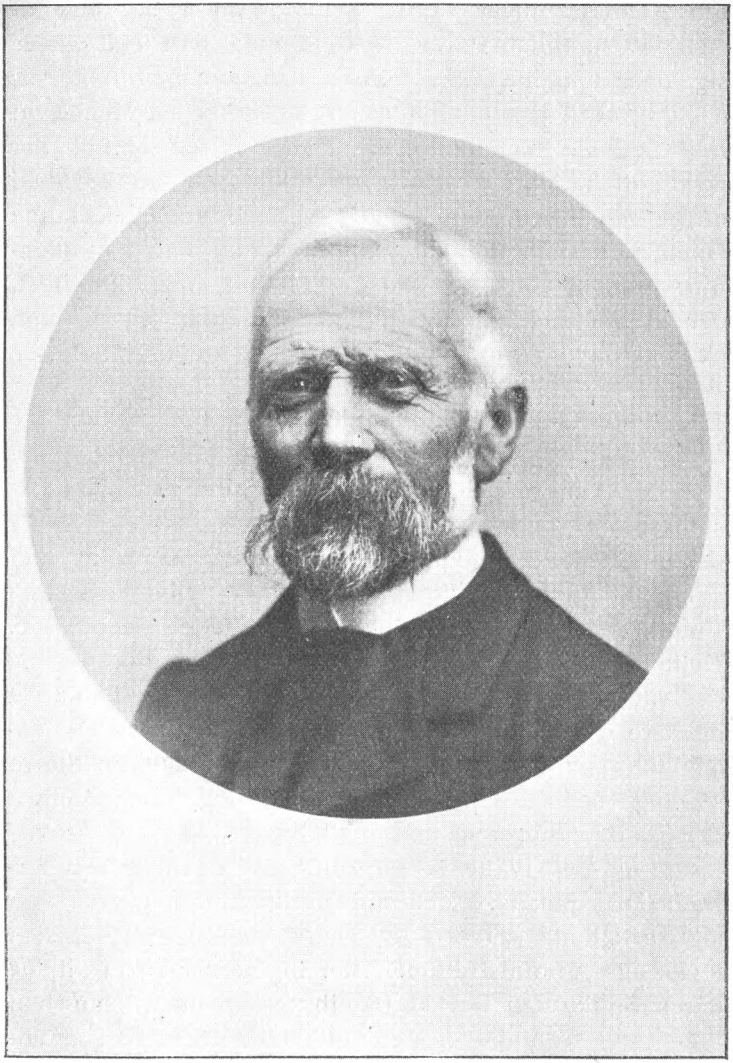

Skrift, som virker tillidindgydende, og skyende al Bravade og personlig Fremhæven beretter han stilfærdigt om Kendsgerninger. Castenschiold var i det hele af en lidet sentimental Natur, og kunde han end glæde sig, naar han hædredes for sine Ungdomsbedrifter, var det dog altid paa en lidt genert og beskeden Maade, at han takkede for Hæderen. Han var en Mand, der ikke stillede sig i Positur, men bevarede sin Jevnhed under alle Situationer, og det virkede under saadanne Omstændigheder dobbelt betagende, da han i et stemningsfuldt Øjeblik, ombrust af Bifald, med en Røst, der skælvede af Bevægelse, udtalte: »Ja, jeg er stolt over at have kæmpet og blødt for Fædrelandet!«

Det var som »Helten fra Skanse Nr. 2«, at Castenschiold vandt sin første Berømmelse, og det blev i det praktiske Liv og særlig som Landmand, at han vandt sit andet Hædersnavn. I 1867 erhvervede han Familiegodset Borreby med sit statelige Herresæde. Dette var den Gang i ikke ringe Grad i Forfald, og det var vanskelige Tider for Landbruget, og blev ved at være det i en Række kommende Aar, men Castenschiold, der havde vist, at han kunde ride en Storm af, tog med al Ungdommens Kraft og Ufortrødenhed fat paa Løsningen af den nye Opgave, der var anvist ham, og det lykkedes ham at løse den paa den fortræffeligste Maade. Med sin praktiske Sans satte han sig hurtigt ind saavel i Avlsbedriftens Enkeltheder som i Godsets Administration. Han tog selv fat paa alt, og der var ikke den Del af Landbrugsbedriften, som han ikke satte sig ind i og personlig blev i Stand til at udføre. Den første Mand om Morgenen, den sidste om Aftenen, blev han et Forbillede for den store Bedrifts talrige Medarbejdere, og hans Ry som Leder af Landbruget paa Borreby strakte sig langt udenfor Skjelskør-

egnens Grænser. I sit Ydre og sin Klædedragt satte han Pris paa mere at ligne en Arbejder end en Godsherre, og mange og pudsige Forvekslinger gav dette Anledning til.

Efterhaanden blev Bedriften paa Borreby en Mønsterbedrift, og Castenschiolds polytekniske Kundskaber kom paa mange Omraader Bedriften til Gode. Tiderne bar efterhaanden med, Bedriften betalte sig udmærket, og Kammerherre Castenschiold døde som en meget velhavende Mand.

Det var en naturlig Sag, at det Navn, Castenschiold havde vundet paa det praktiske Omraade, maatte drage ham ind i offentlig Virksomhed, først paa Hjemegnen og senere i videre Kredse, og forskellige at Landets økonomiske Foretagender knyttede efterhaanden det ansete Navn til sig. Ogsaa Det kongelige danske Landhusholdningsselskab havde Blik for Castenschiolds Betydning for det praktiske Landbrug, og fra 1888 til 1897 var han Medlem af Selskabets Præsidium, og uagtet han blev genvalgt i 1897, trak han sig tilbage. Maaske skyldtes dette en Erkendelse af, at han ikke følte sig helt egnet til denne Virksomhed. Han havde Interesse nok for Selskabets Opgaver, og de tekniske Omraader, der faldt ind under Selskabet, interesserede ham utvivlsomt, men de teoretiske Drøftelser interesserede ham derimod ikke, hvor uundgaaelige disse end var. Castenschiold tog som Regel resolut Standpunkt til de foreliggende Spørgsmaal, men eu udførlig Debat om dem var ham egentlig imod. Han mente, at saadan og saadan burde det være, og al videre Tale herom var ufornøden, men de andre Præsidenter kunde naturligvis ofte have en anden Opfattelse, og de lange Forhandlinger, der blev Følgen af Meningsforskellen, kedede ham. Det soldatermæssige hos ham gjorde sig ogsaa her gældende: Hurtig Beslutning og hurtig Udførelse. De Generalforsamlinger og Møder, Kammerherre Castenschiold ledede, udmærkede sig altid ved deres Kort-

hed. Naar en Sag var forelagt, tog Kammerherren sit Standpunkt og ansaa videre Drøftelse for ufornøden, og han havde en ejendommelig Maade at afskrække Talelysten paa ved Bemærkninger om, at der vel ingen var, der havde noget at indvende, eller: det Forslag kan vi jo alle være enige om. Faktum blev, at Talelysten forstummede, og i overraskende kort Tid blev Forhandlingerne afsluttede.

Samtidig med, at praktisk Virksomhed i høj Grad lagde Beslag paa Kammerherre Castenschiolds Tid og Kræfter, fulgte han med Interesse og Opmærksomhed de Bevægelser af patriotisk Natur, der var oppe i Tiden. Da den frivillige Selvbeskatning til Forsvarets Fremme i Firserne traadte ud i Livet og satte Sindene i stærk Bevægelse, var Castenschiold en af de første, der meldte sig med et rundeligt Bidrag, og det var øjensynligt, at Bevægelsen i høj Grad interesserede ham. Han kom jevnligt ned paa Selvbeskatningens Kontor for at høre, hvorledes det gik, og der kom Forfatteren af disse Linier i nærmere Berøring med Kammerherren, først seende op til ham som »Helten fra Skanse Nr. 2« og senere vurderende hans personlige Egenskaber og varme Fædrelandssind. Den bekendte Marinemaler *Neumann* skænkede Selvbeskatningen et smukt Billede af Slaget paa Rheden den 2. April 1801, men stillede som Betingelse, at det ikke maatte sælges under 3000 Kr. Det var den Gang en høj Pris for et Maleri, og Selvbeskatningen gjorde mange forgæves Forsøg paa at faa den Pris for det. Saa kom en Dag Kammerherre Castenschiold ind paa Kontoret, og da han hørte om Vanskeligheden ved at faa Beløbet ind for Billedet, erklærede han straks, at han overtog det til den nævnte Pris.

Ogsaa Politiken interesserede Kammerherren, og han virkede i sin Kreds for den konservative Sag med stor Iver, vel ikke mindst fordi de Konservative havde Forsvarssagens Fremme paa deres Program. Ved et enkelt Valg stillede han sig endog som konservativ

Kandidat i Slagelse, men opnaaede ikke Valg, og Kammerherren var, trods sine mange udmærkede Egenskaber, heller næppe egnet for det politiske Liv.

Da Spørgsmaalet om Sønderjyllands Tilbagegivelse til Danmark for Alvor kom til at foreligge, vakte det selvfølgelig den største Bevægelse blandt det danske Folk, og den gamle Kammerherre, der i sin Ungdom saa tappert havde værnet Fædrenejorden dernede, blev revet med af Bevægelsen og deltog i en Række Møder til Fordel for en bestemt Grænselinie. Man kan være enig eller uenig i det Standpunkt, han indtog, men unddrage ham sin Beundring for, at han i sin høje Alder paany resolut og modigt kastede sig ind i Kampen for vor nationale Sag, kunde man ikke. Kammerherre Castenschiold var ikke Taler, og gjorde sig egentlig heller ikke som saadan, men det var den tapre Castenschiold, der i 1864 havde kæmpet og blødt paa Dybbøl, som stod paa Talerstolen og nu som gammel Mand genopfriskede sine Ungdomsminder og ansporede det danske Folk til uforsagt at værne sine nationale Interesser, og de Tusinder af Tilhørere, han Landet over samlede om sig, begejstredes og tiljublede ham Bifald.

Det var hans sidste Bedrift, og der er noget vemodigt i, at denne varme og trofaste Fædrelandsven ikke oplevede Genforeningsdagen og ikke fik Dannebroge at se, vejende over den Skanse, han i 1864 med saa stort Heltemod havde forsvaret.

Foruden de foran nævnte Egenskaber, der karakteriserede Kammerherre Castenschiold, kommer endnu én til, som paa ingen Maade er af mindst Værdi: han var en god og en velgørende Mand. Ikke saaledes, at det var let at komme til ham og faa Hjælp. Saa let gik det ikke. Han vilde nøje undersøge og prøve, hvor der var Grund til at hjælpe, og hvor en Hjælp virkelig kunde nytte, og kom han her til et Resultat, der tilfredsstillede ham, saa var han rundhaandet og er ved mange Lejligheder optraadt som en virkelig *grand seigneur*.

Og det maa betragtes som en virkelig Ære, at han var saa afholdt og anset i den Egn, hvori han havde virket i henved to Menneskealdere, og hvor alle kendte ham og kunde vurdere hans Person og hans Gerning. Han var saaledes Æresborger i Skjelskør, hvad der er et Vidnesbyrd om, hvilke Ofre han havde bragt for den lille By og hvor højt hans Person og hans Færd dér var anset.

Nu er den gamle Kammerherre gaaet bort; hans Minde vil overleve ham!

Hestene 1918.

Af *J. Jensen.*

1918 kan næsten kaldes et Mærkeaar for Hestenes Vedkommende, idet baade Forplejningen og Afsætningen har været abnorm. Den daarlige Høst i 1917 i Forbindelse med den totale Standsning i Tilførslen af Foderstoffer gjorde Udsigterne til Overfodring af den store Hestebestand ret tvivlsom; men det gik. Det er næsten ufatteligt, saa lidt man kan klare sig med, naar det er nødvendigt, i grel Modsætning til hvad der kan gaa med, naar der er nok. Tildels ved Hjælp af Roer holdtes der i alt Fald Liv i Hestene, om end mange døde, maaske nærmest paa Grund af Roernes Urenhed. Græsningen bødede ikke tilstrækkeligt paa Vintersulten, og da Aarets Høst langtfra blev rigelig, og Rationeringen fortsattes, blev Aarets Karakteristik: Sult. Man skal tilbage til Misvækstaarene i første Halvdel af forrige Aarhundrede for at finde Paraleller. Saa magre Heste gennemgaaende har næppe nogen nulevende set. Men til ligefrem Dyrplageri er det dog vist sjældent kommen, dertil er Nationen for hestevenlig, og Hesteprisen har været for høj. »Det er intet saa galt, at det jo er godt for noget,« og det kan ogsaa siges om Foderaaret, idet det har givet rig Lejlighed til at prøve Fodringsteorien paa Opdrættet. Naar der forbaabentlig inden alt for længe blive optaget Fodrings- og Opdrætningsforsøg med Heste, vil Erfaringerne fra 1918 antagelig komme til Nytte.

Man frygtede noget for, at de magre Heste ikke skulde kunne gøre Markarbejdet; men det gik endda, saa selv i Byerne og ved den megen Virksomhed for Heste, som Krigen og Benzinmangel har foranlediget, er det gaaet nogenlunde.

Der er en Hovedting, som har bødet paa alle Ulemperne og mere end det fra et landøkonomisk Standpunkt betragtet, nemlig Afsætningen og Prisen, der har været enestaaende. Lige i Slutningen af 1917 gav Tyskland Tilladelse til Indførsel af nogle Plage til Sønderjylland, hvor Prisen var betydeligt højere end her i Landet. Vore Hestehandlere tog straks Chancen, men maatte dog snart sætte Prisen op. Uagtet Udførslen baade var begrænset i Antal og Tid, paavirkede den Hesteprisen i det hele, saa den monopoliserede Køber ikke kunde holde den nede paa det hidtidige Niveau: 16—1700 Kr. i Gennemsnit; Trangen til Heste maa have været stærkere end Sælgernes Trang til at slippe dem. Dog gik Stigningen smaat indtil Foraaret, da der blev Brug for Heste herhjemme, og Udsigten til at fodre igennem bedredes.

Efter »Ugeskrift for Landmænd« betalte den tyske Kommission følgende Gennemsnitspriser:

Januar	c. 1630 Kr.	Maj	c. 2250 Kr.	September	c. 3725 Kr.
Februar	- 1675 —	Juni	- 2470 —	Oktober	- 3900 —
Marts	- 1725 —	Juli	- 3000 —	November	- 3700 —
April	- 2075 —	August	- 3350 —		

Kvaliteten blev omtrent uforandret, om der ogsaa i Sommerens Løb gik mange gode 4 Aars Vallaker med. Først i November standsede Opkøbet og blev ikke optaget igen, saa der vistnok ikke blev udført nogen Hest siden. Det var altsaa 1914 om igen.

Efter at saaledes Handelen, foranlediget af Krigen, er ophørt, er det naturligt at give en samlet Udsigt over Aarets Salgsvare. Det første Indtryk, man fik, var, at Hestene gennemgaaende var magre, for en Del skindmagre og i Vintertiden meget lang- og grovhaarede,

samt selvfølgelig uden Holdning og Humør; men Tilstanden bedredes henad Sommeren. Farven var mest rød, men det brune Lød dog langt hyppigere end paa Dyrskuerne. I Jylland var Vallakerne absolut i Flertal, ligesom de var langt bedre end Hopperne. Navnlig var de 4-aarige jyske Vallaker gode, idet de fra Foraaret var en helt ny og ikke afskummet Aargang, der var kommen til. Hopperne var som Regel ældre og langt tarveligere. Kun enkeltvis var der én, som kunde synes tjenlig i Avlen; men saa var der noget i Vejen med den, saa det med fuld Ret kan siges, at den hjemlige Avl intet ondt har lidt ved Hestesalget. Det var i det allerværsentligste Jylland, der leverede Varen, og man har Grund til at forundres over dets Hesterigdom, der syntes uudtømmelig. Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm gav til Slut kun et meget lille Kontingent. Det, der forlangtes, var en nogenlunde regelmæssig, velstillet og velgaaende Hest; men inden for denne vide Ramme toges alt med, store og smaa, temmelig svære og lette. Farven spillede ingen Rolle.

Der blev navnlig paa Øerne en stor Del kasserede, og de gik igen, saa Antallet af falbudte Varer tilsyneladende var større, end det i Virkelighed var; men Affaldet var alligevel forholdsvis for stort og overgik sikkert i Tal dem, der var for gode til Tyskerne og derfor ikke kom frem. Det var navnlig de store, svære, jyske Heste og de kønne Frederiksborg- eller Halvblodsheste til Kørebrug. Tilførslen af Luksusheste udefra var jo standset og Automobilerne opmagasinerede af Mangel paa Benzin.

Det store Hestesalg har ikke mindre end Dyrskuerne og navnlig som Supplement til disse været et godt Lærested i Hesteavl, særlig den svære, og som Resultat af Belæringen maa desværre anføres, at vi producerer altfor mange daarlige Heste, der under normale Prisforhold aldrig vilde kunne betale Opdrætningsomkostningerne. Endvidere vidner bl. a. de mange lette Hopper

om, at vort Avlsmateriale efter en Menneskealders maalbevidst Arbejde for at faa mere »Tyngde« i den jyske Hest, endnu er langt fra Maalet: en virkelig Trækhest. Ja, selv vore store svære Vallaker taber meget af det kolossale ved at blive klippede og kærnefodrede til Byarbejde. Forholdene i Bygningen har ikke forandret sig i lignende Grad, som Størrelsen er tiltaget. Spørgsmaalet bliver derfor, om Racetypen ikke er fastere, end man har troet. Teorien om at man gennem Udvalg og Pleje i Løbet af kort Tid kan producere, hvad man ønsker, trænger sikkert til Revision.

Indførslen, har under hele Krigen været stærkt begrænset, og i 1918 er ogsaa kun indført c. 1000 Heste fra Island, der blev solgt til Husmænd for c. 700 Kr. pr. Stk., og nogle faa 100 Hingstføl af belgisk Afstamning fra Sverrig, af hvilke nogle var gode. Desuden er der fra Holland kommen en Del belgiske Avlsdyr. Hingstene var næsten bedre end forventet. Af et udsendt fynsk Udvalg blev der i Holland indkøbt 7 2-Aars Hoppeplage til en Gennemsnitspris af c. 7000 Kr. Trods det at de i Sammenligning med vort bedste belgiske Hoppemateriale ikke var særlig imponerende, solgtes de dog ved Auktion til en Gennemsnitspris af c. 10,000 Kr.

Den 15. Juli afholdtes 2den Hestetælling, lige 4 Aars Dagen efter den sidste umiddelbart før Krigen, hvorfor denne for Sammenligningens Skyld har særlig Interresse. Hesteantallet var gaaet c. 4 pCt tilbage, næsten 5 paa Øerne og henved 6½ paa Fyn, men kun 3 i Jylland og 2½ paa Loll.-Falster. Randers-Viborg- og Ribe-Amter har haft den mindste Tilbagegang. Hvad nu det mere specielle angaar, da aftog Vallakerne med 6 pCt., men Hopperne med 12 pCt. Forskellen hidrører fra, at der er solgt flere Hopper, navnlig ældre, i det sidste Par Aar. Den yngste Aargang: 3—6 Aar var omtrent uforandret for Vallakernes Vedkommende, men stegen 4½ pCt. for Hoppernes, hvorimod Vallaker over 11 Aar er tiltaget med 10,000 eller næsten 18 pCt., hvad der

sandsynligvis hidrører fra, at Smaahestene, der næsten udelukkende er Vallaker, er blevne over Aldersgrænsen. De gamle Hopper er aftagne — heldigvis — med 8,500. Føllene har holdt sig omtrent uforandret paa c. 49,000, medens 1 og 2 Aars Plage tilsammen er tiltaget med henv. 20 pCt. Men der maa yderligere trækkes nogle 1000 fra for Salg indtil Handelens Ophør i November, saa Endeopgøret ved Aarets Slutning nok giver en Nedgang fra 1914 af c. 20 pCt. for baade Vallaker og Hopper i 6—11 Aars Alderen. Da det jo er den kraftige Alder, paatrænger det Spørgsmaal sig: Hvordan kan Hjemmebrugen og Avlen taale denne Afgang? Svaret ligger lige for nu, idet Landbruget meget indstændigt har ønsket aabnet for Udførsel paa Grund af overflødig Hestekraft, og hvad Hopperne angaar, da er der heldigvis rigeligt af dem ogsaa, saa Avlen ikke kommer til at lide kvantitativt.

Det viser sig altsaa tydeligt, at vi før Krigen holdt en altfor stor Hestebesætning, til Dels af tarvelige, stramtandede Heste. Krigen har paa dette Omraade ikke alene været os en god Lære om fornuftig Økonomi, men ogsaa skaffet os en Overpris eller Krigspris, som efter Fortidens Maalestok var rent ud fabelagtig. Regner man med en Udførsel under Krigen af omtrent 150,000 (mod ordinært c. 110,000 til godt 700 Kr. pr. Stk. i samme Tidsrum = 80 Mill.) til en beregnet Indtægt af mindst 240 Mill., hvortil kommer Krigsprisen for de Heste der er solgt til Byerne eller bymæssige Erhverv, kan man antagelig regne, at Landbruget (+ Hestehandlerne) har haft en Ekstrafortjeneste paa Hestene af c. 175 Mill. foruden hvad der er sparet ved Bortsalget af unødvendige Ædere, som under normale Forhold ikke var salgbare.

Skuevæsenet er efterhaanden bleven en Hovedsag ikke alene i Hesteavlen, men i hele Hestesagen. Man kunde næsten fristes til at sige: For lidt og for meget fordærver al Ting! Naar en Stemning er rejst og har slaaet an, overdrives den gerne, og vi er for Tiden

paa det Stadium. Spørgsmaalet, der derfor paatrænger sig: Hvorfor holder vi Dyrskuer? kan endnu godt drages frem. Skuer er, som Ordet siger, Steder, hvor Dyr samles til Beskuelse, hvormed Meningen er Belæring gennem sagkyndig Bedømmelse. Rigtigheden af dette Princip er soleklar for Hestenes Vedkommende, idet det er Eksteriøret, der er Maalestokken. Da det navnlig var Handyrene, der virkede offentligt, som det drejede sig om at faa frem til offentlig Vurdering, har man afvekslende brugt Belønning eller Straf som Middel til at opnaa Hensigten.

Her til Lands har vi dog brugt Opmuntring i Form af Præmier ligesom Toldbeskyttelse til Ophjælpning af en Industri. Nu er det næppe nødvendigt længere, og Præmiering fra det offentliges Side bidrager sin Part til den Overdrivelse, som Skuevæsenet for Hingstenes Vedkommende er ved at udarte til. Men som bekendt er det vanskeligt at faa gamle Skikke forandrede og gamle Begunstigelser hævede. Hesteavlen kunde mulig paa andre Omraader faa bedre Brug for de Penge, der nu ofres paa Statshingsteskuerne.

Var det endda blot Pengeofret, det gjaldt, spillede det en mindre Rolle; men Fejlen er, at Sommerskuerne foruden at virke skadeligt paa Hingstene ved Overfedning, bidrager til at holde den unaturlige Hingsteinteresse og Spekulation i Live. Kaaringerne, der har arbejdet sig op uden Støtte ved Siden af Skuerne, viser, at disse ikke længere er nødvendige. Heldigvis gaar Samarbejdet godt mellem de to sideordnede Institutioner, ellers var Hingsteskuerne maaske at kalde uheldige Overleveringer fra Fortiden. Om de øvrige Hesteskuer er der det at sige, at de til Dels er paa de forkerte Hænder, idet de stadig afholdes af Landboforeningerne, hvis Hovedopgave og Hovedindtægt de er, medens Fagforeningerne ogsaa her holdes nede eller udenfor. Navnlig hvor der i en Egn er flere Hesteracer, er denne gammeldags Ordning en Hemsko for rationelt Avlsarbejde.

Hvad Hingsteskuerne angaar, da frembød de ingen særlig Interesse. Den 4aarige Aargang blandt de jyske Hingste var kun jævnt god; men i Randers var der dog en meget god Samling Individspræmie-Hingste (4 og 5aarige), store, svære, velformede og ensartede, dertil røde paa én nær. Den røde Farve tiltager vedvarende, særlig blandt Hingstene, mindre blandt Hopperne og mindst blandt Handelshestene, især de ringere, hvoraf der drages den Slutning, at den røde Farve er den heldigste, hvorfor Folk ogsaa foretrækker røde Hingste. Fra en Tid, der laa Krydsningen med de brune Yorkshirehingste nærmere, gjorde man den Iagttagelse, at det røde Afkom ofte var forrest, mest jysk og bedst, og det bliver det ved at være. Paa Dyrskuepladserne har forlængst de røde ogsaa gennemgaaende staaet øverst i Præmierækkerne. Indenfor Frederiksborgracen tager de røde ligeledes Magten. Hvad Grunden er: Afstamning, Naturforhold eller andet? kan ikke afgøres; thi vel er den røde Farve den reneste og stærkeste ved Krydsning, hvilket gælder i alle Racer, hvorved den faar Overtaget, naar den ikke holdes nede ved Udvalg; men i Fuldblodsracen, hvor der avles efter Præstation, har de brune Heste alligevel stadig Magten paa Banerne.

Den virkelige Opgave for Hingsteskuedommerne er ikke heller Individsbedømmelsen, der burde forlægges til Kaaringerne, men Afkomsbedømmelsen, som ikke kan foretages uden Statens Støtte med Penge og Autoritet, da den jo ikke foregaar under den offentlige Kontrol som selve Hingsteskuerne; men derfor burde denne Side af Skuevirksomheden udvides og gøres saa fuldkommen og oplysende som vel mulig. Vi er nok kommen et godt Stykke paa Vej i rigtig Retning, idet den vildledende Dobbeltdom over samme Hingst som Avlsdyr paa samme Skue er ophørt, ved at Individs- og Afkomspræmieringen er bleven adskilt, men derfor er denne ingenlunde fyldestgørende, da der burde fremstilles mere

Afkom af forskellige Aldere og dette absolut være ledsaget af Mødrene; thi uden dem er hele Sagen højst Halvhed, ja næppe nok det. Taget i stor Almindelighed giver hver af Forældrene jo Halvdelen til Afkommet; men i Virkeligheden stiller det sig ikke saa simpelt, thi daarlige Hundyr trækker meget stærkt fra, derfor gaar det ogsaa saa langsomt med Forbedring alene ved Hjælp af ret gode Hingste, som Tilfældet viser sig i Praksis.

Landboforenings-Dyrskuerne frembød ogsaa kun lidt af Interesse udover det sædvanlige. Navnlig i Randers antager Hopperne næsten kæmpemæssige Former, samtidig med at de bliver baade kønnere og mere velformede. Den forreste Ende af Præmierækkerne kunde med Honnør præsenteres for Sagkyndige af Alverdens svære Racer. Men der bliver lidt Tvivl tilbage, om det er økonomisk heldigt at holde saadanne »Grovædere« i Dyrskuekondition for Præmieringens Skyld. Ser vi saa paa disse Pragteksemplarers Ydelse i Avlen, viser den sig desværre næppe fuldt tilfredsstillende, da Antallet af golde Hopper er forholdsvis stort. Ligesom der er Specialister, der har kastet sig over Frugtbarhedsspørgsmaalet hos Kvæget, trænges der utvivlsomt i ikke mindre Grad til sagkyndig Bistand i det Stykke hos Hesten.

I Odense var der en tarvelig Udstilling af jyske Hopper, samtidig med at der af et Par store Udstillere var lavet et stort og godt Skue af belgiske Hopper med Afkom, hvilket var en udmærket Reklame for den belgiske Avl, der efter en lille Stilstandsperiode under Krigen igen er ved at faa Vind i Sejlene, idet den paa Fyn har dygtige og energiske Forkæmpere. Det er naturligvis vanskeligt at spaa (rigtigt); men det synes, at den jyske Avl paa Fyn kunde gaa en haard Konkurrence imøde med Belgierne, der ogsaa paa Sjælland trænger Jyderne haardt. Hele dette Belgier-Spørgsmaal er saa betydningsfuldt, at det meget snart trænger til sagkyndig, upartisk Undersøgelse.

De Skuer, der vækker størst Interresse, er dem for

unge Dyr, navnlig Hingste og da særlig i Jylland; men her var ligesom Aaret forud Ungskuet splittet i »Amtsskuer», der holdtes sammen med Hingsteskuerne, hvorved Karakteren af Fælleskue, der jo var Meningen med Ungskuet, gaar tabt, selv om det er én Dommerkomité, der foretager Bedømmelsen. Som det ved Tidernes Ugunst er bleven, er Amtsskuet slet og ret kun et større lokalt Dyrskue, der mest har Betydning for Vilkaarspengenes Skyld. Belæringen, som et »Fællesskue« giver om, hvad der er Spidsen og de bedste af en Klasse eller Aargang, gaar tabt ved Splittelsen, der maa vare meget lidt tilfredsstillende og tillige gøre Arbejdet vanskeligt for Dommeren, hvis Opgave nu hovedsagelig bliver at glæde eller bedrøve Køber eller Sælger. Det er den 2aarige Afdeling, som Interessen særlig knytter sig til under disse ekstraordinære Forhold, da den 3aarige jo er kendt fra Kaaringerne 4—5 Mndr. forud. For dem er Fællesskuet ordinært det Samlingsskue, der savnes, for de kaarede Hingste. Blandt 2 Aaringerne var der forholdsvis mange gode Plage, der paa enkelte nær var falden efter »Matadoren« *Dux* i Hørning ved Randers. Det synes, som det gode Hingstetillæg især falder i Høvding-Linien af »Aldrup'erne«; thi ogsaa Høvding-Ætlingen, *Lars Dyrskyt*, der i 1917 vandt Prisen som Hingstefader, fik flere Sønner anerkendt, om end med mindre Præmier. I Spidsen stod en outsider af anden og ret tarvelig Afstamning.

Bedømmelsen er i det hele meget god, og det er ogsaa først derigennem, at Dyrskuerne faar den tilsigtede Betydning. Det har ikke altid været saaledes, og derfor har Dyrskuerne ogsaa været et omtvistet Gode; men efter at Opdrætterbefolkningen er bleven moden til Selvstyre og har tilegnet sig fornøden Uddannelse, er der bleven mange gode Kendere af Avlsdyr. For at gøre dette Maal lettere at naa, har man i Jylland ved flere Dyrskuer begyndt efter amerikansk Forbillede at give unge Mænd Lejlighed til at uddanne sig i Dommerfaget

gennem en Bedømmelseskonkurrence. Det er sikkert en rigtig Vej for unge Praktikere med et godt Blik. Men det var næppe mindre betydningsfuldt, om der ved vort Landbrugs-Universitet ligesom i Amerika foruden den teoretiske Undervisning kunde gives de Studerende, der for en Del uddanner sig til Vejledere, en grundig, praktisk Uddannelse i Hestebedømmelse. Hestefaget, der under dèn geniale Lærer, *Prosch*, var det, der fængslede de studerende mest, er bleven overfløjet for Veterinærernes Vedkommende af det rigtige Fagstudium og for Landbrugernes af Planteavlen. Forhaabentlig vil det ved Landbrugsundervisningens Udvidelse faa en mere fremskudt Plads paa Højskolen, navnlig hvad det praktiske angaar; thi den filosofiske Hippologi maa man ikke ønske i Højsædet igen.

I Ledelsen af Hesteväesenet er der ingen Forandring sket, alt er gaaet i det gamle Spor. Det synes dog, at der tages lidt mere Hensyn til de store Fagorganisationer fra Myndighedernes Side; men endnu har de ikke meget at skulle have sagt. Sammenslutning giver Magt, og det var vist derfor betimeligt, om de provinsielle Fællesforeninger sluttede sig sammen til en Landsorganisation.

De samvirkende fynske Hesteavlsforeninger har holdt 25 Aars Jubilæum og i den Anledning udgivet et Jubilæumsskrift. Af Spørgsmaal, Hestene vedrørende, der har været særlig aktuelle, er det om Sammensmeltning indenfor de samvirkende sjællandske Landboforeninger af Udvalgene for lette og svære Heste og for Stambogføringen det mest debatterede. Landbruget er jo ikke særlig stemt for Simplificering og Indskrænkning, hvorfor man har faaet og beholdt 3 mandstærke Udvalg, men med ringe Magt og Virksomhed. Erkendelsen heraf førte til Forslag om at slaa dem sammen til et og saa lade det faa nogen Indflydelse. Men netop det er en kilden Sag blandt sjællandske Hestefolk, der staar saglig fjendtligt til hinanden og

derfor har vanskelig ved at samles om det fælles, men at lade Selvstyret indenfor hver Retning bestaa m. H. t. det specielle. Et synes der dog at være opnaaet Enighed om: at man vil skilles ved Bedømmelsen af Hingstene ved Statsskuet i Roskilde, en Sag, der i en hel Menneskealder har staaet paa Dagsordenen, baade blandt Publikum og ved Landbodelegeretmøderne.

En anden Sag, der er bleven aktuel under Krigen, er Oprettelse af Salgsforeninger for Avlsdyr til Udlandet, rigtignok nærmest for Kvæg; men Sagen gælder jo naturligt ogsaa Hestene. Den er ikke ny, vi har betalt Lærepenge deri for nogle Aar siden. Hvad Hestene angaar, da har de jo et gammelt Marked i Tyskland, og ved at Sønderjylland kommer tilbage til Danmark, bliver vi Eneherrer over Avlsomraadet for den svære, danske Hest, saa de Tyskere, der ønsker den, maa ty til os. Hidtil har de simpelthen annekteret den under Navnet »den slesvigske Hest« og helt tiet om dens Oprindelse, saa Kunderne til danske Avlsdyr forsynede sig i Slesvig, for en Del med Affald i anden Potens fra den jyske Avl. Men Forandringen paa dette for os vigtige Omraade maa vi gøre dem opmærksom paa. Det er imidlertid ikke nok, at Varen er der, der maa reklameres for den. Heldigvis faar vi jo en Konsulent i Tyskland, hvor en af hans Opgaver vil blive at skaffe os god Afsætning paa vore Heste, ogsaa Avlsdyr.

Sidst paa Aaret blev der rejst en Sag, der er af allerstørste Betydning for Hesteopdræt, nemlig Græsningsspørgsmaalet. Vedvarende Græsmarkers Betydning for Opdrætning er saa anerkendt Verden over og fra den ældste Tid, at man har Grund til at forundre sig over, at denne Hovedsag for et Opdrætterland som Jylland har maattet vente til nu for at blive taget op og sat i System.

Det kgl. Landhusholdningsselskab udsatte for 2 Aar siden en Prisopgave, lydende paa Opdræt og

Hold af Arbejdsheste, hvorpaa der indkom 4 Besvarelser, der bedømtes i Aarets Løb af en dertil nedsat Dommerkomité. Denne tilkendte enstemmig Landbrugslærer *Evald Toftemark* Præmien, og Bogen udkommer i Trykken, hvad der er meget heldigt, da vi har savnet en Vejledning i Hesteopdræt. I sin Tid var det en Trossætning, at Forældrene skabte Føllet, Ernæringen derimod Hesten; men da Teorien blev forsøgt i Praksis, bestod den ikke Prøven, hvorfor »Avlen« tog Magten, og Troen paa Plejens Indvirkning tabte sig. Nu er Opdrætningen nærmest bleven et økonomisk Spørgsmaal; men da vi aarlig tillægger 50,000 Føl og underholder 550,000 Heste, er det et af de store Spørgsmaal, som vi mærkelig nok er gaaet uden om, medens det er taget op andet Steds til Undersøgelse.

Stambogføringen er fortsat i det gamle Spor med Udgivelse af Hingstestambog XXV paa 41 Nre., hvorved der er naaet til Stbg. Nr. 1602 og Hoppestambog XVII paa 531 Nre., afsluttende med Nr. 10,141, begge over Heste af jysk Race. Der er ingen Forandring sket i den fulgte Plan. Stambogen over Heste af lettere Race har derimod været undergivet Ændringer, den omfatter 3 Afdelinger: Frederiksborg »Halvblod«, »Svært Halvblod« og »Let Halvblod, og der hører ikke megen Spaadomsevne til at forudse, at Enden er ikke endda; thi den sidste Afdeling indbefatter 2 Nre., deraf ingen Hingste, medens der ialt er optaget i 12 Bind 254 Hingste og 916 Hopper af Frederiksborg Race samt hhv. 133 og 229 af svært Halvblod.

Hestehandelen og Hesteprisen. 1918 har været et rent eventyrligt Aar m. H. t. Hesteprisen. Den tyske Kommision, der begyndte sine Indkøb i December 1915, holdt lige til 1918 Hesteprisen nede paa det samme Niveau, som den var naaet til i 1914, medens den i Tyskland var betydeligt højere og ligesaa i vore Nabolande, hvorfra Prisen i 1918 opgives saaledes i et svensk Landbrugstidsskrift: I Gennemsnit for en middelstor

Arbejdshest: i Danmark c. 3000 Kr., Sverrig c. 3500 og Norge c. 4500 (stor norsk Hest). Omslaget for vort Vedkommende skyldes, at Tyskland som anført gav Tilladelse til Indførsel af et Par 1000 Plage til Nordslesvig, hvorved Prisen ikke alene hævedes paa disse, men rev Handelshesten med, saa den først i Februar paa 8—14 Dage steg c. 300 Kr., og Stigningen fortsattes til hen paa Efteraaret, kort før Opkøbet standsede først i November (se Tabellen foran).

Noteringen for Hjallerup Marked først i Juni var 2500—3500 Kr. for gode unge Heste, 16—2200 Kr. for 2 Aars og 1000—1500 Kr. for gamle, tarvelige Heste. I September lød Noteringen fra Randers Marked paa 3600—4000 Kr.; for 2½ Aars Plage fra 2800—3400 Kr., 1½ Aars fra 2000—2600 Kr. og Føl 700—1500 Kr., efter Kvalitet. Luksusheste betaltes med 4—5000 Kr. Ved Følauktion i Holbæk over indkøbte Føl til Avl betaltes der 1000—2000 Kr., og for andre gode Føl, indkøbte paa Fyn, var Prisen i Slagelse fra 1200—1550 Kr. Indkøbte jyske Hoppe-Føl betaltes ved »Samvirk. fynske Hesteavlsforeningers« Auktion i Odense med næsten 2000 Kr. i Gennemsnit mod 1000 Kr. i 1917 og 1½ Aars Plage med 3147, 2½ Gang saa meget som forrige Aar. Overkomplette Heste fra Artilleriet gik i August til en Gennemsnitspris af 2450 Kr. og Udsætterheste fra Artilleriet i Oktober ved Auktioner i Holbæk og Ringsted til 1100—2600 Kr.

Efter det tyske Hesteopkøbs Ophør har Afsætningen indskrænket sig til Hjemmehandel, og nogen Prisnotering kan ikke opgives.

Hingsteprisen er med en rivende Efterspørgsel fra Foreninger ogsaa naaet hidtil ukendte Højder, og det gælder baade lette og svære Heste, af hvilke Belgierne er stegen mest, saa 20—25000 Kr. nu synes Normen. I Jylland handles der mest med Føl og Plage til 15000 Kr. og derover kontant foruden mindst lige saa meget »paa Vilkaar«, hvad der dog ikke altid bliver

af Betydning, idet Vilkaarspengene sættes paa de allerhøjeste Præmier, men Plagene sjældent kommer til at svare til Forventningerne.

Efter Vaabenstilstandens Afslutning og Udførselens Ophør bliver Spørgsmaalet for Hesteavlens Vedkommende: Hvad nu? Som anført har den stærke Udførsel langt fra udtømt vor Beholdning, der er i stadig Aldersvækst. Med Nutidens Pris repræsenterer vor Hestebestand henved en Milliard; men desværre er det uden Afsætning en død Kapital, der i Stedet for at bringe Renter kræver stort dagligt Udlæg, som især er føleligt under knappe Foderforhold. Der blev derfor sat Bevægelse i Gang for at faa fri Udførsel for Heste, noget, som ialt Fald intet nytter, naar der ikke samtidig aabnes fri Indførsel andet Steds. Hele Hestespørgsmaalet ligger saaledes usikkert. Krigspriserne holdes tildels oppe, men betales kun af os selv, det forbedrer ikke vor Status. Vi har hidtil kun haft Tyskland til Kunde, og det er ganske sikkert i Hestenød, men Betalingsevnen? At Tyskland og hele Kontinentet er blevet i højeste Grad forarmet ved Krigen er sikkert, og det kunstige Prisniveau, som skabes ved at gøre Gæld, holder sig ikke, naar den skal afbetales; men det værste for Afsætningen er sikkert den lave Markkurs, der gør, at en Hest, købt her i Kronemønt, kommer til at koste i Tyskland flere Gange saa mange Mark. 10,000 Reichmark er for Tiden ingen Sjældenhed dér for en god Hest, men denne »fancy-price« er næppe holdbar under ordnede Forhold, thi saa vil Tekniken, der har været virksom under Krigen med at arbejde i dens Tjeneste og nu er arbejdsløs, utvivlsomt kaste sig over Motorfabrikation af forskellig Slags. Og hvor Kraftmaskiner kan konkurrere med Hestene, maa disse give tabt. Under Krigen bar det været umuligt at spaa (rigtigt), og for Hestenes Vedkommende er det heller ikke muligt for Tiden.

Der er Hestemangel, men Armod i Centraleuropa

og Rigelighed i flere hesteproducerende Lande, bl. a. Danmark, saa det bliver et Spørgsmaal, hvem der er stærkest: Køber eller Sælger. 1918 var Sælgeren det, derfor den fabelagtige Stigning (fra 1630 Kr. i Januar til 3900 i Oktober). Et Middel, der under Krigen har været suspenderet og derfor er glemt, er Tolden; men den vil sandsynligvis igen blive taget op, maaske mere som Finans- end som Beskyttelsestold, men derfor lige generende for Producenten. Der er endnu bl. a. et, som mulig ogsaa vil faa fremtidig Betydning for Hesteavlen, nemlig de forskellige Hesteracers Arbejdsdygtighed, som Krigen har været Prøvesten for. Endnu ved vi ikke, hvordan vore Heste har klaret sig. Fra England forlyder det, at de svære engelske Heste, af hvilke de mindst svære har været benyttet, ikke har kunnet staa sig i Udholdenhed mod de franske »Percheron'er«.

Fabrikanten bliver til Slut nødt til at bøje sig for Markedets Krav, det maa den danske Hesteopdrætter ogsaa gøre; men saa længe vi ikke kender disse eller ved, hvad Fremtiden vil bringe, maa vi afvente, og aktivt kan det kun ske ved at indskrænke Tillæget til det, som godt er eller lover godt. Masseproduktion, som adskillige Sangvinikere tilraadede i den rigtige »Gullasch Tid«, er farlig og passer næppe nu.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1918.

II.

Beretning fra Statskonsulent Axel Appel.

Min Virksomhed som Statskonsulent i Husdyrbrug har i 1918 formet sig i alt væsentligt som i de nærmest foregaaende Aar. I nærværende Beretning er en Del af de forskellige Arbejdsfelter kortelig gjort til Genstand for Omtale, mens jeg med Hensyn til Rørelserne paa Husdyrbrugets Omraade i 1918, der fremdeles har været stærkt prægede af Krigssituationens Følger, skal tillade mig at henvise til en Artikel om Hurdyrbruget 1918 med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget, optaget i »Tidsskrift for Landøkonomi«, Hæfte 7 1919.

Som et aarligt tilbagevendende og betydningsfuldt Arbejde i min Konsulentvirksomhed skal jeg først nævne Stambogsførelsen. Ogsaa i 1918 har dette Arbejde været ret omfattende. 26. Bind af Stambog over Tyre af jysk Race er udarbejdet af Foreningen af jydske Landboforeningers Konsulent Lars Frederiksen og mig i Forening. Hæftet er fyldigere hvad Antal optagne Tyre angaar end det forudgaaende, men dog under det normale; Krigens Følger er fremdeles endnu ogsaa sporlige paa dette Omraade — og Sporene vil først ad Aare være helt udslettede. 26. Bind rummer 49 Tyre, Nr. 2142—2190, og af de optagne 49 Tyre tilhører de 48 fem Tyreslægter, hvoraf Hannerupslægten er den dominerende

med 21, Elkjærslægten med 12, Bjeragerslægten med 8, Assistentslægten med 5 og Gøngeslægten med 2. — Af økonomiske Grunde har vi desuden i Aar maattet udelade de ellers anførte og meget oplysende Slægtstavler, ligesom der er foretaget visse Indskrænkninger med Billedstoffet. Grundet paa de høje Priser paa Papir og de stigende Trykningsomkostninger i det hele samt paa det stigende Krav til Stambogsførelse i sin Helhed er den i Husdyrloven bevilgede Sum til Stambogsførelse nu ganske utilstrækkelig, selv med forhøjede Optagelsespenge.

Jeg har i 1918 fuldført Udarbejdelsen af 5. Bind af Stambog over Tyre af Korthornsracen, der udkom i Maj 1918 og rummer 74 Tyre, Nr. 321—394. — Af de 74 Tyre er de 48 tillagt i Ribe Amt, 14 indførte fra Ejdersted og Slesvig og 3 fra England. Korthornsstambogen er hidtil kun udkommet med et Bind hvert 3. Aar. Af Hensyn til Grænsens Forlæggelse mod Syd, hvorved der bliver indlemmet et betydeligt Korthornsdistrikt, vil en Udvidelse af Korthornsstambogsbindene til et Hæfte mindst hvert andet Aar formentlig snart blive en Nødvendighed.

Dyrskuevirksomheden i 1918 har beslaglagt en meget væsentlig Del af Sommermaanederne og medført mange Rejser. Vi naaede for Jyllands Vedkommende endnu ikke i 1918 at faa gennemført det sædvanlige samlede Ungskue for Provinsen. Trafikvanskelighederne var stadig for store. Men lige som i 1917 lod Foreningen af jydske Landboforeninger afholde Amts-Ungskuer for henholdsvis Hingste og Tyre, hvilke Skuer paa et enkelt nær (for Ribe Amt) afholdtes samtidig med det paagældende Amts Statsdyrskue og som Regel tillige sammen med den lokale Landboforenings Dyrskue. Paa samme Maade som i 1917 var der valgt 2 Dommerudvalg til Bedømmelse af samtlige de til de 9 Amts-Ungskuer anmeldte Dyr henholdsvis Hingste og Tyre, og jeg var atter i 1918 Formand i Dommerudvalget til Bedømmelse af Tyrene. Jeg har da i Sommeren 1918 saaledes over-

været samtlige Statsdyrskuer i Jylland og samtlige Amts-Ungskuer, og da disse Skuer er holdte samme Dage og samme Sted oftest tilligemed den lokale Landboforenings Dyrskue, har disse Dyrskuedage været meget righoldige paa Arbejdsstof og Tiden har været stærkt optaget. Tilslutningen til Amts-Ungskuerne var gennemgaaende særdeles god. Der var anmeldt flere Dyr end i 1917 — og Besøget var stort og stigende.

Ribe Amts vestre Landboforeninger afholdt et stort vellykket Fællesskue i Esbjerg 2. og 3. August sammen med Statsskuet. Paa dette Fællesskue havde jeg — paa Opfordring — paataget mig »Demonstration og Forklaring af Kvægbedømmelse i Ringen,« som det hed paa Programmet, en Foranstaltning, der syntes at vinde Bifald; i hvert Fald var Tilskuernes og Tilhørernes Antal stort, om end selvfølgelig »Kritiken« af de fremførte Tyre ikke altid kunde være lige behagelig for de paagældende Ejere, thi Demonstrationsmaterialet var selvfølgelig hentet baade blandt »gode« og »onde«. Det gik imidlertid! Umiddelbart efter denne »Demonstration« talte jeg paa Udstillingspladsen om »Kvægavlen og Kvægudstillingen« for en meget talrig og opmærksom Tilhørerkreds. Det samme var Tilfældet paa Skuerne i Hjørring og Brørup.

Foruden de nu alt omtalte Skuer har jeg i 1918 overværet 14 Landboforenings Dyrskuer, større eller mindre, til hvilke Tilslutningen i Reglen var stor. Til Stats-Tyreskuerne var — med Undtagelse af Ribe Amt, hvor Korthornsfolkene har holdt mærkværdig godt paa de ældre Avlstyre i Modsætning til jydsk og rødt i de fleste andre Amter — Antallet af fremstillede og afkomsæskende Tyre fremdeles mindre end før Krigen. Men dette kommer nok i Orden igen.

I de senere Aar har adskillige Landboforeninger i Landets forskelige Egne fremstillet en praktisk Undervisning for unge Landmænd i Bedømmelse af Avlsdyr paa Dyrskuerne. Jeg har ogsaa ydet min Medvirkning til

Gennemførelse heraf, dels ved Dyrskuet i Horsens dels ved Samsø Landboforenings Dyrskue; jeg tror til Nytte og gensidig Tilfredshed.

Jeg har atter i 1918 overværet den aarlige store Avlsdyrauktion paa Langholt over Tyre, Køer og Kvier af den derværende fremragende gode, store jydske Avlsbesætning, lige som jeg i Efteraaret 1918 overværede en Avlsdyrauktion over indførte Korthornstyre fra Ejdersted, en Auktion, der afholdtes af Fællesledelsen for Sydvestjyllands Kvægavlsforeninger i Gredstedbro d. 11 Oktober. Om Kvaliteten af og Priserne paa disse Tyre — der var høje — saa vel som om Avlsdyrpriserne for Kvæg i 1918 i det hele taget skal jeg henvise til min Artikel i »Tidsskrift for Landøkonomi«, hvor der iøvrigt er givet Meddelelser saavel vedrørende Arbejdet til Fremme af Kvægavlen gennem Kvægavls- og Kontrolforeninger, som vedrørende. Kvæg- og Faareavlens Stilling og Vilkaar i 1918. Kun her dette, at trods de meget ugunstige Ernæringsforhold i enhver Henseende for vort Kvægbrug i 1918, er dette opretholdt — hvad Antal angaar — over Forventning, hvorimod Produktionen selvfølgelig er meget stærkt nedstemt. 1918 var et drøjt Aar for Husdyrbruget. Vi maa vide vore Kvægholdere Tak, fordi de — trods alle nedstemmende Momenter — har holdt saa godt igen paa Besætningerne, som Tilfældet har været Landet over som Helhed.

Hvervene som Medlem af Foreningen af jydske Landboforeningers Udvalg for Tilsyn med Kvægbesætninger og som Formand for Foreningens Regnskabsudvalg lægger Beslag paa en hel Del Tid, dels til Rejser, dels til Møder.

Møder lægger i vore Dage med den fyldige Organisation og dens stærke — maaske for stærke — Specialisering af Opgaverne Beslag paa megen Tid og meget Arbejde. Dette gælder i stigende Grad for mit Vedkommende. Af Møder har jeg som Statskonsulent, som Ud-

valgsmedlem og Udvalgsformand samt som Bestyrelsesmedlem i de samvirkende danske Landboforeningers Bestyrelse deltaget i en lang Række; flest indenfor Foreningen af jydske Landboforeningers Udvalg for Husdyravl og Regnskabsføring samt i de samvirkende danske Landboforeningers Bestyrelse og i de af denne ndesatte Udvalg og Underudvalg vedrørende Tilrettelæggelsen og Planlæggelsen af en eventuel Avlsdyreksport; yderligere i Landhusholdningsselskabet, i Statsdyrskuekommissionen, i Forsøgslaboratoriets midlertidige Forsøgsraad, og dets Aarsmøde; i de provinsielle Delegeretmøder, i Kvægholds- og Kontrolforeningsmøder osv.

Foredragsvirksomheden har været omtrent som sædvanlig; dens Udøvelse paa Dyrskuerne er tiltalende i og for sig — og allerede omtalt. Ellers er den jo foregaaet, som vanlig, i Landboforeningerne, hyppigst nu ved Fællesmøder med flere Talere. Ved Grenaa Landboforenings 50 Aars Jubilæum 16. Maj 1918 talte jeg over Emnet »Strejflys over Landbrugets Udvikling i det sidste Hundredaar« og ved Konsulentmødet i Efteraaret 1918 om »Korthornskvægets Udbredelse i Jylland, dets Livsvilkaar og Eksistensberettigelse dersteds«.

Fra Landbrugsministeriet og Landhusholdnings-Selskabet har jeg som i tidligere Aar haft en Række — større eller mindre — Sager til Betænkning og Erklæring.

Min litterære Virksomhed har — foruden det ret omfattende Stambogsarbejde — bestaaet i ret udførlige Artikler og Afhandlinger om Husdyrbruget til Tidsskrifter og landøkonomiske Ugeblade, samt enkelte Dagbladsartikler. Til »Den danske Landmandsbog« har jeg skrevet om den jydske Kvægrace og Kødkvægsracerne.

Fra vore Nabolande mod Nord har der i 1918 været enkelte Udsendinge, der har søgt Vejledning i Studiet af dansk Husdyrbrug. Saadanne har jeg haft Lejlighed til at yde Bistand til Opnaaelsen af det paagældende Formaal.

Boganmeldelser.

Danmarks Mejeri-Drifts-Statistik. Udgivet ved Statstilskud af Udvalget for Mejeri-Statistik. 22. Aarsberetning (Regnskaber for 1918) udarbejdet af Kontoret for Mejeri-Statistik ved *A. Axelsen Drejer*. 266 Sider (Odense).

Af Andelsmælkerierne har 752 afleveret Indberetninger til Kontoret eller flere end i noget tidligere Aar og tilstrækkelig mange til, at det Materiale, af hvilket Gennemsnitstallene er udregnede, er saa fyldigt, at de fremkomne Resultater har Almengyldighed.

Af Resultaterne skal enkelte fremdrages her: Det gennemsnitlige Antal Køer pr. indberettende Mælkeri er under Krigen stadig aftaget, fra 967 Køer i 1914 til 836 i 1917 og 751 i 1918. Dette skyldes selvfølgelig, at Landets Kobestand er aftagen. Som Gud og Hvermand ved, har der samtidig fundet en Nedgang Sted i Mælkemængde pr. Ko. Medens man for 1917 havde en Gennemsnits-Mælkemængde af 2412 kg, er denne i 1918 gaaet ned til 1834 kg (eller med 24 pCt.) pr. Ko. Endnu er der en stor Forskel paa Mælkemængden i de forskellige Egne (Fyn staar stadig højst, Nordjylland lavest), men ogsaa for de Landsdele, der tidligere stod bedst og som i Krigens første Aar stod ret uforandret, viser sidste Aar en betydelig Nedgang. Med andre Ord: Besætningernes Modstandsevne mod de knappe Fodervilkaar synes nu at have svigtet over hele Landet. Bornholm staar med den største Nedgang, ikke mindre end 40 pCt. i Tiden fra 1914 til 1918.

De her nævnte 2 Faktorer har selvsagt medført, at den Mælkemængde, Mælkerierne har behandlet, er aftagen. Den gennemsnitlige Mælkemængde for et Andelsmælkeri var i 1914 2.7 Mill. kg, i 1917 2.0 Mill. kg og i Fjor 1.4 Mill. kg. Der er altsaa siden Krigens Begyndelse sket en Nedgang i Mælkeproduktionen til omtrent Halvdelen af det normale.

Forbruget af kg Mælk til 1 kg Smør er samtidig vokset til 25.2 mod 25.0 i 1917 og 24.7 i 1916.

Gennemsnitsudgiften pr. 1000 kg indvejet Mælk er vokset meget stærkt i Krigsaarene; den var saaledes i 1913 888 Øre, steg derefter hvert Aar og naaede i Fjor 2563 Øre. Alle Udgifterne er stegne, Brændselsudgiften mest.

Nettoindtægten for samtlige Mælkerier var i Øre pr. Kande (2 kg) indvejet Mælk følgende: i Gennemsnit af 1909—13: 18.6 Øre, 1914: 18.9, 1915: 23.5, 1916: 30.2, 1917: 34.4 og 1918: 53.3. Det er den Pris, Leverandøren har faaet for sin Mælk og er for saa vidt det egentlige Hovedresultat af Statistikens samtlige Beregninger. Ved den direkte Sammenligning mellem de enkelte Aar maa man erindre det Forhold, at den fastsatte Skummetmælkspris fra Tid til anden er forhøjet en Del, men dog saaledes, at den saa vidt mulig svarer til dens øjeblikkelige Værdi. Mælkens Udbytte vil derfor selv under Hensyn hertil have et godt Udtryk i denne samlede Kandepris.

Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde. Af *Christine Reimer.* IV. Del: Folkets Tro og Digtning, Folkets Maal og Minder. V. Del: Fra Nordvestfyn. Om Egnens Minder og Egnens Mænd. (I Kommission hos Gyldendalske Boghandel. Københ.). — Frk. *Reimer's* Bog foreligger nu afsluttet som et anseligt Værk paa 863 Sider. De tidligere udkomne 3 Bind omhandler: By og Bolig, Folkets Arbejdsliv og Husliv; Føde og Klæder, Husdyr og Husgerning; Aarstider, Fornøjelser og Fester. Forfatterinden har sikkeri faaet det meste med af, hvad der er at fortælle om de gamle nordfynske Bønders Liv og Færden fra Vuggen til Graven, og der foreligger nu for Fyns Vedkommende et folklorisk Skrift af kulturel Værdi. De smaa Indvendinger, der kan fremsættes: at Stoffet kunde have været bedre ordnet og hist og her uden Skade noget beskaaret, at forskellige Sidebetragtninger, der ikke har noget med det egentlige Emne at gøre, burde være udeladte m. m., vejer kun lidt til ved Siden af det meget rosende, der er at sige om Bogen. Med beundringsværdig Flid har Forfatterinden samlet Stoffet, fordybet sig i det med instinktiv Sympathi og ved sin pietetsfulde Omtale af det uddybet Læserens Interesse for den gamle Bondekultur. Det store forstaaende Arbejde, der er udført, maa i høj Grad paaskønnes, og det er at haabe, at Skriftet maa vinde den Udbredelse, det fortjener. En Læser vil med denne Bog i Haanden kunne tilbringe mange fornøjelige og interessante Timer.

Mindre Meddelelser.

Kreaturstyrken i de Forenede Stater i Nordamerika. Landbrugsministeriet i Washington anslog Kreaturstyrken i Fristaterne den 1. Januar i Aar til 21,534,000 Heste, 4,925,000 Muldyr, 23,467,000 Malkekøer, 44,339,000 andet Kvæg, 49,863,000 Faar og 75,587,000 Svin. Sammenlignet med Kreaturstyrken den 1. Jan. 1918 er der en ganske lille Nedgang for Hestenes Vedkommende, men ellers Stigning, størst for Svin, hvis Antal er vokset med ikke mindre end 4,600,000 Stkr. Naar Hestene undtages, er Gennemsnitsværdien for de øvrige Dyr stegen i Løbet af Krigsaarene. Landbrugsministeriet anslaar den gennemsnitlige Værdi pr. Stk. for

	1/1 1914 Dollars:	1/1 1919 Dollars:
Svin	10.40	22.04
Heste	109.32	98.48
Muldyr	123.85	135.59
Malkekøer	53.94	78.24
Andet Kvæg	31.13	44.16
Faar	4.02	11.61

Værdien af samtlige Dyr udgjorde ca. 8,830 Mill. Dollars d. 1. Jan. i Aar mod 8,284 Mill. D. d. 1. Jan. i Fjor. Værdistigningen er altsaa ca. 546 Mill. D. eller med et rundt Tal 2000 Mill. Kr.

Opdyrket Areal i de Forenede Stater under Krigen. Det amerikanske Landbrugsministerium anslaar det til Opdyrkning egnede Areal til ca. 2,000 Mill. acres. I 1916 var heraf kun 900 Mill. acres under Plov. Siden Amerikas Indtrædelse i Krigen er det opdyrkede Areal forøget med 27.5 Mill. acres (1 acre = 0.4 ha = 0.73 Td. Ld.), fordelt paa Korn, Kartofler og Bomuld. For Hvedens Vedkommende blev der i 1918 tilsaaet 3½ Mill. acres mere end i noget foregaaende Aar.

Et almindeligt Konsulentmøde vil blive afholdt i Studenterforeningens Festlokale Torsdagen den 9. og Fredagen den 10. Oktober. Den første Dag vil helt blive stillet til Disposition til Afholdelse af Sektionsmøder i Husdyrbrug og Planteavl.

Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget 1918 er gjort til Genstand for Beregning af Det statistiske Departement, og Resultaterne er meddelte i et Hefte af »Statistiske Meddelelser«.

Af Opgørelsen fremgaar det, at det hele Arbejdsvederlag — Løn + Kost — i 1918 for en Tjenestekarl paa Landet beløb sig til omkring 1300 Kr. og for en Tjenestepige til omkring 900 Kr. For Karlenes Vedkommende er Kostens Værdi beregnet til 647 Kr. og Pengelønnen til 649 Kr., for Pigernes Vedkommende til 548 Kr. og 346 Kr.

For Aarene 1905, 1910 og 1915 findes Oplysninger, som er tilvejebragte paa samme Maade som i Fjor. Nedenstaaende Tabel viser Pengelønnens Stigning i dette Tidsrum:

	Mandligt Tyende:	Kvindeligt Tyende:
Tyendelønnen var i 1905.....	279 Kr.	173 Kr.
— — 1910.....	364 —	220 —
— — 1915.....	441 —	264 —
— — 1918.....	649 —	346 —

Siden 1915 er altsaa Pengelønnen for Karle stegen med 47 pCt. og for Piger med 30 pCt.

Foruden i Penge bestaar Arbejdsvederlaget jo i Kost, Logis og i Almindelighed Vask m. m. Heraf lader Værdien af Kosten sig blot nogenlunde bedømme. Departementet har beregnet Kosten til følgende Værdi:

	Mandligt Tyende:	Kvindeligt Tyende:
1905.....	230 Kr.	197 Kr.
1910.....	263 —	229 —
1915.....	354 —	305 —
1918.....	647 —	548 —

Siden 1915 er altsaa Kostudgiften baade for det mandlige og kvindelige Tyendes Vedkommende stegen til henimod det dobbelte.

I Løbet af de 3 Aar fra 1915 til 1918 er Arbejdsgivernes hele Aarsudgift ved at holde en Karl steget gennemsnitlig 63 pCt. og ved at holde en Pige ca. 57 pCt.

For faste Daglejere er Aarsfortjenesten beregnet til

	paa egen Kost:	paa Husbondens Kost:
1905.....	593 Kr.	409 Kr.
1910.....	689 —	489 —
1915.....	850 —	600 —
1918.....	1450 —	950 —

Aarslønnen for faste Daglejere paa egen Kost er stegen fra 1915 til 1918 med 600 Kr. eller med ca. 70 pCt. — altsaa noget mere end Tyendelønnen.

Landbolove.

Af Justitsraad *H. Wulff.*

(De i dette Tidsskrift meddelte Uddrag af saadanne Love og ministerielle Bekendtgørelser, der formenes at kunne have Interesse for Landboere, fortsættes herved for Aaret 1918).

I.

Love i 1918.

1. Forligsmand i Arbejdsstridigheder.

Ved Lov af 18. Januar 1918 Nr. 20 fastsættes Regler for Udnævnelsen af en Forligsmand og en Stedfortræder til Udjævning af Arbejdsstridigheder omfattende hele Landet.

2. Sygekasser.

Ved Lov Nr. 22 af 18. Januar 1918 ophæves Maksimaltilskudet for det aarlige Statsbidrag til anerkendte Sygekasser for Aarene 1917 og 1918.

3. Statstilskud til kommunale Arbejder.

Ved Lov Nr 48 af 5. Februar 1918 bestemmes, at naar en Kommune paabegynder eller udfører større Arbejder for at afhjælpe Arbejdsløshed, og Udgifterne hertil tilvejebringes ved Laan, kan der af Statskassen ydes Tilskud til Laanets Forrentning. Dette Tilskud fastsættes til en halvaarlig Ydelse af indtil $^3/_4$ pCt. af Laanets oprindelige Beløb i 8 Aar. Bestaar det kommunale Arbejde

I Opførelse af Bygninger med Lejligheder til Brug for den mindre bemidlede Del af Befolkningen, kan Tilskudet forhøjes til en halvaarlig Ydelse af indtil $1^1/_4$ pCt. af Laanets oprindelige Beløb i 8 Aar.

Statskassen kan ogsaa yde Tilskud til Forrentning af Laan til kommunale Byggeforeninger, der opfører Ejendomme til Udlejning for den mindre bemidlede Del af Befolkningen, dog indenfor en i Loven fastsat nærmere Begrænsning.

4. Hjælp til Arbejdsløse.

Ved Love af 8. Februar 1918 Nr. 57 og 1. Juli 1918 Nr. 334, er der vedtaget en Række Ændringer i den overordentlige Hjælp til Arbejdsløse og hertil slutter sig en midlertidig Lov Nr. 620 af 30. November 1918. Ændringerne gaar ud paa, dels at lette Adgangen til at opnaa Understøttelse, og dels nærmere at præcisere og tydeliggøre Bestemmelserne i den midlertidige Lov af 27. Oktober 1917. Om de mange og detaillerede Enkeltheder maa der henvises til de nævnte Love.

5. Den nye Grundlovs Ikrafttræden.

Ved Lov Nr. 76 af 19. Februar 1918 bestemmes, at Danmarks Riges Grundlov af 5. Juni 1915 skal træde i Kraft den 21. April 1918.

6. Oprettelse af Husmandsbrug.

Ved Lov Nr. 78 af 19. Februar 1918 udsættes Revisionen af Lov af 22. Juni 1917 til Rigsdagssamlingen 1918—19. I Finansaaret 1919—20 bevilges til Udlaan til Oprettelse af nye Husmandsbrug et Beløb af indtil 5 Mill. Kr., og til Laan til Erhvervelse af Lejehuse som Husmandsbrug 500,000 Kr.

7. Medhjælp til Sogneraadenes Formænd.

Ved midlertidig Lov af 4. Marts 1918, Nr. 95 bestemmes, at Sogneraad uden Amtsraadets Samtykke for Regnskabsaaret 1918—19 kan bevilge Raadets Formand en Medhjælpssum, der dog ikke maa overstige 30 Øre pr. Individ af Kommunens Indbyggertal, eller 500 Kr.

8. Understøttelser til Børn og Enker.

Ved Lov Nr. 101 af 4. Marts 1918 bestemmes, at Understøttelsen til Børn for Kalenderaaret 1918—19 fastsættes til 150 Kr. aarlig til Barnet har fyldt 4 Aar, 120 Kr. til det 12. Aar og 90 Kr. til det 14. Aar. Dør en Enke, der har nydt Understøttelse efter Loven af 29. April 1913, Nr. 124, udbetales Understøttelsen til Barnets Underhold og Opdragelse til Værgen eller til den, der efter Kommunalbestyrelsens Skøn faktisk udøver Opdragermyndigheden. Værgeraadet kan efter Moderens Død til enhver Tid bestemme, at der skal beskikkes en Værge, som har Forældremagten over Barnet, og det skal ske, hvis Understøttelsen ikke fuldt ud anvendes til Barnets Bedste. Sker der væsentlige Forandringer i Barnets økonomiske Kaar, kan Understøttelsen bortfalde. Ogsaa Børn af Enker, der ikke har nydt Understøttelse, men som var berettiget dertil, og af Enkemænd, der opfyldte de samme Betingelser, som kræves af Enker, har Krav paa Understøttelse efter Enkens eller Enkemandens Død. Ved Lov Nr. 570 af 1. Novbr. 1918 fastsættes Normalbidraget særligt for Tidsrummet fra 1. Juli 1919 til 30. Juni 1920.

9. Indkøb af Salpeter.

Ved Lov Nr. 116 af 7. Marts 1918 bemyndiges Indenrigsministeren til for Statens Regning at lade indkøbe og tilføre Landet mindst 20,000 Tons Norgesalpeter efter en Pris af indtil 55 Kr. pr. 100 kg frit om Bord i

norsk Havn, og til her i Landet at sælge de indkøbte Kvanta til Anvendelse i Landbruget for ca. 35 Kr. pr. 100 kg.

10. Salg af Korn til Norge.

Ved Lov Nr. 117 af 7. Marts 1918 bemyndiges Indenrigsministeren til, indtil Udgangen af Septbr. 1918 at afhænde indtil 200,000 Tdr. Korn à 100 kg til den norske Regering, og at opfordre Landbrugere til at tilbyde Statens Lagre Byg og Havre udover Leveringspligt. Betalingen herfor fastsættes til 30 Kr. pr. 100 kg. Hvis dette Salg til Norge skulde nødvendiggøre en Nedsættelse af Rugbrødsrationen fastsættes denne Nedsættelse til 1 kg pr. Individ i Maanederne Maj—September 1918.

11. Statsseminarium for Kvinder.

Ved Lov Nr. 126 af 12. Marts 1918 vedtoges Oprettelsen af et Statsseminarium for Kvinder, og Undervisningsministeren bemyndiges til hertil at indkøbe et Lestaaende Seminarium i Ribe. Ved Seminariet ansættes en Forstander eller Forstanderinde og 5 Lærere eller Lærerinder.

12. Bygningsfredning.

Ved Lov Nr. 137 af 12. Marts 1918 bestemmes, at Undervisningsministeriet bemyndiges til at udarbejde en stedordnet Fortegnelse over verdslige Bygninger eller Bygningsdele, der skal undergives en begrænset Fredning. Fortegnelsen, der hvert femte Aar skal revideres, maa kun optage Bygninger, som har kunstnerisk eller historisk Værdi og som Regel er over 100 Aar gamle. Der gives en Række detaillerede Regler for denne Lovs Overholdelse.

13. Merindkomstskat til Staten.

Denne særdeles vigtige og for mange Skatteydere trykkende Lov har Nr. 140 og er dateret 20. Marts 1918. Hovedbestemmelsen er her, at alle skattepligtige Personer,

der i Skatteaaret 1918—19 har været ansat til en Indkomst af 6000 Kr. eller derover skal svare en Merindkomstskat til Staten efter en Skala, der bevæger sig mellem 1 og 20 pCt. af Merindtægten. Ogsaa de skattepligtige Selskaber og Foreninger inddrages under Loven efter særlige Regler for disse.

14. Tuberkulosens Bekæmpelse.

Ved Lov Nr. 145 af 12. Marts 1918 gives der en Række detaillerede Regler for Tuberkulosens Bekæmpelse hos Menneskene, hvorimod denne Lov ikke omhandler Tuberkulosen hos Dyrene.

15. Motorkøretøjer.

Ved Lov Nr. 149 af 20. Marts 1918 gives der en Række Forskrifter for Kørsel med Motorkøretøjer paa Gade, Vej eller Plads, som er aaben for almindelig Færdsel. Der maa med Hensyn til disse meget udførlige Forskrifter henvises til selve Loven.

16. Indenlandsk Brændsel.

Ved Lov Nr. 153 af 20. Marts 1918 forlænges Loven af 20. April 1917 om Fremskaffelse af indenlandsk Brændsel til 31. Marts 1919, og der knyttes en Række nye Bestemmelser til den.

Til denne Lov er der knyttet tre ministerielle Bekendtgørelser, nemlig af 30. Marts 1918, der indeholder en Række nærmere Detailler, samt midlertidige Bekendtgørelser af 10. April og 19. Oktober 1918 om Hugst i Landets Skove og Plantager samt Handelen med og Fordelingen af Skov- og Brændeeffekter. Til disse tre Bekendtgørelser og til selve Loven maa alle Interesserede henvises, idet alle fornødne Oplysninger her kan faas.

17. Kornloven.

Ved Lov Nr. 154 af 20. Marts 1918 bemyndiges Indenrigsministeren til for Statens Regning og til en fast Pris at overtage af Høsten 1918:

a. al Avl af Rug og Hvede med Undtagelse af det til Menneskeføde absolut ubrugelige, samt hvad der anvendes til Udsæd i Efteraaret 1918. Afrensningen maa ikke for nogen Jordbrugers Vedkommende overstige 3 pCt. af hans Avl, og

b. saa megen Byg, Havre, Blandsæd og Boghvede, som, i Henhold til særlige Bestemmelser i Loven, maatte fordres.

Loven er meget omfangsrig og indeholder en stor Række Detailbestemmelser. Af disse skal her kun nævnes følgende Priser: for Rug og Hvede 26 Kr. pr. hkg, for Byg, Havre og Blandsæd 23 Kr. og for Boghvede 35 Kr., ligeledes pr. hkg. Varerne skal være sunde, velrensede og tilstrækkeligt tørre og leveres enten paa nærmeste Statslager eller ved nærmeste Station eller Havn. Er Varerne forringede ved Urenhed eller utilstrækkelig Tørring eller har taget Skade paa anden Maade, nedsættes Prisen forholdsmæssigt.

Ogsaa Lovens § 11 om Kartofler har almindelig Interesse.

18. Skattelempelser.

Ved Lov Nr. 155 af 20. Marts 1918 udvides de tidligere Lovbestemmelser om Adgang for Kommunerne til at indrømme midlertidige Skattelempelser for nye Beboelsesejendomme til at gælde til 31. Marts 1919.

19. Stemmeafgivning ved Valg.

Lov Nr. 158 af 20. Marts 1918 bestemmer, at ved Folketingsvalg og Valgmandsvalg til Landstinget skal Militære, der er udskrevne til Skovarbejde, og andre, der er

beordret til Arbejde udenfor deres Hjemsted, og derved er forhindret i at komme personlig til Stede paa Afstemningsstedet, kunne afgive Stemme efter samme Regler, som gælder for fraværende Søfolk.

20. Den kommunale Beskatning.

Ved midlertidig Lov Nr. 162 af 20. Marts 1918 er der vedtaget en Række Ændringer i og Tillæg til de nugældende Regler for den kommunale Beskatning. Ændringerne omhandler væsentlig det mellemkommunale Forhold mellem Opholdskommunen og Erhvervskommunen og enkelte andre Forhold, der har Interesse for Kommunerne, og til hvilke der særlig maa henvises.

21. Eftergivelse af Kommuneskatter.

Ved midlertidig Lov Nr. 163 af 20. Marts 1918 bemyndiges Kommunalbestyrelserne til uden Samtykke fra højere Myndighed at eftergive, nedsætte eller tilstaa Udsættelse med Betaling af forfaldne Kommuneskatter i det Omfang, som de forhaandenværende økonomiske Forhold maatte anbefale.

22. Kommunale Dyrtidsforanstaltninger.

Ved Lov Nr. 165 af 20. Marts 1918 forlænges Dyrtidsforanstaltningerne i Kommunerne ifølge Love af 1916 og 1917 til 30. Juni 1918. Til Dækning af de kommunale Udgifter til Dyrtidsforanstaltninger, kan en Tillægsskat udskrives. Der stilles 500.000 Kr. til Indenrigsministerens Raadighed til Fordeling mellem særlig haardt økonomisk ramte Kommuner efter forudgaaende Forhandling med Rigsdagens to Finansudvalg.

Ved Lov Nr. 370 af 13. Juli 1918 bemyndiges Indenrigsministeren til i Tiden fra 1. Septbr. 1918 og til 31. Marts 1919 for Statskassens Regning at nedsætte Priserne paa Rugbrød, Smør, Flæsk og Gryn. Til Nedsættelse af

Prisen paa Brændsel, Gas og Belysning, yder Statskassen til Kommunerne 10 Kr. pr. Indbygger. Denne vigtige Lov indeholder en Række særlige og for Kommunerne betydningsfulde Bestemmelser, som der maa henvises til.

23. Driftslaan til mindre Landbrug.

Ved Lov Nr. 166 af 20. Marts 1918 bestemmes, at der i Beløb af højst 500 Kr. i Finansaaret 1918—19 kan anvendes et Beløb af 5 Mill. Kr. til Driftslaan til mindre Jordbrugere, deriblandt Gartnere. De paagældende Jordbrugere maa ikke drive Ejendomme, der har over 15.000 Kr.s Ejendomsskyld. I de første 3 Aar er Driftslaanene fri for Renter og Afdrag, men derefter forrentes Laanene med 4 pCt. aarlig og afdrages i Løbet af 10 Aar med $^1/_{10}$ aarlig. De Jordbrugere, der ønsker disse Laan, maa indsende Andragender paa en af Landbrugsministeriet foreskreven Blanket, der faas hos Kommunalbestyrelserne, og de maa være anbefalede af den stedlige Husmands- eller Landboforenings Bestyrelse. For Laanene udstedes Gældsbeviser efter en foreskreven Formular.

24. Afvigelse fra Forpagtningskontrakter.

Ved Lov Nr. 171 af 20. Marts 1918 bemyndiges Landbrugsministeriet til, hvor mindelig Overenskomst med Ejerne ikke kan opnaas, at give Forpagtere af Landejendomme Tilladelse til i Foraaret 1918 at afvige fra Forpagtningskontraktens Bestemmelser angaaende Benyttelsen af de Arealer, der skal besaas med Vintersæd i Efteraaret 1918, forsaavidt saadanne Afvigelser tilsigter en forøget Produktion af Næringsmidler for Mennesker eller Husdyr eller af andre for Samfundshusholdningen nødvendige Produkter. Denne Bestemmelse kan i særlige Tilfælde ogsaa bringes til Anvendelse paa mislykkede 1 Aars Græsmarker. Afvigelserne maa dog ikke hindre, at Brakarealerne faar en forsvarlig Behandling og rettidig Besaaning i Efteraaret 1918.

25. Bortsalg af Besætninger og Avl.

Ved Lov Nr. 172 af 20. Marts 1918 bestemmes, at, der ved Overdragelse af Landejendomme paa 1 ha eller derover, skal medfølge den til forsvarlig normal Drift nødvendige Besætning af Heste og Kvæg under Hensyn til Ejendommens hidtidige Driftsform eller særlige Forhold, samt den nødvendige Saasæd og en i Forhold til Aarstiden og Besætningens Størrelse passende Beholdning af Hø, Halm og Roer. Det er forbudt Enhver, der overtager en saadan Ejendom, uden Kommunalbestyrelsens Tilladelse at bortsælge eller afhænde den medfulgte Besætning af Heste og Kvæg eller Beholdningen af Hø, Halm og Roer.

26. Udstykning og Nedlægning af Landbrug.

Ved Lov Nr. 173 af 20. Marts 1918 bestemmes, at indtil den 1. April 1919 maa intet bestaaende Landbrug nedlægges, dog tillades Sammenlægning af mindre Husmandsbrug, naar Arealet efter Sammenlægningen ikke overstiger 6 ha. Overtrædelse straffes med Bøder indtil 10.000 Kr., og Ejeren skal under en Dagsbøde genoprette det nedlagte Brug. Med Hensyn til Udstykning bestemmes, at der ved Udstykning af Ejendomme paa over 1 Td. Hartkorn skal bevares en Hovedparcel paa mindst 1 Td.; og ved Udstykning af Ejendomme paa under 1 Td. Hartkorn maa Udstykning kun finde Sted, naar der under Ejendommen indlægges et bekvemt beliggende Areal, lige saa stort, som det fraskilte. Dog maa det indlagte Areal ikke være et selvstændigt Husmandsbrug.

27. Arvefæsteafgifter og lignende Grundbyrder.

Ved Lov Nr. 174 af 20. Marts 1918 bestemmes, at Arvefæsteafgifter og lignende Grundbyrder, der udredes i Korn eller andre Varer, paa hvilke der sættes Kapitels-

takst, skal fra 1. Januar 1918 udredes med Penge efter Gennemsnit af Kapitelstaksterne for Aarene 1890—1913 med Udskydelse af de 2 laveste og de 2 højeste Takster.

Om Rekognitioner ved Ejerskifte vil de samme Regler være at anvende. Saavel Yder som Nyder kan forlange Afgifterne afløste ved Udbetaling af en Kapital paa 25 Gange den aarlige Afgift, og Rekognitioner tages $1^1/_2$ Gang.

28. Præsternes Lønningsforhold

Ved Lov Nr. 176 af 12. Marts 1918 fastslaas en Række Ændringer i Loven om Præsternes Lønningsforhold af 14. Marts 1913. Det er en ret betydelig Forhøjelse af Præsternes hidtidige faste Lønninger, som her gennemføres. Hertil knytter sig en Bekendtgørelse af 21. Marts 1918, der indeholder en Række nærmere Detailler om Sognenes Inddeling i Lønningsklasser og om andre kirkelige Forhold.

29. Kirkers Bestyrelse.

Ved Lov Nr. 182 af 20. Marts 1918 ændres Loven om Kirkers Bestyrelse af 1. Oktober 1915. Det er særlig Menighedsraadenes Stilling, der nærmere præciseres.

30. Frimenigheders Benyttelse af Kirker.

Ved Lov Nr. 544 af 28. Septbr. 1918 gives der Regler for Adgang for evangelisk-lutherske Frimenigheder til Brug af Folkekirkens Sogne- og Distriktskirker.

31. Mergelbaner.

Ved Lov Nr. 183 af 20. Marts 1918 bemyndiges Ministeren for offentlige Arbejder til at meddele Andelsselskaber, hvis Formaal er at anlægge og drive smalsporede Transportbaner til Befordring af Mergel, Tørv og Brænde, Bevilling til Anlæg og Drift af saadanne Baner, dog højst for 10 Aar ad Gangen. Loven indeholder en

Række nærmere Regler for saadanne Baners Anlæg og Drift.

32. Vandkraften i Gudenaa.

Ved Lov Nr. 184 af 20. Marts 1918 bemyndiges Ministeren for offentlige Arbejder til at meddele Viborg Amtsraad og Aarhus Byraad samt eventuelt andre Amts- og Byraad, Koncession paa Udnyttelse af Vandkraften i Gudenaa ved Anlæg af et Elektricitetsværk ved Tange og et mindre Værk i Nærheden af Kongensbro, og til disse Værkers Drift i 80 Aar fra Værket ved Tange er aabnet for Drift. Loven indeholder en Række nærmere Regler om Bevillingen samt om Værkernes Anlæg og Drift.

33. Nye Jernbaner.

Ved Lov Nr. 185 af 20. Marts 1918 gives der Regeringen Bemyndigelse til at meddele Eneretsbevilling til Anlæg og Drift af 42 private Jernbaner, og der gives en Række Regler for saadanne Bevillinger og deres Gennemførelse.

Ved Lov af samme Dato Nr. 186 bemyndiges Ministeren for offentlige Arbejder til at lade anlægge en Statsbane fra Thisted over Vildsund og Tørring til Nykøbing, Mors, med en fast Bro over Vildsund.

Og ved Lov af samme Dato Nr. 187 fastslaas yderligere Anlæg af nye og delvis ændrede og udvidede Sporanlæg paa 7 Statsbaner.

34. Grundafstaaelse.

Ved Lov Nr. 385 af 8. Juli 1918 gives der Regler for Grundafstaaelse til Gennemskæringen af Ribe Holme og Skt. Peders Holm.

35. Befolkningens Forsyning med Oksekød.

Ved Lov Nr. 187 af 23. Juli 1918 bemyndiges Indenrigsministeren til at træffe Foranstaltning til, at der fra

1. Juli 1918 til 15. Januar 1919 i Stedet for de manglende Rationer af Flæsk tildeles Befolkningen Rationer af Oksekød til en Pris, der svarer til Maksimalprisen paa Flæsk, og i Forholdet 200 g Kød til 160 g Flæsk. Hertil knytter sig en udførlig Bekendtgørelse af 24. Juli 1918 med detaillerede Regler for denne Ombytning.

36. Husleje og Huslejenævn.

Ved den meget udførlige Lov Nr. 401 af 30. Juli 1918 bestemmes, at der, hvor Forholdene efter Kommunestyrelsernes Skøn taler derfor, kan nedsættes et eller flere Nævn til at hindre ubillige Lejeforhøjelser m. m. for de i Kommunen beliggende Beboelseslejligheder eller Dele deraf og for saadanne Butikker, Værksteder, Kontor- og Lagerlokaler, der har tilliggende Beboelse. Med Hensyn til de omfangsrige Detailler henvises til selve Loven.

37. Forsyning med Kartofler.

Ved Lov Nr. 499 af 28. Septbr. 1918 bemyndiges Indenrigsministeren til at lade tegne Kartofler til Staten, saaledes at der gives Jordbrugerne Adgang til Levering af indtil 300 hkg Kartofler paa de i Kornloven af 20. Marts 1918 § 18 anmeldte Vilkaar og indenfor den samme Sted fastsatte Begrænsning af det samlede Antal.

38. Nedrivning af Bygninger.

Ved Lovene af 20. Marts Nr. 156 og 28. Septbr. 1918 Nr. 500 udvides den midlertidige Lov Nr. 18 af 23. Januar 1917 om Forbud mod Nedrivning af Bygninger til at gælde først til Oktober Flyttedag 1918 og derefter til 1. November 1919.

39. Afløsning af Grundbyrder.

Ved Lov Nr. 505 af 28. Septbr. 1918 gives der for almindelige faste Grundbyrder og disses Afløsning tilsva-

rende Regler som ovenfor i Nr. 27 er anført for Arvefæsteafgifter og lignende Grundbyrder.

40. Den ny Postlov.

Den nye Postlov Nr. 518 af 28. Septbr. 1918 indeholder en Række forandrede Takster baade for Brevforsendelser, Pakkeforsendelser, Opkrævninger m. v.

41. Afgifter ved Overdragelse af fast Ejendom.

Ved Lov Nr. 539 af 25. Oktbr. 1918 bestemmes, at Købekontrakter angaaende faste Ejendomme skal udfærdiges paa Stempel af 1. Klasses Takst efter det betingede eller tilsagte Vederlag, der paa Tro og Love skal opgives i Dokumentet. Dog skal der mindst beregnes Stempel efter Ejendomsskyldens Beløb. Sælges Ejendommen i Forening med Løsøre, skal Parterne paa Tro og Love angive Løsørets Værdi, hvoraf Stemplet saa beregnes efter 3. Klasses Takst. Angives denne særlige Værdi ikke, eller denne skønnes at være for lav, beregnes hele Salgssummen efter 1. Klasses Takst.

42. Forsyningen med Smør og Mælk.

Ved Lov Nr. 558 af 1. Novbr. 1918 bestemmes, at Producenter af Smør skal aflevere den fornødne Mængde til Hjemmemarkedets Forsyning til Husholdningsbrug, saaledes at ethvert Individ kan faa 250 g Smør ugentlig, tilligemed et mindre Tillæg til Syge. Producenterne skal yderligere aflevere et Kvantum Smør til Fordeling mellem Bagerier, Restauratører og lignende Virksomheder.

Ogsaa Producenter af Mælk samt Mejerier og lignende Virksomheder skal til Husholdningsbrug aflevere den fornødne Mængde Mælk, baade af Fløde, Sødmælk og skummet Mælk, ligesom ogsaa til Bagerier, Restaurationer og lignende.

Det Kvantum Mælk, der saaledes stilles til Raadighed, skal svare til $^2/_5$ Liter Mælk daglig pr. Individ, dog Mælkeproducenternes egne Husstande undtagne. Der angives i Loven en Række Prisberegninger for Smør, Mælk og Ost.

Hertil slutter sig tvende Bekendtgørelser af 1. og 9. Novbr. 1918 om Befolkningens Forsyning med Mælk, samt en Anordning af 1. Novbr. 1918 om, hvad der maa falholdes under Betegnelse af Mælk.

43. Statstilskud til kommunale Arbejder.

Lov Nr. 562 af 1. Novbr. 1918 om Statstilskud til kommunale Arbejder slutter sig nøje til den foran under Nr. 3 af 5. Februar 1918 anførte Lov om samme Emne, dog med den Forskel, at Statens Tilskud til Forrentning af Laan af Hensyn til Arbejdsløshed forhøjes fra $^3/_4$ pCt. halvaarlig i 8 Aar til 1 pCt., og for Beboelseslejligheders Vedkommende fra $1^1/_4$ til $1^1/_2$ pCt. halvaarlig i 8 Aar. Hertil slutter sig Lov Nr. 685 af 21. Decbr. 1918.

44. Laan til Byggeforeninger.

Ved Lov Nr. 625 af 5. Juli 1918 forhøjes de Laan, som Stats-Laanefonden maa udlaane til Byggeforeninger fra 3 Mill. Kroner til 3,500,000 Kr.

45. Jernbanetaksterne.

Den vigtige Lov om Jernbanetaksternes Forhøjelse, der har saa stor Interese ikke mindst for Landbrugere har Nr. 656 og er dateret 21. Decbr. 1918. Til denne Lovs enkelte Bestemmelser maa Interesserede henvises.

46. Merindkomstskat og Tillægsskat.

Ved Lov Nr. 662 af 21. December 1918 er der vedtaget en overordentlig Indkomstskat til Staten. Denne overordentlige Skat bestaar dels i en Merindkomst-

skat og dels i en Tillægsskat. Merindkomstskatten paalægges de skattepligtige Personer, der for Skatteaaret 1919—20 er ansatte til en Indkomst af 6000 Kr. eller derover, samt Selskaber og Foreninger, og skal svares af de Beløb, hvorved den skattepligtige Indkomst overstiger de tilsvarende Indkomster for de to Skatteaar fra 1912—1916, i hvilke Indkomsten har været højst. Denne Merindkomstskat kan for mindre Merindtægter stige fra 1—7 pCt. og for indtil 100,000 Kr. til 20 pCt., samt 25 pCt. for Merindtægter til 500,000 Kr. og 30 pCt. indtil 1 Mill. Kr. og 35 pCt. til 1 Mill. Kr. og derover. Tillægsskatten udredes ligeledes af Indkomster fra 6000 Kr. eller derover med fra 0.25 pCt. til 8,50 pCt. Kun Tillægsskatten men ikke Merindkomstskatten kan fradrages den skattepligtige Indkomst.

47. Indkomst- og Formueskat.

Ved Lov Nr. 663 af 21. Decbr. 1918 indføres en betydelig Tillægsskat paa Formuer af 25,000 Kr. eller derover. Skatteskalaen er her fra 0,35 p. m. til 20 p. m. for Formuer paa 20 Mill. Kr. Har en Skatteyder en Indkomst under 3000 Kr. og en Formue under 100,000 Kr., svares dog ingen Tillægsskat paa Formuen. Med Hensyn til Indkomstskatten ændres Loven af 1912 derhen, at der i Skatteaaret 1919—20 af Indkomster under 1000 Kr. kun skal svares 0,5 pCt. og af Indkomster fra 1000 Kr. til 1500 Kr. kun 1 pCt.

48. Arveafgiften.

Ved Lov Nr. 667 af 21. Decbr. 1918 findes der en meget betydelig Forhøjelse Sted af Arveafgiften. For Arv til Ægtefælle, Afkom eller Adoptivbarn er Afgiftsskalaen fra 1 til 8 pCt. efter Arvens Størrelse, for Arv til Forældre fra $4^1/_4$ til 12 pCt., for Arv til Bedsteforældre fra $7^1/_4$ til 16 pCt. og for andre Slægtninge eller ubeslægtede

fra $10^1/_4$ til 20 pCt. Af Arv, der tilfalder Staten, Kommuner, Kirker, Foreninger, Selskaber, Stiftelser, Legater og lignende svares 12 pCt. i Arveafgift uden Hensyn til Arveloddens Størrelse. For Arv til Familiestiftelser og til Legater gælder dog særlige Regler.

49 Ejendomsskyld.

Ved Lov Nr. 671 af 21. Decbr. 1918 udsattes den almindelige Vurdering til Ejendomsskyld til 1920. De hidtil gældende Vurderinger bevarer deres Gyldighed til den 30. Juni 1920. Ved en almindelig Vurdering i 1920 skal Vurderingsmændene særskilt fatsætte, hvad Grunden (Jorden) kan antages at éære værd i ubebygget Stand efter Beskaffenhed, Beliggenhed og økonomisk god Anvendelse. Ejendomsskylden for 1919 forhøjes til 2 Kr. pr. 1000 Kr. (2 promille). Paa de Ejendomme, hvor Ejendomsskylden er nedsat til de tidligere Hartkornsskatters Beløb, udredes Ejendomsskylden for 1919 med et Tillæg af Halvdelen af Beløbet. De i tidligere Love fastsatte Fradrag af 2800 Kr. ved Paaligning af kommunale Skatter og Afgifter, forhøjes ved Paaligning af Statsskatten for 1919 med 1700 Kr. til 4,500 Kr. Ejendomme, der udlejes til Beboelse, kan fritages for Ejendomsskyldforhøjelse, naar Bygningernes Opførelse er paabegyndt efter 1. Januar 1915. Antallet af Overskyldraadets Medlemmer forøges med 7, af hvilke Kongen udvælger 3 og Rigsdagen 4.

50. Statstilskud til Hjælpekasser.

Ved Lov Nr. 683 af 21. Decbr. 1918 bestemmes, at Statstilskudet til kommunale Hjælpekasser efter Lov af 7. August 1914 ogsaa skal omfatte de følgende 5 Aar, 1919 inklusive.

51. Ændring i Fattigloven.

Ved Lov Nr. 686 af 21. Decbr. 1918 bestemmes, at de Udgifter det Offentlige maatte have i Anledning af den

herskende Influenzaepidemi (Den spanske Syge) ikke skal betragtes som Fattighjælp.

52. Kommission om Boligforhold.

Ved Lov Nr. 687 af 21. Decbr. 1918 nedsattes en Kommission bestaaende af 15 Medlemmer til at undersøge og overveje Boligforholdene for de mindre bemidlede i Samfundet, ogsaa paa Landet. Formanden udnævnes af Kongen, 6 Medlemmer udnævnes af Indenrigsministeren og 8 af Rigsdagen. Der kan antages lønnet Medhjælp og tilkaldes Sagkyndige til midlertidig Deltagelse i Arbejdet.

53. Kapitelstaksterne for 1918.

De hidtil foreskrevne Indberetninger til Kapitelstakstens Fastsættelse bortfalder for Aaret 1918, ifølge Lov Nr. 699 af 21. December 1918. Taksterne ansættes saaledes: for Rug 24 Kr. 70 Øre pr. Td., for Hvede 26 Kr., Byg 20 Kr. 12 Øre, Havre 14 Kr. 95 Øre, Hvide Ærter 100 Kr., graa do. 70 Kr., Boghvede 34 Kr. 79 Øre, Boghvedegryn 74 Kr. 11 Øre, Smør 2 Kr. 06 Øre pr. Pd., Flæsk 88 Øre og Honning 2 Kr. 75 Øre pr. Pot.

54. Brandpolitiet paa Landet.

Ved Lov Nr. 706 af 21. Decbr. 1918 forlænges Gyldigheden af Loven af 26. Oktober 1916 om Brandpolitiet paa Landet og det nærmest dermed i Forbindelse staaende Bygningsvæsen til Udgangen af Aaret 1919.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1918.

III.

Beretning fra Statskonsulent N. Balle.

I Begyndelsen af min Tilværelse som Statskonsulent havde Krigens Virkninger naaet til at standse næsten alle Motorer Landet over — Tilførsler af Olie udefra var længst standset, og de opsparede Beholdninger ebbede ud, kun de ihærdigste Hamstrere kørte endnu — ja og saa Sugegasmotorerne, der hovedsagelig gik med Tørvegas.

At skaffe Erstatning for Brændselsolien var Sommerens Løsen, og da jeg i Teknologisk Instituts nye Motorlokaler raadede over et betydeligt Antal Motorer og Prøvemateriel, blev der her foretaget en Del Forsøg med Brændstoffer af forskellig Art under min Ledelse.

Af disse skal særlig nævnes Forsøg med Karbidgas, der strakte sig over flere Maaneder, og hvorom jeg i »Motor« og »Maskinkonsulenten« har givet en udførlig Beretning. Mine ved Forsøgene høstede Erfaringer var mig til god Nytte, da jeg som Medlem af Benzinnævnet kom til at deltage i Bedømmelsen af Karbidgasautomobilerne, hvis tragiske Rolle nu er udspillet.

Senere paa Sommeren blev der fra Brændselsolienævnet ytret Ønske om at faa undersøgt, om en ganske tynd Smøreolie (Spindelolie) med Held lod sig anvende i Landbrugets Smaamotorer. Der blev i den Anledning afholdt en Række Forsøg med Motorer af forskellig Type.

Resultatet af Forsøgene var ret tilfredsstillende, idet Olien lod sig anvende i næsten alle Glødehovedmotorer, og det lykkedes endog en Montør fra Emmeche & Co. at faa Indsugningsluften og Ladningen saa stærkt forvarmet, at Spindelolien lod sig anvende i Motorploven »All Works« 4 cyl. Motor, der er almindelig Automobilmotor. — Det virker derfor nærmest pudsigt, naar jeg i disse Dage i Fagblade læser Artikler, hvori der ytres Tvivl om Petroleum lader sig anvende i Automobilmotorer. —

Foruden med de allerede nævnte Brændstoffer blev der gjort Forsøg med Tjære, Tjæreolie, Sulfitsprit, Massut m. m. Om nogen egentlig Erstatning kunde der dog selvsagt ikke være Tale, højest kunde det blive til en ufuldstændig Nødhjælp, idet de Mængder, hvori Erstatningsstofferne fandtes, var saa forholdsvis smaa.

Anderledes stiller Sagen sig, naar der er Tale om at omdanne Oliemotorerne til Brug for Tørv. — Her var Brændstoffet til Stede i næsten ubegrænset Mængde, og da man først havde lært, at Vanskeligheden med Tørvetjæren lod sig overvinde ved Centrifugaltjæreudskilleren, blev et meget stort Antal Dieselmotorer særlig paa Elektricitetsværkerne hurtigt omdannet til Tørvegas, og var Udgifterne ved Omdannelse end meget store, saa var til Gengæld Nyttevirkningen i en omdannet Dieselmotor god. — Et Forbrug af 2 à 3 kg Tørv pr. KW. Time var det almindelige, og med en Pris af 30 Kr. pr. Tons blev Produktionsprisen pr. KW. Time kun 8 à 10 Øre — en for den Tid lav Pris. Hertil kommer dog en betydelig forøget Udgift til Pasning og Rensning m. m. og en Formindskelse i Arbejdsydelsen af Motoren med 25 à 30 %. Det vil derfor være meget tvivlsomt, om Tørvesugegassen vil kunne klare sig i Konkurrencen med Brændselsolien, hvis denne kommer ned paa nogenlunde de samme Priser som før Krigen, og det vil næppe fejle, at mange kostbare Generatoranlæg vil blive solgte som gammelt Jern, og Sugegasmotoren vil da atter blive Dieselmotor.

Endnu daarligere stillet er dog de Virksomheder, som for at klare Situationen købte baade Generator og Sugegasmotor, sidstnævnte ofte baade forældet og udslidt. Her er hele Historien nu nærmest værdiløs. I mange Tilfælde er Sugegasmotorer, der for Aaringer siden er solgte som gammelt Jern, blevet draget frem af Forglemmelsen, afpudset og opmalet og solgt af smarte Forretningsmænd og under Tryk af Nødstilstanden til urimelige Priser, ofte betegnet med højere Hestekraft, end de nogensinde har kunnet præstere.

De fleste af mine Afbremsninger og Indiceringer ude i Landet er da ogsaa foretaget for at undersøge, om saadanne Sugegasmotorer har kunnet opfylde de givne Løfter, men i intet Tilfælde har dette været Tilfældet, og de dyrt betalte Anlæg har nu kun Jernets Værdi. — Mærkværdigt, hvor letsindigt Mennesker uden faglig Indsigt ofte handler.

Der er ogsaa i Aarets Løb blevet omdannet en Del Smaamotorer bl. a. til Landbruget for Drift med Tørvegas. Nogen større Vanskelighed frembød en saadan Forandring ikke, men da Udgifterne bliver forholdsvis større baade til Anskaffelse og Pasning jo mindre Anlægget er, og da Driftssikkerheden tilmed aftager, kan man ikke undres over, at de fleste smaa Anlæg kun har bragt Skuffelser og sikkert snart vil forsvinde. Noget mere lovende synes Udsigterne at være for en Opfindelse, der forevistes mig af en norsk Ingeniør, med Anmodning om Bistand til at faa Systemet gennemeksperimenteret og om muligt fuldkommengjort. Opfindelsen gik ud paa, ved Granulering og kunstig Tørring af Tørvejord at fremskaffe et Brændselsmateriale, der lod sig anvende i ganske smaa og lette Generatorer uden Udmuring. Ved at anvende Medstrømsprincippet og afpasse Lufthastigheden gennem Generatoren, skulde Temperaturen holdes passende lav og dog saa høj, at Tjæren blev spaltet. En Forsøgsgenerator med Brændselsbeholder var med Lethed anbragt bag paa en

Motorcykle, og i kortere Tid gik Motoren tilfredsstillende. Da der saaledes syntes at foreligge Muligheder for, ikke alene at faa de stationære, men ogsaa de mobile Motorer i Gang — særlig Motorploven — tog Institutets Laboratorieforstander og jeg straks fat paa Forsøg, dels med at afhjælpe de ovenfor omtalte Vanskeligheder, og dels med at fremskaffe Apparater til kontinuerlig Drift. Ved at anvende Generatorer af forskellig Form og Lysningstværsnit søgtes Tjærevanskelighederne, der hurtigt viste sig at være de væsentligste, overvundne, men da den fornødne Lufthastighed krævede et saa lille Lysningstversnit, at Modstanden i Sugeledningen blev for stor, syntes Forsøgene at føre ind i en Blindgade, og da der samtidig begyndte en noget rigeligere Olietilførsel, henlagdes Forsøgene, uden dog helt at være opgivne. Princippet i Opfindelsen synes mig nemlig saa tiltalende. Masseproduktion af Brændstoffet, der tages af vore bedste Tørvemoser og behandles i store Roterovne og forsendes i vandtæt Indpakning til Forbrugerne, hvor Motorerne for en ganske ringe Udgift kan blive forsynet med en lille og let Generator.

Skønt Vindmotorerne under Krigen har fundet en noget større Udbredelse end tidligere, bl. a. til Vindelektricitetsværker, er den Hjælp, Vindkraften har ydet i Krisetiden, dog ret beskeden, og at der har hersket ikke ringe Misfornøjelse med flere af de i denne Periode byggede Vindkraftanlæg, vidnede de mange Forespørgsler og Henvendelser om, som jeg jævnlig modtog. For med Selvsyn at danne mig et Skøn over de mere betydende Vindmotorfabriker, som jeg ikke tidligere havde gjort Bekendtskab med, foretog jeg i Sommerferien en Rundrejse til disse. Gennemgaaende syntes Fabrikerne, der næsten alle var smaa, at arbejde efter forældede Metoder og ikke i tilstrækkelig Grad at have taget den nyere Tekniks Fremskridt i Brug. Som en væsentlig Grund til dette beklagelige Faktum angaves, at Brugerne som Regel kun tænkte

paa at presse Prisen ned, medens Hensynet til Udførelsen kun blev skænket ringe Opmærksomhed.

Antallet af Motorprøver med nye Motorer har i det forløbne Aar ikke været stort, hvortil Oliemanglen vel nok har bidraget en Del, men hvis ikke Motorbrugerne i langt højere Grad end hidtil tvinger Fabrikanterne til at lade deres Motorer undersøge og afprøve f. Eks. paa Teknologisk Institut ved kun at købe Motorer og Motorplove fra Fabriken, der kan forelægge tilfredsstillende Prøveattester fra Institutet, vil kun et Faatal af Fabrikanterne indsende deres Motorer til Afprøvning, og saavel Konsulent som Bruger vil staa ret raad- og hjælpeløs, naar der skal træffes et Valg.

Blandt Prøver af særlig Interesse kan dog nævnes Forsøgene med den nye danske Motorplov »Agri«, hvilke alle gav et særdeles tilfredsstillende Resultat, baade hvad Motorens Gang og Forbruget angik. Endvidere er der i de sidste Dage blevet foretaget indgaaende Forsøg med en svensk Højtryksmotor »»Ellwe«. Motoren, der var paa 10 HK. Kraft, bestod samtlige Prøver, — og af disse var den ene en 12 Timers Fuldkraftprøve, — med Glans. Forbruget var omtrent som ved Dieselmotoren, 225 Gram pr. Hk. Time, og da Motoren, der ikke har Glødehoved, var hurtig at starte og gik godt baade ved tom og fuldkraft samt var godt udført, synes der at være Grund til at henlede Opmærksomheden paa denne nye Motortype, thi særlig med de nuværende høje Brændselspriser spiller en Besparelse i Brændstofforbrug paa 20 à 40 % jo en ikke ringe Rolle, særlig hvor Motoren finder Anvendelse en stor Del af Aaret. Dette er jo dog som Regel ikke Tilfældet med Motorer i Landbrugets Tjeneste, og det er maaske ogsaa tvivlsomt, om den her vil kunne faa saa omhyggelig en Pasning og Betjening, som denne Art Motorer fordrer, men derimod vil den egne sig fortrinligt til mindre Elektricitetsværker, Møllerier og mindre industrielle Virksomheder, blot nu Varigheden og Driftssikkerheden ogsaa maa

vise sig at være tilfresstillende, men derpaa kan kun længere Tids Brug give Svaret.

Ved Afdelingsingeniør Evald Fengers Død mistede Maskinkursus for Landmænd sin mangeaarige Leder, og der blev da fra Udvalget for dette Kursus rettet en Henvendelse til mig om midlertidigt at overtage Ledelsen af Undervisningen, hvilket jeg indvilgede i. Foruden at tilrettelægge og lede de stærkt besøgte Kursus deltog jeg ogsaa i Undervisningen, idet jeg afholdt alle Foredragene om Motorer og Lokomobiler samt deltog i Prøverne med disse sidste.

Af skriftlige Arbejder har i Særdeleshed den nye Udgave af Maskinbogen for Landmænd lagt ikke ringe Beslag paa min Tid, idet Afsnittene om Motorer og Dampmaskiner er omskrevne, og Afsnittene om Vind- og Vandkraft samt Motorplove er tilskrevet. Skønt en Del af de Forespørgsler jeg i det forløbne Aar har besvaret for Landmænd, og som beløber sig til adskillige Hundrede, har været rettet til mig i min Egenskab af Statskonsulent, har dog langt den største Del været sendt til Teknologisk Institut. I Realiteten er dette uden Betydning, men Forholdet kunne tyde paa, at der hersker nogen Ukendskab til de virkelige Forhold ude i Landet.

IV.

Beretning fra Statskonsulent Th. J. Brask.

Til Trods for, at Aaret 1918 bragte Ophør af det Menneskeslagteri og den Ødelæggelse af Værdier af forskellig Art, der i en Tid af 4 Aar havde behersket Sind og Tanke i den Grad, at alt andet syntes smaat og intetsigende, er det dog saaledes, at vort Mælkeribrug i dette Aar har været præget i saa høj Grad af Verdenskrigens Indflydelse som ingensinde tidligere. Den ringe Mængde Olje-

kager, der fandtes i Landet ved Aarets Begyndelse, blev ikke suppleret med nye Tilførsler. Avlen af Hø og Straa i Sommeren 1917 var meget ringe. Den lille Avl af Kærne kunde ikke strække saa langt, at der kunde blive nævneværdig deraf at undvære til Malkekøerne. Aarets Lyspunkt var den store Avl af Roer; men selv om Roerne var en god Hjælp til at holde Liv i en nogenlunde stor Besætning, er de jo dog ikke et Foder, der kan skabes en stor Produktion med, naar de ikke kan bruges sammen med et passende Tilskud af æggehviderigt Foder. Paa Grund af disse Forhold var eller blev Malkekøernes Antal reduceret ret betydeligt, og Mælkemængden maatte selvfølgelig lide meget under alle disse Vanskeligheder.

Man haabede nu, at Sommerproduktionen maatte bøde noget paa det sløje Resultat, Vinteren bragte, saa meget mere som Kælvningstiden i nogen Udstrækning var lagt om til Foraarsmaanederne; men ogsaa Sommeren bragte Skuffelser. Ganske vist var det saa heldigt, at Foraaret bragte udmærkede Betingelser for Græsvæksten. Allerede sidst i April kunde man se Kreaturer paa Græs, og Udbindingen fandt gennemgaaende Sted i den første Halvdel af Maj. Skønt Græsset var tilstede i rigelig Mængde, forøgedes Mælkemængden dog ikke saa meget, som man havde haabet, da Køerne kom paa Græs i en ret afmagret Tilstand og derfor brugte en forholdsvis stor Del af det gode Græs til at lægge paa Kroppen. Dertil kom, at den gode Græsningstid kun blev af kort Varighed, da den indtrædende Tørke hindrede Græssets Genvækst, saaledes at Ernæringen blev knap, da Køerne havde faaet saa meget Sul paa Kroppen, at de vilde være i Stand til at kvittere for en rigelig Ernæring i Form af megen Mælk.

De forskellige Forhold, der saaledes har virket nedsættende paa Mælkemængden har resulteret i, at vi, efter hvad jeg kan skønne, ikke har haft halv saa megen Mælk som Tilfældet var før Verdenskrigen. Den producerede Smørmængde har maaske endog været forholdsvis mere

nedstemt, da der til direkte Forbrug har været anvendt en langt større Del af den samlede Mælkemængde. Om det vilde have været muligt under de foreliggende Omstændigheder at producere mere Mælk er ikke godt at sige, men at de forskellige regulerende Bestemmelser, som har været gældende vedrørende Priser og Produktionsmaader, har virket alt andet end opmuntrende paa Mælkeproducenterne synes utvivlsomt.

Den ringe Produktionsmængde samtidig med Manglen af Margarine har foraarsaget, at der kun blev forsvindende Smørmængder tilovers til Eksport, naar det hjemlige Forbrug var dækket i Henhold til den gældende Rationering.

Forsyningen af Byerne med Mælk har til Tider paa Aaret voldt ret store Vanskeligheder. Det viste sig i mange Tilfælde, at de sædvanlige Mejerier og Leverandører ikke kunde levere Mælk nok, hvorfor Mejeriforeningerne traadte til og formaaede en stor Del Landmejerier til at afstaa Suppleringsmælk. Dette har heldigvis kunnet ordnes ad Frivillighedens Vej, og er saa at sige af vedkommende Mejerier udført som en Honnørsag, idet der jo allevegne har været god Brug for Mælken paa Stedet, hvad enten den skulde bruges til Fremstilling af Smør eller Ost eller til Foder paa Produktionsstedet. Den sidst nævnte Anvendelse bliver i alt for mange Tilfælde opmuntret ved en ganske meningsløs lav Pris paa Skummetmælken. Selv om det vel nok nu ikke er ret mange Steder man nøjes med at beregne den Pris af 3 eller 4 Øre pr. Kande, som var mest almindelig før de store Prisstigninger paa alle Varer kom, saa kan man desværre ikke sige, at Reglen er den, at Prisen paa Skummetmælk er ordnet rationel. Jeg har ved flere Lejligheder slaaet til Lyd for at faa den Sag i Orden, og jeg tror, at dette af flere Grunde maa siges at være paakrævet. Regnskabsføring i Landbruget bliver mere og mere nødvendig og har da ogsaa nogen Fremgang; men skal man gennem et saadant Regn-

skab blive i Stand til ikke alene at faa et Maal for Driftens Rentabilitet som Helhed, men ogsaa at kunne afgøre, hvordan de forskellige Grene af Bedriften svarer sig, da maa man, saa vidt det kan lade sig gøre, regne med de forskellige Produkters virkelige Værdi. Det er en given Sag, at Malkekøerne bliver forurettet, saafremt man ikke godskriver dem for den fulde Værdi af deres Ydelser. Det synes ikke at være givet, at vi i Fremtiden udelukkende skal drive paa de samme Produktionsformer, som tidligere var fremherskende; men naar Spørgsmaalet skal afgøres om, hvorvidt den skummede Mælk skal bruges paa den ene eller den anden Maade, da kan man ikke forlange, at den enkelte Landmand skal være i Stand til at træffe de rette Dispositioner, hvis ikke han henvises til at regne med de rette Værdier.

Der kan diskuteres om, hvad man bør lægge til Grund for Fastsættelsen af Prisen paa Skummetmælk; men hvad enten man her bruger Foderstofprisen, Osteprisen eller en anden Maalestok, tror jeg, det er nødvendigt, for stadig at være paa Højde med Situationen, at Mejeriets Bestyrelse, naar Talen er om et Andelsmejeri, bemyndiges til at fastsætte Prisen til enhver Tid. Ønsker man ikke gennem højere Priser paa Skummetmælk at frembringe stort Overskud paa Mejeriet, kan dette meget let undgaas derved, at man udbetaler en passende Del af Pengene for Skummetmælk sammen med Smørpengene.

Aarsagen til den ringe Smørmængde er ikke alene, at der har været lidt Mælk til denne Produktion; men Mælken synes ogsaa at have været usædvanlig mager. Dette Forhold har ogsaa været paafaldende for Ostelavningens Vedkommende, og det har vist sig, at ikke alene Fedtprocenten, men ogsaa Indholdet af Ostestof har været lav.

Ostelavningen, der under de første Krigsaar var i mægtig Udvikling, er paa Grund af den dalende Mælkemængde gaaet betydelig tilbage, og ved Aarets Slutning

fandtes der saa at sige ikke lagret Ost i Landet med Undtagelse af, hvad fremsynede Ostegrosserere laa inde med.

Der synes at være megen Interesse for at give vort Mælkeribrug nye Former, hvilket sandsynligvis i Fremtiden kan blive af stor Betydning. I hvert Fald tør man vel ikke paa Forhaand være sikker paa, at vi maa regne med at erobre vore gamle eller eventuelt nye Smørmarkeder lige saa hurtig, som vi kan naa igen at fremstille store Mængder af Smør. Der er i Aarets Løb oprettet flere Anlæg til Fremstilling af homogeniseret—steriliseret Fløde eller Mælk, og disse Virksomheder synes at kunne sælge alt, hvad de kan fremstille, selv om de ikke har haft Lov at eksportere. Den fremstillede Fløde indeholder knap en halv Snes Procent Fedt, og det Forhold, at de regulerende Bestemmelser fastsætter, at der ikke maa forhandles federe Fløde — med Undtagelse af Piskefløde — har virket som en udmærket Reklame for den »behandlede« Vare, der paa Grund af Homogeniseringen gør et langt federe Indtryk, navnlig som Kaffefløde.

Paa Ullerslev Mejeri har Mejeriernes Fællesorganisation faaet indrettet et lille Forsøgsmejeri, hvor der navnlig laves Forsøg med Fremstilling af Mælkepulver og Sterilisering af Mælk. Man haaber derigennem at opnaa Resultater, der kan blive en god Vejledning ved eventuel Optagelse af saadan Mælkeindustri.

Her i Fredericia staar nu færdigmonteret et større Fabrikskompleks, der er indrettet af et Aktieselskab med Tilknytning til et norsk og et svensk Selskab af samme Art. Fabrikken er anlagt paa at fremstille Mælkepulver og at kondensere Mælk. Den har ikke kunnet komme i Gang paa Grund af, at der ikke har kunnet skaffes Mælk, dels fordi der for Øjeblikket er for lidt af den Vare, men maaske væsentligst fordi der er fastsat Maksimalpris paa samme, saa nye Virksomheder selv ikke ved at betale højere Priser kan komme ind. Selskabet mener gennem Udnyttelsen af de Erfaringer, som gennem den norske og den

svenske Forbindelse staar til Raadighed at kunne undgaa Børnesygdomme og derfor straks betale en Konkurrencepris for Mælken.

Hvad Kvaliteten af de fremstillede Produkter angaar skal jeg bemærke, at Vintersmørret stadig paa Grund af manglende Oljekager i Malkekøernes Foder lader en Del tilbage at ønske hvad Konsistensen angaar, selv om der gennem Tillempning af Arbejdsmetoderne rettes en Del paa dette Forhold. Desværre har Fejlen »oljet« i Aarets Løb ikke været ualmindelig, og man maa sige, at Smørrets Kvalitet gennemgaaende har været noget ringere end i tidligere Aar. Søger man at gøre sig Aarsagerne til dette Forhold klart, da volder dette ingen Vanskeligheder. Det Forhold at Efterspørgslen er saa stor, at ingen spørger efter Kvalitet, men kun efter Kvantitet, kunde man meget godt tænke sig maatte virke slappende paa Bestræbelserne for at lave det bedst mulige; men jeg tror dog, at dette heldigvis som Regel ikke har været Tilfældet. Derimod er det et meget uheldigt Forhold, at de behandlede Mængder alle Vegne er bleven for smaa til de Maskiner og Apparater, man arbejder med. Dette Forhold bevirker navnlig, at der let kommer store Temperatursvingninger f. Eks. i Fløden under Syrningen, hvilket kan virke meget uheldig. Dertil kommer, at Vanskelighederne med at undgaa Forurening er større, naar man arbejder med smaa Mængder i store Kar. Enkelte Steder har de smaa Mængder foraarsaget, at man kun kører hveranden Dag, og mange Steder at man kun kærner hver anden Dag. Begge Arbejdsmaader er uheldig for Kvaliteten.

Hvad Kvaliteten af den fremstillede Ost angaar, da vil det falde vanskeligere at sige noget godt om denne end om Smørrets Beskaffenhed. Aarsagerne hertil er vel nok i første Linje, at Begæret efter Ost har været saa stærkt, at saa at sige ingen Mejerier har faaet Lov at lagre Osten. Før Osten har gennemgaaet en vis Lagring, kan man ikke sige, at den er færdiglavet. Faar Mejerierne ikke Lov at

gennemføre denne Lagring, kan de ikke afgøre, om Fremstillingen er lykkedes efter Ønske, og begaas her Fejl, kommer disse ved den anvendte Omsætningsmaade ikke til Syne, saa der kan gribes ind for at faa dem rettet. Dertil kommer, at Bestræbelserne for at lave megen Ost (stort Udbytte af Mælken) i nogen Maade staar i omvendt Forhold til den fremstillede Kvalitet, og naar Varen gaar med det samme, den har forladt Pressen, har man maaske ikke Lov at undres over, om mange falder for den Fristelse at se mere paa det øjeblikkelige økonomiske Udbytte end paa den fine Kvalitet. Bestræbelserne for at lave stort Udbytte eller med andre Ord for at lave en meget vallefyldt Ost lykkedes saa godt for en Del Mejerier, at Myndighederne fandt sig foranlediget til at fastsætte Bestemmelser om Maksimums-Indhold af Vand i de forskellige Ostesorter. Man kan sige, at det er beklageligt, at saadanne Bestemmelser er nødvendige; men det er dog bedre at faa bestemte Regler at gaa efter, end at lade enkelte Mejerier systematisk ødelægge et saa godt Næringsmiddel, som Ost kan og bør være, samtidig med, at de paafører andre Mejerier en usund Konkurrence, der kan føre til et Kapløb om at lave Varen saa daarlig som mulig.

De sædvanlige Midler til Opretholdelse og Forbedring af Produkternes Kvalitet har i det afvigte Aar stadig været anvendte, omend ikke i sædvanligt Omfang. Saaledes har de store provinsielle Mejeriudstillinger ikke været afholdt. Bøtteudstillingerne har været afholdt i sædvanligt Antal, men med noget ringere Deltagelse fra Mejerierne, idet mange Mejerier sælger al deres Smør saa snart til Kærnen, at de ikke kan faa noget at sende til Udstilling, ja mange Bymejerier kærner kun en Gang imellem. I en enkelt Kreds har man søgt at ændre lidt paa Bøtteudstillingerne for om muligt at samle mere Interesse om dem og faa mere ud af dem. Man indretter det saaledes ved nogle af Aarets Udstillinger, at Mejerierne faar Meddelelse om Tiden for Smørrets Fremstilling nogle Dage i Forvejen,

og der kan da foretages Forsøg af forskellig Art, hvoraf Resultaterne saa ses Udstillingsdagen.

Osteudstillinger har der ikke været afholdt ret mange af. Tidligere udstilledes af og til Ost ved enkelte Bøtteudstillinger, men dette har ikke fundet Sted i Aar. At de provinsielle Udstillinger ikke har været afholdt har maaske mere at sige for Ostens end for Smørrets Vedkommende. Forsøgsosteudstillingerne har været afholdt som sædvanlig.

Der har i det forløbne Aar ikke været særlig stærk Bud efter mig fra Mejerierne, og jeg har kun aflagt 14 Mejeribesøg. Dette skyldes vel nok i første Linje, at der ikke stilles store Krav til Mejerierne angaaende Produkternes Kvalitet; men nogen Indflydelse i saa Henseende har selvfølgelig ogsaa det Forhold, at de dyre Tider opfordrer til saa vidt muligt at undgaa større Omlavninger og Nyanskaffelser. Usandsynligt er det vel heller ikke, at den Omstændighed kan være medvirkende, at Mejerikonsulenterne nu skal optræde som Kontrollører, naar vi i anden Anledning kommer paa et Mejeri. Man sender vel som Regel ikke Bud efter den Mand, der skal kontrollere en, naar man kan slippe fri derfor.

Ialt har jeg i Aarets Løb været paa Rejse i 176 Dage. Jeg har været Dommer ved Forsøgslaboratoriets lovbefalede Bedømmelser 6 Gange samt ved 34 Bøtteudstillinger i Amtskredsene, ligesom jeg 27 Gange har bistaaet Maypole Dairy Co. ved Bedømmelse af Holdbarhedsprøver og 24 Gange har deltaget i Smørbedømmelse hos Dansk Andels Smøreksportforening i Esbjerg. Desuden har jeg deltaget i Forsøgsosteudstillingerne i Fredericia og Roskilde.

Jeg har som sædvanlig deltaget i en Række af Møder, dels de forskellige Hovedorganisationers Delegeretmøder, dels mere lokale Møder af forskellig Art. Som Censor var jeg tilstede ved Afgangsprøverne for Mejerister paa Dalum og Ladelund Mælkeriskoler.

Jeg har holdt en Del Foredrag af faglig Art f. Eks.

om Mælkens Afregning, Skummetmælkens Anvendelse og Afregning og mere specielle Fagspørgsmaal som Syrning eller Kærning o. l.

Mit Hjemmearbejde har været af sædvanlig Art som Korrespondance pr. Brev og Telefon samt Udarbejdelse af forskellige faglige Artikler Desuden har jeg arbejdet en Del med bakteriologiske Undersøgelser i det Laboratorium, jeg med Bistand fra Landbrugsministeriet fik indrettet i Sommeren 1918. Jeg har allerede haft nogen Støtte deraf ved Afhjælpning af Smørfejl.

V.

Beretning fra Statskonsulent A. P. Hansen.

Aaret 1918 har for min Virksomheds Vedkommende ikke adskilt sig synderligt fra det nærmest foregaaende, dog kan det siges, at Antallet af Mejeribesøg, og dermed ogsaa Rejsedagenes Antal har været en Del færre end tidligere, hvilket dels skyldes, at Mælkeproduktionen har været mindre end noget tidligere Aar, og dels den Omstændighed, at Spørgsmaalet om Produkternes Kvalitet ikke i samme Grad har været Genstand for Interesse, som under tidligere Tiders Arbejde, hvilket igen er den naturlige Følge af, at Produktionens Størrelse langt fra kunde tilfredsstille Efterspørgslen, og derved er Grundlaget for Udøvelse af en Kritik af Varerne, om ikke helt forsvundet, saa dog i høj Grad afsvækket. For Smørrets Vedkommende har dette Forhold dog ikke havt saa stor Betydning som for Ostens. Smørrets Kvalitet har naturligvis ikke helt kunnet undgaa at blive berørt deraf, navnlig i Sommertiden fremkom der ret betydelige Mængder Smør, hvis Kvalitet ikke var paa Højde med den tidligere. Dette skyldes rimeligvis flere Ting. Mælkens Behandling i Hjemmet har ladet meget tilbage at ønske; de Transport-

spande, som Mælken har været opbevaret og forsendt i, er i Løbet af de senere Aar blevet ringere, fordi det har været baade dyrt og vanskeligt at faa dem holdt vedlige eller fornyet. Paa adskillige Mejerier sparede man dernæst ofte noget paa Afkølingen, fordi der derved, paa de Steder, hvor man havde Køleanlæg, kunde spares lidt Brændsel. Endvidere har det ogsaa ofte knebet med at faa Soda og andre nødvendige Rengøringsmidler i den Udstrækning som var fornøden, hvorved naturligvis Rengøringen er bleven vanskeliggjort. Endelig har den Omstændighed, at de allerfleste Mejeriers Inventargenstande og Apparater, med Hensyn til Størrelsen, er kommet i et maaske noget mindre heldigt Forhold til de stedse formindskede Mælkemængder, hvorved Temperaturforhold og Arbejdet i det hele har kunnet paavirkes paa en mindre heldig Maade.

Sidst, men maaske ikke mindst, har ogsaa de overordentlig høje Priser, som maatte betales for alle Reparationer og Nyanskaffelser bevirket, at Mejerierne har holdt sig meget tilbage overfor Bekostninger paa dette Omraade, og dette har saa meget lettere kunnet lade sig gøre, idet Mælkemængden var meget mindre end normalt, men det kan ogsaa meget vel have været medvirkende til at sænke Kvaliteten.

For Osteproduktionens Vedkommende bevirkede den nedstemte Mælkemængde naturligvis ogsaa en formindsket Produktion, og dette, i Forbindelse med den stærke Efterspørgsel efter Levnedsmidler af enhver Art, medførte atter, at der gik en hel Del Spekulation i Osteproduktionen, særlig i Retning af at forøge Ostens Vandindhold, hvilket foraarsagede Fremkomsten af en daarlig og lidet holdbar Vare, som slet ikke stod i rimeligt Forhold til de meget høje Priser. Dette førte da til, at man kom ind paa Overvejelser angaaende Fastsættelse af et højeste Vandindhold i de forskellige Ostesorter, for derved at dæmme op for altfor løsslupne Tilbøjeligheder paa dette Omraade.

Iøvrigt har Osteproduktionen i det forløbne Aar været lønnende til de gældende Priser, saa lønnende, at man undertiden har havt Indtryk af, at de fastsatte Priser paa Ost er for høje, set i Forhold til Prisen paa de andre Mælkeriprodukter, thi skønt der efter den gældende Smørpris for Vinterhalvaaret 1918—19 er regnet med, at Værdien af den skummede Mælk skulde være 12 Øre pr. kg, saa er det ikke ualmindeligt, at Mejerierne af Osteproducenter er budt og har opnaaet en Pris af 14 à 15 Øre, ja vistnok i enkelte Tilfælde 16 Øre pr. kg, og dette kan jo næppe opfattes paa anden Maade, end at Ostepriserne forholdsmæssig er noget højere end de egentlig skulde være.

En Virksomhed der i Aarets Løb har taget stærkt Opsving er Fremstillingen af den saakaldte »Export-Fløde«, en Vare, der i ret stor Udstrækning har fundet Anvendelse i Husholdningen i Stedet for den almindelige Fløde. Export-Fløde har samme Indhold af Fedt, som den almindelige Fløde, ca. 10 pCt., men den er homogeniseret, d. v. s. den er paa en særlig Maskine behandlet saaledes, at Fedtkuglerne er knuste saa fint, at de ikke mere kan skilles ud fra Mælkevædsken, og derved forbliver Export-Fløden ganske ensartet (homogen) i sin Sammensætning, selv om den henstaar nok saa længe. Den er dernæst steriliseret paa de Flasker, hvori den sælges og er som Følge deraf holdbar i ubegrænset Tid, naar Behandlingen iøvrigt er rigtig udført. Denne Ensartethed og Holdbarhed er det, som har bevirket, at mange foretrækker denne Fløde til Husholdningsbrug selv til en noget højere Pris.

Mejerierne her i Distriktet har i Aarets Løb i betydelig Udstrækning deltaget i Byernes — særlig Københavns — Forsyning med Mælk, og adskillige af dem har i den Anledning maattet iværksætte særlige Foranstaltninger for at kunne afkøle Mælken tilstrækkelig og dels i Forbindelse hermed og dels for at spare Brændsel har Mejerierne i ikke ringe Udstrækning ombyttet deres almindelige

Pasteuriseringsapparater med de brændselsbesparende Regenerativapparater.

Brændselsspørgsmaalet har Mejerierne løst paa væsentlig samme Maade som Aaret forud, ved udstrakt Anvendelse af Tørv, men da denne ofte var af mindre god Kvalitet, har der ikke altid været særlig store Fordele forbunden dermed, men det er jo heldigt, at Tørv kan faas og anvendes, naar Tilførslerne af Kul er vanskeliggjorte eller helt ophører.

Afregningsspørgsmaalet har beskæftiget en Del Mejerier, men næppe helt paa samme Maade, som tidligere, vel sagtens fordi, at under de herskende Tilstande er Forholdet mellem Værdien af Mælkens Fedt og dens Æggehvide (Ostestof) ikke det samme som før, og her er et Forhold som ikke stærkt nok kan paapeges, nemlig det, at Mejerierne bør sørge for, at Skummetmælken i Regnskabet bogføres til dens fulde Handelsværdi, og ikke til en Pris, der ligger langt under denne; dels gør en saadan Bogføring af Skummetmælken til en for lav Pris Mejeriets Regnskab misvisende, med Hensyn til den opnaaede Nettopris for Sødmælken, og dels kan den føre til, at mange tager mere Skummetmælk hjem, end der kan finde fuld og lønnende Udnyttelse, og dette medfører ikke alene et Tab, men det kan ogsaa bevirke, at Mælken finder Anvendelse paa saadan Maade, f. Eks. til Fodring af Heste o. l., — som ikke er ganske forsvarlig, paa en Tid, hvor der er haardt Brug for den til Menneskeføde.

I Bestillings Medfør har jeg været paa Rejse i 162 Dage. Jeg har deltaget i 23 Bedømmelser ved Udstillinger af Smør og Ost. 38 Gange har jeg været til Stede paa Mejerier, for at drøfte Smørfejl eller andre Spørgsmaal i Forbindelse med Mejeriets Drift. Jeg har holdt 18 Foredrag, dels ved Udstillinger og dels ved Undervisningsmøder og Generalforsamlinger. Desuden har jeg i Aarets Løb deltaget i et meget stort Antal Møder i Forbindelse med den gældende Mælke- og Smørordning, dels som Medlem af

den overordentlige Kommissions Mælkeudvalg og dels i Landbrugsministeriet, samt andre Steder. Endvidere har jeg efter Anmodning tiltraadt det af De Danske Mejeriforeningers Fællesorganisation nedsatte Udvalg til Administration af Fondet til Fremme af danske Mejeriprodukters Afsætning i Udlandet, i hvilken Forbindelse jeg ligeledes har deltaget i en Række Møder.

Resten af Tiden har været delt mellem min Virksomhed ved Forsøgslaboratoriet, omfattende fortsatte Undersøgelser over Kærningsfaktorer, Forsøg med Vandfiltrering o. l., og mit Hjemmearbejde, som i Aarets Løb har været meget stort, grundet paa de mange forskellige Foranstaltninger, som jeg under de givne Forhold er kommen i Berøring med.

I Henhold til den paa Finansloven givne Bevilling til Indretning og Drift af et mindre Laboratorium til foreløbige Undersøgelser, saasom Mikroskopering, Kulturspredning o. l., har jeg anskaffet det hertil fornødne Inventar, og dette har været mig til adskillig Lettelse og Hjælp, bl. a. har jeg ogsaa derved sparet en Del Tid, hvilket har været meget nyttigt, netop under disse Forhold, hvor det ofte har været meget vanskeligt for mig at faa Tiden til at række til.

Min Korrespondance har omfattet omkring 500 ind- og udgaaende Skrivelser, og desuden er en Mængde Spørgsmaal besvarede og Forhandlinger førte gennem Telefonen.

VI.

Beretning fra Statskonsulent Nic. Hørlyck.

I 1918 har jeg været paa Rejse i 177 Dage, og hertil kommer en Del Hjemmearbejde, som i Aar er bleven forøget dermed, at jeg har haft Arbejde i Laboratoriet navnlig med Undersøgelser af Vandprøver.

Mejeribesøgene har været færre end noget tidligere Aar, idet jeg kun har besøgt 177 Mejerier, hvortil er medgaaet 33 Dage. At Mejeribesøgene har været faa, er en naturlig Følge af, at Mejerierne kun har arbejdet med ringe Mælkemængde; og da Smørret væsentligt er afsat til Hjemmebrug, har Kravet til Kvaliteten vel næppe været saa stort som under normale Forhold. Det maa da ogsaa siges, at Smørkvaliteten i 1918 har staaet noget tilbage for tidligere Aar; men man har dog ikke netop Indtrykket af, at det skyldes mindre Agtpaagivenhed fra Mejeriernes Side. Der er derimod et og andet, der tyder paa, at Tilbagegangen skyldes den ringere Mælkemængde, som kan tænkes at øve Indflydelse paa Kvaliteten paa mere end een Maade, og den absolute Mangel paa Oliekager, som i høj Grad har øvet Indflydelse paa Smørrets Konsistens. I øvrigt har det atter i Aar vist sig, at Mejerierne, om ikke helt saa dog delvis, kan hjælpe paa Smørrets Konsistens ved en ændret Arbejdsmetode. Da Oliekagerne efterhaanden fuldstændig forsvandt fra Køernes Foder, blev det som bekendt tørt og sprødt med dalende Vandprocent. Ved Forsøgslaboratoriets Udstillinger, hvor Vandprocenten undersøges, viste det sig, at denne var dalende i Efteraaret 1917, og i November Maaned gik den endog saa langt ned som til 13,23 pCt. Opmærksom paa Sagen blev det Opgaven at raade Bod herpaa, og det lykkedes, idet Vandprocenten atter steg, og Smørrets Bygning blev mere normal. Paa lignende Maade gik det i 1918. Ogsaa nu viste Vandprocenten — navnlig i Efteraaret — Tilbøjelighed til at gaa ned, og da Oliekagerne fremdeles ikke var for Haanden, maatte der atter gribes til Forholdsregler i Arbejdsmetoden for at beholde Smørret af nogenlunde normal Sammensætning.

Smørret har saaledes været af mindre god Kvalitet med udpræget Tilbøjelighed til tør og sprød Bygning, men nogen Fare for Fremtiden ligger ikke heri. Bliver Køernes Fodring atter normal, vil Smørret sikkert atter frem-

komme i sin gamle Skikkelse, og Banen vil atter være aaben for nye Fremskridt. Og Fremskridt vil der blive krævet, thi det maa siges at være rigtigt, hvad der Gang paa Gang nu i Krigens Aar har lydt, at skal danske Mejeriprodukter i kommende Tider finde Afsætning, saa maa det i endnu højere Grad end hidtil blive som Luksusvare, hvilket vil stille øgede Krav til Mejeribrugets Folk. Men selv nu under Krigens vanskelige Forhold har Mejerierne vist, at om saadanne Krav stilles, kan de opfyldes. Det er sket i Osteproduktionen, hvor Fristelsen ellers har været stor til ikke at tage det saa nøje med Kvaliteten, da alt har kunnet sælges — endog den simpleste Vare. Fristelsen har som sagt været tilstede, og nogle er vel ogsaa falden for den, men Hovedparten af de gode Ostemejerier har som sædvanligt lavet en god Vare, som paa Grund af den store Efterspørgsel dog er bleven bragt i Handelen i for frisk Tilstand. Men samtidig er der bleven lavet Efterligninger af specielle udenlandske Sorter, som paa Grund af Krigen forsvandt af Markedet, og disse Efterligninger har i mange Tilfælde meget godt kunnet taale Sammenligning med den indførte Vare. Om denne Produktion efter Krigen med Fordel kan opretholdes, lader sig naturligvis ikke endnu afgøre, men det er heller ikke saa meget herpaa, det kommer an. Det afgørende er, at vore Mejerier, om det kræves, ogsaa paa Osteproduktionens Omraade kan præstere Luksusvarer. Det var navnlig Gervais Ost, Mejerierne i første Omgang forsøgte sig med; men senere slog man sig med Held tillige paa Camembert og navnlig paa Roquefort Ost, og naar hertil kommer, at behandlet Mælk i Form af homogeniseret Mælk og Fløde paa Flasker, kondenseret Mælk og Mælkepulver er bleven lavet dog i nogen Udstrækning, ligesom Mejeriernes Fællesorganisation har taget behandlet Mælk op til Undersøgelse, er der Haab om, at man i kommende Tider ikke kommer til at staa uforberedt. Og slige Undersøgelser maa siges i høj Grad at være paakrævet, selv om der heldigvis er mest Udsigt

til, at Mejerierne ogsaa i Fremtiden vil blive smørproducerende.

I øvrigt har den ringe Mælkemængde ogsaa i Aar foranlediget, at nogle Mejerier har holdt stille hveranden Dag, ligesom der er flere, som vel kører hver Dag, men kun kærner hveranden. I begge Tilfælde vanskeliggøres Produktionen, og Besparelsen i Driftsudgifterne er næppe særlig stor.

Paa Forsøgslaboratoriet er der holdt færre Udstillinger, ligesom nogle Amtskredse har indskrænket Udstillingernes Antal, og de store provinsielle Udstillinger har slet ikke været holdt. Om det i vanskelige Tider er rigtigt at indskrænke den Kontrol og Vejledning med Smørrets og Ostens Kvalitet, som vore Udstillinger øver, er tvivlsomt. Dels derfor, dels fordi man har Følelsen af, at Forholdene snart igen vil trække sig ilave, bliver Udstillingerne igen taget op i tidligere Omfang. Som berørt i Fjor forsøgte man i et Par af Amtskredsene at lave enkelte af Bøtteudstillingerne om til Forsøgsudstillinger. Enkelte gode Vink fik man fra denne Ændring, og i enkelte andre Kredse har man forsøgt ogsaa i Aar og faaet gode Vink; men det fulde Udbytte kan dog først ventes, naar Amtskredsene anskaffer flere Bøtter, saa hvert Mejeri hver Gang udstiller to Bøtter. Og denne Udvidelse vil ogsaa nok komme, naar Forholdene bliver normale, og Kravet om Fremskridt atter gør sig gældende. I Aarets Løb har jeg deltaget i 4 Udstillinger paa Forsøgslaboratoriet og 60 i Amtskredsene. Yderligere har jeg deltaget i en Del Holdbarhedsbedømmelser i Aalborg hos Maypole Dayry Co. Ltd.

Ved en Del Smørudstillinger har der tillige været Osteudstillinger.

De aarligt tilbagevendende Delegeretmøder har jeg overværet og deltaget i en Del andre Møder, og hertil er ialt medgaaet 36 Dage. Endvidere har jeg anvendt nogle Dage som Censor ved Afgangsprøverne for Mejerister paa Ladelund og Dalum Mejeriskoler.

VII.

Beretning fra Statskonsulent Niels Pedersen.

Jeg har i det forløbne Aar været paa Rejse ialt i 228 Dage, og Arbejdet fordeler sig som følger:

Mejerier. 31 Gange har jeg været tilkaldt til Mejerier, enten for at rette Smørfejl, bedømme Mælken, holde Foredrag eller give anden Vejledning. I Arbejdet ved at rette Smørfejl har jeg i enkelte Tilfælde haft god Nytte af de bakteriologiske Undersøgelser, som jeg har været i Stand til at udføre i det lille Laboratorium, som jeg har faaet indrettet ved Landbrugsministeriets Hjælp. Jeg har 5 Gange besøgt Mejerier uden Rekvisition.

Udstillinger. 52 Gange har jeg været tilkaldt som Dommer ved Udstillinger; heraf 6 Smørudstillinger ved Forsøgslaboratoriet, 1 Forsøgsosteudstilling og Resten Bøtteudstillinger, ved hvilke jeg som oftest har gjort tilstedeværende Smørfejl til Genstand for en kort Omtale.

Endvidere har jeg deltaget 40 Gange i den ugentlige Bedømmelse af Smørret i Nørrejydsk Smøreksportforening, 22 Gange hos Maypole Dairy & Co., Esbjerg, og 26 Gange i Dansk Andels-Smøreksportforening, Esbjerg.

Møder. Ifølge Indbydelse har jeg deltaget i 20 Møder, hvoraf Delegeretmøder i Landbo-, Mejeri- og Mejeristforeninger, Repræsentantmøde i de danske Mejeriforeningers Fællesorganisation, Aarsmøde ved Forsøgslaboratoriet og Konsulentmødet.

Foredrag. Jeg har holdt 24 Foredrag, hvoraf de fleste har været paa Møder og Generalforsamlinger paa Mejerier, hvor Emnerne oftest har drejet sig om Mælkens Behandling, Mælkebedømmelse, Mejeribrugets Vilkaar og Skummetmælkens Afregning.

Ligesom tidligere Aar har jeg foruden den sædvanlige Korrespondance besørget Arbejdet som Sekretær i Mejeriudvalget inden for jydske Landboforeninger samt

været Censor ved Afgangsprøverne for Mejerister paa Dalum og Ladelund Mejeriskoler.

Foranstaaende Oversigt viser atter i Aar Nedgang i Besøg paa Mejerier, hvilket væsentlig skyldes, at Produktionerne vedblivende er nedadgaaende, hvorved Interessen for Mejeribruget svækkes hos Mejeriernes Andelshavere, saa der kun i ganske faa Tilfælde bliver Tale om at tage Spørgsmaal om Mælkens Afregning, Indretning af Syrningsanlæg for Skummetmælk og Udvidelse eller Ombygninger af Lokaler op til Forhandling paa Generalforsamlinger. Hertil kommer at Priserne paa Bygningsmaterialer, Maskiner og Arbejdsløn i det forløbne Aar har været endnu stærkere stigende end tidligere, hvorfor man paa Mejerierne har søgt at indskrænke sig paa disse Omraader til det mindst mulige, hvilket saa meget lettere har kunnet lade sig gøre netop i Kraft af de dalende Mælkemængder. Man opsætter saa vidt muligt Ændringer, som ikke netop paakræves særlig stærkt, i Forventning om, at der ogsaa indenfor disse Omraader skal komme bedre Vilkaar inden alt for længe.

Ved selve Smørproduktionen har der ikke været store Vanskeligheder, og det er i Virkeligheden forbavsende, saa godt det er lykkedes Mejerierne at holde Vinterkvaliteten oppe trods den saa godt som fuldstændige Mangel paa Oliekager, noget der selvfølgelig ikke er lykkedes uden ved store og gennemgribende Ændringer i Teknikken ved Flødens og Smørrets Behandling. Kun hen paa Slutningen af Sommeren fremkom der en Del oliet Smør, hvad der for øvrigt vakte en Del Forbavselse, da det er en Fejl, dansk Mejeribrug saa godt som ikke har kendt til den sidste Snes Aar.

Enten nu denne Fejls Fremkomst skyldes de abnorme Forhold ved Mælkens Produktion eller de abnorme Forhold ved Mælkens Oparbejdning paa Mejerierne, er det at haabe, at det er Forholdene, som er skabt under Krigen,

som har fremkaldt den, og at den atter maa forsvinde, naar Forholdene igen bliver nogenlunde normale.

Den stærkt dalende Mælkemængde og de stigende Driftsudgifter (Kørsel og Brændsel) har ført til, at en Del Mejerier særlig i Herningegnen har indskrænket Driften for indeværende Vinterhalvaar til kun at holde Mejeriet i Gang 4 Dage om Ugen — en Foranstaltning, der ikke blot øver uheldig Indflydelse paa Kvaliteten af det fremstillede Smør, men ogsaa betyder en Forringelse af den skummede Mælk, der sendes tilbage til Andelshaverne, ligesom det let fører til, at der bruges mere Sødmælk hjemme i Andelshavernes Husholdning og saaledes bevirker, at Mejeriets Mælkemængde yderligere formindskes.

Mange Mejerier er gaaet over til kun at kærne hver anden Dag, en Arbejdsmaade, der kan give nogen Besparelse i Brændselsforbrug, men som nærmest er fremkaldt ved, at de daglige Flødemængder, der nu raades over, er vel smaa til de Kærneæltere, som findes paa Mejerierne, og hvoraf mange er saa store, at de kan behandle Fløden fra to Dage under normale Forhold. Selv om det endda kan gaa med Kærningen, bliver Æltningen af den ringe Smørmængde i de store Kærneæltere særlig vanskelig, og mange Mejeribestyrere paastaar at have gjort den Erfaring, at de ved kun at kærne hver anden Dag opnaar et lavere Forbrug og derigennem en bedre Økonomi, og efter min Erfaring kan en saadan Ændring gennemføres om Vinteren, naar der arbejdes omhyggeligt, uden kendelig Forringelse af Smørrets Kvalitet.

Under Krigen er der i den østlige Del af Viborg Amt opført to Mejerier efter det svenske Baltic-System, og der arbejdes energisk paa at faa endnu flere oprettede, hvorfor denne Bevægelse maaske tør paaregne nogen Interesse inden for dansk Mejeribrug.

Efter den internationale Mejerikongres i Stockholm 1911 havde jeg sammen med de øvrige Kongresdeltagere Lejlighed til et Besøg paa Landmandsforsamlingen i Øre-

bro, hvor en af Seværdighederne inden for Mejeribruget var det arbejdende Baltic-Mejeri, som tilkendtes Udstillingens Guldmedalje. Mejeriet bestod af en Turbinecentrifuge, som kunde skumme ca. 1000 l Mælk pr. Time og var samtidig saaledes indrettet, at den kunde trække Mejeriets øvrige Maskiner, der foruden de nødvendige Pumper bestod af en Regenerativpasteur og en lille Kærneælter. Den nødvendige Damp leveredes af en lille opretstaaende Kedel med stort Ildsted og stor Ildpaavirkningsflade.

Systemet var beregnet paa at reducere Anlægsudgifterne til det mindst mulige, og derigennem gøre det muligt for afsides og isoleret beliggende Egne, som Smaaøer e. l., hvor Mælkemængden ikke er stor nok til at bære Udgifterne til Opføring og Indretning af et moderne Mejeri, at faa Del i de Fordele, som Mælkens rationelle Behandling medfører baade for Smørproduktionen og den skummede Mælks Vedkommende. Ligesom hele Anlæget var baseret paa at kunne passes og drives med ringe Arbejdskraft.

Siden den Tid er Maskinerne blevet større og bedre og særlig indrettede paa at kunne behandle mere Mælk, og derved er den Mulighed kommen til Stede, at de kan benyttes i mindre Mejerier her i Landet.

Da der altid er en vis Higen blandt Mælkeproducenter efter at faa Mejeriet beliggende saa tæt ved Hjemmene som muligt, har der i de forskellige Egne hyppigt været en Tilbøjelighed til at skille sig ud fra større Mejerier for at oprette mindre Mejerier i umiddelbar Nærhed, og man har ikke altid taget det saa nøje, om saadanne Mejerier nu ogsaa kunde blive tilstrækkelig funderet med Mælk, saa en nogenlunde forsvarlig Økonomi i Driften kunde opnaas. Man har været tilbøjelig til at lade en vis Ligegladhed raade i Tillid til, at Udviklingen ret hurtigt vilde bringe en nogenlunde tilstrækkelig Mælkemængde, eller man har sat Haabet til, at Besparelse i Driften — og da navnlig i Udgiften til Kørsel — kunde opveje en væsentlig Del af de forøgede Udgifter, som man selv med de lyseste Forhaab-

ninger ikke har kunnet lukke Øjnene til for, og naar man har gjort sig til Talsmand for Besindighed og Forsigtighed i saadanne Tilfælde, har man som Regel ikke kunnet vente at vinde Forstaaelse herfor, men oftest kun høstet Utak derfor. De Raadgivere, som i saadanne Tilfælde er optraadte uden alt for smaalig Følelse af Ansvar, har haft de bedste Forudsætninger for at blive hørt og troet.

Mejeribruget maa ikke være blind for, at den Mulighed nu er til Stede, at Baltic-Systemet vil optræde som Led i Agitationen for Oprettelsen af smaa Mejerier, selv om vore Forhold med Krav om Maskinkøling paa Mejerierne vil medføre Nødvendigheden af Elektricitet som Hjælpekraft paa saadanne Mejerier og dermed ogsaa forøger Anlægssummen en Del. Det nævnte Ekspl. fra Viborg Amt synes at bekræfte min Formodning.

Rent teknisk set maa Balticanlæget betegnes som en smuk Opfindelse, der kan have sin store Berettigelse paa smaa Øer eller enkelte isolerede Egne, hvor naturligvis Forhold umuliggør Anlæg af Mejerier af den almindelige Type, og hvor derfor Landbrugerne er afskaarne fra at faa et tilfredsstillende Udbytte af deres Kohold, men derfra og til at benytte dette Anlæg til at bringe Splittelse i vore store og økonomisk godt underbyggede Andelsmejerier, som gennem Aarene har været vort Landbrug til saa megen Gavn, er saare langt, og skulde Bevægelsen vise sig at brede sig ud over enkelte Tilfælde, vil det efter min Mening betyde et Tab for dansk Mejeridrift.

Et Forhold, som i stigende Grad paatvinger sig Mejeriernes Interesse, er Prisen paa den skummede Mælk. Det almindelige har hidtil været at tage en saadan Pris for denne, at man deraf kunde afholde Mejeriets Driftsudgifter og endda faa noget til Efterbetaling som Overskud, naar Regnskabet blev endelig opgjort ved Aarets Slutning, og de Priser, der almindeligt blev brugt, stod før Krigen i et passende Forhold til Skummetmælkens Værdi, enten som Foder eller til Osteproduktion. Dette Forhold er imidlertid

ganske blevet ændret under Krigen. Efterhaanden som Mælkemængden er gaaet ned, og Mælkens Værdi til Osteproduktion og som Næringsmiddel er steget, har det mere og mere vist sig umuligt at skabe tilfredsstillende Økonomi for Mælkeproduktionen gennem Smørproduktionen alene, hvorfor man ogsaa har set, at der i Loven om Smør- og Mælkeordningen er regnet med ganske andre Værdier for Skummetmælken end de, der almindeligvis bruges paa vore Andelsmejerier, der desværre ikke har været bevægelige nok paa dette Omraade og oftest kun forhøjet Skummetmælkens Pris, hvor de af Hensyn til Driftsudgifternes Stigning har været nødt dertil for ikke at faa Underskud og i saa Fald oftest kun i den Udstrækning, som har været nødvendig for at dække de stigende Driftsudgifter.

Skønt vi har oplevet, at Skummetmælken nu i Byerne betales med samme Priser som Sødmælken før Krigen, betjener den store Part af Andelsmejerierne sig af Priser, der gør Skummetmælken til det billigste Foderemne, som findes, og som opfordrer til at opfodre saa meget af den, som det i det hele taget er muligt at faa udleveret, uden smaalig Hensyn til, om den nu ogsaa udnyttes tilstrækkelig økonomisk.

Dette Forhold har sikkert haft sin store Part af Skylden for, at mange anser Køerne for mindre gode Betalere af deres Foder end Fedekvæget, uden tilstrækkelig at gøre sig Rede for, at dette for en stor Del skyldes, at Køerne afgiver den billige Skummetmælk til Fordel for de unge Dyr.

Den i vore Nabolande herskende Mangel paa Mælk og Mejeriprodukter, som der næppe er Udsigt til at afhjælpe i de nærmest kommende Aar, vil bevirke, at vore Mejerier ikke blot som i Fortiden vil komme til at skænke Smørproduktionen Opmærksomhed, men at de ogsaa maa have Opmærksomheden henvendt paa Eksport af Mælk og Ost, og der er derfor kun ringe Grund til at tro, at Skummetmælk foreløbig vil gaa ned i Værdi.

Boganmeldelse og udkomne Bøger.

Maskinbogen for Landmænd. Praktisk Vejledning i Maskinbrug m. m. Udgivet paa Foranledning af Udvalget for Afholdelsen af Kursus for Landmænd i Maskinlære. 437 Sider. (Københ.). — Første Udgave af »Maskinbogen for Landmænd« udkom 1912 i ikke mindre end 10.000 Eksemplarer, men har forlængst været udsolgt. Den nye Udgave, som nu foreligger, er betydelig udvidet, meget af Stoffet har maattet omarbejdes paa Grund af den i Mellemtiden foregaaende stærke tekniske Udvikling, og en Del nyt Stof er tilføjet. Ny er saaledes Afsnittene om Vind- og Vandkraft samt Motorplove, medens f. Eks. Afsnittene om Motorer og Dampmaskiner er omskrevne. Ogsaa Billedstoffet er øget betydeligt. Selvfølgelig er Afsnittet om Landbrugets Redskaber og Maskiner langt det største, men der findes tillige større eller mindre Afsnit om Træ, Læder, Jern, Rust og Beskyttelse herimod, Elektricitet, Vejledning i Støbning af Beton, Tagdækningsmaterialer og meget mere. De enkelte Afsnit er udarbejdede, klart og populært, af en Række Fagmænd.

Udvalgets Formand, Proprietær *V. Jespersen*, Næsbyhoved, skriver i Forordet: »Det danske Landbrug anskaffer, tør man regne, aarlig for 8 Mill. Kr. Redskaber og Maskiner; den samlede Værdi af de Maskiner og Redskaber, Landbruget sidder inde med, bliver herefter endog over 100 Mill. Kr., og hvad en rationel Behandling af dem aarlig kan spare Landbruget for — blot regnet til nogle faa Procent — maa da ogsaa blive at regne i Millioner.« En flittig Benyttelse af denne fortræffelige Haandbog vil imidlertid ikke blot spare Landmanden for mange Penge, men ofte ogsaa for Tidsspilde og for mangen en Ærgrelse.

Bogens Oplag er ogsaa denne Gang 10.000 Eksemplarer.

Vejledning i Havefrøavl. 2. forøgede Udgave. Udgivet af A/S L. Dæhnfeldt ved Avlsleder *C. Göhrn.* 275 Sider. (Milo'ske Bogh. Odense.).

Kolding Herreds Landbrugsforening 1869—1919. Udgivet af Foreningen i Anledning af 50 Aars Jubilæet ved Konsulent *Jes Nielsen.* 103 Sider. (Kolding).

Tyende- og Daglejerlønnen i Landbruget 1918. Med et Tillæg om Lønforhold for kvindeligt Husgerningstyende i Byerne. 71 Sider. Udgivet af Det statistiske Departement. (Statistiske Meddelelser. 4. R. 59. Bd. 1. Hefte. (G. B. N. F. Københ.).

Maskinbogen for Landmænd. Praktisk Vejledning i Maskinbrug m. m. Udgivet paa Foranledning af Udvalget for Afholdelsen af Kursus for Landmænd i Maskinlære. 437 Sider. (Københ.).

Beretning fra Arbejderforsikrings-Raadet for Aaret 1918. 145 Sider. (Københ.).

Meddelelser fra Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Serumlaboratorium. LIX—LVIII. *M. Christiansen:* Welch-Fraenkels Bacil og dens Forekomst ved den spontane Forraadnelse. 41 Sider. *L. Bahr:* Paratyfus hos Honningbien samt nogle Undersøgelser vedrørende Forekomsten af Bakterier i Honningbiens Tarm. 36 Sider. *M. Christiansen:* Undersøgelser vedrørende smitsomme Sygdomme hos Kalve. 19 Sider. *A. Rasmussen Reerstorp:* Undersøgelser over Forekomsten af Bakterier af Paratyfus-Gruppen i Tarmindholdet hos sunde Svin. 14 Sider. *Axel Thomsen:* Undersøgelser vedrørende Kvægets smitsomme Kastning. 41 Sider.

Kemiske Undersøgelser af Jord, dyrket paa forskellig Maade. Ved *R. K. Kristensen.* 17 Sider. 135. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. (G. B. N. F. Københ.).

Danmarks Smør-Pris-Statistik. Udgivet af Udvalget for Mejeri-Statistik. 16. Aarsberetning. Udarbejdet af Kontoret for Mejeri-Statistik ved *A. Axelsen Drejer.* 23 Sider. (Odense).

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie i Tiden fra 1869—1918. Af *H. Hertel.* II Hefte. 188 Sider. (Aug. Bangs Bogh. Københ.).

Mindre Meddelelser.

Bestyrelsesmøde i Landhusholdningsselskabet vil blive afholdt Lørdagen den 18. Oktober Kl. 1½. Den foregaaende Dag mødes Belønningsudvalget med Præsidiet for at tage Bestemmelse om Uddeling af Selskabets Duelighedsmedaljer og Sølvbægre for indeværende Aar.

Maskinkursus for Landmænd. I Teknologisk Instituts for nylig udsendte Aarsberetning findes et Afsnit om de af Institutet foranstaltede fortrinlige Maskinkursus for Landmænd, der begyndte for 10 Aar siden paa Tilskyndelse af Landbrugskandidat, Direktør *C. Bille.* Da det har sin Interesse at se, hvem det er, der besøger disse Kursus, hidsættes en efter de paagældendes Livsstilling affattet Fortegnelse over alle 1759 Elever, der i de 10 Aar har søgt Undervisningen, samt deres Gennemsnitsalder:

275	Landvæsenselever	19 Aar
231	Forvaltere	23 —
981	Landmænd (heri 21 Motorplovpassere)	23 —
12	Konsulenter og Kontrolassistenter	27 —
65	Avlskarle	28 —
13	Forpagtere	31 —
87	Bestyrere	29 —
66	Ejendomsbesiddere	34 —
13	Smede	32 —
1	Tømrer	50 —
15	Landbrugslærere	30 —

Indførselen af afkølet og frossent Kød til Europa fra oversøiske Lande har taget et betydeligt Opsving i det sidste Krigsaar. I Henhold til Opgivelser fra det internationale Landbrugsinstitut anslaas Verdensproduktionen af disse Varer i

Aaret 1917 til ca. 965.000 Tons, hvoraf Sydamerika leverede 540.000 t, Australien 119.000 t, Ny Zeland 117.000 t, de Forenede Stater godt 100.000, Kanada 55.000 og Sydafrika 22.000 t. Heraf gik ca. 415.000 t til Europa i 1917, medens der skal være gaaet betydelig mere i 1918, først og fremmest fra Argentina, men ogsaa fra Brasilien, Uruguai og Paraguai. Der skal i de sidste Aar været oprettet store Eksportslagterier i disse Lande, og i det hele antages det, at Sydamerikas østlige Stater Syd for Ækvator i den kommende Tid vil blive Europas Leverandører af frossent Okse- og Faarekød. I de sydamerikanske Stater findes der Græsgange til en langt større Kreaturstyrke end den nuværende, og Lucernedyrkningen breder sig stadig og muliggør derved Opretholdelsen af Kreaturbestanden i tørre Aar. I Argentina opgives Lucernearealet til 713.000 ha i Aaret 1895, men til 9 Millioner ha i 1918. — De Forenede Stater udførte i 1917 af frossent Kød til Europa ca. 100.000 t, men dette kunde kun finde Sted ved en tvungen Indskrænkning af det hjemlige Forbrug, og det antages, at Staterne før eller senere atter ikke blot vil lægge Beslag paa den hjemlige Produktion, men tillige som før Verdenskrigen ogsaa paa store Indførsler fra Argentina.

Kampen mod Kvægets Tuberkulose.

Foredrag i Det kgl. Landhusholdningsselskab 26. Marts 1919
af Veterinærfysikus, Professor, Dr. med. *B. Bang.*

Dyrets Sundhed er en nødvendig Forudsætning for at det kan give fuldt Udbytte. Derfor maa enhver Kvægbruger være i høj Grad interesseret i, at hans Køer er sunde. Han bør vide noget om de vigtigste Sygdomme, som de er udsatte for, og da navnlig om dem, der er tilbøjelige til at brede sig i Hjorden, hvori de er kommen ind. De Sygdomme, der optræder med hæftige Sygdomstegn, kan Kvægbrugeren ikke undgaa at lægge Mærke til, og de vil snart foranledige ham til at raadspørge Dyrlægen, men anderledes er det med dem, der udvikler sig snigende og som først giver sig tydeligt tilkende, naar de allerede er vidt fremskredne. Om dem er det særligt vigtigt, at Landmanden ved nogen Besked, saaledes at han forholdsvis tidligt kan fatte Mistanke om deres Tilstedeværelse. Han bør vide, hvordan han kan undgaa dem, og hvad han kan gøre for at befri sin Hjord for dem, hvis de er kommet ind i den.

Af de snigende Sygdomme, som truer Kvægbrugets Rentabilitet, er den smitsomme Kastning og Tuberkulosen de vigtigste — hvilken af dem, der spiller den største Rolle, er vanskeligt at afgøre.

For 30—40 Aar siden var det almindeligt anerkendt, at Tuberkulosen hos Malkekvæget var en af de Sygdomme, der bragte Landmændene det største Tab, men dengang

troede man, at Tabene ikke kunde undgaas, naar man ønskede at forcere Mælkeydelsen, idet man mente, at den dermed følgende Svækkelse af Koens Organisme var den vigtigste Aarsag til Sygdommen. Og man troede dernæst, at Sygdommen var i høj Grad arvelig. Nu ved vi, at dette heldigvis ikke er rigtigt. Tuberkulosen er en ren Smitsot. Den kommer kun, naar den Bakterie, der fremkalder den — Tuberkelbacillen — optages og formerer sig i Dyret, og disse Baciller findes ikke allevegne, men kun hvor der lever eller nylig har levet tuberkuløse Dyr eller Mennesker, som paa forskellig Maade udskiller Baciller, der indeholdes i Afsondringerne fra de syge Organer — for Menneskets Vedkommende mest i Ophostningen fra Lungerne, for Kvægets mest i Gødningen, i Børflaadet og i Mælken. Naar der ikke er Lejlighed til at optage Tuberkelbaciller, bliver Kvæget ikke tuberkuløst, selv om Mælkeydelsen bringes saa højt op som muligt og selv om der i lange Tider er drevet Avl i nære Slægtskabsgrader paa Køer, hvis Organisme kunde frygtes at være svækket ved forceret Mælkeydelse. I 1892 havde jeg Lejlighed til at bevise denne Paastands Rigtighed ved at tuberkulinprøve 2 af de højst præmierede Malkekvægsbesætninger her i Landet (Rasm. Hansens og Chr. Bjerregaards Besætninger i Elkenøre) med 38 og 39 Individer, af hvilke ikke et eneste reagerede. Og disse Besætninger er endnu stadig sunde.

Jeg undersøgte den Gang tillige, hvordan det forholdt sig med Kalvene, der fødtes i en tuberkuløs Besætning, altsaa tildels af Mødre, der var angrebne af Tuberkulose. Jeg fandt, at de meget ofte var sunde og hvis de havde Tuberkulose, viste det sig i de fleste Tilfælde, at de var smittede gennem Føden, idet næsten kun Lymfekirtlerne over Svælget eller i Tarmkrøset var angrebne. (Af 35 tuberkuløse Kalve paa Brattingsborg og Thurebylille var dette Tilfældet hos de 24).

Ved Undersøgelser, anstillede paa Slagtehuse i stærkt tuberkuløse Egne (Aarhus) viste det sig, at kun knap $^1/_2$

pCt. var født med Sygdommen. Kalvene kommer altsaa i Reglen sunde til Verden. Det laa da grumme nær at prøve paa, om man ikke kunde holde dem fri for Sygdommen ved at fjerne dem fra Stalden, hvor der næsten altid — naar Besætningen ikke var fri for Tuberkulose — maatte findes Dyr, som udskilte Tuberkelbaciller, og naar man forhindrede Smitteoptagelse gennem Føden, d. v. s. den raa Mælk. Det var dette yderst simple Princip, jeg i 1893 foreslog at prøve paa Thurebylille. Forsøget lykkedes, og det blev derigennem bevist, at det er muligt at omdanne en stærkt inficeret Besætning til en fuldstændig sund, og at den vil holde sig sund, hvis der ikke tilføres den Smitte.

Sagen vakte i Begyndelsen en ret stor Interesse, men denne tabte sig desværre temmelig snart. Man fandt Afsondringen for besværlig og man tabte Humøret (og tildels Troen paa Opnaaelsen af et godt Udfald), naar der enkelte Aar indtraadte Uheld, saaledes at et ikke helt ringe Antal af de Dyr, der hidtil havde været sunde, ved en ny Prøve reagerede. Man tillagde dette en overdreven Vægt og vilde eller kunde ikke indse, at en Ko i og for sig ydede det samme økonomiske Udbytte (gav ligesaa megen Mælk og fødte ligesaa sunde Kalve) enten den stod i den ene Afdeling eller i den anden — at disse Reaktioner kun havde den Betydning, at den endelige Renselse sinkedes, men ingenlunde at den maatte opgives.

Det var uheldigt for Sagen, at jeg havde været lidt for sangvinsk og havde valgt til Forsøgsgaard et Sted, hvor Afsondringen var forholdsvis vanskelig. Det havde været bedre, om jeg havde begyndt under de gunstigst mulige Forhold, d. v. s. havde haft 2 Gaarde og flyttet de sunde Kalve bort til en anden Gaard. Ved en saadan Ordning var der sandsynligvis slet ingen Uheld indtraadt. Det vilde hurtigt være bleven slaaet fast, at Afsondring var den rette Vej til at omdanne en tuberkuløs Besætning til en sund, og naar dette var almindelig erkendt, vilde man maaske med

større Tillid og med mere Forstaaelse være gaaet over til at prøve paa at opnaa lignende Resultater under vanskeligere Forhold.

Dernæst kan jeg maaske bebrejde mig selv, at jeg fra først af ikke tilstrækkelig energisk fremhævede Nødvendigheden af, naar man havde de 2 Afdelinger paa samme Gaard, da at føre et særdeles vaagent Øje med de reagerende Dyr, saaledes at man passede paa, at de af dem, hos hvem Sygdommen udviklede sig videre til klinisk kendelig Form, d. v. s. blev saadan, at der af vedkommende Dyr udskiltes Masser af Tuberkelbaciller, hurtigst muligt blev fjernede (slagtede). Det var jo Meningen — jeg vilde kun lade de Dyr leve, som tilsyneladende var sunde, idet jeg mente, at enhver fornuftig Kvægejer af almindelig anerkendte Grunde vilde skille sig af med kendeligt angrebne Dyr, men det var i Virkeligheden den Gang ikke rigtig gaaet op for mange Landmænd.

Dernæst holdt Folk ikke af at se Sandheden som den var. Mange Landmænd vidste jo nok, at de havde Tuberkulose i deres Besætning, men at saa mange Individer var smittede, troede de ikke. Man var jo kun vant til at regne de Dyr for tuberkuløse, som viste kliniske Tegn, dem, der hostede og magrede af, og naar en Mand var vant til at skyde maaske 5 pCt. af Besætningen ud hvert Aar paa Grund af saadanne Symptomer, blev han yderst forfærdet, naar Tuberkulinprøven viste, at 80 pCt. af de voksne Dyr, 40 pCt. af Tyre og Ungkvæg og en Del af Kalvene reagerede. Mange troede ikke, at det kunde være rigtigt eller ogsaa tabte de helt Humøret og mente, at der intet var at stille an. Saa gjorde ogsaa i Begyndelsen Kvæghandlerne Forsøg paa at benytte Lejligheden til at trykke Prisen for Kvæg, der skulde sælges fra en saadan Besætning, hvori de vidste, at der var gjort Prøve. Saa rejste Kritiken sig. Man sagde, at det hele var Humbug. Da Dyr reagerer for en ganske ubetydelig Tuberkulose, var det ganske naturligt, at man ved Slagtning mente at finde et reagerende Dyr

sundt — det kan være vanskeligt at paavise Tuberklerne, naar der f. Eks. kun findes 3 smaa Korn i en Lymfekirtel!

Og saa kom det fortvivlede Forhold, at den tyske Regering 1897 (uden Tvivl i agrarisk Øjemed for at besværliggøre Indførslen) paabød, at det fra Danmark indførte Slagtekvæg skulde prøves med Tuberkulin i Karantænerne og de reagerende Dyr tilbagevises. Denne Foranstaltning var i og for sig meningsløs, idet de prægtigste Slagtedyr ofte vil reagere paa Grund af ganske ubetydelig Kirteltuberkulose, som ikke har den fjerneste Indflydelse paa Dyrets Anvendelighed til Føde (og ved Slagtningen var der jo Lejlighed nok til at se, hvordan den muligt tilstedeværende Tuberkulose forholdt sig), og den medførte den sørgelige Følge, at Handelsmændene som Modtræk foranledigede, at Dyrene indsprøjtedes med store Mængder Tuberkulin inden de kom til Karantænerne for derved at forsøges immuniserede mod den Prøve, som skulde foretages der. Denne Immunisering blev efterhaanden overflødig, idet Handelsmændene fandt paa andre Metoder til at gøre Prøverne illusoriske, men den har skadet Tuberkulosekampen overordentlig. Folk tabte Respekten for Tuberkulinet; det blev i Publikums Øjne et Middel, som væsentlig kunde bruges til at snyde med ved Handler — det blev sandsynligvis ogsaa jævnlig brugt dertil ved indenrigske Kvæghandler — og Karantæneprøverne benyttedes ogsaa som Bevis paa Tuberkulinets Upaalidelighed. Efterhaanden reagerede i de tyske Karantæner gennemsnitlig lidt over $^1/_2$ pCt., og naar de indførte Dyr kom til Slagtning i de forskellige tyske Slagtehuse, fandt man at ca. 30 pCt. (undertiden 37 pCt.) i Virkeligheden havde Tuberkulose. I Stedet for nu at drage den Slutning, at Prøverne blev forkert udførte (eller bedømte?), anførtes disse Resultater i udbredte tyske Lærebøger som Bevis for, at Tuberkulin ikke duede som diagnostisk Middel. — Værre var det, at den meget naturlige Forbitrelse over de meningsløse Tuberkulinprøver bevirkede, at Tuberkulinet navnlig i Jylland ligefrem blev lagt

for Had. I visse Kredse beskyldte man endogsaa mig for at have foraarsaget disse tyske Prøver, og man rettede hæftige Bebrejdelser imod mig, fordi jeg havde vovet at tale om, at Tuberkulosen var saa udbredt blandt vort Kvæg!

Nogle Forhold er der unægtelig, som gør Anvendelsen af Isolationsmetoden vanskelig. For det første kan den vanskelig bruges hos Folk, der stadig fornyer deres Besætning ved Køb. Den egner sig naturligvis kun rigtigt for dem, der væsentlig opdrætter selv, men det er da vist ogsaa de fleste, og kunde man en Gang komme saa vidt, at Opdrætterne var i Stand til udelukkende at levere sunde Dyr, var jo ogsaa de, der købte, i Stand til at holde rene Besætninger.

Dernæst er det ofte gjort gældende, at det for mange var overmaade vanskeligt eller umuligt at skaffe Plads til at have 2 Afdelinger. Indtil Verdenskrigen er jo vor Bestand af Kvæg stadig taget til, saaledes at Staldene var overfyldte. En Deling af dem var ikke blot yderlig besværlig, men mangen Gang ikke mulig, naar der skulde være Plads til de Dyr, man havde. Den Plan, jeg fulgte paa Thurebylille, var at dele Stalden ved en tæt Bræddevæg, og derved gik i Reglen en Række tabt hvis det var en Tværstald. Imidlertid har jeg allerede for 20 Aar siden i min Beretning til Veterinærkongressen i Baden-Baden (1899) gjort opmærksom paa, at det var det fornuftigste i alle Tilfælde, hvor det drejede sig om en stor Besætning, hvori Tuberkulose havde været til Stede i mange Aar, slet ikke at prøve den voksne Del, men at begynde fra Bunden af med blot at isolere Kalvene (mulig tillige Ungkvæget) efter en Prøve af dette. De voksne Kreaturer vilde nemlig i en saadan Besætning altid reagere i overordentlig stort Tal, 80 pCt. ell. mere. Der var altsaa kun ringe Glæde ved at isolere nogle faa Stk. af Malkekøerne og der var endda altid nogen Fare for, at nogle af de gamle Dyr, som ikke reagerede, alligevel vilde vise sig at være smittede (maaske at høre til dem, der ikke reagerede just fordi de havde udbredt Tuberkulose). Ejeren vilde, ved

at lade den gamle Del være urørt, spare sig for Sorgen ved at vide, at hans Besætning var i høj Grad smittet — og hans Venner kunde ikke ærgre ham ved at snakke om det!

Det at fjerne de unge Kalve fra den inficerede Stald kostede kun ringe Besvær og meget ringe Udgift. Kalve og Ungkvæg kræver jo ikke kostbare Stalde. Ved at følge denne Vej vinder man et Par Aar inden Besværlighederne viser sig, og naar en Mand efter et Par Aars Forløb har faaet en Del sunde unge Dyr, vil han naturlig have mere Lyst til at ofre noget paa at holde disse Dyr rene, end han havde fra først af.

Endelig er der Spørgsmaalet om Staldpersonalets Paapasselighed med Hensyn til at bringe Smitte fra de angrebne til de sunde. Vanskeligheden herved er vistnok den mest berettigede Indvending mod Systemet. Der tales ofte og vel mangen Gang med Rette om Folkenes Mangel paa Interesse og paa Samvittighedsfuldhed — og det kan ikke nægtes, at i alle de Tilfælde, hvor man maa have de 2 Afdelinger paa samme Ejendom, er det nødvendigt for Opnaaelsen af et godt Resultat, at de Folk, der røgter eller malker Køer i den usunde Afdeling, viser den største Omhu for ikke at føre Smitstof til de sunde Dyr. Hvis de overhovedet skal have noget at gøre med disse, maa de besørge dem først og de maa sørge for at have andre Træsko og andet Overtrækstøj i den sunde Afdeling, og der maa dér kun bruges Koste og andre Redskaber, som aldrig bliver brugt i den usunde.

Er det nu sløve eller ligegyldige Personer, der røgter Dyrene, vil saadanne Paabud naturligvis ikke blive overholdt. Men der findes da heldigvis ogsaa opvakte og samvittighedsfulde Mennesker i Landarbejderstanden, og hvis Ejeren selv og navnlig Fodermesteren, som har det egentlige Tilsyn med Folkene, har rigtig Interesse og fuld Forstaaelse af, hvad det kommer an paa, tror jeg, at man i de fleste Tilfælde vil kunne overvinde den Hindring, som ligger i Tankeløshed og Skødesløshed hos Folkene. En lille

Præmie til Fodermesteren for hvert Dyr, der holder sig sundt, vil sikkert være en nyttig Foranstaltning.

Arbejde, Interesse og Paapasselighed gennem en Række af Aar maa der til — uden det er det umuligt at omdanne en Besætning, der er genneminficeret af Tuberkulose, til en sund. Det ligger i Sagens Natur!

Men er der da overhovedet Grund for Landmanden til at ofre Arbejde og lidt Penge paa den Opgave at skaffe sig en Besætning, som er fri for Tuberkulose? Ja, det er efter min Mening netop Hovedulykken, at det ikke rigtigt er gaaet op for de fleste, at der er Grund dertil. Det store Flertal rammes ikke saa stærkt paa Pengepungen, at det staar dem rigtig klart, hvor meget bedre det var, om deres Besætning var tuberkelfri. Tuberkulosen er jo overordentlig udbredt her i Landet — som for Resten i de fleste Lande, hvor Mælkeribruget staar højt. Paa Grundlag af Statistikerne fra Slagtehusene og af Tuberkulinprøverne kan vi sige, at 30—40 pCt. af de voksne Kreaturer er smittede, men heldigvis er jo langt de fleste af disse Dyr kun let angrebne. Sagen er den, at Tuberkulosen begynder som en lokal Lidelse, i Reglen i en eller flere af de smaa Lymfekirtler, oftest dem ved Lungerne eller i Tarmkrøset eller ved Svælget, og saa længe den holder sig dér eller kun i ringe Grad griber over paa andre Organer — hyppigst paa Lungerne — har den ingen kendelig Indvirkning paa Dyrets Trivsel og Ydeevne. I mange Tilfælde bliver den heldigvis i Aaringer, ja i hele Livet, paa dette relativt eller helt uskadelige Trin, men i et ikke ringe Antal Tilfælde griber Sygdommen lidt efter lidt om sig og gør da Dyret mindre triveligt og mindre ydedygtigt, og i en Del Tilfælde angriber den de for Livet vigtigste Organer i en saadan Grad, at Dyret gaar til Grunde efter en i Reglen langvarig Hentæring, under hvilken det er en i høj Grad farlig Smittespreder. Se det er dette kroniske, snigende Forløb, som gør, at Sygdommen faar Lov til at brede sig indenfor Besætningen, ofte i mange Aar uden at Ejeren kommer rigtig til Klarhed

over, hvad det er for en farlig Fjende, der har faaet Indpas i hans Hjord. Næsten enhver Ejer af en større Besætning er vant til, at der i Aarets Løb er enkelte Dyr, som ikke vil trives eller ikke giver tilstrækkelig Mælk til at det betaler sig at beholde det. Det kan jo have mange forskellige Aarsager, og at han aarlig maa udskyde nogle pCt. af Kvæget tidligere end det efter Dyrets Alder burde ske, er noget, som han er vant til og anser for uundgaaeligt. Og naar han saa opnaar en taalelig god Pris for Dyret som Slagtevare, er han forholdsvis tilfreds. Og det har vistnok været uheldigt for Tuberkulosebekæmpelsen, at Prisen for »Pølsekøer« her i Landet i en Aarrække har været forholdsvis høj.

De mange Landmænd, hvis Besætninger forholder sig paa denne Maade, føler ret naturligt ikke stor Lyst til at ofre noget væsentligt Arbejde paa at skaffe sig en helt tuberkelfri Besætning. Og her kommer nu et andet Moment til. En saadan Mand vil ofte sige: hvad vil jeg opnaa ved at faa min Besætning renset for Tuberkulose? Jeg vil jo i Reglen ikke faa højere Pris for min Mælk af den Grund og heller ikke højere Pris for de Tillægsdyr, jeg kan sælge. Desværre har han i Reglen Ret heri! Det er jo kun i København og forholdsvis faa større Byer at der betales højere Pris for den saakaldte Børnemælk, som forlanges leveret fra tuberkelfri Besætninger.

Desværre har Flertallet af danske Læger hidtil røbet ringe Interesse for Kravet om, at Mælken skulde være fri for Tuberkelbaciller. Man har slaaet sig til Taals med, at Mælken til Smaabørn i Reglen blev kogt og ment, at ældre Personer, der nærede Frygt for Smitte ad den Vej, jo kunde undgaa Muligheden deraf ved at koge Mælken — og i det hele har man ikke tillagt Faren for Mælkesmitte nogen videre Betydning. I flere andre Lande, navnlig i England var det oprindelig anderledes, men De ved alle, at Verdens største Tuberkuloseautoritet, Robert Koch, i 1901 paa Kongressen i London fremsatte den Paastand, at Faren for

Smitte af Mennesker ad den Vej var saa minimal, at der i Virkeligheden ikke var Grund til at tage Hensyn dertil. Denne opsigtvækkende Paastand gav som bekendt Anledning til, at der i mange Lande, ikke blot Tyskland og England, men ogsaa her i Landet blev udført omfattende Undersøgelser, hvis Resultat var, at Paastanden var i høj Grad overdreven. Det er rigtigt — hvad for Resten før den Tid næsten ingen betvivlede —, at det tuberkuløse Menneske er den værste Smittekilde for andre Mennesker, navnlig gennem Opspyttet fra de brystsyge Lunger, men det er sikkert, at navnlig smaa Børn er ret stærkt modtagelige for Smitte fra Kvæg, som navnlig optages gennem den raa Mælk. Man kan regne, at mindst 10 pCt. af tuberkuløse Børn har faaet Smitten fra Kvæg (Orth).

I den Kamp, jeg gennem snart 30 Aar har ført for at faa danske Landmænd til at arbejde paa at udrydde Kvægtuberkulosen, har jeg — til Dels af Grunde, som jeg næppe behøver nærmere at forklare — aldrig slaaet paa den store Tromme med Hensyn til den Fare for Menneskets Sundhed, der kan være knyttet til den raa Mælk og raa Mælkeprodukter af tuberkuløst Kvæg. Jeg har selvfølgelig altid omtalt ogsaa dette Forhold, men jeg har forsøgt at faa Folk til at indse, at Tuberkulosen er en saa ødelæggende Sygdom for Kvæget selv og for Svin og andre Husdyr — navnlig Heste — at der er Grund nok til energisk Kamp imod den, selv om man ser bort fra Faren for Mennesket.

Jeg nævnte før, at Landmanden ofte siger: jeg faar heller ikke mere for mine Tillægsdyr fordi jeg kan yde Garanti for, at de ikke er befængte med Tuberkulose. Ogsaa dette er desværre sandt — men det er en stor Fejl. Hvis Køberen har en tuberkuløs Besætning, har det ganske vist ikke stor Betydning for ham, om det nye Dyr, han skaffer sig, er absolut tuberkelfrit, thi selv om det er det, vil det være smittet $^1/_2$ Aar efter at han har sat det ind til sine angrebne Dyr, men i de mange Tilfælde, hvor han véd eller har Grund til at tro, at hans Besætning er sund, er

det meningsløst ikke at sikre sig, at det Dyr, som han maaske til en høj Pris erhverver sig fra en fremmed Besætning i den Tanke at forbedre sin Besætnings Mælkeydelse eller forhøje Fedtprocenten, at dette Dyr ikke samtidig bringer Tuberkulose ind i Besætningen. Det er just dette, der er sket med saa mangfoldige Bondebesætninger her i Landet ved Indkøb af Tillægsdyr fra Herregaarde, hvor Besætningerne var eller mentes at være bedre — og det sker uden Tvivl endnu jævnlig den Dag i Dag. Det er meget beklageligt, at de mange fortrinlige Stammer, vi har paa Fyen og andre Steder, ikke holdes absolut tuberkelfri. Mange af dem er sandsynligvis sunde, men andre er det uden Tvivl ikke helt, og det vilde dog sikkert være let for Ejerne af saadanne Besætninger, som kan sælge Kalve eller unge Dyr til høj Pris, at gennemføre en saa grundig Isolation af deres Opdræt, at de kunde være sikre paa at sælge lutter tuberkelfri Tillægsdyr.

Jeg er tilbøjelig til at beklage, at jeg ikke ved Tuberkulosekampens Begyndelse søgte at faa udelukket tuberkuløse Dyr fra Præmiering ved Dyrskuer. Det havde sandsynligvis den Gang kunnet gennemføres, og vilde have gjort Nytte ved at opmuntre Folk med gode Besætninger til at arbejde hen til kun at have sunde Dyr. Jeg lod mig afholde fra at rejse dette Krav, fordi Kvægavlslederne frygtede for, at man derved skulde skade Fremgangen i Avlen, idet maaske de allerbedste Dyr vilde blive udelukkede fra Præmiering. Det synes mig i hvert Fald en Fejl, at man ikke giver Ekstra-Points for Dyrets fuldkomne Sundhed. Jeg synes ogsaa godt, man kunde forlange, at Besætninger, der deltager i Konkurrencer, skulde være sunde.

Det er iøvrigt i ikke mindre Grad ubegribeligt, at de engelske Opdrættere af Kvæg, som sælges til Udlandet for svimlende Priser, ikke sørger for, at Dyrene er sunde, uagtet Modtagerne i Reglen fordrer det og forlanger Tuberkulinprøve foretaget. Det samme gælder om tyske Opdrættere. Jeg skal her minde om, hvad der en Gang for en Del

Aar siden hændtes i Argentina. Der var fra Tyskland sendt en Samling kostbare Tillægsdyr, vist ca. 40, udsøgte fra de bedste tyske Stammer. Da de prøvedes derovre, faldt de alle. Tyskerne mente, det var forkert, fik dem hjem og lod dem slagte, men det viste sig at være rigtigt. Man tør vistnok deraf slutte, at Tuberkulose i Tyskland er i en sørgelig Grad udbredt i højt udviklede Stammer. Hvis vi skal spekulere paa at finde et Marked for Tillægsdyr i Udlandet, bør vi sikkert faa vore Opdrættere til at sørge for at holde deres Besætninger fri for Tuberkulose *).

De Landmænd, som har Grund til at tro, at deres Besætning er fri for Tuberkulose, burde alligevel sætte Pris paa at faa at vide, om det forholder sig saa eller ej. Hvis de vil sælge Tillægsdyr, maa det være en stor Betryggelse at vide, at de virkelig kan love dem sunde, og hvis de selv af og til har købt Kreaturer, kan det blive af den største Betydning for dem saa tidligt som muligt at faa at vide, om de ikke ved disse Køb har faaet slæbt ind i deres hidtil sunde Hjord et Dyr, som er behæftet med Tuberkulose og som maaske i Løbet af nogle Aar vil ødelægge en stor Del af Bestanden. Thi det maa man aldrig glemme, at denne Fare altid svæver over Hovedet paa den Mand, som har Tuberkulose i sin Besætning! De fleste tuberkuløse Dyr bliver kun let angrebne, men der er nok, hos hvem Sygdommen antager en ondartet Form, medfører Dyrets Undergang og spreder en Masse Smitte omkring i Stalden.

Allerede for flere Aar siden har jeg søgt at gøre det saa let som muligt for Kvægejerne at faa at vide hvorledes Tuberkulosen forholder sig hos dem. I November 1915 meddelte jeg nemlig Dyrlægerne, at de kunde faa gratis Tuberkulin paa Betingelse af, at de kun vilde anvende det til Forsøg paa at befri Kvægbesætninger for Tuberkulose. Hos Ejere, der havde nogen Interesse for Sagen, kunde de

*) Nylig udførtes til Norge ca. 70 Stk. Korthornskvæg, der var købte i Jylland. Ved den lovbefalede Tuberkulinprøve faldt omtrent Halvdelen og maatte slagtes.

foretage Indsprøjtningen uden at han forud paatog sig nogen Forpligtelse til at foretage Afsondring mellem angrebne og sunde. Viste det sig efter Prøven, at Forholdene var saadan, at Manden kunde og vilde indrette en virkelig forsvarlig Afsondring, kunde der indgives Andragende og fri Prøve bevilges, — i modsat Fald maatte Ejeren selv betale Dyrlægen for hans Arbejde, men selve Tuberkulinet skulde ikke betales. Og dette Tilbud har jeg ogsaa ladet komme direkte til Landmændenes Kundskab, bl. a. ved det Foredrag, jeg den 1. Marts 1917 holdt ved de sammensluttede sjællandske Kontrolforeningers Aarsmøde. Nogle Besætninger er bleven prøvede i Henhold til dette Tilbud — men det er dog kun et ringe Antal i Sammenligning med de mange, som man kunde have ventet. Ligegyldigheden var for stor. Denne Ligegyldighed er, som sagt, vel forklarlig, men den er alligevel meget ufornuftig.

Grunden til de store Tab ved Tuberkulose er jo dens store Smitsomhed og snigende Forløb. Kommer den ind i en Besætning og gør man ikke noget effektivt for at holde den i Ave, breder den sig i Løbet af nogle Aar i Reglen saa stærkt, at de aller fleste Individer bliver smittede. I mange Tilfælde holder den sig i en Del Aar nogenlunde skikkelig, saaledes at kun nogle faa pCt. aarlig gaar til Grunde, men i mange andre Tilfælde antager den pludselig en ganske anderledes ondartet Skikkelse og Tabet bliver overmaade stort.

Af de Oplysninger, Kvægejere har givet ved Andragender om Tuberkulinprøver paa Statens Bekostning, har jeg i sin Tid meddelt nogle Eksempler paa saadanne Ødelæggelser. Jeg skal minde om dem her.

En Bonde med 12 Kreaturer mistede i Løbet af 6 Aar 11, hvoraf nogle blev nedgravede, andre solgtes til Spotpris. En anden med 16 mistede i 2 Aar 9, én med ca. 30 mistede i 2 Aar 12, én med 19 mistede i 2 Aar 10, én med 21 mistede i 3 Aar aarlig 4—5 Stykker (Tabet anslaas af ham selv til over 1000 Kr. aarlig!), én med 17 maatte i 3 Aar

slagte 12, én med 38 har i 4 Aar begravet over 20 Køer, én med 25 har i 4 Aar hvert Aar solgt 2—3 af de bedste Malkekøer for Hudens Værdi og senere aarlig mistet ca. 5 Ungkreaturer, én med 24 maatte i 4 Aar aarlig sælge 3 af de bedste Køer for Hudens Værdi og mistede senere aarlig 5—6 Ungkreaturer. En Gaardmand mistede for 16 Aar siden en Vinter af 21 Kreaturer de 16, deriblandt alle Malkekøerne! En Mand med 40 Kreaturer maatte i 5 Aar udskyde eller nedgrave 24. En Husmand med 7 nedgravede eller solgte for Hudens Værdi i 1 Aar 5. En Mand med 38 har i 10 Aar gennemsnitlig mistet 6 aarlig, én med 74 har i 2 Aar mistet 14 o. s. v.

Her enkelte andre fra de senere Aar: En Gaardejer med 12 Køer maatte i 1 Aar afhænde 10 paa Grund af Tuberkulose. Hos en Proprietær med 77 døde i et Aar 5 Køer i den bedste Alder; en anden med 64 mistede i de sidste Aar gennemsnitlig 6—8 Kreaturer aarlig, en med 78 mistede i Aarene før han tog fat paa Bekæmpelsen indtil 16 Stk. aarlig. (Efter nogle Aars Forløb bestod alle hans Kreaturer!). Hos en Gaardejer med 44 Kreaturer døde sidste Aar 10.

Fra en stor Herregaard med henved 300 Stk. Kvæg angives i Oktober 1919, at der siden Prøvernes Begyndelse i Januar 1918 er »solgt c. 100 Stk. paa Grund af stærkt fremskreden Tuberkulose og mistet 3 ved Dødsfald«. (Ved Prøven i Maj 1919 fandtes 208 sunde i Besætningen).

Se det er denne Fare for at Tuberkulosen kan tage Overhaand og næsten føre til Kvægejerens Ruin, som ikke noksom kan fremhæves. Man skulde iøvrigt tro, at det ikke behøvedes, fordi saadanne Tilfælde maa være vel kendt i Egne, hvor Tuberkulosen er udbredt, og dem er der desværre nok af.

Det er en Selvfølge, at man har mest Fornøjelse af at bekæmpe Tuberkulosen i den Slags Besætninger, hvor Ejeren grundig har erfaret, hvor stor en Ulykke det er at ar-

bejde med en stærkt tuberkuløs Besætning. En saadan Mand forstaar, at det kan betale sig at ofre en Del Arbejde og lidt Penge paa at blive af med Sygdommen og faa sunde og ydedygtige Dyr i Stedet. At det ofte kun er meget faa Penge, der behøves, derpaa kan jeg anføre smukke Eksempler. Hos en Gaardejer A. L. i Smerup kostede Omdannelsen af en bundtuberkuløs Besætning paa 22 Stk. i 1895 til en helt sund Besætning paa 30 udmærkede Dyr i 1902 ca. 200 Kr.! Møller Egense paa Samsø fik for en Udgift af 50 Kr. sin Besætning, der i 1896 bestod af 53 Stk., hvoraf 41 reagerede og hvoraf aarlig flere Stk. havde maattet udskydes paa Grund af Tuberkulose, omdannet til 55 sunde Dyr i 1903. Og en Gaardejer ved Nykøbing F. havde kun en Udgift af 8 Kr. for at faa sin stærkt tuberkuløse Besætning af 15 Stk. i 1912 omdannet til 28 sunde og langt mere ydende Dyr i 1916*). Og at Udrensningen af en stor Herregaardsbesætning heller ikke behøver at koste meget, derpaa har jeg et smukt Eksempel i den bekendte Borupgaard i Jylland. Her var der i 1894 225 Individer, hvoraf kun 86 var fri for Tuberkulose. I 1902 var der endnu 24 tilbage i den reagerende Afdeling, i den sunde var der 210, hvoraf kun 2 reagerede ved Prøven. Godsejer Pedersen oplyste den Gang, at Udgiften ved Udrensningsarbejdet havde været 100 Kr. aarlig. Man skulde synes at det nok kunde betale sig.

At man ogsaa i andre Lande kan forstaa at det lønner sig at faa sunde Dyr at arbejde med, derpaa vil jeg anføre følgende Eksempel fra Erkehertug Friedrichs store Godser i Magyar-Ovar i Ungarn: I denne Allgauerhjord paa over 5000 Stk. var Tuberkulose ret udbredt. De voksne Dyr prøvedes ikke. Man isolerede de ikke reagerende Kalve, beskyttede dem mod Mælkesmitte, gentog Prøverne hvert halve Aar og fyldte efterhaanden den ene af de 13 Gaarde ef-

*) For dette interessante Tilfælde er der gjort Rede i mit Foredrag ved de sammensluttede sjællandske Kontrolforeningers Aarsmøde i Marts 1917.

ter den anden med sunde Dyr. Man begyndte 1899 og 1905 var 72 pCt. af Bestanden fri for Tuberkulose. Indtil 1904 var der tuberkulinprøvet 6132 Køer, hvoraf 81 (1,3 pCt.) havde reageret og 10,553 Stk. Ungkvæg, hvoraf 400 (3,8 pCt.) havde reageret. Man ventede, at den gennemførte Renselse vilde medføre en forøget aarlig Indtægt af 100,000 Kr., navnlig fordi man nu kunde faa Køerne til at leve meget længere; hidtil kunde man i Reglen ikke beholde dem ud over 3 Kælvninger.

Her peges jo stærkt paa det saare væsentlige Forhold, at man i Besætninger, hvor Tuberkulose er udbredt, gennemgaaende er nødt til at skyde Malkekøerne ud af Besætningen i en meget for ung Alder, ofte netop naar de har naaet den Alder, hvor de i en Aarrække skulde være paa Højden af deres Ydelse, hvis de var sunde. Det er jo klart, at dette er en overordentlig uøkonomisk Fremgangsmaade, men det synes desværre som om dette kun i meget ringe Grad er gaaet op for Landmændene.

Spørger man mig nu, hvad jeg har faaet udrettet ved det Arbejde, jeg i 25 Aar har ledet her i Landet til Kvægtuberkulosens Bekæmpelse, saa maa jeg desværre sige, at jeg ingenlunde har Grund tit at være stolt eller glad derover. De vil af den ophængte Tavle se, at det kun er en meget ringe Del af de danske Landmænd, som har fundet det Umagen værd at give sig af med den Sag.

Uagtet Danmark har c. 2000 store Gaarde, ca. 70,000 Bondegaarde og ca. 150,000 smaa Besætninger, har det i de sidste 17 Aar (indtil 1917) gennemsnitlig kun været ca. 650 Besætninger med ca. 24,000 Individer, der har været Genstand for Undersøgelse, og af dem har en hel Del været sunde, saa der egentlig ikke har været noget Udrensningsarbejde at gøre i dem. Det er jo en fænomenal Mangel paa Interesse, der er lagt for Dagen.

Om Grundene dertil har jeg talt en Del i Begyndelsen af mit Foredrag. Jeg vil dog her tilføje enkelte Bemærkninger. Af de store Gaarde drives jo en stor Mængde, for-

Tuberkulinprøverne i Danmark 1893—1919.

Aar	Antal prøvede Besætninger		Antal prøvede Dyr		Procent reagerende
	i alt	første Gang prøvet	i alt	reagerende	
April 1893—Juni 1894	327	327	8.401	3.362	40 0
Juni 1894—Okt. 1895	1.873	1.645	44.902	17.303	38.5
Okt. 1895—Maj 1896	930	749	20.791	6.622	31.9
Maj 1896—Juni 1897	7.316	3.012	84.897	21.668	25.5
Juni 1897—Maj 1898		2.165	65.788	15.642	23.8
Maj 1898—Jan. 1899	1.454	618	35.533	7.725	21.7
1899	1.293	543	33.568	6.759	28.1
1900	1.101	417	26.078	4.976	18.0
1901	695	259	18.818	2.857	15.2
1902	895	396	23.347	3 531	15.1
1903	646	213	19.364	2.875	14.8
1904	738	277	23.164	3.750	16.2
1905	705	221	24.161	3.370	13.9
1906	689	294	25.035	3.398	13.6
1907	580	232	22.982	2.252	9.8
1908	575	185	27.050	2.288	8.5
1909	543	191	25.771	2.831	10.9
1910	667	267	27.250	3.234	11.9
1911	638	192	26.625	2.117	7.9
1912	606	277	24.774	2.270	9.2
1913	654	249	24.451	1.954	12.5
1914	648	177	27.990	2.260	8.1
1915	455	117	20.019	1.387	6.9
1916	504	166	23.080	2.005	8.7
1917	469	137	21.971	1.467	6.7
1918	290	83	19.353	1.103	5.7

mentlig de fleste af Forpagtere, som kun raader over Besætningerne i en begrænset Aarrække. Af dem kan man ikke vente, at de skal sætte et stort Arbejde ind paa at skabe en tuberkulosefri Besætning, saa længe Ejeren ikke viser den ringeste Interesse derfor — og det gør han vist-

nok saa godt som aldrig. Naar Forpagteren fratræder Gaarden, skal han levere det samme Antal Kreaturer, som der var ved Overtagelsen, og de skal formentlig se nogenlunde ud som dem, han overtog — men om de er fri for Tuberkulose eller ej, derom spørges ikke. Det forekommer mig, at de store Jorddrotter vilde kunne gøre sig fortjente af Samfundet og formentlig tillige i det lange Løb gavne sig selv ved at opmuntre og støtte Forpagterne i et Arbejde for at forbedre Besætningerne, lige saa vel som i et Arbejde for at forbedre Jordens Drift. Og med Hensyn til de Gaarde, som Godsejerne driver selv, finder jeg det højst beklageligt, at det er saa faa, der har vist Interesse for den foreliggende Sag. Det vilde være smukt og rigtigt, synes jeg, om Godsejerne ogsaa paa dette Omraade viste sig som Foregangsmænd! Enkelte har gjort det. Afdøde Ekscellence Danneskjold-Samsøe var saaledes den første, der i 1891 lod sit Ungkvæg paa Brattingsborg prøve, og da det i 1898 havde vist sig, at den Fremgangsmaade, han fra først af fulgte, — kun at prøve Ungkvæget og holde det afsondret indtil Kælvningen, men saa at sætte det ind til de uprøvede ældre — ikke førte til Maalet, tog han fat paa den rigtige Maade og fik snart sine 3 Gaarde paa Samsø helt rensede. Brødrene Tesdorpf har gennemført Sagen med meget smukt Resultat paa deres store falsterske Ejendomme. Ahlmann gjorde det samme paa Langholt og Striben, Harald Branth paa S.-Elkjær, Lehnsgreve Wedell paa Wedellsborg, og i de senere Aar afdøde Lehnsgreve Ahlefeldt paa alle Tranekærgaardene; ligeledes Baron Rosenkrantz paa Rosenholm, Kammerherreinde Grevenkop-Castenskjold paa Hørbygaard, Baron Reedtz-Thott paa Fedgaarden, afd. Fonnesbech-Wulff paa Vesterbygaard og Saltofte og flere andre. — Afd. Godsejer Scavenius paa Voergaard og Godsejer Winkel paa Dybvad har ogsaa ført Sagen igennem. Og særlig Glæde har jeg haft af dette Selskabs Præsident, Kammerherre C. Bech, som har faaet sine Ejendomme Engelsholm og 2 smaa

Gaarde befriede for Tuberkulose efter et udholdende Arbejde, der en Tid lang var forfulgt af Uheld, som let kunde have fristet ham til at opgive det paa Halvvejen, som desværre saa mange andre har gjort, Megen Fornøjelse har jeg ogsaa haft af Kammerherre Oxholms Arbejde paa Ro-

Gaardens Navn	Aar	S.	R.	Aar	S.	R.	R. Afdlg.
Thurebylille	1892	77	131	1914	300	0	0
Thurebyholm	1898	108	124	1909	201	2	0
Rosenfeld med tilhørende Gaarde	1895	90	350	1919	648	4 Kalve	50 paa særlig Gaard
Hørbygaard.....	1914	63	170	1919	201	0	23
Vesterbygaard....	1896	135	254	1918	266	1	0
Saltofte.....				1918	126	1 [2]	0
Pandebjerg	1895	41	99	1906	146	0	0
Gjedsergaard	1895	38	59	1918	256	0	0
Trollesminde.....	1900	10	138	1909	182	0	0
Edelgave	1895	48	115	1904	174	0	0
Engelsholm	1895	63	137	1918	159	0	0
Sæbygaard	1904	30	117	1917	120	0	0
Næsgaard	1896	100	71	1916	179	0	0
Stensgaard	1905	72	111	1914	274	0	0
Wedelsborg.....	1896	74	166	1918	240	0	0
Langholt	1895	78	271	1910	174	2	17
Striben				1910	173	0	17
Brattingsborg med 2 Anneksgaarde	1898	32	283	1914	620	1	0
Rosenholm	1904	73	168	1915	253	0	0
Dybvad [1]	1896	39	97	1917	325	3	0
Klitgaard	1895	80	93	1913	211	1	0
Voergaard [1]	1899	51	64	1918	350	0	0
Borupgaard	1894	86	139	1908	256	1	0
Ialt...	.....	1388	3157	.....	5834	16	.....

[1]) Fra først af prøvedes væsentligt Kalve og Ungkvæg.

[2]) Den reag. Ko havde hele Sommeren gaaet sammen med Nabogaardens Køer og var bundet ind paa denne Gaard ca. 14 Dage.

senfeld og tilhørende Gaarde. Støttet som Kammerherren var af Inspektør Spang, der altid har vist levende Interesse for Sagen, fik han paa Grundlag af en oprindelig stærkt tuberkuløs Besætning efterhaanden dannet store og sunde Besætninger, saaledes at der i Aar paa 3 Gaarde var 652 Dyr, hvoraf kun 4 Kalve reagerede. Paa en fjerde Gaard stod endnu 50 reagerende.

Naar jeg en Gang imellem besøgte det gæstfri Rosenfeld med Udlændinge, som jeg skulde vise et smukt Resultat af Tuberkulosekampen, plejede Kammerherren spøgefuldt at sige, henvendt til mig: »Ja, den Mand har Æren, jeg har Pengene«. Det var den bedste Anerkendelse, jeg kunde ønske.

Mange Besætninger er i Aarenes Løb befriede for Tuberkulose. Som Illustration af, hvad der kan opnaas paa store Gaarde, anføres her nogle Exempler (se Tavlen forrige Side).

Paa disse Gaarde var der altsaa i Begyndelsen kun 1388 sunde Dyr og 3157 reagerende (paa 2 af dem blev derhos Flertallet af voksne ikke prøvede). Til Slutning var der 5834 sunde Dyr og kun 16 reagerende (paa 4 af Ejendommene fandtes dog endnu nogle reagerende Afdelinger).

Som Eksempel paa smukke Resultater paa Gaarde, hvor man fra først af kun har prøvet og isoleret Kalvene, skal jeg nævne Ourupgaard (med Bøtøgaard, Kringelborg og Brændte Ege). Ved første Prøve 1893 reagerede 31 Kalve, medens 152 var sunde. I Foraaret 1918 var der paa Gaardene 1132 Dyr, hvoraf kun 4 reagerede. Paa en af Gaardene fandtes dog endnu en reagerende Afdeling med 28 Individer. Paa Tranekærgaardene, hvor man begyndte Prøverne i 1904—05, var der i 1918 564 Dyr, hvoraf intet reagerede.

Nogle af disse Besætninger leverer Børnemælk til København, og Ejerne har utvivlsomt kendelig Fordel deraf. Dertil hører f. Eks. Thurebylille og Thurebyholm, nogle af Rosenfeldgaardene, Vesterbygaard og Saltofte.

De fleste har jo ikke den Fordel, men jeg har ingen Grund til at tro, at de ikke alligevel skulde erkende, at de tjener mere paa deres Besætning, efter at den er bleven sund end de gjorde før. Jeg har lejlighedsvis meddelt enkelte Udtalelser i den Retning, men da jeg mener, at den bedste Propaganda for Sagen gøres ved Offentliggørelse af Erfaringer af Folk, der har gennemført Renselse af deres Besætninger, har jeg anmodet enkelte Mænd om at meddele mig saadanne. Jeg skal anføre nogle af de mest talende.

Godsejer Wilhjelm paa Øllingsøgaard (Lolland) har en Besætning med ca. 140 Malkekøer. Den var i sin Tid stærkt plaget af Tuberkulose, rimeligvis fordi der i gamle Dage havde været drevet Fællesmejeri paa Gaarden. Man maatte i Gennemsnit aarlig sælge 5—6 unge Køer i den bedste Alder (5—6 Aar) for Hudens Værdi, og Mælkeydelsen var meget tarvelig, ca. 4200 Pund Mælk pr. Ko aarlig. Efter at Besætningen i Løbet af ca. 10 Aar (ved et til Dels ret besværligt Arbejde under en dygtig og interesseret Fodermesters Ledelse) var befriet for Tuberkulose, ydede den i Krigens Begyndelse ca. 6000 Pund Mælk med ca. 3,58 pCt. Fedt (før ca. 3,40 pCt.). Besætningen anses nu for meget værdifuld, og der sælges nu en Del Tillægsdyr fra den. Godsejeren har gjort den Erfaring, at hans Besætning under Krigen har holdt Huldet kendeligt bedre end andre, ikke rene Besætninger og han faar fra Mejeriet en Ekstrabetaling af 2500 Kr. aarlig, fordi hans Mælk en Tid af Aaret gaar som Børnemælk til København. Han har overfor mig udtalt sin ubetingede Tilfredshed med det opnaaede Resultat og angivet som sit Skøn, at det for en Gaard af Størrelse som hans (500 Tdr. Land) betyder en Merindtægt af 5—7000 Kr. aarlig at have en tuberkelfri Besætning.

Forpagter Christensen paa den store Herregaard Voergaard i Vendsyssel har meddelt mig en interessant Redegørelse for, hvordan den meget stærkt tuberkuløse

Besætning er bleven renset. Dan han kom til Gaarden som Forvalter hos Godsejer P. Scavenius i 1898, maatte der i Løbet af 2 Maaneder nedgraves 14 Køer og en Tyr, som døde af Tuberkulose. Saa fik Dyrlæge Meyer i Flauenskjold dem til at tage fat paa Renselsen. »Efter 3—4 Aars Forløb kunde man se det gode ved at have en sund Besætning, idet Kvier og Køer af samme Aargang paa samme Kraftfoder malkede 4—5 Pund Mælk mere daglig end de tilsvarende reagerende, og deres Foderstand var betydelig bedre«. Overfor tilfældige Sygdomme var de sunde Dyr meget mere modstandsdygtige især i den yngre Alder (3—4 Aar). De Dyr, der kom ud over den Alder, kunde ved god Pleje leve længe, men kom der et eller andet Uheld til, gik de til Grunde. »Uagtet Gaardens Brand i 1908 og den derved indtraadte delvise Sammenblanding af rene og urene Dyr medførte et Tilbagefald, fik man dog i de følgende Aar Besætningen helt renset, og nu bestaar den af 350 helt sunde Kreaturer. Hr. Christensen udtaler, at mange Landmænd næppe tænker paa, hvad det vil sige at have en sund Besætning, og han ønsker ved sin Meddelelse at bidrage til at vække Interessen for den store og gode Sag, som Udryddelsen af Tuberkulosen er for det danske Landbrug. ,

Avlsleder, Landbrugskandidat Henriksen paa Tranekær har meddelt mig nogle Tal, som for det røde danske Kvægs Vedkomende paa Tranekærgaarden belyser Ydelsen af de reagerende og af de rene Dyr. Paa disse Gaarde var Sygdommen ganske vist udbredt, men der har vistnok aldrig været særlig ondartet Tuberkulose til Stede. Antallet af reagerende reduceredes naturligvis stadigt og som Regel »fra den daarlige Ende«, medens Antallet af sunde Køer stadig forøgedes stærkt med unge Dyr. Hvis Tuberkulosefrihed ikke forbedrede Ydelsen, skulde man altsaa nærmest vente, at den sunde Besætning med mange unge Individer ydede lidt mindre, men nu viser det sig, at de sunde som Regel har givet mere Mælk og mere Smør.

Foderet har gennem Aarene været saa ensartet, som det i Praksis er muligt at gennemføre.

Jeg har undertiden hørt Landmænd udtale den Mening, at Tuberkulosebekæmpelse skulde medføre en foreløbig Formindskelse af Udbyttet, idet man bliver tilbøjelig til hurtig Udskydelse af de ældre reagerende Dyr og Besætningen altsaa en Tid kommer til at bestaa mest af unge Individer. Dette er jo i Virkeligheden ikke nogen nødvendig Følge af mit System, idet jeg jo kun forlanger de reagerende flyttet til et andet Rum end de sunde og ikke forlanger dem fjernede før man paa Grund af Sygdommens Fremskriden eller af andre Grunde anser dem for tjenlige til Afgang — men det har i denne Sammenhæng Interesse at se, at Hr. Henriksen udtaler: »Af denne Sammenligning fremgaar det efter mit Skøn ret tydeligt, at det ikke er forbundet med Tab at arbejde hen til at faa en ren Besætning, og hertil kommer yderligere, at der undgaas Tab ved Udsætning paa Grund af Tuberkulose«.

Proprietær Bang, Holtet i Vendsyssel, overtog 1892 en Besætning paa 40 Stk., der var saa tuberkuløs, at der i de senere Aar aarligt var begravet 3—5 Dyr som ubrugelige til Menneskeføde. Han var vist den første her i Landet, som efter Dyrlæge Meyers Tilskyndelse privat prøvede Tuberkulinindsprøjtning og Afsondring. Første Gang mislykkedes det, vist væsentligt paa Grund af Røgterens Mangel paa Paapassenhed. Kreaturhandlerne skambød ham ogsaa for de Dyr, han vilde sælge. Han tabte Modet og opgav Sagen. 1894 indsaa han imidlertid, at det var fornuftigst at tage fat igen; 1897—98 solgte han de sidste 12 reagerende Køer, som indløste 4 gode Køer, og fra 1899 har han haft fuldstændig ren Besætning. Kun et Aar reagerede 3 Kalve paa ca. 4 Maaneder, der var smittet gennem den skummede Mælk fra Mejeriet. Proprietær Bang udtaler: Skulde jeg overtage en ny Ejendom nu, vilde jeg straks lade min Besætning undersøge. Hjælpemidlerne til at skaffe en sund Besætning er

jo nu om Dage særlig lette. Der findes Masser af friske Besætninger, hvorfra der kan købes Tillæg. »Rettes det Spørgsmaal til mig: Giver den Ko, der har bestaaet Tuberkulinprøven, mere Mælk end den, der har reageret, er mit Svar: det er ikke absolut givet, men — dersom intet andet støder til, malker den sunde Ko støt og normalt, hvorimod Tuberkulosekoens Mælkeydelse er underkastet større Svingninger ved Indvirkning af Vind og Vejr og lign., og kommer Sygdommen til et vist Stadium, gaar Mælkeydelsen meget stærkt ned. Det samme er Tilfældet med Dyrets Huld«.

Gaardejer J. A. Jensen, Tvedegaard i Dorf, havde 1907 en Besætning af 13 Kreaturer. Den ydede »næsten ingen Mælk og var til Dels usælgelig«. Dyrlæge Meyer raadede ham til Tuberkulinprøve, hvorved kun 3 Kalve bestod. Efter et Par Aars Forløb havde han faaet Besætningen fornyet, og alle Dyr bestod Prøven og har siden holdt sig sunde. Indtægten forøgedes nu betydeligt baade med Hensyn til Mælkemængde og ved Salg af Kreaturer, hvorfor jeg tillader mig at anbefale Tuberkulinindsprøjtning til alle Landmænd, der har Brug for den«.

Dyrlæge Meyer, der har arbejdet meget imod Kvægtuberkulosen, skriver til mig: »Hvor er det glædeligt at se f. Eks. her paa Egnen, hvor sjælden man træffer Tuberkulose. Der kan gaa Aar og Dag imellem; medens jeg i 1898—99 og senere kunde have 6—8 Tilfælde af Yvertuberkulose aarlig, kan jeg snart ikke huske, naar jeg sidst saa en saadan Ko, men derfor er vi jo ikke fri for Sygdommen og maa bekæmpe den stadigt«.

Dyrlæge Nielsen, Remkolde, har i Beretninger fra Tuberkulinforeningen meddelt adskillige Udtalelser af lignende Karakter som dem, jeg her har anført.

I Anledning af det Ønske, der i 1912 blev fremsat i Landhusholdningsselskabets Kommission om Offentliggørelse af Fortegnelser af sunde Besætninger, lod jeg ud-

arbejde en saadan for Aarene 1911—17. Vi har her Oplysning om 1831 Besætninger med ialt 49,604 Dyr, som er helt sunde eller kan blive det ved Udskydning af et eller et Par Dyr*). ,

Megen Glæde har jeg haft af at bidrage til at holde de aller fleste af Jerseybesætningerne her i Landet fri for Tuberkulose. Dette er for disse Besætninger af overordentlig stor Betydning, idet det synes at være sikkert, at Jerseykvæg er mindre modstandsdygtigt overfor Tuberkulose end baade det jydske og det røde Kvæg. Sætter man Jerseykvæg ind i en almindelig tuberkuløs dansk Besætning, gaar det ofte hurtig til Grunde. Æren for at det har været forholdsvis let at faa Folk, der vil holde Jerseykvæg, til at holde deres Besætninger fri for Tuberkulose, tilkommer i første Linie Etatsraad Larsen paa Gaardbogaard, der som bekendt var den første, som indførte disse Dyr hos os. Han var forud en ivrig Tilhænger af Tuberkulinsagen og sørgede derfor fra først af for at holde sin nye Besætning fri for Tuberkulose.

Spørger man, om Tuberkulosen nu er lige saa udbredt blandt vort Kvæg, som den var for 25—30 Aar siden — ja saa er det umuligt at give et helt paalideligt Svar derpaa. Man mangler tilstrækkelig mange nøjagtige Oplysninger fra hin Tid. Jeg gjorde i November 1887 her i Selskabet Rede for Resultatet af de Oplysninger, jeg havde indsamlet fra 165 Dyrlæger og fra Litteraturen. Jeg kunde derved paavise, at Sygdommen i Aarhundredets Begyndelse havde været næsten ukendt i Danmark, at den i 30erne var indført til enkelte Steder ved Schweitzerkvæg, senere ved Anglerkvæg og ved Korthorn og at den efterhaanden bredte sig stærkt paa mange Herregaarde og derfra ved Salg af Tillægskalve til mange mindre Besætninger, men at dog endnu en stor Mængde var helt sunde, ikke mindst paa Fyen og paa mange mindre Øer. I mange

*) Helt sunde var: 1278 Besætninger med 27.936 Dyr, ikke helt sunde: 553 Besætninger med 21.668 Dyr.

Egne af Jylland var den meget udbredt, ja i Ribeegnen anslog Dyrlæge Pedersen endog de angrebne Dyr til 25 pCt. — og det var vel at mærke jo kun paa Grundlag af klinisk Iagttagelse. Af statistiske Oplysninger kan jeg kun anføre, at man paa Københavns offentlige Slagtehus i 1888 fandt 16,28 pCt. af de voksne Dyr angrebne, og den Gang var man langt mindre skrap ved Undersøgelsen end man senere blev. I Hamburgs Slagtehus fandt man 1894 hos Kvæg fra Danmark Tuberkulose hos 10,2 pCt. af Kvierne og hos 24,1 pCt. af Køer (over 5 Aar), medens man kun fandt 3 pCt. hos yngre Stude og 5,1 pCt. hos Tyre. Tabet ved Kassation paa Grund af Tuberkulose var i det Aar ca. 150,000 Mark. 1897 fandt man i Karantænerne for dansk Kvæg i Kiel Reaktion for Tuberkulin hos 48—60,1 pCt., i Bahrenfeld hos 29—33,6, i Hamburg hos 41,3—42,4 og i Hvidding hos 26,6, medens man i Flensborg kun fandt det hos 9,9 og i Aabenraa hos 7—11 pCt. De sidste 2 Steder er Prøverne dog næppe udført korrekt. Ved de første Tuberkulinprøver, der i Tiden fra April 1893—Oktober 1895 blev udført her i Landet paa ialt 53,305 Kreaturer fandt man en Reaktionsprocent af 38,5—40. I Perioden Maj 1898—Januar 1899 fandt jeg i 618 Besætninger, der prøvedes for første Gang (hvor der altsaa ikke var gjort noget væsentligt forud), af 10,228 Dyr 36,3 pCt. reagerende og i det følgende Aar i 543 Besætninger med 8307 Dyr 37,1 pCt. reagerende, altsaa omtrent samme Tal som 5 Aar tidligere. I de sidste 10 Aar var Reaktionsprocenten i de første Gang prøvede Besætninger i Gennemsnit 32,2, vekslende i de enkelte Aar fra 25,9—41,5. Gennemsnitstallet er jo kun lidt mindre end for 20 Aar siden.

Fra det sidste Aar — 1918 — kan jeg anføre, at der til Veterinærinspektørerne er afgivet Indberetning om Slagtning af 266,368 voksne Kreaturer her i Landet, og af dem var 28,2 pCt. tuberkuløse (paa Lolland-Falster 30,36, i Jylland 29,93, paa Sjælland 27,03, Fyen 21,05.

Bornholm 9,15). Da Tuberkulinprøven er endnu mere fintmærkende end Slagtehusdyrlægens Undersøgelse, kan man temmelig sikkert af disse Tal drage den Slutning, at Tuberkulosen er omtrent lige saa udbredt nu mellem dansk Kvæg, som den var for 25 Aar siden.

Man hører ganske vist ofte af Landmænd og Dyrlæger den Udtalelse, at der nu findes langt mindre Tuberkulose end tidligere*). Dette er uden Tvivl rigtigt for de

---

[1]) I Maanedsskrift for Dyrlæger 24. Bd. S. 538 har Dyrlæge *N. K. Nielsen* i V. Nebel ved Kolding i 1912 fremsat en Udtalelse om denne Sag, som synes mig at have ikke ringe Interesse. Da han 26 Aar før begyndte at praktisere der, fandtes der endnu intet Andelsmejeri, men i Løbet af de første 3 Aar oprettedes flere. Han fik den Opgave at undersøge Køerne i 2 store Mejerikredse, delvis ogsaa i en tredie. Han fandt megen Tuberkulose og regnede endog op imod Halvdelen af sin Praksisindtægt som stammende fra denne Sygdom. Undersøgelse af Køer, der hostede, og som Folk antog for angrebne, hørte til Dagens Orden, og Attester paa syge Dyr i Anledning af Handler var ret hyppige. »Jeg har oplevet Eksempler paa, at Halvdelen af en Gaards Besætning var mer eller mindre angrebet af Tuberkulose (klinisk) og jeg fremholdt senere for Befolkningen en saadan angreben Kvægbesætning som advarende Eksempel. For et Par Mejerier blev Køerne kun grundigt undersøgt én Gang, hver Ko blev trukket hen i et roligt beliggende Rum og undersøgt; ved et Mejeri undersøgte jeg i flere Aar de mistænkelige Individer en Gang til om Aaret. — Hvad blev saa Resultatet? Ja alle de daarlige og mistænkelige Individer blev jo efterhaanden solgte, nogle saa snart som muligt, andre var der Tid til eventuelt at fede. Og Folk var blevne opmærksomme paa Sygdommen, lærte delvis at forstaa den og tog sig i Agt for Fremtiden. I Aar ser jeg Køerne igen ved et af Mejerierne, dog ikke saa grundigt — og hviken Forandring, sammenlignet med Forholdene for 24 Aar siden! De vidt fremskredne Former af Tuberkulose træffer jeg aldrig.« I privat Praksis kaldes han næsten aldrig til en Ko, som mistænkes for Tuberkulose, og hos en Landslagter, hvor han kontrollerer Kødet et Par Gange ugentlig, finder han sjælden Spor af Tuberkulose og aldrig Anledning til Kassation. Hos en anden har han dog maattet kassere totalt 2 Gange af denne Grund. Han har det Indtryk, at saavel de store som de smaa Besætninger i den Egn er sunde, medens en Mængde af de samme Besætninger for 25 Aar siden var stærkt angrebne.

svære Formers Vedkommende, idet man nu er mere opmærksom pa disse end man var i gamle Dage. Man lader ikke mere Dyrene staa i Besætningerne til de er Døden nær. Det er naturligvis saare godt; gjorde man ikke det, vilde Sygdommen brede sig endnu langt mere — men det er ikke nok; man kan ikke ad den Vej bringe Sygdommen til at svinde.

I første Øjeblik vil man finde, at dette, at Sygdommen maa antages at have holdt sig omtrent stationær, er et meget mistrøstende Resultat — og det er unægtelig meget langt fjernet fra, hvad jeg i sin Tid drømte om, at jeg maaske kunde opleve at se, men jeg tror alligevel, at man bør sige: dette er dog noget — det kunde nemlig være bleven langt værre. Ostertag gør saaledes i sin Bog 1913 opmærksom paa, at Tuberkulosen blandt Kvæget i Tyskland efter Slagtestatistiken at dømme maa antages i Løbet af 15 Aar (1895—1910) at have tiltaget til det dobbelte, fra 11,4 til 22,51. Det drejer sig her om alt Kvæg med Undtagelse af Kalve under 3 Maaneder; dette forklarer, at Procenten er mindre end den, jeg anførte for Danmark. Af Fedekalve fandtes hos os 1918 5,2 pCt. og af Spædekalve 0,33 pCt. tuberkuløse.

Paa den anden Side er det klart, at vi har gjort meget for lidt for at bekæmpe Tuberkulosen hos vort Kvæg. At der anstilles Tuberkulinprøver i 5—600 Besætninger, omfattende 1 pCt. af det danske Kvæg, kan selvfølgelig ikke faa nogen kendelig Indflydelse.

Et Forhold, der har stor Betydning for Kampen mod Tuberkulosen, er Dyrlægernes større eller mindre Interesse for Sagen. De enkelte Dyrlæger, der har haft en virkelig stor og vedholdende Interesse for at udrette noget godt paa dette Omraade, som f. Eks. Meyer i Flauenskjold, Albrechtsen og Nissen Petersen paa Bornholm og Nielsen-Remkolde, har faaet mange Landmænd til at føre Sagen igennem, og de har virket stimulerende paa Dyrlæger og Landmænd i hele Egnen. Derfor staar Bornholm

som den Landsdel, hvor der er udrettet mest, og Vendsyssel og Vordingborgegnen hører ogsaa til de Steder, hvor der er taget bedst fat. Der er mange Dyrlæger, som udfører Prøver hvert Aar — i Aarene 1914—17 var der 167 — men de fleste har kun faa Besætninger under Behandling, og mange giver sig aldrig eller næsten aldrig af dermed.

Hvad er nu Grunden hertil? Ja, de stærkt beskæftigede Dyrlæger synes ikke, de har Tid dertil. Paa dette Punkt kan der nok gøres noget, hvilket jeg ogsaa har begyndt paa i den senere Tid, nemlig at tillade anvendt den intrakutane Prøve i Stedet for den sædvanlige subkutane. Medens man ved denne sprøjter Tuberkulinet ind under Huden og saa næste Dag maaler Temperaturen adskillige Gange, indtil der er gaaet mindst 20 Timer efter Prøven, hvilket altsaa tager meget af Dyrlægens Tid, ja ved store Besætninger næsten helt hindrer ham i at varetage anden Praksis det meste af Maaledagen, bestaar den anden Prøve i Indsprøjtning af en ringe Mængde Tuberkulin ind i selve Huden, og Reaktionen viser sig væsentlig ved en kendelig Hævelse omkring Podestedet, en Hævelse, hvis Tykkelse maa maales efter ca. 48 og igen efter ca. 72 Timer. Indsprøjtning i Huden er meget besværligere end den almindelige, men det, at man slipper for Temperaturmaalingerne og at Eftersynet de følgende Dage ikke er bundet til et bestemt Klokkeslet, gør det jo meget lettere for Dyrlægen at passe sin Praksis ved Siden af Prøven. Denne Hudprøve menes at give omtrent lige saa paalideligt Resultat, som den gamle; dette gælder dog ikke i Tilfælde af, at Besætningen er angrebet af »lollandsk Syge«, idet Kvæg med denne Lidelse reagerer for Hudprøven med Tuberlin, men ikke for den subkutane. Ved Prøve af store Besætninger er Arbejdet med Hudprøven saa besværligt, at jeg tror den gamle Prøve i Reglen vil være at foretrække, men ved almindelige Gaardmandsbesætninger vil en stærkt beskæftiget Dyrlæge vistnok foretrække Hudprøven.

Dernæst siger Dyrlægerne ofte, at Betalingen for Prø-

verne er for ringe. Det har efter min Mening ikke passet før, men overfor den nu indtraadte Formindskelse af Pengenes Værdi er det naturligvis berettiget, og Forholdet maa ændres. Endelig er der Dyrlæger, der undskylder deres Ulyst til at have med Sagen at gøre derved, at det er dem ubehageligt at mærke den Mistro hos deres Kunder, at disse antager, at de kun foreslaar Prøven for derved at tjene Penge. Hvor Dyrlægen nyder den tilbørlige Agtelse indenfor sin Virkekreds, skulde jeg dog tro, at dette ikke kan spille nogen væsentlig Rolle.

Jeg har selvfølgelig mange Gange i Aarenes Løb paa forskellig Maade stræbt at vække Dyrlægernes Interesse for denne store og smukke Opgave, men Resultatet har desværre været kummerligt. Hvis det var muligt i større Maalestok at faa Landmændene selv til at begære Prøve afholdt, vilde det selvfølgeligt være det allerbedste, men under den Ligegyldighed, der hersker i Landmandskredse, kan det ikke være andet end, at det i Reglen maa være Dyrlægen, der forklarer Landmanden Nytten og Ønskeligheden af en rationel Bekæmpelse af Tuberkulosen.

Jeg maa endnu berøre en Indvending mod den af mig foreslaaede frivillige Tuberkulosebekæmpelse, nemlig den, at denne Metode maaske slet ikke fører til en Formindskelse af Tuberkulosens Udbredelse i Landet, idet det ikke er forbudt Ejeren af en prøvet Besætning at sælge de reagerende Dyr til andet end Slagtning, og at disse Dyr muligvis ved Køb bliver bragt ind i en hidtil sund Besætning og saaledes spreder Smitten.

Denne Indvending er ikke helt uberettiget, og det har da ogsaa ofte været drøftet saavel her hjemme som ved internationale Kongresser, om det kunde gaa an at paabyde en Mærkning af alle reagerende Dyr, saaledes at den, der købte dem, vidste at de havde reageret. Mærkning vil imidlertid utvivlsomt forringe Dyrenes Værdi i Handlen saa betydeligt, at man ikke — uden at bringe de allerfleste Tuberkulinprøver til Ophør — kan paalægge de Ejere, der

søger at befri deres Besætninger for Tuberkulose, et saadant Tryk, hvis man ikke paa en eller anden Maade kan give dem en Godtgørelse derfor*). Jeg har i 1897 i et Foredrag, jeg holdt ved de samvirkende sjællandske Landboforeningers Delegeretmøde foreslaaet, at denne Godtgørelse skulde bestaa deri, at disse Folk fik af Staten en delvis Erstatning for stærkt tuberkuløse Dyr, som de lod slagte inden en vis Tid. Det vilde være en meget nyttig Foranstaltning, idet en hurtig Udryddelse af stærkt tuberkuløse, meget smittefarlige Dyr vilde i høj Grad hjælpe til et gunstigt Udfald af Tuberkulosekampen. Jeg fik ogsaa Forsamlingen til at vedtage en Resolution, der anbefalede denne Ordning. Det var min Hensigt at bringe Spørgsmaalet frem ogsaa paa de andre provinsielle Delegeretmøder, og det var da maaske muligt, at der var kommet noget ud deraf, men desværre havde jeg ved min Omtale af Tuberkulosens Udbredelse her i Landet i den Grad vakt Uvillie hos indflydelsesrige Politikere, at jeg nødtes til »at holde inde med Skydningen«.

I de Aar var Interessen for den af mig foreslaaede Form for frivillig Tuberkulosebekæmpelse ret livlig og kunde haabes at ville tage til, saa der den Gang endnu kunde være Tale om, at Salg af reagerende Dyr kunde bidrage lidt til Tuberkulosens Spredning. Som det siden er blevet, d. v. s. at kun et ringe Tal Besætninger prøves aarlig, er det klart, at Salget af reagerende Dyr fra prøvede Besætninger ikke kan spille nogen nævneværdig Rolle i saa Henseende. Fra uprøvede Besætninger sælges der jo aarlig et uendelig meget større Antal Dyr, som er mindst lige saa smittefarlige, og derimod kan der intet gøres**).

De formentlige, iøvrigt stærkt overdrevne, Besværlig-

*) *Hess* og *Gsell* i Schweiz (Schw. Archiv 1911) forlanger Mærkningens Ophør, fordi den hæmmer den frivillige Bekæmpelse i høj Grad.

**) Om denne Sag findes en udførlig Betænkning fra det veterinære Sundhedsraad i dettes Aarsberetning for 1902, Side 27—29.

heder ved den af mig foreslaaede Tuberkulosebekæmpelse, har bevirket, at man har prøvet, om man ikke kunde opnaa noget lignende ved lempeligere Metoder. Størst Rolle har spillet den af Gehejmeraad v. Ostertag indførte Fremgangsmaade, som han har faaet sat i Værk i de fleste preussiske Provinser, først 1900 i det store »Heerdbuchgesellschaft« for hollandsk Kvæg i Østpreussen. De Landmænd, der vil stræbe at bekæmpe Tuberkulosen, forpligter sig til at fjerne Kalvene fra den inficerede Stald og fra anden Dag af at give dem kogt Mælk eller Mælk af sunde »Ammekøer«, altsaa ganske mit System*). Disse sunde Kalve anbefaler han ogsaa senere at prøve med Tuberkulin for at fjerne de muligt smittede, men naar de er vokset til, sætter han dem ind til de voksne ,uprøvede Dyr, idet han mener, at det vil kunne lykkes at holde dem tilstrækkeligt fri for Smitte derved, at Ejeren forpligter sig til at lade sin Hjord med visse Mellemrum underkaste en omhyggelig klinisk Undersøgelse af Selskabets Dyrlæger, som søges uddannede til Specialister i saadan Undersøgelse. De Dyr, som Dyrlægen udpeger som angrebet af en smittefarlig Form af Tuberkulose — »aaben Tuberkulose«, d. v. s. Lungetuberkulose med Processer, der aabner sig ud i Luftrørsgrenene, Børtuberkulose, Tarmtuberkulose og Yvertuberkulose — forpligter Ejeren sig til snarest mulig at lade slagte. For i tvivlsomme Tilfælde at komme til Klarhed, tages der Prøver af saadanne Dyrs Sekreter, som sendes ind til Undersøgelse paa Selskabets Laboratorium. I de Provinser, hvor Sagen er taget op, fungerer i Reglen de saakaldte Landwirtschaftskamres Laboratorier som Undersøgelsessteder. Den kliniske Under-

*) I Tyskland har man, mærkeligt nok, slet ikke kunnet forsone sig med at give Kalven kogt Mælk. Man bruger i Stedet tilsyneladende sunde Køer som Ammer. I de nyeste Regulativer for den statlige Bekæmpelse tillades det at lade Kalven patte sin Moder i indtil 3 Uger, naar den udenfor Pattetiden lever i et andet Lokale — altsaa den af *Ujhelyi* i Ungarn indførte Ændring.

søgelse finder som Regel kun Sted 1 Gang aarlig, men den suppleres ved, at der 4 Gange aarlig sendes en Prøve af den sammenblandede Mælk ind til bakteriologisk Undersøgelse, hvorved det ofte lykkes at finde Tilfælde af Yvertuberkulose. Ejeren er naturligvis forpligtet til at føre nøje Tilsyn med Dyrenes Sundhed og skal tilkalde Dyrlæge, hvis han finder noget Dyr mistænkeligt i Retning af aaben Tuberkulose. Indkøbte Dyr maa ikke indsættes i Stalden før de er godkendte af Dyrlægen.

Der er selvfølgelig en hel Del rigtigt i dette System. Der er ikke Tvivl om, at den systematiske Bekæmpelse og hurtigst mulige Udryddelse af de mest smittefarlige Dyr maa gøre Gavn, idet den trænger Tuberkulosen tilbage, men der er paa den anden Side heller ikke Tvivl om, at man ikke paa den Maade kan skaffe sig helt af med Tuberkulosen. Dertil er den kliniske Undersøgelse ikke god nok. Selv den dygtigste Dyrlæge kan ikke udfinde alle Dyr, som udskiller Tuberkelbaciller, og selv om han kunde det, vil der være et vist Antal Dyr, hos hvem Sygdommen i Perioden mellem 2 Undersøgelser udvikler sig videre, saaledes at de spreder Smitte, inden det kan opdages.

Det er jo i Virkeligheden det samme System, vi har fulgt her i Landet med Hensyn til de Besætninger, der leverer Mælk til de store Mælkeforsyninger i København. Disse Besætninger bliver undersøgte af Selskabernes egne Dyrlæger, som udelukkende har denne Opgave, og som kommer meget hyppigere end de, der virker under Ostertag, nemlig hver 14. Dage eller dog hver Maaned, og Resultatet af denne Metode har ganske vist været, at Sundhedstilstanden i disse Besætninger er nogenlunde god, men der er ikke en eneste Besætning, i hvilken Tuberkulosen er udryddet paa denne Maade. I Følge Professor Eber*) i Leipzig er Resultatet af Ostertags Arbejde da ogsaa, at Tu-

*) Die Tuberkulose der Tiere S. 282. Separatabdruck aus »Ergebnisse der allg. Pathologie« *v. Lubarsch* und *Ostertag* 1917.

berkulosen vel i de første Aar trænges kendelig tilbage, men saa staar den omtrent stille — nogen Udryddelse er der ikke Tale om.

Man har en samlet Beretning for Aaret 1909—10. I det Aar blev der i Preussen foretaget klinisk Undersøgelse af 183,102 Stk. Kvæg, hvoraf 2902 d. e. 1,58 pCt. fandtes behæftet med aaben Tuberkulose (1,28 med Tuberkulose i Lunger, 0,2 pCt. i Yver, 0,08 i Bør, kun 9 Stk. andet Steds). Af de enkelte Beretninger fremgaar, at der i de første Aar kunde paavises en ret iøjnefaldende Aftagen i Antallet af klinisk tuberkuløse Dyr (i Østpreussen aftog Procenten saaledes i 6 Aar fra 3,2 til 1,24, i Slesvig-Holsten i 4 Aar fra 2,8 til 1,47, i Provinsen Sachsen i 4 Aar fra 3,6 til 2,18, i Pommern og Brandenburg endda meget mere — fra 2,93 og 2,28 til 0,39 og 0,7), men naar en vis Grænse er naaet som efter Forholdene synes at ligge lidt over eller lidt under 1 pCt., indtræder der i Reglen ikke nogen yderligere Forbedring. Eber siger meget rigtigt: »Med den Ostertagske Metode i sin oprindelige Form er det i gunstigste Fald muligt at opnaa en betydelig Formindskelse, men aldrig en Udryddelse af Tuberkulosen«.

Ostertag selv har endelig erkendt dette, idet han i sin Bog om Kvægtuberkulosens Bekæmpelse 1913 opstiller som »die dritte Etappe« i denne Kamp Tuberkulinprøve paa de tuberkulosefrit opdrættede Kalve og deres Anvendelse til at danne en renere Bestand ved at holde dem varigt adskilte fra den gamle Besætning. Dette er jo i Virkeligheden fuldt ud min Metode. Ostertag siger, at der ligger en væsentlig Forskel mellem hans og min Metode deri, at han ikke forlanger, at Ejeren straks skal adskille sin Kvægbesætning i 2 Dele, men giver ham Tid dertil, indtil han har overbevist sig om Nytten af de imod Tuberkulosen anvendte Forholdsregler og indtil hans »wirtschaftlige Verhältnisse« tillader det. Her maa jeg minde om, at jeg allerede 1899 har raadet til i alle store Besætninger med udbredt Tuberkulose at begynde ganske smaat

med Afsondring af Kalvene og først 2—3 Aar senere, naar de unge sunde Dyr skulde kælve, at tage fat paa Dannelsen af 2 adskilte Besætninger af voksne Dyr.

Det kommer jo ikke an paa Navnet, naar blot Metoden anvendes, og det glæder mig meget, at Ostertag siger: »Adskillelsen mellem Kalve og Ungkvæg og Hovedbesætningen gennemføres allerede nu i saare mange Bedrifter«*).

Medens den Ostertagske Metode saaledes ikke er væsensforskellig fra min, gælder dette derimod om den Fremgangsmaade, som v. Behring anbefalede i 1902 og som senere modificeredes af flere andre Forskere. Det drejede sig her om at gøre Kvæget uimodtageligt (immunt) for Tuberkulose ved en Slags Vaccination, idet man podede Kalvene med svagt smittefarlige Bacilstammer, navnlig saadanne, der stammede fra Mennesket. Det viste sig, at man virkelig derved kunde frembringe en ret betydelig Uimodtagelighed, saaledes at Kalvene nogle Maaneder senere kunde taale Indpodning med meget smittefarlige Bakterier, som dræbte de ikke vaccinerede Kontrolkalve. Sagen vakte stor Opsigt, og der sattes mangfoldige Forsøg i Gang, idet man haabede paa ad denne Vej at opnaa lignende glimrende Resultater, som man har naaet overfor Koppesygdommen ved Vaccinationen med Kokoppelymfe. Det endte imidlertid med Skuffelse. Uimodtageligheden varer for kort; den er i Reglen allerede forbi efter et Aarstid eller saa, og Gentagelse af Indpodningen paa de noget ældre Dyr kan ikke anvendes i Praksis, fordi de indpodede Baciller kan holde sig levende i Dyrenes Legeme i flere Aar og altsaa gøre Anvendelsen af de slagtede Dyrs Kød betænkeligt, og hvad der er endnu værre, de kan i Aarevis vedblive at udskilles med Mælken.

*) Denne Udtalelse giver dog vist et for gunstigt Billede af Forholdene! *Eber* siger i alt Fald 1918, at han »ikke kender noget Tilfælde, i hvilket det er lykkedes at lede den Ostertagske Fremgangsmaade over til den Bangske«.

De stort anlagte Forsøg med Anvendelse af Vaccination i Praksis er vistnok saa godt som alle Vegne opgivne. Enkelte Forskere beskæftiger sig vel endnu med Studier over Immunisering mod Tuberkulose, men der er næppe mange, der venter, at man ad denne Vej vil opnaa praktisk betydningsfulde Resultater.

Den Mand, der ønsker at skaffe sig en tuberkelfri Besætning, kan altsaa næppe gaa nogen anden Vej end den, som jeg for 25 Aar siden har anvist. Men ad denne Vej kan ogsaa enhver, der vil, naa Maalet. Det er kun sørgeligt, at der er saa faa, der vil!

Kan der nu ikke anvises Veje til at vække og fremme Interessen for denne vigtige Sag?

Noget kunde der vist opnaas, dersom man kunde faa Folk til »at løfte i Flok«. Derfor anser jeg det for en god Idé, at Dyrlæge Nielsen i Remkolde ved Vordingborg i 1905 fik Folk i Egnen til at danne en »Tuberkulinforening«, hvis Medlemmer forpligtede sig til at arbejde paa at faa rene Besætninger, til Dels i det Øjemed at skabe mange Besætninger, til hvilke man trygt kunde henvende sig, naar man ønskede at købe tuberkelfrie Dyr. Sagen har vunden ret stor Tilslutning og det lader til at Medlemmerne gennemgaaende er tilfredse med de opnaaede Resultater. Desværre har denne Bevægelse hidtil kun fundet liden Efterligning. Jeg tror kun der er dannet 3 andre lignende Foreninger, 2 paa Bornholm og en paa Fyen, og ingen af dem spiller vist nogen større Rolle.

Jeg kunde tænke mig Muligheden af, at Andelsmejerier kunde tage Opgaven op, navnlig i de mange Egne, hvor Tuberkulosen endnu er lidet udbredt. Det er i Virkeligheden ganske urimeligt, at de mange, som leverer fuldstændig sund Mælk, skal finde sig i at modtage fra Mejeriet skummet Mælk, Kærnemælk og Valle fra enkelte, stærkt tuberkuløse Besætninger og derigennem udsætte deres Kalve, Svin, Heste — ja sig selv og deres Børn —

for en betydelig Smittefare, i Fald Pasteuriseringen paa Mejeriet en Gang imellem slaar Fejl.

I visse, stærkt opdrættende, Egne af Rhinprovinsen, hvor Tuberkulosen er lidet udbredt, er denne Opgave virkelig i de senere Aar taget op af forskellige Mejerikredse.

Den af v. Ostertag rejste Kamp mod Tuberkulosen bygger jo egentlig ogsaa paa dette Sammenslutningsprincip. Det er Foreninger af Kvægejere, der har taget Sagen op, og jeg skulde tro, at netop dette har været af Betydning for at fremkalde den forholdsvis store Tilslutning, Metoden har fundet.

I Amerika (United States) er der i de sidste Aar med Regeringens Støtte sat et Arbejde i Gang, der for saa vidt kan siges at bygge paa Samvirksomhed, som man stræber at skabe Betingelser for at Købere kan faa at vide, hvor de kan faa sundt Kvæg. Idéen er at skabe saa mange Hjorde som muligt (fra først af af Racekvæg), der holdes fri for Tuberkulose og faar officiel Anerkendelse som saadanne »Accredited Herds of pure-bred cattle«. For at opnaa denne Anerkendelse skal hele Hjorden være fundet fri for Tuberkulose ved mindst 2 eller 3 halvaarligt under Kontrol af »Bureau of animal industry« eller af vedkommende Statsveterinær udførte Tuberkulinprøver sammen med klinisk Undersøgelse. Hvis der er fundet Tuberkulose i den, bliver den først anerkendt et Aar efter at de tuberkuløse Dyr er fjernede og der ved 2 Prøver med et halvt Aars Mellemrum ikke er fundet reagerende Dyr. Før hver Prøve skal de registrede Racedyr nøje identificeres og de mulig tilstedeværende almindelige Brugsdyr (grades) skal forsynes med et varigt Mærke. I Hjorden maa ikke indsættes Dyr, der ikke har bestaaet en anerkendt Tuberkulinprøve. Fjernes et Dyr fra Hjorden ved Salg, Død eller Slagtning, skal det straks indberettes til Myndighederne. Flytning til en anden akkrediteret Hjord maa kun ske i rensede og desinficerede Vogne. Kalvene maa kun faa Mælk fra de sunde Dyr eller, hvis den tilføres

andet Steds fra, skal den opvarmes i 20 Minuter til mindst 150° F. (65° C.). De sanitære Krav, der stilles af Staten eller af Bureauet skal overholdes. Kvæg fra saadanne Hjorde kan frit indføres til andre Stater, naar de ledsages af officielt Certifikat. Naar disse Regler strengt overholdes, har Ejeren Ret til at faa Certifikat for at besidde en »Tuberculosis-free accredited herd«.

Dr. John A. Kiernan, som omtaler denne Sag ved det store Møde af »American veterinary medical association« i Philadelphia i Fjor, siger, at Planen har fundet almindeligt Bifald i næsten alle Stater. Regeringen har nylig udsendt til 50,000 Personer og Selskaber, der er knyttet til Kvægindustrien, Lister med Navnene paa dem, der besad fuldt akkrediterede Hjorde samt paa dem, hvis Hjorde endnu kun var prøvede en Gang uden at vise Reaktion. Han omtaler, at man allerede straks kunde akkreditere et betydeligt Antal Hjorde, fordi man i flere Stater — Minnesota, Wisconsin og andre — allerede i flere Aar havde bekæmpet Tuberkulosen under Statens Kontrol.

At Interessen for Bekæmpelsen af Tuberkulosen er levende i de forenede Stater fremgaar bl. a. deraf, at der i indeværende Finansaar er stillet $^1/_2$ Million Dollars til Raadighed for Regeringen som Hjælp til Udryddelse af Tuberkulosen. Det synes som om Pengene væsentlig skal anvendes til at yde Ejere, der bekæmper Tuberkulosen, delvis Erstatning for Dyr, som det anses for nødvendigt at nedslaa — altsaa noget lignende som det, jeg i sin Tid foreslog*).

*) Efter at mit Foredrag var holdt, er der kommet nye Oplysninger om de amerikanske Bestræbelser for at bekæmpe Tuberkulosen. I et lille Skrift, som Foreningen af Veterinærer i »Bureau of animal industry« har udgivet i Juni 1919 i Anledning af, at Bureauet har virket i 35 Aar (Activities of Bureau of animal industry Veterinarians in building up the nations ten-billion dollar live-stock industry), fortælles bl. a. om Tuberkulosekampen. Man vurderer det aarlige Tab ved denne Sygdom hos Kvæg og Svin til 40 Millioner Dollars. Den findes over hele Landet, men mest i de

Jeg har hidtil væsentlig talt om den enkelte Kvægejers Arbejde for at skaffe sig en sund Besætning. Dette er ogsaa for saa vidt Hovedsagen, som kun han er i Stand til at løse Opgaven fuldt ud, men foruden at Staten, som sagt, kan og bør hjælpe ham paa forskellige Maader, kan denne ogsaa give Lovbestemmelser, der sigter til at mind-

ældre Stater, hvor der drives Mælkeri; i nogle af disse mener man, at 30 % er angrebne i mange Hjorde, medens Procenten af angrebne er meget lav i Syden og i de fleste vestlige Stater. Man lægger derfor stadig stor Vægt paa at føre Kontrol med Flytningen af Kvæg fra en Stat til en anden. Eksempelvis anføres, at man i 1918 i Alabama prøvede 10.736 Stk. indenlandsk Kvæg, hvoraf kun 42 reagerede, medens af 1485, der var ført ind fra andre Stater, 78 reagerede; og lignende Resultater fik man i andre sydlige Stater.

Forfatteren mener, at Opdrætterne nu er godt paa Vej til at indse, at det er taabeligt ikke at sørge for at holde deres Dyr fri for Tuberkulose, og at forstaa den store økonomiske Fordel de kan kan have af at erholde Statens Certifikat for, at deres Hjord er helt sund. Planen om at danne »accredited herds« fremkom i Chikago i December 1917 ved et Møde mellem »United States live-stock sanitary association« og »Pure-bred cattle breeders association« og bifaldfes af Bureau of animal industry. Et Aar senere er Reglerne ændrede saaledes, at de ogsaa kan anvendes paa Hjorde af almindeligt Kvæg (»grades«). Bureauet offentliggør af og til Lister over alle Hjorde, som er bleven »accredited«, og tillige over dem, der har bestaaet den første Prøve. Naar en Hjord opfylder alle Betingelserne for at blive »accredited«, faar Ejeren et Certifikat fra Bureauet. Der anvendes den størst mulige Omhu for at sikre sig, at en saadan Hjord virkelig kun indeholder helt sunde Dyr. I Betragtning af, at Planen kun har virket i lidt over et Aar, finder man Resultatet meget opmuntrende. 33 Stater har taget Del i Arbejdet; omtrent 300 Hjorde af Kød- og Malkekvæg er fuldt »accredited«, de fleste i North-Dakota, Minnesota og Virginia. Omtrent 1500 Hjorde har bestaaet den første Prøve, og omtrent 1000 »pure-bredherds« og over 3000 »grade-herds« er under Forberedelse til den første Prøve. Nogle af disse Hjorde findes i Stater, som ikke yder Ejerne Hjælp til at skille sig af med de reagerende Dyr.

I flere Stater og i Distriktet Columbia har man forsøgt at udrydde Sygdommen i hele smaa Kredse. Det omtales, at Bureau-Veterinærerne i Columbia har demonstreret Muligheden heraf: Kredsens Besætninger indeholdt i 1909 18.8 % reagerende Dyr, nu mindre end 1 %.

ske Faren for Spredning af Smitte fra de angrebne Besætninger til de endnu sunde. Her i Landet har vi siden 1898 haft 2 saadanne, gode Bestemmelser, nemlig den lovbefalede Pasteurisering af skummet Mælk og Kærnemælk, inden disse Produkter sendes tilbage fra Mejerierne for at tjene til Føde især for Kalve og Svin, samt Bestemmelsen om Nedslagning mod Erstatning af enhver Ko, der findes angrebet af Yvertuberkulose.

Da der indenfor enhver Mejerikreds vil findes et større eller mindre Antal Leverandører, som i deres Besætning har stærkt tuberkuløse Køer, hvis Mælk stadig eller dog af og til indeholder Tuberkelbaciller, er det klart, at Fodring med Produkterne af den paa Mejeriet sammenblandede Mælk yderst let vil bringe Smitte til Kalve og Svin. Dette skete da ogsaa i stor Maalestok før Pasteurisering blev paabudt.

Desværre bliver Opvarmningen ikke altid og overalt gennemført saa nøjagtigt som den burde. Uagtet Ministeriet gentagne Gange har paabudt, at Politimesteren skulde lade udtage Kontrolprøver paa hvert Mejeri mindst 6 Gange aarligt, ses det af Forsøgslaboratoriets sidste Beretning (for 1918), at dette kun overholdes i 34 af Landets Retskredse; i 23 Retskredse er Kontrollen foretaget gennemsnitlig 5 Gange, men i de resterende 73 Retskredse kun fra 1 til 4 Gange. Ved disse, altfor sjældne Undersøgelser har det nu vist sig, at der mellem de 1463 kontrollerede Mejerier er fundet Overtrædelser 1 Gang paa 250, 2 Gange paa 58, 3 Gange paa 11, 4 Gange paa 2 Mejerier. Paa 1142 Mejerier (78,1 pCt.) har Prøverne hver Gang været tilstrækkeligt opvarmede. Den utilstrækkelige Opvarmning har i 5,1 pCt. drejet sig om skummet Mælk, i 1,3 pCt. om Kærnemælk, i 3,6 pCt. om Fløde. — En Del Mejerier (i 1918 1104) er tillige af og til bleven kontrollerede af Smør- og Margarineinspektørerne; derved er der paavist utilstrækkelig Opvarmning 44 Gange af skummet Mælk, 32 Gange af Kærnemælk og 60 Gange af Smør. Af

de undersøgte Mejerier var det ialt 90, d. e. 8,1 pCt., i hvilke der paavistes Overtrædelser ved denne Kontrol. Det er lidt sjældnere end det foregaaende Aar, da Procenttallet var 9,2.

Uagtet Forholdene med Hensyn til Pasteuriseringens Gennemførelse langt fra er saa gode som de burde være, er der dog ikke mindste Tvivl om, at Loven om tvungen Pasteurisering har gjort overordentlig Nytte. Jeg er ganske overbevist om, at vi her i Landet vilde have haft yderst faa helt sunde Kvægbesætninger, hvis vi ikke havde haft denne Lov. Og Svinetuberkulosen vilde have haft langt større Udbredelse end den har.

Nedslagning af Køer med Yvertuberkulose er ogsaa en meget nyttig Foranstaltning, idet Mælken fra saadanne Dyr er ganske overordentlig smittefarlig. Det ejendommelige Forhold, at Mælken fra det tuberkuløse Yver beholder sin naturlige Udseende den første Maanedstid eller undertiden længere, forøger Lidelsens Smittefarlighed, idet en saadan Mælk uden Tvivl saa godt som altid tages med i Spanden. Loven har medført, at mange af disse smittefarlige Dyr i Aarenes Løb er bleven dræbt, til Dato 12,748. Indtil April 1915 dræbtes gennemsnitlig 7—800 aarlig; under Krigen er det gaaet ned til det halve, i sidste Aar endda til knap 200 — uden Tvivl fordi saa mange ældre Dyr er slagtede. Maaske har man ogsaa virkelig ved Reduktion af Kvægbestanden været saa fornuftig at fjerne mange tuberkuløse Dyr. — Derved er der utvivlsomt gjort Nytte, men der er dog følelige Mangler ved denne Sags Gennemførelse, som ved alt andet Menneskeværk. Meningen med Loven er jo at fremme Slagtningen af disse Dyr saa tidligt som muligt, og der er desværre ikke faa, som først bliver fundne paa et meget sent Stadium, altsaa efter at de i lang Tid har gjort Ulykker. Efterhaanden har Forholdene dog bedret sig noget, saaledes at henved Halvdelen af de nedslagne Dyr har haft Lidelsen paa et saa tidligt Trin, at Mælken endnu saa ud som normal Mælk.

Men det viser sig desværre, at der findes langt flere Tilfælde af Yvertuberkulose her i Landet end dem, Nedslagningsloven bringer for Dagen. Paa Landets offentlige Slagtehuse træffes nemlig aarlig mange Tilfælde, der ikke er bleven paaagtede, medens Koen levede. Efter et rimeligt Skøn kan man antage, at der aarlig indtræder Yvertuberkulose hos 2—3000 Køer i Danmark*), og deraf nedslaas altsaa kun omtrent en Trediedel, og af dem endda kun Halvdelen i rette Tid. Ogsaa paa dette Omraade er man altsaa langt fra Idealet.

Trods Mangler ved Gennemførelsen gør disse 2 Lovbestemmelser utvivlsomt Gavn — først og fremmest Pasteuriseringen —, men vi burde efter min Overbevisning gøre langt mere. Foruden Yvertuberkulosen er der en anden yderst smittefarlig Lidelse, der burde forfølges lige saa skaanselsløst, nemlig Børtuberkulosen. Køer med Børtuberkulose udskiller daglig Masser af Baciller med Skedeflaadet, og foruden at disse Baciller gør stor Skade ved at spredes i Stalden bliver de yderst let tilblandet Mælken, idet Patterne besudles ved Flaaddet. Børtuberkulose er en hyppig Lidelse; efter Statistiken fra vore Slagtehuse maa den antages at forekomme omtrent dobbelt saa hyppigt som Yvertuberkulose. Der er altsaa ikke Tvivl om, at det er en Kilde til megen Smittespredning, og det vilde være en let Sag med Sikkerhel at erkende Tilstedeværelsen af denne Lidelse blot ved Indsendelse af en Prøve af Flaadet til bakteriologisk Undersøgelse. Allerede 1902 har det veterinære Sundhedsraad fremsat Forslag om denne Foranstaltning, men forgæves.

Under de mange Drøftelser, der i en Række Aar har fundet Sted i de fleste civiliserede Lande, om hvad Staten skulde gøre for at hjælpe til Tuberkulosens Bekæmpelse, har man forlængst været paa det rene med, at hurtig Udryddelse af Kvæg, der er angrebet af en eller anden af de

*) Jfr. herom *C. W. Andersens* Afhandling i Maanedsskrift for Dyrlæger, Bd. 26. 1914.

mest smittefarlige Former af Tuberkulose — saakaldt aaben Tuberkulose — vilde være ønskelig. Foruden Yvertuberkulose og Børtuberkulose drejer det sig især om den allerhyppigste Form af Tuberkulose, nemlig Lungetuberkulose. Men medens det er forholdsvis let at erkende med fuld Sikkerhed Tilstedeværelsen af en af de 2 førstnævnte Lidelser, er det betydeligt vanskeligere for Lungetuberkulosens Vedkommende. Hos Mennesket lader det sig i Reglen uden Vanskelighed gøre, fordi det syge Menneske som oftest ophoster Sekret, hvori Bacillerne kan findes, men Kvæget synker i Reglen det ophostede, og den stethoskopiske Undersøgelse af Lungerne er hos Kvæget meget vanskeligere og usikrere end hos Mennesket og giver derfor hyppigere Anledning til Fejltagelser. I de senere Aar har man imidlertid gjort store Fremskridt med Hensyn til sikker Diagnose af Lungetuberkulose hos Kvæg, navnlig ved Ophentning af det i Bronkierne tilstedeværende Sekret, dels ved en lille Kurv, der bringes ned i Spiserøret samtidig med at Koen bringes til at hoste, dels (endnu sikrere) ved at føre en med en Vatklump eller en Strimmel Forbindingsstof armeret Metaltraad ned i Bronkierne gennem en lille Kanyle, som bliver stukket ind i Luftrøret. Det kan altsaa gøres, men det er jo adskilligt mindre let end at tage en Prøve Mælk eller Børflaad, og Fejltagelser vil (hvis Prøven ikke tages direkte fra Bronkierne) nok forekomme hyppigere.

Det værste er imidlertid, at det vil koste Staten overordentlig mange Penge at forsøge paa at gennemføre en saadan almindelig Udryddelseskrig mod alle smittefarlige Former af Tuberkulose og saa det, at man ad denne Vej vel vil kunne naa en betydelig Formindskelse af Tuberkulosens Hyppighed, men man vil aldrig kunne opnaa en fuldstændig Udryddelse af den. De Dyr, der i Øjeblikket er de værste Smittespredere, kan man fjerne, men der bliver selvfølgelig en Masse tilbage, som har Tuberkulose paa et tidligere Udviklingstrin, navnlig i Lungerne og i

andre indre, endnu mere utilgængelige Organer, og hos mange af disse Dyr vil Sygdommen udvikle sig videre, saaledes at der ved den næste Undersøgelse vil være mange aabne Tuberkuloser igen. Det vil gaa som ved Ostertags System: Procenten af aaben Tuberkulose synker maaske fra 3 til 1, men længere kommer man ikke. Endelig Udryddelse kan kun faas gennem Afsondringsmetoden.

Hvis Staten har Raad til et saa kostbart Forsøg, kan det være berettiget at prøve paa, hvor langt man kan komme ad denne Vej, men det vil sikkert snart blive opgivet i Lande, hvor Tuberkulosen ikke er meget lidt udbredt. I Holland indførte man 1905 den Ordning, at Kvægejere kunde faa de af aaben Tuberkulose angrebne Dyr overtagne af Staten efter Taksation. De blev saa slagtede og Staten fik Dækning for en Del af Udgiften, naar de slagtede Dyr kunde anvendes til Føde. Efter at man i de følgende Aar havde anvendt aarlig ca. 700,000, ja i 1908 endog 1,125,000 Gylden paa dette Indkøb, kom man til den Erkendelse, at den opnaaede Nytte ikke stod i rimeligt Forhold til Udgiften, og fra 1911 bliver der kun stillet $^1/_4$ Million Gylden aarlig til Raadighed til Tuberkulosebekæmpelse. Overtagelse af Kvæg med aaben Tuberkulose tillades nu kun hos Ejere, der selv arbejder paa Tuberkulosens Formindskelse i deres Besætning efter det Ostertagske System. Hjælpen bliver fortrinsvis ydet til Folk, der er Medlemmer af Foreninger til Kvægavlens Forbedring.

I Tyskland blev der 1909 giver en Rigslov til Bekæmpelse af Kvægtuberkulose, som traadte i Kraft 1. Maj 1912. Der blev indført Anmeldepligt med Hensyn til ethvert Tilfælde af aaben Tuberkulose. Den paagældende Besætning skal undersøges af Embedsdyrlægen og der kan gives Ordre til Slagtning mod Erstatning af de angrebne Dyr (med $^4/_5$ af Værdien, hvoraf Staten udreder mindst $^1/_3$). Dette fandt dog i Virkeligheden kun Sted i saadanne Besætninger, i hvilke der udføres en frivillig

Bekæmpelse af Tuberkulosen efter Ostertags System. Køer med Yvertuberkulose skulde dog altid kunne nedslaas, men i Følge Ebers Angivelse sker det kun sjælden udenfor de nævnte Besætninger*). Hvor der ikke fandt Nedslagning Sted, blev der paabudt Mærkning af de syge Dyr, nogen Afsondring i Stalden og deres Mælk maatte kun bruges efter tilstrækkelig Opvarmning. — Den nævnte Lov paabød tillige Mejerierne at opvarme Mælk og Mælkeprodukter til 85° i et Minut eller til 70° i en halv Time. Der kunde dog gøres Undtagelser fra dette Paabud, nemlig naar alle Leverandørernes Besætninger var Genstand for frivillige Tuberkulosebekæmpelse og i enkelte andre Tilfælde. — Efter Krigens Begyndelse synes kun Nedslagning af Køer med Yvertuberkulose at være opretholdt. (Eber).

I 1919 er Tuberkulosebekæmpelsen igen taget op. I Preussen er der 27. Maj givet lidt ændrede Bestemmelser, væsentlig sigtende til at fremskynde Slagtningen af de stærkt tuberkuløse Dyr: Den kliniske Undersøgelse finder her kun Sted 1 Gang aarlig (i stærkt angrebne Besætninger anbefales 1 Undersøgelse til). I Sachsen forlanges 2 Undersøgelser aarlig, ved hvilke samtidig tages Samleprøver af Mælken til Undersøgelse ved Podning af Forsøgsdyr. Deltagerne i den frivillige Tuberkulosekamp maa betale 12 Mark aarlig pr. Høved og 2 Mark for hvert nyt indsat Dyr, hvis Bestanden forøges derved.

I Storbritannien vilde man 1909 indføre Anmeldepligt for Dyr, der var mistænkt for at lide af Yvertuberkulose eller hvis Afmagring gjorde dem mistænkt for at være tuberkuløse, og det bestemtes, at saadanne Dyr skulde slagtes mod Erstatning, hvis Veterinærinspektøren bekræftede Diagnosen. Bestemmelsen kom imidlertid ikke til Udførelse paa Grund af Modstand fra Kommunerne, der skulde bære Udgifterne. Først i 1913 er der udstedt Forbud mod

---

[1]) Deutsche tierärztl. Wochenschrift 1918, Nr. 47 og 48.

Salg af Køer med Yvertuberkulose og af Dyr med stærkt fremskreden almindelig Tuberkulose. Saadanne Dyr skal dræbes imod delvis Erstatning. Disse Bestemmelser synes dog endnu ikke at være traadt i Kraft paa Grund af Krigen, men nu maa de vel snart blive til Virkelighed. Interessant er det (hvad Harald Faber meddeler i Ugeskrift for Landmænd 15. August 1918), at Landbrugsudvalget under den engelske »Rekonstruktionskommission« udtaler som i højeste Grad ønskeligt, »at Landmænd skal opfordres til og sættes i Stand til efter yderste Evne at bekæmpe og eventuelt udrydde Tuberkulosen i deres Besætninger ved regelmæssig Brug af Tuberkulin og ved paa passende Maade at holde reagerende og ikke-reagerende Dyr adskilte fra hinanden og da ganske særligt i Kostaldene. Vi foreslaar, for at opnaa dette, at Landbrugsministeriet skal indrette sig paa at prøve Kvæget med Tuberkulin i de Besætninger, hvis Ejere ønsker det, og det helt gratis eller for en meget nedsat Betaling. Vi er overbeviste om, at naar Landmændene faar Virkningerne af denne Fremgangsmaade at se, vil de føle sig opfordrede til de størst mulige Anstrengelser for at befri deres Besætninger for Tuberkulose for derved at undgaa de Tab, som denne Sygdom nu paafører dem«.

I Sverige er der i 20 Aar arbejdet energisk paa Tuberkulosens Bekæmpelse efter mit System. Sagen har der vundet langt større Tilslutning end hos os, hvad der vel til Dels finder sin Forklaring deri, at Ledelsen har været lagt i Hænderne paa en under Landbrugsstyrelsen ansat Mand, Regimentsveterinær G. Regnér, som i langt højere Grad end jeg har kunnet ofre Tid paa dette Arbejde og endda har haft en udelukkende dermed beskæftiget Medhjælper. Man har mange smukke Resultater at opvise, om man end ogsaa har haft mange Bryderier og maattet kæmpe med en Del Opposition. Mærkeligt nok har man i Sverige endnu ikke faaet indført tvungen Pasteurisering paa Mejerierne.

Ogsaa i Finland er der væsentlig arbejdet efter samme System. I Norge er man til Dels gaaet lidt anderledes frem. Tuberkulosen er der meget mindre udbredt, og man har derfor kun sjældnere gennemført Afsondringen mellem sunde og reagerende, men kunnet tillade sig at lade de reagerende slagte, idet Staten har givet Hjælp dertil. De reagerende Dyr skal mærkes med et indbrændt T paa højre Laar og maa kun afhændes til Slagtning.

De ser altsaa, at om jeg end kun har haft en ret begrænset Glæde af mit Arbejde herhjemme, har jeg haft den Fornøjelse at se det blive mere og mere anerkendt ude i Verden, at den Vej, jeg har anvist, er rigtig.

Danmark har Æren af paa dette Omraade at have gaaet i Spidsen, men vi er ikke længer i Spidsen eller vi burde i alt Fald være det i langt højere Grad. For 26 Aar siden lykkedes det mig at vække Interessen hos Regeringsmyndighederne og hos mange Landmænd for dette vigtige Samfundsanliggende, men denne Interesse er i de senere Aar kølnet i en sørgelig Grad. I 1912 indgav det kgl. danske Landhusholdsningsselskab Forslag til Regeringen om forskellige nyttige Foranstaltninger, som f. Eks. om en kraftig Propaganda for Sagen ved Uddeling af et lille Skrift om Tuberkulosen og dens Bekæmpelse, om Nedslagning af Kvæg med Børtuberkulose, om et ved Mejeriernes Foranstaltning gennemført Tilsyn med Malkekøerne for i Tide at uskadeliggøre Køer med Yvertuberkulose, om Statstilskud til Tuberkulinforeninger, om Offentliggørelse af Fortegnelser over tuberkelfri Besætninger m. m., men intet af alt dette lykkedes det at gennemføre!

Jeg tør ikke haabe at opleve en Strømkæntring, men jeg vover at tro, at det en Gang i Fremtiden vil gaa op for Flertallet af danske Landmænd, at det er klogere at arbejde med sunde Besætninger end med saadanne, i hvilke et større eller mindre Antal Dyr er Bærere for en snigende Sygdom.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion.

Hofjægermester *Ad. Tesdorpf* havde kun to af sine Besætninger helt rene og kunde derfor ikke helt tage mod de elskværdige Bemærkninger, Professor B. Bang havde fremsat. Det var i og for sig forstaaeligt, naar Professoren udtalte sig med nogen Skepsis om de Resultater, der var naaet, men man kunde ikke alene dømme efter Antallet af rene Besætninger; man burde ogsaa tage i Betragtning, at Landmændene gennem Professor B. Bangs Virksomhed havde faaet Øjnene op for Tuberkulosens Betydning og derfor i ganske anderledes Grad end tidligere har et vaagent Øje med deres Besætningers Sundhedstilstand. Talerens Broder — Kammerherre Fr. Tesdorpf, Ourupgaard — havde sin Besætning fuldstændig ren for Tuberkulose og havde set udmærkede Resultater heraf, bl. a. opnaaede han ogsaa nu en særlig høj Pris for sin Mælk. — Ogsaa paa de af Talerens Gaarde, der ikke var rene for Tuberkler. var Sundhedstilstanden gaaet frem, og sandsynligvis gør det samme Forhold sig gældende andre Steder. Det er muligt, at dette Forhold i nogen Grad maa tilskrives, at Pasteuriseringen foretages med større Paalidelighed, men der er ogsaa et andet Forhold, som gør sig gældende. Dyrlægen kommer nu hyppigere end forhen, i hvert Fald kommer han paa de mere fremskredne Gaarde 4 à 6 Gange om Aaret for at undersøge Kvægets Drægtighed. og Hollænderen vil da benytte Lejligheden til at give forskellige Oplysninger om Dyrene; i hvert Fald vil han meddele det, saafremt der er en Ko, han har Mistanke om er syg, saaledes at den kan blive udsat i rette Tid.

Godsejer *Jacob Søegaard,* Aunøe, overtog for nogle Aar siden een af Kammerherre Oxholms Gaarde og modtog da samtidig en fuldstændig ren Besætning. I de sidste Aar har vi ligesom de fleste andre Steder ikke haft det Foder at give dem, som vi skulde, men til Trods herfor har Køerne holdt Huldet godt, og de har været modstandskraftige mod Sygdom. Og der er et andet Forhold, der er Grund til at henlede Opmærksomheden paa, nemlig at de ældre gode Dyr holder langt længere end i en reagerende Besætning. I en reagerende Besætning faar man ikke den Nytte af de gode Dyr, som i en ren Besætning: de gode Køer bliver ikke nær saa gamle, som de bliver, hvor Besætningen er ren for Tuberkulose. Paa Talerens Egn havde Dyrlæge Nielsen, Remkolde, udført et betydeligt Arbejde for Tuberkulosens Bekæmpelse, og at dette Arbejde havde baaret Frugt fremgik alene deraf, at een af Egnens største Slagtere havde udtalt, at Tuberkulosen var gaaet stærkt tilbage, saale-

des at det nu var meget sjældent, at man maatte udskyde Dyr paa Grund af Tuberkler.

Den ledende Præsident Professor *T. Westermann* tog derefter Ordet og bragte Professor B. Bang en Tak for hans interessante og oplysende Foredrag. Professor Bang har jo nu i over en Menneskealder ofret sig for den Sag, han i Aften har omtalt, og vi maa alle i høj Grad paaskønne det store og mønsterværdige Arbejde, han har udført. Det forekommer mig imidlertid, at Professoren i lidt for beskedne Udtryk har udtalt sig om Resultatet af dette Arbejde, thi vel kan det siges, at der er langt tilbage endnu, naar man ser paa, hvad der ikke er naaet, men man vilde komme til et helt andet Resultat, hvis man tænkte sig Forholdene, som de vilde være, saafremt Professor Bang ikke havde virket paa dette Felt. Professor Bang har haft den Lykke paa forskellige Omraader at bryde nye Baner ved sine omfattende Kundskaber, sin Flid og sit Forskersnille. Rundt omkring i Indland og Udland støder man paa hans Disciple og Beundrere, og for dem, der kender ham nærmere, gælder Beundringen ikke alene Forskeren, men ogsaa den udmærkede Lærer og det gode Menneske, der med sin fremragende Dygtighed forbinder en saa sjælden Beskedenhed og Elskværdighed. Idet jeg gentager min Tak for det, Professor Bang har meddelt os her i Aften, vil jeg udtale Haabet om, at han endnu i mange Aar maa kunne fortsætte sin velsignelsesrige Virksomhed for Kvægtuberkulosens Bekæmpelse.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1918.

VIII.

Beretning fra Statskonsulent Anton Christensen.

Virksomheden var i 1918 i langt højere Grad end de foregaaende Aar præget af Krigssituationen. Ikke alene maatte jeg indtræde i forskellige af de Udvalg, som Krigssituationen har fremkaldt, men ogsaa i den egentlige Konsulent- og Prøvevirksomhed fik jeg i høj Grad Anledning til at beskæftige mig med Surrogater og Erstatningsstoffer.

Manglen paa Høstbindegarn bevirkede, at en Række Virksomheder indførte eller fabrikerede Papirbindegarn. Ved Statens Redskabsudvalg var man en Tid stærkt optaget af at give praktisk Vejledning i Brugen heraf. Mange Steder har Papirgarnet voldt store Vanskeligheder, men der kan ogsaa nævnes flere større Ejendomme, hvor Sæden paa over 100 ha blev bunden med dette nye Surrogat. I 21. Beretning fra Statens Redskabsudvalg er der gjort nærmere Rede for Papirgarnet og dets Anvendelse.

Som Krigsforanstaltning kan ogsaa nævnes Undersøgelser vedrørende Spindelolie som Motorbrændsel, der blev iværksat efter Anmodning fra Landbrugsministeriet. Om Resultaterne er der gjort Rede i 21. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. Samme Sted findes Oplysninger om nogle Undersøgelser vedrørende Indvirkning af Bordeauxvædske og Blaa-

stensopløsning paa forskellige Metalplader. Det viser sig, at Kobber og Messing ikke paavirkes synderlig af en 2 Procents Blaastensopløsning, som derimod ætser ret stærkt Jernplade, galvaniseret Jern, Zink m. m. Bordeauxvædske angriber derimod hverken Kobber, Zink, Jærn eller andre af de Metaller, der finder Anvendelse i Beholdere til Bordeauxvædskespredere.

Som i de tidligere Aar har Maskinprøvevirksomheden og hvad der staar i Forbindelse dermed optaget meget af min Tid. Ved Samarbejde mellem Direktoratet for Arbejds- og Fabriktilsynet, Foreningen af gensidige danske Brandforsikringsselskaber og Statens Redskabsudvalg afholdtes en Prøve med Gnistfangere. Det blev en ret omfattende Prøve, som senere er suppleret med forskellige Undersøgelser. Disse har givet det lidet opmuntrende Resultat, at den almindelige Netgnistfanger er højst ufuldkommen med Hensyn til at tilbageholde Gnister, og at flere nye Konstruktioner vil yde større Sikkerhed mod Brandfare, men Trækket i Lokomobilet nedsættes saa stærkt, at dette flere Steder ikke kan magte Arbejdet.

Der er i Aarets Løb afholdt en sammenlignende Arbejdsprøve med Halmpakkere, Halmpressere og Halmtransportører. Prøven, der afholdtes paa Slangerup Landbrugsskole, godtgjorde, at der findes flere danske Halmpressere, der passer til vore Selvrensere, og som udfører et tilfredsstillende Arbejde. Desuden blev det godtgjort, at Presningen ikke er saa kraftig — Halmens Rumfangsformindskelse altsaa ikke saa betydelig — som man almindeligvis antager i Praksis. Resultaterne fra Prøverne er meddelte i 21. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. Samme Sted er givet Oplysning om forskellige Nyheds- og Enkeltprøver bl. a. med en Roevadskemaskine, et Olieringsapparat til Papirbindegarn, en Kartoffeloptager, en Sækkeholder og Roelæssegreb samt en dansk Motorplov »Agri«. Iøvrigt var der i 1918 nærmest Stilhed om Motorplovene paa Grund

af Petroleumsmangel. Der forsøgtes Sugegas og andre Kraftkilder, men intet af det nye fik praktisk Betydning; det blev ogsaa overflødiggjort ved Vaabenstilstanden, hvorefter der lidt efter lidt aabnedes for Olietilførselen. Omtrent samtidig kom Motorplovene; der kom ikke alene en Sending af kendte og prøvede Mærker, men en hel Række nye Motorplove blev udbudt paa Markedet.

Den almindelige konsultatoriske Virksomhed ved Brevveksling, Telefon, Konferencer ved Møder, Besøg i mit Hjem o. lign. er gaaet omtrent som i de foregaaende Aar, men da den Medhjælpssum, som jeg tidligere raadede over, blev inddraget fra 1. April 1918, har jeg ikke i samme Udstrækning som tidligere kunnet hjælpe de Landmænd, der ønskede praktisk Vejledning paa Stedet, ligesom jeg heller ikke i det Omfang det efter min Mening kunde være heldigt, har kunnet bistaa Landboforeninger og andre Institutioner ved Demonstration af Maskiner, Fremvisninger o. lign.

Den litterære Virksomhed er af samme Art og Omfang som i tidligere Aar. Foruden Prøveberetninger har jeg affattet en Del Oversigter og Artikler til Fagblade, Tidsskrifter, Aarbøger, Leksikaer m. m.

Adskillige Opfindere har forevist mig Modeller eller Tegninger af nye Maskiner navnlig til Optagning af Kartofler og Roer for at høre min Mening om Opfindelsen og faa Vejledning angaaende mulige Ændringer i Konstruktionen. Alene paa Grundlag af en Skitse kan man som Regel intet afgørende sige om en Maskines Brugbarhed, men Opfinderen mangler ofte Midler til Fremstilling af et Prøveeksemplar, eller han har overanstrængt sig økonomisk paa dette og har ikke Raad til at frembringe et nyt Eksemplar med de Ændringer, som viser sig nødvendige. Det er trist Gang efter Gang at maatte sige, at der mig bekendt ikke fra offentlig Side kan skaffes økonomisk Hjælp i saadanne Tilfælde. — Mange trækker uvilkaarligt paa Smilebaandet, naar der tales om Opfindel-

ser, men selv om der paa Opfindelsernes frodige Ager skyder mange Vildskud, vokser der dog ogsaa en anselig Bestand af Nytteplanter, og det er paa Forhaand vanskeligt eller umuligt at afgøre, hvortil en Tankespire kan udvikles. Fra Natur- og Kulturhistorien kendes klassiske Eksempler paa, hvorledes Publikum til forskellige Tider har misforstaaet og været vrangvillig over for betydningsfulde Opfindelser; men man behøver ikke at gaa saa langt tilbage i Tiden for at træffe dette Fænomen. For 4—5 Aar siden var alle meget skeptiske over for Korn- og Frøtørring i Sække (System Dinesen). Nu findes dette System i saa godt som alle Korn- og Frøtørrerier i Danmark.

Der savnes et Fond eller Legatkapital, hvorfra en ubemidlet Opfinder kan faa Hjælp til at fremstille den Maskine, han i aarevis har haft i Hovedet, men savnet Penge til at føre i Marken. Fondets Administration og Opfindelsernes Bedømmelse er baade besværligt og vanskelig, men Nytten er ikke mindre derved.

IX.

Beretning fra Statskonsulent J. C. A. Schwarz-Nielsen.

I det forløbne Aar var jeg af Landbrugsministeriet beordret som en af Statens Tilsynshavende at ledsage den tyske Hesteopkøbskommissions Opkøb af Heste her i Landet. Disse Køb fortsattes fra Dag til anden, og da Opkøbet først afsluttedes i Midten af November, var det kun ganske undtagelsesvis, at jeg kunde faa Lejlighed til at overvære vore hjemlige Kaaringer, Skuer m. m. Enkelthederne ved disses Forløb maa jeg derfor forbigaa. Jeg har kun haft Meddelelser om dem, Kataloger og lign. at støtte mig til ved denne Beretnings Udfærdigelse.

Kaaringerne i Frederiksborgavlen paa Sjælland kunde jeg aldeles ikke overvære, hvad jeg saa meget mere beklager, som de for første Gang foregik efter de i det forudgaaende Aar nydannede »Samvirken-

de sjællandske Frederiksborg Hesteavlsforeninger« vedtagne Love og Bestemmelser. Kaaringerne forløb særdeles godt under stor Tilslutning. Mange Heste mødte overalt. Ogsaa Publikum mødte ret talrigt og interesseret. Denne Sammenslutning, paa hvis Etablering der har været arbejdet i mange Aar, men som stedse af forskellige Grunde er blevet skudt ud, vil sikkert kunne betragtes som en i Frederiksborgavlens Udviklingshistorie epokegørende Begivenhed, thi ved den vil upaatvivlelig Arbejdet i Avlen give sig Udslag i større Samdrægtighed, hvorved større Udbredelse sandsynliggøres, ligesom man ogsaa tør tro, at Ensartetheden i Produktionen efterhaanden vil blive mere kendelig, og de gode Raceegenskaber mere fremmes og fæstnes.

Efter Katalogerne at dømme har Skuerne næppe været saa godt repræsenterede som i Aarene forud, men de har, trods det, været godt besøgte. Tilgangen af unge Hingste var ret middelmaadig, heller ikke talrig. Frederiksborgavlen i sin Helhed kan vel siges at have gaaet sin støtte Gang efter det nu en Gang vedtagne System, en voksende Tilslutning til Renavlen.

Heller ikke den svære Halvblodsavl har i Aarets Løb givet Anledning til særlige Bemærkninger. Savnet af Tilførsel fra Udlandet af Avlsmateriale har i dette Aar, som i de forrige Krigsaar, været følelig og blev selvfølgelig føleligere, jo længere Krigen trak ud. Ogsaa Fodringsvanskelighederne har gjort sig føleligt gældende. De har særlig generet Hoppecentret Sjælland, paa hvilket den sjællandske svære Halvblodsavl er baseret. Der er allerede ikke saa faa Hoppevakancer i Centret, og de vil vanskeligt kunne udfyldes før Forbindelsen med Udlandet atter er blevet aabnet. Paa Skuerne har Halvblodet derimod været repræsenteret i større Tal og vel ogsaa i nok saa god Kvalitet som tidligere. Avlen fortsættes i samme Gænge som hidtil, og Fremgangen i Avlen er upaaklagelig.

Paa Fyn overværede jeg Kaaringerne i de samvirkende Hesteavlsforeninger til den lette Hesteavls Fremme. Resultatet var tilfredsstillende, omtrent som i Aaret forud. Men ogsaa der føles naturligvis Savnet af at være uden Forbindelse med Oldenborg, hvorfra endnu stadig Tilførsel af Avlsmateriale tiltrænges. Bedre kan man dog der staa paa egne Ben end paa Sjælland. Samvirksomheden er den stedlige Avl til stor Støtte, og Konkurrencen med andre Avlsbrancher er udelukket, nu da Frederiksborgavlen der saa at sige helt er afsluttet. Ogsaa Fyn føler det gode ved at holde sig til Renavlen. Den svære Halvblodsavl er nu groet uadskillelig fast til fynsk Grund og trives godt.

Paa Bornholm har jeg overværet saavel Kaaringer som Skuet i Almindingen. Her kaares Hopperne uden Klasseinddeling. Først senere, naar Hoppen kan stille 2 Stkr. Afkom, kan den, naar dette skønnes lige saa godt eller bedre end Hoppen, kaares i Kl. I. Princippet viser sig formaalstjenligt og var efterlignelsesværdigt, om det kunde tillempes ogsaa til Forholdene paa Sjælland og Fyn, hvad jeg ikke tror. Der blev kaaret mange nye Hopper, og Kvaliteten var god. Tilgang til Skuet, det lokale som Statsskuet, var vel omtrent normalt. Indenfor Opdrætterne synes der at brede sig en paa Erfaring begrundet ret energisk Protest mod fremtidig yderligere Anvendelse af Hingstemateriale med blandet Afstamning, selv om denne kun ligger et enkelt Led tilbage. Uoverensstemmelsen desangaaende synes at antage ret udprægede Former, og der debatteres i Øjeblikket med kendt Interesse og bornholmsk Energi. Set fra et Avlsstandpunkt er det interessant at notere som et Bevis paa den i Opdrætterkredse voksende Tillid til Betydningen af Renavlens Haandhævdelse.

Bestyrelsesmødet

den 18. Oktober 1919

i

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

(Refereret af Landbrugskandidat *Ib Windfeld*).

Til Stede var Præsidenterne: Professor *T. Westermann,* Lensgreve *Fr. Moltke* og Kammerherre *Carl Bech.* Af Bestyrelsesraadets Medlemmer var mødt: Proprietær *P. Andersen,* Proprietær *K. Bak,* Professor *B. Bøggild,* Kammerherre *Cederfeld de Simonsen,* Direktør *C. Hansen,* Forstander *J. K. Jensen,* Proprietær *V. Jespersen,* Forpagter *H. Junker,* Forpagter *O. J. Knipschildt,* Hofjægermester *Krabbe,* Etatsraad *Jørgen Larsen,* Kammerherre *H. Lüttichau,* Forstander *H. J. Rasmussen,* Hofjægermester *C. Sehestedt Juul,* Forpagter *Selchau-Hansen,* Forpagter *G. F. Schroll* og Hofjægermester *Tesdorpf.*

Den ledende Præsident, Professor *Westermann,* indledede Mødet med nogle Mindeord over to af Landbrugets Foregangsmænd, der er afgaaet ved Døden siden Bestyrelsen sidst var samlet, Selskabets tidligere Præsident, Kammerherre C. Castenschiold, Borreby, og Etatsraad J. Lemvigh, Algistrup.

Efter at Professor *Westermann* derpaa havde meddelt, at han nu ønskede at trække sig tilbage som Præsident i Selskabet, skulde der her stilles Forslag om Valg af et nyt Medlem af Præsidiet, og efter en kort Forhandling vedtog Bestyrelsesraadet enstemmigt at foreslaa Selskabets Medlemmer hertil at vælge Forpagter *Chr. Sonne.* — Hr. Sonne skal i Aar paa Genvalg som Medlem af Bestyrelsesraadet. Hvis Medlemmerne vælger ham til Præsident, bliver der at vælge et nyt Medlem af Bestyrelsen. Bestyrelsen vil i saa Fald foreslaa Forstander *Madsen-Mygdal* til den ledige Plads.

Eventuel Forhøjelse af Medlemskontingentet til Selskabet. Professor *Westermann*

udtalte, at Selskabet nu ikke længere kunde klare sig med et Medlemskontingent af 20 Kr. Det blev nødvendigt at forhøje dette, og efter gentagne Drøftelser i Præsidiet mener man ikke at kunne nøjes med et mindre Aarskontingent end 30 Kr. I Lovene staar der imidlertid, at det aarlige Kontingent er 20 Kr., og det bliver derfor nødvendigt at foretage en Lovændring paa dette Punkt. Medens samtlige Medlemmer hidtil gratis har faaet tilsendt Tidsskrift for Planteavl, vil man, efter at Prisen herfor er sat op til det dobbelte, foreslaa fremtidig kun at sende det til de Medlemmer, der maatte ønske at faa det for en ekstra Betaling af 2 Kr. pr. Aargang.

Efter en indgaaende Drøftelse vedtoges det at foreslaa Generalforsamlingen, at Kontingentet foreløbigt opkræves med 30 Kr aarlig og at opsige Selskabets Abonnement paa Tidsskrift for Planteavl.

Forslag til Virksomhedsplan og Budget blev forelagt af Kassereren, Landbrugskandidat *H. M. Knudsen,* og vedtoges i den foreliggende Form til Fremlæggelse paa den kommende Generalforsamling.

Autorisation af Landhusholdningsselskabets Lærlingeinstitution. Kontorchef *H. Hertel* oplyste, at Spørgsmaalet herom var rejst af Overforvalter Stryhn, Tybrind, med hvem der var korresponderet derom. Sagen blev saa forelagt Præsidiet, ligesom man ogsaa afæskede enkelte Husbonders Mening derom. Præsidiet havde da indtaget det Standpunkt, at selvom man stillede sig tvivlende til Sagen, vilde man dog forelægge den for Bestyrelsesraadet og høre dets Mening.

Der var her Enighed om at slutte sig til Præsidiets Stilling til Sagen, idet det blev gjort gældende, at Landhusholdningsselskabet ikke maatte befatte sig med den Slags Spørgsmaal, da det saa let vil risikere at blive karakteriseret som Arbejdsgiverforening.

Uddannelsen af Husholdningselever. Professor *Westermann:* Det er jo vedtaget at søge iværk-

sat en Uddannelse af kvindelige Husholdningselever fra Land og By i Landhusholdningen. Der var nedsat et Udvalg, og dette havde holdt sit første Møde den 15. September i Aar. Der havde der været Enighed om, at det var en god Sag at søge gennemført, men at det vilde volde en Del Vanskelighed at faa den sat i Gang. Samtidig var det gjort gældende, at Jylland burde være stærkere repræsenteret i Udvalget, og man havde da henstillet til Statskonsulent Fr. Hansen, Askov, om at foreslaa et Medlem til. Herefter var saa Fru Kirstine Nielsen, Svejstrup Østergaard, indtraadt i Udvalget. Man havde nedsat et Underudvalg til nærmere at udforme Sagen, og dette Underudvalg bestod af Fru Johanne Andersen, Mosegaard, Fru Birgitte Berg-Nielsen, Fru Kirstine Nielsen, Svejstrup Østergaard, og Forpagter J. Willumsen, Anhof. Taleren haabede, det maatte lykkes Udvalget at fremme Arbejdet saa meget, at den nye Institution kan træde i Kraft til næste Aar, da Selskabets Lærlingeinstitution holder 100 Aars Jubilæum.

Foredragene i Landhusholdningsselskabet. Kammerherre *Carl Bech* fremhævede Ønskeligheden af, at man søgte at skabe Betingelser for en større Tilslutning til Landhusholdningsselskabets Foredrag. Som det nu er, viser det sig som oftest meget vanskeligt at samle Folk, men det er ogsaa for meget at forlange, at Landmændene for at komme ind at høre et Foredrag i Landhusholdningsselskabet, skal være nødsaget til at overnatte her i København. Taleren kunde derfor tænke sig, at man forsøgte at henlægge Foredragene til et tidligere Tidspunkt paa Dagen og saa holdt 2 Foredrag paa én Dag, med en Pause imellem, hvor man kunde spise Middag samlet. Naar man saa samtidig sørgede for at faa saa interessante og tankevækkende Foredrag som muligt, kunde den her antydede Form maaske være akceptabel. Under den paafølgende Forhandling herom blev det gjort gældende, at Foredragene saavidt mulig blev henlagt til

de Tider, hvor der afholdes større Møder, hvortil Landmændene kommer til Stede (Konsulentmøderne, Planteavlsmøderne, Terminsugen m. m.). Fra en enkelt Side blev der udtalt Ønskeligheden af at faa Foredragsmøderne lagt ud i Landet, men det blev herunder gjort gældende, at dette let kunde faa Udseende af, at man mente, Landboforeningerne havde forsømt denne Opgave. Sagen blev henvist til Præsidiets Overvejelse.

Meddelelser fra Landbrugsraadet. Hofjægermester *Tesdorpf* omtalte de Forhandlinger, der har været ført i Landbrugsraadet siden dette blev oprettet og gjorde herunder Rede for Raadets Forretningsorden. Derpaa gav Taleren en livlig og interessant Skildring af den Rejse, han som Medlem af en dansk Delegation havde foretaget i Polen i Dagene 11.—23. September til Fremme af Handelssamkvemmet med det nye polske Rige.

Godsejer V. H. Hane-Schmidts Testamente vedrørende Bratskov. Professor *Westermann* oplyste, at Godsejer Hane-Schmidt har oprettet et Testamente, hvorefter Landhusholdningsselskabet og Hedeselskabet efter Fradrag af visse, nærmere fastsatte Udbetalinger, efter Testators Død skal overtage Bratskov og saaledes, at Hedeselskabet kommer til at drive Gaarden.

Efter nærmere at have omtalt de foreliggende Kodiciller vedtog Bestyrelsesraadet enstemmigt med Tak at modtage den smukke Gave.

Udvalget til Fremme af Jordens Grundforbedring ved Afvanding og Vanding. Professor *Westermann* henviste til den nu afgivne Udvalgsbetænkning, som forelaa omdelt. Uden Diskussion vedtoges det at optage selve Betænkningen i Tidsskrift for Landøkonomi, og saa henlægge et mindre Oplag til Brug for de Medlemmer, der maatte ønske at faa den samlede Betænkning med alle dertil hørende Bilag.

Paa Grund af den fremrykkede Tid blev tre af Dagsordenens Punkter udsatte til det næste Bestyrelsesmøde.

De landøkonomiske Statskonsulenters Lønningsforhold.

Den landøkonomiske Statskonsulentvirksomhed blev fast organiseret i Slutningen af 1880'erne og Begyndelsen af 1890'erne. For de 4 Mælkerikonsulenters Vedkommende var Begyndelseslønnen 1800 Kr. aarlig, for de øvrige Konsulenters 2000—2400 Kr., og ingen Statskonsulent lønnedes med mere end 3000 Kr. aarlig.

Loven af 27. Maj 1908 tillagde Statskonsulenterne en aarlig Begyndelsesløn af 2400 Kr., stigende med et Alderstillæg af 300 Kr. hvert 4. Aar til 3600 Kr., og den sikrede dem og deres Efterladte Pensionsret.

Loven om Statens Tjenestemænd af 12. September 1919 bestemmer (§ 1087), at de i Indlandet ansatte landøkonomiske Statskonsulenter lønnes med 5400 Kr. aarlig, stigende hvert 3. Aar med 600 Kr. indtil 7200 Kr.*). Konsulenterne udnævnes af Kongen.

Desuden tilkommer der Statskonsulenterne, som enhver Statstjenestemand, 3 ikke pensionsgivende Tillæg, nemlig 1) Stedtillæg, 2) Dyrtidstillæg og 3) Konjunkturtillæg.

Stedtillægget udgør 450 Kr. for de Tjenestemænd, der har Bolig i København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner; 330 Kr. aarlig for Byerne Aalborg og Nørresundby, Aarhus, Esbjerg, Fredericia, Helsingør, Horsens, Kol-

*) Samme Lønninger er tillagte Forsøgslederne og Laboratorieforstanderen ved Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur.

ding, Odense, Randers, Roskilde, Svendborg og Vejle; 240 Kr. aarlig for alle øvrige Købstæder, Marstal og 12 nærmere angivne Stationsbyer.

Dyrtidstillægget udgør for Halvaaret Oktober 1919 til Marts 1920 702 Kr. aarlig for gifte Mænd, for Enkemænd, Enker, fraskilte og fraseparerede, som har egen Husstand eller hvem der paahviler Forsørgelsespligt overfor Børn under 18 Aar; for alle andre 360 Kr. aarlig. For Tiden efter Marts 1920 beregnes Dyrtidstillægget paa følgende Maade: for hver fulde 3 pCt. Priserne stiger over eller falder under det af Det statistiske Departement for Juli 1919 beregnede Udgiftstal for et Normalregnskab forhøjes eller nedsættes Dyrtidstillægget med 54 Kr. aarlig.

Konjunkturtillægget retter sig efter Lønnens Størrelse. For de Lønninger, der gælder for de landøkonomiske Statskonsulenter, er Konjunkturtillægget 1050 Kr. aarlig for Lønninger mellem 5400 Kr.—6399 Kr. og 1110 Kr. for Lønninger mellem 6400 Kr.—7399 Kr.

Denne Bestemmelse gælder til 1. Januar 1921, men Finansministeren skal inden Udgangen af Aaret 1920 forelægge Forslag til Lov om en Revision af Bestemmelsen.

En i København bosat Statskonsulent, der er paa højest Løn, vil herefter for Aaret 1920 med de 3 ikke-pensionsgivende Tillæg medregnet have en Indtægt paa ca. 9300 Kr. For de kommende Aar vil den sikre Indtægt blive Løn plus Stedtillæg (7650 Kr.), medens Konjunktur- og Dyrtidstillægene vil svinge.

— Af de mange Bestemmelser, der i Følge Loven gælder for samtlige Tjenestemænd, skal kun følgende nævnes: Ingen kan erholde Ansættelse i mere end een Tjenestestilling. En Tjenestemand kan kun have Beskæftigelse udenfor Statstjenesten, for saa vidt det er foreneligt med Udførelsen af hans Pligter som Tjenestemand, og der er givet ham Tilladelse dertil. For saa vidt der overdrages ham en Virksomhed i Statens Tjeneste udenfor hans egentlige Tjenestestilling, bliver Vederlaget herfor at be-

vilge som Honorar. Enhver Tjenestemand (Dommere dog undtagne) skal søge sin Afsked fra Udgangen af den Maaned, hvori han fylder 70 Aar*), og han er berettiget til at erholde Afsked med Pension, naar han har fyldt sit 65. Leveaar. Har en Tjenestemand et aarligt Beløb i Godtgørelse for Kontorhold, skal han ved Udgangen af hvert Finansaar indgive til vedkommende Ministerium specificerede Oplysninger om de Kontorudgifter, han har haft i Aarets Løb. Dagpenge for Tjenesterejser kan kun gives i Tilfælde, hvor Tjenestemanden er fjernet mere end 2 km fra Hjemstedet.

Endvidere er der udførlige Bestemmelser om Tjenestemændenes Pensionsforhold, om den Tavshedspligt, der hviler paa ham, om Ferie og Orlov — enhver Tjenestemand har Ret til en passende aarlig Ferie uden Tab af Lønningsindtægten —, om Organisationsret osv. osv.

---

*) Vedkommende Tjenestemand er altsaa pligtig at indsende sin Afskedsansøgning, men Administrationen behøver ikke derfor at afskedige ham.

Boganmeldelser og udkomne Bøger.

Vejledning i Havefrøavl. Af *C. Göhrn.* Udgivet af A/S *L. Dæhnfeldt.* (Miloske Forlag. Odense).

Denne Vejledning udsendes som 2. meget forøgede Udgave af Dæhnfeldts bekendte lille Bog om Havefrøavl fra 1916.

Ligesom sin Forløber vil foreliggende Udgave sikkert finde god Afsætning blandt praktiske Frøavlere; thi selv om Havefrøavlen her i Landet ikke vil faa den Betydning, som visse Optimister har ment, vil der dog kunne gennemføres en lønnende Avl af visse Sorter, og der vil sikkert være en Del Frøavlere, der føler Trang til at forøge deres Viden om dette Spørgsmaal.

Bogen behandler paa de første 80 Sider de mere almindelige Frøavlsspørgsmaal, derefter behandles paa 138 Sider de specielle Fremgangsmaader ved Dyrkning af de forskellige Urtefrøsorter, og tilsidst findes der et Afsnit paa 57 Sider om Dyrkning af forskellige Blomsterfrøsorter.

Stoffet er passende begrænset, saaledes at de vigtigste Forhold er medtagne, uden at der er lagt Vægt paa Spidsfindigheder.

Fremstillingen er holdt i en nøgtern, nærmest refererende Form, og Bogen er velgørende fri for Agitation og Reklame. Den giver gode praktiske Oplysninger og er, hvilket ogsaa bør paaskønnes, pænt og godt indbunden. *H. N. Frandsen.*

Vort Fjerkræ. Af *J. Pedersen-Bjergaard.* 2. forbedrede Udgave. 212 Sider. (G. B. N. F. Københ.), — Vor Fjerkrælitteraturs ansete og kyndige Nestor har med denne 2. helt omarbejdede Udgave af sit Skrift om Fjerkræavlen beriget vor Litteratur med et Standardværk. Støttet paa sit grundige Kendskab til den almindelige Fjerkræ-Litteratur, egen Erfaring og mangeaarige Iagttagelser har Forfatteren i en klar,

let læselig Fremstilling behandlet alle de Spørgsmaal, der fremstiller sig for Fjerkræopdrætteren paa hans Virksomheds forskellige Omraader. Hønseholdet og Hønseavlen faar langt den udførligste Behandling, og i dette ypperlige Afsnit er alt af Interesse medtaget, hvorimod Afsnittene om de øvrige Fjerkræsorter, Kalkuner, Perlehøns, Ænder og Gæs samt Duer er forholdsvis kortfattede. Forfatteren har her fulgt gammel Skik og Brug, og Bogens af praktiske Hensyn forud givne snævre Grænser har vel lagt Hindringer i Vejen for en fyldigere Behandling af de sidstnævnte Afsnit, men vi kunde have ønsket, at Forfatteren havde faaet disse Hindringer fjærnede og givet Behandlingen af de øvrige Fjerkræsorter en noget større Udførlighed — navnlig for Gaaseavlens Vedkommende, for hvilken Avl vort Land frembyder mange naturlige Betingelser

Bogen er rigt illustreret, og som Teksten er ogsaa Billedstoffet fortrinligt. Navnlig er der Grund til at henlede Opmærksomheden paa Farvetryksbillederne, der i den nydeligste Udførelse gengiver de i de fleste Lande mest skattede eller interessante Fjerkræracer.

Interessen for Fjerkræavlen er stærkt voksende her i Landet, og den vil sikkert i Fremtiden kunne blive en endnu rigere Indtægtskilde, end den alt er. En saa udmærket Vejledning som den foreliggende vil bidrage hertil, thi der er næppe Tvivl om, at den — som Forfatterens tidligere Skrifter — vil finde stor Udbredelse blandt vore Fjerkræholdere.

Beretning om de samvirkende danske Landboforeningers Virksomhed i Aaret 1918—19. Udarbejdet af Sekretariatet. 156 Sider. (Københ.).

Beretning om Fællesudvalget for Fjerkræavlens Virksomhed i 1918—19. Udarbejdet ved Konsulent *W. A. Kock*. 24 Sider. (Københ.).

De vigtigste Græsmarksplanter i blomsterløs Tilstand. Vejledning ved Undersøgelse af kultiverede Græsarealer. Af Dr. phil. *A. Mentz*. Med Tegninger af *J. Johnsen*. Udgivet af Foreningen af jydske Landboforeningers Planteavlsudvalg. 31 Sider. (Skanderborg).

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1918—19.

(Fra 1. Oktober 1918 til 30. September 1919.)

Af Afdelingschef *H. Hansen.*

Oktober 1918 havde, med Vinde overvejende omkring Syd og Sydvest, mildt Vejr og lille Nedbør. Det første Par Dage i Maaneden var meget kolde med Dagsmidler, der var ca. 4 ° for lave, og Nattefrost adskillige Steder i Jylland; herefter fulgte nogle Dage, den 3.—9., paa hvilke Temperaturens Afvigelse fra Normalen kun var ringe; i hele Resten af Maaneden, undtagen den 27., var Temperaturen hver Dag højere end normalt; særlig milde blev den 15.—16., 18.—19. og 29.—30. med Dagsmidler, der var 3—4½ ° for høje. Hele Maanedens Middeltemperatur blev derfor de fleste Steder mellem 1 og 2 ° højere end normalt. Nattefrost forekom i Jylland paa de fleste Steder i Indlandet, medens Kysterne var frostfri; paa Øerne havde kun nogle ganske faa Stationer Frost en enkelt Gang. Nattefrosten forekom væsentligt Natten til den 2., 27. og 28.; den naaede paa de koldeste Steder i Jylland indtil ca. 2—6 °, paa Fyn og Falster indtil ca. ½ ° og paa Sjælland og Bornholm til ca. 1½ °. Nedbøren var ulige fordelt, men var iøvrigt næsten overalt mindre end normalt; den var mindst paa Øerne, hvor der de fleste Steder kun faldt ca. 35—45 mm. I Sammenligning med Normalen fik de sjællandske Amter, Lolland-Falster og Bornholm samt Svendborg og Hjørring Amter ca. 40—55

pCt. og alle de øvrige Amter ca. 20—35 pCt. for lidt. Regnen faldt væsentligt den 1., 5.—8., 11., 15.—16., 21. og 25.—26., men Regnmængderne var som Regel smaa. Den 7.—9. herskede Tordenvejr og den 6., 10. og 25. Storm fra Retninger omkring Sydvest og Vest. Solskinstimernes Antal var i Nordjylland ca. 35 pCt. under, paa Øerne ca. 15 pCt. over Normalen.

November 1918 havde meget lille Nedbør og en Middeltemperatur, der de fleste Steder var mellem $^1/_4$ og $^3/_4$ ° højere end normalt. Over større Omraader af Landet faldt der Regn paa de fleste Dage fra den 4.—11. og den 17.—18, men Regnmængderne var som Regel smaa; i hele Maaneden fik Størstedelen af Jylland kun mellem 20 og 35 mm, Fyn ca. 20—30 mm, Sjælland ca. 10—25 mm, Lolland-Falster ca. 8—18 mm og Bornholm ca. 15—25 mm; i Gennemsnit for hele Landet faldt der 54 pCt. for lidt. I Maanedens første Halvdel var Temperaturen hver Dag over Normalen, medens den til Gengæld i sidste Halvdel som Regel var lavere end denne og om Natten hyppigt var under Frysepunktet i Indlandet. Særlig milde var Dagene den 1.—2., 5.—6., 8. og 10. med Dagsmidler, der blev ca. 3—4 ° for høje, særlig kolde, ca. 3—4 ° for kolde, var den 24., 25. og 30. Nattefrost forekom i Jylland paa de koldeste Steder i Indlandet ca. 10—15 Gange, paa Sjælland ca. 10—12 og paa Fyn og Lolland-Falster ca. 10 Gange, hvorimod adskillige Kyststationer kun havde Nattefrost 2—5 Gange og nogle enkelte Stationer paa de mindre Øer endog var helt frostfri. Frosten forekom især den 13.—15. og i Maanedens sidste Tidøgn; de laveste Temperaturer naaede paa de koldeste Steder gennemgaaende ned til ca. ÷4—÷6 °. Fra den 1.—8. samt i hele sidste Tidøgn var sydøstlige og sydlige Vinde og fra den 9.—13. Vinde fra Retninger omkring Vest de fremherskende, medens Vindene var svage

og skiftende fra den 14.—20. Solskinstimernes Antal var ca. 30—45 pCt. større end normalt.

December 1918 havde Vinde overvejende omkring Sydvest med mildt Vejr og stor Nedbør. Temperaturen var som Regel over Normalen og kun paa nogle faa Dage var den ca. $^1/_2$—2 ° lavere end denne; i Maanedens første Halvdel var Afvigelsen fra Normalen som oftest stor; saaledes havde alle Dagene fra den 1.—10. samt den 14.—16. Dagsmidler, der var ca. 3—6 ° for høje. Hele Maanedens Middeltemperatur blev derfor de fleste Steder mellem $1^1/_2$ og $2^1/_2$ ° højere end normalt. Frostdagenes Antal var gennemsnitlig kun 13, medens det normale Antal er 18; Frosten forekom især Natten til den 1., 13.—14., 18.—19., 21.—27. og 31. og var gennemgaaende strengest den 22., og 23. og 27.; paa de koldeste Steder naaede de laveste Temperaturer i Jylland ned til ca. ÷6—÷10 °, paa Fyn og Sjælland til ca. ÷5—÷9 °, paa Bornholm til ca. ÷4—÷7 ° og paa Lolland-Falster til ca. ÷2—÷3 °. Nedbørsdagenes Antal var stort, gennemsnitlig 21, medens det normale Antal er 15; i første Tidøgn faldt Nedbøren som Regn, medens den i den øvrige Del af Maaneden hyppigst faldt som Regn blandet med Sne. Nedbørsmængden var gennemgaaende stor; Størstedelen af Jylland, Midt- og Østsjælland havde saaledes ca. 75—100 mm. I Sammenligning med Normalen fik Hjørring, Aarhus, Odense og Svendborg Amter ca. 20—40 pCt. og alle de øvrige Amter ca. 55—90 pCt. for meget.

Januar 1919. I Maanedens to første Tidøgn var Temperaturen paa næsten hver Dag over Normalen, medens den i sidste Tidøgn som Regel var ½—2 ° under denne. Særlig milde var alle Dagene fra den 3.—9. og

den 15.—19. med Dagsmidler, som blev ca. 3—6 ° for høje; hele Maanedens Middeltemperatur blev derfor de fleste Steder ca. 1½ ° højere end normalt. Frostdagenes Antal var gennemsnitlig 18, medens det normale Antal er 22; Frosten forekom især den 1.—2., 11.—14. og den 21.—31. og var gennemgaaende strengest i Tidsrummet fra den 24.—31., da de laveste Temperaturer paa de koldeste Steder i Jylland naaede ned til ca. ÷8—÷11 °, paa Øerne til ca. ÷5—÷6 °. Nedbøren var de fleste Steder i Jylland og paa Bornholm ca. 40—60 mm, paa Øerne ca. 35—50 mm. I Sammenligning med Normalen havde Svendborg Amt 5 pCt. for lidt; Sorø Amt fik den normale Nedbør, medens Odense, Maribo og Præstø Amter fik 5 pCt., de øvrige sjællandske Amter samt Vejle, Ringkøbing, Viborg og Thisted Amter ca. 15—20 pCt. og de øvrige jyske Amter og Bornholm ca. 25—45 pCt. for meget. Nedbøren faldt væsentligt den 2.—4., 11.—12., 15.—18. og 27.—28., i de to første Tidøgn som Regn eller sneblandet Regn, i Slutningen af Maaneden i Reglen som Sne. Vinden blæste i de to første Tidøgn hyppigst fra Retninger omkring Syd eller Sydøst, i sidste Tidøgn fra Retninger omkring Øst og Nordøst. Solskinstimernes Antal var omtrent normalt.

F e b r u a r 1 9 1 9 havde en Middeltemperatur, der de fleste Steder var mellem ½ og 2 ° lavere end normalt. Temperaturen var under Normalen den 1.—8., 16., 19. og 26.—28., medens den paa de øvrige Dage hyppigst var ca. ½—1 ° højere end denne; særlig kolde var Dagene fra den 5.—8. med Dagsmidler, som blev ca. 6—11 ° for lave, og Minimumstemperaturer, der paa de koldeste Steder i Jylland naaede ned til ca. ÷18—÷22 °, paa Øerne til ca. ÷12—÷16 °. Frostdagenes Antal var gennemsnitlig 23, medens det normale Antal er 21; Frosten forekom især i de to første Tidøgn og var gennemgaaende strengest i Tidsrummet fra den 5.—8. I Maanedens første Halvdel blæste

Vinden hyppigst fra Retninger omkring Vest og Nordvest, i sidste Halvdel næsten udelukkende fra østlige Retninger; Vindforholdene var gennemgaaende rolige, dog herskede der den 26. over store Strækninger af Landet Storm fra Retninger omkring Østsydøst. Nedbøren var ulige fordelt; den var mindst i Hjørring Amt, der gennemsnitlig kun fik 19 mm, og størst — gennemsnitlig 57 mm — i Thisted Amt. I Sammenligning med Normalen havde Bornholm, Svendborg Amt og alle de sjællandske Amter undtagen Københavns Amt ca. 5—15 pCt. og Hjørring Amt 33 pCt. for lidt; Maribo og Københavns Amter havde den normale Nedbør, medens Odense, Ribe og Aarhus Amter fik ca. 5—15 pCt., Randers Amt 69 pCt. og de øvrige jyske Amter ca. 20—45 pCt. for meget. Nedbøren faldt væsentligt den 3.—4., 17.—18. og næsten hver Dag fra den 20.—27.; den faldt hyppigst som Sne blandet med Regn.

Marts 1919 fik en Middeltemperatur, der gennemsnitlig var ca. ¾ ° under det normale; paa de koldeste Stationer var den dog ca. 1—1½ ° for lav, medens den paa adskillige Kyststationer omtrent var normal. I Maanedens første Halvdel var Temperaturen som Regel over, i sidste Halvdel under Normalen; særlig milde var den 3., 11. og 12. med Dagsmidler, der blev 3—6 ° for høje; særlig kolde, 3—6 ° for kolde, var den 19.—22. og 24.—26. Frostdagenes Antal var stort, gennemsnitlig 25, medens det normale Antal er 19.; de faa Dage, paa hvilke der ikke forekom Frost, laa væsentligt omkring den 12. De laveste Temperaturer naaede paa de koldeste Steder i Jylland og paa Bornholm ned til ÷10—÷15 °, paa Sjælland til ca. ÷10—÷11 ° og paa Fyn og Lolland-Falster til ca. ÷7—÷8 °. Nedbøren var i Størstedelen af Landet mellem 25 og 50 mm; dog fik det vestlige Jylland fra Thisted til Varde og en Del af det østlige Jylland fra Limfjorden til Randers Fjord ca. 50—75 mm. I Sammenlig-

ning med Normalen fik de sjællandske og fynske Amter samt Lolland-Falster og Hjørring Amt 10—25 pCt. for lidt, de øvrige jyske Amter ca. 10—30 pCt. og Bornholm ca. 40 pCt. for meget. Der faldt Nedbør paa mange Dage, men ofte kun i mindre Mængder og paa spredte Steder; over større Strækninger og i betydeligere Mængde faldt der Nedbør den 2.—3., 9.—14. og 27.—30.; den bestod hyppigst af Sne eller Sne blandet med Regn. Vindretningen var meget variabel. Solskinstimernes Antal var ca. 15—35 pCt. større end normalt.

April 1919 havde overvejende sydvestlige og vestlige Vinde og stor Nedbør. Over større Omraader af Landet faldt der Nedbør, næsten udelukkende som Regn, den 5., 9., 11.—18., 23.—24. og 26.—30. Nedbørsmængden var de fleste Steder i Jylland og paa Sjælland mellem 40 og 65 mm, paa Fyn og Bornholm mellem 35 og 55 mm og paa Lolland-Falster ca. 45—60 mm. I Sammenligning med Normalen fik Hjørring, Aarhus, Ribe og Odense Amter ca. 5—15 pCt., de øvrige jyske Amter og Svendborg Amt ca. 25—40 pCt. og de sjællandske Amter, Lolland-Falster og Bornholm ca. 35—65 pCt. mere end normalt. Temperaturen var lavere end normalt fra den 1.—4. og 21.—30., men Afvigelserne fra Normalen var dog temlig moderate og naaede kun paa et Par Dage, den 27. og 28., til $2^1/_2$ °; fra den 5.—19. var Temperaturen til Gengæld hver Dag højere end normalt; særlig milde var den 7., 8., 12. og 19. med Dagsmidler, som blev ca. $3^1/_2$—4 ° for høje. Middeltemperaturen for hele Maaneden blev de fleste Steder ca. $^1/_4$—$^1/_2$ ° højere end normalt. Frostdagenes Antal var gennemsnitlig 5, medens det normale Antal er 7; Frosten forekom især i Begyndelsen af Maaneden og omkring den 22.; paa de koldeste Steder naaede de laveste Temperaturer i Jylland ned til ca. ÷5—÷8 °, paa Fyn og Sjælland til ca. ÷3—÷5 °, paa Lolland-Falster til ca.

÷2 ° og paa Bornholm til ca. ÷3 °. Skydækket var forholdsvis stort, medens Solskinstimernes Antal var ca. 15 pCt. for lille.

Maj 1919 var meget tør og solrig. Nedbøren var meget lille; i Gennemsnit for hele Landet faldt der kun 10 mm eller 24 pCt. af Normalen; siden 1861, da regelmæssige Nedbørsmaalinger paabegyndtes, har Danmark kun een Gang — nemlig i 1917 — haft en mindre Nedbør i Maj. Regnen faldt i Aar væsentligt den 1.—2. og 26., naar fraregnes enkelte spredte Byger. Skydækket var meget lille og Solskinstimernes Antal usædvanlig stort; Tylstrup havde saaledes 379, Aarslev 339, Lyngby 355, Tystofte 356, Næsgaard 343 og Bornholms Højskole 337 Timer med Solskin. Temperaturen var over Normalen den 4.—5., 8.—16. og 20.—31, medens den paa de øvrige Dage var ca. $^1/_2$—2 ° lavere end denne; særlig varme var den 9.—13. og 22.—24. med Dagsmidler, der blev ca. 3—5 ° for høje. Middeltemperaturen for hele Maaneden blev derfor de fleste Steder mellem 1 og 2 ° højere end normalt; paa Bornholm blev den dog gennemsnitlig normal. Nattefrost forekom 1—2 Gange paa adskillige Steder i det indre Jylland og enkelte Steder paa Fyn, Sjælland og Bornholm; Frosten, som især forekom Natten til den 4. og 19., naaede kun paa enkelte særlig kolde Stationer til 2 °. Lufttrykket var højt og Vindretningen temmelig variabel; fra den 5.—12. blæste Vinden dog næsten uafbrudt fra østlige og fra den 26.—31. fra vestlige eller nordvestlige Retninger.

Juni 1919 havde Vinde overvejende fra Vest og Nordvest og temmelig køligt Vejr. Temperaturen var under Normalen fra den 1.—5., 13.—14. og hver Dag i sidste Tidøgn, medens den fra den 6.—12. og 15.—20. som

Regel var noget højere end denne; særlig varme var kun den 12. og 17. med Dagsmidler, der blev ca. $3^1/_2$—$5^1/_2$ ° for høje, medens den 22.—23. og 29.—30. var særlig kolde — ca. 3—5 ° for kolde —. Middeltemperaturen for hele Maaneden blev de fleste Steder mellem $^1/_2$ og 1 ° lavere end normalt. Over større Omraader af Landet faldt der Regn den 2.—4., 6., 13.—14. og paa næsten hver Dag i Maanedens sidste Tidøgn, men Regnbygerne gav som Regel kun mindre Regnmængder. Torden forekom paa 21 Dage; den 8.—9., 12.—13., 21. og 25. havde Uvejrene stor Udbredelse over Landet. Nedbøren var ulige fordelt; den var gennemgaaende størst — ca. 50—70 mm — i Sydvestjylland, Grenaaegnen, Syd- og Østsjælland og paa Bornholm og mindst i Svendborg Amt. I Sammenligning med Normalen havde Svendborg og Maribo Amter ca. 20—35 pCt. og Hjørring, Viborg og Aarhus Amter ca. 10—15 pCt. for lidt; Odense, Vejle og Aalborg Amter fik omtrent den normale Nedbør, medens Thisted,, Ringkøbing og Sorø Amter fik 5 pCt., Ribe, Randers, Holbæk, Frederiksborg, Københavns og Præstø Amter ca. 10—20 pCt. og Bornholm 54 pCt. for meget. Solskinstimernes Antal var de fleste Steder ca. 10 pCt. større end normalt.

J u l i 1 9 1 9 havde Vinde overvejende omkring Vest og Nordvest med ustadigt og køligt Vejr. Over store Omraader af Landet faldt der Regn den 1.—6., 9.—10., 15.—16. og 20.—27. og undertiden som stærke Tordenbyger; især den 9.—10., 20. og 25.—26. havde Tordenvejrene stor Udbredelse. Nedbøren var ulige fordelt; Jylland og Fyn fik gennemgaaende for lidt, Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm noget mere end normalt; den var større end 100 mm enkelte Steder i Jylland, saaledes i Himmerland (sydøstfor Aalborg), ved Laurbjerg og Grindsted, endvidere ved Helsingør samt paa en Strækning i det sydlige Sjælland (fra Slagelse til Kallehave) og paa Nordfal-

ster og den vestlige Del af Møen; ved Laurbjerg, paa Bogø og paa Næsgaard faldt der endog over 150 mm. Til Gengæld faldt der mindre end 40 mm adskillige Steder i Jylland, saaledes langs Kysten fra Hanstholm til Hirshals, i den vestlige Del af Aalborg Amt og ved Hinnerup, endvidere paa Anholt og ved Skaarup i det sydlige Fyn. I Sammenligning med Normalen fik Frederiksborg, Aalborg og Ringkøbing Amter 1—2 pCt., Randers, Vejle og Odense Amter ca. 5—10 pCt. og Hjørring, Thisted, Viborg, Aarhus og Svendborg Amter ca. 15—25 pCt. for lidt, medens Bornholm, Københavns, Holbæk og Ribe Amter fik ca. 5—10 pCt. og Maribo, Præstø og Sorø Amter ca. 30—50 pCt. for meget. Skydækket var forholdsvis stort, medens Solskinstimernes Antal gennemgaaende var ca. 15—30 pCt. mindre end normalt. Temperaturen var under Normalen paa hver Dag fra den 1.—9., 13.—17., 22.—23. og 26.—31., medens den paa de øvrige Dage som Regel var $^1/_2$—1 ° for høj; særlig kølige var den 4.—6. og 14.—15. med Dagsmidler, der blev ca. 3—5 ° for lave; særlig varm var kun den 11., der blev ca. $3^1/_2$ ° varmere end normalt. Hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem $^1/_2$ og 2 ° lavere end Normalen. Natten til den 15. var Temperaturen enkelte Steder nede i Nærheden af Frysepunktet.

August 1919 var meget kølig. Temperaturen var næsten hver Dag mellem 1 og 3 ° lavere end Normalen og kun paa nogle faa Dage — den 10., 13., 17.—18. og 29. — var den ca. $^1/_2$—$1^1/_2$ ° for høj; særlig kølige var den 4. og 24. med Dagsmidler, der blev omtrent 4 ° for lave. Hele Maanedens Middeltemperatur blev derfor meget lav; i Gennemsnit for hele Landet var den kun 13.9 °, hvilket er $1^1/_2$ ° lavere end en 40-aarig Normal; siden 1874 har August — for Landet som Helhed — 3 Gange

haft samme lave Middeltemperatur som i Aar, nemlig i 1881, 1885 og 1903, og 2 Gange en endnu lavere, nemlig i 1907 (13.6 °) og 1902 (12.8 °). Den absolut laveste Temperatur i hele Maaneden naaede paa adskillige kolde Stationer i Jylland ned under 3 °. Vinden, der næsten udelukkende blæste fra Retninger omkring Vest og Nordvest, var ofte stormende. Over større Omraader af Landet faldt der Regn den 1.—4., 6.—7., ,13.—14. og paa næsten hver Dag fra den 17.—31., men Bygerne gav, især i Maanedens to første Tidøgn, kun mindre Regnmængder. Nedbøren var ulige fordelt, men var mindre end normalt i næsten hele Landet; den var gennemgaaende størst, ca. 75—90 mm, i den sydlige Del af Vendsyssel, den nordlige Del af Himmerland og i det vestlige og sydlige Jylland. I Sammenligning med Normalen fik Randers og Odense Amter ca. 35—40 pCt., Viborg, Aarhus, Svendborg, Holbæk og Sorø Amter ca. 20—25 pCt. og alle de øvrige Amter ca. 5—15 pCt. for lidt. Torden forekom paa næsten hver Dag i Maanedens sidste Halvdel, men Uvejrene havde som Regel kun ringe Udbredelse over Landet. Solskinstimernes Antal var de fleste Steder ca. 15—20 pCt. større end normalt.

S e p t e m b e r 1 9 1 9 havde overvejende vestlige og sydvestlige Vinde med en Middeltemperatur, der blev noget højere end normalt. Temperaturen var over Normalen paa næsten hver Dag i Maanedens to første Tidøgn, medens den i sidste Tidøgn som Regel var noget for lav; særlig varme var den 4.—6. og 11.—13. med Dagsmidler, der blev ca. 3—5 ° for høje; særlig kold, ca. 3 ° for kold, var kun den 20. Nattefrost forekom Natten til den 29., men kun paa 3 særlig kolde jyske Stationer. Middeltemperaturen for hele Maaneden blev de fleste Steder ca. $^1/_2$—$^3/_4$ ° højere end normalt. Nedbøren var gennemgaaende mindre end normalt; den var størst — ca. 65—70 mm — i Vejle og Ribe Amter og mindst — ca. 35 mm — i Præstø

og Maribo Amter. I Sammenligning med Normalen havde Frederiksborg Amt 7 pCt. for meget; Københavns, Holbæk, Odense, Vejle, Aarhus og Randers Amter fik ca. 5—10 pCt., Bornholm 43 pCt. og de øvrige Amter ca. 15—35 pCt. for lidt. Regnen faldt væsentligt den 7., 14., 19.—21. og 23.—27. og mange Steder var den ledsaget af Torden den 7., 14., 19. og 20. Solskinstimernes Antal var omtrent normalt. Vindforholdene var som Regel rolige; dog herskede der den 9.—10., 20.—21. og 24.—27. over større Strækninger af Landet Storm eller stormende Kuling fra Retninger omkring Vest og Nordvest.

I hosstaaende Tabeller er der i Tabel 1 for hver Maaned i Landbrugsaaret 1918—19 opført Varmeafvigelsen fra Normalen, saavel for de 5 Grupper, hvori Landet sædvanlig inddeles i klimatisk Henseende, som for hele Landet samt for Bornholm, hvis Temperaturforhold ofte er afvigende fra de øvrige Landsdeles. Som Tabellen viser, var Oktober, December og Januar milde, medens Februar og Marts var temmelig kolde; Maj var temmelig mild, Juni og Juli kølige og August endog meget kølig. I Efteraaret 1918 begyndte Nattefrosten i Jylland allerede d. 2. Okt. i Indlandet, medens den langs Halvøens Kyster og paa Øerne gennemgaaende først begyndte ca. 15.—25. Novbr.; til Sammenligning tjener, at Middeldatum for første Frost om Efteraaret i Indlandet falder ca. 5.—10. Oktober i Jylland, ca. 15.—20. Oktober paa de større Øer og i Begyndelsen af November langs Kysterne og paa de mindre Øer. Den sidste Nattefrost i Foraaret 1919 indtraf langs Jyllands Vestkyst, paa Øerne i Kattegat og Storebælt, paa Lolland-Falster og Møen og langs Sjællands og Fyns Kyster den 4.—5. April og paa de fleste Stationer i det indre af Jylland, Fyn og Sjælland omkring den 22. April, men paa de koldeste Stationer i Indlandet først Natten til den

Tabel 1. **Varmens Afvigelse fra Normalen.** (Celsius.)

	1918 Oktober	November	December	1919 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Vestjylland	+ 1.7	+ 0.4	+ 2.3	+ 1.3	— 1.0	— 1.5	+ 0.2	+ 1.7	— 0.7	— 0.8	— 1.4	+ 0.7	+ 0.2
Østjylland	+ 1.7	+ 0.5	+ 2.0	+ 1.5	— 1.5	— 0.8	+ 0.4	+ 1.4	— 0.8	— 0.6	— 1.6	+ 0.6	+ 0.2
Fyn	+ 0.9	+ 0.2	+ 1.8	+ 1.6	— 0.7	— 0.5	+ 0.1	+ 1.1	— 0.6	— 1.5	— 1.4	+ 0.4	+ 0.1
Sjælland	+ 1.0	+ 0.4	+ 1.8	+ 1.7	— 0.5	— 0.7	0.0	+ 0.9	— 0.5	— 1.2	— 1.6	+ 0.4	+ 0.1
Lolland-Falster	+ 1.1	+ 0.2	+ 1.9	+ 1.6	— 0.5	— 0.6	+ 0.2	+ 1.0	— 0.4	— 1.8	— 1.3	+ 0.4	+ 0.2
Danmark	+ 1.3	+ 0.3	**+ 2.0**	**+ 1.5**	— 0.8	— 0.8	+ 0.2	+ 1.2	— 0.6	— 1.2	**— 1.5**	+ 0.5	+ 0.2
Bornholm	+ 0.5	+ 0.6	+ 1.3	+ 1.6	— 0.2	— 0.6	+ 0.3	0.0	— 0.3	— 1.0	— 2.0	+ 0.4	+ 0.1

19. Maj. Middeldatum for sidste Frost om Foraaret er iøvrigt i Indlandet ca. 10. Maj i Jylland, ca. 1. Maj paa Øerne og ca. 15.—20. April paa Lolland-Falster og langs Kysterne. I de 4 første Maaneder af Landbrugsaaret var Temperaturen højere end normalt paa 75 pCt. af alle Dagene; i Februar, Marts og April var den omtrent ligesaa hyppigt over som under Normalen; i Maj var 23 Dage for varme, medens i Sommermaanederne — Juni, Juli og August — 65 Dage var koldere end normalt. Af længere sammenhængende Varmeperioder (paa mindst 10 Dage) forekom der i Landbrugsaaret 7, af hvilke dog ingen faldt i de egentlige Sommermaaneder. Varmeperioderne indtraf nemlig: 1) den 10.—26. Oktober, ialt 17 Dage, der gennemsnitlig var 2.4 ° for milde, 2) den 28. Oktober—15. November, ialt 19 Dage (gennemsnitlig 2.2 ° for milde), 3) den 2.—20. December, ialt 19 Dage, der gennemsnitlig var 3.1 ° for milde — alle Dagene fra den 2.—8. var end- og mellem $3^1/_2$ og $5^1/_2$ ° mildere end normalt —, 4) den 2.—21. Januar, ialt 20 Dage (gennemsnitlig 3 ° for milde), 5) den 5.—19. April, ialt 15 Dage (gennemsnitlig 2 ° for milde), 6) den 20.—31. Maj, ialt 12 Dage (gennemsnitlig $2^1/_2$ ° for varme) og 7) den 2.—15. September, ialt 14 Dage (gennemsnitlig 2.4 ° for varme). Af sammenhængende Kuldeperioder — paa mindst 10 Dage — forekom der ligeledes 7, nemlig: 1) den 18.—27. November (gennemsnitlig 1.7 ° for kolde), 2) den 29. Januar—8. Februar, ialt 11 Dage, der gennemsnitlig var 4 ° for kolde — den 5., 6. og 9. Februar var 6—$7^1/_2$ ° og den 8. endog ca. 11 ° koldere end normalt —, 3) den 18. Marts—4. April, ialt 18 Dage (gennemsnitlig 2.4 ° for kolde), 4) den 21. April—3. Maj, ialt 13 Dage (gennemsnitlig 1.6 ° for kolde), 5) den 21. Juni—9. Juli, ialt 19 Dage (gennemsnitlig 2.3 ° for kolde), 6) den 26. Juli—9. August, ialt 15 Dage (gennemsnitlig 1.8 ° for kolde) og 7) den 19.—28. August, 10 Dage, der gennemsnitlig var 2.2 ° for kolde. Af egentlige Sommerdage ɔ: Dage, paa hvilke Maksimumstempe-

Tabel 2.

	Frostdage		Nedbørsdage		Taagedage		Fugtigheds-grad i pCt.		Skydække (0—10)	
	1918—19	Normal	1918—19	Normal	1918—19	Normal	1918—19	Normal	1918—19	Normal
Oktober 1918	1	3	14	17	7	6	87	86	**7.3**	6.5
November	9	10	**9**	14	6	9	88	89	7.1	7.1
December	**13**	18	**21**	15	12	11	92	91	**8.2**	7.6
Januar 1919	**18**	22	12	13	**7**	13	89	91	**7.8**	7.2
Februar	23	21	10	12	8	11	91	90	7.3	7.0
Marts	**25**	19	14	13	**4**	11	87	87	6.4	6.3
April	5	7	15	11	5	7	83	80	**6.7**	5.7
Maj	0.4	1	**4**	11	2	4	**70**	75	**3.6**	5.1
Juni	»	»	12	10	1	3	76	75	**5.6**	4.9
Juli	»	»	13	13	3	3	**81**	77	**6.8**	5.5
August	»	»	16	15	1	3	80	80	**6.4**	5.5
September	»	»	12	14	2	4	81	84	5.2	5.3
Alle 12 Maaneder	94	101	152	158	58	85	84	84	6.5	6.1

raturen er naaet op til 25 °, forekom der ved Landbohøjskolen kun 8 (normalt 15) og af disse forekom der 3 i hver af Maanederne Juni og Juli og 1 i hver af Maanederne August og September. Den absolut højeste Temperatur, der i Landbrugsaaret maaltes heri Landet, var 32.0 ° (den 12. Juni), den absolut laveste −22.2 ° (den 7. Februar).

Tabel 2 indeholder Antallet af Dage med Frost, med Nedbør og med Taage samt Luftens Fugtighedsgrad og Skydækket for hele Landet som Gennemsnit af Observationer fra ca. 30 Stationer, saavel i Landbrugsaaret 1918—19 som Normalen for 32 Aar (1874—1905). Tabellen viser, at Frostdagenes Antal i December og Januar var forholdsvis lille, medens det i Marts var betydelig større end Normalen; hele Landbrugsaaret havde 7 pCt. færre Frostdage end normalt. Nedbørsdagenes Antal var stort i December, lille i November og usædvanlig lille i Maj. Taage forekom i de fleste Maaneder sjældnere end normalt. Luftens Fugtighedsgrad var lille i Maj og forholdsvis stor i Juli, medens den i de øvrige Maaneder omtrent var normal. Skydækket var meget lille i Maj og forholdsvis stort i Oktober, December, Januar, April og alle tre Sommermaaneder.

Tabel 3 viser Nedbørens Mængde i Millimeter for hvert Amt o. s. v. I hele Landbrugsaaret fik Danmark gennemsnitlig 548 mm, hvilket er 10 pCt. mindre end normalt. Af de enkelte Landsdele havde kun Bornholm den normale Nedbør, medens Hjørring Amt og de fynske Amter fik 18—24 pCt., Viborg, Aarhus, Holbæk, Sorø og Maribo Amter 10—15 pCt. og de øvrige Amter 3—7 pCt. for lidt. I de enkelte Maaneder var der, som tidligere omtalt, undertiden store Afvigelser fra Normalen; i Efteraarsmaanederne Oktober og November var Nedbøren lille, — men til Gengæld havde den fore-

Tabel 3. **Nedbør.** (Millimeter.)

	1918 Oktober	November	December	1919 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Hjørring .. Amt	42	20	58	57	19	32	38	10	39	51	72	50	488
Thisted .... »	64	27	107	56	57	57	50	21	42	48	83	56	668
Ringkøbing. »	67	31	104	53	44	52	48	14	49	66	79	62	669
Ribe ..... »	76	34	92	57	40	51	45	19	58	79	81	70	702
Viborg .... Amt	48	27	80	49	41	43	49	10	41	52	66	49	555
Aalborg .... »	52	22	85	53	36	47	49	14	42	64	75	37	576
Randers.... »	47	24	76	58	49	46	46	6	55	63	49	50	569
Aarhus .... »	55	30	73	50	40	44	46	13	43	61	66	58	579
Vejle ..... »	63	31	84	54	53	44	48	13	48	63	77	66	644
Samsø.....	48	25	56	48	32	35	29	8	44	61	47	37	470
Odense.... Amt	48	26	59	42	34	38	38	7	45	55	51	51	494
Svendborg.. »	38	22	72	42	34	39	46	6	32	53	65	49	498
Langeland	43	18	69	38	34	40	45	5	35	73	63	42	505
Holbæk ... Amt	36	22	56	37	23	29	42	7	52	67	52	52	475
Sorø..... »	33	18	67	37	26	29	40	9	46	86	51	40	482
Frederiksborg»	38	21	67	41	27	32	52	7	56	75	66	58	540
Københavns »	36	18	74	42	30	30	53	6	54	73	62	50	528
Præstø .... »	34	12	68	41	28	36	54	8	52	103	63	34	533
Maribo.... Amt	35	14	70	40	30	36	54	9	37	91	63	34	513
Vestjylland	62	28	90	56	40	48	45	16	47	61	79	60	632
Østjylland	53	27	80	53	44	45	48	11	46	61	67	52	587
Fyn.....	44	23	64	43	34	38	40	7	39	61	57	45	495
Sjælland.....	35	18	66	40	27	31	48	7	52	81	59	47	511
Lolland-Falster.	35	14	70	40	30	36	54	9	37	91	63	34	513
Danmark 1918—19....	46	22	74	46	35	40	47	10	44	71	65	48	548
Norm. (32Aar)	75	50	47	40	32	39	34	41	46	67	79	59	609
Afv. i pCt. ..	—39	—56	+57	+15	+ 9	+ 3	+38	—76	— 4	+ 6	—18	— 19	—10
Bornholm ...	43	23	72	51	26	46	45	22	60	64	54	31	537

Tabel 4. **Nedbør.**

	Nedbørens Afvigelse fra Normalen								Nedbør i April—Septb. inkl.		
	Juni		Juli		August		Juni—August		1919	Normal	Afvigelse i pCt.
	mm	pCt.	mm	pCt.	mm	pCt.	mm	pCt.	mm	mm	
Hjørring Amt	−4	−9	−13	−20	−11	−13	−28	−15	260	330	−21
Thisted »	+2	+5	−19	−28	−6	−7	−23	−12	300	350	−14
Ringkøbing »	+2	+4	−1	−2	−14	−15	−13	−6	318	361	−12
Ribe »	+6	+12	+7	+10	−16	−17	−3	−1	352	383	−8
Viborg Amt	−7	−15	−19	−27	−18	−21	−44	−22	267	341	−22
Aalborg »	0	0	−1	−2	−5	−6	−6	−3	281	321	−12
Randers »	+9	+20	−5	−7	−33	−40	−29	−15	269	328	−18
Aarhus »	−7	−14	−12	−16	−22	−25	−41	−19	287	352	−18
Vejle »	−1	−2	−8	−11	−15	−16	−24	−11	315	364	−13
Samsø	+4	+13	+3	+5	−25	−35	−18	−11	226	284	−20
Odense Amt	0	0	−6	−10	−29	−36	−35	−19	247	318	−22
Svendborg »	−17	−35	−14	−21	−16	−20	−47	−24	251	337	−26
Langeland	−10	−22	+19	+35	−10	−14	−1	−1	263	295	−11
Holbæk Amt	+7	+17	+4	+6	−19	−27	−8	−5	272	291	−7
Sorø »	+2	+5	+22	+34	−20	−28	+4	+2	272	303	−10
Frederiksborg »	+9	+24	−1	−1	−10	−13	−2	−1	314	316	−1
Københavns »	+5	+10	+6	+9	−10	−14	+1	+1	298	311	−4
Præstø »	+8	+18	+36	+54	−7	−10	+37	+20	314	306	+3
Maribo Amt	−10	−21	+22	+32	−8	−11	+4	+2	288	315	−9
Bornholm	+21	+54	+5	+8	−7	−11	+19	+12	276	275	0

gaaende September været ganske usædvanlig regnfuld —, og December gav overalt stor Nedbør. I 1919 var Nedbøren i de fire første Maaneder for Jyllands Vedkommende større end Normalen i alle Amter undtagen Hjørring Amt, der i Februar fik 33 pCt. og i Marts 11 pCt. for lidt.

Fyn fik gennemgaaende noget mere end normalt i April og noget mindre end normalt i Januar, Februar og Marts. Paa Sjælland og Lolland-Falster var Nedbøren stor i April og lidt over Normalen i Januar, medens den i Februar og Marts var noget for lille. Maj var, som tidligere omtalt, usædvanlig regnfattig, idet alle Amter fik mellem 55 og 85 pCt. for lidt, Bornholm dog kun 31 pCt. for lidt. I Sommermaanederne Juni, Juli og August var Regnen, som Tabel 4 viser, mere ulige fordelt; daarligst stillet var Hjørring, Viborg, Aarhus og Svendborg Amter, der i alle tre Maaneder fik mindre end normalt, — de tre sidstnævnte Amter endog ialt 41—47 mm for lidt —; i August var Nedbøren overalt under Normalen, mest i Randers, Aarhus, Odense, Holbæk og Sorø Amter, hvor Afvigelsen beløb sig til ca. 20—30 mm eller 25—40 pCt. af Normalen; i Juli havde Bornholm, Maribo Amt og de fleste sjællandske Amter noget over Normalen — Maribo, Præstø og Sorø Amter endog ca. 30—50 pCt. mere end denne —, medens de fynske og de fleste jyske Amter fik noget for lidt; i Juni faldt der lidt mere end normalt i Vest- og Sydjylland samt i Randers Amt og paa Sjælland og 54 pCt. for meget paa Bornholm, medens de øvrige Dele af Landet gennemgaaende fik noget for lidt. I September var Nedbøren overalt under Normalen, undtagen i Frederiksborg Amt, hvor der faldt 7 pCt. for meget. I hele Tidsrummet fra April—September inkl. fik Præstø Amt 3 pCt. for meget og Bornholm den normale Regnmængde, medens de øvrige sjællandske Amter fik 1—10 pCt., de fynske Amter 22—26 pCt. og alle de jyske Amter fra 8—22 pCt. for lidt.

Tabel 5 angiver Vindhyppigheden i Procent i de enkelte Maaneder og hele Landbrugsaaret; dette fik et Underskud paa 4 pCt. af nordøstlige og østlige Vinde tilsammen og et Overskud paa 3 pCt. af sydlige og paa 1 pCt. af nordvestlige Vinde. Maanederne fra Oktober til Januar havde forholdsvis hyppigt Vinde fra Syd og Syd-

Tabel 5. **Vindhyppighed for hele Landet.** (Procent.)

	N.	NØ.	Ø.	SØ.	S.	SV.	V.	NV.	Stille
Oktober 1918	3	6	11	16	22	21	10	6	5
November —	7	7	8	22	16	16	9	9	6
December —	8	5	7	17	15	22	13	9	4
Januar 1919	4	10	18	22	24	13	3	3	3
Februar —	7	13	22	13	6	10	15	10	4
Marts —	5	10	18	12	14	18	13	6	4
April —	8	8	5	8	8	20	27	13	3
Maj —	9	7	21	13	10	6	13	16	5
Juni —	8	3	2	4	10	18	28	24	3
Juli —	7	3	5	9	7	10	28	24	7
August —	2	0	1	4	7	17	38	30	1
September —	5	2	3	8	13	24	29	13	3
Alle 12 Maaneder	6	6	10	12	13	16	19	14	4
Normal (32 Aar)	6	9	11	12	10	16	19	13	4

øst, Februar, Marts og Maj forholdsvis hyppigt østlige Vinde, medens Vinde fra Horizontens vestlige Halvdel i disse Maaneder var noget sjældnere end normalt; til Gengæld var i April og September vestlige og sydvestlige Vinde, i Juni nordvestlige, vestlige og sydvestlige Vinde og i August nordvestlige og vestlige Vinde betydelig hyppigere end normalt, medens Vinde fra Horizontens østlige Halvdel var forholdsvis sjældne.

Tabel 6 indeholder Solskinstimernes Antal for hver Maaned og hele Landbrugsaaret fra 8 Stationer, endvidere det samlede Antal Solskinstimer i Tidsrummet April—September inkl. tillige med den tilsvarende 15-aarige Normal for Stationerne Bovbjerg, Aarslev og København. Naar undtages April og Juli, der var forholdsvis solfattige, var Solskinstimernes Antal i alle Maaneder gennemgaaende større end normalt; i Maj var

Svineavlscentrene sorterer, havde da ogsaa før Høsten 1917 arbejdet paa at faa Svineavlscentrene rationerede i det kommende Høstaar. Man havde som omtalt i min forrige Aarsberetning anmodet Ernæringsraadet om at faa anvist 600 kg Kraftfoder pr. Enhed i Centrene, men efter mange Forhandlinger maatte man nøjes med 150 kg pr. Enhed. Og denne ringe Mængde bestod kun af Svinemel, som tilmed var af ringe Kvalitet, et daarligt Foder særlig for Grise og diegivende Søer. Bestanden i Svineavlscentrene blev derfor utilstrækkelig og daarlig ernæret. — Avlscenterejerne, som er organiserede i 3 Foreninger, klagede da ogsaa højlydt over dette Forhold ved Aarsmøderne i Februar 1918. Til Rationeringen var knyttet den Forpligtelse, at Centrene skulde vedligeholdes i sædvanligt Omfang og avlsmæssig Drift til August 1918. Centerejerne meddelte nu, at de ikke kunde overholde denne Forpligtelse, men maatte nedlægge eller indskrænke Bestanden, hvis de ikke yderligere fik anvist 100 kg Kraftfoder pr. Enhed, og dette Kraftfofder maatte bestaa af Byg eller i ringeste Fald af Klid, det maatte ikke være Svinemel. Efter store Anstrengelser lykkedes det at faa denne ekstra Ration af Klid, saa Svineavlscentrene i Høstaaret 1917—18 er blevne rationerede med 250 kg Kraftfoder pr. Enhed.

Imidlertid vedblev det at se truende ud for vor Svinebestand, Krigen vedvarede, alle Tilførsler af Kraftfoderstoffer udefra udeblev. Centerejernes Organisatoner fandt det derfor nødvendigt at forberede en Rationering for Høstaaret 1918—19. Som Følge af de daarlige Ernæringsforhold for Landets Svinehold i Almindelighed var Afsætningen af Avlsdyr fra Centrene ubetydelig, Centerejernes væsentligste Indtægtskilde var saaledes ringe; skulde de saa samtidig have betydelige Vanskeligheder ved at vedligeholde deres forholdsvis store Svinebestand, var det at forudse, at det maatte gaa ud over denne baade kvantitativt og kvalitativt. — Allerede ved de omtalte Møder i

Februar drøftedes denne Situation. Og den 31. Maj 1918 samledes de 3 Organisationers Formænd og deres Sekretærer med Statskonsulenten for at tage nærmere Bestemmelser. Resultatet blev en Anmodning om at faa Centrene rationerede i Høstaaret 1918—19 med 500 kg Kraftfoder pr. Enhed, Foderet maatte bestaa af Byg, eller $^1/_2$ Byg og $^1/_2$ Klid, og leveres kvartalsvis forud. Blev man imødekommet med denne Rationering, kunde man forpligte Centerejerne til at vedligeholde deres Bestand i avlsmæssig Stand til Høstaarets Slutning, ellers maatte man fralægge sig Ansvar i saa Henseende. — Denne Sag behandledes nu i flere Instanser gennem de samv. Andels-Slagterier, som anerkendte Vedtagelsen, med Ministeriet og Ernæringsraadet. Der afholdtes mange Møder, dels af Organisationerne, dels af disses Formænd med De samvirkende Andels Slagterier og Distriktsformændene. Ernæringsraadet vilde nemlig ikke love en Ration paa 500 kg pr. Enhed, men kun paa 400 kg, det kunde heller ikke love, at Rationen kom til at bestaa af Byg og Hvedeklid, og ejheller at Rationeringen skulde foregaa kvartalsvis forud. — Resultatet blev dog, at Organisationernes Forslag godkendtes, kun at man maatte nøjes med 400 kg pr. Enhed, og at Foderet kom til at bestaa dels af Svinemel, dels af Byg og Klid. Saaledes gik man ind i Høstaaret 1918—19. I Oktober s. A. maatte Centerejerne til Gengæld underskrive en Erklæring, hvorved de overfor Ministeriet forpligtede sig til at vedligeholde Centrene Høstaaret ud.

Trods alle Vanskeligheder gik vi i Anerkendelsesperioden fra 1. September 1918 til 30. August 1919 ind med en Centerbestand af sædvanlig Størrelse, og saa at sige alle Centerejerne var fremdeles paa deres Post. Man maa beundre disse Mænd for denne Udholdenhed, trods økonomiske Vanskeligheder og trods Foderbesværet. Samfundet maa være dem taknemlig derfor. Centerejerne har bevaret vor Elitebestand livskraftig og formerings-

dygtig og derved Midlerne til at genrejse vort Svinehold uden at forringe dets Kvalitet.

Den 1. September 1918 havde vi 109 statsanerkendte Avlscentre for Svin af Landrace med en Bestand af 127 kaarede Orner, 689 kaarede Søer og 3220 unge Dyr, samt 25 Yorkshirecentre med 31 kaarede Orner, 149 kaarede Søer og 751 unge Dyr. I Perioden fra 1. September 1917 til 31. August 1918 er der fra Centrene som Avlsdyr solgt 906 Orner og 2361 Søer af Landrace og 243 Orner og 201 Søer af Yorkshirerace.

Nærmere Oplysninger om disse Forhold har jeg forelagt i et tabellarisk Arbejde om Centrene og i Pjecer om Svineavlens Ledelse udarbejdede til De samvirkende danske Andels Slagteriers Generalforsamlinger 1918 og 1919.

Af andre Arbejder angaaende Svineavlen skal jeg henlede Opmærksomheden paa *Yorkshirestambogen,* Svinestambogens 8de Bind, som er udarbejdet i dette Beretningsaar. Det er den første danske Stambog over Yorkshiresvin, et Værk, som Opdrætterne har savnet længe, men som først kunde fremkomme nu, da man har savnet Midler til dets Udgivelse. Den sædvanlige Stambogsbevilling, som Husdyrloven byder paa, kunde ikke række saa vidt som til denne Stambog. Midlerne til dens Fremkomst er anvist ekstraordinært, dels paa Finansloven, dels af De samvirkende danske Andels-Slagteriers Kasse. — I det hele har den ordinære Stambogsbevilling været saa belastet, at man saa sig nødsaget til at standse Udgivelsen af Svinestambøger, hvis der ikke skaffedes Penge dertil ad anden Vej. De samvirk. danske Landborforeninger, under hvilke denne Sag sorterer, forhandlede derfor i Februar og Marts 1918 med De samvirkende danske Andels-Slagterier derom. Og sidstnævnte stillede sig saa beredvilligt til Spørgsmaalet, at der bevilgedes Midler til Stambogens 9ende Bind, som efter Bestemmelsen skal omfatte saavel Orner som Søer af Landrace og af Yorkshirerace. Indsamlingen af Stoffet til denne Stambog hører til

Beretningsaaret 1918, medens Udarbejdelsen først foregaar 1919. Det vilde være ønskeligt, om der herefter kunde udkomme en Svinestambog hvert Aar.

Til Arbejdet med Svineavlens Fremme hører ogsaa Virksomheden paa *Forsøgsstationerne for Svin.* Denne har imidlertid været delvis eller helt standset i 1918 paa Grund af Fodermangel. Men efter Forhandling med Forsøgslaboratoriet vil Arbejdet blive taget op, saa snart Ernæringsforholdene bliver bedre, saa der kan skaffes Føde nok til Forsøgsdyrene. Denne Virksomhed skulde ogsaa nødig ophøre, da den i høj Grad bidrager til at fremme Trivigheden og Vækstenergien i vor Svinebestand, ligesom den virker fremmende paa Flæskets Kvalitet, da Forsøgsresultaterne udnyttes ved Kaaringen af Avlsdyr i Centrene, man foretrækker nemlig som Forældre de Stamdyr, hvis Afkom paa Forsøgsstationerne har vist den bedste Trivelighed, den hurtigste Vækst og den fineste Kvalitet af Flæsk.

I Staben, som har den Opgave at anerkende Svineavlscentrene, er der i Aarets Løb foregaaet den Forandring, at Proprietær *Beck,* Vesterhaugaard, som er afgaaet ved Døden, er blevet afløst af Proprietær *H. C. Hansen,* Eskholt ved Vejle. Hr. Beck har som Distriktsformand været med i Arbejdet lige fra Avlscentrenes Barndom og har saaledes i mange Aar udført et betydeligt Arbejde for vor Svineavl. Dette Arbejde udførtes i det store 7ende Distrikt (Aarhus—Randers og Vejle Amter samt Samsø), og det blev udført med stor Samvittighedsfuldhed og Dygtighed, saa Landet staar i Taknemlighedsgæld til den Afdøde.

Af Forhold, som formentlig har nogen Interesse, skal jeg nævne, at nogle af vore Yorkshirecentre i Aarets Løb har forsynet sig med *Avlsdyr* fra det store og betydelige Yorkshirecenter hos Godsejer P. Bondesson, Svaløf i Sverige. Vi har længe trængt til nogen Fornyelse af Blodet i vore Yorkshirecentre. Og vi plejer at foretage denne

Fornyelse fra Modercentrene i England. Vi har ikke hentet nye Stamdyr derfra siden 1911, medens vi sædvanlig foretager nye Indkøb dér hvert 3die eller 5te Aar. Under Krigen har man ikke kunnet forsyne sig derfra. Saa tyede man altsaa til Sverige, hvorved nyt og godt Blod er blevet tilført. Prisen er imidlertid ikke blevet mindre end sædvanlig ved at vælge dette nye Land; vore Opdrættere maatte betale 1000 svenske Kroner for hver Orne. At dette imidlertid ikke er nogen Overpris, naar man betænker, at det er Elitedyr, man har søgt, fremgaar deraf, at der ved Auktion over 5 unge Orner og 63 drægtige Gylte af Yorkshirerace paa Svaløf i Maj 1918 betaltes i Gennemsnit 850 Kr. pr. Gylt og 680 Kr. pr. Orne i Hammerslaget.

Maaske er det ikke uden Interesse at meddele, at jeg ved mit Besøg paa Svaløf forefandt Centrets Bestand i særdeles god Kondition, medens Bestanden samtidig i vore Centre var mager. Svaløfcentret rationeredes af den svenske Stat.

I 1918 har vi *solgt nogle Avlsdyr* fra vore Yorkshirecentre til Finland, og i samme Aar forberedtes Salget af nogle Avlssvin til Sverige. I begge Tilfælde foregik Henvendelsen hertil ad officiel Vej, til Sverige som Kompensationsprodukter.

Endnu skal det nævnes, at jeg som sædvanlig i Aarets Løb har staaet i livlig Forbindelse med flere *Assistenter ved Svineavlens Ledelse,* der i disse for Centrene vanskelige Tider trækker et meget tungt Læs. Vi har i 1918 som i alle de foregaaende Aar haft et Assistentmøde, som strakte sig over 2 Dage med en omfattende Dagsorden.

Mine Assistenter sørger vedblivende for, at Stambogsføringen, Mærkningen og Salgsjournalen er i Orden paa hvert Center, ligesom hver især fører en Centralstambog for sit Distrikt. Disse Arbejder danner det væsentligste Grundlag for den officielle Stambogføring. Mine Assistenter har i 1918 som sædvanlig udsendt Forespørgsler om

alle Orner, udsendte til Avl fra Centrene og bearbejdet de indkomne Besvarelser, hvorved vi faar Underretning om det udsendte Avlsmateriales Udnyttelse og Oplysninger om dets Afkoms Kvalitet.

Rationeringen af 14,000 Avlssvin, Orner og Søer indenfor Centrene, udvalgte af Sognedommere, dirigerede af Amtskaarings-Nævn, nedsatte af De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Andelsslagterier og De samvirkende danske Husmandsforeninger i Fællesskab, er ogsaa foregaaet i 1918. For hvert af disse udvalgte Dyr fik Ejerne en Anvisning paa 150 kg Svinemel. Denne Sag skal jeg dog ikke uddybe nærmere, da jeg har omtalt den i Beretningen for 1917, som omfatter de forberedende Arbejder.

Kvæget har som Svinene lidt af Ernæringsvanskeligheder i 1918. Det er særlig Kraftfoderet, som det har skortet paa. Man havde kun faa af de gode Kager at byde, Høet var ogsaa sparsomt til Stede. Man manglede Æggehvidestoffer til Mælkeproduktionen, som derfor har været ringe. Interessen for Malkekøernes Behandling har derved været svækket noget. Derimod er Interessen for selve Kvægavlen — Udvalget af Stamdyr — og for Ungdyrenes Behandling holdt ret godt oppe, dels fordi man har haft rigelig af Rodfrugter til sidstnævnte, dels fordi man efter Evne har forberedt sig paa Salg af Kvæg til Udlandet efter Krigen.

Dette Udsyn til Afsætning paa Udlandets Marked har foraarsaget forskellige Arbejder, som jeg har haft mere eller mindre Berøring med.

Saaledes kan nævnes Dannelsen af *Sjællands Stifts Opdrætterforening,* som stiftedes ved et Møde i København den 31te Januar 1918. Et af dennes Hovedformaal er netop Afsætning af Kvæg til Udlandet. Opdrætternes Organisation med dette Maal for Øje er for saa vidt meget naturlig som en samlet, fast ledet Optræden af Sælgerne af Avlsdyr kan frembyde store Fordele, særlig hvor det

gælder Salg af Dyr, hvis Afstamning betinger en højere Værdi end Markedsprisen. Fra Udlandet kender man ogsaa god Besked med den Slags Sammenslutninger, der i Reglen omfatter de i samme Race interesserede Opdrættere. Min principielle Stilling til denne Sag var derfor at støtte samme, naar den blev tilgængelig for alle Opdrættere af rødt dansk Malkekvæg. Kun naar Foreningen sikrer Sammenhold af alle betydelige Interesser, kan den optræde med Kraft og løse Opgaver af samfundsnyttig Rækkevidde. Foreløbig blev Foreningen, som Navnet antyder, et lokalt Foretagende for Sjælland med tilliggende Øer. Men Foreningen har allerede mange Medlemmer og sit eget Medlemsblad »Husdyrbruget«.

Dansk Avlsdyr-Eksport, A/S., til Husdyrbrugets Fremme hører ogsaa til Aarets Dannelser. Det er et kapitalstærkt Firma, hvis Formaal er Salg af Avlsdyr til Udlandet. I Sommeren 1918 foretoges de indledende Skridt til Selskabets Dannelse, og i Efteraaret samme Aar vedtoges Lovene. Efter Anmodning af de Mænd, som havde undfanget Idéen til denne Nydannelse, deltog jeg i de indledende Møder om Sagen. Og jeg gjorde dette og støttede Sagens Realisation, fordi jeg mente derved at gøre Nytte for Opdrætterne af rødt dansk Malkekvæg. Det var nemlig særlig Avlsdyr, man vilde eksportere. Man kunde skaffe Penge til at betale disse med kontant ved Modtagelsen her i Landet. Og der var Udsigt til at kunne bringe Sælger og Køber (den danske Landmand og Selskabets Repræsentanter) direkte i Forbindelse med hinanden ved en Mellemhandler. Man kunde derved sikre sig solide Oplysninger om Afstamningen, betale Sælgeren i Danmark højeste Pris og behandle den udenlandske Køber reelt. Foretagendet havde i mine Øjne den solide Karakter, som begrunder varig og for saavel Køber som Sælger nyttig Forretningsforbindelse. Under alle Omstændigheder vilde et saadant Selskab kunne bringe Sagen ud over Overvejelsernes Standpunkt, bringe den fra Forhandling til

Handling mellem Parterne. — Hvorledes jeg havde tænkt mig Handlerne realiserede, skal jeg ikke her komme nærmere ind paa, kun pege paa den Omstændighed, at Selskabet er dannet. Hidtil har Situationen — trods Fredsforhandlingerne — forhindret, at Selskabet har kunnet begynde sin Virksomhed.

Senere er der, som bekendt, dannet andre tilsvarende Selskaber, som er grundede paa Andelsprincipet.

Som omtalt i min forrige Aarsberetning, er jeg Medlem af et *Udvalg angaaende Afsætning af Avlsdyr til Udlandet,* som er nedsat af De samvirkende danske Landboforeninger. Dette Udvalg har i 1918 afholdt nogle Møder. Ved Mødet den 17de Oktober, ved hvilket Statskonsulent Nielsen fra Rusland var til Stede, vedtog man, at De samvirkende danske Landboforeninger skulde lette Samhandelen med Udlandets Opkøbere af Avlsdyr, forberede en Kontrol med de Avlsdyr, som udføres og om ønskes udfærdige Diplomer for samme. Et Underudvalg til nærmere Behandling af denne Sag nedsattes. Som Medlem af dette har jeg deltaget i nogle Møder.

Kvægavls- og Kontrolforeningernes Fællesledelser har holdt deres sædvanlige Aarsmøder. Nogle af disse har jeg overværet. Møderne paa Lolland-Falster og Fyn blev aflyste paa Grund af den spanske Syge. Til det fynske Møde, som først afholdtes i Januar 1919, havde jeg gjort et stort forberedende Arbejde i Anledning af, at Kvægavlsforeningernes Sammenslutning nu havde bestaaet i 25 Aar. Mit Foredrag i den Anledning er refereret i Fyns Stifts Landbrugstidende.

De aarlige Kvægavlsmøder om Kvægavlen i Almindelighed for Jylland og Sjælland, som afholdes af Provinsernes Husdyrbrugsudvalg, foregik ogsaa i 1918, men paa samme Dag, saa jeg maatte indskrænke mig til at overvære det sjællandske, hvor man bl. a. forhandlede om Fremgangsmaaden ved Vurderingen af Stamtavler.

Stambogsføringen for Tyre af rød dansk Malkerace

regaaende Aar. Det har som sædvanlig nærmest været knyttet til Landbrugsorganisationernes Arbejde. Og dette har, som det vil ses af hosstaaende tabellariske Oversigt, gaaet nogenlunde i samme Retning og Omfang som tidligere Aar.

Planteavlsarbejderne i Jylland 1917 og 18.

	Foreningen af jydske Landbo-foreninger		De samvirkende jydske Husmands-foreninger	
	1917	1918	1917	1918
Antal Markforsøg	1143	1020	373	327
Antal Foreninger med Forsøg	72	72	37	42
— — — Præmiering af hele Markbrug	13	13	87	118
— — — Præmiering af enkelte Afgrøder	8	9	125	175
— — — Præmiering af Havebrug	6	8	146	199
— — — Forevisnings-marker	37	34	51	50
— — — Forevisnings-haver	16	15	—	28
— — — Planteavlsudstillinger	21	29	34	46
— — — Fremavl	27	31	15	20
— — — Indkøb af Markfrø	43	46	33	40

Markforsøgene er vel gaaet lidt ned i Tal, men i Betragtning af, at Gødningsforsøgene udgør langt det største Antal af disse Forsøg, og at der var saa store Vanskeligheder med at faa Kunstgødningen baade til Forsøgene og til almindeligt Brug i Foraaret, saa maa det udførte Forsøgsarbejde nærmest tydes som et sikkert Tegn paa, at Landmændene har lært at skatte dette Arbejde. Det

maa ogsaa siges, at Gødningsforsøgene i disse sidste Aar har været særdeles gode Vejledere for det praktiske Landbrug, naar Spørgsmaalet om Rentabiliteten ved Brugen af Kunstgødningen har været paa Tale.

Med de stærkt opadgaaende Priser paa Gødningen er det af Vigtighed at vide, om Priserne paa de ved Gødningen frembragte Produkter ogsaa staar i passende Forhold dertil, saaledes at der med nogenlunde Tryghed kan gaas til det ret betydelige Udlæg til Kunstgødningen. Man maa være de provinsielle Konsulenter taknemmelig for, at de i de senere Aar har faaet Resultaterne af de mange Aars Forsøg opgjorte saaledes, at der nu fra Forsøgene paa Landmændenes egne Marker haves en Slags faste Faktorer at regne med ved de nævnte Rentabilitetsberegninger. Faktorerne er: 100 kg Chilisalpeter eller tilsvarende Kvantum Norgesalpeter kan regnes at frembringe 200 à 300 kg Kærne i Korn (mest i Vintersæd, mindst i Vaarsæd) og tilsvarende Antal Foderenheder i Rodfrugter; 100 kg 18 % Superfosfat 50 à 100 kg Kærne i Korn og Foderenheder i Rodfrugter; 100 kg 37 % Kaligødning noget lignende som Superfosfat, dog forholdsvis mere i Runkelroer og Kartofler. — Med de nævnte Faktorer som Udgangspunkt vil det ses, at med Priserne før 1914, hvor Salpeteret købtes for 20 Kr. og Kornet solgtes til 12 Kr. pr. 100 kg, kunde der regnes med Udsigt til en Avance af 25—80 % af Udlægget til Gødningen som Dækning for den Risiko, der var forbunden med, at Gødningen under ugunstigt Vejrlig kunde slaa helt fejl. Med Priserne, som de laa Sommeren 1918, hvor Salpeteret kostede 42 Kr. og Kornet 22 à 25 Kr. pr. 100 kg, var Udsigten for Avancen kun 5—80 %, trods den dobbelt saa store Risiko. For Fosforsyre- og Kaligødningens Vedkommende var det saadan før Krigen, at der kunde regnes med Avance fra 0 til 100 %, nu maa der i næsten alle Tilfælde, for Anvendelsen af Fosforsyre paa almindelig Agermark, regnes med et Tab af 4—60 % og for Kaliets Vedkommende omtrent

lige op. — Mangen en Landmand har sikkert mærket baade Tabet og den ringe Fortjeneste, der har været ved Anvendelsen af Kunstgødningen i den forløbne tørre Forsommer.

Jeg har derfor ikke betænkt mig paa at raade til stor Forsigtighed med Anvendelsen af de dyre Gødninger, særlig Fosforsyregødningerne, saalænge vi skal arbejde med de i Forhold til Gødningerne lave Kornpriser. Det Tidspunkt kan dog komme, at man af Hensyn til Jordens fremtidige Ydeevne maa tilraade at vove Udlæget, selv med Udsigt til øjeblikkeligt Tab eller meget ringe Avance.

Det er ikke uden Interesse at se Husmandsforeningernes forholdsvis langt stærkere Anvendelse af Præmiering af Mark- og Havebrug som Middel til at fremme Opmærksomheden for disse Brug. Det synes, som om Landboforeningerne har mindre Interesse for dette Arbejde. Fra en enkelt Forening (Kolding Omegns) foreligger der meget gode detaillerede Regnskaber over, hvad Havebruget ved de enkelte Hjem kan yde sine Udøvere for god Pleje og Behandling. En enkelt Mand, som er Barber, har saaledes haft en Nettoindtægt af ca. 500 Kr. af 1.$_2$ Skp. Land Have. Efter disse Oplysninger at dømme vil Havebruget være et langt solidere Bierhverv at slaa ind paa end Solsikkedyrkning o. a. lign., som man fra forskellige Sider har søgt at faa de mindre Landbrugere og Husmændene til at tage op.

I Husmandsforeningernes Beretning meddeles, at et 3-aarigt Forsøg med Solsikke, dyrket til Sammenligning med Turnips som Grøntfoder, har givet det Resultat, at Solsikken kun har givet ca. $^2/_3$ saa meget Tørstof som Turnipsen. Dette taler ikke til Gunst for de ny Kulturer. —

Forevisningshaver og Marker har holdt sig temmelig uforandret i Tal. Planteavlsudstillingerne ligesaa. Fremavlen af Sædekorn har ogsaa holdt sig ret godt, trods de store Vanskeligheder, som fulgte med den tvungne Korn-

levering til Staten. Fællesindkøbene af Markfrø synes at vinde mere og mere Fremgang. Det er navnlig Tilslutningen til Landboforeningernes Frøforsyning, der mærkes baade i Landboforeningernes og i Husmandsforeningernes Køb. Der er købt ialt for ca. $^1/_2$ Mill. Kr. Flere Foreninger har optaget Fællesindkøb af Kalk og Kunstgødning. —

Kalkspørgsmaalet er fremdeles brændende. Af de ca. 2900 Kalktrangsundersøgelser, som er udført i det forløbne Aar, viser ca. $^2/_3$, at Jorden er sur og kalktrængende. Ved Undersøgelse af en enkelt Bys Jorder viste sig endogsaa 92 % af Prøverne kalktrængende.

Sansen for en grundig Vandafledning er ligeledes i stærk Fremgang. De tidligere omtalte systematiske Undersøgelser paa dette Omraade fortsættes. En enkelt Landboforening (Horsens) har antaget en særlig teknisk kyndig Mand til Fremme af dette Arbejde. Det er kun Skade, at disse Arbejder, Kalkning, Mergling og Vandafledning nu vil andrage 3 à 4 Gange saa mange Penge som før Krigen. Og det er vel lidet sandsynligt, at Landmanden kan opnaa nogen Garanti for, at Produktpriserne i de kommende Aar vil forblive saa høje, at de kan dække dette forholdsvis store Kapitalindskud (100 à 150 Kr. pr. Td. Land).

Jeg har i Lighed med foregaaende Aar deltaget i Organisationernes saavel som i de enkelte Jordbrugeres Overvejelser af alle de nævnte Arbejder. Tiden og Forholdene har medført mange Møder og Rejser. Jeg har saaledes deltaget i 54 Bestyrelses- og Udvalgsmøder, hvoraf 12 ved Statens Forsøgsstationer, 25 i Landboforeningerne og Husmandsforeningerne, 10 ved det tekniske Landbrugsudvalg. Jeg har endvidere været til Stede 10 forskellige Steder for at give personlig Vejledning i Driftsforhold o. lign. Jeg har deltaget i 7 Planteavlsudstillinger og holdt 6 Foredrag.

Efter Justitsministeriets Anmodning har jeg deltaget i

et Udvalg, som dels ved en Rejse til Færøerne og dels ved Møder i København har drøftet og udarbejdet Forslag til Oprettelse af Forsøgsvirksomhed og Landbrugsundervisning paa nævnte Øer.

Jeg har ialt haft 154 Rejsedage og besvaret ca. 700 Breve samt afgivet Erklæring over et betydeligt Antal Sager af forskellig Art. Om min Virksomhed som Forsøgsleder tillader jeg mig at henvise til den til Statens Planteavlsudvalg afgivne Beretning.

Af skriftlige Arbejder har jeg som de foregaaende Aar leveret en Artikel til Anders Nielsens Lommebog og desuden en Del Artikler til den nye Udgave af Landbrugets Ordbog.

Landbolove.

Af Justitsraad *H. Wulff.*

(De i dette Tidsskrift meddelte Uddrag af saadanne Love og ministerielle Bekendtgørelser, der formenes at kunne have Interesse for Landboere, fortsættes herved for Aaret 1918).

(Sluttet fra Side 409).

II.

Ministerielle Bekendtgørelser m. v. i 1918.

1. Bekendtgørelserne af 7. Januar, 1. August og 7. August 1918 handler nærmest om Saasæd. Den første om Handel med Saasæd til Brug i Foraaret 1918, den anden om Handel med Saasæd fra Jordbruger til Jordbruger, og den sidste om Sikring af Saasæd og Hestefoder ved Overdragelse af Landejendomme.
2. Ved Bekendtgørelse af 11. Januar 1918 gives der en Række særlige Bestemmelser om Udførselsforbud.
3. Ved to Bekendtgørelser af 21. Januar 1918 fastsættes der Maksimalpris paa Sagogryn og Sagomel, og ved en Bekendtgørelse af samme Dato fastsættes der Maksimalpris paa Ris.
4. Ved Bekendtgørelse af 21. Januar 1918 gives der Regler for Handel med Risengryn og Sagogryn, og hertil slutter sig en Bekendtgørelse af samme Dato om Fremstilling af og Anvendelsen af Grynmel.
5. En Bekendtgørelse af 29. Januar og 23 Maj 1918 handler om Formaling af og Maksimalpris paa Havregryn. Hertil slutter sig en Bekendtgørelse af 22. Marts vedrørende udenlandsk Havregryn.

6. Ved Bekendtgørelse af 30. Januar 1918 bemyndiger Indenrigsministeriet Ernæringsraadet til paa Statens Vegne at overtage beskadiget Korn, Mel, Brød og Gryn m. v., dog ikke over 20,000 kg. Om større Partier skal der forhandles med Ministeriet. Kan der ikke opnaas Enighed om Prisen, fastsættes denne ved Vurdering.
7. Ved en Bekendtgørelse af 8. Februar 1918 fastsættes der Regler for Maksimalfortjeneste ved Salg her i Landet af Hø, Halm, Hakkelse, Roer, Gulerødder, Ærter, Vikker og Lyng.
8. Ved fem Bekendtgørelser fastsættes der en Række særlige Regler vedrørende Handel med Ost. Disse Bekendtgørelser har følgende Datoer: 21. Februar, 10. Juni, 28. Juni, 7. November og 16. December 1918.
9. Ved Bekendtgørelse af 21. Februar 1918 fastsættes der Maksimalpris paa Gær, der ikke maa overstige 2 Kr. 04 Øre pr. kg.
10. Ved Bekendtgørelse af 28. Februar 1918 fastsættes der Maksimalpris paa Superfosfat og svovlsur Ammoniak.
11. Ved Bekendtgørelse af 2. Marts 1918 ophæves paa en Række nærmere Betingelser Forbudet mod Handel med Runkelroefrø og Gulerodsfrø. Hertil slutter sig en Tillægs-Bekendtgørelse af 22. Maj 1918, ligesom ogsaa Bekendtgørelsen af 2. Marts 1918, om Regler for Udjevning af Priser paa Frø her har nogen Interesse.
12. Ved Bekendtgørelse af 21. Marts 1918 gives der Regler for Fordelingen af Norgesalpeter i Foraaret 1918.
13. Ved Bekendtgørelse af 19. April 1918 gives der Regler for Udlevering af Oliekager og Foderblandinger.
14. Ved Bekendtgørelse af 23. April 1918 gives der Regler

for Tilvirkning af og Handel med Mel, fremstillet af Rug.

15. Bekendtgørelserne af 29. Maj og 27. August 1918 handler om Befolkningens Forsyning med Brød og Mel. En anden Bekendtgørelse af 27. August fastsætter Regler for Tilvirkning af og Handel med Mel, fremstillet af Hvede, Rug og Byg.
16. Bekendtgørelse af 1. Juni 1918 handler om Frødyrkeres Kornleveringspligt og den Kornerstatning, der gives for Levering af rent og tørt Frø.
17. Ved Bekendtgørelse af 14. Juni 1918 fastsættes der nye Regler for Handel med Hø og Græsfrøhalm. Priserne maa højst være for Kløver- og Agerhø 25 Øre pr. kg, Enghø 20 Øre og Græsfrøhalm 18 Øre.
18. Ved Bekendtgørelse af 29. Juni 1918 bestemmes, at indtil Maksimalpriser paa Frø af Høsten 1918 fastsættes, maa Handel med Frø til Forbruger kun finde Sted paa Betingelse af, at der ved Handelen tages det Forbehold, at den senere fastsatte Maksimalpris ikke overskrides.
19. Ved Bekendtgørelse af 24. Juni 1918 forbydes det i Forretningsøjemed at tørre eller paa anden Maade konservere Grøntsager af enhver Art, herunder Rodfrugter og Kartofler samt Bær- og Træfrugter, hvorhos Køb og Salg af saadanne Produkter til Tørring eller Konservering forbydes.
20. Bekendtgørelse af 5. Juli 1918 handler om Melkortenes Gyldighed.
21. En meget udførlig Bekendtgørelse af 11. Juli 1918 fastsætter Reglerne for Aflevering af Korn, Opfodring af Rug og Hvede samt Handel med Korn. En Bekendtgørelse af 12. Juli handler om Udlevering fra Statens Lagre og fra Handlende af Korn af Høst 1918 samt Produkter deraf.

22. Den 1. August 1918 udstedtes en Bekendtgørelse om Handel med Halm. Priserne maa højst være 16 Øre pr. kg for plejltærsket Rughalm og 14 Øre for maskintærsket, for Hvedehalm henholdsvis 15 og 13 Øre, for Havrehalm 17 og 15 Øre, samt for Byghalm 12 og 10 Øre.
23. Med Hensyn til Befolkningens Forsyning med Kød er der i 1918 udstedt 3 Bekendtgørelser, nemlig af 23. August, 9. Oktober og 25. Novbr.
24. Ved Bekendtgørelse af 24. August 1918 fastsættes Regler for Handelen med Bihonning og Bivoks. Maksimalprisen for Salg til Forbruger er 5 Kr. pr. kg. Hertil slutter sig en Bekendtgørelse af samme Dato om Handelen med Kunsthonning, hvor Prisen for Salg til Forbruger fastsættes til 1 Kr. 45 Øre pr. kg.
25. Ved Bekendtgørelse af 27. August 1918 bestemmes, at for hver af Maanederne Oktober 1918 til Marts 1919 vil der samen med de almindelige Ernæringskort blive uddelt til enhver Person et Rabatmærke, lydende paa 18 Øre til Indkøb af Byggryn eller Rugbrød.
26. Ved Bekendtgørelsen af 29. August og 1. Novbr. 1918 fastsættes Regler for Befolkningens Forsyning med Flæsk, Fedt og Smør. Hertil slutter sig en anden Bekendtgørelse af 29. August samt en af 9. Sept. og 25. Novbr., der alle giver nærmere Regler for Befolkningens Forsyning med Flæsk, Kød og Smør. Endelig kan hermed sættes i Forbindelse Bekendtgørelserne af 29. August og 1. Novbr., der alene omhandler Befolkningens Forsyning med Smør.
27. De gældende Regler for et midlertidigt Forbud mod Slagtning af Lam findes i Bekendtgørelse af 5. Oktober 1918.
28. I en Bekendtgørelse af 12. Oktober 1918 nedlægges

der et delvist Forbud mod Formaling af Rug og Hvede.

29. Ved Bekendtgørelse af 9. Decbr. 1918 fastslaas, at Forbud mod Maltning af Byg, ogsaa til Hjemmebrygning, fremdeles er gældende, dog kan Byg- og Maltnævnet give Jordbrugere Tilladelse til paa visse nærmere angivne Vilkaar at malte mindre Bygpartier til Hjemmebrygning.
30. Ved Bekendtgørelse af 7. Decbr. 1918 gives der en Række Regler for Fabrikation af og Handel med Husholdningssurrogater og, hvad der hermed skal forstaas, fastslaas nærmere i Bekendtgørelsen.
31. Ved to Tillægsbekendtgørelser af 29. Januar og 4. Maj 1918 gives der Regler for Handel med Risengryn og Sagogryn.
32. Om Kartoffelmel findes der ikke mindre end 6 Bekendtgørelser, hvoraf 3 af 21. Januar, 14. Septbr. og 10. Decbr. 1918 handler dels om Maksimalpris paa Kartoffelmel, dels om Fremstilling af og Handel med Kartoffelmel; en Bekendtgørelse af 13. Novbr. handler om Fremstilling af Kartoffelmel, en af 4. Juni alene om Handel med Kartoffelmel og en af samme Dato, hvori der udstedes Forbud imod Handel med Kartoffelmel, fremstillet af ny Avl.
33. Om Kartofler er der 4 Bekendtgørelser, hvoraf den af 9. April 1918 handler om Kartoffeldyrkning, den af 25. Oktober om Forbud mod Opfodring af Kartofler, en af 3. Oktober 1918 om Sikring af Kartoffelforsyningen i Landkommuner og endelig en af 4. Novbr. 1918 om Godtgørelse i Kornleveringspligten for Levering af Kartofler.
34. Om Handel med Tørv handler følgende 3 Bekendtgørelser, nemlig af 20. Februar, 27. Februar og 13. Decbr. 1918.

35. Ved Bekendtgørelse af 9. Februar 1918 gives der en Række detaillerede Regler med Hensyn til den overordentlige Hjælp til Arbejdsløse i nøje Tilslutning til Loven herom af 8. Februar 1918.
36. Ved Bekendtgørelse af 12. Februar 1918 udvides Loven af 30. November 1917 om Fastsættelse af Husleje til med visse Lempelser at omfatte Sorø Landdistrikt samt Lillerød Kommune under Frederiksborg Amt.
37. Ved Bekendtgørelse af 6. Septbr. 1918 gives der en Række udførlige Regler for Hugst i Landets Skove og Plantager fra 1. Oktober 1918 til 31. Marts 1919.
38. Ved en Bekendtgørelse af 18. April 1918 gives der Regler for Paaligning af Bidrag til den for Bornholms Købstæder og Landdistrikter fælles Amtsfond.
39. Ved Bekendtgørelse fra Kultusministeriet af 8. Novbr. 1918 forbydes, af Hensyn til den da stærkt grasserende »spanske Syge«, Adgang til Kirker og Kapeller under Bryllupper og Begravelser, med mindre Deltagerne er forsynede med Kort. Ved Bekendtgørelse af 23. Novbr. er denne Indskrænkning i Adgang til Bryllupper og Begravelser igen ophævet.
40. Ved Bekendtgørelse af 27. Marts 1918 gives der Regler for Befordringsgodtgørelse til Embedslæger, og i en senere Bekendtgørelse af 14. Maj gives der Regler for Behandlingen af de Sager, der forelægges Mæglingsraadet for kommunal Lægehjælp til Voldgiftsafgørelse.
41. Ved Bekendtgørelse af 22. Marts 1918 fastsættes Ordningen af Statens Pligt til at yde sine Tjenestemænd og Arbejdere Erstatning ifølge Loven af 6. Juli 1916 om Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde.

42. En Bekendtgørelse af 23. Marts 1918 handler om Oprettelse og Deling af Værgeraad for forskellige Landkommuner i Sjællands Stift.
43. Ved Bekendtgørelse af 6. Februar 1918 er der foretaget Ændringer i og Tillæg til Vedtægten for den midlertidige kommunale Laanekasse af 1914.
44. Ved Bekendtgørelser af 4. Januar, 22. Januar, 25. Januar, 28. Februar og 27. April 1918 har følgende Børnehjem faaet offentlig Anerkendelse: »Aalborg Børnehjælp«, Aalborg Børnehjem for Piger, Sønderbjerg Børnehjem, Vorbasse Børnehjem og Ondløse Børnehjem.
45. Ved Bekendtgørelse af 5. Januar 1918 er Sygeforeningen: »Den fynske Fortsættelsessygekasse«, anerkendt som statskontrolleret.
46. Ved Bekendtgørelse af 2. Februar 1918 har Undervisningsministeriet oprettet Sjølund Pigehjem som Statsopdragelsesanstalt for særlig vanskelige Piger.

Mindre Meddelelser.

† **N. Otto Nielsen.** Med stor Vemod modtog man Budskabet om, at Danmarks Landbrugskonsulent i Rusland, Landbrugskandidat *N. Otto Nielsen*, i November Maaned døde i Riga efter de Saar, han havde faaet ved, at en Granat under Bombardementet af Byen var eksploderet i hans Hjem og havde dræbt hans Hustru.

N. Otto Nielsen blev i 1914 ansat som Landhusholdningsselskabets foreløbige Landbrugskonsulent i Rusland, da det var Selskabets Mening senere at søge ham ansat som Statens. Allerede Aaret efter lykkedes dette. Han blev altsaa ansat paa en Tid, da Verdens krigen rasede, da Kaos snart efter bredte sig i Rusland, og et fredeligt Handelssamkvem med dette Land var udelukket. Nielsens Virksomhed kunde derfor ikke afføde store Resultater, men han havde dog haft Lejlighed til at skaffe vort Landbrug nogle vigtige Forsyninger fra Rusland, han havde tilvejebragt forskellige Oplysninger og knyttet Forbindelser, som senere kan blive os til Gavn. Der er al Grund til at tro, at N. Otto Nielsen, der var en med russiske Landbrugsforhold og mange ledende russiske Landøkonomer nøje kendt Mand, kunde være blevet Landbruget en saare nyttig Landbrugskonsulent.

Elskværdig af Karakter og pligtopfyldende til Døden, som Nielsen var, er hans voldsomme Bortgang en Sorg for de mange, der kendte ham nøjere, og for vort Landbrug et smerteligt Tab, som det vil blive saare vanskeligt at erstatte.